

Ref

Statens
offentliga
utredningar

1970: 41

Industri-
departementet

Företag och Samhälle

Del 1

Förslag med motiv samt bilagor

SOU

Betänkande avgivet av samarbetsutredningen
Stockholm 1970

Statens offentliga utredningar 1970

Kronologisk förteckning

1. Barns utemiljö. Tryckeribolaget. C.
 2. Om stat och kyrka. Beckman. U.
 3. Balanserad regional utveckling. Esselte. In.
 4. Reformerad lärarutbildning. Svenska Reproduktions AB. U.
 5. Statligt stöd till fiskehamnar. Esselte. Jo.
 6. Ny livsmedelsstadga m. m. Del I. Förslag och motiv. Tryckeribolaget. S.
 7. Ny livsmedelsstadga m. m. Del II. Bilagor. Tryckeribolaget. S.
 8. Yrkesteknisk högstskoleutbildning. Svenska Reproduktions AB. U.
 9. Snöskotern — fordonet och föraren. Esselte. K.
 10. Fria läromedel. Beckman. U.
 11. Folkvandervårdens utbyggande och reglering. Beckman. S.
 12. Värnpliktsjämnstgöringens civila meritvärde. Esselte. Fö.
 13. Sveriges energiförsörjning. Energipolitik och organisation. Svenska Reproduktions AB. I.
 14. Urbaniseringen i Sverige. Bilagedel I till Balanserad regional utveckling. Esselte. In.
 15. Regionalekonomisk utveckling. Bilagedel II till Balanserad regional utveckling. Esselte. In.
 16. Riksdagsgrupperna • Regeringsbildningen. Norstedt & Söner. Ju.
 17. Ersättare för riksdagsledamöterna. Esselte. Ju.
 18. Upphandling av byggnader. Del 2. Administrationen. Beckman. Fi.
 19. Svensk FN-lag. Esselte. Ju.
 20. Behörighet, meritvärdering, studieprognos. Specialundersökningar av kompetensfrågor. Esselte. U. (Utkommer senare.)
 21. Vågar till högre utbildning. Esselte. U.
 22. Pedagogisk utbildning och forskning. Berlingska Boktryckeriet, Lund. U.
 23. Undersöktföreningar. Svenska Reproduktions AB. Fi.
 24. Rationell bensinhandel. Esselte. H.
 25. Aspirationer, möjligheter och skattemoral. Göteborgs Offsettryckeri AB, Surte. Fi.
 26. Körkort och körkortsregistrering. Norstedt & Söner. K.
 27. Allmänna val på våren? Norstedt & Söner. Ju.
 28. Tjänstgöringsbetyg. Norstedt & Söner. Fi.
 29. Decentralisering av statlig verksamhet. Esselte. Fi.
 30. Stordriftsfördelar Inom industriproduktionen. Esselte. Fi.
 31. Militära straff och disciplinmedel. Esselte. Ju.
 32. Polisen i samhället. Esselte. Ju.
 33. Medel för styrning av byggnadsverksamheten. Norstedt & Söner. In.
 34. Svenska folkets inkomster. Esselte. In. (Utkommer senare.)
 35. Hemförsäljning. Göteborgs Offsettryckeri AB, Surte. Ju.
 36. Kilometerbeskattning. Berlingska Boktryckeriet, Lund. Fi.
 37. Översyn av vissa punktskatter. Esselte. Fi.
 38. Förtrolig företagsinformation och börshandel. Esselte. Fi.
 39. Sexualkunskapen på grundskolans låg- och mellanstadier. Esselte. U.
 40. Revision av vattenlagen. Norstedt & Söner. Ju.
 41. Företag och Samhälle. Del 1. Esselte. I.
-

Statens offentliga utredningar

1970: 41

Industridepartementet

Företag och Samhälle

Del 1

Förslag med motiv samt bilagor

Betänkande avgivet av samarbetsutredningen
Stockholm 1970

Till Statsrådet och chefen för industridepartementet

Genom beslut den 15 augusti 1968 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för industridepartementet att tillkalla högst åtta sakkunniga för att utreda frågan om formerna för förbättrad information och vidgat samarbete mellan företag och samhälle. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades den 16 augusti 1968 som sakkunniga landshövdingen Per Eckerberg, ordförande, kommunalrådet Harald Aronsson, numera byråchefen Gösta Edgren, statssekreteraren Kjell-Olof Feldt, f. d. bruksdisponenten Wilhelm Haglund, numera statsrådet Carl Lidbom, numera planeringschefen Eric Pettersson och statssekreteraren Reidar Tilert.

Genom beslut den 7 februari 1969 bemyndigade Kungl. Maj:t departementschefen att tillkalla ytterligare en sakkunnig för samma uppdrag. Med stöd härav tillkallades den 18 mars 1969 2:e förbundsordföranden Bert Lundin som sakkunnig.

De sakkunniga har antagit namnet samarbetsutredningen.

Den 15 oktober 1969 enledigades Lidbom på därom gjord ansökan från sitt uppdrag.

Att som experter biträda de sakkunniga förordnades den 20 januari 1969 byråchefen Åke Lönnqvist, den 3 februari 1969 auktoriserade revisorn Per Hanner, den 18 mars 1969 sekreteraren Bert Ekström och den 29 maj 1969 disponenten Lars Lidén.

Till sekreterare förordnades den 1 oktober 1968 hovrättsassessorn Sven Heurgren. Till

biträdande sekreterare förordnades den 1 november 1968 numera departementssekreteraren Bengt Åke Berg och den 1 april 1969 ombudsmannen Jan Orrenius. Civilekonomen Peter Claeson har biträtt sekretariatet i arbetet med företagens årsredovisning.

Utredningen har avgivit remissyttrande över fondbörsutredningens betänkande För-
enklad aktiehantering (SOU 1968: 59).

Utredningen har nu slutfört sitt uppdrag och får härmed överlämna betänkandet Företag och Samhälle. De hearings som utredningen har hållit med företrädare för samhällsorgan, företag, löntagarorganisationer, politiska partier m. fl. redovisas i ett särskilt band (Del 2).

Reservationer har anmälts av ledamoten Haglund samt av ledamöterna Edgren och Lundin gemensamt. Experterna Ekström och Hanner har avgivit särskilda yttranden. Ekströms yttrande är likalydande med Edgrens och Lundins reservation.

Stockholm den 29 juni 1970.

Per Eckerberg

Harald Aronsson

Gösta Edgren

Kjell-Olof Feldt

Wilhelm Haglund

Bert Lundin

Eric Pettersson

Reidar Tilert

Sven Heurgren

Innehåll

Författningstext

Förslag till lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m.	11
Förslag till lag om offentliga styrelseledamöter och offentliga revisorer i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser	13
Förslag till lag med särskilda redovisningsbestämmelser för vissa aktiebolag och ekonomiska föreningar . .	15
Förslag till lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag	19
Förslag till lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar . . .	20
Förslag till lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar . . .	21
Förslag till lag om ändring i lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser	22

Kapitel 1 <i>Utredningsuppdraget</i>	23
1.1 Utredningens direktiv	23
1.2 Uppläggnngen av utredningsarbetet .	25
1.3 Uppdragets samband med andra pågående utredningar m. m.	26

Kapitel 2 <i>Allmänna utgångspunkter för utredningens överväganden</i>	29

Kapitel 3 <i>Information och samarbete mellan företag och samhälle idag — en översikt</i>	35
3.1 Institutionell information om företagens planering.	35

3.1.1 Uppgiftslämnande till SCB i fråga om planeringsdata	35
3.1.2 Uppgiftslämnande till arbetsmarknadsverket (länsarbetsnämnderna) i fråga om planeringsdata	36
3.1.3 Uppgiftslämnande till andra samhällsorgan i fråga om planeringsdata	38
3.2 Informell information om planeringsdata	39
3.3 Information om företagens ekonomiska situation	40
3.4 Information genom massmedier . . .	40
3.5 Samarbete mellan företag och samhälle.	41

Kapitel 4 <i>Företagens långtidsplanering</i> . .	45
4.1 Långtidsplaneringens innebörd . . .	45
4.2 Omfattning och inriktning av företagens långtidsplanering idag	47
4.3 Företagens planer ur samhällssynpunkt	49

Kapitel 5 <i>Samhällets och företagens behov av information och samarbete</i> . . .	51
5.1 Samhällets behov	51
5.2 Företagens behov	52

Kapitel 6 <i>Sekretessfrågor m. m.</i>	58

Kapitel 7 <i>Ett nytt informationssystem</i> . .	61
7.1 Allmänna utgångspunkter	61
7.2 Nuläget	61
7.3 Krav på informationssystemet . . .	63
7.4 Uppgiftslämnarkapaciteten	64

7.5 Informationssystemets utformning	65	11.2.1 Särredovisning av resultatet för olika rörelsegrenar och driftsställen	107
7.5.1 Information från företagen till den offentliga sektorn	65	11.2.2 Utgifter för forskning och utvecklingsarbete	109
7.5.2 Information från den offentliga sektorn till företagen	68		
7.5.3 Informationsutbyte inom den offentliga sektorn	71	Kapitel 12 Årsredovisning i stiftelser	112
7.6 Sekretesskydd m. m.	71		
7.7 Lagstiftning i anslutning till informationssystemet	73	Kapitel 13 Information och samarbete mellan företagsledning och anställda i företagen	115
7.8 Avslutande synpunkter	73		
Kapitel 8 Styrelserepresentation för det allmänna — i aktiebolag	76	Kapitel 14 Specialmotivering	123
8.1 Allmänna utgångspunkter	76	14.1 Förslaget till lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m.	123
8.2 Nuvarande bestämmelser om styrelsen i aktiebolag m. m.	77	14.2 Förslaget till lag om offentliga styrelseledamöter och offentliga revisorer i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser	127
8.3 Aktiebolagslagens intressentsyn	80	14.3 Förslagen till ändringar i lagen om aktiebolag och i lagen om ekonomiska föreningar	129
8.4 Att resonera i termer av konflikter	81	14.4 Förslaget till ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar	130
8.5 Konsekvenser — från företagets utgångspunkt	82	14.5 Förslaget till ändring i lagen om tillsyn över stiftelser	130
8.6 Konsekvenser — från de utsedda personernas utgångspunkt	83		
8.7 Konsekvenser — från samhällets utgångspunkt	84	Reservationer av	
8.8 Utredningens förslag	86	1. herr Haglund	131
Kapitel 9 Styrelserepresentation för det allmänna — i stiftelser	89	2. herrar Edgren och Lundin	137
9.1 Nuvarande bestämmelser m. m.	89	Särskilda yttranden av	
9.2 Utredningens förslag	91	1. herr Ekström	139
Kapitel 10 Offentliga revisorer m. m.	94	2. herr Hanner	139
10.1 Nuvarande bestämmelser om revision m. m.	94		
10.2 Tidigare förslag om offentliga revisorer i aktiebolag	96	Bilaga 1 Information och samarbete mellan företag och samhälle i Frankrike	142
10.3 Utredningens förslag i fråga om offentliga revisorer	96	1.1 Inledning	142
10.4 Förslag om särskild utredning i revisionsfrågor	98	1.2 Allmän översikt över den franska ekonomin	142
Kapitel 11 Företagens offentliga redovisning	101	1.3 Statistiska uppgifter rörande företagen	152
11.1 Årsredovisningen i aktiebolag och ekonomiska föreningar	102	1.4 Allmän inställning till den offentliga sektorns storlek och samarbetet med näringslivet	153
11.1.1 Avgränsningen av de aktiebolag och ekonomiska föreningar som skall omfattas av den nya redovisningslagens bestämmelser	105	1.5 Former för information och samarbete mellan företag och myndigheter i Frankrike	154
11.2 Redovisningsfrågor som föranlett särskilda överväganden	107	1.6 Sammanfattning	170

9.9	Värdering av förhållandet mellan företag och kommun	363
9.10	Samarbetsorgan mellan kommun och näringsliv	364
9.11	Kommunala näringslivsenkäter	367
9.12	Sammanfattning	374
	Tabellförteckning m. m.	378

Bilaga 10 Praxis i fråga om företagens årsredovisning m. m. 381

10.1	Redovisningspraxis i större, icke börsanknutna aktiebolag	381
10.2	Redovisningspraxis i ekonomiska föreningar	388
10.3	Undersökning av praxis i fråga om delårsredovisning i större svenska aktiebolag år 1967	392

Bilaga 11 Tabeller m. m. 403

11.1	Företag med anställd personal fördelade på näringshuvudgrupp och storleksgrupp den 31 december 1965	404
11.2	Antal företag inom vissa näringar drivna av juridisk person med mer än 50 anställda. Omsättning i mkr	408
11.3	Antal företag inom vissa näringar drivna av juridisk person med mer än 50 anställda. Balansomslutning i mkr	409
11.4	Antal arbetsställen inom industrin som har mer än 50 anställda per län/kommun	411
11.5	Blankett för inhämtande av uppgifter till konjunkturbarometern	416

Förkortningar

AL	Lagen (1944: 705) om aktiebolag
AMS	Arbetsmarknadsstyrelsen
BL	Lagen (1955: 183) om bankrörelse
FL	Lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar
LO	Landsorganisationen i Sverige
SAF	Svenska arbetsgivareföreningen
SCB	Statistiska centralbyrån
Sekretesslagen	Lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
TCO	Tjänstemännens centralorganisation
Tillsynslagen	Lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser

Förslag till

Lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 §

Länsstyrelsen får föreskriva att näringsidkare som har arbetsställe inom länet högst två gånger årligen skall lämna uppgift till länsstyrelsen om huvuddragen i den väntade ekonomiska utvecklingen av verksamheten vid arbetsstället samt om huvuddragen i planerad eller förväntad utvidgning eller inskränkning i produktionen, sysselsättningen eller driften vid arbetsstället. Sådan föreskrift får avse högst de fem närmast följande kalenderåren, räknat från varje tidpunkt då uppgift skall lämnas.

Motsvarande uppgiftsskyldighet får länsstyrelsen ålägga landstingskommun i fråga om dess arbetsställen inom länet.

Konungen föreskriver om statlig myndighets uppgiftsskyldighet enligt denna lag. Förordnande enligt första stycket får även meddelas av central statlig myndighet som Konungen bestämmer.

2 §

Innan länsstyrelsen meddelar förordnande enligt 1 § skall länsstyrelsen samråda med styrelsen i den kommun där arbetsstället är beläget.

3 §

Länsstyrelsen skall utan dröjsmål överlämna uppgifter enligt 1 § till styrelsen i den kommun där respektive arbetsställe finnes, till statistiska centralbyrån samt till länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden, vägförvaltningen och andra statliga organ inom länet, för vilka uppgifterna är av väsentlig betydelse.

4 §

Kommunstyrelse bör minst en gång årligen, i former som kommunstyrelsen bedömer lämpliga, för de näringsidkare som har arbetsställe inom kommunen översiktligt redovisa verksamhet och planering inom kommunen på områden som kan vara av betydelse för dessa näringsidkare.

Sådan redogörelse skall alltid lämnas till den som är uppgiftsskyldig gentemot länsstyrelsen på grund av förordnande enligt 1 § och till annan näringsidkare som inom kommunen sysselsätter mer än 50 personer.

5 §

Länsstyrelsen bör efter samråd med länsarbetsnämnd, länsbostadsnämnd, vägförvaltning och andra statliga organ inom länet minst en gång årligen, i former som länsstyrelsen bedömer lämpliga, för de näringsidkare som har arbetsställe inom länet översiktligt redovisa statlig verksamhet och planering inom länet på områden som kan vara av betydelse för dessa näringsidkare.

Sådan redogörelse skall alltid lämnas till den som är uppgiftsskyldig gentemot länsstyrelsen på grund av förordnande enligt 1 § och till annan näringsidkare som i kommun inom länet sysselsätter mer än 50 personer.

6 §

Kommunstyrelse får i fråga, som är av väsentlig betydelse för kommunen och berör arbetsställe inom kommunen för vilket uppgiftsskyldighet föreligger enligt 1 §, kalla företrädare för ledningen för det arbetsstället till överläggning med styrelsen. Kallelse skall innehålla uppgift om anledningen till överläggningen.

Om icke särskilda skäl föranleder annat skall vid kallelse enligt första stycket även företrädare för de anställda vid arbetsstället kallas till överläggningen.

7 §

Om näringsidkare som är uppgiftsskyldig enligt 1 § begär det skall i fråga, som är av väsentlig betydelse för näringsidkaren och berör kommun där han har arbetsställe, överläggning hållas mellan näringsidkaren och företrädare för kommunens styrelse.

8 §

Om näringsidkare icke efterkommer förordnande enligt 1 §, kan länsstyrelsen eller sådan förordnande myndighet som avses i 1 § tredje stycket vid vite förelägga den uppgiftsskyldige att fullgöra sin skyldighet.

Har kallelse enligt 6 § första stycket icke hörsammats får vite utsättas vid ny kallelse.

9 §

Vid tillämpningen av denna lag skall iakttagas att uppgiftsskyldig icke betungas onödigt.

10 §

Vad någon enligt denna lag i eller för tjänst eller uppdrag har erfarit om enskilt företags affärs- eller driftsförhållanden får han icke obehörigen yppa eller nyttja. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter häremot dömes till böter eller fängelse i högst ett år. Allmänt åtal får väckas endast om målsägande anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Förslag till
Lag om offentliga styrelseledamöter och offentliga revisorer i aktiebolag, ekonomiska
föreningar och stiftelser

Härigenom förordnas som följer.

1 §

I aktiebolag som Konungen bestämmer får Konungen förordna en ledamot i bolagets styrelse utöver de ledamöter som tillsättes enligt 77 § lagen (1944: 705) om aktiebolag. Sådana förordnanden får samtidigt avse högst tjugo aktiebolag.

I stiftelse som har till huvudsakligt ändamål att främja verksamhet som anges i 53 § 1 mom. e) kommunalskattelagen (1928: 370) och vars tillgångar överstiger fem miljoner kronor får Konungen förordna en ledamot i stiftelsens styrelse.

2 §

Av Konungen förordnad ledamot i aktiebolags eller stiftelses styrelse (offentlig styrelseledamot) skall särskilt verka för att samhällets intressen beaktas i bolagets eller stiftelsens verksamhet.

3 §

Uppkommer fråga om utseende av offentlig styrelseledamot i stiftelse, är stiftelsen skyldig att efter anmaning till Konungen överlämna avskrift av stiftelseurkund, stiftelsens stadgar och andra handlingar som bestämmer stiftelsens verksamhet eller visar dess tillgångar.

4 §

I aktiebolag eller ekonomisk förening som Konungen bestämmer får Konungen förordna en revisor (offentlig revisor) utöver de revisorer som tillsättes enligt 105 § lagen (1944: 705) om aktiebolag eller 45 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar. Sådana förordnanden får samtidigt avse högst tjugo aktiebolag och ekonomiska föreningar.

Offentlig revisor skall med övriga revisorer deltaga i granskningen av styrelsens och verkställande direktörs förvaltning samt av bolagets eller föreningens räkenskaper.

5 §

Bestämmelserna i 8 § lagen (1944: 705) om aktiebolag eller i 6 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller ej styrelseledamot eller revisor som förordnas enligt denna lag.

6 §

Offentlig styrelseledamot och offentlig revisor i aktiebolag utses för tid som anges i 77 respektive 106 § lagen (1944: 705) om aktiebolag.

Offentlig styrelseledamot i stiftelse utses för tid som Konungen bestämmer, dock längst för tre år.

7 §

Bolag eller stiftelse i vars styrelse ingår offentlig styrelseledamot skall utge arvode till ledamoten med belopp som Konungen eller av Konungen förordnad myndighet bestämmer.

Bolag eller förening som revideras av offentlig revisor skall utge ersättning till revisorn med belopp som Konungen eller av Konungen förordnad myndighet bestämmer.

8 §

Den som underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 3 § dömes till böter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972 och gäller såvitt angår aktiebolag och ekonomiska föreningar till utgången av år 1976. Offentlig revisor skall dock även efter sistnämnda tidpunkt deltaga i sådan revision av bolag eller förening som avser räkenskapsår som avslutas senast den 31 december 1976.

Förslag till
Lag med särskilda redovisningsbestämmelser för vissa aktiebolag
och ekonomiska föreningar

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §

Bestämmelserna i 2–11 §§ denna lag är, om ej annat anges, tillämpliga på

1. aktiebolag, vars aktier noteras vid Stockholms fondbörs eller på lista utgiven av sammanslutning av svenska fondkommissionärer eller som vid utgången av det senaste räkenskapsåret haft tillgångar med ett nettovärde överstigande tio miljoner kronor och tillika tillämpat lagen (1970: 000) om förenklad aktiehantering eller, om så ej är fallet, dock kan antagas ha haft mer än tvåhundra aktieägare,

2. aktiebolag eller ekonomisk förening, som under det senast avslutade räkenskapsåret i medeltal haft mer än femhundra anställda.

Bestämmelserna i 12–17 §§ gäller för aktiebolag enligt vad i 12 § närmare anges.

Lagen är ej tillämplig på bankaktiebolag och försäkringsaktiebolag.

Årsredovisning

2 §

Bestämmelserna i 3–7 §§ gäller utöver vad som föreskrives i 98–104 §§ lagen (1944: 705) om aktiebolag och i 38–44 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar.

3 §

I årsredovisningen skall intagas närmast föregående fastställda balansräkning och resultaträkningen för det närmast föregående räkenskapsåret. Har under året ändring vidtagits beträffande posters specificering i balansräkning eller resultaträkning skall, om särskilda hinder ej möter, den tidigare redovisningshandlingen omarbetas så att specificeringen stämmer överens med den som tillämpas i balansräkningen eller resultaträkningen för året.

Första stycket äger motsvarande tillämpning på koncernredovisningshandlingar enligt 7 §.

4 §

I balansräkningen skall anges det högsta värde varulager får upptagas till enligt

100 § 4 mom. första stycket första punkten lagen (1944: 705) om aktiebolag eller 40 § 4 mom. lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar. Om varulagret upptages till lägre värde än det nämnda, skall skillnaden (*lagerreserven*) särskilt anges i balansräkningen.

Om upplysning härom lämnas i not till balansräkningen, får i stället för det högsta värde som avses i första stycket anges varulagrets värde bestämt såsom det lägsta av anskaffningskostnaden och återanskaffningskostnaden på balansdagen efter avdrag för inkurans. Såsom lagerreserv redovisas i sådant fall skillnaden mellan det sålunda angivna beloppet och lagrets nettovärde enligt balansräkningen.

Inom linjen i balansräkningen eller i not till denna skall anges skillnaden mellan å ena sidan det beräknade kapitalvärdet av företagets pensionsåtaganden och å andra sidan vad som i fråga om pensionsåtaganden redovisas som skuld i balansräkningen eller har täckning i pensionsstiftelses förmögenhet.

5 §

I resultaträkningen skall såsom särskilda poster upptagas

1. hela intäkten av rörelsen under räkenskapsåret (omsättningssumman), och
2. ökning eller minskning av lagerreserven under räkenskapsåret.

Föreligger synnerliga skäl kan Konungen eller myndighet Konungen förordnar medge undantag från bestämmelsen i första stycket 1.

6 §

I not till balansräkningen eller i förvaltningsberättelsen skall för vart och ett av de fem senaste räkenskapsåren anges de bruttobelopp som investerats i fastigheter, fartyg samt maskiner, inventarier och dylikt, vilka redovisas som anläggningstillgångar. Beloppen skall fördelas på de under särskilda poster i balansräkningen upptagna anläggningstillgångarna.

7 §

Aktiebolag som anges i 1 § första stycket 1 skall till sin årsredovisning foga koncernbalansräkning och koncernresultaträkning om:

1. nettovärdet av bolagets tillgångar till mer än en fjärdedel utgöres av fordringar hos och aktier i dotterbolag eller

2. summan av bolagets och dess dotterbolags omsättning, efter avdrag för omsättning mellan bolag inom koncernen, överstiger moderbolagets omsättningssumma med mer än en tredjedel av denna.

Första stycket gäller endast om någon av de där under 1 och 2 angivna omständigheterna förelåg även för nästföregående räkenskapsår.

Aktiebolag som har att avge koncernredovisning enligt första stycket skall i not till koncernbalansräkningen eller i förvaltningsberättelsen ange bruttobeloppen för koncernen av investeringar i anläggningstillgångar enligt 6 §. Uppgift behöver dock ej lämnas för flera år än redovisningsskyldighet enligt första stycket förelegat.

Koncernresultaträkning skall upptaga ett sammandrag av moderbolagets och dotterbolags resultaträkningar, upprättat enligt god redovisningssed och med iakttagande i tillämpliga delar av bestämmelserna i 102 § lagen (1944: 705) om aktiebolag och 5 § denna lag. Den skall utvisa koncernens årsresultat, varvid skall ha gjorts avdrag för redovisad vinstutdelning inom koncernen och avdrag eller tillägg för ökning eller minskning av internvinst under räkenskapsåret.

Delårsrapport

8 §

Om bestämmelserna i denna lag varit tillämpliga på årsredovisningen för visst räkenskapsår, skall minst en gång under det därpå följande räkenskapsåret avges särskild redovisning (*delårsrapport*). Detta gäller dock ej om sistnämnda räkenskapsår omfattar högst tio månader. Delårsrapport avges av styrelsen eller i aktiebolag, om styrelsen bestämmer det, av verkställande direktör.

Delårsrapport skall avse verksamheten från räkenskapsårets början. Minst en delårsrapport skall omfatta en period av minst en tredjedel och högst två tredjedelar av räkenskapsåret.

Delårsrapport skall senast två månader efter rapportperiodens utgång i bestyrkt avskrift insändas till registreringsmyndigheten. Delårsrapporten skall i huvudskrift eller avskrift hållas tillgänglig hos företaget för var och en som vill taga del av den och genast översändas till aktieägare eller medlem som begär det.

9 §

Om särskilda hinder ej möter skall i anslutning till uppgifter enligt 10 och 11 §§ även lämnas motsvarande uppgifter för samma rapportperiod eller samma tidpunkt under föregående räkenskapsår.

Begrepp och termer i delårsrapport skall i möjligaste mån överensstämma med dem som använts i senast framlagda årsredovisning.

10 §

I delårsrapport skall översiktligt redogöras för verksamheten under rapportperioden, för resultatet av verksamheten samt för investeringar och förändringar i likviditet och finansiering sedan föregående räkenskapsårs utgång. Bestämmelserna i 103 § 1 mom. första stycket lagen (1944: 705) om aktiebolag eller 43 § 1 mom. första stycket lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller i tillämpliga delar för delårsrapport.

I delårsrapport skall följande uppgifter lämnas.

1. Omsättningssumman, om ej undantag enligt 5 § andra stycket medgivits.
2. Utdelningsintäkter, med särskilt angivande av utdelning från dotterbolag.
3. Ränteintäkter.
4. Räntekostnader.
5. Vinster och förluster på avyttring av anläggningstillgångar samt andra extraordinära intäkter och kostnader. Belopp som avses här skall specificeras till sin art.
6. Bruttobeloppet för anskaffning av sådana anläggningstillgångar som består av dels aktier, dels fastigheter, fartyg, maskiner, inventarier och dylikt.
7. Summan av kassa och banktillgodohavanden vid rapportperiodens utgång.
8. Medeltalet av anställda under rapportperioden.

11 §

Aktiebolag som enligt 7 § första stycket varit skyldigt att avge koncernredovisning för det senaste räkenskapsåret skall i delårsrapport lämna uppgifter även för koncernen, motsvarande vad i 10 § sägs. Uppgifter enligt 10 § andra stycket 1–6 skall avse belopp efter avdrag för interna poster inom koncernen.

Är mer än en fjärdedel av summan av bolagets och dess dotterbolags omsättning, efter avdrag för omsättning mellan bolag inom koncernen, hänförlig till utländska

dotterbolag, begränsas uppgiftsskyldigheten för koncernen till vad som svarar mot 10 § andra stycket 1 och 6-8.

Emissionsprospekt

12-17 §§

Se fondbörsutredningens förslag i ämnet.

Straffbestämmelse

18 §

Se fondbörsutredningens förslag i ämnet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972. Lagen skall dock icke äga tillämpning på årsredovisning för räkenskapsår som dessförinnan gått till ända.

Bestämmelserna i 3 § andra stycket och 7 § tredje stycket medför ej skyldighet att lämna uppgifter om räkenskapsår som avslutats före lagens ikraftträdande.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1944:705) om aktiebolag

Härigenom förordnas, att 228 § lagen (1944:705) om aktiebolag¹ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

228 §

Om järnvägsaktiebolag — — — — — särskilt stadgat.

Om offentlig styrelseledamot och offentlig revisor samt om särskild redovisning i vissa aktiebolag föreskrives i lagen (1971:00) om offentliga styrelseledamöter och offentliga revisorer i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser samt i lagen (1971:00) med särskilda redovisningsbestämmelser för vissa aktiebolag och ekonomiska föreningar.

Vad i — — — — — visst slag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1963: 585.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar

Härigenom förordnas, att 118 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

118 §

Vad i — — — — — gemensamma angelägenheter.

Ej heller — — — — — särskilt stadgat.

Om offentlig revisor och om särskild redovisning i vissa ekonomiska föreningar föreskrives i lagen (1971: 00) om offentliga styrelseledamöter och offentliga revisorer i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser samt i lagen (1971: 00) med särskilda redovisningsbestämmelser för vissa aktiebolag och ekonomiska föreningar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Härmed förordnas, att i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar skall införas en ny paragraf, 22 §¹, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

22 §

Handling som inkommit till eller upprättats hos myndighet, som avses i lagen om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m., får i den mån handlingen innehåller upplysningar om viss näringsidkares affärs- eller driftförhållanden, vilkas offentliggörande kan lända honom till men, icke utan hans samtycke utlämnas förrän tjugo år förflutit från handlingens datum.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Förutvarande 22 § upphävd genom 1968:327.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser

Härmed förordnas, att i lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser skall införas en ny paragraf, 18 a §, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

18 a §

Bestämmelserna i 14 § äger tillämpning även på stiftelse som icke står under tillsyn enligt denna lag, om stiftelsens tillgångar överstiger en miljon kronor. Därvid skall sådan berättelse och sammandrag av räkenskaper som avses i 14 § av styrelsen insändas till länsstyrelsen i det län där stiftelsens förvaltning huvudsakligen utövas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

1.1 Utredningens direktiv

Utredningens *direktiv* finns upptagna i ett anförande till statsrådsprotokollet den 15 augusti 1968 av statsrådet Wickman.

I direktiven sägs inledningsvis att det för att skydda viktiga medborgarintressen sedan länge ansetts nödvändigt att samhället har insyn i och kontroll av verksamheten inom företag av olika slag. Som exempel på hur sådant skydd åstadkommits nämns den insyn och kontroll som utövas av arbetarskyddsstyrelsen, yrkesinspektionen, pris- och kartellnämnden, naturvårdsverket och byggnadsnämnderna. Man hänvisar också till att aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar innehåller regler som möjliggör insyn och kontroll. De ökade kraven på insyn och kontroll betingas, sägs det i direktiven, delvis av de risker som den tekniska utvecklingen har medfört men framförallt av en vidgad syn på samhällets ansvar.

Därefter framhålls att de ekonomiska förhållandena under senare tid har präglats av förändringar i allt snabbare tempo. Ett framträdande drag i den industriella utvecklingen är den strukturrationalisering som sker i vårt land liksom i andra industrialiserade länder genom koncentration av verksamheten till allt större företag eller till sammanhållna företagsgrupper. I utvecklingen mot ökad koncentration av den ekonomiska verksamheten spelar förmögenheternas fördelning och finansinstitutens inflytande på ägarintressena en betydande roll. Statsrådet Wickman fortsätter.

Ett begränsat antal affärsbanker, förvaltnings- och investmentbolag har kommit att utöva ett allt starkare inflytande över näringslivet. Detta gäller även vissa s. k. allmännyttiga stiftelser. En fortsättning av den pågående utvecklingen innebär därför att förändringar i vårt näringslivs produktionsinriktning och lokalisering än mindre än tidigare kommer att styras av beslut som ett stort antal självständiga företagare fattar oberoende av varandra. Den ökande ekonomiska koncentrationen innebär i stället att ett fåtal personer, som av naturliga skäl huvudsakligen beaktar ägare- och företagsekonomiska aspekter, avgör inriktningen och omfattningen av näringslivets produktion och investeringar. Dessa utomordentligt viktiga avgöranden är således i allt väsentligt undantagna medinflytande från det allmänna sida trots den betydelse de har för både löntagarnas sysselsättning och samhällets egna investeringar och andra ekonomiska åtaganden.

Vid bedömningen av de förhållanden som här nämnts är det viktigt att erinra om en väsentlig förutsättning för det snabba ekonomiska framåtskridande som fört vårt land till en internationell tätposition, nämligen den positiva och förstående inställningen från de anställdas sida till näringslivets fortlöpande omvandling. Denna inställning har haft sin grund i övertygelsen att förändringar som motiverats främst av företagsekonomiska skäl, oftast också tillgodosett löntagarnas långsiktiga intresse. Det är angeläget att denna inställning kan bevaras. Men detta kan ske endast om de anställda kan vara förvissade om att den ekonomiska utvecklingen och därmed de nödvändiga omställningarna är ett villkor för fortsatt och utvidgad trygghet i inkomst och sysselsättning, inte ett hot mot tryggheten. Förutsättningen härför är att sysselsättningstryggheten bevaras också under den framtida strukturuomvandlingen. Detta blir möjligt endast om samhället – och näringslivet i samarbete med samhället –

är berett till aktiva insatser. Det är likaledes nödvändigt att löntagarna får garantier för att de avgörande besluten om näringslivets utveckling fattas i sådana former att deras rättmätiga intressen blir fullt beaktade.

Samhället har under de gångna åren vid flera tillfällen ställt inför uppgiften att lösa akuta sysselsättningsproblem som uppstått vid driftinskränkningar och nedläggningar. En av förutsättningarna för att arbetsmarknadsmyndigheternas insatser i sådana fall skall bli effektiva är att förändringar i sysselsättningen i god tid varslas. Genom ett nyligen träffat avtal mellan arbetsmarknadsstyrelsen och arbetsmarknadens huvudorganisationer har skyldigheten för företagen att varsla om planerade personalinskränkningar inte oväsentligt utvidgats. Nyligen har också beslutats att en samrådsgrupp med representanter för länsarbetsnämnd, arbetstagare och kommun skall bildas vid varje omställning för att föreslå lämpliga åtgärder och följa dess förlopp. Möjligheterna att använda de arbetsmarknadspolitiska medlen har härigenom ytterligare förbättrats. Åtgärderna begränsas dock i dessa fall till reaktioner på beslut som redan har fattats. Det är därför angeläget att redan innan besluten fattas erhålla erforderliga informationer. I många fall tillämpas ett sådant förfarande redan i dag.

För den näringspolitiska planeringen är det av vikt att alla mer betydande sysselsättningsförändringar som övervägs – både på kortare och längre sikt – blir kända i god tid. Sådan information är en nödvändig förutsättning för att samhället skall kunna aktivt använda de olika instrument som samhället förfogar över inom näringspolitiken och därmed förverkliga målet för denna politik, nämligen en ökad trygghet även på längre sikt. Här kan som exempel på sådana statliga medel nämnas skilda slag av samhällelig kreditgivning via investeringsbanken, i form av kreditgarantier eller lokaliseringstöd, eller de insatser som görs för att stimulera teknisk forskning och utveckling. Det är ofta i fråga om samhälleligt engagemang av denna typ av intresse att undersöka konsekvenserna av olika alternativa insatser från samhällets sida. En bättre överblick över dessa förhållanden liksom över olika tänkbara alternativ i fråga om lokalisering, investeringsprojekt etc. medför en högre grad av handlingsfrihet och bör rimligtvis bereda väg för effektivare insatser. Den intensifierade regionala och fysiska planering, som nu är under uppbyggnad, förutsätter också, om den skall kunna fungera effektivt, bättre möjligheter än f. n. att klarlägga konsekvenserna av enskilda företags olika investeringar och andra åtgärder med effekter på planeringen.

Statsrådet kommer därefter in på en annan aktuell tendens inom det ekonomiska livet, nämligen företagens ökade internationalisering. Denna medför ibland en utflyttning av en tidigare inom landet bedriven produktion. Den tar sig också uttryck i ökade svenska investeringar utomlands. Denna utveckling kan, framhålls det, menligt inverka på sysselsättningstryggheten inom vissa regioner. Vid en ytterligare vidgad ekonomisk integration är det vidare att förvänta ett stegrat intresse från utländska företags sida att få inflytande inom svenska företag. För att de problem som uppstår under nu angivna förhållanden skall kunna bemästras är det angeläget att informationen till samhället rörande dessa transaktioner förbättras.

Mot nu angivna bakgrund skall utredningen överväga i vilka former större öppenhet och vidgad samverkan kan skapas mellan samhälle och näringsliv. I anslutning härtill anger direktiven vissa riktlinjer för utredningens arbete.

Utgångspunkten bör vara att söka få till stånd en sådan samordning av de olika medel som samhället förfogar över, att strukturomvandlingen av vårt näringsliv kan genomföras med all hänsyn såväl till de anställdas trygghet som till effektiviteten. Det ligger i utvecklingens natur att gränsdragningen mellan enskilda och offentliga beslut ständigt förskjuts. Det vidgade samarbete mellan samhälle och näringsliv som den industriella utvecklingen så klart anvisar, kommer att påverka företagens beslut både direkt och indirekt via de samhälleliga åtgärder som utvecklingen aktualiserar. Samordningen och samplaneringen syftar till en utveckling där olika medborgargruppernas intressen blir tillgodosedda och kan påverka de avgörande besluten.

Vilka former som förordas, får självfallet avgöras mot bakgrund av att de angivna syftena skall kunna förverkligas så effektivt som möjligt och anpassas till den planering som är under uppbyggnad såväl centralt som regionalt. Samtidigt är det viktigt att föreslagna åtgärder får en sådan utformning att de avpassas efter företagens planerings- och beslutsrutiner. Den från företags- och konkurrenssynpunkt nödvändiga sekretessen måste självfallet respekteras.

Flera olika vägar för att nå en tillfredsställande ordning är tänkbara. Samarbetsformer bör i första hand etableras med avseende på

de ekonomiskt mest betydelsefulla företagen. Av särskilt intresse är därvid de organ där de för utvecklingen i näringslivet mest avgörande besluten fattas, framför allt de beslut som har större räckvidd för sysselsättning, produktion, struktur- och branschutveckling samt regionala förhållanden. Sådana beslut fattas i allmänhet under medverkan av affärsbankerna och de s. k. investmentbolagen. Dessa institutioner får härigenom en central ställning och utredningen bör därför i första hand pröva formerna för samarbete med dessa organ.

Olika lösningar för att ernå större öppenhet och vidgad samverkan mellan samhälle och näringsliv är enligt direktiven tänkbara. En lösning kan vara att det allmänna blir representerat i företagens styrelser. I detta sammanhang anför statsrådet Wickman.

En sådan styrelseledamots uppgift skulle i så fall vara att vid de olika förvaltningsåtgärderna tillföra styrelsen de synpunkter som kan anföras med utgångspunkt från behovet av rationell samhällsplanering och att verka för att dessa synpunkter beaktas. Utredningen bör överväga denna lösning och om denna väljs ta ställning till hur en sådan styrelseledamot bör tillförsäkras möjligheter att fullgöra de angivna uppgifterna på ett meningsfullt sätt.

Utredningen ges fria händer att pröva också andra åtgärder än dem som nu har angivits. Utredningen bör, sägs det, fritt pröva olika uppslag.

I detta sammanhang berör direktiven också frågan om företagens årsredovisningar som informationskälla om företagen.

För att tillfredsställa önskemålet om likvärdig information kan en vidgad redovisning framstå som önskvärd såväl i fråga om materialets omfattning som i fråga om publiceringsfrekvensen. Frågan om ändrade redovisningsregler för aktiebolag provas f. n. av aktiebolagsutredningen och är även – från mer speciella utgångspunkter – föremål för intresse från fondbörsutredningens sida. I den mån behov av ändringar i redovisningsreglerna provas föreligga med hänsyn till de syften som tidigare nämnts bör likväl utredningen vara oförhindrad att ta upp frågan. Härvid bör dock såvitt möjligt samråd äga rum med de nyssnämnda båda utredningarna.

Direktiven går därefter in på frågan om företagets behov av information från samhällssidan. Därvid åberopas att det genom offentlighetsprincipen och på en mångfald

andra sätt är väl sörjt för att näringslivet direkt får kännedom om olika åtgärder från samhällets sida som kan påverka näringslivets planering. Skulle emellertid några brister härvidlag framkomma under utredningens arbete bör utredningen lägga fram förslag till förbättringar.

Slutligen sägs att utredningen för att garantera en mångsidig belysning av de invecklade frågor som utredningen har att behandla bör inhämta informationer och synpunkter genom att anordna hearings med bl. a. representanter för de anställdas organisationer, för företag och kreditinstitutioner och för de politiska partierna. I former som bedöms lämpliga bör en redovisning av de vid dessa hearings framkomna synpunkterna biläggas utredningens förslag, sägs det vidare.

1.2 *Uppläggningsen av utredningsarbetet*

Mot bakgrund av direktiven gjorde utredningen under vintern 1968–69 en genomgång av utredningsuppdraget och drog upp riktlinjer för det fortsatta arbetet.

Under våren 1969 påbörjade utredningen därefter i enlighet med direktiven en serie *hearings*. Dessa omfattade till att börja med företrädare för olika samhällsorgan, vilkas nuvarande informationsutbyte och samarbete med näringslivet utredningen önskat kartlägga. Det har också varit av intresse att från dessa samhällsorgan få synpunkter på en utbyggnad av informationen och samarbetet mellan samhälle och företag. Utredningen har hört företrädare både för regionala och centrala statliga organ samt för kommuner och landsting. Vissa företrädare för samhällsorgan har kompletterat sina synpunkter skriftligen. Sammanställningar av vad som framkommit vid överläggningarna finns intagna under avsnitt 1 i Del 2 av betänkandet. I fråga om de skriftligen redovisade synpunkterna hänvisas till bilaga 6.

På grundval av de tidigare uppdragna riktlinjerna för utredningsarbetet och vad som framkommit vid hearings med företrädare för samhällsorgan har utredningen därefter hållit en rad hearings med represen-

tanter för olika delar av näringslivet. Överläggningarna har först omfattat produktionsföretag och företag inom handeln av olika storlek och tillhörande olika branscher. Vid urvalet av företag har utredningen även fäst avseende vid ägarförhållandena. Företrädare för aktiebolag med både koncentrerat och spritt ägande, kooperativt ägda företag på såväl konsument- som producentsidan liksom företrädare för statligt företagande har ingått bland dem som utredningen överlagt med. Svenska dotterbolag till utländska företag tillhör också denna grupp.

Utredningen har vidare haft överläggningar med företrädare för affärsbanker, för affärsbanker närstående investmentföretag och för ett par av de största allmännyttiga stiftelserna. Ledningen för LO, TCO, SAF resp. Industriförbundet liksom företrädare för de mindre företagens organisationer har också kommit till tals inför utredningen. Partiledarna för de tre största oppositionspartierna har även beretts tillfälle att yttra sig.

Dessa hearings har främst syftat till att kartlägga och inhämta synpunkter på omfattning, innehåll och former för information och samarbete mellan företag och samhälle och mellan företagsledning och anställda (se vidare Del 2 av betänkandet). I detta sammanhang vill utredningen betona värdet av att dessa hearings kommit till stånd. De som hörts har visat ett mycket positivt intresse både när det gäller att delta i överläggningar och att besvara utredningens frågor.

För att få ytterligare underlag för sina bedömningar har utredningen med början våren 1969 genomfört två större *specialundersökningar*. Den första, som har utförts under medverkan av statistiska centralbyrån och omfattat ett stort antal företag (omkring 1 300), har i första hand avsett att klarlägga *företagens långtidsplanering* på vissa för utredningen centrala områden. Genom undersökningen har utredningen även sökt utrona i vilken utsträckning företagen är villiga att lämna uppgifter om sin planering till statliga och kommunala organ. Slutligen har undersökningen givit företagen tillfälle att

ange vilka önskemål de har om bättre information från samhällssidan i planeringsfrågor. Undersökningen redovisas i detalj i bilaga 8 till utredningens betänkande och behandlas även i det följande i kapitel 4, 5 och 7.

Den andra undersökningen har avsett nuvarande *informationsutbyte och samarbete mellan kommuner och företag* och har genomförts under ledning av civilekonom Jan Bäckström, statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet. Den har i huvudsak fått formen av en intervjuundersökning. Företrädare för ett representativt urval av företag och ledande kommunalmän i ett 20-tal olika kommuner har uttalat sig om det nuvarande informationsutbytet och samarbetet mellan företagen och dessa kommuner. Undersökningen redovisas i bilaga 9 till betänkandet och behandlas också bl. a. i kapitel 3 och 7.

Utredningen har även bedömt det som angeläget att få en bild av *information och samarbete mellan företag och samhälle i vissa främmande länder*. Utredningen redovisar översikter i dessa frågor från Frankrike, Förbundsrepubliken Tyskland och Japan. Vissa uppgifter i ämnet har också inhämtats från Storbritannien. Dessa översikter har utförts av personer som är, eller har varit, knutna till svenska beskickningar i respektive land. Det har vidare ansetts vara av intresse att genom SCB få vissa uppgifter om offentlig industristatistik i Förbundsrepubliken Tyskland och i Förenta Staterna. I dessa delar hänvisas i första hand till bilaga 1–5.

1.3 Uppdragets samband med andra pågående utredningar m. m.

I direktiven sägs att utredningen särskilt bör uppmärksamma behovet av samsarbetsformer mellan *affärsbanker* och samhälle. Direktiven förutsätter därvid att utredningen som en sådan samsarbetsform överväger representation för det allmänna i affärsbankernas styrelser. Sådana överväganden har också ingått i utredningens arbete. Jämsides därmed har utredningen emellertid prövat också andra former för samarbete mellan

affärsbanker och samhälle. Sålunda har utredningen tagit upp frågan om särskilda samrådsorgan för finansierings- och strukturfrågor som berör näringslivet, samrådsorgan i vilka företrädare för bl. a. regeringen och kreditväsendet skulle ingå. (Se i anslutning här till utredningens hearings med företrädare för affärsbanker och affärsbanker närstående investmentföretag, Del 2, 4 och 5.

Under eftersommaren 1969 hade en majoritet inom utredningen preliminärt kommit till uppfattningen att det allmänna borde bli representerat i affärsbankernas styrelser genom av Kungl. Maj:ts utsedda styrelseledamöter. Efter kontakt mellan utredningens ordförande och regeringen beslutade regeringen under hösten 1969 att frågan om styrelserepresentation i affärsbankerna skulle undantas från utredningens uppdrag och av regeringen tas upp i särskild proposition till vårriksdagen 1970. Under sina fortsatta överväganden i fråga om affärsbankerna har utredningen därefter enats om att ej föreslå särskilda samrådsformer vid sidan av styrelserepresentation. Möjligheterna att genom styrelserepresentation lösa de arbetsfrågor direktiven anger bör enligt utredningens mening först ingående prövas. Den återverkan Kungl. Maj:ts proposition om offentliga styrelseledamöter i affärsbankerna (1970: 141) i övrigt har haft på utredningens ställningstaganden i fråga om styrelserepresentation för det **allmänna** framgår av förslagen under kapitel 8 och 9.

Utredningens direktiv innehåller flera moment som berör frågan om *former för information och samarbete mellan företagsledning och anställda i företagen*. Det är därför naturligt att utredningen ägnat den frågan uppmärksamhet, vilket bl. a. återspeglas i de hearings utredningen har haft med företrädare för företag, de anställdas organisationer m. fl. Emellertid har utredningens arbete i denna del kommit att i väsentlig mån påverkas av vissa särskilda förhållanden. Det första av dessa är att frågor om företagsdemokrati sedan länge ansetts tillhöra området för avtalsfrihet mellan arbetsmarknadens parter och att företrädare för SAF, LO och TCO inför ut-

redningen deklarerat att de önskade själva ytterligare överväga hithörande frågor. Utredningen borde därför inte nu, har det sagts från dessa organisationer, lägga fram förslag till bindande bestämmelser i ämnet. Till detta kommer att utredningen om försöksverksamhet med företagsdemokrati i statliga företag – vilken utredning antyds redan i samarbetsutredningens direktiv – påbörjat sin verksamhet. Bl. a. dessa omständigheter har föranlett utredningen att, som närmare redovisas i kapitel 13, i endast begränsad utsträckning ta upp frågor om information och samarbete mellan företagsledning och anställda till behandling. Det har huvudsakligen skett då sådana frågor aktualiserats genom utredningens förslag i övrigt eller då övriga förslag fått återverkningar på förhållandet anställda – företag. Det har därvid samtidigt varit en förutsättning att de förslag utredningen lägger fram inte skall inkräkta på arbetsmarknadsparternas möjligheter till egna initiativ eller beskära deras handlingsfrihet på hithörande områden.

Bland det som utredningen enligt direktiven bör behandla märks frågan om vidgad information från företagen genom utbyggnad av *den offentliga årsredovisningen*. Direktiven förordar att utredningen därvid samarbetar med både *aktiebolagsutredningen* (ang. direktiv m. m. se Riksdagsberättelsen 1961: Ju 39 och 1963: Ju 31) och *fondbörsutredningen* (ang. direktiv m. m. se Riksdagsberättelsen 1967: Fi 32) vilka utredningar från delvis andra utgångspunkter än samarbetsutredningens har i uppdrag att behandla redovisningsfrågorna. Sådant samarbete har också kommit till stånd, i första hand med fondbörsutredningen.¹

Samarbetet har resulterat i att fondbörsutredningen och samarbetsutredningen i fråga om årsredovisningen i större aktiebolag och ekonomiska föreningar gemensamt lägger fram ett förslag till *lag med särskilda*

¹ Det är för samarbetsutredningen känt att aktiebolagsutredningen — vars förslag i redovisningsfrågorna förelåg i så gott som färdigt skick när samarbetsutredningen påbörjade sitt arbete med dessa frågor — inte kommer att föreslå några mer genomgripande ändringar i aktiebolagslagen på de områden som samarbetsutredningen har behandlat.

redovisningsbestämmelser för vissa aktiebolag och ekonomiska föreningar. Förslaget finns intaget i detta betänkande (s. 15). Det är avsett att nämnda lag även skall innehålla vissa bestämmelser om emissionsprospekt enligt förslag av fondbörsutredningen. Till dessa bestämmelser har samarbetsutredningen inte haft anledning att ta ställning.

För att undvika obehövlig dubblering av de särskilda motiven till de nya redovisningsbestämmelserna i lagförslaget har fondbörs- och samarbetsutredningarna enats om att redovisa motiven endast i fondbörsutredningens betänkande i ämnet. Det har därvid förutsatts att de båda utredningarna presenterar sina betänkanden ungefär samtidigt.

Utöver nämnda lagförslag presenterar samarbetsutredningen i redovisningsfrågan i det följande dels sin allmänna syn på årsredovisningen som informationsmedel, dels vissa överväganden beträffande årsredovisningen i aktiebolag och ekonomiska föreningar som företagits oberoende av fondbörsutredningen, dels vissa förslag i fråga om årsredovisningen i stiftelser. I dessa delar hänvisas till kapitel 11 och 12.

Mot den bakgrund som nu angivits har samarbetsutredningen under våren 1970 tagit slutlig ställning till utredningsuppdraget på sätt som närmare redovisas i det följande.

Begreppet planering förekommer i den allmänna debatten med skiftande innebörd. En vanlig uppfattning är att planering innebär uppställandet av en rad siffermässigt preciserade och politiskt eller företagspolitiskt bestämda mål för utvecklingen totalt samt på ett större eller mindre antal delområden. För att sådana planer skall kunna realiseras krävs att handlandet hos de olika i systemet ingående enheterna styrs av program som fastställts av en central och enhetlig funktion vilken också har befogenhet att vidta korrigeringar åtgärder vid avvikelser från det planerade beteendet.

Förutsättningar för en planering av detta slag föreligger i en centralt styrd stat med utrikeshandelsmonopol och omfattande statligt ägande; den kan också föreligga inom ett företag med centraliserat beslutsfattande och interna – av marknaden oberoende avräkningspriser. Däremot föreligger dessa förutsättningar i endast ringa utsträckning i en ekonomi av svensk typ, där huvuddelen av företagen handlar oberoende av eller i konkurrens med varandra och där de samtidigt är utsatta för internationell konkurrens. Det är enligt utredningens uppfattning inte heller önskvärt att förändra situationen så att angivna förutsättningar blir för handen.

Vad nu sagts innebär inte att det i ett ekonomiskt system av svensk typ skulle saknas utrymme för och möjlighet till ökad planering på vissa områden av central betydelse för samhällsekonomin som helhet

eller för utvecklingen på en ort eller inom en region. Det är emellertid väsentligt att denna planering får nära anknytning till de förutsättningar som bestämts av historiska förhållanden, den sociala utvecklingen och ett starkt beroende av internationella marknader. Som framgår av de utländska översikter som utredningen låtit utföra (bil. 1–3) kan den ekonomiska planeringen utformas på vitt skilda sätt i olika länder som alla har ett i huvudsak marknadsekonomiskt system. Samhällsplaneringen i vårt land bör enligt utredningens mening inte syfta till att låsa utvecklingen i siffermässigt preciserade handlingsprogram, utan i stället inriktas på att öka handlingsfriheten och handlingsberedskapen samt förutsättningar för att viktigare beslut kommer att överensstämma med de allmänna samhälleliga målsättningar.

Det förhållandet att en stor och växande del av vårt lands resurser tas i anspråk av den offentliga sektorn innebär ett ökat samhällsinflytande över den totala ekonomin, genom den mer direkta styrning som denna sektor kan bli föremål för. När det gäller de privatägda företagen föreligger inte dessa styrningsmöjligheter.

Här kan dock samhället utöva ett inflytande genom att söka påverka de beslut som fattas i företagen. Denna påverkan kan ta sig en rad olika uttryck och former, betingade av såväl syfte som historiska och

institutionella förhållanden. Den kan utövas genom generella medel – dvs sådana som riktar sig mot alla företag – och genom selektiva sådana som tar sikte på endast visst eller vissa företag.

Den påverkan som samhället utövar på företagen syftar till att företagens beslut i högre grad än vad som eljest skulle bli fallet anpassas till mål som är angelägna ur samhällssynpunkt. Sådana mål är det i allmänhet inte möjligt att formulera i annat än relativt generella termer. Några av de väsentligaste målen för den ekonomiska politiken är

- Full sysselsättning under inre och yttre balans
- Hög ekonomisk tillväxt
- Ökad utjämning av inkomster, förmögenheter och ekonomisk makt.

Att översätta sådana allmänna mål till preciserade program för de enskilda företagens handlande är inte möjligt. Detta utesluter dock inte att man vid överväganden av olika handlingsalternativ i ett företag i en konkret situation kan finna att ett alternativ står i större överensstämmelse med dessa allmänna mål än vad ett annat alternativ gör.

Det kan sägas i viss mån ligga i sakens natur att de delvis skilda målsättningar som företagen och samhället arbetar utifrån kan leda till intressekonflikter mellan företrädare för företag och för samhälle. Samtidigt kan det emellertid hävdas att även om det är relativt lätt att finna exempel på intressekonflikter på kort sikt så är det för den skull inte säkert att det behöver föreligga någon klar intressekonflikt på längre sikt och sett i ett större perspektiv. En stram finans- och kreditpolitik är självfallet betungande för det enskilda företaget. Å andra sidan ligger det i hela näringslivets intresse att en effektiv stabilitetspolitik kan upprätthållas. I enskilda planfrågor kan ett företag uppleva att dess intressen inte blir tillgodosedda. Å andra sidan ligger det uppenbart i alla företags intresse att stads- och fritidsmiljön på den ort där ett företag är lokaliserat får en ändamålsenlig utformning. En ökad insyn från samhällets sida kan

kännas betungande för ett visst företag samtidigt som insynen kan innebära en inte obetydlig garanti för att allmänhetens förtroende för näringslivet bevaras. Många gånger torde också vad som synes vara en intressekonflikt mellan företag och samhälle botten i att parterna har bristande kunskap och information om varandras intentioner i sammanhanget.

Utvecklingen under de senaste decennierna har visat att man inte alltid haft möjlighet att med enbart generella medel uppfylla de samhälleliga mål som uppställts. Behovet av mer selektivt verkande, dvs företags- eller regionspecifika åtgärder, har framstått allt klarare. Detta framgår tydligt på arbetsmarknadspolitikens område. Kraven på den sysselsättningsnivå som bör uppnås har stigit kraftigt. I ett läge med omfattande arbetslöshet kan det vara rimligt att genom generella finanspolitiska åtgärder stimulera den totala efterfrågan för att därigenom höja sysselsättningen. Men även under gynnsamma konjunkturer med en allmän hög efterfrågan på arbetskraft kan det fortfarande vara önskvärt att höja sysselsättningen på vissa orter och för vissa kategorier arbetskraft. En generell efterfrågestimulans skulle inte bidra mycket till att lösa dessa specifika sysselsättningsproblem men däremot kunna äventyra den ekonomiska balansen. För att komma till rätta med sådana strukturella sysselsättningsproblem, är det ofta nödvändigt med åtgärder som riktar sig speciellt till de utsatta grupperna. Inom ramen för den moderna arbetsmarknadspolitik kan en rad sådana åtgärder vidtas, t. ex. omskolning, flyttningsstimulans, beredskapsarbeten, olika former av hel- och halvskyddad sysselsättning. Inte sällan kräver sådana åtgärder ett omfattande samarbete mellan myndigheter och företag. I samma takt som kraven växer på att integrera allt fler av de grupper som tidigare ansågs »marginella» i arbetslivet, i samma mån ökar också behovet av särskilda selektiva åtgärder.

En följd av de ökade ambitionerna på det arbetsmarknadspolitiska området och den allt högre takten i strukturuomvandlingen, framför allt under senare delen av 1960-

talet, är de allt starkare kraven på mer kontrollerade former för förändringarna i syfte att garantera den enskilde individens trygghet och ett effektivt utnyttjande av samhällskapitalet. Särskilt mot bakgrund av obalansen i ekonomisk aktivitet mellan olika regioner framstår det klart att detta syfte inte kan uppnås enbart genom anpassningsfrämjande arbetsmarknadspolitiska insatser – hur viktiga dessa än må vara. Ur samhällssynpunkt måste det bl. a. vara angeläget att kunna påverka tidpunkten för t. ex. en mer omfattande nedläggning för att öka möjligheterna att finna annat arbete åt de anställda och ge rådrom för att pröva möjligheter till lokalisering av andra företag till orten. I syfte att åstadkomma en mer balanserad regional utveckling finns också ett uppenbart behov av möjlighet till samråd mellan samhälle och företag kring viktigare planerade nyinvesteringar.

Inte endast på dessa områden utan genomgående kan den iakttagelsen göras att ju högre ambitionerna på ett område sätts desto större blir behovet av selektiva åtgärder. Det föranleder i sin tur slutsatsen att samhället måste ges förutsättningar att påverka vissa viktigare beslut inom de enskilda företagen så att de kommer i överensstämmelse med de allmänna målsättningarna och fattas med beaktande av de konsekvenser de kan få både för den framtida handlingsfriheten och för utvecklingen på andra samhällsområden. För denna påverkan kan en rad olika medel komma till användning.

En större investering av ett företag kan inte enbart bedömas med hänsyn till de konsekvenser den får för det företaget. I många fall medför investeringen betydande konsekvenser för bl. a. sysselsättningsutvecklingen på den ort där den görs. På vissa orter kan finnas en inte obetydlig ledig kapacitet i fråga om samhällsservice i form av bostäder, vårdplatser, skolor etc., medan det på andra orter finns en betydande knapphet med långa köer som följd. I den allmänna debatten har ofta framförts att de investeringar som samhället kan tvingas göra i samband med upprättandet av en ny arbetsplats inom industrin kan uppgå till lika

stora eller större belopp än investeringskostnaden för den nya arbetsplatsen. Till detta kommer så den återverkan som ett visst företags lokalisering har på det övriga näringslivet i regionen. I varje fall större företag efterfrågar ofta olika former av underleveranser, vilket kan stimulera de lokala småföretagen. Ofta medverkar de också till att skapa en sådan industriell miljö att orten blir mer attraktiv för andra företag. En större investering inom ett företag kan också i avgörande grad i såväl positiv som negativ riktning påverka förutsättningarna för en mer rationell struktur inom en viss industribransch.

Förutsättningarna för att samhället skall ges möjlighet att på ett rationellt sätt påverka de enskilda företagens handlande bestäms enligt utredningens uppfattning i mycket hög grad av tillgången på information om företagens utveckling och på möjligheterna till samråd i frågor av större betydelse för samhällsutvecklingen på olika nivåer. Ofta måste det vid planeringen bli fråga om att jämföra olika handlingsalternativ. Vissa alternativ kan t. ex. vara tämligen likvärdiga för ett företag, men kan samtidigt vara av väsentligt olika betydelse för samhället. Även om vissa kostnadsskillnader föreligger mellan olika alternativ för ett företag, kan skillnaderna i kostnader för samhället vara så stora att det ur samhällets synpunkt kan vara önskvärt att något av de för företagen mindre förmånliga alternativen väljes. Sådana instrument som investeringfonder och lokaliseringstöd kan i sammanhang som dessa spela en betydelsefull roll.

Att samhället på detta sätt griper in för att påverka företagens beteende är i princip inte något nytt. Även de generella åtgärderna har ju denna inverkan. Vad som emellertid synes alltmer nödvändigt är att för samhället viktigare beslut inom de enskilda företagen på ett mer direkt sätt kan bli föremål för påverkan från samhällets sida. Detta har redan åstadkommit då det gäller sådana speciella aspekter som t. ex. miljövården och arbetarskyddet. De områden som ter sig särskilt angelägna från samarbetsutredningens utgångspunkter är emel-

lertid främst sådana som på längre sikt påverkar driftens omfattning och sysselsättningsutvecklingen i företagen. Det har mot den bakgrunden varit en naturlig uppgift för utredningen att överväga olika former för att öka samhällets kunskap om och inflytande över förhållanden som på sikt kan föra med sig utvidgningar eller inskränkningar i driften inom företagen och ett ökat eller minskat personalbehov inom dessa.

Det har samtidigt bedömts vara en väsentlig uppgift för utredningen att söka vidga samhällets information till företagen. Endast om företagen har ett tillräckligt informationsunderlag beträffande samhällets intentioner och planer på olika områden kan de utforma en både från egen och samhällets synpunkt effektiv planering.

Genom en betydande ökning av storföretagens tillväxt och koncentration spelar sådana företag idag en viktigare roll för samhällsutvecklingen än tidigare. Enligt koncentrationsutredningen svarade de 100 största industriföretagen för mer än hälften av hela **landets** industriproduktion. Det är knappast någon överdrift att hävda att verksamheten i ett antal storföretag även var för sig har ett avgörande inflytande på **landets** sysselsättning och export och därigenom på samhällets möjligheter att föra en **aktiv** trygghets- och reformpolitik. Industrieföretag som ASEA, VOLVO och L M Ericson svarar direkt för vardera 2 à 3 procent av den totala industrisysselsättningen; deras andel av exportvärdet ligger högre.

På det regionala och lokala planet utanför storstäderna är det starka beroendet av ett eller ett par företag regel snarare än undantag. Det finns ett betydande antal orter och även delar av län vilka för sin utveckling är helt beroende av ett enda företag.

Även om det inte finns någon formell grund för påståendet att de större företagen utvecklats till en form av samhällsinstitutioner, så kan deras betydelse för samhällsutvecklingen motivera ett sådant synsätt. Självfallet avses med detta inte att de skulle vara bärare av något mandat från samhället utan endast att de genom sin faktiska betydelse för samhällsutvecklingen

inte rimligen kan undandra sig sin del av ansvaret för denna.

Ett sådant synsätt leder vidare till den slutsatsen att företagens handlande måste ses i ett vidare perspektiv än det som det traditionellt är företagsledningens uppgift att göra. Traditionellt har ett företags mål formulerats som »högsta möjliga vinst». Även om såväl den faktiska utvecklingen som den teoretiska diskussionen kommit att modifiera denna formulering i riktning mot uttryck som »högsta möjliga vinst på lång sikt» eller »förmåga att överleva» o. dyl. så framträder ändå klart betoningen på företagets egenintresse. Detta har väl knappast heller förnekats av någon.

En intressant fråga i anslutning härtill är i vilken utsträckning företagsledningen själv bör fatta beslut om avsteg från företagets mål i situationer då man kan vänta sig att konflikter kan uppkomma mellan samhällsmålet och företagetsmålet. Något generellt svar på denna fråga kan knappast formuleras. Uppenbart är att gränsen mellan de områden för vilka **samhället** respektive företagen **har** huvudansvaret är flytande och att den ständigt förskjuts. Genom lagstiftning och avtalsöverenskommelser har företagen ålagts ett ökat hänsynstagande till olika slag av samhällsliga konsekvenser av sitt handlande på en rad områden (arbetarskydd, anställningstrygghet, miljövard osv). Å andra sidan har en förskjutning skett som innebär ett relativt sett minskat engagemang från företagets sida i fråga om t. ex. bostadsförsörjning, yrkesutbildning och social omvårdnad. Avgörande för denna gränsdragning måste vara om en uppgift lämpligast kan skötas av företagen eller av samhället och i vilken mån enhetliga regler kan uppställas för handlandet.

I vissa sammanhang har gjorts gällande att samhällets uppgift vis à vis näringslivet bör inskränkas till att fastställa s. k. spelregler och generella ramar inom vilka företagen sedan skulle kunna röra sig fritt, dvs åtgärder av typen konkurrenslagstiftning och generella ekonomisk-politiska åtgärder. En sådan uppfattning om en strikt gränsdragning mellan företag och samhälle synes dock

mer vara baserad på principiella och ideologiska ställningstaganden än grundad på erfarenhet av de praktiska problem som möter företag och myndigheter. Särskilt märkligt framgår kanske detta i relationerna mellan företagen och samhällsorganen på det lokala eller regionala planet. Kommunerna måste i sin planering anpassa sig efter de större företagens utveckling och denna utveckling påverkas i hög grad av sådana kommunala aktiviteter som t. ex. bostadsbyggandet. Det omfattande både formella och informella samarbete som förekommer mellan statliga och kommunala organ å ena sidan och de enskilda företagen å den andra kan förutsättas i hög grad leda till en ömsesidig påverkan av besluten. Att former för samarbete mellan företag och myndigheter i konkreta sakfrågor etableras är både naturligt och ofta nödvändigt för att lösa aktuella problem och för att uppnå gemensamma lösningar i olika planeringsfrågor. Om man utgår från den praktiska verkligheten visar det sig således att det inte så mycket är en fråga om man skall ha ett samarbete mellan företag och samhälle, ett samarbete som innebär ömsesidig påverkan i olika sakfrågor, som mer en fråga om i vilka former detta skall ske.

Företagets relationer till de inom företaget verkansamma och till omvärlden brukar numera i administrativ litteratur beskrivas som ett spel mellan olika parter eller intressenter. Med intressenter menas därvid sådana individer eller kollektiv som gör insatser av olika slag för företaget – i detta sammanhang i första hand ägarna, det allmänna och de anställda – och som i gengäld kräver »ersättning» i form av lön, utdelning, skatter etc. Detta synsätt, som i sina principiella huvuddrag kan spåras långt tillbaka (jfr t. ex. Wigforss-kommitténs rapport 1923), har särskilt under 1960-talet gått igen i debattinlägg från såväl arbetsgivar-sidan som från arbetstagar-sidan och kan, trots olikheter i utformningen, sägas vara tämligen allmänt accepterat.

Det kontrasterar emellertid på ett ganska avgörande sätt mot den uppläggning som företagslagstiftningen fortfarande har här i

landet. Sådan lagstiftning kan sägas vara i hög grad inriktad på endast en av nämnda intressenter, nämligen ägarna, och i mycket uppbyggd för att reglera förhållandet mellan olika ägargrupper samt mellan dessa och företagets borgenärer.

Även om förut angivna mer vidsträckta syn på intressefördelningen inom företagen har legat till grund bl. a. för utredningens resonemang och förslag i kapitel 8 och 9 (om styrelserepresentation) och 10 (om offentliga revisorer), har utredningen emellertid inte tagit på sig uppgiften att låta denna syn komma till mer konsekvent uttryck i vår associationsrättsliga lagstiftning. Det synnerligen vittomfattande arbete som detta skulle innebära har inte ansetts ligga inom ramen för utredningens uppdrag.

Utredningen anser sig heller inte ha haft i uppdrag att mer ingående ta upp frågan om den ekonomiska demokratin och dess utveckling. Inte desto mindre ligger det i sakens natur, att en ökad information och ett vidgat samarbete mellan företag och samhälle kan innebära ett inte oväsentligt bidrag i detta avseende. Informationen och samarbetet kan både direkt och indirekt ge underlag för en nyanserad och sakligt grundad åsiktsbildning i hithörande frågor och därigenom öka förutsättningarna för en fördjupad ekonomisk demokrati. Ett vidgat samarbete mellan samhälle och företag syftar till att uppnå sådana mål som ökad trygghet i sysselsättningen och ökad effektivitet och balans i den totala resursfördelningen samt att allmänt stärka samhällets – och dess i demokratisk ordning kontrollerande organs – möjligheter att utöva ett aktivt inflytande över utvecklingen.

I direktiven till utredningen anges utgångspunkten »förbättrad information och vidgat samarbete». I sina överväganden har utredningen funnit, att någon entydig gränslinje mellan dessa bägge begrepp knappast är möjlig att dra. Det torde vara svårt att i konkreta situationer tänka sig den ena funktionen renodlad utan inslag av den andra. Redan formerna för att överbringa information innebär ett samarbete. För att denna information skall komma till praktisk

användning är det vidare nödvändigt med någon form av åtgärder som innebär samarbete. Lika litet är ett aktivt samarbete mellan samhällsorgan och företag tänkbart utan informationsunderlag. Detta leder till slutsatsen att frågorna om förbättrad information och vidgat samarbete många gånger måste ses som en enda integrerad frågeställning.

Som framgått av den tidigare diskussionen är det enligt utredningens mening angeläget att informationen och samarbetet i väsentlig mån inriktas på *det enskilda företaget*. I direktiven har begreppet företag givits en vidsträckt innebörd, vilket utredningen har tagit fasta på. Den närmare bestämningen av företagsbegreppet framgår av utredningens olika förslag i det följande till informations- och samarbetsformer.

Även begreppet »samhälle» är vidsträckt och kan i olika sammanhang ges skiftande innebörd. Mot bakgrund av direktiven har utredningen i sina överväganden i fråga om konkreta former för information och samarbete i huvudsak låtit begreppet omfatta kommunala samt regionala och centrala statliga organ med ansvar för samhällsplaneringen.

Utredningen vill i anslutning härtill betona att det skulle vara uttryck för en fellsyn att i relationerna mellan samhälle och företag endast uppmärksamma den centrala statliga nivån. Utredningen vill tvärtom framhålla de lokala och regionala nivåerna som väl så betydelsefulla i relationen samhället—det enskilda företaget.

Den kommunala sektorn har expanderat mycket kraftigt under efterkrigstiden. De kommunala investeringarna och den kommunala konsumtionen har ökat sin andel av bruttonationalprodukten från 11,6 % år 1950 till 19,4 % år 1968. Räknat i fasta priser ökade de kommunala investeringarna med inte mindre än 250 % mellan de nämnda åren.

Denna utveckling är i och för sig naturlig med hänsyn till att en rad av de medborgarna mest väsentliga välfärdsfunktionerna faller på den kommunala sektorn. Det gäller bl. a. en stor del av bostadsför-

sörjningen, undervisningen, vården av barn, sjuka, handikappade och äldre samt upprättandet av fritidsanläggningar.

Dessa aktiviteter reser krav på omfattande kommunala investeringar vilka måste planeras effektivt för bästa möjliga utnyttjande av resurserna. Mot den bakgrunden är det naturligt att kommunerna i växande utsträckning kommit att intressera sig för näringslivets utveckling eftersom denna har avgörande inverkan på såväl befolknings- som inkomstutveckling inom kommunen. Den i bilaga 9 upptagna undersökningen angående relationerna mellan kommuner och företag ger klara belägg härför.

Behovet av information om företagens planering accentueras givetvis vid den uppbyggnad av en kommunalekonomisk långtidsplanering som pågår f. n. Försöken med sådan planering omfattar nu drygt 500 kommuner, vilka kan beräknas svara för omkring 90 procent av investeringarna inom den kommunala sektorn. Man arbetar med ett planeringsperspektiv på fem år.

Under senare år har också behovet av *regional planering* alltmer uppmärksamats. Inom olika regionala länsorgan arbetar man nu med planering i fråga om bostäder (länsbostadsnämnderna), arbetsmarknad (länsarbetsnämnderna), skolor (länsskolnämnderna), jordbruk och skogsbruk (lantbruksnämnderna och skogsvårdsstyrelserna), vägar (vägförvaltningarna), naturvård (länsstyrelserna), bebyggelse (länsstyrelserna, länsarkitekterna, överlantmätnarna) och regional utveckling (länsstyrelserna). I proposition 1970: 103 har en förstärkning av i första hand länsstyrelsernas planeringsenheter föreslagits. Där förordas också en förbättrad samordning av de statliga länsorganens planeringsarbete under länsstyrelsernas ledning. Utredningen vill för närmare information om den aktuella situationen i fråga om regional planering hänvisa till nämnda proposition.

Det är bl. a. mot denna bakgrund man bör se utredningens förslag under kapitel 7 till ett nytt informations- och samarbetsystem, vilket till övervägande del har inriktats på de lokala och regionala nivåerna.

3 Information och samarbete mellan företag och samhälle idag — en översikt

Det ligger i sakens natur att en fullständig kartläggning och analys av hela det informationsutbyte och samarbete som idag förekommer mellan samhälle och företag innebär en i det närmaste omöjlig uppgift. Det förutsätter forskningsinsatser omfattande praktiskt taget samtliga aspekter av modernt samhällsliv. En sådan kartläggning och analys har för utredningens syfte varit vare sig nödvändig eller realistisk. Utredningen har funnit det stå i överensstämmelse med direktiven att på sätt som har angivits i det föregående koncentrera sitt arbete till vissa informationsområden av särskild betydelse för samhällsplaneringen.

3.1 Institutionell information om företagens planering

Den information som företagen idag lämnar till samhället om planeringsdata är begränsad i förhållande till den information som lämnas om förhållanden i förfluten tid eller i nuläget. Den institutionaliserade informationen om företagens framtidsplaner är i hög grad koncentrerad till vissa enkäter och visst statistikinsamlande som statistiska centralbyrån och arbetsmarknadsverket svarar för.

3.1.1 Uppgiftslämnande till SCB i fråga om planeringsdata

SCB har mycket vidsträckta befogenheter att från företagen inhämta uppgifter om

förhållandena inom dessa. I den författning¹ som reglerar SCB:s rätt att begära uppgifter från företagen sägs att rörelseidkare är skyldig att lämna uppgifter om sin rörelse under viss period eller vid viss tidpunkt bl. a. i fråga om produktion, förbrukning av varor, investeringar, beställningar och priser. Rörelseidkare är dessutom skyldig att lämna de ytterligare statistiska uppgifter som fordras för sådan specialundersökning som Kungl. Maj:t föreskriver.

Karaktéristiskt för SCB:s sätt att arbeta är att uppgifter om enskilda företag inte publiceras. Sådana uppgifter är på grund av författningsbestämmelser i princip icke tillgängliga vare sig för andra företag eller för andra myndigheter.

Den helt dominerande delen av det material om företagen som SCB samlar in avser historiska data. Endast i begränsad omfattning insamlas och bearbetas uppgifter om företagens planering. I den mån så sker rör det sig främst om planering på kort sikt — upp till ett år framåt i tiden. En utförlig redogörelse för SCB:s insamlande av planeringsdata från företagen lämnas i bilaga 7.1.

Den mest omfattande uppgiftsinsamlingen av SCB i fråga om planeringsdata sker inom ramen för de s. k. *investeringsenkäterna* för industrin. Dessa genomförs f. n. fyra gånger årligen och avser högst 16 månader framåt

¹ Kungörelsen (1966: 37) om statistiska uppgifter för rörelseidkare och ägare till flerfamiljshus.

i tiden. Investeringsenkätornas syfte är främst att branschvis belysa industrins planerade och verkställda investeringar i realkapital. Uppgifter inhämtas bl. a. om planerade investeringar och underhåll i byggnader och anläggningar, maskiner, apparater samt transportmedel. De tillfrågade företagen lämnar uppgifter om verkställda och planerade investeringar med fördelning på objekttyper samt på kvartal eller halvår (det närmast framförliggande kvartalet eller halvåret). Statistiken används främst som underlag för konjunkturbedömning och vid sammanställning av nationalräkenskaperna. De främsta avnämarna på den statliga sidan är konjunkturinstitutet, finansdepartementet och arbetsmarknadsstyrelsen. I stor utsträckning torde de också användas för bedömningar inom enskilda företag, banker samt näringslivs- och personalorganisationerna. Investeringsenkätornas resultat publiceras i första hand i Statistiska meddelanden.

SCB upprättar även en särskild investeringsstatistik för *varuhandels- och finansföretag* av motsvarande slag. Uppgifter till denna insamlas minst två gånger årligen. Investeringsstatistiken avser också vissa företag inom *samfärdseln*. Denna statistik utförs en gång om året och avser en treårsperiod (närmast föregående år, innevarande år och nästkommande år).

Vid SCB:s *exportenkäter*, som utförs två gånger årligen, tillfrågas företagen om faktiska och beräknade exportleveranser, inkomna exportorder, leveransvärdet av totala exportorderstocken, faktisk och beräknad exportfördelning på länder och länderområden samt prisförväntningar 1½ år (uppdelat på tre halvår) framåt. Enkäten syftar till att ge underlag för prognoser av exportutvecklingen för järn- och stålprodukter samt verkstadsprodukter. Huvudkonsument är konjunkturinstitutet.

I samband med SCB:s *varvsenkäter*, som genomförs två gånger om året, insamlas bl. a. uppgifter om de två à tre närmaste årens fartysleveranser. Syftet med undersökningarna är att möjliggöra bedömningar av det aktuella konjunkturläget inom varvsindustrin. Uppgifterna används bl. a. vid

upprättandet av exportprognoser.

Vid uppgörandet av *forskningsstatistik* för industrin tillfrågar SCB ett relativt stort antal företag om uppgifter rörande företagets forsknings- och utvecklingsverksamhet. De tillfrågas vidare om den forsknings- och utvecklingsverksamhet som planeras för de närmaste åren. Forskningsstatistiken syftar till att ge kvantitativa data som underlag för planering och beslut i hithörande frågor. Statistiken används på centralt plan – förutom som informationskälla för mera allmänna forskningspolitiska överväganden – som underlag för prioriteringar av olika forskningsområden, avvägningar av olika insatser och stödåtgärder m. m.

SCB upprättar också för arbetsmarknadsstyrelsens räkning viss statistik avseende *byggnadsverksamheten*. De uppgifter som insamlas avser bl. a. uppgifter om den beräknade sysselsättningen inom byggnadsföretag under närmast följande 12-månadersperiod.

Slutligen skall nämnas den enkät – *arbetskraftsbarometern* – som SCB genomför varje höst och som avser uppgifter på ett års sikt. Den syftar till att förändringar i arbetsmarknadsläget för vissa utbildningsgrupper skall upptäckas på ett tidigt stadium. De statliga myndigheter som har intresse av arbetskraftsbarometern är framför allt arbetsmarknadsstyrelsen, utbildningsdepartementet och skolöverstyrelsen.

3.1.2 Uppgiftslämnande till arbetsmarknadsverket (länsarbetsnämnderna) i fråga om planeringsdata

Arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnderna inhämtar ett stort antal uppgifter från företagen. Flertalet uppgifter avser historiska data men dessa myndigheter får också vissa uppgifter om företagets planering på kort sikt. Närmare redogörelser för AMS och länsarbetsnämndernas uppgiftsinsamlande från företagen lämnas i bilaga 6.2 och 7.2.

Av stor betydelse för arbetsmarknadsverkets planering för insatser i akuta krissituationer är den information som förmedlas

inom ramen för det s. k. *varselssystemet*. År 1952 träffades mellan AMS å ena sidan samt Industriförbundet, SAF och Industrins Produktionsråd å den andra en överenskommelse om åtgärder vid driftsinskränkningar och driftsnedläggelser. AMS har senare träffat motsvarande överenskommelse beträffande handeln med Handelsnäringsorganisation (HAO) och Kooperationens förhandlingsorganisation samt beträffande skogsbruket med Domänstyrelsen, Föreningen skogsbrukets arbetsgivare och Svenska lantarbetsgivareföreningen. Genom överenskommelse i maj 1968 mellan AMS å ena sidan samt SAF, Industriförbundet, LO och TCO å andra sidan har 1952 års varselöverenskommelse vidgats och kompletterats. Enligt avtalet skall arbetsgivare som fattar beslut om sådan förändring att den medför uppsägning av minst fem anställda så snart det kan ske lämna varsel härom till AMS. Detsamma skall gälla vid permitteringar och fortlöpande arbetstidsförkortning. Driftsförändring som väntas innebära uppsägning eller permittering på längre tid än två veckor skall varslas senast två månader före åtgärdens ikraftträdande. Härutöver gäller att uppsägningar som berör mer än 50 arbetstagare skall varslas senast tre månader före uppsägningarnas ikraftträdande, dock att driftsförändring som innebär nedläggning av driftsenhet med mer än 100 anställda skall varslas senast fyra månader före avvecklingens påbörjande. Vad här sagts gäller under förutsättning att driftsförändringen rimligen bort kunna förutses senast inom angivna tider.

Efter överläggningar mellan SAF, Industriförbundet och AMS utfärdade SAF och Industriförbundet i februari 1965 cirkulär till anslutna medlemsföretag vari företagen rekommenderades att till arbetsmarknadsverket anmäla varje väsentlig, planerad *utökning* av personalstyrkan. Avsikten med överenskommelsen torde främst ha varit att skapa förutsättningar för en planmässig rekrytering av arbetskraft och en bedömning av yrkesstrukturen på sikt. Överenskommelsen synes hittills ha haft mycket ringa praktisk betydelse.

Länsarbetsnämnderna genomför också egna *enkäter i fråga om sysselsättningen i länet*. Företag i olika branscher intervjuas både skriftligt och muntligt av nämnderna om sin bedömning av sysselsättningsläget inom resp. företag under det närmast följande halvåret. Uppgifterna insamlas en gång varje kvartal. Med ledning av uppgifterna utarbetar varje länsarbetsnämnd en prognos för sysselsättningsutvecklingen i länet. Sådana prognoser används sedan vid länsarbetsnämndernas egen fortlöpande planering av olika åtgärder (beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning etc.) och som underlag för redogörelser till AMS beträffande arbetsmarknadsutsikterna i länet.

Inom *byggnadssektorn* får AMS eller länsarbetsnämnd med stöd av kungörelsen (1963: 270) om viss uppgiftsskyldighet rörande byggnadsarbete från den som utför eller avser att utföra byggnadsarbete och den för vars räkning sådant arbete utförs infordra uppgifter angående arbetet för planläggning av åtgärder som syftar till jämn sysselsättning under olika delar av året för byggnadsindustrins arbetskraft. Formellt föreligger f. n. denna skyldighet beträffande arbete för vilket igångsättningstillstånd erfordras enligt lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete. I praktiken inhämtas dock uppgifter om all *planerad byggnadsverksamhet*. Länsarbetsnämndernas planeringsavdelningar insamlar uppgifter om *pågående* och för den närmaste 12-månadersperioden *planerade byggnadsinvesteringar* och om *tillgången på byggnadsarbetare*. Uppgifterna insamlas för de s. k. *byggarbetsnämndernas* räkning, organ som är rådgivande till länsarbetsnämnderna i frågor rörande sysselsättningsplaneringen på byggnadssidan. Med ledning av detta material utarbetas prognoser för den väntade sysselsättningen inom byggnadssektorn. Samtidigt med uppgifter om den närmaste 12-månadersperioden begärs information om den mer långsiktiga planeringen. Företagen uppmanas sålunda att ange vilka kostnader som man under vart och ett av de närmaste fem åren avser att lägga ned på byggnadsinvesteringar. Kostnaderna anges med viss grov sek-

torsindelning: industrilokaler, handelslokaler, anläggningar etc.

Vidare skall nämnas den enkät angående *skogsbruket* som länsarbetsnämnderna genomför kvartalsvis och på ett års sikt. Uppgifter inhämtas om avverkningsvolym, dagsverksåtgång m. m. inom skogsbruket. Uppgifterna vidarebefordras av länsarbetsnämnderna till AMS som på grundval av detta material utarbetar sysselsättningsprognoser.

3.1.3 Uppgiftslämnande till andra samhällsorgan i fråga om planeringsdata

Vid sidan av den redovisning av företagens planering som sker genom SCB och arbetsmarknadsverket märks främst den av *konjunkturinstitutet* utarbetade *konjunkturbarometern*. Underlag för denna erhålles genom att företagen varje kvartal skriftligen lämnar uppgifter till institutet via länsarbetsnämnderna. Företagen bedömer här bl. a. väntade förändringar i produktionsvolym, orderingång, lager, arbetarantal m. m. under det närmast följande kvartalet eller halvåret. Utformningen av frågeformulär som tillställs företagen vid dessa undersökningar framgår av bilaga 11.5 till betänkandet. Antalet företag som lämnar uppgift är f. n. omkring 2 100 inom tillverkningsindustri och 400 inom byggnads- och anläggningsverksamhet. Sedan SCB sammanställt materialet överlämnas detta till *konjunkturinstitutet* som analyserar och tolkar uppgifterna. Publicering sker kvartalsvis genom institutets försorg.

Konjunkturbarometern syftar i första hand till att utgöra bedömningsunderlag för samhällets och företagens konjunkturbedömning och för den arbetsmarknadspolitiska planeringen.

Också de vart femte år återkommande offentliga *långtidsutredningarna* är av intresse i detta sammanhang. Den senaste utredningen, 1965 års långtidsutredning, byggde på uppgifter som insamlades under hösten 1964. Såvitt gäller industrin insamlas och bearbetas uppgifterna av Industrins utredningsinstitut och i fråga om handeln har motsvarande arbete utförts av bl. a. Han-

delns utredningsinstitut. I de blanketter som tillställs företagen i samband med dessa utredningar begärs uppgifter om företagens planer i fråga om produktion, arbetskraft, investeringar i Sverige och utlandet, råvaror, export m. m. för den närmast framförligande femårsperioden. Vid undersökningen 1965 tillfrågades bl. a. 1 800 industriföretag. (Se vidare SOU 1966: 10 och 1966: 51.) I samband med 1970 års långtidsutredning har motsvarande uppgifter insamlats under hösten 1969 från både industri- och handelsföretag.

Utöver vad tidigare nämnts har vissa myndigheter fullmakt att för särskilda ändamål infordra uppgifter från företagen, däribland uppgifter om företagens planering. Sålunda har *kommerskollegium*² rätt att infordra de uppgifter som fordras för kollegiets befattning med landets råvaru- och bränsleförsörjning beträffande produktion av varor och tillhandahållande av tjänster, produktionsförmåga, förbrukning av varor och anlitande av tjänster, lager och förrådshållning samt beställningar, köp, försäljningar m. m. Vidare har *överstyrelsen för ekonomiskt försvar* tillerkänts rätt att infordra uppgifter om personal, lokalförhållanden, maskinpark och annan utrustning, produktion och produktionsförmåga, förbrukning av elektrisk kraft, bränsle, råvaror eller andra förnödenheter, lagerhållning, inköp, leveranser och dylikt, vilka myndigheten finner erforderliga för planläggningen av rikets ekonomiska försvarsberedskap.³

Vid sidan av nu angivna institutionaliserade former för information från företagen bör också uppmärksammas den information om planering som företag måste lämna till samhällsorgan i samband med ansökningar om tillstånd till olika slags verksamhet. Det gäller t. ex. vid ansökning om byggnadstillstånd hos kommunal byggnadsnämnd, ansökning hos vattendomstol om tillstånd till byggande i vatten, ansökning om tillstånd

² Se kungörelsen (1966: 36) om vissa uppgifter för näringsidkare.

³ Se lagen (1948: 390) om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid planläggningen av rikets ekonomiska försvarsberedskap.

att förvärva eller exproprieras viss mark, ansökning om lokaliseringsstöd och statliga kreditgarantier, ansökning om tillstånd att uppföra atomreaktor etc. etc. Den redovisning av planeringen i företaget som då måste göras blir i vissa fall ingående.

3.2 Informell information om planeringsdata

Vid sidan av de institutionella former för information från företagen som nu har redovisats bör självfallet också beaktas det betydande informationsflöde som genom informella kontakter mellan företrädare för samhällsorgan och företag förmedlas om företagets framtidsplanering. Vid de olika undersökningar utredningen företagit har detta informationsflöde ingående belysts. Undersökningarna visar att de informella kontakterna många gånger är den viktigaste informationskanalen mellan företag och samhälle. Det gäller särskilt på det kommunala planet men har också viss giltighet i fråga om kontakten mellan enskilda företag samt regionala och centrala statliga organ. Det ligger i sakens natur att det inte låter sig göra att i generella termer beskriva dessa kontaktors omfattning, frekvens eller inriktning. Utredningen vill dock i korthet redovisa vissa erfarenheter i ämnet. För ytterligare information hänvisas främst till utredningens hearings samt undersökningen kommun-företag (bilaga 9).

Vid utredningens hearings har intresset i relativt hög grad varit inriktat på att kartlägga och få synpunkter på det informationsutbyte och samarbete i planeringsfrågor som äger rum mellan det enskilda företaget samt kommunala och regionala samhällsorgan. Av naturliga skäl måste – som utredningen redan tidigare slagit fast – tyngdpunkten i informationsutbytet och samarbetet med det enskilda företaget ligga på dessa nivåer. Emellertid har utredningen också i viss utsträckning behandlat informationsutbyte och samarbete på *central nivå*.

Vid hearings med företrädare för stora företag har framkommit att dessa företag när det gäller planeringen av mycket stora

projekt i viss utsträckning tar kontakt med företrädare för regeringen (jfr t.ex. hearings med företrädare för Svenska Cellulosa AB och för Johnsonkoncernen). Från några håll – bl. a. Svenska Kullagerfabriken – har också efterlysts tätare kontakter mellan företrädare för regeringen och företagen.

Självfallet växlar antalet kontakter och kontakternas inriktning och omfattning mellan centrala statliga myndigheter och de enskilda företagen i planeringsfrågor mycket från myndighet till myndighet. Av de myndigheter som främst är av intresse i detta sammanhang redovisar AMS och naturvårdsverket ett stort antal kontakter med enskilda företag. Ledande företrädare för dessa myndigheter har också inför utredningen förklarat att man är relativt nöjd med kontakternas nuvarande omfattning och inriktning.

Utredningens undersökningar beträffande informationsutbyte och samarbete i planeringsfrågor på *regional nivå* visar att kontakterna mellan de enskilda företagen och *samhället* främst avser två regionala organ, nämligen *länsstyrelsen* och *länsarbetsnämnden*. Därvid synes företagen i första hand ta kontakt direkt med *landshövdingen* och *länsarbetsdirektören* för att informera om planerade större *produktionsförändringar* och investeringar, *sysselsättningsförändringar* etc. Någon regelbundenhet i *denna informationsgivning* torde i *allmänhet inte förekomma* om man bortser från de statistikuppgifter beträffande sysselsättningsförändringar på kort sikt som vissa företag lämnar till länsarbetsnämnderna. På sina håll ordnas dock regelbundet överläggningar för bl. a. information vid vilka *länsstyrelse* och *länsarbetsnämnd* är representerade. (Jfr t. ex. avsnitt 5.2 och hearing med företrädare för Stora Kopparbergs Bergslags AB.)

På *den kommunala sidan* visar såväl utredningens hearings som den särskilda undersökning utredningen låtit genomföra (bilaga 9) att den helt dominerande informationskanalen mellan företag och kommuner i planeringsfrågor är de informella kontakterna. Särskilt på mindre orter och särskilt vad gäller relationerna mellan kommuner

och de största företagen är möjligheterna till informellt informationsutbyte gynnsamma. Inte minst det förhållandet att anställda i företagen ofta har kommunala förtroendepuppdrag bidrar till att skapa informella kontaktkanaler mellan kommuner och företag. På sina håll har man emellertid valt att i viss utsträckning formalisera informationsgivningen (jfr hearings med företrädare för Johnsonkoncernen och för Facit AB) så att man regelbundet träffas någon eller några gånger per år för informationsutbyte i planeringsfrågor. I vissa kommuner tar man också regelbundet in skriftliga uppgifter om planeringen inom företagen. Det gäller bl. a. Linköping (se bilaga 9 s. 373).

Utredningen vill i detta sammanhang återknyta till vad som har sagts i det föregående, nämligen att det i huvudsak är de stora företagen som informerar kommuner och statliga organ om planerade förändringar. Sådan information från mindre och medelstora företag torde vara relativt ovanlig om man bortser från den institutionella information som lämnas till SCB och länsarbetsnämnderna.

3.3 Information om företagens ekonomiska situation

Den viktigaste källan för information till samhället om företagens ekonomiska situation är f. n. *företagens årsredovisningar* och andra motsvarande handlingar, främst delårsrapporter. Den samlade information om företagen som lämnas genom dessa handlingar är av betydande omfattning och det kunde finnas anledning att här något redogöra för den nuvarande informationen genom dem. Utredningen har emellertid funnit det lämpligast att låta denna redogörelse anstå till det avsnitt där utredningen till närmare behandling tar upp frågan om nya regler för årsredovisningen. Utredningen får därför i denna del hänvisa till kapitel 11.

I detta sammanhang finns också anledning att beröra några författningsbestämmelser som ger det allmänna särskilda möjligheter till inblick i vissa företags ekono-

miska förhållanden. Det gäller bl. a. de företag i vilka det allmänna ekonomiskt stöder verksamheten. I fråga om företag som erhållit statligt lokaliseringstöd gäller⁴ sålunda att företaget för varje redovisningsår eller kortare tidrymd skall redovisa för verksamheten till företagarföreningen i länet, att företaget i god tid skall underrätta föreningen innan beslut fattas om överlåtelse av anläggningstillgångar, licenser, patent etc. eller om nedläggning av väsentlig del av verksamheten eller om annan åtgärd av motsvarande betydelse.

En annan statlig verksamhet av visst intresse i detta sammanhang är den som utövas av *pris- och kartellnämnden*. Med stöd av en särskild lag⁵ har nämnden vidsträckta befogenheter att infordra uppgifter från företagen. Enligt denna åligger det företagare att till nämnden efter anmaning lämna uppgift om konkurrensbegränsning som berör hans verksamhet och har avseende på pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden i riket, samt i övrigt om priser, intäkter, kostnader, vinster och andra förhållanden av beskaffenhet att inverka på prisbildningen. På begäran av nämnden är företagare skyldig att till nämnden lämna ut avtal, handelsböcker och andra handlingar. Efterkommes inte anmaning att lämna uppgift får den försumlige åläggas lämpligt vite.

3.4 Information genom massmedier

Vid sidan av de informationskanaler mellan företag och samhälle som utredningen nu och i det föregående har redovisat spelar också den information som företagen lämnar genom olika former av massmedier en betydelsefull roll. Särskilt de större dagstidningarnas handelssidor och vissa specialtidningar har härvidlag en uppgift att fylla. Utredningen har dock inte bedömt det ingå i dess uppdrag att närmare studera eller överväga frågor som har samband med den-

⁴ Se kungörelsen (1965: 101) om statligt lokaliseringstöd.

⁵ Lagen (1956: 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden.

na art av information. Det allmänna intryck utredningen har fått i denna del är att medvetenheten om betydelsen av denna information under senare år har ökat, i varje fall bland de större företagen. Det har sålunda blivit allt vanligare att företagen skaffar sig egna informationsavdelningar och att personal i ledande ställning inom företagen på eget initiativ offentligt uttalar sig i olika frågor som rör företagets förhållanden.

3.5 Samarbete mellan företag och samhälle

Lika litet som i fråga om information mellan företag och samhälle är det en realistisk tanke att söka redovisa hela det samarbete som idag förekommer mellan företag och samhälle. Som utredningen redan tidigare konstaterat är också många gånger gränsen mellan information och samarbete flytande; ett förhållande som otvivelaktigt komplicerar en analys i ämnet. Mot bakgrund av direktiven skall dock här ett försök göras att i korthet belysa det samarbete i mer institutionella former som idag förekommer mellan statliga och kommunala organ å ena sidan samt företagen å den andra i frågor som rör samhällsplaneringen.

Vid de olika undersökningar som utredningen låtit utföra och i andra sammanhang har klarlagts att det idag inom åtskilliga kommuner förekommer *institutionaliserat samarbete mellan kommuner och företag*. Sålunda har man i flera kommuner inrättat nämnder eller kommittéer med uppgift att handlägga industrifrågor (Gävle, Ludvika, Karlskoga, Linköping, Skellefteå m. fl.). Dessa har i vissa fall karaktären av rent kommunala organ med politiskt valda ledamöter medan de i andra fall är mer renodlade samarbetsorgan i vilka både kommunen och näringslivet på orten utser representanter.

Uppgifterna för dessa organ varierar. I flertalet fall synes huvuduppgiften vara att verka för att nya företag etableras inom kommunen. I några fall är uppgiften mer allmänt formulerad, »att arbeta för kommunens näringslivs intressen», »att upprätt-

hålla kontakt med befintlig industri och informera sig om dess situation» etc. Man nöjer sig i allmänhet med att i instruktioner, stadgar etc. uttrycka sådana mål utan att ange vilka medel, som skall användas.

Flera av dessa industrikommittéer eller samarbetsorgan har anställt särskilda »kontaktmän» med uppgift att svara för kontakterna mellan kommunen och näringslivet på orten. Kontaktmännen har därutöver ofta ålagts att verka för att nya företag lokaliseras dit. Sådana kontaktmän har ibland också anställts direkt av kommunen (t. ex. Malmö, Örebro).

På länsnivå förekommer också i viss utsträckning *institutionaliserat samarbete mellan företag och olika statliga organ*. Sålunda är företagssidan f. n. representerad i de till länsstyrelserna knutna planeringsråden, i länsarbetsnämnderna samt i läns skolnämnderna. Av intresse är också det samarbete som förekommer inom företagareföreningarna, i vilka både staten, landstingen och näringslivet är representerade i styrelserna.

En särskild form av blandat regionalt och lokalt samarbete förekommer i de s. k. samrådsgrupper som tillsätts i samband med varsel om nedläggning eller driftsinskränkning i företagen. I dessa samrådsgrupper ingår förutom representanter för företagsledning och anställda också företrädare för den kommun där företaget är beläget och för länsarbetsnämnden.

I detta sammanhang bör också nämnas att ett antal landsting under senare år bildat särskilda näringsråd eller näringskommittéer. Avsikten med dessa är att skapa kompletterande organ till de statliga länsorganen i frågor som berör näringslivet. Visst samråd äger rum mellan dessa organ samt planeringsråden, företagareföreningarna och länsarbetsnämnderna. I några fall har näringsråden (-kommittéerna) bildats av länsstyrelserna och landstingen gemensamt. I näringsråden ingår i allmänhet representanter för näringslivet.

En speciell form av samarbete förekommer med *handelskamrarna* genom att dessa ofta av statliga organ anlitas som remissinstanser i olika frågor av regional karaktär.

I vissa län – bl. a. Gävleborgs – har också ett mer reguljärt samarbete inletts mellan länsstyrelsen och handelskammaren i näringspolitiska frågor.

På central nivå är företagar- och arbetsgivarintressen företrädda i en rad olika organ av betydelse i näringspolitiska sammanhang. Här skall några exempel anges.

Ekonomiska planeringsrådet. Rådets uppgift är att vara ett regeringens organ för samråd med näringslivet, arbetsmarknadsorganisationerna och den samhällsekonomiska forskningen i frågor som avser den svenska ekonomins utveckling på längre sikt. Rådet, vars ledamöter utses av Kungl. Maj:t, sammanträder under ordförandeskap av finansministern.⁶ Industri- och inrikesministrarna deltar regelbundet i rådets överläggningar.

Ekonomiska planeringsrådets överläggningar gäller främst de centrala avvägnings- och prioriteringsproblem som den ekonomiska politiken successivt ställs inför. Bedömningar av den framtida resurstillväxten inom den svenska ekonomin och av resursanspråken från olika användningsområden har därvid intagit en framskjuten plats. Underlaget för dessa överläggningar har i första hand utgjorts av de ekonomiska långtidsutredningarna samt de avstämningar och revideringar av dessa som vidtagits med vissa mellanrum. Speciell uppmärksamhet har ägnats åt de finansiella aspekterna, varvid tendenserna beträffande främst sparandets storlek och fördelning samt finansieringsbehov och kreditförmedling belysts i särskilda utredningar. På planeringsrådets dagordning har bl. a. följande ämnen stått: den offentliga sektorns utveckling, industrins långsiktiga utbyggnadsplaner, problem i samband med luft- och vattenföroreningar etc., mervärdeskatt, aktievinsters beskattning, finansieringen av de privata investeringarna, Romfördraget ur svensk synvinkel, fysisk riksplanering, prisförhållanden och prisutveckling inom husbyggnadsområdet, fransk ekonomisk planering.

Förutom de mer långsiktiga frågorna har även konjunkturläget och stabiliseringspolitiken varit föremål för regelbunden behand-

ling i samband med utarbetandet av statsverkspropositionen och kompletteringspropositionen.

Näringspolitiska rådet. Rådets verksamhet syftar till att åstadkomma en samlad överblick över utvecklingen inom centrala delar av den svenska ekonomin. En av rådets huvuduppgifter är att ta till vara och kanalisera den information, kunskap och erfarenhet som en på skilda håll betydande utredningsverksamhet ger samt initiera nya utredningar för de problem och sektorer där rådet finner det angeläget med en komplettering. En annan central uppgift för rådet är att i fråga om olika sektorsers anspråk på arbetskraft och kapital göra de bedömningar och avvägningar som kan tjäna som underlag vid utformandet av en målmedveten och samordnad näringspolitik.

Rådet har tretton ledamöter, som utses av Kungl. Maj:t. Industriministern är ordförande.⁷ Företrädare för olika branscher och intressenter deltar tillfälligt i rådets överläggningar. I de fall en kontinuerlig bevakning av utvecklingen och en samordning av olika utredningsorgans arbete bedöms som nödvändig etableras särskilda samordnings- och rådgivningsgrupper. Sådana grupper har inrättats för skogsindustrin och verkstadsindustrin.

Rådets verksamhet har hittills i huvudsak ägnats åt att kartlägga situationen inom ett antal industribranscher. Följande branscher har vid ett eller flera tillfällen stått på dag-

⁶ Rådets sammansättning i övrigt: Envoyé Kurt Allan Belfrage, advokat Ture Bengtsson, bankdirektör Tore Browaldh, LO:s ordförande Arne Geijer, direktör Curt-Steffan Giesecke, direktör Harry Hjalmarson, överdirektör Börje Kragh, professor Erik Lundberg, TCO:s ordförande Otto Nordenskiöld, generaldirektör Bertil Olsson, bruksdisponent Sverre R:son Sohlman, professor Ingvar Svennilson, direktör Stig Svensson, riksbankschef Per Åsbrink och direktör Bertil Östergren.

⁷ Rådets sammansättning i övrigt: Professor Ragnar Bentzel, bankdirektör Arne Callans, direktör Gunnar Ekman, bruksdisponent Wilhelm Ekman, generaldirektör Martin Fehrm, konsul Tryggve Holm, direktör Harald Håkansson, direktör Axel Iveroth, förbundsordförande Åke Nilsson, förbundsdirektör Arne Nilstein, generaldirektör Bertil Olsson, förbundsordförande Yngve Persson.

ordningen: textil- och konfektionsindustrin, verkstadsindustrin, skogsindustrin, stålindustrin, skoindustrin, elektronikindustrin, varvsindustrin, glasindustrin (manuella delen). Dessutom har den tekniska forskningen och en utredning rörande stordriftsfördelar inom industriproduktionen, utländska företagsetableringar m.m., varit föremål för överläggningar i rådet. Princip- och policydiskussioner torde komma att få en mer framträdande plats i rådets verksamhet under 1970. Närmast aktuella branscher i detta avseende är varvsindustrin, skogsindustrin samt textil- och konfektionsindustrin, där ställning skall tas till konkreta utredningsförslag.

Handelspolitiska rådet. Handelspolitiska rådet är ett till kommerskollegium knutet råd med uppgift att bistå kollegiet med de upplysningar och synpunkter som med hänsyn till näringslivets intressen kan vara av betydelse för bedömningen av handelspolitiska frågor. Generaldirektören i kollegium är ordförande.⁸

Lokaliseringsberedningen. I samband med beslut om lokaliseringsspolitiken 1964 tillskades en särskild *beredning* »lokaliseringsberedningen» med uppgift att samordna lokaliseringsspolitiska frågor som rör flera departements eller verks ansvarsområden. Lokaliseringsberedningen har hittills haft tre huvuduppgifter. Den första innebär att den skall medverka till samordning av de insatser som har intresse från lokaliseringssynpunkt, t. ex. i fråga om bostäder, undervisning, kommunikationer, naturvård osv. Den andra huvuduppgiften är att närmare följa den regionalpolitiska stödverksamhet som beslutats av riksdagen. Slutligen skall beredningen ta initiativ till utredning och forskning som är nödvändig för att beredningen skall kunna fullgöra sina uppgifter. Den senare delen av beredningens arbete har huvudsakligen skötts av en särskilt tillsatt expertgrupp – expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU). I lokaliseringsberedningen ingår cheferna för de ur regionalpolitisk synpunkt viktigaste planerande verken (arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen, vägverket, planverket, bygg-

nadsstyrelsen, naturvårdsverket, bostadsstyrelsen). Dessutom ingår representanter för arbetsgivare- och arbetstagarorganisationerna samt för kommuner och landsting. Normalt deltar representanter för flera departement i beredningens sammanträden. I propositionen till 1970 års riksdag om den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten föreslås att man skall ge lokaliseringsberedningen ytterligare en viktig uppgift, nämligen att deltaga vid utformningen av de regionalpolitiska handlingsprogram för hela riket som avses bli förelagt 1972 års riksdag.

Vid den praktiska utformningen av politiken på ett flertal områden av betydelse för näringslivet förekommer samarbete genom de *representanter* som näringslivet utser i *handläggande myndigheters styrelser*. Näringslivet har sålunda representanter i arbetsmarknadsstyrelsen, patent- och registreringsverket, skogsstyrelsen, skolöverstyrelsen, pris- och kartellnämnden, styrelsen för teknisk utveckling, statens institut för hantverk och industri etc.

En annan form av samarbete förekommer genom *näringslivets representation i statliga utredningar* i frågor av betydelse för näringslivet. I detta sammanhang bör också nämnas den samarbetsform som det mycket vidsträckta remissförfarandet från olika centrala statliga organ till näringslivet utgör.

Utöver nu angivna samarbetsformer bör också *uppmärksammas* det samarbete mellan regeringen och industrin i lokaliseringsfrågor som nyligen inletts. I april 1969 träffades sålunda överenskommelse mellan regeringen och Sveriges Industriförbund om att

⁸ Rådets sammansättning i övrigt: Disponent Eric Brodén, ambassadör Sven Dahlman, fil. lic. Gösta Dahlström, direktör Ingmar Eidem, direktör Hans Grundström, förbundsordförande Nils Haglund, förbundsordförande Axel Hedberg, direktör Harald Håkansson, direktör Rune Höglund, bruksdisponent Carl-Einar Lenngren, direktör Olof Leffler, förbundsordförande Åke Nilsson, direktör Stig Ramel, direktör John Sallborg, direktör Hans Stahle, direktör Ulf Styren, bruksdisponent Lars Sundblad, direktör Ragnar Sundén, hovrättsrådet Åke Sundquist, utredningschef Olof Sundström, direktör Stig Svensson, f. d. generalkonsul Ragnar Söderberg, direktör Elam Tunhammar, direktör Gösta Åhlén.

i organiserade former få till stånd en intensifiering av den lokaliseringsspolitiska verksamheten. Samarbetet skall främst inriktas på att genom kontakter med industriföretag kartlägga de konkreta möjligheterna att åstadkomma ökad industriell företagsamhet i regioner som har underskott på arbetstillfällen, främst i Norrland.

Flera statliga företagsinitiativ som förverkligats under de senaste åren har inneburit samarbete i olika former mellan staten och privat eller kooperativ företagsamhet. Som exempel kan nämnas Oljeprospektering, ASEA-ATOM, Uddcomb och Kabi. Gemensamt för dessa företag är att de arbetar på områden där den internationella konkurrensen är utomordentligt hård och uppgiften har varit att finna en form för att bevara eller nyskapa en viktig och framtidsinriktad produktion i vårt land.

Exempel på en ytterligare informations- och samlarbetsform utgör den representation för det allmänna i affärsbankernas styrelser som föreslås i proposition till årets riksdag (1970: 141).

Samarbete mellan stat och näringsliv förekommer självfallet också på andra områden av intresse från näringspolitisk synpunkt. Av väsentlig betydelse är det samarbete som etableras på forskningsområdet och i samband med statlig upphandling. De samlarbetsformer det här är fråga om har emellertid en så speciell inriktning att en närmare redogörelse för dessa bedömts falla utom ramen för denna framställning.

4.1 Långtidsplaneringens innebörd

I kapitel 2 framhölls beträffande samhällsplaneringen att denna inte kunde låsas fast i långsiktiga och siffermässigt preciserade handlingsprogram utan att dess syfte främst var att öka handlingsfriheten och handlingsberedskapen samt förutsättningarna för att viktigare beslut kommer att överensstämja med de allmänna samhällsliga målsättningarna. I många avseenden är det naturligt att anlägga ett liknande synsätt på den långtidsplanering som sker i företagen.

Syftet med ett företags långtidsplanering är såvitt utredningen kunnat finna närmast att öka företagsledningens information om tänkbara och möjliga utvecklingstendenser inom områden av avgörande betydelse för företags utveckling. Den innebär närmast en inventering av olika tänkbara åtgärder för att öka företags anpassningsförmåga inför en osäker framtid.

En arbetsgrupp inom SNS (Studieförbundet näringsliv och samhälle) har i en skrift, Företagets långsiktplanering, 1967, publicerat vissa grundläggande tankar om långtidsplaneringens innebörd, mål och utgångspunkter. I denna studie beskrivs utgångspunkterna för de olika delarna i planeringen på följande sätt:

Utgångspunkter för planeringen är att företaget arbetar på en eller flera marknader och grundar sin konkurrensförmåga på en eller flera speciella styrkefaktorer i fråga om marknad, produkt, teknik eller organisation i vid bemärkelse. Företaget har - eller måste ska-

pa - en realistisk uppfattning om vilka finansiella resurser det i framtiden kan räkna med. Företaget vet vidare, att det för att kunna överleva måste kunna tillfredsställa nuvarande och nya avnämares behov eller skapa nya behov.

Företaget iakttar, att dess marknadssituation ändras och översätter i sin MARKNADSPLANERING dessa iakttagelser till en annan kvantitet av de existerande produkterna till behov av nya och/eller billigare produkter, upparbete av nya marknader samt bättre ekonomiska lösningar för befintliga funktioner.

PRODUKTPLANERINGEN grundas på informationer och önskemål både från marknadssidan och från forskningssidan, vilken visar vilka produkter som är tekniskt och ekonomiskt möjliga och/eller nödvändiga.

FORSKNINGS- OCH UTVECKLINGSPLANERINGEN sysslar inte bara med produktforskning utan också med processforskning, som ger uppgift om vilka processer som i en framtid kommer att vara tekniskt möjliga och/eller driftsekonomiskt nödvändiga. Forskningen utför således en prospektering inom det tekniska området. Samtidigt medverkar den vid projektval och problemlösning.

TILLVERKNINGS- OCH INKÖPSPLANERINGEN på lång sikt utgår i första hand från den existerande produktionsapparaten men sysslar också med de krav, som de nya produkterna och de nya processerna ställer på lång sikt, samt med nya tillverkningsmetoder generellt.

INVESTERINGSPLANERINGEN sysslar med behov, val och konsekvenser av investeringar i anläggnings- och omsättningstillgångar på lång sikt. Sådana investeringar binder delar av företags kapital under lång tid, vilket minskar den framtida handlingsfriheten.

ORGANISATIONSPLANERINGEN skall

för företaget som helhet försöka åstadkomma högsta möjliga verkningsgrad för de resurser, som sysselsättes, så att uppsatta mål och planer kan realiseras. Denna planering blir starkt beroende av yttre förhållanden, såsom tekniska relationer, arbetskraftens utbildning och sysselsättningsgraden.

I PERSONALPLANERINGEN ingår studier av framtida arbetskraftsbehov och -resurser samt planering av utveckling och urval av personal. Utgifter och åtaganden på detta område är ofta nästan lika bindande som investeringarna och minskar därigenom företagets framtida flexibilitet.

Den FINANSIELLA PLANERINGEN slutligen är den kanske mest begränsade såtillvida som den i siffror sammanfattar hela den övriga planeringen och undersöker, om den uppfyller de krav företaget ställer på likviditet, resultat och kapitalförsörjning. Den finansiella planeringen ger därigenom underlag för utvecklandet av nya mål för företaget, vilka är bättre anpassade till dess troligaste prestationsförmåga på lång sikt.

Man kan möjligen generellt säga, att företagets långsiktiga planering ytterst kommer att innebära en balansgång och ett val av handlingslinjer inom det område, som begränsas av på ena sidan de möjligheter marknaden erbjuder och på den andra vad de finansiella resurserna tillåter.

Från dessa utgångspunkter kommer gruppen fram till följande definition:

Med långsiktplanering avses en verksamhet som genom informationsinsamling och analytiskt framtids tänkande vill förbereda företaget för en oviss framtid. Denna planering skall systematisera underlaget för de långsiktiga besluten och visa på alternativa handlingslinjer, varigenom bättre handlingsberedskap i nuet och en ökad handlingsfrihet i framtiden kan ernås. Planeringen skall också genom att öka medvetenheten om tillgänglig och erforderlig flexibilitet underlätta för företaget att fatta beslut vid optimal tidpunkt. För att uppnå detta måste planeringen vara verkligt långsiktig, omfatta hela företaget och underlätta en samordning av planeringen i olika avdelningar och funktioner.

Sammanfattningsvis innebär detta att planeringen i stället för att låsa det framtida handlandet bör syfta till att öka företagets anpassningsförmåga och handlingsfrihet. Det är därför inte att vänta att en sammanställning av t. ex. alla planer beträffande framtida investeringar som finns i de olika företagen för ett antal år framåt i tiden kan ge en bild av investeringsbetydelsen vid en viss tidpunkt. Omfattande omläggningar med hänsyn till förändrade marknadsbetingelser kan ändra grundvalarna för planeringen. Den tidsmässiga förläggningen av vissa planerade projekt kan i hög grad påverkas av kortsiktiga förändringar i bl. a. likviditets- och finansieringssituationen, graden av kapacitetsutnyttjande och förväntningar om marknadens utveckling under den närmaste framtiden.

Därför kan det mycket väl hända att innehålllet i företagets planering även för en så pass näraliggande period som det kommande året med kort intervall kan genomgå betydande förändringar. Detta visas med all önskvärd tydlighet av en sammanställning av resultaten vid olika tidpunkter av SCB:s investeringsenkäter angående den av företagen planerade investeringsvolymen under 1969 och början av 1970. Siffrorna avser egentlig industri och procentuella förändringar i förhållande till 1968. Se tabell 1 nedan.

Förändringarna torde inte till någon avgörande del bero på att en rad helt nya investeringsprojekt kommit till, utan snarare på bl. a. den omständigheten att en rad investeringsprojekt som planerats längre fram i tiden kommit att realiseras snabbare än man ursprungligen tänkt sig. Det är även ett sådant förhållande man söker utnyttja

Tabell 1.

Planeringstidpunkt	Byggnader och anläggningar	Maskiner m. m.
Augusti 1968	—33	—17
November 1968	—14	—10
Februari 1969	+ 7	+22
Maj 1969	+10	+12
Augusti 1969	+ 9	+11
November 1969	+ 5	+10
Februari 1970	+ 3	+ 1

genom investeringsfonderna, där företag stimuleras att skaffa sig väl genomarbetade investeringsplaner vilka de under en begränsad tid får möjlighet att på förmånliga villkor realisera. För företag som inte har förberedda projekt torde däremot de praktiska möjligheterna att utnyttja fonderna vara mer begränsade.

4.2 Omfattning och inriktning av företagens långtidsplanering idag

En rad olika förhållanden har medverkat till att öka intresset för en vidgad och förbättrad långtidsplanering inom företagen. Att värdera dessa olika faktorer inbördes betydelse är svårt. Större delen av efterkrigstiden har kännetecknats av en i förhållande till efterfrågan bristande tillgång på krediter. Om detta förhållande ställs samman med den allt intensivare utvecklingen inom näringslivet, den snabbt växande storleken på enskilda investeringsprojekt och den under 1960-talet märkbara trenden mot minskad självfinansieringsgrad – vilken är ett internationellt förhållande – så framstår det som mycket naturligt att man så noga som möjligt söker bedöma och överväga de framtida investeringarna och deras finansiering. En annan faktor som sannolikt medverkat till att stimulera företagen till en långsiktiga planering av investeringarna är investeringsfonderna. För att ett företag på bästa sätt skall kunna utnyttja dessa krävs ett visst »lager» av förberedda investeringsprojekt, vilka omedelbart kan sättas i verket då fonderna släpps fria.

Den under senare tid väsentligt förbättrade tillgången på informationsunderlag i form av internationell och nationell statistik och olika inhemska och utländska prognoser är andra faktorer som medverkat till en vidgad långtidsplanering. Möjligheterna att utföra marknadsundersökningar har även väsentligt förbättrats.

Inte minst datateknikens utveckling och de förbättringar den lett till på redovisningsområdet har stimulerat utvecklingen av nya och mer avancerade planeringstekniker. Sist men inte minst torde den alltmer komplexa

situationen för en modern företagsledning ha skapat betydligt starkare behov än tidigare av centrala styrinstrument och möjligheter att snabbt kunna överväga och värdera skilda alternativ. En bättre utbyggd långtidsplanering har varit ett medel för att tillfredsställa sådana behov.

De allt snabbare tekniska förändringarna, snabbt förändrade förhållanden på grund av handelspolitiska omläggningar eller andra politiska ingrepp hemma eller utomlands, tendensen till allt snabbare modellbyten och växlingar i modet är några av de faktorer som gör det omöjligt att i de flesta företag utforma långtidsplaneringen så att den för flera år framöver innebär ett siffermässigt preciserat program. Just med sikte på att snabbt kunna möta förändringar har man i många företag funnit det lämpligt att låta den långsiktiga planeringen främst tjäna som ett instrument för analys av konsekvenserna av olika handlingsalternativ.

Utredningen har ansett det nödvändigt att för sina överväganden skaffa sig en bild av omfattningen och inriktningen av den långtidsplanering som förekommer i det svenska näringslivet i dag. Hittills har endast vissa spridda uppgifter och undersökningar som enbart täckt vissa delar av näringslivet funnits att tillgå. Mot den bakgrunden gavs SCB uppdrag att utföra en urvalsundersökning vilken skulle ge en representativ bild av långtidsplaneringens omfattning och inriktning inom flertalet sektorer av näringslivet (se bilaga 8).

SCB-undersökningen har genomförts i form av en postenkät. Det ligger i undersökningens natur att det planeringsbegrepp som olika företag gått ut ifrån vid besvarandet av enkäten får antas ha haft växlande innebörd. I vissa fall torde man ha utgått från siffermässigt belagda beräkningar av bl. a. framtida produktion, sysselsättning och investeringar, medan det i andra fall närmast torde röra sig om mer allmänt hållna riktlinjer för det framtida handlandet. Från utredningens utgångspunkt har detta emellertid, som närmare kommer att utvecklas i det följande, varit av mindre betydelse. Det väsentliga för utredningen

har varit att få ett allmänt grepp om planeringsläget inom olika delar av näringslivet och inom företag i olika storleksklasser.

I det följande skall vissa huvuddrag i undersökningen redovisas. (Se härom även kapitel 7).

Undersökningen har omfattat ett urval av företag med minst 50 anställda i branscherna gruvor, mineralbrott och tillverkningsindustri, parti- och detaljhandel, bank- och försäkringsverksamhet, samfärd-sel och servicenäringar. Den har avsett företag i fyra olika storleksgrupper, nämligen företag med 50–99, 100–199, 200–499 samt 500 eller fler anställda. Uppgifter har inhämtats beträffande planering i första hand i fråga om produktion, sysselsättning och investeringar.

Det föreligger en mycket klar skillnad i planeringsfrekvens mellan olika storleksgrupper av företag. Undersökningen visar att långtidsplanering i de större företagen är avsevärt vanligare än i de mindre. Företag med mer än 500 anställda intar en klar särställning. Denna slutsats är tillämplig på samtliga i undersökningen ingående näringsgrenar.

Mot bakgrund av den tidigare diskussionen framstår också detta förhållande som rätt naturligt. Det är uppenbart att företagsledningens behov av ett centralt styrinstrument och en formaliserad metod att överväga konsekvenser av olika alternativ är väsentligt större i ett stort företag. Detta beror på att det är svårare för företagsledningen i ett större företag att få den nödvändiga överblicken över alla delar av företagets verksamhet men sannolikt också på att de mindre företagen med färre beslutsnivåer ofta har större flexibilitet och därigenom inte samma behov som de större av planering. Andra bidragande förhållanden kan vara att kunskaperna om olika planeringstekniker och möjligheter att av-sätta resurser för planeringsarbete är mindre i de små och medelstora företagen.

Det finns en klar skillnad mellan olika branscher och näringsgrenar i fråga om förekomsten av planering. Inom industrin och handeln är det genomgående betydligt van-

ligare med planering än inom övriga undersökta näringsgrenar. Inom industrin finns vissa branscher där långtidsplanering är mycket vanlig, som järn- och stålindustri, gruvindustri, den kemiska industrin samt vissa typer av verkstadsindustri. Branscher i vilka långtidsplanering förekommer i mindre utsträckning är t. ex. textil- och konfektionsindustrierna, livsmedelsindustrin, träindustrin och den grafiska industrin. Skillnaderna i planering beror uppenbarligen delvis på att andelen större företag varierar kraftigt mellan de nämnda grupperna av branscher.

Nu angivna resultat av enkäten har till alla delar bekräftats vid de hearings utredningen har hållit. Sålunda har t. ex. företag inom järn- och stålindustrin, skogsindustrin, verkstadsindustrin och handeln gett exempel på en mycket omfattande och ambitiös långtidsplanering, medan däremot hearings med företrädare för textil- och konfektionsföretag visade att någon planering på längre sikt knappast förekommer i sådana företag.

Ett i sammanhanget intressant förhållande är att industribranscher som huvudsakligen arbetar på hemmamarknaden i likhet med byggnads- och servicenäringarna har genomgående mindre planering än de företag som i stor utsträckning arbetar på export och oftare utsätts för drastiska förändringar av marknadsvillkoren och dessutom är mer känsliga för konjunkturväxlingar. Planeringsverksamheten synes vidare vara mer utbredd inom företag med mycket stort investerat kapital per sysselsatt. Den är också genomgående vanligare i fråga om investeringar än i fråga om sysselsättning, även inom så arbetsintensiva näringar som handeln. Delvis torde detta kunna förklaras utifrån finansieringsaspekterna, men det är också uppenbart så att det investerade kapitalet är en mindre flexibel produktionsfaktor ur företagets synpunkt än arbetskraften. Att arbeta med ett lågt kapacitetsutnyttjande är väsentligt mer förlustbringande i en kapitalintensiv näring än i en arbetsintensiv, eftersom arbetskraften är en ur företagets synpunkt mer flexibel pro-

duktionsfaktor än kapitalet. Det är ju inte ovanligt att de anställda permitteras vid avtagande efterfrågan för att åter anställas vid ökande produktion. Mot den bakgrunden har det blivit naturligt för företagen att ägna större intresse åt att planera investeringar än sysselsättning. Vissa förhållanden motverkar emellertid denna tendens, bl. a. kostnader för arbetskraftens träning och anpassning och svårigheterna att i vissa arbetsmarknadslägen överhuvud taget kunna rekrytera personal.

På detta område finns uppenbarligen i viss utsträckning en motsättning mellan samhällsekonomiskt och företagsekonomiskt tänkande. Kostnaderna för bristande flexibilitet får i allmänhet bäras av företagen medan kostnaderna för arbetskraftens omställning i betydande utsträckning får bäras av samhället och de anställda själva.

Av en enkät som koncentrationsutredningen gjorde bland de börsnoterade företagen framgick att 61 företag av 73 hade flerårsplanering. Av dessa 73 företag hade 37 en planering som omfattade företagets hela verksamhet. Ytterligare 17 har redovisat planering av vissa funktioner och av dessa har 16 företag redovisat att det är investeringarna som långtidsplaneras. Dessa uppgifter stöder i allt väsentligt de resultat som samarbetsutredningens undersökningar ger vid handen. Koncentrationsutredningen undersökte vidare styrelsens behandling av planerna. Endast i 7 fall av 61 hade flerårsplanerna inte blivit föremål för behandling i företagets styrelse. I det helt dominerande antalet företag hade företagets flerårsplaner varit föremål för en mer eller mindre långtgående diskussion i styrelserna.¹ Att styrelsen tar så aktiv del i

långtidsplaneringen har bekräftats vid de hearings samarbetsutredningen har hållit.

4.3 Företagens planer ur samhällssynpunkt

SCB:s undersökning visar som nämnts att det bland de största företagen finns en betydande planeringsverksamhet. Även åtskilliga av de medelstora företagen (200–499 anställda) har enligt enkäten en omfattande planering. För företag med 500 eller fler anställda kan resultaten av undersökningen sammanfattas på det sätt som framgår av tabell 2 nedan. Tabellen anger det antal företag som uppgivit sig ha planering i procent av totala antalet företag som svarat.

Av undersökningen framgår vidare att de företag som planerar investeringarna 2–5 år framåt i stor utsträckning gör en uppdelning i expansions- och underhållsinvesteringar (81 %) samt i byggnads- och maskininvesteringar (86 %). När det gäller de långa sysselsättningsplanerna är dessa i mycket hög grad fördelade på arbetare/tjänstemän och i en tredjedel av fallen också efter yrkeskategorier.

Samarbetsutredningen har mot bakgrund av direktiven ansett det vara en huvuduppgift att söka finna former för ökad information till samhället om företagens långtidsplanering på olika för samhällsplaneringen betydelsefulla områden. Med tanke på vad som tidigare sagts om långtidsplaneringens inriktning på handlingsfrihet, planernas skiftande kvalitet och form samt deras stor- beroende av en rad yttre omständigheter till vilka företaget anpassar sitt handlande, torde man dock inte kunna räkna med att samhällsorganen i allmänhet skall kunna utnyttja inehållet i företagens planer

Tabell 2.

Planerad variabel Tidsperspektiv	Investeringar		Sysselsättning	
	0—2 år	2—5 år	0—2 år	2—5 år
Industri	97	57	94	47
Byggnadsindustri	81	15	75	19
Banker, service m. m.	81	38	77	33
Varuhandel	93	64	89	46

¹ SOU 1968: 7 s. 163 f.

som ett fast underlag för egen planering. Informationen till samhället om företagens långtidsplanering synes därför heller inte i första hand böra inriktas på siffermässigt preciserade uppgifter från företagen. Den bör i stället koncentreras till uppgifter om utvecklingstendenser i företagen på olika områden, utvecklingstendenser som kan leda till större och mer genomgripande förändringar inom företagen, vilka i sin tur kan medföra återverkningar för samhället och/eller de anställda. Uppgifterna bör således främst avse vissa huvudtendenser i företagens utveckling och indikationer på sannolika större förändringar. I den mån konkreta långsiktiga beslut föreligger beträffande framtida förändringar, t. ex. i fråga om en nedläggning eller en nyinvestering bör dock självfallet även uppgift härom ingå som en del av informationen.

De täta förändringarna i förutsättningarna för företagens planering leder även

till slutsatsen att det är av största värde att kontinuerligt följa förändringarnas inverkan på företagens långtidsplanering. Det är därför angeläget att med relativt korta mellanrum samla in uppgifter om sådan planering.

I ett informationssystem mellan företag och samhälle byggt på nu angivna förutsättningar är det enligt samarbetsutredningens uppfattning realistiskt räkna med att huvuddelen av de större och medelstora företagen skall kunna lämna meningsfull information i planeringsfrågor. Ett samarbete grundat på fortlöpande information om olika alternativ i företagens långtidsplanering skulle i väsentliga hänseenden kunna förbättra underlaget för såväl samhällets som företagens egen långsiktiga planering. I ett sådant samarbete skulle från samhällets sida nya alternativ och nytt bedömningsunderlag kunna tillföras företagen i deras planering.

5 Samhällets och företagens behov av information och samarbete

5.1 Samhällets behov – en sammanfattning

Det ansvar som *samhället i form av stat och kommun* har för den ekonomiska utvecklingen leder, som konstaterats i tidigare avsnitt, till ett motsvarande behov av resurser att påverka denna utveckling. I och med att allt högre krav ställs i fråga om trygghet i sysselsättningen för allt fler grupper medborgare, en balanserad regional utveckling och en snabbare välbefindighet är det nödvändigt att samhället i motsvarande mån ökar sina möjligheter att påverka näringslivet så att det i ökad utsträckning medverkar till att uppfylla dessa mål.

Mot denna bakgrund syftar informationen från och samarbetet med företagen i första hand till:

1) att öka statliga och kommunala organs allmänna kunskap och insikt om problem och utvecklingsmöjligheter i näringslivet,

2) att ge statliga organ möjlighet att påverka företagens planering för att främja samhällsliga mål beträffande sysselsättningen i en viss region, beträffande miljö och markdisposition, näringslivets strukturutveckling etc.,

3) att ge kommunerna möjlighet att påverka företagens planering i syfte att nå ökad överensstämmelse med kommunernas mål beträffande mark, bostäder, social service, miljö etc.,

4) att skapa underlag för statliga och

kommunala organs planering och beslut i konkreta frågor,

5) att samordna statliga och kommunala investeringar med privata investeringar i syfte att nå en samhällsekonomiskt sett optimal resursanvändning.

6) att ge stat och kommun ökat rådrum och ökad handlingsberedskap i akuta krissituationer inom näringslivet.

Vilka informations- och samarbetsformer som bör ifrågakomma för att tillgodose nu angivna syften blir självfallet beroende av vilka samhällsorgan (lokala, regionala eller centrala myndigheter) som berörs.

Mot bakgrund bl. a. av de olika undersökningar som utredningen har företagit synes det från *kommunal* synpunkt i första hand vara följande områden för information som bör beaktas:

1) Sysselsättningsutvecklingen inom kommunens näringsliv, vilken har avgörande betydelse för kommunens befolkningsutveckling och därmed också för behovet av bostäder och alla former av kommunal service.

2) Väsentliga förändringar i företagen – främst i fråga om investeringar och produktionsomläggningar – vilka får återverkningar på sådana områden som stadsplanering, gator, vägar och övriga transportförhållanden samt miljöfrågor, vilka eventuellt kräver investeringar eller andra åtgärder från kommunens sida.

3) Företagens lönsamhet – historisk och

förväntad – som underlag för bedömning av företagens framtida utveckling. Företagens förväntade utveckling i fråga om taxerad vinst, som underlag för beräkning av kommunens inkomster.

Med utgångspunkt bl. a. från utredningens hearings kan konstateras att *de regionala statliga organens informationsbehov* riktar sig mot i stort sett samma områden som inom kommunerna, möjligen med den skillnaden att vinstutveckling och frågor som har anknytning till stadsplanering spelar en mindre framträdande roll. På regional nivå begränsas också intresset i allmänhet till något större företag än vad som är fallet på kommunal nivå.

I fråga om *de centrala statliga organens informationsbehov* kan sägas att även det omfattar i stort sett samma intresseområden när det gäller överblicken över näringslivet som helhet, men att behovet av information från och överläggningar med enskilda företag inskränks till de mest betydelsefulla förändringarna. Ett annat i detta sammanhang framträdande behov är möjlighet till information och samarbete beträffande större strukturbeslut inom näringslivet. I samband med utredningar om olika branschers strukturproblem föreligger vidare behov av information om ekonomiska förhållanden i enskilda företag för att möjliggöra en så inträngande analys som möjligt. I det sammanhanget uppkommer också efterfrågan på information om företagens kreditbehov.

5.2 Företagens behov

Likaväl som olika samhällsorgan har behov av information om förhållanden och planer i företagen så har företagen behov av information från samhällsorgan. Som underlag för beslut inom företagen krävs i en rad frågor olika former av besked från samhällsorgan. Den planering som sker inom den statliga och kommunala sektorn har i många fall väsentlig betydelse för företagens utveckling. Ökad information om planerna på samhällssidan i kombination med överläggningar med företrädare för samhället kan också få avgörande betydelse vid

utformningen av ett företags planering. Sammanställningar av den information som samhället förfogar över i fråga om bl. a. utvecklingen i näringslivet har även betydelse som informationsunderlag för planeringen i de enskilda företagen.

Samarbetsutredningen har mot denna bakgrund på olika sätt sökt bilda sig en uppfattning om företagens behov av information och samarbete. Frågor därom har varit ständigt återkommande vid de hearings som utredningen har hållit med olika företagsrepresentanter. Vidare har de företag som utredningen haft kontakt med i samband med både den enkät som SCB genomfört för utredningens räkning beträffande företagens långtidsplanering (bilaga 8) och den särskilda utredningen om relationerna mellan företag och kommuner (bilaga 9) ombetts att ge synpunkter på i vilka avseenden samhällets information till företagen skulle kunna förbättras. Ett sammandrag av de synpunkter som därvid har förts fram lämnas i det följande.

Sammanfattningsvis kan sägas att representanter för större företag ofta varit relativt nöjda med informationen från både stat och kommun medan däremot åtskilliga företrädare för mindre företag deklarerat ett öppet missnöje. Detta riktar sig i betydande utsträckning mot kommunerna, som bl. a. kritiserats för att inte beakta de mindre företagens synpunkter och problem. Åtskilliga företag uppger att kommunala myndigheter många gånger lämnar information om kommunal planering på ett alltför sent stadium för att företagen skall kunna beakta denna vid uppgörandet av egna planer.

En företrädare för ett medelstort företag har givit det generella omdömet att samhället »kanske i alltför hög grad har satt sin tillit till offentlighetsprincipen – dvs. förutsatt att fysiska och juridiska personer själva skall ta reda på det som är relevant för dem». Önskemål framförs också från flera håll om en mera aktiv marknadsföring av de utvecklingslinjer och planer som finns på kommunal, regional och nationell nivå.

De önskemål som företagen uttrycker

gentemot *staten* rör i många fall långsiktiga prognoser för olika områden beträffande arbetskraftstillgång, kostnadsutveckling och branschutveckling etc. Önskemålen kan sammanfattas under rubriken tidigare och mer lättillgänglig information, anpassad till företagens behov och intressen.

Ett större företag i Sydsverige inom byggnadssektorn säger:

»Bland samhällseliga planeringsområden av särskilt intresse för oss kan exempelvis nämnas: den nationella samhällsekonomska planeringen på kort och lång sikt, näringspolitiska, lokaliseringspolitiska och arbetsmarknadspolitiska planer, planer beträffande utrikeshandeln och dess 'spelregler' inklusive valutabestämmelser, planer beträffande utbildningsväsendet – särskilt vad gäller kursinnehåll inom olika utbildningsavsnitt, planer beträffande samhällseliga insatser för forskning och utveckling, planer beträffande den fysiska riks- och regionplaneringen inklusive kommunikationer, planer beträffande miljövårdens 'spelregler' och genomförande, kommunala planer beträffande fysisk planering, ekonomisk planering, bostadsbyggande, utbildningsväsende, kommunikationer, fritidsverksamhet, industriell etablering, miljövård m. m.»

Ett medelstort företag inom textilbranschen framhåller:

»Förelåg långtidsprognoser med kommentarer om den förväntade utvecklingen från staten och kommunernas sida, som vore lätt tillgängliga kanske detta kunde underlätta prognoserna och planeringen för de enskilda företagen och näringslivet och kunde dessa prognoser tillhandahållas i mera kortfattad form men ändå beröra utvecklingen de närmaste åren, skulle detta kunna vara av desto större värde.»

Önskemål om bättre information om den väntade bostads- och arbetskraftstillgången efterlyses av många företag. De kan illustreras av ett yttrande från ett av våra största företag inom verkstadsindustrin som skriver: »*Långsiktplan för bostadstillgången*. På de flesta orter utanför storstadsregionerna föreligger mycket begränsade möjligheter att rekrytera personal som re-

dan har bostad på platsen. Samhällets åtgärder för att dirigera bostadstillgången kommer därför att spela en avgörande roll för företagens möjligheter att skaffa arbetskraft – det gäller såväl ersättning för avgång som arbetskraftsbehov för utvidgning. En långtidsplan för bostadstillgången på skilda orter skulle därvid vara till hjälp för företagens defensiva planering, vilken måste ta hänsyn till en dylik irrationell faktor, som företagen i allmänhet inte har någon möjlighet att påverka. *Långtidsplan för personaltillgången*. Genom att arbetskraften i Sverige är i relativt hög grad stationär och i den mån arbetskraften är mobil är det praktiskt taget bara i en riktning – hän mot större tätorter – är det av stort intresse för företagen att få en långsiktplan hur tillgången på arbetskraft kan förväntas komma att förändras på skilda orter. För att planen skall vara av värde för företagen bör en begränsad uppdelning av arbetskraften efter funktion företas. En dylik långsiktplan för personaltillgången måste korreleras med långsiktplan för bostadstillgången, eftersom personal som avgår ur tjänst till följd av pensionering eller sjukdom i regel behåller sin bostad.»

Ett större företag i Sydsverige inom verkstadsindustrin anför:

»Vad som känns svårast är t. ex. den absoluta bristen på informationsmöjlighet om bostadsbyggandets storlek annat än under pågående budgetår, eftersom de uppgifter kommunala befattningshavare kan lämna är oerhört osäkra beroende på att ingen vet hur de politiska besluten kommer att påverka skeendet. Om man inte vet att bostäder kommer att finnas så kan inte någon expansion av verksamheten ske i planerad form, utan alla parter tvingas in i besvärliga nödlösningar.»

Ett företag på en liten ort i Sydsverige:

»Det problem som dominerar fullständigt är bostadskvoteringen. Detta är kanske inte fråga om information till företagen. Det gäller i stället olika samhällsfunktioners oemottaglighet för information från industrien och mindre kommuner om läget på bostadsmarknaden. Den njugghet som vi-

sas mot mindre samhällen vid fördelning av bostäder är direkt hämmande för företagens utveckling och därmed sammanhängande personalrekrytering».

Bättre information om den regionala planeringen och om den s. k. riksplaneringen efterlyses av ett flertal företag. Inför utsikten av en riksomfattande fysisk planering anför ett större företag inom bensinbranschen:

»1) Industrin bör tidigt informeras om avsikten med och arten av den övervägda riksplaneringen.

2) Industrin bör tidigt inbjudas att framföra synpunkter både vad gäller principerna för en riksplanering och principer för och föreställningar om utvecklingen inom respektive bransch.

3) Det är vår övertygelse att ett utbyte av synpunkter på ett tidigt stadium är ägnat att lägga grunden till ett förtroendefullt samarbete, och att industrin härigenom redan tidigt i sin framtidsplanering kan optimera också med hänsyn till en kommande riksplanering. Detta gäller i särskild grad industrier av potentiellt miljövådlig karaktär».

Önskemål om bättre information om lämpliga lokaliseringssorter framförs av några företag. Ett mindre företag i Småland tillhör dessa:

»Företagen bör få information om orter som är i behov av lokalisering av industri, jämte uppgifter om det stöd som kan beredas lämpliga industrier där. Informationen bör icke dröja så att arbetskraftssituationen på sådana orter splittras».

Ett stort antal företag är leverantörer till byggnadsindustrin och uppger sig önska bättre information om samhällsplaneringen inom byggnadssektorn. Ett företag i Stockholm som producerar byggnadsmaterial säger:

»I egenskap av leverantör till byggnadsindustrin torde generellt kunna sägas, att man efterlyser ett mer lättåtkomligt och lättöverskådligt material vad gäller samhällsplanering inom denna sektor. Som fallet är f. n. brottas man med stora svårigheter vid uppgörandet av något så när detal-

jerade budgets- och långtidsprognoser, beroende på problemen att finna entydiga planer för byggnadsverksamheten på såväl kort som lång sikt. Liknande svårigheter uppstår vid analys av det enskilda företagets budgetutfall o. dyl. beroende på att befintlig statistik över byggnadsverksamhet blir tillgänglig alltför sent och dessutom är svårt att dra slutsatser ur, då den icke är tillräckligt noga uppdelad och ej heller utan avsevärda problem låter sig jämföras med tidigare av samhället redovisade planer.»

Ett skånskt företag inom byggnadsbranschen framhåller att »ryckigheten» i byggnadsverksamheten kostar mycket pengar »genom ogynnsamt utnyttjande av anläggningarna.» »Om samhällsplaneringen kunde utjämna svängningarna kunde en bättre vara (kvalitetsmässigt jämnare) till lägre kostnad (bättre utnyttjande av anläggningarna) erhållas. Svackorna skulle kunna tas till vara antingen genom att reparationsarbeten planeras in eller genom förberedelser till lagerjusteringar för kommande högsäsonger.» Liknande tankegångar framförs av flera företag.

Önskemål om ytterligare information framförs också beträffande miljövården. Flera företag efterlyser upplysningar om planerade åtgärder från samhällets sida på detta område. Ett medelstort företag på Gotland säger att »samhället bör lämna väsentligt bättre information i frågor rörande vatten och avlopp och därtill knutna naturvårdsaspekter.» – Vidare har krav framförts på bättre information om bl. a. vägplaneringen, om åtgärder i fråga om kraftförsörjningen samt om planeringen på utbildningsområdet. Ett par mindre företag har efterlyst bättre information om investeringsbankens möjligheter att ge krediter.

Några företag framhåller att information om nya lagar och förordningar av betydelse för företagens planering bör ges i god tid före det att bestämmelserna träder i kraft.

I fråga om synpunkter på nuvarande former för information mellan företag och samhälle kan framhållas att konjunkturinstitutets konjunkturbarometer i flera fall får

goda vitsord. Ett stockholmsföretag säger:

»Konjunkturbarometern uppfattar vi som en bra information. Den är marknadsnära, lättadministrerad och avspeglar det vi tror är grundläggande för all planering, nämligen företagens förväntningar. Kanske myndigheternas behov av information om företagens långsiktplaner kunde fås fram genom att konjunkturbarometern kompletteras med en eller två 'vida' frågor om förväntningar av marknadsutvecklingen 2-3 år framåt.»

Många företag påtalar behovet av en aktiv »marknadsföring» av den kommunala planeringen. Informationen kommer alltför sällan spontant. Informationsklimatet sägs vara beroende av personliga förhållanden. Mot den bakgrunden för flera företag framförslag om *regelbundna institutionaliserade överläggningar med läns- och kommunmyndigheter*. Vissa företag redovisar positiva erfarenheter av sådana på egen hand etablerade samarbetsformer. Ett medelstort företag inom byggnadsämnesindustrin anför sålunda:

»Ev. skulle man kunna tänka sig regelbunden, skriftlig eller muntlig information på kommunal, regional och nationell nivå, där innehåll och utformning framför allt avpassats till företagets behov och intressen. Sådan information måste vara framåtblickande och inte enbart en redogörelse för redan inträffade händelser. — Många fora och organ för sådan information finns, men ev. kan man genomföra en bättre samordning mellan dem och förbättringar i ovannämnda hänseende.»

Liknande tankegångar återkommer i yttrandet från ett medelstort norrlandsföretag inom verkstadsindustrin:

»Projekt eller beslutade åtgärder kommer till företagets kännedom genom pressen eller möjligen vid de kontakter, som företagen måste ta med vederbörande myndigheter i samband med ny- och utbyggnadsplaner, arbetskraftsbehov, trafikproblem m. m. — Periodiska kontakttaganden med företagen från läns- och kommunalmyndigheters sida vore önskvärt.»

Ett mindre bruksföretag i Småland frågar:

»Varför skulle inte kommunernas förtroendemän, företagare/industrimän, representanter för fackförbund/företagsnämnd inom resp. kommuner kunna sammanträda t. ex. två gånger årligen och diskutera aktuella frågor?»

Några företag framhåller att regelbundna överläggningar med kommuner och företrädare för statliga organ redan förekommer. Ett större sydsvenskt företag inom livsmedelsindustrin säger:

»Sedan flera år tillbaka har vi regelbundna sammanträden med representanter för de kommuner där vi har produktionsställen för ömsesidig information om de närmaste årens planer, t. ex. beträffande utbyggnader, personalbehov, bostäder, miljövårdsfrågor, kommunikationer, skolor, etc. En gång per år sammanträffar vi med länsarbetsdirektören i Malmöhus län och hans närmaste medarbetare för information om sysselsättningsläge och ev. expansionsplaner. Regelbunden kontakt hålles med föreståndarna för arbetsförmedlingskontoren i grannskapet av våra fabriker.»

Ett företag inom kemisk-tekniska branschen i Gävle redogör för samarbetet mellan företagen och kommunen i Gävle, där handelskammaren sägs spela en viktig roll:

»Handelskammaren anmodas av myndigheterna yttra sig betr. frågor av samhällsplaneringskaraktär. Inom handelskammaren finns en kontinuerligt arbetande näringslivskommitté, inför vilken Gävle stad redogör för sina planer avseende samhällsplaneringen, varefter näringslivskommittén till Gävle stad framför sina synpunkter och önskemål med anledning av dessa planer. Näringslivskommittén informerar i sin tur företagen om sagda frågor. — Det torde i detta sammanhang böra påpekas att Gävle stad anställt och avlönar högt kvalificerad person, som helt ägnar sig åt stadens industrifrågor (lokaliseringsfrågor m. m.). Detta är en åtgärd på lång sikt och uppfattas av oss som tecken på positiv och progressiv inställning hos myndigheterna till industrin och dess problem.»

Några konsumtionsföreningar i en norrlandsstad föreslår att ett kommunalt kontaktorgan med representanter för olika ser-

vicegrenar och företag inrättas i och för diskussion i planeringsfrågor.

Det missnöje som vissa företag ger uttryck för i fråga om bristen på information från kommunerna är mycket stort. Speciellt kritisk synes man vara i de största städerna och på mindre orter. Nedanstående uttalanden kan anföras som exempel. Ett mindre företag i Stockholm: »Företagen får överhuvud taget ingen information från den kommunala sektorn, lika landstings dito. – De mindre företagen kan ej påverka kommun eller landsting i lokaliseringsfrågor, väg-, trafik-, stadsplaneproblemen. – Kommunerna borde lämna årsrapport om planerna inom kommunen.»

Ett större norrlandsföretag inom verkstadsindustrin säger:

»Generellt torde gälla att informationen till de enskilda företagen om samhällliga planer och planeringsåtgärder ofta är bättre på riksplanet än på det lokala planet. Här avses då kontinuiteten i informationen och att den ges i ordnade former, rutinmässigt. På det lokala planet blir 'informationsklimatet' ofta beroende av personliga förhållanden. Då det är där som det vardagliga planeringssamspillet såväl ur samhälleligt som ur företags synvinkel många gånger är det angelägnaste, borde särskild uppmärksamhet ägnas att finna förbättrade former för detta.»

Ett mindre företag i Göteborg säger att samråd i frågor rörande expropriationer, stadsplaneärenden, trafik- och kommunikationsfrågor m. m. förekommer sällan eller aldrig. Planeringen byggs på antaganden, som medför uppenbara osäkerhetsfaktorer för företagen. Vanligen erhålls ingen information om bostadsplanering eller om rätt att erhålla lägenheter ur ev. företagskvot betr. nyproduktion av bostäder.

Bristfällig *stadsplanering* är ett genomgående tema i många detaljhandelsföretags och konsumtionsföreningars uttalanden. Önskemål framförs om bättre planering i fråga om trafikleder, affärscentra etc. Den bristfälliga planeringen tar sig enligt flera av dessa företag uttryck i att företagen kan få vänta mycket lång tid i frågor om bygg-

nadslov, igångsättningstillstånd etc. Ett större detaljhandelsföretag i Göteborg säger:

»Med den snabba utveckling av stadsplaneringsmetodiken blir det allt viktigare med ett långsiktigt samarbete med företagen beträffande tomter, utbyggnadsmöjligheter, trafikleder etc. För arbetskraftsrekryteringen är utvecklingen på bostadsmarknaden av avgörande betydelse. Frågor om allmänna kommunikationsmedel, parkeringsmöjligheter etc. är viktiga. Vår uppfattning är att kommunerna, särskilt stadsplaneavdelningen, skulle i högre grad än som idag sker informera företagen om att vissa ändringar i trafikleder, bebyggadsmöjlighet eller annat planeras inom områden i närheten av företaget. Informationen behöver icke vara detaljutformad, endast så att berörd företagare själv får möjlighet att inhämta flera upplysningar.»

Ett medelstort företag på Gotland påpekar att informationer om planerade ändringar i stads- och byggnadsplaner är så bristfälliga att företagen inte sällan planerar verksamheten på felaktiga förutsättningar: »Detta gäller t. ex. placeringen av lastkajer, uttransporter av avfall, placering av värmecentraler med oljecisterner m. m. Då utom- och inomhusverksamheten är beroende av varandra kan det i vissa fall även bli nödvändigt att vidta omfattande förändringar av maskiners uppställning, ändring av arbetsföljder m. m.»

Flera företag inom *handeln* påtalar ovilja och bristande intresse från kommunernas sida för deras typ av verksamhet.

Följande uttalande av ett mindre bruksföretag bör också noteras:

»Det synes oss särskilt viktigt att man i de nya storkommunerna inte glömmer bort de långt från centralorten belägna mindre industrierna. I de nuvarande små kommunerna föll sig samarbetet med kommunen självklart framför allt som industrianställda ofta deltog aktivt i det kommunala arbetet. Ofta hade man av denna anledning tidigt reda på planering av olika frågor och kunde få sina synpunkter framförda och beaktade.»

Flera företag menar att kommunerna bor-

de visa större intresse för *den redan etablerade industrin* på orten. Ett företag på en liten ort säger att det är »angeläget att myndigheterna visar större intresse för planering och utveckling av den redan befintliga industrin, i stället för att som nu är fallet kommuner ofta konkurrerar för att få nya och många gånger tvivelaktiga industrier till orten, som oftast subventioneras men vilka efter kort tid visar sig vara mindre bärkraftiga.»

I utredningens direktiv sägs att utredningen vid utformningen av sina förslag självfallet måste beakta den »från företags- och konkurrenssynpunkt nödvändiga sekretessen».

Det har också för utredningen varit en naturlig uppgift att vid prövningen av olika former för information från företagen till samhället ingående penetrera sekretessfrågorna och därvid överväga vilka uppgifter av intresse för samhället på här aktuella områden som enskilda företag bör kunna lämna offentligt – t.ex. i årsredovisningen – och vilka uppgifter som under sekretesskydd kan förmedlas till olika samhällsorgan.

F. n. finns ett omfattande sekretesskydd för de uppgifter om enskilda företag som samlas in av olika samhällsorgan. Det kan vara tillräckligt att erinra om bestämmelserna i 16, 20 och 21 §§ lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (sekretesslagen). Med stöd av dessa bestämmelser får samhällsorgan sekretessbelägga uppgifter om enskilda företag som samlas in för statistikproduktion, statliga utredningar etc., om en publicering av uppgifterna kan leda till skada för det enskilda företaget. I författningar om uppgiftsinsamlande från enskilda företag finns regelmässigt också bestämmelser om tystnadsplikt för de tjänstemän som får del av uppgifter om sådana företag (se t. ex. de i kapitel 3.1 nämnda

författningarna).

Även om de bestämmelser om sekretesskydd som sekretesslagen innehåller endast reglerar förhållandet mellan myndigheter och allmänheten och således inte är omedelbart bindande myndigheter emellan anses enligt praxis gälla att uppgifter om enskilda företag av en myndighet får lämnas ut till annan myndighet, endast om det kan anses förenligt med det sekretesskyddade intresset att handlingen tillhandahålls.¹

Också i den lagstiftning som direkt reglerar företagens förhållanden finns bestämmelser om tystnadsplikt. Det gäller bl. a. aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar. Enligt dessa lagar och till dem knuten praxis åligger det styrelseledamöter och revisorer att i viss utsträckning iaktta tystnad i fråga om bolagets eller föreningens förhållanden. (Se vidare härom s. 78 och 95.)

Vid utredningens hearings har åtskilliga företagsledare fäst uppmärksamheten på de problem som kan uppkomma för företagen om sekretessbehovet inte beaktas. Det därvid oftast återkommande argumentet för sekretess är att alltför stor öppenhet kan skada företagens konkurrenskraft.

Uppenbart är också att det för varje företag i en konkurrenssituation finns en gräns bortom vilken öppenhet kan skada

¹ Se SOU 1966: 60 s. 101.

företaget. Men det förhållandet att enskilda företag kan åsamkas förluster genom en intensivare konkurrens kan knappast i och för sig vara ett godtagbart skäl mot en strävan till öppnare information. Kravet på öppenhet får dock självfallet inte drivas därhän att det inte längre blir fråga om konkurrens på lika villkor. Särskilt gäller detta i förhållande till helt utländska företag på vilka det från svensk sida inte kan ställas samma krav på öppenhet som på inhemska företag.

Mot bakgrund av direktiven har utredningen haft särskild anledning att underätta sig om företagens syn på sekretessfrågorna vid planerade utvidgningar och inskränkningar i företagets drift. Det synes vara en samstämmig uppfattning på företagshåll att det är lättare att offentligt redovisa utvidgningar än inskränkningar. I fråga om utvidgningar är man på många håll beredd till betydande öppenhet medan man däremot ofta intar en restriktiv hållning beträffande inskränkningarna. Härvid åberopas främst att ett offentliggörande av en planerad driftinskränkning eller nedläggning föranleder arbetskraften inom företaget att söka sig bort från företaget och företagets kunder att söka sig andra leverantörer, varigenom en planerad inskränkning eller nedläggning, som kanske inte hade behövt realiseras, tvingas fram eller i vart fall påskyndas. Även om dessa farhågor ibland kan vara överdrivna – det finns exempel på företag som utan olägenhet varslat om driftnedläggelse flera år i förväg – kan man inte bortse från de komplikationer som kan uppkomma i detta sammanhang. Uppenbarligen har det avgörande betydelse under vilka former företagen skall informera samhället i hithörande frågor. De i huvudsak positiva erfarenheterna av t. ex. varsel-systemet för driftinskränkningar visar enligt utredningens mening att problemen går att bemästra.

I detta sammanhang finns det enligt utredningens mening också anledning fästa uppmärksamheten på det förhållandet att minskade krav på sekretess från företagens sida kan leda till fördelar inte bara för

samhället utan också för företagen själva, kanske inte minst därför att ömsesidig öppenhet är grundförutsättningen för ett meningsfullt samarbete mellan företag och samhälle. I och med att samhällets kunskap om företagen ökar, ökar samhällets möjligheter till rationell planering och rationella beslut i frågor som berör företagen. Genom att samhället förbättrar sin planering och förmedlar information om andra företags planer får också varje företag säkrare underlag för sitt eget handlande. Större öppenhet kan vidare väntas leda till minskad kritik och minskad misstänksamhet mot företagen. De missuppfattningar och osakliga omdömen om företag som ofta framförs i den allmänna debatten betingas otvivelaktigt i viss utsträckning av bristande tillgång på information. Om information lämnas om bakgrunden till att ett företag vidtar en viss åtgärd kan företaget i allmänhet räkna med större förståelse för åtgärden än om så inte skett. I de fall åter då företag önskar stöd av samhället i någon fråga – det må gälla statliga lån eller lokaliseringsstöd, rekrytering av arbetskraft eller placering av friställd arbetskraft, ombyggnad av vägar och industriområden, bostadsförsörjning etc. – ökar givetvis möjligheterna till samhällsinsatser till förmån för företaget ju förr och desto utförligare samhället blir informerat.

Även om man på företagshåll framhåller betydelsen av sekretess har utredningen dock inte mött någon allmänt negativ attityd till ökad information om företagens förhållanden. Tvärtom har utredningen funnit att man på många håll klart inser betydelsen av mer och bättre information till samhällssidan. Vid utredningens hearings och vid den särskilda undersökning som utredningen företagit i anslutning till enkäten om företagens långsiktplanering (se bilaga 8) har bekräftats att åtskilliga företag är beredda att lämna långtgående uppgifter om sin planering till olika myndigheter. Att det sålunda på många håll finns en positiv inställning till ökad information till samhället betyder dock inte att allt är väl bestämt. Alltjämt finns det ett antal företag

som synes omedvetna om de krav på informationsutbyte och samarbete som föreligger idag. Vad nu sagts innebär inte att det endast är på företagssidan som det brister. Åtskilliga samhällsorgan har uppenbarligen heller inte blicken tillräckligt öppen för behovet av informationsutbyte och samarbete med företagen. På ömse håll återstår ännu mycket att göra.

Från de utgångspunkter som nu och i det föregående har angivits har utredningen övervägt vilka *medel* som bör anvisas *för förbättrad information och vidgat samarbete mellan företag och samhälle*. Utredningen har därvid tagit fasta både på *nya* informations- och samarbetsformer och på utbyggnad av redan *existerande* informationsvägar. Förslagen redovisas under kapitel 7–12.

7.1 Allmänna utgångspunkter

Mot bakgrund av direktiven och vad som anförts i det föregående har det varit en naturlig uppgift för utredningen att överväga former för förbättrad information och vidgat samarbete i planeringsfrågor mellan olika samhällsorgan och de enskilda företagen. Utredningen presenterar i det följande ett förslag till informationssystem som är avsett att ge snabb och smidig information å ena sidan om företagens lägesbedömningar och framtidsplaner i första hand till kommunala och till offentliga regionala organ och å andra sidan om sådana samhällsorgans verksamhet och planer till företagen.

Det föreslagna systemet syftar till att ge både samhällsorgan och företag bättre underlag för planering och beslut i näringspolitiska frågor. Därvid har stor vikt fästs vid önskemålet om ökad information om företagens planering. Det allmänna bör ges bättre möjligheter att i tid utnyttja och samordna de medel man förfogar över för att strukturförändringarna inom näringslivet skall kunna genomföras med all hänsyn tagen såväl till de anställdas trygghet som till effektiviteten i näringslivet. Med hjälp av det föreslagna informationssystemet bör också det samspel mellan offentliga och privata investeringar kunna uppnås, som är en väsentlig förutsättning för att de totala resurserna skall kunna utnyttjas på bästa sätt.

7.2 Nuläget

Vid utformningen av förslaget till informationssystem har utredningen beaktat att en betydande mängd data som behövs för samhällsplaneringen redan nu samlas in. Summariskt kan detta anges ske

(a) genom mer eller mindre informell informationsgivning av ad hoc karaktär

(b) i samband med olika administrativa åtgärder

(c) i den offentliga statistikproduktionen.

Som underlag för bedömningen av i vilken mån och i vilka avseenden nuvarande informationsflöde behöver kompletteras för att en förbättrad totalekonomisk planering skall kunna komma till stånd har under utredningsarbetet det informationsutbyte och samarbete som idag förekommer mellan kommuner och regionala och centrala statliga organ å ena sidan samt företagen å den andra ingående belysts dels genom hearings (se Del 2 1-5), dels genom en specialundersökning beträffande ett antal kommuner (se bilaga 9). Hearings har bl. a. hållits med företrädare för centrala och regionala myndigheter, vilka har arbetsuppgifter på den lokala infrastrukturens område. Härvid har synpunkter inhämtats bl. a. beträffande dessa myndigheters behov av information från företagen.

Dessa undersökningar visar att betydande variationer föreligger i det sätt på vil-

ket kommunikationerna fungerar mellan myndigheter och näringsliv. Vad gäller relationerna mellan kommuner och företag synes dessa skillnader delvis kunna återföras på olikheter mellan kommunerna i fråga om näringslivets struktur. Inte oväntat tycks det förhålla sig så att de gynnsammaste förutsättningarna för ett väl fungerande informationsutbyte och nära samarbete föreligger i kommuner med ett dominerande företag, och då mellan kommunen och detta företag. Det sammanhänger givetvis till viss del med det faktum att endast två subjekt berörs.

Delvis torde emellertid skillnaderna vara hänförliga till mer svårgripbara faktorer av psykologisk art. Detta har sin grund i att de informella kontakterna för närvarande spelar en central roll i informationsflödet mellan kommuner och företag.

I många fall anser man inom företag, kommuner och regionalt engagerade statliga myndigheter att kontakterna fungerar i stort sett tillfredsställande. I andra fall anses informationsutbytet vara klart otillfredsställande.

I fråga om *företagens informationsgivning till samhällsorgan* synes det i en hel del fall förekomma brister som främst hänför sig till sena eller otillräckligt eller ej alls preciserade uppgifter om otillfredsställande utveckling av rörelsen. Det är här inte fråga om brott mot t. ex. varselöverenskomsten (ang. denna se s. 37), som ju avser redan beslutade och nära förestående åtgärder. Kritiken, som emanerar från vissa länsorgan och kommuner, riktas mot brister i informationen om tendenser i pågående utveckling som kan medföra förändringar i sysselsättningen och verksamhetens omfattning på längre sikt. I andra fall har påtalats brister i informationsgivningen om planer på utökningar, nyetableringar och åtgärder som medför ökade eller ändrade krav på samhällsinvesteringar t. ex. i fråga om bostäder, vägar, skolor, vatten och avlopp. Generellt kännetecknas kritiken av att informationen anses komma för sent, dvs först då definitiva beslut redan fattats.

Utredningens undersökningar visar också

att det på sina håll föreligger betydande brister i *informationen från samhällsorgan till företagen* om samhällets planering. Detta synes särskilt vara fallet i fråga om förhållandet mellan kommuner och mindre samt ibland även medelstora företag. Kontakterna mellan kommunen och dessa typer av företag är uppenbarligen på vissa orter så gott som obefintliga. Men även i fråga om informationen från regionala och centrala samhällsorgan till företagen brister det uppenbarligen på sina håll.

För såväl företagens som kommunala och regionala myndigheters planering betydelsefulla informationer samlas i dag in som en integrerad del av eller biprodukt till skilda administrativa verksamheter. Ett exempel på den förra typen av information är det till arbetsmarknadsverket knutna varselsystemet. Till den senare typen hör exempelvis för skatteuppbördens behov upprättade register över skattskyldiga företag. Ofta har emellertid information av nu angivet slag starkt begränsad användbarhet genom att den direkt anpassats för ett bestämt administrativt ändamål.

Ytterligare en viktig informationskälla för planering är den offentliga statistikproduktionen. Denna innefattar bl. a. demografiska och ekonomiska data i sammanställd form vilka grundar sig på dels administrativt material, dels i särskild ordning inhämtade uppgifter. Den demografiska statistiken, som f. ö. kan kombineras med inkomststatistiska uppgifter, är uppbyggd på sådant sätt att den tämligen väl kan tillgodose regionala informationsbehov. Den ekonomiska statistiken beträffande företagssektorn däremot är i dagsläget primärt inriktad på att ge uppgifter på riksnivå för i första hand den allmänna ekonomiska politikens behov. Vidare är dess informationsinnehåll av ringa omfattning för vissa delar av företagssektorn, främst servicenäringsarna. Urvalet av företag är ofta också starkt begränsat. En upprustning pågår dock som bl. a. syftar till förbättrad information på regional nivå och beträffande servicenäringsarna. I sammanhanget kan också nämnas att utvecklingsarbete pågår beträffande den

framåtblickande informationen, planstatistiken (orderläge i industrin, verkställda och planerade fasta investeringar etc.). Nuläget beträffande planstatistiken har belysts i det föregående och framgår också av bilaga 7.

Som tidigare sagts är individuella statistiska uppgifter beträffande företag skyddade av i lag meddelade bestämmelser (16 § sekretesslagen). De statistiska uppgifterna är sålunda avsedda att endast i sammanställd form utnyttjas för dels nulägesbeskrivningar i kvantitativa termer, dels analys av utvecklingstendenser och upprättande av prognoser.

Sammanfattningsvis synes läget i dag vad gäller *företagens informationsgivning till samhällsorgan om planering på kort sikt*, i perspektivet upp till ett år, kunna karakteriseras på följande sätt:

1) Nuvarande informationsunderlag täcker i huvudsak de områden för vilka de avsetts.

2) Det förhållandet att kontakterna mellan samhällsorgan och företag i stor utsträckning är av informell ad hoc-karaktär medför att de som regel fungerar smidigt och effektivt men också att de i en hel del fall är klart otillfredsställande, bl. a. därför att man genom dessa kontakter når alltför få företag.

3) I särskild ordning fastställda informationssystem – av typ varselöverenskommelsen – fungerar väl men användbarheten av den information som lämnas i sådana system är starkt begränsad. Det betingas av att informationen ofta är »skräddarsydd» för sin primära funktion och att i allmänhet endast den insamlade myndigheten får del av de uppgifter som lämnas av företagen.

4) Den officiella statistiken är ett potentiellt viktigt informationsunderlag, som emellertid f. n. i huvudsak är anpassad till användning på riksnivå.

Vad gäller *företagens planering på medellång sikt* (2 till 5 år) är läget väsentligt mindre gynnsamt. Någon regelmässig information från företagen förekommer knappast här och även den offentliga sektorns informationsutbud är klart otillfredsställande. Både på den statliga och den kommu-

nala sidan har emellertid det medellånga planeringsperspektivet aktualiserats alltmer.

Detta har bl. a. tagit sig uttryck i följande.

1) Förstärkningen av långtidsutredningarnas resurser som tar sikte på en permanent bevakning av de ekonomiska planerings- och avvägningsfrågorna på medellång sikt.

2) Ökade inslag av mer långsiktigt verkande medel inom ramen för arbetsmarknadspolitiken.

3) Uppbyggnaden av länsplaneringen genom planeringsråden och länsstyrelsernas plansektioner samt det av inrikesdepartementet ledda och samordnade arbetet med länsplanerna där försöksomgången med länsplan 67 nu avlösts av arbetet med den mer genomarbetade länsplan 70.

4) Utvecklingen av en kommunalekonomisk långtidsplanering vilken för första gången prövats i full skala med den nu aktuella KELP 69 som kan väntas övergå i en rullande planering på medellång sikt.

5) En utveckling motsvarande den som ägt rum på den kommunala sidan kan förutses beträffande landstingen.

6) Den fysiska planeringen är under utbyggnad genom arbetet med en översiktlig fysisk riksplan, vilken i framtiden kan komma att bilda underlaget för detaljerade planer för mer begränsade geografiska områden. I samklang med denna utveckling står också att en mer övergripande planering införts beträffande bl. a. vägar.

7.3 Krav på informationssystemet

Av det föregående torde framgå att nuvarande informationsutbyte i planeringsfrågor mellan företagen och den offentliga sektorn inte till alla delar uppfyller de krav som måste ställas.

De offentliga organen behöver ha tillgång till uppgifter om förväntade, planerade och beslutade förändringar beträffande sådana delar av företagens verksamhet som påverkar resp. organs planering och handlande både på kort sikt och på något längre sikt. Motsvarande gäller företagen vis à vis de offentliga organen. Emellertid kan

det varken vara nödvändigt eller lämpligt att all sådan information regelmässigt tas fram för samtliga i informationssystemet ingående enheter. Det väsentliga är att tillräcklig information tillhandahålles för att kunna särskilja *de intressanta fallen* och att kontaktvägar står till förfogande för att i dessa fall få den tilläggsinformation som resp. enhet behöver. Med de intressanta fallen avses då de fall som påkallar åtgärder i någon form från samhällets sida. Det kan vara fråga om t. ex. en framtida större investering som kräver planändringar och samhällsinvesteringar i fråga om vägar, vatten och avlopp etc. Det kan gälla inskränkningar på sikt i ett företags drift till följd av bristande lönsamhet. Inskränkningarna kan påkalla både att nya arbetstillfällen tillskapas i stället för dem som faller bort och att begränsning sker av planerade samhällsinvesteringar i form av bostäder, skolor, serviceanordningar etc. De kommunala och regionala statliga organ för vilka uppgiften om investeringen är av väsentlig betydelse kan då förväntas ta kontakt med företaget, till att börja med för att få kompletterande uppgifter i muntlig form. Fortsatta överläggningar mellan företaget och samhällsorganen för att söka uppnå för båda parter optimala lösningar bör därefter bli den naturliga utvecklingen.

Informationssystemet bör således innefatta två delar. Dels ett väldefinierat *rapport-system* bestående av en standardiserad grupp uppgifter som bör vara relativt enkla och lättillgängliga och inte ställa alltför stora anspråk på företagen. Dels etablerade *kommunikationskanaler* för den i vart och ett av de intressanta fallen relevanta tilläggsinformationen. Sistnämnda del av kommunikationssystemet bör grundas främst på informella kontakter av det slag som vuxit fram på många håll och som visat sig väl motsvara de krav på informationsgivning som den kortfristiga planeringen ställer.

En grundläggande förutsättning för att informationssystemet skall kunna fungera på avsett sätt är att den information av konfidentiell natur som företagen lämnar får ett betryggande skydd mot obehörig sprid-

ning.

Det är vidare angeläget att systemet utformas så att onödigt dubbelarbete undviks för de ingående enheterna. Utredningen har även ansett det vara angeläget att den nytillkommande informationen samordnas med nuvarande administrativ och statistisk information så att den – åtminstone på någon sikt – kan ingå som en integrerad del i den totala informationsmassan för såväl företagens som den offentliga sektorns behov. Slutligen skall frambållas att utredningen förutsatt att fordringarna på informationslämnandet för varje enhet (företag eller samhällsorgan) skall anpassas till enhetens förmåga och möjligheter att få fram uppgifter.

7.4 Uppgiftslämnarkapaciteten

För att få en uppfattning om vilka möjligheter företagen har att lämna information om sina framtidsbedömningar har utredningen som tidigare nämnts låtit utföra en särskild planeringsenkät (se bilaga 8). Enkäten visar att företagen som regel har konkret utarbetade planer för det närmaste året. Detta gäller genomgående för de största företagen (företag med minst 500 anställda) och alla tre huvudvariablerna, produktion, sysselsättning och investeringar. Ju mindre företagen är desto vanligare är det dock att konkreta ettårsplaner saknas. Särskilt markerad är denna tendens för de mindre företagen i byggnadsindustrin och servicenäringarna. Förlängs planhorisonten till två år accentueras de angivna tendenserna kraftigt. Inom industrin är det ungefär hälften av företagen – med tonvikt på de större – som har konkreta tvåårsplaner medan andelen är markerat lägre för övriga branscher. Utbetade planer på fyra-fem års sikt förekommer endast i mycket begränsad utsträckning och är särskilt för industriföretagens del starkt koncentrerade till de största företagen. Inom handeln är planering på denna sikt betydligt vanligare än i övriga branscher; ungefär vart femte företag har sådan planering mot vart sjunde à tionde i de övriga branscherna.

Av det anförda framgår att det för närvarande inte är realistiskt att söka bygga upp ett informationssystem som förutsätter konkretiserade planuppgifter på längre sikt från företagen. Majoriteten av våra företag – och detta gäller också dem med minst 500 anställda – har helt enkelt inte möjlighet att lämna sådan information.

Beträffande kommunerna gjorde statistiska centralbyrån år 1967 en undersökning rörande förekomsten av långsiktplanering hos de 392 kommuner för vilka bostadsbyggnadsprogram utarbetades. Det visade sig att ungefär hälften av dessa kommuner hade sådan planering med en planeringshorisont på minst fem år beträffande befolkningsutveckling, skatteintäkter, driftskostnader och investeringar och att ytterligare en femtedel beslutat införa långtidsplanering. Med största sannolikhet var planeringsläget väsentligt sämre för övriga kommuner.

Sedan år 1967 har betydande förändringar inträffat på *den kommunala sidan*. Kommunreformen utgör en genomgripande strukturförändring som medför att de minsta kommunerna försvinner. Sveriges kommunförbund bedriver ett aktivt arbete med utveckling av den kommunala *långtidsplaneringen*. På initiativ av beredningen för regional planering har statistiska centralbyrån i samarbete med bostadsstyrelsen och med aktivt stöd av *kommunförbundet* utvecklat metoder för *insamling* av *totalekonomiska flerårsplaner* för kommunerna med en planhorisont på fem år. Som tidigare nämnts har SCB för bl. a. långtidsutredningens behov verkställt en särskild enkät, KEMP 69, vid vilken sådana data inhämtats. Allt detta jämte utvecklingen i fråga om den fysiska planeringen – där en ny bygglagstiftning kan få avgörande betydelse – medför att man torde kunna räkna med att under 1970-talets första år långtidsplaneringen slår igenom praktiskt taget totalt på den kommunala sektorn.

För de *centrala statliga myndigheterna* gäller sedan ett antal år tillbaka att de i samband med sina anslagsframställningar skall redovisa sina planer för de närmaste

fem åren. Vissa myndigheter med anknytning till regional nivå arbetar med mycket preciserade planer och dessutom en längre planhorisont än den generellt fastställda. Statens vägverks vägplaner är ett typexempel på vad som här åsyftas. Det bör dock understrykas att de konkreta besluten, som fattas budgetårsvis, ofta avviker markerat från planerna på längre sikt.

7.5 Informationssystemets utformning

Syftet med och kraven på informationssystemet medför att dess totala innehåll kan delas upp i följande tre komponenter

- a) Information från företagen till den offentliga sektorn
- b) Information från den offentliga sektorn till företagen
- c) Informationsgivning inom den offentliga sektorn.

Då informationsgivningen mellan myndigheter om den egna verksamheten ligger utanför utredningens uppdrag har utredningen inskränkt sin behandling av c) till frågan om vidarebefordran av de uppgifter som företagen tillhandahåller enligt a).

7.5.1 Information från företagen till den offentliga sektorn

I det föregående har framhållits att informationssystemet såvitt gäller företagen bör bestå av två delar, dels ett rapportsystem omfattande en standardiserad grupp variabler som skall utnyttjas för att urskilja de från de offentliga organens synpunkt intressanta fallen, dels etablerade kommunikationskanaler genom vilka tilläggsinformation kan erhållas i dessa fall.

Basen för rapportsystemet bör utgöras av ett register över alla företag med anställd arbetskraft. Registret skall innehålla uppgift om varje företags namn och huvudbransch samt huvudkontorets adress, kommun och län. För varje företag skall anges vilka arbetsställen¹ det har samt arbetsstäl- lenas namn, adress, kommun, län, bransch

¹ Ett företag kan bestå av ett eller flera arbetsställen.

och storlek, mätt i antal anställda. Registret bör vara ordnat på sådant sätt att uppgifter kan tas ut per kommun och län om de företag och i dem ingående arbetsställen som stadigvarande är lokaliserade inom resp. administrativa område.

Med hänsyn till att det dels är önskvärt att kunna koppla rapportsystemets data till den officiella statistikproduktionens, dels att registerproblemen är i allt väsentligt desamma för statistikproduktionen och rapportsystemet har utredningen funnit det vara mest rationellt att *det centrala företagsregistret* vid SCB utnyttjas som systemets register. Härigenom vinnes också den fördelen att det centrala företagsregistret utan omgång kan tillföras sådana uppgifter om nyetableringar, nedläggningar och överlåtelser av företag som erhålls inom ramen för rapporteringssystemet och en till detta knuten lokal registerkontroll.

Om informationssystemet skall få den betydelse för kommunal och regional planering som är avsett synes det nödvändigt att både lokala och regionala samhällsorgan får ett bestämt inflytande över urvalet av företag som skall bli rapporteringsskyldiga i systemet. Utredningen förordar att länsstyrelserna får rätt att efter samråd med kommunerna inom länet besluta om vilka företag och arbetsställen som skall ingå i systemet. Därutöver bör central myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer kunna förordna om rapporteringsskyldighet för vissa företag inom hela landet eller delar därav. För länsstyrelserna som förordnande myndighet talar dels länsstyrelsernas funktion som ledande och samordnande organ för den samhällsplanering som bedrivs inom den statliga länsförvaltningen dels länsstyrelsernas redan nu fortlöpande kontakter med näringsliv och kommuner i olika frågor. Inom länsstyrelsernas planeringsenheter finns också befattningshavare som är lämpliga att handha den löpande verksamheten i rapportsystemet.

Vid sina överväganden om vilka företag som bör bli uppgiftsskyldiga i rapportsystemet har utredningen funnit att uppgiftsskyldigheten inte bör begränsas till företag i tra-

ditionell bemärkelse. I ett stort antal kommuner och i alla län spelar landstingen en mycket betydelsefull roll för samhällsutvecklingen. Inom landstingen – och främst dess sjukvårdsinrättningar – sysselsätts ett stort antal personer och de investeringar som årligen görs av landstingen är av avgörande betydelse för lokal och regional utveckling. Både för de kommuner där landstingen har inrättningar och för de statliga organ som svarar för regional planering är det betydelsefullt att i så god tid som möjligt ha tillgång till uppgifter om de sysselsättningsförändringar, investeringar m. m. som påverkar kommunens resp. regionens planering. Utredningen föreslår mot denna bakgrund att resp. landsting åläggs att i fråga om dess arbetsställen inom länet på samma sätt som andra företag lämna uppgifter till länsstyrelsen om planeringen inom landstinget.

Vad nu sagts om landstingen äger enligt utredningens mening också giltighet i fråga om vissa statliga organ. Av särskilt intresse i detta sammanhang har utredningen funnit de statliga affärsverken vara. Sysselsättningsförändringar och investeringar inom dessa verk kan vara av helt avgörande betydelse för en kommun och i viss utsträckning också för ett län. Utredningen anser det därför naturligt att också affärsverkens olika enheter åläggs rapportsskyldighet på samma sätt som andra företag.

Utredningens undersökningar beträffande företagens planering har bekräftat att konkreta planer för längre tid än två år saknas hos de flesta företag, och särskilt hos dem av mindre storlek. Detta bör emellertid inte tolkas så att långsiktiga bedömningar angående företagens utveckling som regel skulle saknas. I många fall torde det snarare förhålla sig på det sättet att dessa bedömningar inte givits fast och kvantifierad form. Vidare är, som tidigare påpekats, uppenbarligen de mer långsiktiga övervägandena i företagen p. g. a. den marknadsmässiga och tekniska utvecklingen föremål för ofta återkommande revisioner.

Vad som nu och i det föregående har anförts föranleder följande slutsatser beträffande rapportsystemets tekniska utformning.

a) Uppgifterna från företagen bör i första hand avse den förväntade utvecklingen på olika områden och inte siffermässigt preciserade planeringsuppgifter

b) Uppgifterna bör inhämtas med relativt korta tidsmellanrum för att förändringar i företagens förväntningar skall kunna följas

c) Uppgifterna bör lämnas av företrädare för företagsledningen

d) Uppgiftslämnandet bör utformas så att det inte blir alltför omfattande och tidskrävande.

Rapportsystemet bör lämpligen innefatta uppgifter i fråga om:

a) lönsamhetsutveckling
b) produktions- och omsättningsutveckling

c) fasta investeringar
d) nyetablering, flyttning eller nedläggning i Sverige

e) nyetablering i utlandet eller flyttning dit

f) personalförändringar

g) mark- och transportbehov

h) immissionsförändringar.

Vidare finner utredningen det önskvärt att följande två planhorisonter särskiljs

(i) de närmaste två åren

(ii) de tre därpå följande åren.

Den variabelkatalog som nu angivits bör successivt byggas ut så att den med godtagbar säkerhet kan användas för att urskilja de intressanta fallen. Härvid får å ena sidan beaktas vilka variabler som är betydelsefulla i sammanhanget och å andra sidan för vilka av dessa variabler företagen kan lämna för ändamålet tillräckligt realistiska framtidsbedömningar.

Uppgifterna bör inhämtas två gånger per år, lämpligen på blanketter av den typ som används i konjunkturbarometern. Både från företags- och myndighetshåll har inför utredningen framhållits att den typ av frågeformulär som används för konjunkturbarometern har betydande fördelar. Frågetekniken bör kunna utformas enligt bifogade principexempel (se s. 75). Det bör emellertid understrykas att blanketternas inne-

håll och tekniska utformning kan fastställas först efter praktiska prov. Enligt utredningens mening skulle det vara värdefullt om de i blanketterna lämnade tendensuppgifterna kompletterades med företagens offentliga årsboksutslut och – i de fall sådana utarbetas – *delårsrapporter*. Utredningen föreslår att företagen skall foga dessa handlingar till sina svarsblanketter. En fortlöpande serie av årsboksutslut – delårsrapporter från resp. företag bör ge värdefull tilläggsinformation till den som lämnas i rapportssystemet.

Utredningen vill också i detta sammanhang kraftigt understryka att arbetet med rapportssystemet till en början bör ha karaktär av försöksverksamhet både beträffande systemets bredd i fråga om medverkande företag och djup beträffande ingående variabler och planhorisont samt beträffande tidpunkter under året då uppgifter skall inhämtas. För att de erfarenheter som vinnes på olika håll skall kunna nyttiggöras inom hela rapportssystemet fordras att de sammanförs till en central instans som svarar för utvärdering av dem och successiv modifiering av systemet. Denna centrala instans bör enligt utredningens mening kunna utgöras av *beredningen för regional planering*², i vilken då även industridepartementet bör bli representerat. *SCB* bör tilldelas funktionen som utredningssekretariat för rapportssystemet.

Utredningen har tidigare förordat att länsstyrelsen skall ges rätt att besluta om vilka företag som skall bli uppgiftsskyldiga i rapportssystemet. I linje härmed bör länsstyrelserna också svara för insamling och granskning av uppgifterna från företagen. Informationssystemet förutsätter att länsstyrelsen har nära kontakt med andra statliga organ på länsplanet. Sådana kontakter ingår redan nu som en naturlig del av länsstyrelsens arbete med att leda och samordna den samhällsplanering som bedrivs inom den statliga länsförvaltningen (jfr tidigare nämnda proposition i fråga om länsförvaltningen 1970: 103).

² Se 1970 års riksdagsberättelse Fi 44.

Utredningen vill här i övrigt hänvisa till det förslag till lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m. som utredningen lägger fram och specialmotiveringen till denna lag (s. 11 och 123).

7.5.2 Information från den offentliga sektorn till företagen

Vid utredningens hearings och vid de särskilda undersökningar utredningen företagit har från företagshåll, som tidigare redovisats, brister påvisats i samhällets information till företagen i planeringsfrågor och önskemål framförts om förbättring av denna information. Bl. a. har därvid ifrågasatts om inte vissa institutionella former för regelbundet informationsutbyte mellan företag samt kommunala och statliga regionala organ borde tillskapas. Utredningen har funnit dessa önskemål ha sådan tyngd att de inte kan förbigås.

I fråga om informationen från kommunerna till företagen har utredningen övervägt olika åtgärder för att söka eliminera de brister som föreligger på sina håll. Detta har skett mot bakgrund av den grundläggande värderingen att det informella informationsutbytet och samarbetet mellan kommuner och företag bör tillmätas den största betydelse och att detta i framtiden – liksom idag – bör utgöra en hörnsten i samarbetet mellan kommuner och företag. Utredningen har emellertid ansett det erforderligt att skapa vissa *garantier* för att företagen får information också i de kommuner där man idag inte är medveten om företagets informationsbehov. En bestämd utgångspunkt vid utformningen av regler om sådana garantier har varit att varje kommun bör ges betydande frihet att med hänsyn till de speciella förhållandena inom kommunen – kommunens storlek, företagsstrukturen etc. – själv reglera formerna för informationen.

Enligt utredningens mening bör garanti-regler av nu angivet slag ges generell tillämplighet och alltså avse alla kommuner i landet. Det kan visserligen hävdas att sådana regler inte behövs i de kommuner

som redan i nuläget har tillfredsställande kommunikationer med alla typer av företag. Att utredningen emellertid stannat för generella regler grundar sig främst därpå att det skulle medföra betydande svårigheter att välja ut de kommuner för vilka garantireglerna skall gälla. Till detta kommer att generella regler kan väntas ge ökad stadga och regelbundenhet åt informationsgivningen också i de kommuner som idag ger företagen hygglig information.

Garantier av nu angivet slag bör kunna uppnås genom att kommunerna åläggs att – i former som resp. kommun bedömer lämpliga – regelbundet informera företagen inom kommunen om kommunens verksamhet och planering på områden som är av särskild vikt för företagets egen planering. Företagen bör ges en översiktlig bild av kommunens planering och verksamhet i fråga om bostadsbyggande, utveckling av industriområden, utbyggnad och ombyggnad av gatu- och avloppsnät, vattenförsörjning, energiförsörjning, stadsplanefrågor, nya kommunala servicefunktioner etc. Huvudsakligen bör det därvid bli fråga om sammanställning av tidigare offentligt material om kommunens förhållanden. I den mån informationen till företagen ges skriftlig form bör den lämpligen också tillställas länsstyrelsen i dess egenskap av informationscentrum inom länet.

Det kan visserligen hävdas att material av det slag det här är fråga om finns tillgängligt för var och en och att en företagare själv bör kunna informera sig om kommunens förhållanden. Härvid bortser man emellertid från att det många gånger innebär ett betydande arbete att från en kommun få fram hela det material som berör företagen där. Materialet finns nu i allmänhet inte heller ordnat och sammanställt på sådant sätt att det överensstämmer med företagets behov. Avsevärd tidsbesparing bör stå att vinna i det enskilda företags planeringsarbete om sammanställt material av här avsett slag presenteras för företagen.

Som tidigare sagts bör den information som lämnas till företagen i betydande grad

grunda sig på inom kommunen fastlagda planer och beslut. Vid sidan härav bör emellertid – i vart fall vid muntliga överläggningar mellan företrädare för kommun och företag – ledande kommunalmän för företagen redovisa sin syn på kommunens utveckling och planering på områden av betydelse för företagen, utan att informationen behöver grundas på sådana planer eller beslut.

I vilka former företagen skall informeras bör bli beroende bl. a. av kommunens storlek och antalet företag inom kommunen. F. n. praktiserar man på sina håll, som tidigare nämnts, att kalla samman företagare inom kommunen till muntliga överläggningar med ledande kommunalmän. Vid dessa sammankomster informeras parterna ömsesidigt om varandras planer och verksamhet. Detta torde många gånger vara en lämplig informationsform, särskilt i mindre kommuner. I storstadskommunerna och i andra kommuner med ett stort antal företag torde det i allmänhet av praktiska skäl inte vara möjligt att tillgodose företagens informationsbehov på detta sätt. I sådana kommuner synes de muntliga överläggningarna få inskränka sig till de största företagen och till andra företag med vilka behovet av informationsutbyte är särskilt stort. Branschvisa överläggningar bör därvid kunna komma i fråga. Den muntliga informationen till företagen måste uppenbarligen i dessa kommuner i viss utsträckning ersättas av skriftlig information. Sådan skriftlig information bör då innefatta sammanställningar beträffande kommunens verksamhet och planering i enlighet med de riktlinjer som har angivits i det föregående.

Även om varje kommun bör ges betydande frihet att själv välja former för information till företagssidan synes dock, utöver de rambestämmelser som utredningen nu har angivit, vissa tillämpningsföreskrifter böra utfärdas beträffande informationskyldigheten. I dessa bör bl. a. frekvensen, arten och omfattningen av informationen till företagssidan närmare preciseras. Utredningen utgår från att företrädare för

kommuner och företag därvid bereds tillfälle att medverka.

Från företagshåll har också som tidigare sagts framförts önskemål om förbättrad information om de regionala statliga organens verksamhet och planering. Det gäller information om regional översiktlig planering, regional bostads- och vägplanering, planering i fråga om arbetskraftens fördelning inom regionen, utbildningsväsende, naturvård etc. (se vidare härom i bl. a. avsnitt 5.2).

Informationsgivning av den typ som här avses sker för närvarande i viss utsträckning inom ramen för planeringsrådets verksamhet. Huvuddelen av informationsutbytet sker vid informella kontakter och/eller genom att regionala statliga organ kallar samman företagare till muntliga överläggningar. I likhet med vad som är fallet beträffande informationsutbytet mellan kommuner och företag bedömer utredningen de informella kontakterna mellan regionala statliga organ och företag vara av väsentligt värde.

Utredningen har emellertid funnit att nuvarande informationsmetoder inte ensamma är tillräckliga för att tillgodose företagens behov. Framförda önskemål om en upprustning av de regionala statliga myndigheternas informationsgivning har utredningen funnit ha sådan tyngd att den offentliga sektorn bör eftersträva att tillgodose dem. Utredningen förordar således att här – liksom på kommunsidan – genom särskilda bestämmelser vissa garantier skapas för att företagen inom ett län får information om verksamhet och planering hos statliga länsorgan i frågor av betydelse för företagen. Sådana garantier bör kunna uppnås genom att regionala statliga organ åläggs att regelbundet informera företagen inom länet i dessa hänseenden. Det gäller i första hand länsstyrelsen och vissa centrala ämbetsverks regionala enheter: länsarbetsnämnd, länsbostadsnämnd, vägförvaltning, läns skolnämnd, lantbruksnämnd och skogsvårdsstyrelse. Det bör även övervägas att inlemma landstingen i denna del av informationssystemet.

I fråga om formerna för sådan information anser utredningen praktiska skäl tala för att informationen i första hand lämnas i skriftlig form. För att informationen från berörda organ skall bli så översiktlig och samlad som möjligt bör den sammanställas inom ett statligt organ inom regionen, och då lämpligen av länsstyrelsen. Denna förläggning medför även den fördelen ur det totala informationssystemets synpunkt att *all* relevant information beträffande varje region blir tillgänglig hos ett organ inom regionen.

Liksom i fråga om kommunernas informationslämnande torde tillämpningsföreskrifter böra utfärdas för de statliga länsorganens informationslämnande, föreskrifter innehållande bl. a. riktlinjer för informationens omfattning och inriktning inom olika ämnesområden. Därvid bör företrädare för statliga regionala organ och företag beredas tillfälle att medverka.

Utredningen föreslår både i fråga om kommuner och regionala offentliga organ ett regelbundet informationslämnande till företagen. Enligt utredningens mening synes denna informationsskyldighet böra fullgöras minst en gång per år. Det är självfallet angeläget att informationen både från kommuner och regionala offentliga organ når så många företag som möjligt. Utredningen utgår också från att både kommuner och regionala organ är medvetna om sitt ansvar härvidlag. Av praktiska skäl bör dock inte den *obligatoriska* skyldighet att informera företagen som utredningen förordar göras alltför vidsträckt. Utredningen föreslår att den begränsas till de företag som åläggs uppgiftsskyldighet gentemot länsstyrelse och kommuner i det tidigare föreslagna rapportsystemet eller som har ett inte alltför obetydligt antal anställda, förslagsvis mer än 50. Som framgår av bilaga 11.4 är antalet arbetsställen med så många anställda inom den viktigaste gruppen av företag i detta sammanhang – industrin – i det stora flertalet kommuner högst begränsat.

Med hänsyn till att länsstyrelsen föreslagits skola svara för sammanställningen av

informationen från de offentliga organen inom regionen har utredningen funnit det naturligt att länsstyrelsen också får ansvaret för att informationen tillställs företagen. Därutöver har givetvis i enlighet med offentlighetsprincipen även andra möjlighet att ta del av informationen, men initiativet ligger då hos vederbörande själv.

För att det system för information till företagen som utredningen nu har redovisat skall fungera tillfredsställande torde det vara lämpligt att någon ledamot av styrelsen för resp. kommun och någon ledande tjänsteman inom resp. länsstyrelse åläggs att ansvara för att företagen får föreskriven information. Inom länsstyrelsen bör det ligga nära till hands att planeringsdirektören åläggs denna uppgift. De sålunda ansvariga inom kommun och länsstyrelse bör svara för att informationen koordineras och ges en från företagets utgångspunkt lämplig form. De bör också kunna slussa underhandsförfrågningar från företag till rätt instans inom kommun eller länsförvaltning etc. I detta sammanhang bör också de av vissa kommuner anställda »kontaktmännen» mellan företag och kommun (jfr s. 41) kunna få en betydelsefull roll.

I övrigt vill utredningen i detta sammanhang hänvisa till 4 och 5 §§ i förslaget till lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m. och specialmotiveringen till dessa paragrafer.

Till utredningen har från företagens sida även framförts önskemål om mer information om planering från *centrala statliga organ*. Utredningen har härvid emellertid beaktat att frågor om information från sådana organ under senare tid aktualiserats av statsmakterna i flera olika sammanhang och att det är att förvänta att åtgärder av olika slag kommer att vidtas inom den närmaste tiden för att förbättra de centrala statliga organens utåtriktade information, däribland till företagen. Utredningen begränsar sig till att här hänvisa till bl. a. de förslag som nyligen har presenterats av informationsutredningen (SOU 1969: 48).

7.5.3 Informationsutbyte inom den offentliga sektorn

Enligt de förslag som redovisas i det föregående skall informationen från företagen infordras och granskas av länsstyrelserna. Till dessa skall också andra regionala offentliga organ lämna den information om verksamhet och planer som företagen har behov av. Länsstyrelserna intar således enligt utredningens förslag en central position i det nya informationssystemet. Med hänsyn härtill får det anses naturligt att länsstyrelsernas uppgift i systemet även får innefatta förmedlingen av information från företagen till kommunerna.

I fråga om den information från företagen som länsstyrelserna erhåller genom sin funktion i rapportsystemet och sina därtill knutna informella kontakter förordar utredningen *två skilda förmedlingstekniker*.

Den ena föreslås bli tillämpad för företag som bedöms höra till gruppen »intressanta fall». Hit räknas företag för vilka uppgifterna i rapportsystemet och/eller tilläggsinformation lämnad vid granskningsarbetet pekar på att en direktkontakt är motiverad mellan en kommun eller ett offentligt regionalt organ och företaget. Exempel på regionala organ för vilka det kan bli aktuellt att ta sådan direktkontakt är länsstyrelse, länsarbetsnämnd, länsbostadsnämnd, vägförvaltning etc., beroende på vilka frågor som aktualiseras i anledning av uppgifterna från företagen. I sådana fall skall länsstyrelsen svara för att kommunen och/eller den regionala myndigheten fortlöpande blir underrättad och erhåller (kopia av) den information om resp. företag som länsstyrelsen mottagit. Härvid måste beaktas att uppgifterna endast kommer den tillhanda som har ett legitimt och dokumenterat behov av uppgifterna.

Den andra förmedlingstekniken föreslås bli tillämpad för alla uppgifter som generellt infordras i rapporteringssystemet. Den innebär att efter granskning och rättning av de individuella uppgifterna skall dessa i lämplig form (som blankettkopior, hålkort eller magnetband) av länsstyrelsen vidarebe-

fordras till SCB. En uppsättning av de individuella svarsblanketterna skall finnas tillgänglig hos länsstyrelsen för dess egna och andra »legitimerade» intressenters behov.

SCB svarar för sammanställningar av materialet eventuellt i kombination med primärmaterial från den övriga statistikproduktionen. Härvid skall de regler om sekretessskydd tillämpas som gäller för statistiska primäruppgifter. Utformningen av dessa sammanställningar, som synes böra ske kommunvis, länsvis och för hela riket och med vissa uppdelningar på branscher och storleksgrupper bör fastställas av det organ som omhänderhar utvecklingsarbetet med informationssystemet, dvs enligt utredningens förslag beredningen för regional planering. Sammanställningarna bör distribueras inte bara till enheter på lokal och regional nivå som behöver dessa utan också till centrala myndigheter som har behov av information om företagens planering, t. ex. statsdepartementen, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, planverket och vägverket. Även företag och branschorganisationer som önskar det bör få del av sammanställningarna. För företagen bör sådana sammanställningar kunna bli av värde vid egen planering.

Uppgifterna bör vidare kunna utnyttjas av SCB för kontrolländamål vid arbetet med dess planstatistik och även få väsentlig betydelse för aktualiseringen av det centrala företagsregistret. Sist men inte minst kan materialet bli ett betydelsefullt underlag för den utvärdering och fortlöpande förbättring av informationssystemet som skall ankomma på beredningen för regional planering.

7.6 Sekretesskydd m. m.

I det föregående har i olika sammanhang berörts frågan om sekretesskydd för de uppgifter företagen skall lämna inom det nya informationssystemets ram. Utredningen fäster den största vikt vid att uppgifter om enskilda företag fördelas på en begränsad grupp intressenter. Anledningen härtill är att många av de uppgifter som behö-

ver ingå i informationssystemet är av ömtålig natur och att det skulle kunna leda till skada för företagen om sådana uppgifter fick spridning i en vidare krets. Öppenhet från företagets sida i form av information om preliminära bedömningar torde förutsätta att garantier skapas för att informationen endast delges de i samhällsplaneringen direkt engagerade offentliga befattningshavarna.

Vid den planeringsenkät bland företagen som utredningen låtit genomföra inhämtades också uppgifter om till vilka myndigheter företagen är beredda att under sekretesskydd lämna information om sina framtidsbedömningar beträffande vissa variabler, bl. a. personalstorlek och investeringar (se bilaga 8). Det visade sig att företagen som regel är villiga att lämna ut sådan information till alla typer av myndigheter åtminstone vad gäller bedömningar på mer än två års sikt. Det framgick också att en negativ inställning till sådant informationslämnande förekommer oftare när den mottagande myndigheten har karaktär av förhandlingspart.

För alla variabler och branscher gäller att cirka $\frac{3}{4}$ av företagen är villiga att lämna ut uppgifter till SCB medan andelen sjunker till ungefär $\frac{2}{3}$ om mottagaren är regional statlig myndighet och till hälften om mottagaren är en kommun. Särskilt markerad är denna tendens för partihandels del där andelen företag som är villiga att lämna ut sina plandata är ungefär 50 procent då det gäller regionala statliga myndigheter mot endast $\frac{1}{3}$ när det gäller kommunerna. Däremot är andelen företag som är villiga att lämna uppgifter till SCB i stort sett densamma som för övriga branscher.

Uppenbarligen inverkar flera olika faktorer på företagets villighet att ställa planinformation till myndigheternas förfogande. Detta tar sig uttryck i att villigheten att lämna sådan information till andra centrala myndigheter än SCB är mindre än villigheten att lämna information till kommunerna. Här kan knappast en väntad förhandlingspartsroll spela in utan det torde

vara osäkerhet om för vilka ändamål uppgifterna skall användas som har påverkat attityderna.

Sammanfattningsvis kan sägas att enkätundersökningen illustrerar följande.

1) Sekretesskyddet är väsentligt. (Den positiva attityden till att lämna uppgifter till SCB torde åtminstone delvis hänga samman med att verket har ett väl etablerat sekretesskydd.)

2) Ett aktuellt eller förväntat förhandlingspartsförhållande hämmar villigheten att lämna information.

3) Detsamma gäller vid allmän osäkerhet om informationens avsedda användning.

Ovan behandlade omständigheter medför att utredningen funnit följande åtgärder vara nödvändiga för att det föreslagna informationssystemet skall fungera tillfredsställande.

a) Upplysning om informationssystemets syfte och avsedda användning måste effektivt spridas till alla i systemet ingående enheter (företag, kommuner och statliga myndigheter).

b) Entydiga och klart formulerade bestämmelser till skydd för sekretessen måste utarbetas. Det torde lämpligen kunna ske bl. a. genom att endast en begränsad krets befattningshavare hos berörda myndigheter får rätt att ta del av de individuella uppgifterna. I övrigt bör uppgifterna ges särskilt sekretesskydd med stöd av nya bestämmelser i sekretesslagen.

c) Jävsbestämmelser behöver införas med innebörd att befattningshavare som enligt b) skulle ha rätt att ta del av uppgifterna ej blir behörig därtill beträffande visst/vis-sa företag om han kan anses vara representant för konkurrent till företaget.

Bestämmelser och anvisningar med ovan angivet innehåll bör inarbetas i tillämpningsföreskrifter för informationssystemet och i instruktionerna för de myndigheter som kommer att ingå i systemet.

7.7 Lagstiftning i anslutning till informationssystemet

Som framgått av det föregående anser utredningen att de grundläggande bestämmelserna för informationssystemet bör tas in i en ny lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m. I lagen bör bl. a. anges vem som äger besluta om företagens uppgiftsskyldighet, uppgiftsskyldighetens omfattning i huvuddrag och vilka myndigheter som skall få tillgång till uppgifter om enskilda företag. Lagen bör även ange ramen för kommunernas och de regionala statliga organens uppgiftsskyldighet gentemot företagen. Som tidigare sagts förutsätter utredningens förslag att lagen kompletteras med tillämpningsföreskrifter vid vars utformning företrädare för företag, kommuner, regionala och centrala statliga organ bör beredas tillfälle att medverka. Till detta kommer att i instruktioner för de samhällsorgan som kommer att ingå i systemet bestämmelser bör meddelas som närmare anger dessa organs uppgifter i sammanhanget.

Utredningen är medveten om att den föreslagna uppgiftsskyldigheten i nuvarande form är angiven i relativt allmänna termer. Till viss del beror detta på att – som tidigare sagts – det är avsett att praktiska erfarenheter skall få avgöra hur informationssystemet i detalj bör byggas upp. Samtidigt ligger det i sakens natur att bestämmelser om uppgiftsskyldighet av det slag det här är fråga om måste bli allmänt hållna (som jämförelse se de under kapitel 3.1 angivna författningarna).

Utredningen vill i samband härmed fästa uppmärksamheten på att den föreslagna uppgiftsskyldigheten inte kombinerats med straffrättsligt ansvar för den som lämnar uppgifter som senare visar sig vara oriktiga. Enligt utredningens mening bör med hänsyn till osäkerheten i varje framtidsbedömning straffansvar ej ifrågakomma i sådant sammanhang. Däremot bör näringsidkare som helt underlåter att fullgöra sin uppgiftsskyldighet vid vite kunna föreläggas att göra detta. Det kan också erinras om att den nya lagen innehåller en generell fö-

reskrift att vid tillämpning av lagen den som är uppgiftsskyldig inte får »betungas onödigt». Utredningen förutsätter att lagen kommer att tillämpas med samma urskillning som nu är fallet med motsvarande lagstiftning på andra områden.

I överensstämmelse med vad tidigare sagts bör i den nya lagen också tas in bestämmelser om tystnadsplikt för de befattningshavare hos kommunala och statliga organ som med stöd av lagen får del av uppgifter om enskilda företag. Dessutom bör enligt utredningens mening bestämmelser införas i sekretesslagen som förhindrar att uppgifter om enskilda företag som hämtas in och vidarebefordras i informationssystemet blir tillgängliga för konkurrerande företag och andra utomstående (se vidare härom s. 21 och 130).

7.8 Avslutande synpunkter

Vid utredningens hearings har i några fall från företagshåll invändningar riktats mot att en institutionalisering skulle ske av informationsutbytet och samarbetet mellan företag och samhälle. Det har sagts att en sådan institutionalisering kan leda till stela och tungrodda former som hindrar det informella samarbete som idag förekommer.

Utredningen har i sina överväganden beaktat dessa synpunkter. Såsom har framhållits i olika sammanhang har utredningen utgått från att informationsutbyte och samarbete mellan företag och det allmänna även i fortsättningen i betydande grad måste grundas på informella kontakter. Emellertid har utredningen funnit att det, för att aktivera de företag – och samhällsorgan – som alltså inte är medvetna om de krav som idag måste ställas på detta område, fordras vissa bundna former för informationsutbytet.

Utredningen vill i anslutning härtill också erinra om den förutsättning utredningen ställt upp för informationssystemet, nämligen att systemet bör byggas ut successivt. De erfarenheter man undan för undan vinner bör läggas till grund för den

fortsatta utbyggnaden av systemet och bidra till att detta får en så smidig och flexibel form som möjligt. Det är också som tidigare sagts av vikt att till informations-systemet knyts sådana tillämpningsföreskrifter att dubbelarbete undviks. Därvid avses dubbelarbete såväl för företag vid informationsgivningen till olika offentliga organ som för dessa organ vid införskaflande och sammanställning av information från företag.

I nuläget är samordningen av uppgiftsinhämtandet från företagen inte tillfredsställande. Data som krävs för specifika administrativa ändamål inhämtas ofta av myndigheter utan närmare undersökning av i vilken utsträckning uppgifterna finns tillgängliga hos annat offentligt organ.³ Utredningen har funnit att det i inte oväsentlig utsträckning förekommer att samhällsorgan från företagen inhämtar uppgifter vilka i identisk eller likartad form redan rapporterats till den offentliga sektorn. Dessa förhållanden torde delvis hänga samman med brister i informationsutbytet mellan myndigheterna. Med all säkerhet beror de också till viss del av nuvarande oklarhet beträffande rättsläget i fråga om sekretess mellan myndigheter. Även den omständigheten kan spela in att det för en myndighet kan ställa sig mindre arbetskrävande att själv inhämta uppgifter än att utnyttja befintligt material med därmed sammanhängande svårigheter att erhålla en till det egna informationsbehovet »skräddarsydd» lösning.

Mot bakgrund av att uppgiftslämnarnas kostnader som regel är grovt räknat dubbelt så stora som det insamlade organets är det i allmänhet samhällsekonomiskt väl motiverat att satsa på samordnade datainsamlingar och på att eliminera dubbelarbete.

Vid i övrigt oförändrade förhållanden skulle det nya informationssystemet otvivelaktigt medföra att företagets arbete med att lämna uppgifter ökades. Ett väsentligt drag i det nya systemet är emellertid att det är avpassat för en rad olika myndigheters behov och att dessa myndigheter fortlöpande får tillgång till material från företagen. Genom att dessa olika myndigheters

informationsbehov kan tillgodoses i samordnade former kan företagen befrias från arbetet med att lämna separata uppgifter till dessa olika myndigheter.

Mot bakgrund av det anförda vill utredningen i detta sammanhang förorda att man på någon sikt inför bestämmelser som innebär att samhällsorgan inte får inhämta uppgifter från företagen i större omfattning utan att samråd i frågan har ägt rum med statlig myndighet som har ledande funktioner i samband med uppgiftsinsamling från företagen (alternativt att uppgiftsinsamling av detta slag inte får ske utan tillstånd av sådan myndighet).

Till sist några ord om relationerna mellan det nya informationssystemet och det s. k. varselsystemet. Av den redogörelse utredningen i det föregående har lämnat för varselsystemet framgår att detta är inriktat på beslutade permitteringar och avskedanden inom företagen på kort sikt – regelmässigt fyra månader framåt eller mindre. Det nya informationssystemet däremot tar sikte på väntade förändringar främst på längre sikt – 2–5 år framåt – och avser ett betydligt vidare fält; det berör en rad betydelsefulla aspekter på företagets verksamhet. Medan varselsystemet får betraktas som ett rent arbetsmarknadspolitiskt instrument avser det nu aktuella informationssystemet främst att skapa möjligheter för en säkrare framtidsbedömning på längre sikt genom rullande planering och kontinuerligt utbyte av informationer. De båda systemen har således en funktion att fylla vid sidan av varandra.

³ Vissa åtgärder har dock vidtagits för att komma tillrätta med problemen, se bl. a. SFS 1966: 750 och direktiven till utredningen ang. företagets uppgifts- och uppbördsskyldighet m. m. (1970 års riksdagsberättelse Fi 69).

Principexempel

Företagets/arbetsställets: namn xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
adress xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
kommun xxxxxxxx län xxx
bransch xxxxxxxx storlek xxxxxx
1971—1972 1973—1975

I. Personalstyrkan väntas

öka	☐	☐
förbli ung. oförändrad	☐	☐
minska	☐	☐

Svaret grundat på		
fattat beslut	☐	☐
konkret utarbetade planer	☐	☐
preliminär bedömning	☐	☐
annat (anges nedan)	☐	☐

Kommentar:

Uppgifterna lämnade av
namn befattning i företaget

Företagets kontaktman i detta ärende är
namn o titel

Underskrift:

tfu

Anm.: Med x markerade utrymmen på blanketten ifylles med i det centrala företagsregistret in
gående information före utsändningen.

Styrelserepresentation för det allmänna — i aktiebolag

8.1 Allmänna utgångspunkter

I samarbetsutredningens direktiv framhålls att representation för det allmänna i företagens styrelser är *ett* tänkbart sätt att förbättra informationen och vidga samarbetet mellan näringsliv och samhälle.

Direktiven innehåller även vissa preciseringar. En sådan styrelseledamots uppgift skulle i så fall vara att vid olika förvaltningsåtgärder tillföra styrelsen samhälleliga synpunkter och att verka för att dessa synpunkter beaktas. Slutligen sägs att utredningen bör överväga denna lösning och om den väljs ta ställning till hur en sådan styrelseledamot bör tillförsäkras möjligheter att fullgöra de angivna uppgifterna på ett meningsfullt sätt.

Mot bakgrund av direktiven kan enligt utredningens mening urskiljas tre i praktiken visserligen ofta sammanfallande men från principiell synpunkt olikartade motivkomplex för styrelserepresentation för det allmänna nämligen

ideologiska motiv

pragmatiska (effektivitetspolitiska) motiv

intressebevakande motiv.

Vare sig det gäller löntagarrepresentation eller samhällsrepresentation är de *ideologiska* motiven de mest fundamentala och självklara. De baseras på ett allmänt rättvisekrav och på paralleller med samhället i stort och utgår från att det inom företagen måste finnas en allmän demokratisk

kontrollmöjlighet gentemot dem som styr. »Ingen skall vara styrd av någon som han inte i sin tur har direkt eller indirekt kontroll över». Den ideologiska argumentationen har också en vidare räckvidd än de övriga här nämnda motiven; demokrati utgör i vår typ av samhälle ett mål i sig.

De *pragmatiska* (effektivitetspolitiska) argumenten innebär, omsatta på den fråga som här diskuteras, hävdandet att företagens effektivitet ökar genom att representanter för det allmänna bereds plats i företagens styrelser. Företagen tillförs härigenom en delvis ny och kompletterande typ av personligt vetande, bättre kännedom om ekonomisk-politiska värderingar i *samhället* och en mer direkt och för den egna situationen avpassad information om förestående statliga eller kommunala åtgärder.

De *intressebevakande* motiven slutligen kan sägas utgå från det partstänkande som är vanligt inom modern administrativ litteratur – vare sig man åberopar de tre klassiska parterna arbete/kapital/samhälle eller det vidgade partsbegrepp som används i vissa sammanhang. Samhället behöver styrelserepresentation för att kunna bevaka att dess intressen beaktas. Samhälleliga styrelserepresentanter kan väntas i god tid få kännedom om förestående utvidgningar eller inskränkningar i företagets verksamhet, fusioner, branschrationiserande åtgärder, större organisationsförändringar, med eller utan flyttning av företagen etc. Sty-

relserepresentanten får samtidigt möjlighet att framlägga samhällseliga synpunkter på sådana frågor och att verka för att dessa synpunkter beaktas.

Det nya informationssystem som utredningen presenterat i det föregående (avsnitt 7) har sin tyngdpunkt förlagd till det lokala och regionala planet. I sina överväganden i fråga om styrelserepresentation har utredningen däremot mer inriktat sig på det centrala planet. Styrelserepresentation har i första hand setts som ett medel för informationsutbyte och samarbete på central nivå, och då främst med de från samhällets synpunkt mest betydelsefulla företagen.

8.2 Nuvarande bestämmelser om styrelsen i aktiebolag m. m.

Den aktiebolagslag som beslutades av riksdagen 1944 och som trädde i kraft i januari 1948 utgår från fyra bolagsorgan: stämman, styrelse, verkställande direktör och revisorer. Bolagsstämman är alltså det överordnade, i sista hand beslutande organet. Jämfört med 1910 års aktiebolagslag är emellertid stämmans roll mindre klart uttalad. Den inskränker sig egentligen till fem obligatoriska funktioner: att välja styrelse, att välja revisorer, att fastställa årsredovisning, att besluta om ansvarsfrihet för styrelseledamöter och verkställande direktör och om vinstutdelning. Stämman är dock oförhindrad att ta upp vilken annan fråga som helst till avgörande.

Om bolagsstämmans roll tonades ned fick däremot styrelsen vidgade uppgifter i 1944 års lag, som också medförde en förstärkning av revisorsfunktionen och en kodifiering av verkställande direktören. Vad den senare beträffar hade det redan tidigare utbildats en praxis hos bolagen att utse VD, men 1910 års lag gjorde det formellt omöjligt för styrelsen att avbörda sig ansvar på verkställande direktören. Detta ledde i vissa uppmärksamade fall till komplikationer som gjorde en legal ansvarsuppfattning styrelse-VD önskvärd.

Vad lagstiftaren hittills inte närmare beaktat är den tendens till förskjutning av

reella förvaltningsavgöranden som, särskilt i större företag, äger rum från styrelsen – företrädesvis bestående av i företaget icke anställda personer – till en direktion eller ledningsgrupp av anställda inom företaget. Denna gradvisa förskjutning kan sägas ha medfört, att styrelsen delvis ändrat karaktär från beslutsorgan till kontrollorgan.

Följande bestämmelser i aktiebolagslagen synes i detta sammanhang i första hand vara av intresse.

För varje aktiebolag skall finnas en styrelse bestående av en eller flera ledamöter. Om aktiekapitalet eller maximikapitalet enligt bolagsordningen överstiger 500 000 kronor, skall styrelsen bestå av minst tre ledamöter. Styrelsen väljs av bolagsstämman, men en eller flera av ledamöterna får tillsättas i annan ordning om bestämmelse därom på grund av särskild lag eller författning eller med särskilt tillstånd tagits in i bolagsordningen (77 §). En sådan bestämmelse kan gå ut på att viss eller vissa av ledamöterna skall utses av Kungl. Maj:t eller av någon offentlig eller enskild institution.¹

Mandattiden för styrelseledamot som utses av bolagsstämman får längst avse tiden till den bolagsstämma som äger rum under tredje räkenskapsåret efter valet (77 §). I fråga om mandattiden för styrelseledamot som inte utses av bolagsstämman saknas närmare bestämmelser i aktiebolagslagen. I 8 § punkt 6 sägs dock att mandattiden för sådan ledamot skall anges i bolagsordningen. Styrelseledamot kan skiljas från uppdraget under mandattiden av den som utsett honom. Om styrelseledamot vill avgå i förtid skall han anmäla det hos styrelsen eller, om han inte är vald på bolagsstämman, hos den som tillsatt honom (77 §).

Om styrelsen består av tre eller flera ledamöter skall styrelsen utse en verkställande direktör (78 §). Styrelseledamöterna och verkställande direktör skall vara myndiga och, om inte Konungen medger annat, här

¹ Jfr Stenbeck m. fl., Aktiebolagslagen, 5:e uppl. 1966, s. 193.

i riket bosatta svenska medborgare (79 §). Vad som i aktiebolagslagen föreskrivs om styrelseledamot skall i tillämpliga delar gälla beträffande suppleant för styrelseledamot (80 §).

Styrelsen skall förvalta bolagets angelägenheter i enlighet med bestämmelserna i aktiebolagslagen. Om verkställande direktör har utsetts, skall den löpande förvaltningen handhas av honom och ledningen och förvaltningen i övrigt tillkomma styrelsen. Den löpande förvaltningen omfattar inte åtgärd som med hänsyn till bolagets förhållanden är av osedvanlig beskaffenhet eller av stor betydelse (81 §).

Styrelsen svarar för att bolaget har en tillfredsställande organisation och skall vaka över att verkställande direktören fullgör sina åligganden. Styrelsen skall tillse att den får upplysningar om bolagets förhållanden på lämpligt sätt och vid lämpliga tider (82 §). Den svarar vidare för att bolagets bokföring och medelsförvaltning är tillfredsställande organiserad (83 §). Tillsammans med verkställande direktören har styrelsen ansvaret för bolagets årsredovisning (98 §).

Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande (84 §). Det åligger ordföranden att se till att sammanträden hålls i erforderlig utsträckning. Styrelseledamot har rätt att begära att styrelsen skall sammankallas. En sådan begäran måste ordföranden efterkomma. Styrelsesammanträdena skall protokollföras. Styrelseledamot har rätt att få från styrelsens beslut avvikande mening antecknad till protokollet (84 §). För beslutsföret vid styrelsesammanträde fordras att de närvarandes antal överstiger hälften av antalet styrelseledamöter. Som styrelsens beslut gäller, om inte annat bestäms i bolagsordningen, den mening om vilken de flesta röstande förenar sig. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst (85 §).

Styrelseledamot får inte deltaga i handläggningen av fråga som rör avtal mellan honom och bolaget (86 §). Han är också jävig i ärende som rör avtal mellan bolaget och tredje man, om han har ett väsentligt intresse i frågan som kan vara stridande mot bolagets.

Om rätt för styrelsen att företräda bolaget och teckna dess firma meddelas bestämmelser i 87–90 §§.

Det åligger styrelsen att ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter som meddelas i bolagsordningen eller av bolagsstämman. Styrelsen får dock inte efterkomma föreskrift som finnes strida mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen eller föreskrift vars verkställighet styrelsen anser innebära ett uppenbart åsidosättande av bolagets intressen (92 §).

Även utan uttrycklig bestämmelse därom i aktiebolagslagen är styrelseledamot skyldig att iakttä tystnad i fråga om sådana bolagets angelägenheter och förhållanden vars yppande kan leda till skada för bolaget.²

Om styrelseledamot vid fullgörandet av sitt uppdrag uppsåtligen eller av vårdslöshet tillfogat bolaget skada skall han ersätta bolaget för skadan (208 §). Han kan också vid överträdelse av aktiebolagslagen eller bolagsordningen åläggas skadeståndsskyldighet gentemot aktieägare, borgenär eller annan tredje man (209 §).

Slutligen bör anmärkas att styrelseledamot i aktiebolagslagen ålagts ett omfattande straffrättsligt ansvar (se 213–216 §§).

Av intresse i detta sammanhang är vidare det förslag till *styrelserepresentation för det allmänna i affärsbankernas styrelser* som lagts fram i proposition 1970: 141. Förslaget innebär att Kungl. Maj:t skall äga rätt att i bankaktiebolags (affärsbanks) styrelse utse högst tre ledamöter (offentliga styrelseledamöter) med uppgift att särskilt verka för att samhällets intressen beaktas i bankens verksamhet (71 § BL). Offentlig styrelseledamot eller, om flera sådana ledamöter utsetts, den som Konungen förordnar, äger närvara och deltaga i överläggningarna när ärende, som senare skall avgöras av styrelsen, förbereds av därtill särskilt utsedda styrelseledamöter eller befattningshavare i banken (74 a § BL). Respektive bank skall utge ersättning till offentlig styrelsele-

² Se Stenbeck m. fl., Aktiebolagslagen, 5:e uppl. 1966, s. 204.

damot med belopp som Konungen bestämmer (159 § BL).

Motivet för denna styrelserepresentation anges i propositionen vara att samhället skall ges möjlighet att medverka i och få inflytande över beslut i de privatägda affärsbankerna. Utgångspunkten för de offentliga styrelseledamöternas arbete skall vara det gemensamma intresse som bankerna och samhället har av att statsmakternas intentioner på vissa områden beaktas och så långt möjligt realiserar. Det gäller de områden där bankerna tilldelats uppgifter som mer eller mindre exekutiva organ för statens politik, t. ex. inom ramen för valutaregleringen, kontrollen över obligationsemissioner och vid kreditgivningen till bostadsbygandet. Det gäller också det näringspolitiska området, sägs det i propositionen. Bankerna medverkar allt oftare i beslut som har återverkningar på sysselsättning, produktion, struktur- och branschutveckling.

I propositionen framhålles att det varken är nödvändigt eller lämpligt att mer ingående bestämma de riktlinjer efter vilka de offentliga styrelseledamöterna bör arbeta. Sådana anvisningar skulle, även om de vore allmänt hållna, kunna både äventyra de offentliga ledamöternas möjligheter att göra en meningsfull insats och verka i riktning mot en byråkratisering av arbetsformerna i affärsbankernas styrelser. De offentliga ledamöterna bör, framhålls det vidare, utses bland personer med stort allmänekonomiskt kunnande och med god kännedom om de samhälleliga målsättningarna inom den ekonomiska politiken i allmänhet och näringspolitiken i synnerhet. Propositionen förutsätter att beslut om tillsättande av offentlig ledamot fattas först efter det ifrågavarande bank under hand beretts tillfälle att framlägga sina synpunkter i fråga om personvalet. Offentlig ledamot i affärsbank skall vara underkastad de kvalifikationskrav och bestämmelser i övrigt som gäller styrelseledamöter som utsetts av banks bolagsstämma, däribland styrelseledamots skyldighet att iakttä sekretess i fråga om ärenden som behandlas av styrelsen. Sekretessen medför att styrelseledamoten inte har rätt

att meddela sin uppdragsgivare vad han i bankstyrelse erfarit om kunds förhållande till banken. Däremot torde han, sägs det i propositionen, vara oförhindrad att, utan angivande av enskilda kunders förhållande, delge Kungl. Maj:t synpunkter och erfarenheter beträffande sitt uppdrag som samhällsrepresentant.

Det finns i detta sammanhang också anledning att något uppmärksamma de bestämmelser i lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse som ger Kungl. Maj:t rätt att i vissa fall utse styrelseledamöter i försäkringsaktiebolags styrelser. Enligt 70 § nämnda lag skall av styrelseledamöterna i försäkringsaktiebolag minst en utses med uppgift att särskilt vaka över att försäkringstagarnas intressen vederbörligen beaktas. Styrelseledamot som representerar försäkringstagarna skall utses av dessa eller av intressentgrupp, som har anknytning till dem, eller genom förordnande av Kungl. Maj:t eller offentlig myndighet. För år 1969 utsågs av Kungl. Maj:t styrelseledamöter i tolv försäkringsaktiebolag.

I fråga om försäkringstagarrepresentationen i försäkringsaktiebolagen bör anmärkas att 1958 års försäkringssakkunniga i SOU 1960: 11 (s. 380 f.) lämnat en utförlig redogörelse för hur denna representation fungerat i praktiken. Redogörelsen bygger bl. a. på en serie intervjuer med försäkringstagarrepresentanter i försäkringsbolags styrelser. Vid intervjuerna har bl. a. tagits upp frågan, huruvida försäkringstagarintresset bäst tillgodoses genom en särskild representation för försäkringstagarna i styrelsen. De intervjuade har därvid mera sällan besvarat den ställda frågan direkt utan i stället försökt att ge en mer allmän – i det övervägande flertalet fall positiv – värdering av försäkringstagarrepresentationen. Gemensamt för många är att de, utan att konkretisera, ger uttryck för den uppfattningen att försäkringstagarrepresentanternas närvaro i styrelserna har betydelse som ett tryck på den administrativa ledningen att komma med förslag, respektive för de aktieägarutsedda ledamöterna att fatta beslut i en riktning, som ligger ännu mer i försäk-

ringstagarnas intresse än vad som skulle ha blivit fallet utan sådana representanter.

Se i anslutning här till även utredningens hearing med försäkringstagarrepresentanter i försäkringsbolagen Skandia och Vegete, hearing 9.1.

8.3 Aktiebolagslagens intressentsyn

Utredningen vill härefter något beröra den syn på beslutanderätten i bolagen som präglar aktiebolagslagstiftningen här i landet. Det kan i anslutning här till vara motiverat att i största korthet erinra om bolagsrättens utveckling.

När bolag först började bildas, var de att betrakta som av Kronan auktoriserade institutioner. I likhet med städer och skrän fick bolagen fribrev, som utgjorde de lagliga instrumenten för deras verksamhet. Fribreven var tidsbegränsade och stadgade i detalj om formerna/gränserna för bolagens handlande. Det ansågs därvid inte finnas någon anledning att behandla alla bolag lika. Tvärtom användes fribreven till att bedriva »planhushållning» – en möjlighet som flitigt utnyttjades under merkantilismen.

Idén att bolagen skulle betraktas som publika institutioner försvann successivt under 1800-talet i takt med liberalismens ökade inflytande. Denna utveckling ledde fram till det moderna aktiebolaget, som stöptes i ungefär samma form runt om i världen.

Avgörande *inslag* i tanken bakom aktiebolaget var att man skulle skapa förutsättningar för att tillföra näringslivet riskvilligt kapital i en omfattning som inte var tänkbar för en privatperson eller en liten krets människor. En annan grundtanke var att bolagsformen skulle göra det möjligt för ägarna att begränsa sitt ekonomiska ansvar till de en gång gjorda insatserna. Signifikativt är också att lagstiftaren hittills alltid hållit fast vid föreställningen om *ägarna som de i bolagen beslutande*. Aktiebolagslagen kan sägas i första hand reglera mellanhavanden inom *en* av de intressentgrupper som har nämnts i det föregående, nämligen ägarna.

I förarbetena till aktiebolagslagen (SOU

1941: 8 och 9) finns emellertid vissa ansatser till en bredare intressentsyn. Således sägs att »den dominerande ställning aktiebolaget såsom företagsform äger i vår tids ekonomiska liv har medfört, att hänsyn även till andra intressen än dem som förut särskilt skyddats av aktiebolagslagstiftningen måste beaktas». Bl. a. uppmärksammas hänsynen till arbetare och tjänstemän, företagets betydelse för folkhushållningen samt att stat och kommun av fiskala skäl har intressen i bolagets verksamhet. I lagmotiven framförs motsvarande synpunkter också beträffande revisorerna och deras uppgift.

Dessa tankegångar kom emellertid i endast ringa utsträckning till uttryck i själva lagtexten. Där stadgas visserligen möjlighet för annan än stämma att – på grundval av bestämmelse i bolagsordningen – utse styrelseledamot, och samhället skall under vissa förutsättningar utse revisorer. Men det talas ingenstans om fler intressenter än ägarna. Aktiebolaget skulle i lagstiftarens ögon rent av kunna sägas vara synonymt med ägarna.

Det anförda torde ha visat att ett konsekvent och kompromisslöst tillgodoseende av vad utredningen tidigare kallat de ideologiska och intressebevakande *motiven* för samhällsrepresentation i företagets styrelser inte kan ske utan en genomgripande omarbetning av gällande aktiebolagslag och annan närbesläktad associationsrätt. Mot bakgrund av sina allmänna värderingar har utredningen ansett det önskvärt att förutsättningarna för en sådan omarbetning av associationsrätten klarläggs. En sådan omarbetning innebär emellertid en både från praktiska, politiska och juridiska utgångspunkter utomordentligt komplicerad och omfattande uppgift som inte rymts inom ramen för utredningens uppdrag. Utredningen har tolkat sina direktiv så att övervägandena i fråga om samhällsrepresentation i företagets styrelser i *huvudsak bör grundas på nu gällande lagstiftning på området*.

Den fråga utredningen mot nu angivna bakgrund har ställt sig gäller konsekvenser-

na av att jämte de i vanlig ordning av ägar-
na utsedda styrelseledamöterna tillsätta nå-
gon eller några som representerar samhäl-
let. Hur rimmade ett sådant förslag med
grundtankarna bakom gällande lagstiftning
och det sätt, på vilket inflytande över bolag
för närvarande mäts? Vad skulle åtgärden
innebära för de individer som utses till
styrelseledamöter, för de parter som utser
ledamöterna och för företaget som sådant
– allt sett mot bakgrund av de motiv och
syften som kan ligga bakom förslaget? Hur
skulle åtgärden påverka arbetet i styrel-
serna? Dessa och andra frågor kommer att
behandlas i det följande.

8.4 Att resonera i termer av konflikter

När det gäller att försöka bedöma konse-
kvenserna av samhällelig styrelserepresen-
tation skall diskussionen först återknytas
till vad som sagts om styrelsens roll.

En bolagsstyrelse är inget allmän-infor-
mativt organ, inget »sounding-board». Det
är ett beslutande organ som arbetar under
ett klart uttalat juridiskt ansvar. Som fram-
går av det föregående blir styrelseledamot
– såvida han inte reserverar sig – ansvarig
för de beslut som fattas av styrelsen. Och
detta skulle även gälla ledamöter som utses
av det allmänna, förutsatt att samhällsrepre-
santanterna inte tilldelas någon särställning.

Så länge vi utgår från nuvarande aktie-
bolagslag gäller vidare att frågan om vem
som har beslutsmakten i ett företag i sista
hand avgörs på bolagsstämman. Där faller
ägarmajoriteten – eller förmågan att samla
in fullmakter från icke närvarande aktieäga-
re – utslag.

Att mot bakgrund av gällande bolags-
lagstiftning söka göra en analys av makt-
förhållandena i en bolagsstyrelse mellan
ägarrepresentanter och en av samhället ut-
sedd styrelseledamot kan för den praktiskt
erfarne förefalla i viss mån statiskt och
verklighetsfrämmande. De undersökningar
som gjorts av styrelsernas arbetssätt visar
t. ex. att omröstningar hör till sällsyntheter-
na och att bolagsstämman vanligen är en
synnerligen formell tillställning som i snabb

takt avverkar de fem obligatoriska funk-
tionerna. Överhuvud taget torde flertalet styrel-
seledamöter idag inte anse sig som några
utpräglade ägarrepresentanter – i varje fall
så länge vi inte talar om rena familjebolag
eller andra bolag där aktierna finns samlade
på ett fåtal händer. Man vågar tvärtom häv-
da att allt fler styrelseledamöter och verk-
ställande direktörer idag betraktar sig som
experter/fackmän, vilka under profession-
ellt ansvar sköter företagen.

Till bilden hör också att beslutsproces-
sen i stora företag är mycket komplicerad.
Det är vanligen svårt, för att inte säga ogör-
ligt, att klart urskilja och avgränsa någon
viss persons insats vid tillkomsten av viktiga
beslut. Dels får man anta att de i besluts-
fattandet inblandade påverkas av varandra,
liksom av den allmänna miljö och de förut-
sättningar, under vilka ärendet diskuteras,
dels står det vanligen ett flertal andra per-
soners vetande och tyckande bakom dem
som vid ett ärendes avgörande pläderar
för en viss lösning.

Preciserade slutsatser rörande de vanli-
ga, i praktiken förekommande sambanden
mellan ägande och inflytande är således
knappast möjliga att dra. Utredningens ana-
lys av samhällsrepresentationens berättigan-
de kommer heller inte att grundas på olika
antaganden om hur styrelserna fungerar i ut-
gångsläget. Men trots dessa invändningar
och de här påtalade utvecklingstendenserna
har vi kvar samma beslutsmekanism som ti-
digare. Dvs i ett konfliktläge avgör aktie-
majoriteten vem som bestämmer; att det är
ovanligt med omröstningar och andra öp-
pet redovisade motsättningar kan ju bl. a.
just bero på att de potentiella opponenter-
na vet var beslutsmakten i sista hand ligger.

Även om det kan verka formellt och
verklighetsfrämmande bör därför vid be-
dömningen av frågan om styrelserepresen-
tation för det allmänna diskussionen ske i
termer av konflikter. Endast i tänkta kon-
fliktlägen kan man dra ut alla konsekven-
ser av en åtgärd.

Mot bakgrund av de motiv för styrel-
serepresentation som har redovisats i det
föregående kommer sålunda den följande

analysen att i relativt hög grad ta sikte på de konsekvenser som i konfliktsituationer kan antas uppkomma dels för det enskilda företaget, dels för den person som i ett företags styrelse representerar samhället och dels för samhället.

8.5 Konsekvenser – från företagets utgångspunkt

I vissa konfliktsituationer skulle närvaron av representanter för samhället i ett företags styrelse få antas vara till fördel från företagets utgångspunkt, nämligen i opinionsmässigt känsliga lägen. När det t. ex. gäller att förklara en omdiskuterad strukturgård eller en tillspetsad situation i något u-land kunde det vara tacksamt för företaget att få hänvisa till existensen av styrelserepresentanter för det allmänna. Ju större och mer vittomfattande företaget är desto mer sannolikt är det att styrelsen med jämna mellanrum tvingas fatta impopulära och uppmärksammade beslut. Det finns anledning att återkomma till denna fråga sedd ur samhällets och de berörda samhällsrepresentanternas synvinkel.

En fråga i sammanhanget är om styrelserepresentation för det allmänna skulle försämra handlingskraften hos företagets styrelser. Företrädare för näringslivet har i samband med utredningens hearings gett uttryck för sådana farhågor. Det har därvid framhållits att ledningsfunktionerna i företagen ständigt kompliceras. Företagen blir större, konkurrensen mer mångskiftande. Antalet handlingsalternativ i varje beslutsituation ökar, sägs det, likaså kraven på snabbhet i beslutsfattandet. Och detta skulle gälla än mer om man blickar framåt. Ett av morgondagens generella styrningsproblem anser man blir spänningen mellan å ena sidan den långsiktiga bindning av verksamheten som följer av internationella åtaganden, beslut om investeringar i ny teknik etc., och å andra sidan önskemålet om flexibilitet för att kunna anpassa företaget till skiftande efterfrågeförhållanden och konkurrensmiljö. Allt detta, säger man, ställer ökade anspråk på handlingskraft. Så

länge de olika parter vars intresse berörs av ett företags verksamhet utövar sitt inflytande utifrån, har ledningen fortfarande handlingsfrihet, hävdas det. Väsentligt mer komplicerat anses läget bli om styrelsen inom sig själv tvingas ta hänsyn till och parera särintressen, som skulle kunna hävdas av en samhällsrepresentant i styrelsen.

I anslutning här till kan det finnas anledning att först erinra om att bolagsstyrelser här i landet normalt inte är några »samlingsregeringar» i vilka ledamöterna förväntas behålla sina partsstämplar. Aktiebolagslagens grundregel på den här punkten innebär tvärtom att styrelsen väljs med enkel majoritet. Den ägargrupp som har röstmajoriteten kan således tillsätta samtliga styrelseplatser, och motiveringen anses vara att bolaget behöver en homogen och handlingskraftig styrelse.

På detta grundas säkerligen mycket av själva idén bakom styrelsearbetet. Man anses visserligen kunna ha delade meningar under diskussionen i styrelsen, men strävan efter slutlig enighet är så stark, att det i många företag förefaller nära nog uteslutet att tillgripa omröstning eller reservationer till protokollet. Om någon styrelseledamot i en avgörande fråga skulle vidhålla en från de övriga avvikande mening anses han böra ta konsekvenserna och avgå.

Det synes inte finnas skäl för antagandet att en samhällsrepresentant i styrelsen skulle medföra avgörande förändringar härvidlag. Även om samhällsrepresentanten i ett styrelseärende skulle hävda en annan mening än övriga ledamöter behöver det inte innebära att en öppen brytning kommer till stånd inom styrelsen.

Även om det således får antas att djupgående konflikter mellan en samhällsrepresentant och övriga ledamöter i ett företags styrelse inte blir vanliga, bör risken för motsättningar likväl inte förbises. De företagsmål som ägarna och av dem utsedda styrelserepresentanter vanligen är eniga om – mål som brukar kunna sammanfattas med orden »bästa möjliga utveckling för företaget» – är åtminstone inte på kort sikt alltid förenliga med samhällets intressen.

Motsättningarna skulle i sin tur kunna leda till att samhällsrepresentanten på ett eller annat sätt blir isolerad i styrelsen, med påföljd att han varken från samhällets eller företagets synpunkt kan fullgöra sin uppgift på ett meningsfyllt sätt. Det kunde t. ex. ske genom att han inte fick samma dokumentation före sammanträdena som andra ledamöter. Det kunde också leda till att övriga ledamöter hade inofficiella, väl dokumenterade överläggningar i samhällsrepresentantens frånvaro, varvid besluten i realiteten fattades. Det officiella sammanträdet, med samtliga närvarande, finge sedan en mer formell prägel. Denna sistnämnda konsekvens återkommer emellanåt i tysk debatt som exempel på hur »Mitbestimmungsgesetz» i praktiken har kringgåtts.

Från företagshåll har vidare vid utredningens hearings framhållits att det skulle kunna skapa irritation och osäkerhet om samhällsrepresentanten förde konfidentiell information vidare, eller redan om han misstänktes för att förfara på det sättet. Även om de statliga myndigheter som utser styrelseledamöterna skulle vara organisatoriskt skilda från de myndigheter som förvaltar statens företag kunde det lätt uppstå en känsla inom det privata näringslivet av att staten inte är opartisk. Man kan, har det sagts, komma att sätta likhetstecken mellan det samhälle, den »överhöghetsstat», som fastställer ramarna för företagets handlande, det samhälle som utser styrelseledamöter i enskilda bolag och det samhälle som driver egna företag i konkurrens med de enskilda. Särskilt konkurrensaspekten har understrukits av näringslivets företrädare.

Gentemot detta kan hävdas att en samhällsrepresentant i en bolagsstyrelse från konkurrenssynpunkt knappast skulle innebära något principiellt nytt. Samhällsrepresentanten kan sägas komma att dela denna situation med åtskilliga andra styrelseledamöter, t. ex. ledande bankmän. I sista hand blir här som i andra sammanhang det praktiska resultatet beroende på verderbörande styrelseledamöters personliga integritet och kompetens.

8.6 Konsekvenser – från de utsedda personernas utgångspunkt

Vad innebär då styrelseuppdraget för den person/de personer som skulle utses att representera samhällsintresset i ett företag?

Det kan först vara skäl att se vilka maktmedel han besitter i ett konfliktläge. Det kan visserligen inte hållas för osannolikt att samhällsrepresentanten i ganska betydande utsträckning solidariserar sig med företaget och den ledningsgrupp han tillhör, men vad händer om det skulle komma till en definitiv åsiktsbrytning?

Det förutsätts att han argumenterat för sin sak vid de styrelsediskussioner som föregått beslutet men att han inte fått gehör för dessa synpunkter och heller inte kunnat hindra ett i hans ögon oacceptabelt avgörande. Vad gör han då?

Han kan naturligtvis reservera sig till protokollet eller på annat sätt markera sitt avståndstagande. Men detta påverkar inte beslutet.

Han kan söka få till stånd en extra bolagsstämma i hopp om att där få styrelsebeslutet upprivet eller att i varje fall få föra motargumentationen vidare. Men det leder sannolikt heller inte till framgång, eftersom samhällsrepresentanten saknar de maktinstrument som i sista hand räknas på stämman – nämligen aktier.

Rent teoretiskt kan han naturligtvis också gå ut och försöka samla in fullmakter från icke närvarande aktieägare i syfte att kasta styrelsemajoriteten ur sadeln. Men den utvägen förefaller orealistisk, särskilt om övriga styrelseledamöter förfogar över stora egna aktieinnehav eller över fullmakter som man tidigare låtit bolaget samla in.

Som en yttersta utväg återstår för honom att avgå ur styrelsen.

Längre än så kommer alltså inte samhällsrepresentanten, om inte de som utsett honom är villiga att gå ut och köpa upp en tillräckligt stor aktiepost – eller såvida han inte utrustas med särskilda fullmakter. Men det skall genast tilläggas att de befintliga maktmedlen kan vara nog så effektiva. Styrelsemajoriteten undviker säkert i det längsta den uppslitande publicitet som skulle kunna

bli följden av en öppen brytning. Dessutom gäller att avsaknaden av direkta maktinstrument inte endast utmärker samhällsrepresentanten. Han befinner sig i samma situation som allt fler andra, icke-ägande styrelseledamöter.

Till bilden hör också de lojalitetskonflikter en samhällsrepresentant kan försättas i vid motsättningar mellan samhällets intressen och företagets intressen. Det är en typ av konflikter som ofta uppmärksammas i debatten om företagsdemokrati genom styrelserepresentation men som också – i enlighet med vad tidigare sagts – kan få sin giltighet vid samhällsrepresentation i företagen. I avsaknad av närmare praktisk erfarenhet på området är det emellertid svårt att med bestämdhet uttala sig om hur besvärande sådana konflikter kan bli.

8.7 Konsekvenser – från samhällets utgångspunkt

Efter att ha försökt se styrelserepresentationen ur företagets och de utsedda individernas synvinkel återstår frågan om vilka konsekvenser representationen skulle kunna få för samhället.

Samhällets inflytande över näringslivet har hittills i väsentlig grad tillgodosetts med indirekt verkande medel. Om vi här i första hand avser staten så har den ett »makroinflytande» genom att fastställa de ramar företagen får verka inom – dels genom en rad lagar av olika slag och dels genom konjunkturpolitik, finanspolitik, arbetsmarknadspolitik etc. Dessutom, och vid sidan av detta indirekta inflytande, ingriper samhället direkt i konkurrensförhållandena inom näringslivet genom att driva företag i egen regi och genom att uppträda som en betydande, många gånger helt dominerande köpare av företags varor och tjänster.

Som utredningen närmare utvecklat i det föregående börjar dock en ny syn på relationerna mellan samhället och det enskilda företaget att tränga igenom. Behovet av informationsutbyte och samarbete med det enskilda företaget växer alltmer. Ett medel att tillgodose detta behov kan vara styrel-

serepresentation för det allmänna.

Mot denna bakgrund finns det anledning att något ytterligare belysa motiven för samhällelig styrelserepresentation. Förutom motiv av ideologisk och pragmatisk art är skälen som tidigare sagts i första hand intressebevakande. På olika ställen i utredningsdirektiven påvisas hur samhället ofta ställs inför uppgiften att lösa problem som uppstått genom beslut i företag, beslut om vilka det sägs att de i allt väsentligt grundas på företagsekonomiska överväganden. Men samhällets åtgärder kommer vanligen i efterhand. De begränsas till »reaktioner på beslut som redan har träffats». Från samhällets synpunkt är det därför angeläget att få information på ett så tidigt stadium som möjligt om förestående beslut i företagen samt möjlighet att påverka beslutens innehåll.

Frågan är då om samhällets möjligheter att skaffa sig förhandsinformation och att ta upp förhandlingar med företagen på grundval av denna information är avhängiga av att samhället är företrätt i företagens styrelser. Skulle inte de behov och önskemål som avses även i fortsättningen kunna tillgodoses genom andra åtgärder – överenskommerse näringsliv/samhälle, vidgad uppgiftsskyldighet etc.?

Det är utredningens uppfattning att flertalet informativa önskemål kan tillgodoses med andra medel än genom styrelserepresentation. Utredningen lägger också fram förslag som bygger på att sådana medel utnyttjas. Utredningen är samtidigt medveten om att det är svårare att med hjälp av skärpta krav på uppgiftsskyldighet e. d. försäkra sig om *framåtriktad* information än om uppgifter rörande sådant som redan inträffat. Beträffande de senare kan t. ex. krav på avancerad redovisning uppställas. När det gäller framåtriktad information är det möjligt att begära in uppgifter om företagens planering etc. Det är dock, som tidigare sagts, knappast tänkbart att ställa någon till ansvar för att ha lämnat uppgifter om framtiden som sedan visat sig felaktiga. Och man kan vanligen heller inte överbevisa någon om att ha förtigit före-

liggande planer. Mycket kan uppnås med hjälp av överenskommelser, rapportsystem, speciella kontaktorgan etc., men det blir när det gäller planerade åtgärder i sista hand *företagen som avgör om och när information skall lämnas.*

Representanter för det allmänna i företagens styrelser kan emellertid väntas bli underlättade i takt med att besluten växer fram inom företagen. De kan samtidigt därmed ges möjlighet att påverka sådana beslut. Styrelserepresentation skulle därför kunna vara ett lämpligt komplement till de övriga medel för information och samarbete som utredningen föreslår.

Man kan emellertid inte bortse från att nackdelarna med styrelserepresentation kan bli betydande från samhällets synpunkt. De sammanhänger med praktiska svårigheter att utse lämpliga styrelserepresentanter, att utan brott mot sekretesskravet sörja för kontaktmöjligheter mellan de utsedda styrelseledamöterna och dem som utser dessa samt med de negativa verkningar som kan bli följden av beslut om minskad samsättnings etc. i företag i vilka samhället är representerat.

För att börja med kontaktproblemen kan man fråga sig: vad innebär den insyn samhället skulle få genom representation i företagens styrelser?

Så länge *den* av samhället utsedda ledamoten *uppträder* endast i kraft av *sin* egen person *kan* styrelserepresentationen inte innebära annat än att ytterligare en person får insyn vid sidan av dem som redan har det. Överhuvud taget är man kanske i dagligt tal alltför benägen tro att information lämnas till en organisation eller till samhället bara genom att meddela saken till någon företrädare för vederbörande. I själva verket har kanske ingen annan blivit informerad än den mottagande personen, jämte eventuellt några få i dennes närmaste omgivning.

Men det borde vara möjligt att organisera kontakterna mellan de utsedda samhällsrepresentanterna och dem som utser vederbörande *utan* risker för brott mot en nödvändig sekretess. Detta är nämligen samma

problematik som ledande industri- och finansmän inom det enskilda näringslivet dagligen möter i sin verksamhet.

Ökat inflytande innebär samtidigt ökat ansvar. Genom styrelserepresentation kommer samhället – i meningen de politiska instanserna – att kunna göras medansvarigt för alla viktiga beslut i de styrelser där samhället blir representerat, beslut som många gånger är olustiga och impopulära på kort sikt men som kan vara nödvändiga för framtida konkurrenskraft.

Sambandet mellan medinflytande och medansvar synes ha varit ett skäl till att man från fackligt håll länge handskats så försiktigt med tanken på löntagarrepresentation i företagens styrelser. Partsförhållandet på arbetsmarknaden kunde komma att rubbas utan att – åtminstone med nuvarande företagslagstiftning – det reella medinflytandet skulle bli så mycket större. Eftersom man dessutom byggt sin organisation på existensen av ett klart partsförhållande skulle ändringar härvidlag kunna leda till utdragna och besvärliga anpassningsproblem.

Liknande invändningar synes kunna riktas mot styrelserepresentation för det allmänna. Det kan visserligen hävdas att samhället i sista hand får ta ansvaret, *var*: sig det är representerat i styrelserna *eller* ej. Men det kan i tillspetsade situationer tänkas vara fördelaktigare att kunna ingripa mot företeelser i näringslivet utan sidoblickar på hur de *egna* representanterna handlat – eller underlåtit att handla – i respektive företagsledning.

En tänkbar väg ur de här angivna svårigheterna vore att samhället inte eftersträfvade styrelserepresentanter med samma ansvar som övriga styrelseledamöter. De skulle närvara i styrelsearbetet för att lämna och inhämta information men sakna beslutanderätt och därmed ansvar för de beslut som fattas.

Rent teoretiskt skulle en sådan lösning tillgodose samhällets önskemål om en strategisk utkikspost i företagen utan att samhället blir medansvarigt för vad som där avhandlas. I praktiken skulle emellertid konsekvenserna te sig annorlunda. Besluten

i en företagsstyrelse växer fram under förhandlingarnas gång, under den ömsesidiga informationsgivningen. När styrelsen är färdig att ta det sista, formella steget i beslutsprocessen och träffa sitt avgörande, är beslutet i realiteten ofta redan fattat. Det skulle framstå som märkligt om man i en församling där ledamöterna normalt blir kollektivt ansvariga för fattade beslut försökte konstruera en ledamot som hade fulla rättigheter fram till klubbslaget men som sedan kunde avtvå sig ansvar. En sådan ledamot skulle sannolikt inte få tillgång till samma information om företaget som övriga styrelseledamöter. Eftersom frågan dessutom inte så mycket gäller samhällets juridiska som snarast dess politiska ansvar skulle konstgrepp av detta slag knappast i någon avgörande mening minska problematiken.

Från företagshåll har inför utredningen också med skärpa understrukits att alla styrelseledamöter måste ta samma ansvar. På denna grundprincip baseras styrelsearbetets värde, såväl för företaget som för tredje man, har det sagts.

8.8 Utredningens förslag

Av vad som har anförts i det föregående framgår att frågan om styrelserepresentation för samhället är till sina konsekvenser betydligt mer komplicerad än som ofta kommer till uttryck i den allmänna debatten. Representationen kan uppenbarligen vara förknippad med åtskilliga problem både för det allmänna, för de företag i vilka det allmänna blir representerat och för de personer som utses till representanter för det allmänna. Med en lagstiftning som konsekvent byggde på den intressentsyn som utredningen skisserat i det föregående – alltså med det allmänna och de anställda som erkända intressenter i företagen vid sidan av ägarna – skulle sannolikt problemen med samhällelig styrelserepresentation vara mindre komplicerade. Som tidigare fastslagits innebär dock ett förverkligande av en sådan intressentsyn en utomordentligt komplice-

rad och omfattande uppgift både från praktiska, politiska och juridiska utgångspunkter. Den uppgiften har inte legat inom ramen för utredningens uppdrag.

Det kan å andra sidan hävdas att man här i landet praktiskt taget helt saknar erfarenhet av styrelserepresentation i enskilda företag för andra intressentgrupper än ägarna. Det är därför vanskligt att med bestämdhet uttala sig om hur för- och nackdelar med styrelserepresentation för det allmänna kan komma att fördela sig i praktiken. Vissa begränsade slutsatser torde möjligen kunna dras av den verksamhet med av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöter i försäkringsaktiebolags styrelser, s. k. försäkringstagarrepresentanter, som har pågått sedan ett antal år tillbaka. Såvitt utredningen har kunnat finna – jfr bl. a. utredningens hearings 5.6 s. 331 och 9.1 – har denna verksamhet inneburit vissa positiva effekter men knappast några negativa.

Det finns också anledning att i detta sammanhang erinra om att åtskilliga företrädare för näringslivet vid utredningens hearings förklarat sig beredda att acceptera styrelserepresentation för det allmänna under förutsättning att de offentliga styrelseledamöterna inte tilldelas särställning i något hänseende och åläggs samma ansvar gentemot företaget som övriga styrelseledamöter.

Frågor om styrelserepresentation för det allmänna och för de anställda har diskuterats i gott och väl ett halvsekel. Sedan mitten av 1960-talet har debatten intensifierats. Den har bl. a. lett fram till en omfattande försöksverksamhet avseende medverkan från de anställda på alla beslutsnivåer i företag, en försöksverksamhet som bl. a. skall omfatta styrelserepresentation för de anställda (se kapitel 13).

Mot denna bakgrund anser utredningen det motiverat att nu föreslå en begränsad försöksverksamhet med statlig styrelserepresentation i ett antal aktiebolag. Utredningen förordar sålunda att Kungl. Maj:t ges rätt att i tillhoppa högst tjugo aktiebolag utse en ledamot i respektive styrelse (*offentliga styrelseledamöter*). Denna rätt för Kungl.

Maj:t bör lämpligen omfatta en femårsperiod. Styrelserepresentationen bör komma i fråga i bolag av olika typer, i olika branscher och med olika ägarförhållanden. Utredningen anser det därvid väsentligt att, bl. a. som ett komplement till den föreslagna statliga representationen i affärsbankerna, styrelserepresentation prövas i ett antal affärsbankerna närstående holding- och investmentbolag. För att tillräcklig erfarenhet skall vinnas genom försöksverksamheten synes styrelserepresentationen i respektive bolag om möjligt avse hela femårsperioden.

Det bör här lika litet som i fråga om samhällsrepresentationen i affärsbankerna närmare läggas fast hur de offentliga styrelseledamöterna skall arbeta. Ett sådant fastläggande skulle kunna äventyra de offentliga ledamöternas möjligheter att göra en meningsfull insats och verka i riktning mot en byråkratisering av arbetsformerna i de bolagsstyrelser i vilka samhället blir representerat.

Offentlig styrelseledamot bör i första hand få till uppgift att tillföra bolagets styrelse samhällseliga synpunkter på ärenden som tas upp i styrelsen och att verka för att dessa synpunkter beaktas. Samhällets intentioner i sådana frågor bör han lämpligen kunna delges vid de kontakter med Kungl. Maj:t som synes vara en nödvändig förutsättning för att styrelserepresentationen skall få reellt innehåll. Vid dessa kontakter kan det av sekretessskäl inte bli fråga om att ta upp enskilda styrelseärenden till behandling, vilket dock inte torde hindra att offentlig styrelseledamot delger Kungl. Maj:t synpunkter och erfarenheter från sitt uppdrag som samhällsrepresentant.

Värdet av försöksverksamheten blir av naturliga skäl i hög grad beroende av den kunskap som de personer besitter som kommer att förordnas till offentliga styrelseledamöter. Dessa bör utses bland personer med stort företags- och allmänekonomiskt kunnande och med god kännedom om de samhällseliga målsättningarna främst inom näringspolitiken. Suppleanter för de offentliga styrelseledamöterna synes ej behöva utses.

Offentlig styrelseledamot i aktiebolag bör vara underkastad samma kvalifikationskrav och bestämmelser i övrigt som gäller för styrelseledamöter som utses av bolagsstämman. Det innebär att sådan ledamot bl. a. blir underkastad de skadestands- och straffbestämmelser som finns intagna i aktiebolagslagen. Den tystnadsplikt som enligt praxis gäller för styrelseledamot i aktiebolag skall också avse offentlig ledamot. Mandattiden för sådan ledamot bör överensstämma med den för övriga styrelseledamöter. Det innebär att han i allmänhet kommer att förordnas för ett år i taget.

På samma sätt som föreslagits beträffande affärsbankerna bör beslut om att tillsätta offentlig styrelseledamot i ett aktiebolag fattas först sedan ifrågavarande bolag beretts tillfälle att framlägga sina synpunkter och önskemål beträffande personvalet. Därigenom bör positiva förutsättningar skapas för det samarbete mellan den offentliga styrelseledamoten och bolagsstyrelsen i övrigt som utredningens förslag syftar till.

Det bör ankomma på det bolag i vars styrelse offentlig ledamot ingår att utge arvode till denne för uppdraget. Arvodets storlek bör bestämmas av Kungl. Maj:t eller av myndighet som Kungl. Maj:t förordnar.

Mot slutet av den femåriga försöksperioden bör en utvärdering kunna ske av verksamheten med offentlig styrelserepresentation. Under medverkan av bl. a. berörda företag och de offentliga styrelseledamöterna bör närmare undersökas hur styrelserepresentationen fungerat som informations- och samarbetsform samt hur för- och nackdelar med representationen har fördelat sig sett från respektive företags, styrelseledamöternas och det allmännas synpunkt.

Det synes därvid vara av särskilt intresse att undersöka

1. i vilken utsträckning samhällssynpunkter har framförts av offentliga styrelseledamöter och i vad mån de framförda synpunkterna har beaktats av företagen

2. i vad mån offentliga styrelseledamöter upplevt sådana lojalitetskonflikter som det talats om i det föregående och hur sådana

konflikter i så fall har återverkat på dessa ledamöters arbete

3. i vad mån styrelserepresentationen medfört nackdelar för det allmänna genom att det allmänna »bundits» av beslut i vilka de offentliga ledamöterna deltagit

4. i vad mån representationen för det allmänna medfört ökad eller minskad effektivitet i de styrelser där sådan representation förekommit.

I utredningens direktiv har uppmärksamats det inflytande över svenskt näringsliv som kan utövas via s. k. allmännyttiga stiftelser. Detta inflytande har tidigare ingående belysts av koncentrationsutredningen som också beskrivit uppbyggnaden av de mest betydelsefulla stiftelserna (se SOU 1968: 7). Även om dessa stiftelsers samhällsekonomiska betydelse i den allmänna debatten många gånger synes ha överdrivits står ändå klart att de stiftelser, som byggts upp kring dominerande aktieinnehav i ett antal betydelsefulla företag, spelar en icke oväsentlig roll vid kontrollen och styrningen av det enskilda näringslivet. Stiftelsernas tillgångar ägs formellt varken av privatpersoner eller av det allmänna, men genom att stiftelsernas styrelser behärskas av personer, som är släkt med eller på annat sätt har intressegemenskap med de ursprungliga stiftarna, kommer stiftelserna att fortlöpande ge vissa familjer eller intressegrupper möjlighet till inflytande över näringslivet. Det allmänns insyn i och inflytande över dessa stiftelser är å andra sidan begränsat. Utredningen har mot denna bakgrund funnit det angeläget överväga huruvida styrelserepresentation för det allmänna är ett lämpligt medel att härvidlag öka samhällets insyn och inflytande.

9.1 Nuvarande bestämmelser m. m.

Stiftelseinstitutet är hos oss inte närmare reglerat genom civilrättslig lagstiftning. Un-

dantag gäller dock för de stiftelser som är att betrakta som pensions- eller personalstiftelser. Dessa stiftelsers förhållanden regleras relativt ingående av lagen (1967: 531) om tryggnad av pensionsutfästelse m. m. Viss rättslig reglering av övriga stiftelsers förhållanden sker genom lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser. Sistnämnda lag innehåller i korthet följande.

I 1 § sägs att om någon »anslagit egen-
dom att såsom självständig förmögenhet
fortvarande tjäna ett bestämt ändamål», den
»sålunda grundade stiftelsen» skall anmälas
hos länsstyrelsen i det län där stiftelsens för-
valtning huvudsakligen skall utövas. Till de
stiftelser som alltid skall anmälas hör pen-
sions- och personalstiftelser. Vissa undantag
från anmälningsskyldigheten upptas i 2 §.
Bland dessa bör nämnas stiftelse till förmån
för medlemmar i viss släkt eller vissa släk-
ter, stiftelse vars förmögenhet ej överstiger
tiotusen kronor samt stiftelse som genom
Konungens förordnande eller stiftarens före-
skrift är undantagen från tillsyn enligt lagen.
Enligt 3 § skall länsstyrelsen om stiftaren
ej förordnat om styrelse tillse att stiftelsen
föreses med styrelse. I 4 § sägs att, i den mån
det kan ske, till anmälan av stiftelse skall
fogas dels stiftelseurkund, stadgar och andra
handlingar som innehåller föreskrifter för
stiftelsen, dels uppgift om storlek och be-
skaffenhet av stiftelsens förmögenhet. Om
styrelse utsetts skall uppgift om denna också
lämnas. Enligt 5 § kan länsstyrelsens fast-

ställelse erhållas å stiftelses stadgar, om stiftelsen finnes främja ett allmännyttigt ändamål. 6 § innehåller föreskrift om skyldighet för styrelseledamöter att ersätta skada som de tillfogar stiftelsen och 7 § stadgar att, därest styrelse eller ledamot av styrelse gör sig skyldig till »missvård» av stiftelses angelägenheter, domstol kan förordna om annan förvaltning av stiftelsen. I 8 § föreskrivs att anmäld stiftelse skall stå under tillsyn av länsstyrelsen om länsstyrelsen finner att stiftelsen främjar ett allmännyttigt ändamål. Länsstyrelsen äger emellertid från tillsyn undanta stiftelse som »redan är underkastad nöjaktig tillsyn» eller för vilken tillsyn enligt lagen på grund av särskilda omständigheter inte anses behövlig.

Länsstyrelsens tillsyn enligt 1929 års lag innebär bl. a. att länsstyrelsen skall bevaka att stiftelsens medel används för det stipulerade ändamålet och att förmögenhetstillgångarna är tillfredsställande placerade (9 §). Detta sker främst genom granskning av de räkenskapshandlingar som årligen skall insändas till länsstyrelsen. (Se närmare härom kapitel 12). Länsstyrelsen har också rätt att där omständigheterna påkallar det hos styrelsen förrätta granskning av stiftelsens förvaltning. Om styrelse fattat beslut, som står i strid med lag eller de för stiftelsen gällande föreskrifterna äger länsstyrelsen förbjuda verkställighet av beslutet eller om verkställighet ägt rum, förelägga styrelsen att vidta rättelse. Länsstyrelsen får även i övrigt förelägga styrelsen att fullgöra vad som åligger den (16 §).

I detta sammanhang bör också nämnas att ett karakteristiskt drag hos stiftelseinstitutet i svensk rätt är att Kungl. Maj:t enligt praxis i administrativ ordning utövar viss beslutanderätt beträffande stiftelser. Kungl. Maj:t kan således meddela fastställelse på förordnande om stiftelse. Om den som upprättar en stiftelse underlåter att förordna styrelse för stiftelsen eller den förordnade styrelsen inte åtar sig uppdraget har Kungl. Maj:t rätt att förordna styrelse för stiftelsen. Det kanske viktigaste momentet i Kungl. Maj:ts befogenheter i fråga om stiftelser utgörs av rätten att medge avvikelser från

föreskrift i stiftelseförordnande, den s. k. permutationsrätten.

Som framgår av vad tidigare sagts kan på grund av föreskrift av stiftaren eller på grund av förordnande av Kungl. Maj:t eller länsstyrelse en stiftelse undantas från tillsyn enligt 1929 års lag. Flera av de mest betydelsefulla allmännyttiga stiftelserna, däribland Knut och Alice Wallenbergs stiftelse samt Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse för allmännyttiga ändamål är undantagna från tillsyn enligt lagen.

Med stöd av 1929 års tillsynslag, rättspraxis samt juridisk doktrin¹ kan följande allmänna grundsatser anges i fråga om stiftelser. För att en stiftelse skall föreligga krävs att medel ställts under särskild förvaltning för att tjäna visst ändamål. Erkännande av myndighet, registrering e. dyl. fordras däremot inte för att stiftelsen skall få rättskapacitet. Inte heller krävs det att stiftelsen skall ha viss organisation. Regelmässigt ger dock den som inrättar en stiftelse mer eller mindre utförliga föreskrifter i själva stiftelseförordnandet eller i särskilda stadgar om hur ändamålet med stiftelsen skall tillgodoses, stiftelsens förvaltning, revision m. m. Stiftelsens förvaltning brukar regelmässigt uppdras åt en *styrelse*. I och med att en styrelse utsetts, som åtagit sig att *handha* stiftelsens angelägenheter och verka för dess ändamål på föreskrivet sätt, anses kravet på särskild förvaltning uppfyllt. Stiftelsen blir därigenom en självständig juridisk person. På styrelsen ankommer ofta att utarbeta stadgar för stiftelsen.

Av det sagda framgår att civilrättsliga regler saknas om vem som utser ledamöter i en stiftelses styrelse, om antalet ledamöter i styrelsen, styrelseledamöternas mandattid, styrelsens uppgifter, styrelseledamöternas sekretessplikt etc. Sådana förhållanden regleras i första hand och, då en stiftelse inte står under tillsyn enligt 1929 års lag, endast genom stiftelseurkunder, stadgar etc.

Styrelserna i de största allmännyttiga stiftelserna har regelmässigt endast få ledamö-

¹ Se bl. a. prop. 1929: 83 och Hessler Om stiftelser, Studier över stiftelseinstitutet i svensk rätt, 1952.

ter. Inslaget av personer med släktanknytning till de ursprungliga stiftarna är märkligt. I styrelsen i Knut och Alice Wallenbergs stiftelse sitter sålunda tre medlemmar av familjen Wallenberg och en vetenskapsman. Styrelsen för Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse för allmännyttiga ändamål består av två medlemmar av släkten Ax:son Johnson och ett justitieråd. Styrelserna förnyar sig i allmänhet själva. I stadgarna torde ofta finnas bestämmelser av innebörd att viss befattningshavare (t. ex. verkställande direktören i visst bolag i vilket en stiftelse har betydande aktieinnehav) eller person med viss ställning i en släkt obligatoriskt skall vara ledamot i stiftelsens styrelse.

Några civilrättsliga bestämmelser som anger vilka stiftelser som är att betrakta som »allmännyttiga» finns f. n. inte. Enligt 1929 års tillsynslag avgör länsstyrelsen om en stiftelse är att anse som allmännyttig (8 §). Lagen saknar dock kriterier för vad som skall bedömas som »allmännyttig». Där emot innehåller skattelagstiftningen vissa bestämmelser som kan sägas precisera begreppet innebörd. Där sägs i anslutning till bestämmelser om skattefrihet för vissa stiftelser att sådan befrielse tillkommer stiftelse som främjar försvarsändamål eller utan begränsning till viss familj, vissa familjer eller bestämda personer, verkar för uppfostrings- eller utbildningsändamål eller utövar hjälpverksamhet bland behövande eller främjar vetenskaplig undervisning eller forskning (53 § 1 mom. e) kommunalskattelagen, 7 § f) förordningen om statlig inkomstskatt samt 3 § arvs- och gåvoskatteförordningen). Föreskrifter om stiftelses ändamål i stiftelseurkunder och stadgar för allmännyttiga stiftelser torde regelmässigt ansluta till dessa bestämmelser i skattelagstiftningen.

Nu angivna bestämmelser ger allmännyttiga stiftelser en privilegierad ställning i skattehänseende. Vid avsättning av medel till allmännyttig stiftelse av det slag som nyss angivits utgår inte någon arvs- eller gåvoskatt. Sådana allmännyttiga stiftelser torde också med stöd bl. a. av förut nämnda bestämmelser i kommunalskattelagen och in-

komstskatteförordningen samt 6 § 1 mom. b) förmögenhetsskatteförordningen i de flesta fall vara helt eller delvis fria från direkt skatt. Genom att stiftelser används som förvaltningsform kan förmögenheter skyddas mot beskattning liksom mot uppdelning mellan olika arvtagare i samband med generationsskiftet. Förmögenhetsmassan kan därigenom på sikt uppnå en snabbare genomsnittlig tillväxt än andra förmögenheter.

Det bör å andra sidan göras klart att överförandet av förmögenhetstillgångar i form av aktier i företag till en allmännyttig stiftelse för att därigenom undvika uppsplittring av en större företagsgrupp i och för sig inte behöver betraktas som något anmärkningsvärt. Det kan vara ett allmänt intresse att koncerner och andra större enheter inom näringslivet på detta sätt hålls samman. Genom att anlita stiftelseformen synes man också i viss utsträckning kunna uppnå att andra faktorer än kortsiktiga ägarintressen kommer att stå i förgrunden vid förvaltningen av ifrågavarande företag.

Av vad tidigare sagts framgår att det allmännas möjligheter till insyn i och kontroll av de allmännyttiga stiftelser som inte står under tillsyn enligt 1929 års lag f. n. är starkt begränsade. Taxeringsförfattningarna ger emellertid viss ytterligare möjlighet till insyn och kontroll. Enligt 33 § taxeringsförordningen åligger det stiftelse som helt eller delvis är befriad från skattskyldighet för inkomst eller förmögenhet att lämna uppgift om bl. a. inkomster och utgifter samt tillgångar och skulder till länsstyrelsen enligt visst formulär (se vidare därom s. 113).

9.2 Utredningens förslag

De motiv för styrelserepresentation för det allmänna som utredningen angivit i kapitel 8 äger enligt utredningens mening också viss giltighet beträffande de allmännyttiga stiftelser genom vilkas aktieinnehav inflytande utövas över väsentliga delar av svenskt näringsliv. Från den utgångspunkten att dessa stiftelser är klart privilegierade i skattehänseende kan det också hävdas att samhällelig styrelserepresentation är mer motiverad i

dem än i företag i traditionell bemärkelse. Redan den ekonomiska förmån, som samhället ger genom skattefriheten, motiverar att det allmänna får ökad insyn i hur stiftelserna disponerar sina ekonomiska resurser. Styrelserepresentationen skulle från dessa utgångspunkter kunna uppställas som ett villkor för skattefrihet.

En styrelserepresentant för det allmänna skulle kunna tillse att vid dispositionen av stiftelsens avkastning de allmännyttiga ändamål tillgodoses som motiverar skattefriheten. Därmed skulle en sådan styrelserepresentant till viss del fullgöra samma uppgifter som ankommer på länsstyrelserna i fråga om stiftelser som står under tillsyn enligt 1929 års lag. En offentlig styrelseledamot skulle även kunna verka för samordning av forskningsanslag som vederbörande stiftelse samt statliga institutioner delar ut. Den väsentligaste uppgiften, och den som framför allt motiverar representation för det allmänna i stiftelsernas styrelser, är dock deltagandet i beslut i samband med placering av stiftelsens tillgångar; beslut som kan få både för det allmänna och för ett stort antal människor synnerligen vittgående konsekvenser.

Utredningen föreslår under hänvisning till det anförda att Kungl. Maj:t ges rätt att i allmännyttig stiftelse som har mer betydande tillgångar utse en ledamot av stiftelsens styrelse. Rätten att utse sådan styrelserepresentation synes lämpligen böra begränsas till de stiftelser vars tillgångar överstiger fem miljoner kronor. Med tillgångar avses då de samlade tillgångarnas bokförda värde, som de upptagits på aktivsidan i stiftelsens balansräkning.

Enligt en undersökning som utredningen har företagit skulle vid en sådan begränsning 35 stiftelser som står under tillsyn kunna hänföras under de föreslagna bestämmelserna.² Av dessa synes dock huvuddelen från de synpunkter utredningen har att beakta vara av mindre intresse. Det gäller de stiftelser vars tillgångar i huvudsak är bundna i fastigheter. Utöver de nu nämnda stiftelserna finns några stiftelser med tillgångar överstigande fem miljoner

kr., vilka inte står under tillsyn av länsstyrelse. Till denna kategori hör, som tidigare nämnts, bl. a. Knut och Alice Wallenbergs stiftelse (tillgångar enl. koncentrationsutredningen 340 miljoner kr. 1966) samt Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse för allmännyttiga ändamål och Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse (sammanlagda tillgångar enl. koncentrationsutredningen 25 miljoner kr. 1963). I praktiken torde sammanlagt högst 15–20 stiftelser komma att beröras av utredningens förslag om styrelserepresentation. Genom att den föreslagna lagstiftningen givits formen av en fullmakt får Kungl. Maj:t möjlighet att vid urvalet av de stiftelser i vilka styrelserepresentation skall komma i fråga beakta arten av stiftelsens tillgångar.

Styrelserepresentation för det allmänna bör kunna komma i fråga även i det fall att en stiftelse står under tillsyn enligt 1929 års lag. Tillsynen medger nämligen inte i samma utsträckning som styrelserepresentation insyn i och möjlighet att påverka beslut i stiftelserna.

Den osäkerhet som utredningen har känt i fråga om värdet av styrelserepresentation för det allmänna i företag som drivs i aktiebolagsform och som föranlett utredningen att i fråga om dem föreslå en tidsbegränsad försöksverksamhet har inte på samma sätt gjort sig gällande vid prövningen av frågan om styrelserepresentation i stiftelser. Eftersom styrelsen regelmässigt är det enda beslutande organet i en stiftelse och stiftelsernas verksamhet regelmässigt är av begränsad omfattning – den torde i allmänhet avse endast förmögenhetsförvaltning och fördelning av avkastning – bör en offentlig styrelseledamot i en stiftelse kunna följa och ta del i stiftelsens verksamhet på ett annat sätt än vad en motsvarande ledamot kan göra i ett större aktiebolag. Med hänsyn till arten av de ärenden som avgörs inom stiftelserna bör heller inte sekretessproblemen bli särskilt framträdande. Den kritik som vid utredningens hearings från näringslivets

² Undersökningen bygger på uppgifter från länsstyrelserna i riket. I siffran ingår inte pensions- och personalstiftelser.

sida har riktats mot förslag om styrelse-representation för det allmänna har också huvudsakligen byggts upp kring företag som drivs i aktiebolagsform (jfr i fråga om stiftelser hearing 6.2 s. 342).

Under hänvisning till det anförda anser utredningen att styrelserepresentationen i stiftelser inte bör ges försökskaraktär. Den bör liksom representationen i affärsbankerna bli permanent.

De offentliga styrelseledamöterna bör ha samma ställning och vara underkastade samma ansvar som övriga styrelseledamöter. De bör utses bland personer med erfarenhet av ekonomisk förvaltning av den art som ankommer på större stiftelser. Liksom vid övrig styrelserepresentation för det allmänna bör innan offentlig styrelseledamot utses företrädare för vederbörande stiftelse ges tillfälle att yttra sig över personvalet.

I fråga om ersättningen till offentlig styrelseledamot i en stiftelse bör samma regler gälla som för motsvarande ledamot i ett aktiebolag.

Innan förordnande om styrelserepresentation meddelas för viss stiftelse bör Kungl. Maj:t ha tillgång till så fullständiga uppgifter om stiftelsen som möjligt. Mot bakgrund av vad tidigare sagts om nuvarande möjligheter till insyn i stiftelser synes de lagregler om styrelserepresentation som utredningen föreslår därför böra kompletteras med en regel som ger Kungl. Maj:t rätt att från stiftelse i vilken styrelserepresentation kan komma i fråga begära uppgifter om stiftelseurkund, stadgar, räkenskaper och andra handlingar som kan ge underlag för beslut i representationsfrågan.

Det förslag om styrelserepresentation i större allmännyttiga stiftelser som nu lagts fram bör enligt utredningens mening kompletteras med andra medel för information om stiftelsernas förhållanden. I likhet med vad sedan länge gällt för aktiebolag och ekonomiska föreningar bör större stiftelser generellt kunna åläggas viss offentlig redovisningsskyldighet. Utredningen återkommer till denna fråga under kapitel 12.

Ett ytterligare medel för förbättrad insyn i företagen som utredningen har undersökt är att det allmänna utser revisorer i företagen (*offentliga revisorer*). Förslag därom har ibland presenterats som ett alternativ till styrelserepresentation för det allmänna.

10.1 Nuvarande bestämmelser om revision m. m.

I lag meddelade bestämmelser om revision finns bl. a. för företag som drivs i form av aktiebolag eller ekonomisk förening. Revisorer är aktiebolagens och de ekonomiska föreningarnas kontrollerande organ. Revisorer i aktiebolag skall granska styrelsens och verkställande direktörs förvaltning samt bolagets räkenskaper (105 § AL) och revisor i ekonomisk förening granskar styrelsens förvaltning och föreningens räkenskaper (45 § FL). Revisorer i aktiebolag utses av bolagsstämman; dock kan det i bolagsordning bestämmas att en eller flera revisorer skall tillsättas »på annat sätt». Till grund för en sådan bestämmelse i bolagsordningen kan ligga att stat, kommun eller annan, som har lämnat lån eller av annan anledning är särskilt intresserad av ett aktiebolags ställning och resultat, förbehållit sig rätt att utse revisor i bolaget.¹ Revisorer i aktiebolag utses för en tid som får uppgå till högst tre år (106 § AL) men som i praxis, på grund av bolagsordningsbestämmelser, i nästan alla bolag är satt till ett år. Revisorer i

ekonomisk förening utses av föreningsstämman, såvida inte enligt stadgarna revisor skall tillsättas »i annan ordning». Sådan revisor kan utses av t. ex. en huvudorganisation eller en statlig eller kommunal myndighet. Hinder föreligger inte mot att föreskriva att alla revisorer skall utses av annan än stämman.² Revisor i ekonomisk förening utses för en tid av högst två år (45 § FL).

För revisor som har förordnats av annan än bolags- (förenings-) stämma behöver suppleant ej utses. Även om den tid för vilken revisor har utsetts inte gått till **ända** kan revisor skiljas från sitt uppdrag av den som utsett honom (106 § AL, 45 § FL). Till revisor får inte den utses som är befattningshavare i bolaget (föreningen) eller som intar **en underordnad** eller beroende ställning till styrelseledamot eller verkställande direktör eller som är nära släkt med sådan ledamot eller direktör (107 § AL, 46 § 1 mom. FL).

Revisor skall vara myndig och – om inte Konungen medger undantag – här i riket bosatt svensk medborgare. Han skall ha den erfarenhet beträffande bokföring och insikt i ekonomiska förhållanden som med hänsyn till företagets verksamhet fordras för uppdraget (107 § 1 mom. AL, 46 § 1 mom. FL). Om bolags aktiekapital eller maximikapital enligt bolagsordningen uppgår till två miljoner kronor eller om bolagets aktier

¹ Jfr Stenbeck m. fl. Aktiebolagslagen, 5:e uppl. 1966, s. 309.

² Jfr Rodhe, Föreningslagen, 1952, s. 148.

eller av bolaget utgivna obligationer är föremål för notering på fondbörs skall minst en av revisorerna vara auktoriserad (107 § 1 mom. AL). FL uppställer inga krav på att revisor i ekonomisk förening skall vara auktoriserad. Beträffande auktoriserad revisor se s. 99.

Det åligger revisorerna bl. a. att granska bolagets (föreningens) böcker och andra räkenskaper, att ta del av styrelsens och stämans protokoll, att verkställa inventering, att tillse att organisationen av och kontrollen över bokföringen och medelsförvaltningen är tillfredsställande samt att granska styrelsens och verkställande direktörens årsredovisning. Revisorerna skall ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter som meddelas av bolagsstämman (föreningsstämman) (111 § 1 mom. AL, 50 § FL).

Styrelsen och verkställande direktör skall ge revisor tillgång till bolagets böcker, räkenskaper och andra handlingar. Av revisor begärd upplysning angående förvaltningen får styrelsen eller verkställande direktör inte vägra att lämna (111 § 1 mom. AL, 50 § FL).

Revisorerna skall för varje räkenskapsår avge en av dem undertecknad revisionsberättelse, som är offentlig handling. Den skall innehålla redogörelse för resultatet av revisorernas granskning och uttalande huruvida anmärkning föreligger eller icke beträffande de till revisorerna överlämnade redovisningshandlingarna, bolagets resp. föreningens bokföring eller inventeringen av dess tillgångar eller i övrigt beträffande förvaltningen av bolagets resp. föreningens angelägenheter (113 § 1 mom. AL, 51 § FL).

För revisorer gäller tystnadsplikt som innebär att revisor ej får yppa något som vid verkställd granskning kommer till hans kännedom, utan att det med nödvändighet fordras för fullgörande av hans uppdrag (214 § AL, 110 § FL).

I viss utsträckning förekommer redan nu att samhället utser revisorer i aktiebolag och ekonomiska föreningar. Har i aktiebolag eller ekonomisk förening revisorer ej utsetts till föreskrivet antal eller utan att föreskrivna kvalifikationskrav iakttagits, skall läns-

styrelsen sålunda på anmälan av bl. a. styrelsen, aktieägare (föreningsmedlem) eller borgenär förordna revisorer till föreskrivet antal resp. utse behörig revisor (108 § AL, 47 § FL). Enligt 109 § AL och 48 § FL kan en minoritet av aktieägare resp. föreningsmedlemmar framtvinga utseende av särskild revisor (s. k. minoritetsrevisor). Förslag här- om skall väckas på bolags- resp. föreningsstämma. Har förslaget på stämma antagits eller biträtts av aktieägare med ett sammanlagt aktiebelopp av minst en tiondel av hela aktiekapitalet resp. av föreningsmedlemmar motsvarande en tiondel av samtliga röstberättigade, åligger det styrelsen att inom en vecka hos länsstyrelsen göra framställning om utseende av revisor. Underlåter styrelsen det får varje aktieägare eller röstberättigad föreningsmedlem göra sådan framställning.

Offentliga revisorer finns obligatoriskt i vissa slag av företag, nämligen i *affärsbanker*, *sparbanker* och *försäkringsaktiebolag*. Enligt 149 § lagen om bankaktiebolag skall tillsynsmyndigheten för bankerna (bankinspektionen) förordna en, eller om särskilda omständigheter föranleder det, flera revisorer att med övriga revisorer deltaga i granskningen av styrelsens förvaltning och bankaktiebolags (affärsbanks) räkenskaper. Sådan revisor utför inte någon separat revision utan ingår i det kollektiv som ombesörjer revisionen. Sätillvida intar dock den av bankinspektionen utsedde revisorn en särställning att han skall följa en av bankinspektionen utfärdad instruktion (149 § BL). Av bankinspektionen utsedd revisor uppbär ersättning för sitt uppdrag av den bank han reviderar med belopp som bankinspektionen bestämmer.

Enligt lagen om sparbanker skall bankinspektionen också i sparbank utse revisor (lagen om sparbanker 81 §). Sådan revisor har motsvarande uppgifter och befogenheter som en offentlig revisor i en affärsbank. I fråga om försäkringsaktiebolag skall försäkringsinspektionen utse offentlig revisor (285 § lagen om försäkringsrörelse). Inspektionen kan dock underlåta att förordna revisor om med hänsyn till rörelsens omfattning eller eljest behov av offentlig revisor inte

anses föreligga. Av försäkringsinspektionen utsedd revisor är att likställa med offentlig revisor i affärsbank.

Motivet för att utse offentliga revisorer i banker och försäkringsbolag är i första hand att därigenom skydda de betydande insättnar- och försäkringstagarintressena i sådana företag.

10.2 Tidigare förslag om offentliga revisorer i aktiebolag

Under första delen av 1930-talet ingavs till Kungl. Maj:t åtskilliga framställningar i vilka betonades angelägenheten av effektivare revision av aktiebolagen och en förstärkt ställning för revisorerna. Bland initiativtagarna till sådana framställningar märktes Sveriges Industriförbund, Svenska bankföreningen och Stockholms handelskammare, som i en till Kungl. Maj:t den 12 maj 1932 ingiven skrivelse betonade »angelägenheten av att revisorerna erhöi en gentemot styrelsen fullt oberoende ställning».

Bl. a. i anledning av dessa framställningar utarbetades år 1932 inom justitiedepartementet en promemoria om offentliga revisorer i aktiebolag. Enligt promemorian skulle i bolag vars aktier eller obligationer noterats på fondbörs, eller som hade ett aktiekapital om minst 500 000 kronor eller en omslutning om minst en miljon kronor, länsstyrelsen utse en revisor. Sådan revisor skulle också förordnas om det begärdes av handelskammare inom vars verksamhetsområde bolaget hade sitt säte eller om länsstyrelsen eljest fann det påkallat. Förslaget angavs syfta till att ge revisorerna en gentemot företagets ledning mer oberoende ställning.

Den inom justitiedepartementet upprättade promemorian remissbehandlades. Vid remissen utsattes förslaget för viss kritik. Det ifrågasattes bl. a. om länsstyrelserna var lämpliga organ att utse revisorer. Man framhöi vidare att det var svårt att i skilda delar av landet finna personer som var lämpliga att mottaga förordnande som offentliga revisorer. Det gjordes också gällande att ett revisorsuppdrag medförde en inblick i bolagets affärsförhållanden, som inte borde

lämnas annan än en förtroendeman utsedd av bolaget, och att det fanns skäl till farhågor för att en statligt förordnad revisor skulle frammana anspråk på att staten – om bolaget råkade på obestånd – skulle svara för förluster, till vilka en bristfällig revision kunde anses ha medverkat (se SOU 1941: 9 s. 447).

De i departementspromemorian framlagda förslagen ledde inte till lagstiftning. De upptogs, som framgår av vad tidigare sagts, inte heller i 1944 års aktiebolagslag, i vilken emellertid revisorernas ställning stärktes, främst genom att bestämmelser infördes om att en av revisorerna i större bolag skall vara auktoriserad.

10.3 Utredningens förslag i fråga om offentliga revisorer

I förarbetena till 1944 års aktiebolagslag (SOU 1941: 9 s. 446) betonas att revisorernas uppgift inte är begränsad till att bevaka aktieägarnas intressen. Revisorerna skall inte bara tillse att bolagets och aktieägarnas bästa iakttas utan också att överträdelse inte sker av i aktiebolagslagen och bolagsordningen meddelade bestämmelser som avser att skydda borgenärs, annan tredje mans och det allmännas bästa.

Enligt samarbetsutredningens mening bör det nu övervägas att i viss utsträckning söka fullfölja den tankegång om revisorerna som företrädare också för det allmänna, vilken kommit till uttryck i förarbetena till gällande aktiebolagslag. Så avgörande förändringar har skett i framför allt de större företagens arbetsvillkor, ansvar och allmänna betydelse att det synes följdriktigt att låta ett sådant synsätt mer konsekvent tränga igenom. Det kan ske genom att samhället bereds möjlighet att jämsides med ägarna utse revisorer i företagen. Att samhället ges sådan möjlighet bör enligt utredningens mening inte betecknas som ett obehörigt intrång i ägarnas bestämmanderätt. Garantier för att revisionen av företagen sker på ett effektivt och oväldigt sätt kan aldrig sägas vara enbart ett ägarnas intresse. Med det synsätt på de större företagen som utred-

ningen tidigare har redovisat – dvs att sådana företag i viss mån kan likställas med samhällsinstitutioner – måste intresset av en betryggande kontroll omfattas av fler än företagens ägare. Medvetandet om att opartiskt utsedda revisorer deltar i granskningen bör vara ägnat att öka allmänhetens förtroende för företagen.

Vid utredningens hearings har emellertid företrädare för näringslivet hävdad att revision genom av samhället utsedda revisorer inte kommer att öka informationen från företagen. Offentlig revision, har det sagts, kommer heller inte att förbättra samarbetet mellan företag och samhälle; sådan revision är inte ett medel för samarbete utan endast en statlig kontrollåtgärd riktad mot de enskilda företagens ledning. Sådan kontroll måste anses obehövlig – den utövas redan nu av företagens revisorer – och skulle endast bidra till att skapa olust inom företagsledningarna. Man har också sagt sig befara att en företagsledning skulle kunna bli alltför beroende av den offentliga revisorns uppfattning i olika frågor. För att undgå kritik vid revisionen kan företagsledningen frestas att inte ta de för ett framgångsrikt företagande nödvändiga riskerna. Företrädare för ett par av våra största exportföretag har vidare invänt att tillsättandet av offentliga revisorer i exportföretagen skulle kunna försvåra företagens arbete på utländska marknader. På sina håll skulle nämligen tillsättandet av en offentlig revisor tas som ett tecken på att svenska staten inte hyser förtroende för ifrågavarande företag, har det sagts.

Enligt utredningens mening bör revision genom av samhället utsedda revisorer kunna öka den information som nu ges om företagens förhållanden. Med all respekt för det sätt på vilket åtskilliga revisorer utför sina uppdrag kan det dock sägas att revisorer idag inte alltid har den oberoende ställning som krävs för att de skall kunna ge fullödlig information om de reviderade företagen. Ägarspridningen och bolagsstämmornas alltmör formella karaktär medför bl. a. att revisorerna om inte formellt så dock i praktiken många gånger utses av dem vilkas verksam-

het de skall utöva tillsyn över, nämligen styrelsen och verkställande direktören. Detta förhållande kan enligt utredningens mening i tillspetsade situationer inte erbjuda tillräckliga garantier för opartisk och konstruktiv revision.

Emellertid anser sig utredningen inte kunna helt bortse från de problem som kan vara förknippade med att det allmänna utser revisorer i privatägda företag. Det är vanskligt att med bestämdhet avgöra i vad mån fördelarna med offentlig revision uppväger de tänkbara nackdelarna. Utredningen anser därför att det, liksom i fråga om styrelserepresentation för det allmänna, finns anledning att pröva sig fram. Det kan ske genom att ett förordnande om offentliga revisorer begränsas till tid och omfattning.

Mot bakgrund av det anförda föreslår utredningen att Kungl. Maj:t ges rätt att utse revisorer i tillhopa högst tjugo aktiebolag och ekonomiska föreningar. Den tid under vilken Kungl. Maj:t får utöva denna rätt bör lämpligen bestämmas till fem år. Förordnande av offentlig revisor bör kunna komma i fråga i företag av olika storlek, i olika branscher och med olika ägarförhållanden. Suppleant för offentlig revisor synes ej behöva förordnas.

Mandattiden för offentlig revisor bör överensstämma med den för övriga revisorer i företaget. Det innebär i praktiken att han i allmänhet kommer att förordnas för ett år i taget.

Den granskning som utförs av de av bolags- eller föreningsstämma utsedda revisorerna omfattar bolagets resp. föreningens räkenskaper samt styrelsens och, när verkställande direktör utsetts, dennes förvaltning. Revisorernas granskningsplikt kan delas upp i löpande granskning, granskning av årsredovisningshandlingar och förvaltningsrevision. Dessa granskningsåtgärder torde i praktiken delvis täcka varandra. En klar gränsdragning förutsätter en mer detaljerad definition av de olika granskningsområdena än lagstiftningen uppställer (jfr bl. a. 111 § 1 mom. AL och 50 § FL).

De av samhället utsedda revisorerna i bankerna utför inte annan granskning än

övriga revisorer. De bildar tillsammans med övriga revisorer ett kollektiv som utför revisionen. Denna ordning synes lämplig även för de offentliga revisorer som kommer att utses i aktiebolag och ekonomiska föreningar. Omfattningen av den offentlige revisorns granskning bör alltså *överensstämma med övriga revisorers*. Hans granskning skall likasom övriga revisorers ske från företagsekonomiska utgångspunkter.

Utredningen har övervägt huruvida offentliga revisorer skall rapportera på annat sätt och till andra intressenter än övriga revisorer gör. Utredningen har därvid funnit övervägande skäl tala för att offentlig revisor bör vara underkastad *samma tystnadsplikt* som gäller för av bolags- resp. föreningsstämma utsedda revisorer. Särskild rapportering utöver redogörelsen i revisionsberättelsen bör således ej åläggas offentlig revisor. Sådan revisor kan utnyttja de möjligheter som redan idag finns för revisor att offentligt yttra sig över förhållandena i det företag som revideras. I första hand kan det ske genom att revisorn utnyttjar sitt inflytande så att föreskriven information lämnas i årsredovisningen. Om detta inte sker återstår för honom – liksom för övriga revisorer – möjligheten till särskilt yttrande till revisionsberättelsen eller särskild revisionsberättelse (113 § 1 mom. AL och 51 § FL).

Den offentlige revisorns uppgift kan mot denna bakgrund sammanfattas så att han på grundval av de för alla revisorer gällande bestämmelserna om revision allmänt bör verka för största möjliga öppenhet i det reviderade företags årsredovisning. Han bör dessutom kunna tillse att informationen från företagsledningen till de anställda om företagets ekonomiska förhållanden, antingen informationen lämnas genom företagsnämnden eller på annat sätt, får en från de anställdas synpunkt lämplig utformning.

Vad slutligen gäller frågan vilka kvalifikationer en offentlig revisor bör ha, anser utredningen att i första hand auktoriserade revisorer bör komma i fråga för uppgiften. Det bör dock inte uteslutas att även personer med annan företags- eller samhällsekonomisk erfarenhet skall kunna utnyttjas som

offentliga revisorer. t. ex. personer med industriell eller facklig bakgrund eller med erfarenhet av statlig eller kommunal ekonomisk förvaltning. Som jämförelse kan nämnas att i affärsbankerna som offentliga revisorer f. n. anlitas både auktoriserade revisorer och personer med annan utbildning. Givetvis bör inte till offentlig revisor utses en person som har anknytning till konkurrerande företag, vare sig detta är privatägt, statligt eller kommunalt. Med hänsyn till konkurrensaspekten synes företrädare för företag i vilket offentlig revisor skall utses böra beredas tillfälle att under hand framföra synpunkter på valet av revisor.

Mot slutet av den femåriga försöksperioden bör en utvärdering kunna ske av verksamheten med offentliga revisorer. Under medverkan av bl. a. berörda företag och de offentliga revisorerna bör närmare undersökas hur den offentliga revisionen fungerat som informationsmedel. Det synes därvid vara av särskilt intresse att undersöka i vilken utsträckning den offentliga revisionen bidragit till att öka informationen genom respektive företags offentliga redovisning och till att förbättra informationen från företagsledning till anställda i företaget. Dessutom bör undersökas huruvida negativa konsekvenser av den offentliga revisionen uppkommit, sett både från respektive företags och samhällets synpunkt.

10.4 Förslag om särskild utredning i revisionsfrågor

I samband med behandlingen av frågan om offentliga revisorer har utredningen haft anledning att relativt ingående uppehålla sig vid revisionens innehåll, revisorernas rapporter i samband med årsredovisningen och på annat sätt samt vid frågan om formerna för auktorisation av revisorer.

I anslutning till revisionens innehåll³ vill

³ Enligt vad samarbetsutredningen har inhämtat kommer aktiebolagsutredningen inte att föreslå några egentliga ändringar i nuvarande lagbestämmelser om förvaltningsrevision. Aktiebolagsutredningens närmare överväganden i frågan har emellertid ännu inte redovisats.

utredningen särskilt fästa uppmärksamheten på frågan om förvaltningsrevision, alltså den revision som avser styrelsens och verkställande direktörs förvaltning av företagets angelägenheter (jfr bl. a. 113 § AL och 51 § FL). Såvitt utredningen har kunnat finna skulle en förvaltningsrevision som sträcker sig längre än den som nu i allmänhet sker och nya regler för revisorernas rapportering i samband med årsredovisningen kunna ge såväl ägarna som det allmänna och de i företagen anställda värdefull information. Särskilt det allmänna och de anställda torde i allmänhet ha större intresse av information om förvaltningsåtgärder inom företaget än av att de redovisningstekniska föreskrifterna för revisionen följts i detalj.

Frågan om förvaltningsrevisionens lämpliga innehåll är dock komplicerad och föremål för mycket olika uppfattning. Till viss del synes detta ha sin grund i att nuvarande lagregler om förvaltningsrevision är allmänt hållna och inte ger bestämd ledning i frågan om vad sådan revision skall omfatta. Mot bakgrund härav och vad tidigare sagts bör det enligt utredningens mening övervägas att i lag söka klarare ange vilka uppgifter som bör ingå i förvaltningsrevisionen. Sådan revision bör – utöver den formella granskning av styrelsens och verkställande direktörens förvaltning som nu sker – kunna innefatta kontroll av att företaget erforderliga instrumenten i form av kalkyler, organisations- och utvecklingsplaner etc. Det torde också kunna övervägas att utvidga förvaltningsrevisionen till att avse från samhällets och de anställdas utgångspunkt särskilt väsentliga förvaltningsåtgärder, t. ex. större driftsförändringar och produktionsomläggningar. Vid sidan härav synes det finnas anledning pröva bl. a. om inte revisorerna skulle kunna utöva viss tillsyn över att de uppgifter som företagen lämnar inom ramen för det nya informationssystem som utredningen föreslår (kapitel 7) överensstämmer med planeringen inom företagen.

Som tidigare antytts anser utredningen vidare att det finns anledning att närmare utreda formerna för revisorernas rapporte-

ring i revisionsberättelser och på annat sätt. Det synes motiverat att bygga ut revisionsberättelserna och att i högre grad än f. n. precisera vad de skall innehålla. Även detta fordrar emellertid ingående överväganden innan ett slutligt avgörande kan träffas.

Utredningen vill i detta sammanhang också redovisa några synpunkter på förfarandet vid auktorisation av revisorer. Auktorisation av revisorer handhas sedan 1909 av handelskamrarna i landet. Sedan 1930 lämnar också handelskamrarna certifikat till en grupp för revisionsverksamhet ägnade personer med lägre kvalifikationer, godkända granskningsmän.

För auktorisation krävs dels teoretisk utbildning motsvarande ekonomexamen med viss specialinriktning av studierna, dels fem års praktisk revisionsverksamhet. Godkännande som granskningsman kräver kunskaper motsvarande handelsgymnasium/ekonomiskt gymnasium samt fem års praktisk verksamhet inom redovisning och/eller revision.

Handläggningen av ärenden rörande auktorisation (och godkännande) sker i tre instanser: a) varje handelskammars egen revisorsnämnd, b) en för riket gemensam »Handelskammarnas centrala revisionsnämnd», c) handelskammaren. Handelskammaren kan ej auktorisera (resp. godkänna) utan att både den lokala och den centrala nämnden tillstyrkt. Avslag i lokal nämnd kan dock överklagas i centrala nämnden.

Antalet auktoriserade revisorer var år 1969 omkring 420 och antalet godkända granskningsmän omkring 700.

I flertalet andra länder med ett välutvecklat revisorsväsende omhänderhas auktorisationen av revisorer av staten. Detta gäller bl. a. Förbundsrepubliken Tyskland, USA, Danmark och Norge. I Sverige har man emellertid hittills låtit auktorisationen ske genom näringslivets egna organisationer. Enligt utredningens mening bör det övervägas om inte auktorisationen av revisorer också i Sverige bör bli en samhällets angelägenhet.

Samarbetsutredningen har bl. a. av tidskäl inte ansett sig böra företa den relativt omfattande utredning som krävs innan defi-

nitiv ställning kan tas i de här angivna revisionsfrågorna. Utredningen förordar att de blir föremål för särskild utredning vid vilken – förutom redovisningsteknisk expertis – bör medverka representanter för samhällsorgan och företag samt för de anställda i företagen.

Företagens offentliga redovisning är ett av de medel för information om företagens ekonomiska förhållanden som utredningen i enlighet med sina direktiv närmare har undersökt. Enligt utredningens mening finns det betydande möjligheter att genom den offentliga redovisningen förbättra informationen om de enskilda företagen både till samhälle och allmänhet.

Mot bakgrund av vad utredningen inledningsvis har anført om samarbetet med fondbörsutredningen i redovisningsfrågorna kommer i detta avsnitt endast att presenteras utredningens allmänna syn på årsredovisningen som informationsmedel jämte utredningens överväganden i vissa redovisningsfrågor som utredningen behandlat oberoende av fondbörsutredningen. I fråga om motiven till det lagförslag som utredningen lägger fram gemensamt med fondbörsutredningen hänvisas till fondbörsutredningens betänkande.

Den traditionella rollen för årsredovisningen, som den tidigare kom till uttryck hos det dominerande antalet företag, var i stort sett inskränkt till att tillgodose ägares och fordringsägares behov av information. Emellertid har årsredovisningen med åren fått allt större betydelse som informationskälla även för andra intressentgrupper, däribland de anställda och olika samhällsorgan. Särskilt när det gäller uppgifter om företagens resultat och soliditet sammanfaller ock-

så otvivelaktigt alla dessa gruppers intresse av öppen redovisning.

Årsredovisningens stora betydelse som ett instrument för information till de anställda underströks redan av 1947 års insynsutredning i dess betänkande »Förbättrad insyn i enskilda företags ekonomiska förhållanden» (SOU 1949: 8). Detta sker också i företagsnämndsavtalet mellan SAF, LO och TCO och har under senare tid närmare belysts bl. a. av Utvecklingsrådet för samarbetsfrågor – ett för SAF, LO och TCO gemensamt organ.¹ I skriften Årsredovisningen i företagsnämnden (Stockholm 1968) har rådet lagt fram vissa rekommendationer om årsredovisningarnas utformning och innehåll med tanke på de anställdas informationsbehov. Utvecklingsrådet framhåller att syftet med att presentera årsredovisningen i företagsnämnden är att lämna information som förbättrar förståelsen för företagets problem, information som påverkar »vi-andan» i företaget och information som är väsentlig för att bedöma företagets framtidsutsikter och därmed personalens anställningstrygghet i stort.

Bland de rekommendationer som utvecklingsrådet ger kan nämnas information om varje produktionsenhet, information om den koncerns utveckling och ekonomiska läge som företaget eventuellt ingår i, kombination av historisk bokslutsinformation med

¹ Ang. Utvecklingsrådet se vidare s. 115.

framåtriktad information hämtad exempelvis ur företagets budget, samråd mellan företagsledning och anställda om informationens utformning, bruttoredovisning av företagets resultat, finansieringsanalys och presentation av årsredovisningen så snart som möjligt efter räkenskapsårets utgång.

Vid utredningens hearings har företrädare för anställda vid företag och deras fackliga organisationer bekräftat årsredovisningens betydelse som informationskälla. Bl. a. har man därvid betonat värdet av att företagen lämnar delårsrapporter och framhållit betydelsen av att årsredovisningen får en från de anställdas utgångspunkt så lättillgänglig form som möjligt. Även företrädare för kommuner och regionala statliga organ har sagt sig få värdefull information om företagens situation genom årsredovisningarna.

Från de utgångspunkter utredningen har att beakta finns det inte anledning att låta kraven i fråga om årsredovisning i alltför hög grad bli beroende av i vilken ägarform eller associationsform ett företag drivs. Vid uppställandet av redovisningskrav har för utredningen i första hand varit vägledande vilken betydelse ett företag har från samhällets och de i företagen anställdas utgångspunkt.

Det alldeles övervägande antalet större företag drivs i dag i form av aktiebolag eller ekonomisk förening.² För dessa båda associationsformer innehåller också lagstiftningen f. n. ingående bestämmelser om årsredovisning. Det har därför varit naturligt att utredningen i sitt arbete med redovisningsfrågorna i första hand inriktat sig på aktiebolag och ekonomiska föreningar.

11.1 Årsredovisningen i aktiebolag och ekonomiska föreningar

De skärpta regler för årsredovisningen i aktiebolag som infördes genom 1944 års aktiebolagslag bidrog uppenbarligen på sin tid till att väsentligt höja standarden på årsredovisningen i sådana bolag, vilket också gällde 1950 års ändringar i lagen. I fråga

om ekonomiska föreningar skedde en motsvarande förbättring genom de bestämmelser för årsredovisning som uppställdes i 1951 års lag om ekonomiska föreningar. Åtskilliga år har emellertid förflutit sedan dess. Redovisningspraxis har under dessa år – särskilt i större företag – undan för undan utvecklats vid sidan av lagstiftningen.

Den utveckling som skett i redovisningspraxis i större företag, och då främst i børsintroducerade aktiebolag, har blivit föremål för närmare analys av bl. a. Per Hanner i hans arbete Årsredovisningen i Praktiken II (Stockholm 1964) och i en av honom för fondbörsutredningen gjord undersökning om årsredovisningen i børsföretag t. o. m. år 1966, vilken undersökning varit tillgänglig för samarbetsutredningen. Den har också i viss utsträckning bekräftats vid de undersökningar som samarbetsutredningen företagit beträffande årsredovisningen i vissa större ekonomiska föreningar (bilaga 10.2) och i större icke børsanknutna aktiebolag (bilaga 10.1).

Till det som numera redovisas öppet utöver vad lagstiftningen föreskriver hör bl. a. uppgifter om lagerreserven och dess förändring, investeringar i anläggningstillgångar, finansieringsfrågor, kalkylmässiga eller planenliga avskrivningar samt vissa koncernförhållanden. Den ökade förekomsten av delårsrapporter kompletterar denna bild.

Den förbättring av företagens årsredovisning som har skett under senare år har uppenbarligen betingats av flera olika omständigheter. En omständighet synes vara den allmänna vilja till större öppenhet från företagens sida som utredningen mött i olika sammanhang. Den ökade efterfrågan på information från aktieägare, föranledd av aktieägandets spridning till nya grupper, och den ökade uppmärksamhet som årsredovisningarna ägnas i pressen har självfallet haft stor betydelse. Tidningarnas börs-

² Det förtjänar nämnas att enligt en undersökning som utredningen företagit under medverkan av handelskamrarna det år 1969 i hela landet fanns endast ett handelsbolag som hade mer än 200 anställda.

kommentatorer synes också ha stimulerat företagen till ökad öppenhet liksom den årligen arrangerade tävlingen om bästa årsredovisning. Till förbättringen har även bidragit de krav som de anställda i företagen ställer på information genom årsredovisningen.

Det förtjänar påpekas att den utveckling som sålunda ägt rum i Sverige är närmast unik. Knappast i något annat land torde det förekomma att företagen i någon större utsträckning frivilligt lämnar redovisning utöver lagstiftningens minimikrav.

Föreningen Auktoriserade Revisorer har sedan länge ägnat ett betydande intresse åt årsredovisningarnas utformning och har på olika sätt sökt verka för en öppnare och mer enhetlig redovisningspraxis, bl. a. genom att publicera rekommendationer för årsredovisningen.

Stockholms handelskammare och Sveriges Industriförbund har 1968 tillsammans avgivit ett utlåtande med vissa rekommendationer för de börsregistrerade företagens informationsgivning, rekommendationer som i sin tur utarbetats av »Näringslivets börskommitté».³ Där sägs bl. a. att vid sidan av en allmän strävan mot öppenhet det är tre riktlinjer som kan uppställas för informationsgivningen: den bör vara snabb, enhetlig och sammanhängande. I fråga om mer konkreta rekommendationer kan nämnas väsentligt utökad information beträffande avskrivningar, öppen redovisning av lagerreservförändring, finansieringsanalys, delårsrapporter samt en förbättrad koncernredovisning.

Börskommittén motiverar sina rekommendationer med att den på många håll höga redovisningsstandarden utvecklats på frivillighetens väg. Samtidigt framhåller man dock att en avsevärd skillnad föreligger mellan de i detta hänseende bästa företagen och de som i mindre grad följt med i utvecklingen.

Den skillnad som börskommittén påtalar blir än mer markant om jämförelsen utsträcks till att omfatta andra företag än de börsnoterade. Den i bilaga 10.1 intagna undersökningen av redovisningspraxis i ett

antal stora icke börsnoterade aktiebolag visar att praxis i åtskilliga av dessa bolag ligger klart under den i de börsnoterade företagen. Det finns företag med över 3 000 anställda som knappast lämnar någon information utöver den som nu föreskrivs i lag. Inte heller synes redovisningspraxis ha utvecklats på samma gynnsamma sätt i de ekonomiska föreningarna som i de börsnoterade företagen (jfr bilaga 10.2). Särskilt i medelstora företag med ett koncentrerat ägande, främst s. k. familjeföretag, synes man i endast mindre utsträckning ha tagit till efterföljt den utveckling av redovisningspraxis som skett under senare år.

Som tidigare framhållits föreligger det emellertid utifrån utgångspunkterna för samarbetsutredningens arbete ingen avgörande skillnad mellan företag som har ett spritt respektive koncentrerat ägande, liksom inte heller mellan företag som drivs i form av aktiebolag eller i form av ekonomisk förening.

Enligt utredningens uppfattning skulle en mer utbredd offentlig redovisning av i huvudsak det slag som de förnämsta årsredovisningarna idag representerar, kompletterad med delårsrapporter över utvecklingen under vissa delar av räkenskapsåret, utgöra ett väsentligt bidrag till ökad ekonomisk upplysning. Utredningen anser emellertid det inte realistiskt räkna med att alla de aktiebolag och ekonomiska föreningar av större betydelse från samhällssynpunkt som idag inte redovisar mer än vad som föreskrivs i lag skall höja sin redovisningsstandard i nivå med de idag bästa årsredovisningarna – och delårsrapporterna – utan att det i lag ställs upp krav på sådan förbättring. För detta ställningstagande till förmån för lagstiftning har också varit av avgörande betydelse att nuvarande lagstiftning enligt utredningens mening inte ställer sådana krav på årsredovisningen att resulta-

³ Ledamöter i kommittén har varit direktören Tage Wärn, ordförande, direktören Ingemar Blennow, bankdirektören Göte Engfors, professorn Sven-Erik Johansson, direktörerna Alvar Lindencrona, Göran Philipson, Erik Söderberg och Elam Tunhammar.

tet av rörelsen alltid kan utläsas med tillräcklig säkerhet.

Att utredningen således förordar lagstiftning bör självfallet inte tolkas som ett missstroende mot de företag som hittills varit ledande när det gällt att vidareutveckla praxis. Förhållandet är snarare det motsatta, nämligen att förmå andra företag att leva upp till den nivå som dessa redan har uppnått.

F. n. är lagstiftningens krav på årsredovisning desamma för alla aktiebolag och för alla ekonomiska föreningar trots de betydande variationer som finns i storlek och samhällsbetydelse.⁴ Tanken bakom detta att ha för alla aktiebolag och alla ekonomiska föreningar gemensamma lagar är uppenbarligen en strävan att undvika alla former av gränsdragningsproblem. Enligt utredningens mening bör tiden nu emellertid vara mogen att anlägga ett annorlunda synsätt härvidlag. Det är knappast rimligt att längre ställa samma krav på årsredovisningen i det lilla bolaget eller föreningen med kanske någon enstaka anställd och mycket blygsam omsättning som på stora bolag eller föreningar med tusentals anställda och omsättningar som uppgår till hundratals miljoner kronor. Utredningen finner det – i likhet med fondbörsutredningen såvitt gäller börsanknutna företag och företag med många aktieägare – naturligt att ställa avsevärt högre krav på årsredovisningen i de företag som är av stor samhällsekonomisk betydelse. Detta har föranlett utredningen att förorda lagstiftning om särskild redovisningsskyldighet för större aktiebolag och ekonomiska föreningar. För sådana bolag och föreningar bör således – förutom de krav som aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar nu uppställer – gälla de bestämmelser som finns upptagna i det förslag till lag med särskilda redovisningsbestämmelser för vissa aktiebolag och ekonomiska föreningar som utredningen lägger fram (s. 15).

Samarbetsutredningens och fondbörsutredningens förslag till lag med särskilda redovisningsbestämmelser för vissa aktiebo-

lag och ekonomiska föreningar innebär betydligt utökade krav på öppen redovisning för större företag. I fråga om avgränsningen av de aktiebolag och ekonomiska föreningar som skall omfattas av de nya redovisningsreglerna hänvisas till framställningen i det följande. Förslagen till redovisningsbestämmelser innebär i korthet följande.

Vid en bedömning av ett företags ställning och resultat är det av väsentligt intresse att få kännedom om lagerreservens storlek och dess förändring från ett år till ett annat. Enkelt uttryckt utgör lagerreserven skillnaden mellan lagrets »verkliga» och dess bokförda värde.

Nuvarande redovisningsregler för aktiebolag och ekonomiska föreningar anses endast omfatta krav på verbalt omnämnande i förvaltningsberättelsen av mer väsentliga lagerreservförändringar. Någon siffermässig precisering krävs ej (103 § 1 mom. första och fjärde styckena AL samt 43 § 1 mom. första och andra styckena FL). Enligt utredningsförslaget skall de företag som faller under lagens bestämmelser obligatoriskt siffermässigt redovisa såväl lagerreservens storlek som förändringarna i denna.

Härvid ges två alternativ för beräkning av lagerreservens storlek, det ena med utgångspunkt från de civilrättsligt bestämda maximivärdena, det andra anslutande till nu gällande bestämmelser i anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen, som definierar utgångspunkten för den skattemässigt medgivna lagernedskrivningen. Några detaljregler för dessa reservberäkningar har inte ansetts behövliga i lagtexten. Det är uppenbart att reglerna skall tillämpas på samma sätt som i sitt civilrättsliga respektive skatterättsliga sammanhang, t. ex. vid bedömning av avdrag för inkurans.

Lagförslaget innebär vidare att företagen skall redovisa investeringar i materiella anläggningstillgångar under vart och ett av de fem senaste räkenskapsåren. Därigenom blir

⁴ Antalet bestående aktiebolag uppgår f. n. till omkring 91 000. Av dessa är det helt avgörande antalet mycket obetydliga.

det möjligt att på ett annat sätt än f. n. över tiden följa investeringarna. Dessutom kan uppgifterna tjäna som underlag för beräkningar av »kalkylmässiga» avskrivningar på maskiner och inventarier och som underlag för finansieringsanalyser.

Enligt aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar gäller f. n. att hela intäkten av rörelsen under räkenskapsåret (omsättningssumman) inte behöver redovisas om detta skulle leda till förfång för företaget. De båda utredningarna föreslår att bruttoredovisning blir obligatorisk för större aktiebolag och ekonomiska föreningar, såvida inte synnerliga skäl föranleder annat.

Förslaget innehåller också krav på att större aktiebolag och ekonomiska föreningar skall avge delårsrapporter som skall vara offentligt tillgängliga. Minst en sådan rapport skall avges per år. Delårsrapporterna skall innehålla bl. a. en översiktlig redogörelse för verksamheten under rapportperioden, för resultatet av verksamheten samt för investeringar och förändringar i likviditet och finansiering sedan föregående räkenskapsårs utgång.

Kravet på delårsrapporter kan väntas medföra betydligt ökade möjligheter för både anställda och samhällsorgan att fortlöpande följa betydelsefulla företags utveckling och i tid få information om förändringar i lönsamhet, marknadsutveckling, sysselsättning, investeringar etc.

Slutligen uppställs i lagen krav på att i årsredovisning skall tas in balansräkning och resultaträkning för närmast föregående räkenskapsår. Även i delårsrapport skall, om särskilda hinder inte möter, tas in uppgifter för samma period eller samma tidpunkt under föregående räkenskapsår. Även detta bör öka möjligheterna att få grepp om olika utvecklingstendenser i företagen.

11.1.1 Avgränsningen av de aktiebolag och ekonomiska föreningar som skall omfattas av den nya redovisningslagens bestämmelser

Utredningen har närmare övervägt efter vilka storlekskriterier det bör avgöras vilka bo-

lag och föreningar som skall åläggas redovisningsskyldighet enligt den nya redovisningslagen. (Se 1 § första stycket punkt 2 i lagförslaget. Kriterierna under punkt 1 i samma stycke har uppställts av fondbörsutredningen.)

Denna gränsdragning har betydelse för tillämpningen av 3 § första stycket, 4–6 §§ samt 8–10 §§ i redovisningslagen. De viktigaste punkterna i dessa lagrum är:

a) öppen redovisning av lagerreserv och av förändringar i denna,

b) ovillkorlig redovisningsskyldighet av omsättningssumman (dvs utan AL:s inskränkning i form av en förfångsregel),

c) skyldighet att offentligen avge delårsrapport med det innehåll som framgår i första hand av 10 §.

Övriga bestämmelser i de nämnda lagrummen är av underordnat intresse för diskussionen kring gränsdragningsfrågan.

Flera olika storlekskriterier är givetvis tänkbara i detta sammanhang. För samarbetsutredningen har det varit naturligt att i första hand undersöka lämpligheten av att låta antalet anställda i resp. bolag eller förening bli normerande för redovisningsskyldigheten. Vid sidan härav har utredningen övervägt att göra avgränsningar med utgångspunkt från bolagets eller föreningens omsättningssumma eller balansomslutning. Företag med stor balansomslutning (stor tillgångssumma) kan från utredningens synpunkt vara av intresse bl. a. därför att de tar i anspråk stora kapitalresurser.

För en avgränsningsregel, byggd enbart på antalet anställda, talar enligt utredningens mening följande omständigheter:

a) Regeln kan göras enkel och därigenom bli effektivt tillämpad.

b) En betydande samvariation föreligger mellan antalet anställda och de båda övriga kriterierna enligt en undersökning som SCB utfört för utredningens räkning (se bilaga 11.2 och 11.3).

c) Man undviker storlekskriterier som påverkas av penningvärdesförändringar.

SCB:s förut nämnda undersökning, som avser företag med mer än 50 anställda (och drivna av juridisk person, dvs i praktiskt

taget samtliga fall aktiebolag eller ekonomisk förening), visar att företag med mer än 500 anställda representerar 91 % av antalet företag med balansomslutning över 100 mkr (154 av 170 företag). Motsvarande siffra för företag med mer än 200 anställda är 97 % (165 av 170). Av detta framgår att endast ett mindre antal företag med mycket stor balansomslutning och mer än 50 anställda kommer att ligga utanför lagens tillämpningsområde, om endast antalet anställda skulle användas som avgränsningskriterium.

Mot bakgrund av nu angivna förhållanden har samarbetsutredningen kommit till uppfattningen att endast ett avgränsningskriterium bör användas beträffande ej börsanknutna aktiebolag och beträffande ekonomiska föreningar, nämligen *antalet anställda*.

Vad härefter gäller frågan hur många anställda de bolag eller föreningar minst bör ha som skall omfattas av den nya lagen har olika uppfattningar gjort sig gällande inom utredningen. Å ena sidan har hävdats att gränsen bör sättas relativt lågt för att alla bolag och föreningar som har inte alltför begränsad samhällsekonomisk betydelse skall falla under bestämmelserna. Från detta håll har också sagts att det bör vara av intresse att företagsledningarna i så många företag som möjligt tvingas att skaffa sig den klarare bild av hur företagets ekonomiska ställning rätteligen är, som de nya redovisningsbestämmelserna kräver.

Å andra sidan har gjorts gällande att företagens behov av skydd i vissa konkurrenssituationer måste beaktas. Framför allt torde man inte kunna bortse från behovet av skydd för mindre företag med ensartad produktion från en sådan insyn från konkurrenssida, att dessa genom en längre eller kortare tids priskonkurrens kan slå ut ett sådant företag ur marknaden. Dessa konkurrenter kan vara inhemska storföretag eller utländska företag, som har fördel av lägre publicitetskrav i sitt hemland.⁵ Bl. a. dessa överväganden har föranlett den bestämmelse i aktiebolagslagen som medger att uppgift om omsättningssumman utelämnas, om uppgiftens offentliggörande kan leda

till förfång för bolaget, och det är också en del av motiveringen för att samma lag inte kräver att förändring i lagerreserv beloppsmässigt preciseras. Genom den nu föreslagna redovisningslagen upphävs dessa skyddsregler, och konkurrenterna får full insyn i både omsättningen och bruttovinsten på denna. Att ett storföretags bokslut är öppet innebär ingen fördel för det mindre företag, som konkurrerar med storföretaget på ett enda av dess produktområden. Det är därför av vikt att gränsdragningen icke görs sådan, att ett antal företag, som enligt detta resonemang kan anses ha legitima skyddsbehov, förlorar detta. Den nya lagen skulle då kunna få till effekt en förskjutning av konkurrensläget till förmån för de största företagen och för utländska företag.

Det har också framhållits, att mindre företag ofta inte har de administrativa resurser som fordras för att fylla den nya lagens redovisningskrav och att framför allt delårsrapporteringen kan föranleda proportionsvis betydande kostnadsökningar för sådana företag.

Efter en avvägning mellan de synpunkter som nu har redovisats har utredningen stannat för att alla aktiebolag och ekonomiska föreningar som har *mer än 500 anställda* bör falla under den nya lagens bestämmelser. Beräkningarna utgår därvid från medelantalet anställda under närmast föregående räkenskapsår.

Med en begränsningsregel av nu angivet slag torde omkring 350 aktiebolag och omkring 40 ekonomiska föreningar komma att falla under den särskilda redovisningslagens bestämmelser. Till dessa tal skall läggas ytterligare 50 à 100 aktiebolag, som kommer att falla enbart under den av fondbörsutredningen föreslagna begränsningsregeln i lagförslagets 1 § punkt 1. Av sistnämnda 50 à 100 aktiebolag är en betydande del s. k. investmentbolag.

⁵ I detta sammanhang förtjänar det att påpekas, att Sverige och Storbritannien f. n. torde vara de enda länder där *alla* aktiebolag måste offentliggöra sin årsredovisning.

11.2 Redovisningsfrågor som föranlett särskilda överväganden

Utöver de förslag som tagits upp i lagen med särskilda redovisningsbestämmelser för vissa aktiebolag och ekonomiska föreningar har utredningen behandlat frågan om lagstiftning på ytterligare några områden i anslutning till företagens årsredovisning. Utredningens överväganden i dessa frågor redovisas under 11.2.1 och 11.2.2.

11.2.1 Särredovisning av resultatet för olika rörelsegränar och driftsställen

Den första frågan gäller offentlig särredovisning för olika rörelsegränar och driftsställen inom ett företag. Sådan extern särredovisning kan avse omsättning, ekonomiskt resultat, investeringar, antalet anställda etc.

De flesta större företag har sin verksamhet uppdelad på flera enheter, ofta belägna i olika kommuner. För såväl de anställda som kommunerna torde utvecklingen vid ett enskilt arbetsställe ofta vara av större, eller i vart fall lika stort intresse, som utvecklingen inom företaget som helhet. Det är emellertid i allmänhet inte möjligt att utläsa den ekonomiska utvecklingen vid ett sådant arbetsställe ur moderföretagets redovisningshandlingar. Vid utredningens hearings har kommunala representanter från orter där större företag har ett av flera arbetsställen (jfr t.ex. hearing 1.14 och 1.15) också framhållit svårigheterna att få information om vederbörande företagsenhets ekonomiska resultat.

Någon skyldighet för företagen att särredovisa resultatet för skilda driftsställen föreligger inte idag. Särredovisning av resultatet för rörelsegränar regleras däremot i 102 § AL, som behandlar resultaträkningens specificering, och där det om »intäkterna av bolagets rörelse» (bruttovinsten) resp. i förekommande fall motsvarande förlustpost sägs: »Driver bolaget av varandra väsentligen oberoende rörelsegränar, skall intäkten av varje sådan rörelsegrän särskilt redovisas, där det ej finnes kunna lända till förfång för

bolaget». Motsvarande stadgande för ekonomiska föreningar finns i 42 § FL.

I redovisningspraxis synes begreppet »väsentligen oberoende rörelsegränar» tolkas snävt. Större gemensamma kostnader och internleveranser mellan delar av ett företag anses i allmänhet befria från särredovisningsskyldighet. Särredovisning rörelsegränsvis förekommer f.n. heller inte i någon större utsträckning. Däremot uppdelas i de större bolagens årsredovisningar omsättningssumman numera ofta på varugrupper.

Vidare torde åtskilliga företag, som i och för sig driver av varandra oberoende rörelsegränar, anse sig befriade från specificationskravet genom den i nämnda lagrum intagna förfångsklausulen.

Empiriska undersökningar av årsredovisningar bekräftar den ringa förekomsten av resultatredovisning *rörelsegränsvis*. Hur bruttovinst och -förlust på rörelsen, dvs före avdrag av kapitalkostnader i form av avskrivningar och räntekostnader, uppdelats i resultaträkningen på olika rörelsegränar i börsintroducerade och några andra större aktiebolag framgår av Hanners undersökningar:⁶

	1956 Antal	1962 Antal
1. En post bruttovinst (=ingen uppdelning)	62	67
2. Bruttovinst och eventuell förlust redovisad		
a) i två poster	23	17
b) i tre poster	6	5
c) i fyra poster	2	1
	93	90
Företag med bruttoredovisning som saknar bruttovinstbelopp i sin resultaträkning	7	10
Summa undersökta företag	100	100

Uppdelning på två poster förekom år 1962 i 17 fall. Av dessa innebar 7 att resultatet av »skogar och lantbruk», »skogsbruk» eller »jordbruk» avskilts från industri- rörelsens resultat och i 6 fall hade »hyresfastigheter» eller »bostadsfastigheter» separatredovisats. Mellan 1956 och 1962 har

⁶ Hanner, Årsredovisningen i praktiken II. Sammandrag av tabell 65 och 66.

som synes skett en viss minskning av separatredovisningen per rörelsegren.

I utredningens empiriska undersökning av redovisningspraxis för större, icke börsnoterade aktiebolag, konstaterades också att sådan separatredovisning förekommer i relativt ringa utsträckning (se bilaga 10.1).

Bland de 30 undersökta årsredovisningarna för större ekonomiska föreningar (se bilaga 10.2) förekom särredovisning endast i så måtto att rörelseresultatet för fastighetsförvaltning särredovisades i vissa fall.

En uppdelning av rörelseresultatet på *driftsställen* förekom enligt undersökningarna endast i något enstaka fall.

Vid utredningens hearings med företrädare för företag frambölls från flera håll svårigheterna med särredovisning (se t. ex. hearing 2.2 s. 81 och 2.4 s. 113). Under hänvisning till att osäkerhet och subjektivitet oftast präglar bedömningen av resultatet driftsställes- eller rörelsegrensvis, sade man sig ej vara villig att siffermässigt precisera resultatet för driftsenheterna i den offentliga redovisningen. Däremot ansåg man det möjligt att i viss utsträckning lämna ut sådana resultatuppgifter till företagsnämnderna. Företrädare för ett par storföretag uppgav att uppgifter om enskilda arbetsställens resultat även meddelades representanter för de kommuner i vilka arbetsställen var belägna.

Utredningen har övervägt möjligheten att i lag kräva skyldighet att i den offentliga redovisningen ange resultatet för rörelsegrenar och större driftsställen, definierade på visst sätt. En fullständig resultatfördelning skulle därvid, bl. a. av redovisningstekniska skäl, ej behöva ske utan redovisning skulle endast krävas enligt följande förenklade bidragsmodell:

1. Omsättningsvärde
2. –Direkta personalkostnader
3. –Kostnader för råvaror, halvfabrikat och färdigvaror
4. –Övriga kostnader direkt hänförliga till rörelseenheter
5. = *Bidrag* för täckande av kapitalkostnader, samkostnader och vinst

Kostnaderna under punkt 2–4 kunde ev.

redovisas i en post. Modellen är tillämpbar på såväl industri- som serviceföretag.

Genom detta förfarande skulle man undvika det redovisningstekniskt sett besvärliga problemet med att fördela de för flera rörelseenheter gemensamma kostnaderna (samt kostnaderna). Förutom att företagens redovisningssystem ofta inte är anpassade till en fördelning av dessa kostnader måste fördelningsnormerna i stor utsträckning bli relativt godtyckliga.

När det gäller att omsätta nyss angivna principlösning i praktiken möter man emellertid ytterligare svårigheter:

1. För det första uppstår definitions- och avgränsningssvårigheter. Begreppet »driftsställe» kan någorlunda väl definieras, antingen som »arbetsställe» i industri- och annan statistik eller såsom företagets verksamhet i en kommun, men redan valet här emellan kan vara tveksamt. Svårare är att definiera begreppet »rörelsegren» (alternativt »produktgrupp» e. d.).⁷ Är t. ex. cellulosafabriken och pappersbruket inom ett skogsindustrieföretag två rörelsegrenar? Utgör detta bolags skogsrörelse, som levererar råmaterial till fabrikena, en egen rörelsegren eller ej? Har en bilfabrik, som tillverkar personbilar och lastbilar, en eller två rörelsegrenar (en eller två produktgrupper)?

2. I ett inte obetydligt antal fall torde resultatet för ett driftsställe inte med någon större bestämdhet kunna redovisas. Det gäller särskilt då ett driftsställe uteslutande levererar halvfabrikat eller detaljer, som sedan bearbetas eller monteras vid ett annat driftsställe inom företaget. Vanligen saknas ett marknadspris för sådana produkter, vilka därför levereras till självkostnad (eller rörlig kostnad om s. k. bidragskalkyl används) och resultatet av verksamheten vid den anläggning som framställt produkten kan inte med bestämdhet fastställas. Krav på resultatredovisning per driftsställe kan leda till att det driftsställe som levererar den slutii-

⁷ De nordiska aktiebolagsutredningarna har pga angivna svårigheter beslutat att i det nordiska förslaget till ny aktiebolagslag inte ta upp någon motsvarighet till förut nämnda bestämmelse i 102 § AL.

ga produkten oriktigt kommer att gottskrivast resultatet vid ett flertal driftsställen. Även i övrigt innebär prissättningen av internleveranser problem.

3. Vid utredningens hearings framkom att företagen förutom av nu angivna skäl även av sekretessskäl ogärna ville offentligt särredovisa olika rörelsegrenars resp. driftsställets betydelse för totalresultatet. En allt för öppen redovisning i dessa hänseenden sades under rådande hårda konkurrens, särskilt från utlandet, kunna skada företagen. Belysande är ett uttalande av ekonomichefen inom en koncern med omfattande verkstadsindustri:

»Vi är nog av den uppfattningen inom koncernen att en sådan uppspjälkning är en nackdel för oss. Av konkurrensskäl vill vi inte gärna redovisa en sådan utåt. Jag kan ta som exempel när det gäller kapitalvaror som vi väsentligen gör inom koncernens verkstadsindustri, där vi får stora klumpleveranser, och som kan bli färdiga under ett år. Skulle vi redovisa täckningsbidragen på vissa enheter där är vi övertygade om att besvärliga konkurrenter till oss med förtjuning skulle ta reda på den prissättning vi tillämpat i offerter gällande export.»

Utredningen har även övervägt möjligheten att begränsa kraven på offentlig särredovisning till verbala beskrivningar i förvaltningsberättelsen av lönsamheten för enskilda arbetsställen och rörelsegrenar. För att en sådan beskrivning skall möjliggöra en bedömning av rörelsegrenens eller arbetsställets resultat fordras att preciserade krav uppställs på beskrivningens innehåll. Därvid möter man emellertid på nytt tidigare påvisade avgränsnings- och definitionsproblem. Den mycket begränsade praktiska erfarenheten av offentlig redovisning på hithörande områden komplicerar också bilden. Vidare torde man inte heller i detta sammanhang kunna helt bortse från sekretessproblematiken.

Mot bakgrund av det anförda har utredningen inte ansett sig vilja förorda någon skärpning av nuvarande lagregler om särredovisning av rörelsegrenar eller föreslå sådan lagstiftning beträffande enskilda ar-

betsställen. Utredningen har därvid samtidigt utgått från att särredovisningen av rörelsegrenar och driftsställen genom anlitan- de av nya redovisningsmetoder och på annat sätt, för att bl. a. kunna tillgodose kommuner och anställda, på frivillig väg skall byggas ut undan för undan.

Till angivna ställningstagande har även bidragit att det nya informationssystem som utredningen föreslår förutsätter att vissa uppgifter – under sekretess – kommer att lämnas till kommuner och regionala statliga organ om huvuddragen i den väntade ekonomiska utvecklingen vid enskilda arbetsställen.

Utredningen vill också erinra om att företagsnämndsavtalet mellan SAF, LO och TCO förutsätter att personalen vid varje »samarbetsenhet» skall erhålla den information i ekonomiska frågor, som har betydelse för den del av företagets verksamhet som samarbetsorganets informations- och samrådsverksamhet omfattar. »Samarbetsenhet» kan vara antingen en avdelning bland flera på en ort eller en mera begränsad enhet, t. ex. en produktionsgrupp eller en fabriksenhet. Syftet med angivna bestämmelse är att möjliggöra för den lokala samarbetsenheten att få sin egen roll i företagets ekonomi belyst (protokollsanteckning 1 till avtalets 9 §).

Företagsnämndsavtalet förutsätter sålunda att de anställda skall få information om den ekonomiska utvecklingen vid den egna »samarbetsenheten». Att sådan information också lämnas har bekräftats vid utredningens hearings.

11.2.2 Utgifter för forskning och utvecklingsarbete

En ytterligare fråga som utredningen tagit upp vid sidan av dem som behandlas i förslaget till ny redovisningslag avser offentlig redovisning av företagens utgifter för forskning och utvecklingsarbete.

Möjligheten för företagen att få fram nya och förbättrade produkter och produktionsmetoder m. m. är avgörande för företagens förmåga att hävda sig i konkurrensen. Därvid är de forsknings- och utvecklingsinsatser

som görs av väsentlig betydelse. De företag som inte satsar tillräckligt på dessa områden riskerar att på ganska kort tid »slås ut» på marknaden. Även vid bedömning av ett företags resultat skulle information i årsredovisningen beträffande omfattningen av forsknings- och utvecklingsutgifterna under räkenskapsperioden vara av värde.

Forsknings- och utvecklingsverksamhet kan bedrivas på produktions-, produkt- och marknadssidan och kan även avse det administrativa området. Utgifter därför kan belasta företaget långt innan forsknings- och utvecklingsverksamheten ger något ekonomiskt utbyte och skulle med andra ord kunna betecknas som investeringar i »immateriella anläggningstillgångar».

Från denna utgångspunkt borde forsknings- och utvecklingsutgifterna aktiveras i balansräkningen för att sedan periodiseras till kostnader som »avskrivningar» på samma sätt som utgifter för fastigheter och maskiner (investeringar i materiella anläggningstillgångar). Av skatteskal och redovisningstekniska skäl kostnadsbelastas dock en viss räkenskapsperiods rörelseresultat relativt ofta med samtliga de utvecklingsutgifter som man har haft under ifrågavarande period. Om utgifterna varierar avsevärt mellan olika perioder, leder den ur företagsekonomisk synpunkt felaktiga periodiseringen till ett missvisande rörelseresultat i verksamhetsberättelsen. Vidare skapas ett slags »dolda reserver» i form av immateriella anläggningstillgångar som ej är synliga i balansräkningen.

Möjligheten att följa ett företags resultat-utveckling mellan olika redovisningsperioder försvåras om forsknings- och utvecklingsutgifterna varierar avsevärt i storlek mellan olika år och samtidigt inte heller periodiseras. Utredningen har dock konstaterat, att en stor del av utnyttjade forsknings- och utvecklingsresurser – i synnerhet i större företag – som regel ej varierar i så stor utsträckning från år till år, eftersom man i många fall är bunden vid tillgänglig kapacitet i form av fasta anläggningar och för ändamålet fast anställd personal. För mindre och även för nystartade företag kan dock

en ojämn kostnadsbelastning antas vara något vanligare.

I samband med utredningens empiriska undersökningar har konstaterats att vissa börsföretags verksamhetsberättelser innehåller omfattande redogörelser för nystartade forsknings- och utvecklingsprojekt, ibland även med kostnadsuppgifter. I övrigt förekommer uppgifter i årsredovisningarna om forskning och utveckling i mycket begränsad utsträckning.

Utredningen har funnit det realistiskt att kräva en redovisning av »planmässiga avskrivningar» för »investeringar» i forskning och utveckling. Förutom de problem som även är förknippade med planmässig fördelning av avskrivningar på materiella anläggningstillgångar skulle särskilda svårigheter uppkomma för företagen när det gäller att göra upp avskrivningsplaner för denna typ av »investeringar».

Utredningen har närmare övervägt huruvida företagen skulle kunna åläggas att offentligt redovisa storleken av utvecklingsutgifterna. I 103 § 1 mom. första stycket AL (motsvarande bestämmelse finns i 43 § FL) föreskrivs skyldighet att i förvaltningsberättelsen lämna upplysningar om »andra för bedömningen av bolagets ställning och resultatet av dess verksamhet... viktiga förhållanden». Information om forsknings- och utvecklingsverksamhet kan, när utgifterna härför är mera betydande, otvivelaktigt höra till denna grupp »andra... viktiga förhållanden». Något krav på siffermässig specificering uppställer lagen emellertid inte.

Vid försök till utformning av lagregler om redovisning av utgifter för forsknings- och utvecklingsarbete visar sig emellertid betydande *definitions- och avgränsningsproblem* uppkomma. Det har framför allt visat sig svårt att avgränsa den löpande verksamheten i företagen från vad som kan anses vara forsknings- och utvecklingsarbete. Dessa två områden är idag nära sammankopplade och det är svårt att isolera utgifter för alla småförbättringar av produkter och produktionsmetoder företagna i nära anslutning till själva produktionen. Detta belystes vid en av utredningens hearingar av en före-

trädare för ett av våra största verkstadsföretag på följande sätt: »När det gäller forskning och produktutveckling är det ett område som för vår del är mycket svårt att särskilja från bolagets allmänna verksamhet. Vi kan säga att vi de facto försöker arbeta så, att varje anställd är sysselsatt med någon slags produktförnyelse. Vi erbjuder alla att komma med förslag. Varje ingenjör kanske håller på med detta i sin dagliga gärning, inte minst på fabrikationssidan. Produktionsingenjörerna är alla samtidigt forskare i nya förbättrade produktionsmetoder. Alla anställda uppmuntras att komma med sina idéer och får också betalt för förslag som accepteras. Det är något som fortgår praktiskt taget hos alla våra anställda och är svårt att särskilja i en årsredovisning vad det har kostat t. ex.»

Samma avgränsningsproblem mellan utvecklande verksamhet och daglig rutin möter man på marknadssidan, den administrativa sidan etc.

En standard för avgränsning på produktions- och produktsidan har visserligen utarbetats av OECD och tillämpas i Sverige av statistiska centralbyrån. Någon mer exakt gränsdragning, lämplig som underlag för lagstiftning, är det dock ej fråga om.

I samband med hearings betonade flera företagsledare också olägenheter från konkurrenssynpunkt av att offentliggöra forsknings- och utvecklingsutgifter. Man fruktade främst en försämring av konkurrenskraften gentemot utlandet, där motsvarande offentliga redovisning ej krävs.

Med hänsyn till de angivna avgränsnings- och definitionsproblemen har utredningen stannat för att ej föreslå lagstiftning om redovisning av forsknings- och utvecklingsutgifter. Utredningen har därvid ej heller ansett sig kunna helt bortse från de återopade konkurrensaspekterna såvitt gäller utländska företag.

Genom förslaget om styrelserepresentation för det allmänna i större allmännyttiga stiftelsers styrelser ökar samhällets insyn och inflytande i sådana stiftelser. Utredningen anser emellertid att även andra vägar bör prövas för att förbättra insynen i större stiftelser. En lämplig sådan väg är att öka kraven på årsredovisning och att göra redovisningen offentligt tillgänglig på ett annat sätt än den är idag.

Utöver de bestämmelser i 1929 års lag om tillsyn över stiftelser som tidigare redovisats (s. 89 f.) är i detta sammanhang följande bestämmelser i lagen av intresse. Det åligger styrelsen i stiftelse som står under tillsyn enligt lagen att föra räkenskaper över stiftelsens tillgångar och skulder samt inkomster och utgifter, att årligen avsluta räkenskaperna och inom tre månader efter räkenskapsårets slut till länsstyrelsen insända dels berättelse om hur stiftelsens ändamål blivit främjat under året och dels sammandrag av räkenskaperna enligt formulär, som Konungen fastställt (14 §). Länsstyrelsen skall med ledning av de insända handlingarna granska stiftelsens förvaltning. Vid granskningen bör huvudsakligen tillses, att stiftelsens medel icke dras från ändamål för vilka de är bestämda och att förmögenheten är placerad på nöjaktigt sätt (15 §). Enligt sistnämnda lagrum får länsstyrelsen infordra ytterligare handlingar eller upplysningar rörande stiftelsens förvaltning om länsstyrelsen vid granskningen finner sådana hand-

lingar eller upplysningar erforderliga. Därest omständigheterna påkallar det kan länsstyrelsen också hos styrelsen granska stiftelsens förvaltning, varvid räkenskaper, kassa, värdehandlingar och protokoll m. m. skall hållas tillgängliga av styrelsen.

Utredningens undersökningar tyder på att länsstyrelserna endast undantagsvis företar sådan särskild utredning som anges i 14 och 15 §§. Från länsstyrelsehåll har också i olika sammanhang påtalats att nuvarande personalresurser i allmänhet inte medger någon ingående kontroll av stiftelsernas verksamhet.¹

I Kungl. kungörelsen den 6 juni 1930 med vissa bestämmelser i anledning av lagen om tillsyn över stiftelser har tillämpningsföreskrifter till bl. a. 14 § utfärdats. Enligt 1 § kungörelsen skall det sammandrag av räkenskaperna som stiftelses styrelse enligt 14 § skall sända in till länsstyrelsen uppta tillgångar och skulder vid början av det senast förflutna räkenskapsåret, en sammanställning av inkomster och utgifter under nämnda år samt tillgångar och skulder vid samma års utgång. Sammandraget skall vara uppställt i huvudsaklig överensstämmelse med ett till kungörelsen fogat formulär. Formuläret innehåller f. n. vissa krav på specificering av tillgångarna bl. a. i fråga om aktier och obligationer samt krav på uppgift om de personer till vilka stiftelsen under året

¹ Se t. ex. bevillningsutskottets betänkande 1963: 51 s. 7.

delat ut medel.

Av offentlighetsprincipen följer att de redovisningshandlingar från stiftelser som enligt tillsynslagen och tillämpningskungörelsen ges in till länsstyrelse blir offentliga handlingar.

I taxeringsförfattningarna finns också, som förut nämnts, bestämmelser av visst intresse i detta sammanhang. Enligt 33 § taxeringsförordningen åligger det sådan stiftelse som är helt eller delvis frikallad från skattskyldighet för inkomst eller förmögenhet, att – i den mån självdeklaration inte avges till länsstyrelsen – lämna uppgift enligt fastställt formulär. Sådan uppgift skall uppta inkomster och utgifter under räkenskapsåret samt tillgångar och skulder vid räkenskapsårets början och slut liksom upplysning om de omständigheter, vilka anses böra föranleda frikallelse från skattskyldighet. Förste taxeringsintendenten kan enligt samma stadgande medge befrielse från uppgiftsskyldigheten. Eftersom de uppgifter som av en stiftelse ges in till taxeringsmyndigheten regelmässigt är sekretessbelagda (jfr 17 § sekretesslagen) har uppgiftsskyldigheten enligt taxeringsförordningen emellertid högst begränsat värde som informationsmedel. Till detta kommer att i praxis stiftelse relativt ofta torde befrias från uppgiftsskyldighet enligt förordningen.

Bestämmelsen om uppgiftsplikt enligt taxeringsförordningen infördes vid omarbetningen av förordningen 1956. Motivet var att förhindra att stiftelser – och ideella föreningar – som förmenar sig vara frikallade från skattskyldighet, genom att underlåta att avlämna självdeklaration skall kunna undgå taxeringsmyndigheternas uppmärksamhet.

Som framgår av det anförda är den skyldighet till offentlig redovisning som f. n. åligger stiftelser inte särskilt omfattande. En allmännyttig stiftelse som inte faller under bestämmelserna i 1929 års lag om tillsyn över stiftelser är – även om den har aldrig så stor samhällsekonomisk betydelse – helt fri från skyldigheter i fråga om offentlig redovisning.² Det kan heller inte sägas att de bestämmelser om årsredovisning som 1929 års lag innehåller särskilt väl motsva-

rar nutida krav på insyn, i vart fall inte såvitt gäller större stiftelser. Enligt utredningens mening kan det från samhällets synpunkt numera knappast godtas att kraven på redovisning för sådana stiftelser – stiftelser som ibland har åtskilliga miljoner kronor i tillgångar – är så mycket lägre än motsvarande krav på även helt obetydliga aktiebolag eller ekonomiska föreningar. Sådana lagregler bör tillskapas för årsredovisningen i stiftelser att samhället och allmänheten garanteras information om stiftelsernas förhållanden. Detta krav synes så mycket mer berättigat som de anspråk på sekretess som produktionsföretag och liknande med fog kan uppställa i vissa frågor, och som beträffande sådana företag begränsar utrymmet för offentlig redovisning, torde ha mycket ringa relevans i stiftelser.

Även om samarbetsutredningen haft anledning att till behandling ta upp endast begränsade delar av stiftelseinstitutet, har utredningen kommit till uppfattningen att tiden nu bör vara mogen att vidta en genomgripande översyn av den lagstiftning som reglerar detta institut. Utredningen förordar att en sådan översyn kommer till stånd inom en nära framtid. Vid denna översyn bör det vara en självskriven uppgift att också behandla frågan om stiftelsernas årsredovisning. Frågan om en revision av lagstiftningen om stiftelser har under senare år tagits upp i olika sammanhang, bl. a. i en rad riksdagsmotioner.³ I motionerna har påtalats nuvarande bristande insyn i stiftelsernas förhållanden och det otillfredsställande i att bestämmelser saknas på en rad för stiftelseinstitutet centrala områden. Utredningen vill i anslutning här till peka på bristen på regler i fråga om stiftelsestyrelsers arbete, funktioner och ansvar. Riksdagen har också i anslutning till sådana motioner

² I praxis förekommer dock att stiftelse utan att skyldighet därtill föreligger avger viss offentlig redovisning. Se t. ex. minnesskrift för Knut och Alice Wallenbergs stiftelse till stiftelsens 50-årsjubileum 1967.

³ Se bl. a. 1963 I: 271 och II: 313 samt 1970: I: 60 och II: 71, I: 389. 1970 års motioner är f. n. föremål för remissbehandling.

uttalat sig till förmån för en lagrevision.⁴

Utredningen är emellertid väl medveten om att sagda översyn innebär en komplicerad och omfattande lagstiftningsuppgift. I avvaktan på att denna genomförs bör därför vissa (provisoriska) åtgärder vidtas för att förbättra informationen om i första hand de större allmännyttiga stiftelser som inte står under tillsyn enligt 1929 års lag; stiftelser som alltså f. n. inte är skyldiga att avge någon som helst offentlig redovisning. Det synes lämpligen kunna ske i den formen att i 1929 års tillsynslag tas in en bestämmelse att stiftelse som inte står under tillsyn enligt lagen men som har mer omfattande tillgångar skall avge motsvarande årsredovisning till länsstyrelsen som enligt 14 § tillsynslagen nu åligger de stiftelser som står under tillsyn. Det torde från de synpunkter utredningen har att beakta vara lämpligt att sådan redovisningsskyldighet åläggs alla stiftelser som har tillgångar som överstiger en miljon kronor.

Vad nu sagts innebär inte att alla stiftelser som har mer än en miljon kronor i tillgångar blir underkastade tillsyn enligt 1929 års lag. Förslaget innebär endast att sådan stiftelse, även om den inte står under tillsyn, skall upprätta samma form av redovisning som de stiftelser som står under tillsyn och att redovisningshandlingarna, genom att de skall ges in till länsstyrelsen, blir offentligt tillgängliga.

Den angivna redovisningsskyldigheten bör fullgöras på samma sätt och inom samma tid som motsvarande skyldighet för stiftelser under tillsyn. Det innebär att redovisningshandlingarna inom tre månader från räkenskapsårets utgång skall insändas till länsstyrelsen i det län där stiftelsens förvaltning huvudsakligen utövas (jfr 1 och 14 §§ tillsynslagen).

Utredningen förordar slutligen att en översyn sker av det formulär som används vid stiftelses redovisning till länsstyrelsen. Formuläret motsvarar i befintligt skick uppenbarligen inte nutida redovisningskrav.

⁴ Se bevillningsutskottets betänkande 1963:51.

Även om utredningens direktiv i flera sammanhang tar upp frågor som rör information och samarbete mellan företagsledning och anställda i företagen anger direktiven dock inte dessa frågor som någon huvuduppgift för utredningen. Det framgår av bl. a. det förhållandet att direktiven aviserar en särskild offentlig utredning i hithörande frågor, nämligen den utredning som skall arbeta med försöksverksamhet med företagsdemokrati i de statliga bolagen. Om sålunda redan direktiven begränsar utredningens uppdrag så kommer till detta vissa andra omständigheter som på ett bestämt sätt har återverkat på utredningens arbete i denna del.

Den första av dessa omständigheter är att frågor om företagsdemokrati sedan länge ansetts tillhöra *området för avtalsfrihet mellan arbetsmarknadens parter*. Företrädare för SAF, LO och TCO har inför utredningen förklarat att de vidhåller avtalsfrihetens princip på detta område och att utredningen därför inte nu bör lägga fram förslag till bindande bestämmelser i ämnet. Nämnda huvudorganisationer har också hänvisat till den intensiva utrednings- och försöksverksamhet med inriktning på företagsdemokratiska spörsmål som f. n. pågår på en rad områden.

Huvudorganisationerna har därvid avsett bl. a. den försöksverksamhet med fördjupad företagsdemokrati som skall påbörjas bland SAF:s medlemsföretag. Till grund för denna verksamhet ligger ursprungligen en skrivelse

den 2 juni 1969 från LO till Utvecklingsrådet för samsarbetsfrågor – ett organ tillsatt av SAF, LO och TCO.¹ I denna skrivelse anförde LO.

Företagsnämndsavtalet ger företag och lokala fackliga organisationer en möjlighet att träffa överenskommelser om att bedriva samarbetet på arbetsplatsen i andra former och efter andra regler än de i avtalstexten givna. Denna möjlighet utnyttjas dock ej i nämnvärd grad. En orsak härtill bland många andra kan vara bristen på systematiserad erfarenhet av samarbete i andra former än de som avtalet anvisar. Ett antal stimulerande exempel och en systematisk spridning av erfarenheterna från dessa skulle sannolikt väsentligen bidra till att det spontana utvecklingsarbete som avtalet vill främja kommer till stånd i större utsträckning. Försöksverksamheten bör i väsentlig grad ta sin utgångspunkt i den enskildes vardagssituation och främja dennes möjlighet att för egen del och genom den grupp individen tillhör utöva inflytande och kontroll över den egna arbetssituationen och på valet av de arbetsledare och chefer som spelar en avgörande roll för arbetsplatsens sociala relationer och psykologiska klimat. Vidare bör arbetet inriktas på att utvärdera ändamålsenligheten med olika former för en väsentligt fördjupad medverkan av anställda i beslut på olika nivåer av företagets organisation och

¹ Rådet har f. n. följande sammansättning. Herr Lars Wirström, ordf., dir. Curt-Steffan Giesecke, SAF, dir. Matts Bergom Larsson, Sveriges Verkstadsförening, dir. Lars Malm, Svenska AB Philips, dir. Boris Serning, Grängsbergsbolaget, 2:e ordf. Kurt Nordgren, LO, vice ordf., förbundsordf. Åke Nilsson, Metallindustriarbetareförbundet, sekreteraren Olla Gunnarsson, LO, dir. Otto Nordenskiöld, TCO, vice ordf., och förhandlingschef Ingvar Seregard, SIF.

med varierande grader av inflytande och medbestämmanderätt.

Som exempel på sådana projekt som försöks- och experimentverksamheten bör omfatta nämner LO:

ökat inflytande för enskilda arbetstagare i utformningen av rationaliseringsverksamheten och arbetsmetoder, arbetsmiljö och arbetsorganisation

medverkan i olika former och med varierande grad av medansvar vid tillsättande av arbetsledare, personalmän, arbetsstudiemän och andra befattningar av väsentlig betydelse för arbetsplatsens sociala och psykologiska klimat

olika former för de lokala personalorganisationernas inflytande på personalpolitikens utformning

olika former för samarbete mellan företagsledning och anställda, inbyggt i företagets organisation och omfattande största möjliga antal beslutsnivåer

medverkan av de anställda i projektgrupper och andra beredande och planerande arbetsgrupper i företaget

regelbunden medverkan av de anställda i beslut som fattas av direktion och/eller andra liknande informella men institutionaliserade beslutsorgan

representation i olika former i företagets styrelser.

Som svar på LO:s skrivelse anförde *Utvecklingsrådet för samarbetsfrågor* i ett uttalande den 24 september 1969 att en försöksverksamhet med nya former för fördjupad företagsdemokrati bör komma till stånd. Det ankommer nu närmast på parterna ute i företagen att gemensamt engagera sig i försök på olika nivåer. Några sådana försök kan Utvecklingsrådet genom sin forskningsgrupp följa mer vetenskapligt, men inte minst bristen på forskare begränsar antalet sådana kontrollerade försök. Detta bör dock inte hindra företag från att själva pröva sig fram med olika former av vidgad företagsdemokrati. Rådet konstaterar att väsentliga insatser kan göras inom företagsnämndsavtalets ram, men att det är angeläget att även sådana former av vidgat medinflytande blir prövade som ligger utanför avtalets ram.

Rådet säger vidare att det i samarbete med berörda förbund och företag avser att utarbeta riktlinjer för försöksverksamheten.² Som exempel på sådan verksamhet nämner

man medverkan av anställda (enskilda arbetstagare eller fackliga klubbar)

i rationaliseringsverksamhet avseende t.ex. arbetsmetoder, arbetsmiljö och arbetsorganisation,

vid personalpolitikens utformning,

genom samråd i olika former vid urval av arbetsledare, personalmän, arbetsstudiemän och andra befattningshavare av väsentlig betydelse för arbetsplatsens sociala och psykologiska klimat,

i olika former vid överläggningar med företagsledningen, t.ex. genom regelbundna kontakter med VD, genom styrelserepresentation eller liknande.

I LO:s skrivelse till Utvecklingsrådet i juni 1969 hänvisade LO till den *försöksverksamhet med fördjupad företagsdemokrati* som har inletts i *de statliga aktiebolagen*. Denna försöksverksamhet leds av en särskild delegation, utsedd av statsrådet Wickman.³

I *direktiven* till nämnda delegation⁴ framhöll statsrådet Wickman att frågan om ett mer demokratiskt produktionsliv kommit att tillmätas allt större betydelse och att dess lösning nu utgör ett av de viktigaste målen för den vidareutveckling av samhällets demokratisering som måste komma till stånd. Företagsdemokratin avser de anställdas möjlighet att påverka det egna företagets allmänna politik och de förhållanden som råder på den egna arbetsplatsen. Statsrådet fortsatte.

Skall de anställda kunna aktivt delta i en fördjupad företagsdemokrati med förbättrat samarbete på alla nivåer i företaget måste flera olika förutsättningar uppfyllas. För det första måste de anställda få nödvändig information om frågor av intresse i sammanhanget och ges reella möjligheter att tillgodogöra sig denna information. Detta kräver både en lämplig presentation och i vissa fall en omfattande utbildningsverksamhet. För det andra krävs att rätten till och graden av inflytande över olika typer

² Riktlinjer för den praktiska utformningen av försöksverksamheten har våren 1970 presenterats av rådet.

³ Delegationen har följande sammansättning. Sekreteraren Olle Gunnarsson, LO, ordf., personalintendent Bengt Linde, ASSI, ombudsman Karl-Erik Modig, TCO, metallarbetare Bengt Tengroth, SKF:s Verkstadsklubb, direktör Lars Åhstrand, Svenska Reproduktions AB, planeringschef Eric Pettersson, industridep., och kanslirådet Fingal Ström, finansdep.

⁴ Se Post och Inrikes Tidningar den 9.1.1969.

av frågor preciseras. För det tredje krävs att organisatoriska, praktiska och rättsliga förutsättningar skapas för ett aktivt deltagande i beslutsfattandet i de frågor som skall bli föremål för de anställdas medinflytande.

Företagsdemokratien bör i princip innebära medverkan av de anställda på alla beslutsnivåer i företaget. Olika grader av inflytande är dock tänkbara, från information och samråd till medbestämmande. Det är naturligt att utgå från att inflytande i första hand är av intresse när det gäller frågor med mer direkta återverkningar på förhållandena för den enskilde individen. Det gäller bl. a. frågor som arbetsets organisation och uppläggning, arbetsmiljön i vidare mening, samt personalfrågor som ej är reglerade i kollektivavtal om löner och andra anställningsvillkor. Frågor om den allmänna företagspolitiken som exempelvis marknadsföring, produktval etc. bör dock inte vara undantagna de anställdas inflytande. En primär uppgift för delegationen bör därför vara att klarlägga möjligheterna till och förutsättningarna för ett både till grad och omfattning vidgat inflytande för de anställda. Vidare bör undersökas vilka förändringar i informella och formella samarbetsformer som är lämpligast för att möjliggöra detta vidgade inflytande och göra det så värdefullt som möjligt, även från företagets synpunkt. En naturlig fråga i sammanhanget är huruvida, och i så fall under vilka förhållanden, vidgade befogenheter för företagsnämnderna är en framkomlig väg eller om andra former för inflytande bör prövas.

Försöksverksamhet med företagsdemokrati har redan inletts eller kommer inom en nära framtid att inledas även på andra delar av arbetsmarknaden, bl. a. inom de *konsumentkooperativa företagen*, inom *landstingssektorn* och på den *primärkommunala sektorn*.

Slutligen skall i detta sammanhang erinras om den *utredning ang. försöksverksamhet med fördjupad företagsdemokrati inom statsförvaltningen* som tillsattes i september 1969.⁵ I *direktiven* till denna utredning anförde statsrådet Löfberg bl. a.

I försöksverksamheten bör prövas förutsättningarna för och resultaten av bl. a. viss omfördelning av beslutsbefogenheten från nuvarande organ eller nivåer till andra organ eller nivåer inom myndigheten, där de anställdas erfarenheter och synpunkter kan få göra sig gällande i högre grad än nu. Försöken bör avse varierande grader av inflytande för de anställdas intressen i skilda delar av beslutsprocessen.

Sådana frågor rörande verksamhetens all-

männa inriktning, ekonomiska och organisatoriska förutsättningar m. m., vilka nu avgörs av myndighetens styrelse eller motsvarande ledningsorgan, bör inte principiellt undandras försöksverksamhet. Det bör sålunda kunna prövas om t. ex. kortsiktig och långsiktig planering, beslut om anslagsframställning, aktuella verksamhetsplaner o. dyl. kan ske under utvidgat representativt inflytande från personalen. Principiella frågor av personalpolitisk art bör vidare kunna omfattas av försöksverksamheten.

För den löpande verksamheten i den mån denna väsentligen innebär tillämpning av givna riktlinjer synes försöken inom en myndighet böra begränsas till ökad delegering, arbete i grupper, omfördelning av arbetsuppgifter o. dyl. i syfte att öka det personliga engagemanget i arbetet och därmed effektiviteten. Försöken bör avse olika typer av förvaltningsverksamhet. Försöksverksamheten bör omfatta endast befogenheter som klart tillhör myndigheten ensam. De sakkunniga skall även klarlägga formerna för ett ökat personalinflytande, t. ex. i vilken utsträckning nuvarande företagsnämnder kan ges ökade befogenheter eller om andra institutionella verksamhetsformer bör införas som ger de anställda ökad medbestämmanderätt eller medinflytande.

Till de olika utredningar som nu har redovisats skall läggas de utredningar i företagsdemokratiska frågor som pågår internt inom *huvudorganisationerna på arbetsmarknaden*. Sålunda har LO under hösten 1969 tillsatt en kommitté med uppgift att se över frågorna om företagsdemokrati ur LO:s synvinkel.⁶ Denna kommitté skall framlägga resultaten av sin undersökning vid LO:s kon-

⁵ Ledamöter i utredningen är generaldirektör Gustav Vahlberg, ordf., sekr. i SACO Göran Arsell, ombudsman Thorsten Holm, TCO-S, förbundsordf. Arne Johansson, Svenska teleförbundet, 1:e ombudsman Berne Palvall, SR, dir. Björn Qvarnström, Statens vägverk, dir. Urban Rosenblad, Personalskadebyrå i försvarsstaben och avd. chef Jan Rydén, Statskontoret.

⁶ Ledamöter i kommittén är 2:e förbundsordf. Bert Lundin, Metallindustriarbetareförbundet, ordf., 2:e förbundsordf. Börje Jönsson, Byggnadsarbetareförbundet, ombudsman Knut Therus, Fabriksarbetareförbundet, ombudsman Bengt Lloyd, Handelsanställdas förbund, ombudsman Lars Johansson, Kommunalarbetsförbundet, förbundssekr. Arne Nybom, Livsmedelsarbetareförbundet, förbundsordf. Arne Johansson, Telearbetsförbundet, 2:e förbundsordf. Gunnar Nilsson, Träindustriarbetareförbundet, förbundsordf. Erik Alderén, Typografiförbundet, sekr. Olle Gunnarsson, LO, och ombudsman Inge Janerus, LO.

gress 1971. En huvuduppgift för kommittén blir att ta ställning till om företagsdemokratifrågorna bör regleras genom kollektivavtal eller lösas genom lagstiftning.

TCO har i september 1969 tillsatt en kommitté för samarbetsfrågor på arbetsplatsen. Kommittén har haft till uppgift bl. a. att överväga nya samarbetsformer inom företagen.⁷ En delrapport från kommittén har nyligen presenterats i en skrift med titeln *Demokratisering av arbetslivet*. I rapporten föreslår kommittén sammanfattningsvis bl. a. att de anställdas inflytande skall avse alla beslutsnivåer i företaget, att den anställde skall ges ökade möjligheter att påverka sin egen arbetssituation (självbestämmande), att företagsnämnderna skall utvecklas till reguljära organ i företagets organisation med vidgad beslutsrätt, att de anställda genom representation i olika beslutsorgan, bl. a. i styrelsen, skall få ökad möjlighet till insyn och inflytande samt att demokratiseringen av arbetslivet i första hand skall grundas på avtal mellan arbetsmarknadens parter. Rapporten kommer att behandlas vid TCO:s kongress sommaren 1970.

Också inom *SAF* pågår internt arbete i dessa frågor. Arbetet är koncentrerat till arbetsgivareföreningens beslutande instanser, i första hand till dess styrelse och arbetsutskott.

Vad som nu redovisats har självfallet påverkat inriktningen av utredningens arbete i fråga om information och samarbete mellan företagsledning och anställda. Som tidigare sagts har det föranlett utredningen att begränsa sina överväganden i denna del, dock inte så långt att utredningen avstått från att ta upp frågor som utredningen bedömt som lämpliga att nu avgöra.

En av de frågor utredningen ansett sig böra ägna uppmärksamhet gäller arbetet inom företagsnämnderna. Enligt *1966 års avtal mellan SAF och LO resp. mellan SAF och TCO om företagsnämnder* är företagsnämnden den viktigaste formen för organiserad samverkan mellan företagsledning och anställda. Företagsnämnd skall inrättas vid företag, där i regel sysselsätts minst femtio arbetare, om arbetsgivaren eller vederböran-

de lokala organisation på arbetsarsidan begär detta (1 § *SAF-LO-avtalet*). Antalet företagsnämnder inom *SAF-LO-området* uppgår idag till omkring 2 500. Till dessa skall läggas ett betydande antal företagsnämnder utanför *SAF-LO-området*.

Om företagsnämndens ställning och arbetsuppgifter sägs i 4 § nämnda avtal.

Företagsnämnden, som är ett organ för information och samråd mellan företagsledningen och de anställda genom deras fackliga organisationer inom företaget, har ... till uppgift att verka för ökad produktivitet och ökad arbetstillfredsställelse.

Härvid åligger det nämnden

- att upprätthålla fortlöpande samverkan mellan arbetsgivaren och de anställda;

- att bereda de anställda insikt i verksamhetens ekonomiska och tekniska betingelser samt rörelsens resultat;

- att verka för de anställdas trygghet i anställningen samt för arbetarskydd, trivsel och i övrigt en god arbetsmiljö;

- att främja yrkesutbildning inom företaget; samt att i övrigt verka för goda produktions- och arbetsförhållanden vid företaget.

Arbetsgivaren får till företagsnämnden delegera rätten att fatta beslut inom vissa avgränsade områden, t. ex. sociala frågor inom en given budgetram och ersättning för inlämnade förslag. Sådan delegering gäller till dess den återkallas.

I avtalets 6 § anges företagsnämndens verksamhet närmare:

I syfte att tillvarata de anställdas erfarenheter och insikter är det *förutsatt*, att man i företagsnämnderna informerar och samråder om för företaget och dess personal väsentliga frågor. Av samrådets natur följer att detta föregår företagsledningens beslut och eventuella förändringars genomförande. Med företagsledningen avses såväl den verkställande ledningen som styrelsen. Vid samråd inom nämnden bör denna söka komma fram till en gemensam uppfattning. Resultatet av nämndens arbete skall kontinuerligt genom en av arbetsgivaren därför utsedd representant delges berörda personer

⁷ Ledamöter i kommittén är ombudsman Karl-Erik Modig, ordf., ombudsman Lennart Sahlsten, SIF, ombudsman Svante Viksten, HTF, ombudsman Hilding Sjöberg, Bankmannaförbundet, ombudsman Thorsten Holm, TCO-S och ombudsman Gunnar Örbäck, TCO-K.

inom företagsledningen. Då denna fattat beslut i fråga, som är av betydelse för de anställda, bör information därom lämnas i företagsnämnden, särskilt om frågan tidigare behandlats i nämnden.

I de fall, då det skulle kunna medföra skada för arbetsgivaren att uppenbara visst förhållande, föreligger icke informations- och samråds-skyldighet. Då arbetsgivaren tar ställning till huruvida i visst fall information skall lämnas bör han även taga i betraktande de anställdas intresse av att information ges.

Områdena för information och samråd är . . . produktionsfrågor, ekonomiska frågor och personalfrågor. Inom nämnden bör samråd äga rum om informationens närmare utformning.

Avtalet innehåller också en bestämmelse om vidareinformation som innebär att företagsnämnden på lämpligt sätt skall göra resultatet av sitt arbete känt för företagets anställda (7 §).

Såvitt angår företagets ekonomi åligger det arbetsgivaren att lämna företagsnämnden regelbunden och framåtriktad information på ett sådant sätt att nämnden kan bilda sig en god föreställning om företagets ekonomiska förhållanden och framtidsutsikter (9 §). Vidare sägs i samma paragraf att företagsnämnder i aktiebolag och ekonomiska föreningar genom arbetsgivarens försorg skall få del av för rörelsen upprättade årsredovisningshandlingar och revisionsberättelse. Arbetsgivaren bör tillhandahålla nämnden material ägnat att belysa företagets ställning och resultat, t. ex. sådant material som aktieägarna (medlemmarna) erhåller på bolagsstämman (föreningsstämman). Bestämmelserna om ekonomisk information till de anställda skall ses mot bakgrund av de mål för samarbetet i företagen, som varit vägledande vid avtalens tillkomst: ökad produktivitet och ökad arbetstillfredsställelse.

I fråga om personalpolitiken fastslås i 10 § att information och samråd skall äga rum i företagsnämnden om de allmänna riktlinjerna för företagets personalpolitik, t. ex.

a) principer och metoder för rekrytering, urval och befordran,

b) allmän planering av rekrytering och utbildning,

c) uppgörande av introduktionsprogram, samt

d) principer för omplacering eller omskolning av äldre arbetskraft och begränsat arbetsföra samt för omflyttning av personal i samband med strukturförändringar.

I samma paragraf sägs också att i fråga om nedläggande, inställelse eller väsentlig inskränkning av företagets drift samråd skall äga rum inom företagsnämnden beträffande åtgärdens inverkan på anställningsförhållandena.

Om företagsnämndens sammansättning föreskrivs i 24 § att nämnden skall bestå av ledamöter utsedda dels av arbetsgivaren och dels av arbetarna samt, där avtalet om företagsnämnder mellan SAF och TCO är tillämpligt, också av tjänstemännen vid företaget.

Slutligen bör nämnas att företagsnämnd skall hålla ordinarie sammanträde en gång varje kalenderkvartal.

I förhållande till det avtal om företagsnämnder som tidigare gällde och som tillkom 1946 innebär 1966 års avtal på flera punkter väsentliga förändringar. 1966 tillkom sålunda bl. a. bestämmelserna att information och samråd normalt skall ske före beslut och att företagsnämnd också får ta upp frågor som behandlas av företagets styrelse.

Vidare bildades i samband med avtalet 1966 Utvecklingsrådet för samarbetsfrågor, med uppgift att vägleda och främja samarbetsorganens arbete genom information, utbildning och forskning.

Som exempel på den verksamhet som rådet hittills bedrivit kan nämnas att en arbetsgrupp inom rådet utarbetat mallar och exempel för företagens bokslutspresentation för de anställda »Årsredovisningen i företagsnämnden» (se vidare kapitel 11). En annan arbetsgrupp arbetar med förslag till olika forskningsprogram på samarbetsområdet.

Som framgår av denna redogörelse ger företagsnämndsavtalet redan i sin nuvarande form stora möjligheter till fördjupad företagsdemokrati. Den form för samverkan mellan företagsledning och anställda som företagsnämnden utgör, bör, om avtalet till-

lämpas enligt sin anda och bokstav, innebära att de anställda bereds möjlighet att utöva ett väsentligt inflytande i för dem betydelsefulla frågor. Emellertid synes arbetsmarknadens organisationer eniga om att avtalet på många håll ännu ej tillämpas på det sätt som förutsatts. TCO-ledningen betonade vid en hearing inför utredningen (se hearing 7.1) att problemen med företagsdemokrati skulle vara åtskilligt mindre om företagsnämndsavtalet verkligen tillämpades i praktiken. Frågan om representation för de anställda i företagets styrelse skulle bli relativt ointressant om företagsnämndsavtalets bestämmelser om samråd följdes, sades det också från detta håll.

Från de anställdas sida har man inför utredningen särskilt visat på att bestämmelsen i nämndavtalet om *samråd före beslut* tillämpas i endast ringa utsträckning. Detta förhållande belyses i en *företagsnämndsenkät* som LO lät utföra 1968. Enkäten omfattade något mer än 73 % av samtliga registrerade nämnder inom i första hand LO:s och SAF:s gemensamma avtalsområde. Enligt enkäten ansåg arbetarrepresentanterna i 65 % av de tillfrågade nämnderna – två år efter de nya bestämmelsernas tillkomst – att man får information först *sedan* beslut fattats. Det framgår av enkäten att arbetsgivarna är något mer benägna att samråda i personalfrågor än i produktionsfrågor. Vid några hearings – se särskilt överläggningen med TCO – har också framhållits att arbetsgivare i väl många fall till stöd för befrielse från informationsskyldighet åberopar bestämmelsen i företagsnämndsavtalets 6 § att informations- och samrådsskyldighet inte föreligger i de fall, då det skulle kunna medföra skada för arbetsgivaren att uppenbara visst förhållande.

Vid utredningens hearings har vidare framkommit att den information som ges om *företagens ekonomiska förhållanden* inte alltid presenteras på ett sådant sätt att de anställda kan tillgodogöra sig informationen. Detta gäller särskilt presentationen av årsredovisningshandlingarna.

En punkt i företagsnämndsavtalet som utredningen funnit tillämpad i endast ringa

utsträckning avser arbetsgivarens rätt att till företagsnämnden *delegera beslutanderätten* i »sociala frågor inom en given budgetram» (4 § tredje stycket). Enligt LO:s enkät hade beslutanderätten i sådana frågor endast delegerats till 4 % av tillfrågade nämnder. Det skall dock framhållas att av de nämnder, som inte tillerkänts sådan beslutanderätt, endast 10 % framställt begäran om beslutanderätt.

En central punkt i företagsnämndsavtalet är stadgandet om *vidareinformation*, dvs skyldigheten för nämnderna att »göra resultatet av sitt arbete känt för företagets anställda» (7 §). Vid utredningens undersökningar har framkommit att man både på arbetsgivar- och arbetstagsarsidan är medveten om att detta stadgande i praktiken bereder betydande problem. Enligt en av SAF 1968 genomförd enkätundersökning Hur går det i företagsnämnden? tillställde endast 15 % av de företag som enkäten omfattade samtliga anställda protokoll från nämndsammanträdena. Relativt få företagsnämnder hade vidtagit några arrangemang för muntlig vidareinformation, detta trots att nämndavtalets 7 § uttryckligen anger att hela personalen en gång om året bör ges tillfälle till en orientering om företagsnämndens verksamhet.

Utredningen har funnit det angeläget att relativt utförligt uppehålla sig vid företagsnämndsavtalets innehåll och faktiska tillämpning. Som utredningen tidigare konstaterat skulle, om avtalets möjligheter utnyttjades fullt ut, ett väsentligt steg ha tagits mot ökad företagsdemokrati. Ansvar för att detta hittills skett i endast begränsad utsträckning torde få tillskrivas såväl arbetsgivare som arbetstagare. På båda håll synes man ha brustit när det gällt att föra ut avtalsinnehållet till företagsledning och till lokala fackliga organisationer. Utredningen har dock noterat att parterna under senare tid blivit alltmer medvetna om behovet av intensifierad upplysnings- och utbildningsverksamhet om företagsnämndsavtalet och att åtgärder vidtagits för att tillgodose detta behov. Det finns också anledning att här erinra om de initiativ som under senare tid

tagits för att genom olika slag av experimentverksamhet förbättra gamla former för samarbete och finna nya sådana.

Utredningen anser det synnerligen angeläget att dessa olika initiativ fullföljs och att de erfarenheter som vinnas får en snabb och allmän spridning på arbetsmarknaden. Som påpekades i direktiven till den delegation som skall arbeta med försöksverksamhet i de statliga bolagen kan längre gående företagsdemokratiska reformer i vissa fall kräva att »rättsliga förutsättningar» skapas. Innebörden av detta är att vissa samarbetsformer kan komma att kräva förändringar i gällande företagslagstiftning för att möjliggöra ett längre gående ansvarstagande från de anställdas sida. Inte heller i andra sammanhang bör enligt utredningens mening möjligheten av *lagstiftning* i hithörande frågor uteslutas, även om det kan vara att föredra att i samarbetsfrågor arbeta på grundval av frivilliga överenskommelser. Samhällets intresse av fördjupad företagsdemokrati är emellertid så klart markerat att statsmakterna inte i längden kan ställa sig passiva.

Gentemot arbetsgivarsidan vill utredningen i detta sammanhang framhålla betydelsen av att den negativa attityd till samarbete med de anställda, som alltfjänt finns på sina håll, övervinns. Den grundtanke, som varit en utgångspunkt för utredningens olika förslag, nämligen att företagen inte längre kan anses synonyma med enbart ägarna till företagen bör alltmer komma att prägla företagsledningarnas sätt att informera och fatta beslut. Utredningen vill i detta sammanhang särskilt erinra om värdet av samråd med de anställda i företaget före beslut i frågor som berör företagets utveckling, anställningstrygghet, arbetsmiljö etc. En mer restriktiv tillämpning av den regel i företagsnämndsavtalet som ger företagsledningen möjlighet att underlåta samråd bör allvarligt eftersträvas.

Gentemot arbetstagsidans vill utredningen peka på angelägenheten av ökad utbildning. Ökad företagsdemokrati ställer ökade krav också på de anställda. Inte minst ställs stora krav på de anställdas representanter i

företagsnämnderna. För att de skall kunna tillgodogöra sig ekonomisk information – och föra den vidare – samt göra de överväganden som krävs för ett meningsfullt samråd inom företaget fordras ökade kunskaper.

Utredningen övergår härefter till att något beröra sådana förslag som utredningen i övrigt lägger fram och som kan väntas medföra att informationen från företagsledning till anställda i företagen vidgas.

Om utredningens förslag till *skärpta redovisningskrav* för större aktiebolag och ekonomiska föreningar genomförs kommer detta att öka informationen till de anställda i sådana företag. Inte minst betydelsefulla blir kanske de nya redovisningsbestämmelserna genom att de kommer att ligga till grund för informationen till företagsnämnderna. Som tidigare nämnts skall nämligen enligt företagsnämndsavtalet informationen i ekonomiska frågor grundas bl. a. på årsredovisningen. Det förslag om *obligatorisk brutto-redovisning*, dvs information om rörelsens försäljningsintäkter, kostnader och resultat, som utredningen lägger fram bör medföra att i ett antal företag, som idag har netto-redovisning, en mer pedagogisk och lättförståelig resultatredovisning erhålles. Förslagen om utökad redovisning av *lagerreserv* kan väntas leda till att redovisningshandlingarna kommer att ge en mer rättvisande bild av företagens årsresultat. Detta resultat som ett uttryck för ett företags möjlighet att fortleva med bibehållen produktionskapacitet är givetvis i hög grad väsentligt för de anställdas trygghet. De nya kraven på *delårsrapporter* kommer dessutom att ge de anställda ökade möjligheter att fortlöpande följa företagets utveckling på centrala punkter.

Utredningens förslag i nu angivna hänseenden bör innebära att de årsredovisningar, som enligt nämndsavtalet skall tillställas företagsnämnderna i framtiden inte kommer att uppvisa lika stora variationer i fråga om innehållets kvantitet och kvalitet som hittills. Utredningen vill emellertid också fram-

hålla vikten av att *presentationen av redovisningshandlingarna* för de anställda anpassas till deras förmåga att tillgodogöra sig informationen. Populariserade former av resultaträkningar, balansräkningar etc. kan väsentligt bidra till att öka förståelsen för materialet.

Ett annat av utredningens förslag som också kan bidra till förbättrad information till de anställda i vissa företag är förslaget om *offentliga revisorer*. Sådana revisorer har motiverats just utifrån utredningens grundläggande ståndpunkt att företagen vid sidan av kapitalägarna inkluderar andra intressenter, däribland de anställda. Den offentlige revisorns uppgift att arbeta för största möjliga öppenhet i det reviderade företags årsredovisning bör bidra till vidgad information också till de anställda i företaget. Därtill kommer att revisorn bör tillse att informationen från företagsledningen till de anställda om företags ekonomiska situation, antingen informationen lämnas genom företagsnämnden eller på annat sätt, får en från de anställdas synpunkt lämplig utformning.

Slutligen öppnar utredningens förslag om viss lagstadgad rätt för en kommun till överläggningar med företag inom kommunen (6 § förslaget till lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m.) samtidigt en, låt vara indirekt, informationskanal från företagsledningen till de anställda. Förslaget innebär, som tidigare redovisats, att styrelsen i en kommun skall äga rätt att kalla till sig representanter för ledningen för ett företags arbetsställe inom kommunen för överläggningar. Om inte särskilda skäl föranleder annat skall till sådan överläggning också kallas företrädare för de anställda vid arbetsstället. Bland frågor som kan väntas bli behandlade i detta sammanhang märks större utvidgningar och inskränkningar av driften inom ett företag, produktionsomläggningar m. m. Den information som därvid lämnas av företagsledningen om företags förhållanden kommer alltså samtidigt de anställda till del.

14.1 Förslaget till lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m.

Som närmare har utvecklats i den allmänna motiveringen syftar den av utredningen föreslagna lagen om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m. till att skapa garantier för visst regelbundet informationsutbyte och samarbete mellan samhällsorgan och enskilda företag i främst planeringsfrågor. Åtskilliga bestämmelser i lagen har utformats så att de ger utrymme för en betydande flexibilitet i detta informationsutbyte. Det är som tidigare framhållits angeläget att utrymme finns att anpassa systemet till rådande lokala förhållanden och traditioner. De praktiska erfarenheter som **redan finns** på området bör självfallet, liksom de **nya** erfarenheter som vinnes i samband med systemets successiva utbyggnad, tillvaratas vid utformningen av **de** tillämpningsföreskrifter med vilka lagen förutsätts bli kompletterad.

1 §

I denna paragraf meddelas de grundläggande bestämmelserna om företagens uppgiftsskyldighet gentemot samhället i det av utredningen föreslagna nya informationssystemet.

I första stycket föreskrivs att länsstyrelsen får förordna att näringsidkare som har arbetsställe inom länet högst två gånger årligen skall lämna uppgift till länsstyrelsen om huvuddragen i den väntade ekonomiska utvecklingen av verksamheten vid arbetsstället

samt om huvuddragen i planerad eller förväntad utvidgning eller inskränkning i produktionen, sysselsättningen eller driften vid arbetsstället. Begreppet näringsidkare har här använts i den vidsträckta mening det givits i författningar på näringsrättens område under senare år. (Se t. ex. 1960 års varumärkeslag och 1966 års lag om företagsinteckning.) Med begreppet avses sålunda var och en som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk art.

Vid utformningen av förslaget har beaktats att många företag har sin verksamhet förlagd till flera arbetsställen i olika kommuner och i olika län. Sådana företagsenheter har ibland form av självständiga juridiska personer, t. ex. dotterbolag. Det vanligaste är dock att de inte har sådan status utan är filialer, tillverkningsställen, försäljningskontor etc. vid företaget. Det hindrar dock inte att de från sysselsättningssynpunkt etc. kan ha mycket stor betydelse för den kommun och det län där de är belägna. Utifrån de intressen utredningen har att beakta har det varit naturligt att anknyta uppgiftsskyldigheten till det enskilda arbetsstället.

Begreppet arbetsställe används bl. a. av SCB i dess industristatistik och definieras av denna myndighet som »en lokalt avskild produktionsenhet, vid vilken inom ramen för ett enda företag bedrivs ett enda slag av verksamhet inom i regel en enda definierad bransch eller vissa definierade kombinationer av skilda verksamheter». I vilken utsträckning en lokalt avskild enhet skall

delas upp på olika arbetsställen i det fall att verksamheten vid enheten hänförs sig till skilda branscher får bedömas från fall till fall med beaktande bl. a. av resp. företags möjligheter att lämna så specificerade uppgifter.

Någon föreskrift om att ett arbetsställe skall sysselsätta minst ett visst antal personer för att uppgiftsskyldighet skall kunna föreligga för detta har inte upptagits i paragrafen. En sådan föreskrift skulle på ett olämpligt sätt kunna begränsa informations-systemets användningsområde. Det får dock förutsättas att vid urvalet av de arbetsställen för vilka uppgiftsskyldighet skall föreligga, arbetsställen med färre än 50 anställda i allmänhet inte kommer i fråga. Undantag torde dock få göras för t. ex. glesbygdskommuner med ett begränsat antal företag och för särskilt kapitalintensiva företag med ett litet antal anställda.

Uppgiftsskyldighetens omfattning har i paragrafen bestämts i överensstämmelse med vad som sagts därom i den allmänna motiveringen (s. 67 f.). Som där närmare beskrivits är det inte avsett att företagen skall åläggas att lämna i detalj siffermässigt preciserade uppgifter utan fastmera uppgifter om utvecklingstendenser på olika områden, som är betydelsefulla för samhällsplaneringen. I överensstämmelse härmed avser paragrafen inte bara sådana förändringar för vilka konkreta planer har utformats inom företagen utan också intentioner och förväntningar hos företagsledningen, som med relativt hög grad av sannolikhet kan väntas leda till förändringar inom företaget. Som tidigare angivits förutsätter förslaget att en preciserad bestämning av uppgiftsskyldigheten sker först efter viss försöksverksamhet.

I överensstämmelse med vad som anförts i den allmänna motiveringen har länsstyrelsen i paragrafen givits rätt att infordra uppgifter från landstinget i fråga om dess arbetsställen inom länet. Det ligger i sakens natur att landstingets uppgiftsskyldighet regelmässigt inte kommer att omfatta uppgifter om den ekonomiska utvecklingen vid resp. arbetsställe utan främst skall ta sikte på planerade investeringar samt utvidgning-

ar eller inskränkningar i sysselsättningen.

Utredningen har i anslutning till de allmänna motiven förordat att även statliga organ och då i första hand enheter inom de statliga affärsverken skall kunna åläggas uppgiftsskyldighet i systemet. Det ligger inom Kungl. Maj:ts befogenhet att förordna om sådan uppgiftsskyldighet. En erinran härom har upptagits i paragrafens tredje stycke. Närmare föreskrifter om uppgiftsskyldigheten torde få tas in i instruktioner etc. för berörda statliga organ.

2 §

I överensstämmelse med vad som sagts i den allmänna motiveringen föreskrivs i denna paragraf att länsstyrelsen, innan förordnande meddelas om uppgiftsskyldighet enligt 1 §, skall samråda med styrelsen i den kommun där arbetsstället är beläget. Detta samråd kan väntas bli särskilt omfattande när det första gången skall avgöras beträffande vilka arbetsställen inom resp. kommun som uppgiftsskyldighet skall föreligga. Det synes lämpligt att överläggningar därefter med viss regelbundenhet tas upp mellan länsstyrelsen och kommunerna inom länet i frågor om förordnanden enligt 1 §. Självfallet bör en kommun vara oförhindrad att även dessemellan med länsstyrelsen ta upp sådana frågor.

3 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om vidareinformation från länsstyrelsen till kommuner samt regionala och centrala statliga organ. Principerna för denna vidareinformation har redovisats i de allmänna motiven (s. 71). Av hänsyn till företagens sekretessbehov har i lagtexten markerats att vidareinformation på det regionala planet skall ske endast till sådana statliga organ för vilka de lämnade uppgifterna är av väsentlig betydelse, främst som underlag för deras planering.

4 §

Paragrafens första stycke har i överensstämmelse med de allmänna motiven givits

formen av en rekommendation till resp. kommun att informera alla näringsidkare som har arbetsställen inom kommunen om kommunens planering och verksamhet på områden som är av betydelse för dessa. Rekommendationen har kombinerats med en regel i andra stycket som ålägger kommunstyrelserna att informera de näringsidkare som är uppgiftsskyldiga på grund av förordnande enligt 1 § eller som inom kommunen sysselsätter mer än 50 personer. Antalet arbetsställen med så många anställda torde i hela landet uppgå till omkring 4 800. (Se även bilaga 11.1 och 11.4). Uppgifter om vilka arbetsställen som har mer än 50 anställda synes kunna inhämtas genom det centrala företagsregistret.

I den allmänna motiveringen har angivits vilka områden informationen till företagen i första hand bör omfatta. Det förutsätts dock att efter överläggningar med företrädare för bl. a. kommuner och företag tillämpningsföreskrifter utfärdas som närmare anger informationsskyldighetens omfattning.

Kommunstyrelse bör vara oförhindrad att delegera vissa här avsedda arbetsuppgifter till enskilda ledamöter av styrelsen eller till särskilt utskott inom denna. (Jfr den allmänna motiveringen s. 70.)

5 §

Paragrafen innehåller liksom den närmast föregående dels en rekommendation, som här avser alla näringsidkare inom länet, dels en föreskrift om att vissa i paragrafen angivna näringsidkare skall informeras genom länsstyrelsens försorg. I fråga om den närmare innebörden av länsstyrelsens (och andra statliga länsorgans) informationsskyldighet i denna del hänvisas till de allmänna motiven (s. 69). Det förutsätts dock – liksom i fråga om kommunerna – att efter överläggningar med företrädare för berörda parter tillämpningsföreskrifter utfärdas som närmare anger omfattningen av informationsskyldigheten.

I detta sammanhang bör erinras om innehållet i 38 § länsstyrelseinstruktionen (1958: 333), där det sägs: »Finnes för behandling

av något hos länsstyrelsen förekommande ärende nödigt höra länets invånare eller menighet inom länet eller vill länsstyrelsen eljest i viss fråga överlägga med kommunala myndigheter eller enskilda personer, äger länsstyrelsen, där särskilda bestämmelser icke till annat föranleda, att föranstalta om erforderligt sammanträde inför länsstyrelsen eller inför av länsstyrelsen därtill förordnad tjänsteman». Denna bestämmelse ger länsstyrelsen möjlighet att hålla de överläggningar med representanter för företag och kommuner för informationsutbyte etc. som länsstyrelsen anser erforderliga i anslutning till frågor som uppkommer inom ramen för det nya informationssystemet.

6 §

Som utredningen i olika sammanhang har betonat förutsätter utredningens förslag att informella kontakter även i fortsättningen kommer att vara den sedvanliga formen för informationsutbyte och samarbete mellan kommuner och företag. Utredningen har emellertid funnit det påkallat att i förevarande paragraf ta in bestämmelser som ger en kommun vissa garantier för att överläggningar kan komma till stånd med de mer betydelsefulla företagen inom kommunen, om de informella kontakterna brister. Sådan bristande kontakt kan enligt utredningens erfarenhet uppkomma särskilt vid krisituationer inom ett företag. Bestämmelsen har utformats så att den ger kommunstyrelse rätt att i fråga, som är av väsentlig betydelse för kommunen och berör arbetsställe inom kommunen för vilket uppgiftsskyldighet föreligger enligt 1 §, kalla företrädare för ledningen för det arbetsstället till överläggningar. (Om möjlighet att i vissa fall vid sådan kallelse förelägga vite, se 8 §.)

Den institutionella rätten till överläggningar bör inte av en kommun få utnyttjas i frågor av mindre betydelse för kommunen. Detta har slagits fast genom kravet att den fråga som överläggningen gäller skall vara av »väsentlig» betydelse. Frågor av sådan art torde huvudsakligen uppkomma i anslutning till större produktions-, drifts- eller

sysselsättningsförändringar inom företagen.

Med uttrycket »ledningen för arbetsstället» avses den eller de som vid själva arbetsstället utövar den faktiska ledningen. Vid kallelse av företrädare för ett arbetsställe som inte utgör en självständig enhet, t. ex. endast ett tillverkningsställe inom ett större aktiebolag eller en filial, får kallelsen avse platschefen, föreståndaren etc. på orten och eventuellt någon eller några av dennes närmaste medarbetare.

I andra stycket har tagits in en bestämmelse att, om inte särskilda skäl föranleder annat, även företrädare för de anställda vid arbetsstället skall kallas till överläggning enligt första stycket mellan kommunstyrelsen och ledningen för arbetsstället. Med »företrädare för de anställda» avses i första hand representanter för de anställdas fackliga organisationer vid arbetsstället. Särskilt i frågor om större drifts- eller sysselsättningsförändringar inom företagen bör det vara väsentligt för kommunen att höra också de anställdas uppfattning. Bestämmelsen bör samtidigt kunna ses som ett komplement till företagsnämndsavtalet i så måtto, att den ger de anställda vid de arbetsställen som faller under paragrafen en ytterligare möjlighet att informeras om större förändringar inom resp. företag.

7 §

I denna paragraf har bestämmelser införts som ger de näringsidkare som är uppgiftsskyldiga enligt 1 § en motsvarande rätt till överläggningar med kommunstyrelsen som kommunstyrelsen fått gentemot dem enligt 6 §. Även här förutsätts att de överläggningar näringsidkarna inom en kommun önskar med kommunen regelmässigt kommer till stånd på informell väg. Paragrafen bör sålunda, på motsvarande sätt som 6 §, ses som en yttersta garanti för att överläggningar kan komma till stånd, när de informella kontakterna brister. Liksom i 6 § har den institutionella rätten till överläggningar begränsats till de näringsidkare som är uppgiftsskyldiga på grund av förordnande enligt 1 § och till frågor som är av väsentlig

betydelse för sådan näringsidkare. Särskilda överläggningar med stöd av paragrafen synes kunna ifrågakomma främst i mark- och lokalfrågor samt i frågor om kommunikationer, bostäder och kraftförsörjning.

8 §

I denna paragraf meddelas bestämmelser om vitesföreläggande i anslutning till näringsidkares uppgiftsskyldighet och skyldighet att inställa sig till sammanträde enligt 6 §. Rätt att förelägga vite om en näringsidkare inte efterkommer förordnande enligt 1 § bör tillkomma både länsstyrelsen och sådan central statlig myndighet som i 1 § tredje stycket ges rätt att förordna om uppgiftsskyldighet. Med tanke på uppgiftsskyldighetens karaktär bör vitesföreläggande kunna komma i fråga endast om näringsidkare underlåter att efterkomma ett förordnande enligt 1 §.

Bestämmelsen i andra stycket om rätt för kommun att förelägga företrädare för ledningen för visst arbetsställe vite förutsätter att kallelse först utfärdas utan att vite utsätts. Först sedan sådan kallelse inte hörsammats får alltså vite utsättas.

9 §

I likhet med vad som skett i t. ex. lagen (1956: 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden (5 §) har här tagits in en bestämmelse att vid tillämpningen av lagen uppgiftsskyldig inte skall betungas onödigt. Samarbetsutredningens undersökningar visar att det på företagshåll finns visst missnöje över nuvarande uppgiftsskyldighet gentemot det allmänna i fråga om statistik etc. Att den i paragrafen givna föreskriften följs synes därför utgöra en viktig förutsättning för det nya informationssystemets funktionsduglighet.

10 §

Informationsflödet från företagen till länsstyrelser, kommuner etc. kan, som tidigare framhållits, ej väntas få tillfredsstäl-

lande omfattning om inte de tjänstemän eller förtroendemän hos statliga och kommunala organ som får del av uppgifter från företagen åläggs tystnadsplikt. De bestämmelser om tystnadsplikt som finns upptagna här har utformats i överensstämmelse med motsvarande bestämmelser för bl. a. SCB:s och arbetsmarknadsverkets tjänstemän.

14.2 Förslaget till lag om offentliga styrelseledamöter och offentliga revisorer i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser

Utredningen har övervägt huruvida de lagbestämmelser som fordras för genomförandet av utredningens förslag om offentliga styrelseledamöter och offentliga revisorer bör inordnas i aktiebolagslagen och i lagen om ekonomiska föreningar eller upptas i särskild lag. Utredningen har därvid stannat för det senare alternativet. Till detta ställningstagande har framför allt bidragit att lagstiftningen såvitt gäller aktiebolag och ekonomiska föreningar föreslås tidsbegränsad till fem år samt att de bestämmelser som fordras för styrelserepresentationen i stiftelser inte lämpligen kan inordnas i nuvarande lagstiftning på området. Det förhållandet att ifrågavarande bestämmelser tas upp i en särskild lag innebär att bestämmelserna kommer att utgöra komplement till de bestämmelser som finns i aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar om styrelseledamöter och revisorer. Med undantag av bestämmelserna i 8 § AL och 6 § FL – se vidare härom under 5 § nedan – skall således bestämmelserna i AL bli tillämpliga på offentlig styrelseledamot i aktiebolag samt bestämmelserna i AL och i FL på offentlig revisor i aktiebolag resp. i ekonomisk förening. Detsamma gäller styrelseledamot i stiftelse i den mån stiftelse, i vilken offentlig styrelseledamot utses, faller under 1929 års lag om tillsyn över stiftelser och tillsynslagen innehåller bestämmelser som reglerar styrelseledamöternas förhållanden.

1 §

I denna paragraf har i överensstämmelse med vad som utvecklats i den allmänna motiveringen bestämmelser intagits som ger Kungl. Maj:t rätt att förordna offentliga styrelseledamöter i aktiebolag och i större allmännyttiga stiftelser. I fråga om aktiebolag skall sådana förordnanden samtidigt få avse högst 20 bolag. Som tidigare sagts bör förordnanden av offentliga styrelseledamöter i aktiebolag om möjligt avse samma bolag under hela den femårsperiod under vilken försöksverksamheten med styrelserepresentation i aktiebolag skall pågå. I vissa fall bör dock förändringar i fråga om sådana förordnanden kunna ske. Det bör självfallet gälla då ett bolag upphör att bestå som självständig juridisk person på grund av likvidation, fusion e. d., men även i vissa andra situationer bör ett förordnande kunna omprövas, t. ex. när ett bolag, i vars styrelse offentlig ledamot ingår, efter försäljning kommit att ingå som dotterbolag i en koncern.

Den föreslagna rätten för Kungl. Maj:t att utse offentlig styrelseledamot i stiftelse avser endast stiftelser som tillgodoser vissa allmännyttiga ändamål och har tillgångar vars värde överstiger fem miljoner kronor. Begränsningen till allmännyttiga stiftelser har markerats genom att paragrafen gjorts tillämplig endast på stiftelse som har till huvudsakligt ändamål att främja verksamhet som anges i 53 § 1 mom. e) kommunal-skattelagen. Sistnämnda lagrum avser stiftelser vars huvudsakliga ändamål är att under samverkan med militär eller annan myndighet stärka rikets försvar eller att, utan begränsning till viss familj, vissa familjer eller bestämda personer, främja vård och uppfostran av barn eller lämna understöd för beredande av undervisning eller utbildning eller utöva hjälpverksamhet bland behövande eller främja vetenskaplig forskning.

Utredningens förslag i fråga om stiftelsers årsredovisning (se kapitel 12) innebär att hos länsstyrelserna kommer att finnas redovisningshandlingar för alla stiftelser vars tillgångar överstiger en miljon kronor. Detta öppnar möjlighet för Kungl. Maj:t att fort-

löpande få uppgift om stiftelser, i vilka offentlig styrelserepresentation kan komma ifråga.

4 §

I denna paragraf har i enlighet med de allmänna motiven tagits upp bestämmelser om offentliga revisorer i aktiebolag och ekonomiska föreningar. Vad som i anslutning till 1 § denna lag sagts om att förordnande av offentlig styrelseledamot, därest inte särskilda omständigheter föranleder annat, bör avse samma bolag under hela ifrågavarande femårsperiod, anser utredningen på motsvarande sätt böra gälla offentlig revisor.

Som tidigare angivits skall en offentlig revisor vara att likställa med övriga revisorer i bolaget eller föreningen och tillsammans med dem verkställa revisionen. En erinran härom har tagits in i paragrafens andra stycke (jfr även 149 § BL, där motsvarande bestämmelse finnes såvitt gäller offentliga revisorer i affärsbanker).

5 §

8 § AL och 6 § FL reglerar f. n. vilka uppgifter som skall finnas i bolagsordning för aktiebolag resp. i stadgar för ekonomisk förening. I 8 § första stycket 6 AL sägs att i bolagsordning skall anges antalet styrelseledamöter och revisorer samt antalet styrelsesuppleanter, om sådana skall utses. Vidare skall anges tiden för styrelseledamots och revisors uppdrag samt hur styrelseledamot och revisor jämte suppleanter för dem skall tillsättas i de fall de inte väljs av bolagsstämman. I 8 § andra stycket AL sägs att antalet styrelseledamöter och styrelsesuppleanter kan bestämmas så att lägsta och högsta antalet anges.

Enligt 6 § första stycket 6 FL skall i föreningsstadgar anges antalet revisorer eller det högsta eller lägsta antal till vilket de skall uppgå samt, om suppleanter skall finnas, samma uppgift beträffande dem. Vidare skall anges tiden för revisors och suppleants uppdrag samt, om revisor eller supple-

ant skall utses av annan än föreningsstämman, hur tillsättning skall ske.

Erforderliga bestämmelser om sättet för utseende av offentlig styrelseledamot och revisor samt om sådan styrelseledamots och revisors mandattid meddelas i 1, 4 och 6 §§ förevarande lag om offentliga styrelseledamöter och revisorer. Behov kan inte anses föreligga att i bolagsordningen (föreningsstadgan) för de aktiebolag (ekonomiska föreningar) i vilka offentlig styrelseledamot resp. revisor kommer att utses, även ta in motsvarande bestämmelser. (Jfr prop. 1970: 141, förslag till ändring i 5 § lagen om bankrörelse.) Bestämmelserna i 8 § AL om styrelseledamot och revisor samt i 6 § FL om revisor bör därför inte gälla i fråga om offentlig styrelseledamot eller offentlig revisor. Paragrafen har utformats i enlighet med det anförda.

Av nu angivna förslag följer att offentlig styrelseledamot och offentlig revisor inte skall inräknas i det antal styrelseledamöter eller revisorer som anges i bolagsordning (föreningsstadga). Bestämmelser i bolagsordning (föreningsstadga) om antal styrelseledamöter och revisorer påverkas således inte av det förhållandet att offentlig styrelseledamot eller revisor utses i bolaget (föreningen).

6 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om mandattiden för offentliga styrelseledamöter och revisorer.

I fråga om mandattiden för styrelseledamot i aktiebolag som väljs av bolagsstämman gäller f. n. enligt 77 § tredje stycket AL att ledamoten skall utses för tid intill dess ordinarie bolagsstämman hållits. Han får dock inte väljas för längre tid än till och med den stämman som skall äga rum under tredje räkenskapsåret efter valet.

För styrelseledamot som tillsätts i annan ordning än genom val av bolagsstämman finns inte några bestämmelser i aktiebolagslagen om mandattid. Det ankommer på den som utser sådan ledamot att bestämma mandattiden.

För revisorer i aktiebolag som väljs av bolagsstämma gäller enligt 106 § AL att de alla skall utses för samma tid och att de inte får utses för längre tid än till och med den ordinarie bolagsstämma, som skall äga rum under tredje räkenskapsåret efter valet.

AL innehåller inte några regler om mandattid för revisor som skall utses av annan än bolagsstämman. Det ankommer på den som utser att bestämma mandattiden.

Revisorer i ekonomisk förening utses enligt 45 § FL för tid intill dess ordinarie stämma hållits och får inte utses för längre tid än till och med den ordinarie föreningsstämma, som skall äga rum under andra räkenskapsåret efter valet. Dessa bestämmelser avser både revisor som utses av föreningsstämma och revisor som förordnas av annan än stämman.

Som framgått av den allmänna motiveringen (s. 90) saknas f. n. lagregler om mandattid för styrelseledamot i stiftelse.

I enlighet med vad utredningen tidigare har anfört bör mandattiderna för offentlig styrelseledamot och offentlig revisor anslutas till dem som gäller för övriga styrelseledamöter och revisorer i företaget. Detta synes såvitt gäller aktiebolag lämpligen kunna uppnås genom att i förevarande paragraf hänvisning sker till de lagrum i AL i vilka bestämmelser om mandattider för styrelseledamöter och revisorer nu meddelas. Inom den ram som paragrafen anger bör mandattiden för offentlig styrelseledamot eller revisor kunna anpassas till den som i praktiken gäller för övriga styrelseledamöter eller revisorer i resp. bolag.

För revisor i ekonomisk förening som utses av annan än föreningsstämma finns redan nu bestämmelser meddelade i 45 § FL. Särskilda bestämmelser i ämnet fordras således inte.

Det förhållandet att mandattiderna anknutits till dem som gäller för övriga styrelseledamöter och revisorer bör medföra att offentlig styrelseledamot och offentlig revisor regelmässigt kommer att utses i samband med ordinarie bolags- eller föreningsstämma.

Beträffande offentlig styrelseledamot i

stiftelse bör det överlämnas åt Kungl. Maj:t att bestämma mandattiden. Denna synes lämpligen inte få avse längre tid än tre år.

Paragrafen har utformats i enlighet med det anförda.

Bestämmelserna om lagens ikraftträdande och giltighetstid

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1972. I enlighet med vad som anges i de allmänna motiven om en femårig försöksverksamhet skall den i fråga om aktiebolag och ekonomiska föreningar således upphöra att gälla vid utgången av år 1976. Med hänsyn till att revisionen av räkenskaper för räkenskapsår som utgår under år 1976 i många fall inte kan väntas vara avslutad vid utgången av det året, bör offentlig revisor även därefter kunna deltaga i revision som avser räkenskapsår som avslutats senast den 31 december 1976. Bestämmelserna har utformats i enlighet härmed.

14.3 Förslagen till ändringar i lagen om aktiebolag och i lagen om ekonomiska föreningar

228 § AL och 118 § FL

Som framgått av det föregående har utredningen ansett att de särskilda bestämmelser som krävs i anledning av förslagen om offentliga styrelseledamöter och revisorer inte bör tas in i AL eller FL utan i särskild lag. Detsamma gäller de särskilda redovisningsbestämmelser för större aktiebolag och ekonomiska föreningar som utredningen föreslår. AL och FL synes dock bära innehålla hänvisningar till de särskilda båda lagarna.

228 § AL och 118 § FL innehåller f. n. vissa bestämmelser om AL:s och FL:s tillämplighet. I 228 § erinras sålunda om att särskilda bestämmelser gäller för bl. a. bank- och försäkringsaktiebolag och i 118 § FL sägs, att FL inte är tillämplig på ömsesidiga försäkringsbolag, understödsföreningar etc. Nyss angivna hänvisningar bör lämpligen kunna införas i dessa båda paragrafer.

14.4 Förslaget till ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

22 §

Utredningen har i det föregående närmare utvecklat behovet av sekretess i fråga om uppgifter som inhämtas från företagen i anslutning till det nya informationssystemet. I samband därmed har förordats att nya bestämmelser förs in i sekretesslagen som tillgodoser detta behov. Den art av verksamhet som det nya informationssystemet förutsätter har nämligen inte ansetts kunna hänföras under någon nuvarande bestämmelse i sekretesslagen. De nya bestämmelserna bör lämpligen kunna tas in i en ny 22 §, i stället för de bestämmelser i paragrafen som tidigare utgått (se SFS 1968: 327).

Den föreslagna paragrafen har utformats i huvudsaklig överensstämmelse med de bestämmelser som i 16, 20 och 21 §§ sekretesslagen finns meddelade till skydd för enskilt företags affärs- eller driftförhållanden. Utredningen förordar att handling som inkommit till eller upprättats hos statlig eller kommunal myndighet som avses i lagen om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m.m. och innehåller upplysningar om viss näringsidkares affärs- eller driftförhållanden, i princip inte ~~skall~~ få lämnas ut tidigare än 20 år efter handlingens datum. Uppgift bör dock självfallet kunna få lämnas ut om näringsidkaren medger det. För att myndighet i praktiken skall kunna utnyttja viss uppgift som ett företag lämnat i informationssystemet torde ibland fordras att myndigheten får möjlighet att lämna ut uppgiften. Myndigheten bör då lämpligen av näringsidkaren söka utverka medgivande till att så sker. (Jfr i fråga om sådant medgivande utredningens hearing 1.9 s. 33.)

14.5 Förslaget till ändring i lagen om tillsyn över stiftelser

18 a §

Som närmare utvecklats i de allmänna motiven (kapitel 12) anser utredningen att de regler om offentlig redovisning, som nu

gäller för stiftelse som står under tillsyn enligt 1929 års lag bör göras tillämpliga också på stiftelse som inte står under tillsyn, om stiftelsens tillgångar överstiger en miljon kronor. I denna paragraf har bestämmelser införts som medför sådan verkan. Den skyldighet att upprätta viss redovisning som anges i 14 § tillsynslagen liksom skyldigheten att insända redovisningshandlingarna till länsstyrelsen skall alltså gälla alla stiftelser som har mer än en miljon kronor i tillgångar. Tillgångarna bör härvid beräknas med utgångspunkt från deras bokförda värde på aktivsidan i stiftelsens balansräkning.

Som tidigare påpekats innebär förslaget inte att de stiftelser som faller under 18 a § också kommer att stå under tillsyn av länsstyrelse. Det är endast kraven i 14 § på viss offentlig redovisning som blir tillämpliga på dem.

Reservationer

1. Av herr Haglund

Allmänna synpunkter

Genom utvecklingen av vårt lands näringsliv har vi kunnat uppnå en snabb ekonomisk tillväxt och en hög social standard. Vi har byggt upp vårt välbefinnande med de resurser som näringslivet skapat. Personligen har jag haft tillfälle att följa hur ett brukssamhälle förvandlats till en modern stad som ett resultat av industrins på orten gynnsamma utveckling.

Vårt lands beroende av utrikeshandeln har ständigt ökat. Den svenska industrins höga tekniska nivå har också skapat förutsättningar för oss att konkurrera med andra länder och att hittills hävda oss på den internationella marknaden trots vårt höga kostnadsläge.

Det är angeläget att de åtgärder som samarbetsutredningen föreslår för »förbättrad information och vidgat samarbete mellan företag och samhälle» är sådana att de ej äventyrar de grundläggande förutsättningarna för framåtskridande och fortsatta initiativ. Härvid utgår jag ifrån att det är ett gemensamt mål att kunna behålla vårt nuvarande välbefinnande och även att öka detta, samtidigt som allt större trygghet skapas för de anställda.

Samarbetsutredningen framlägger lagförslag på huvudsakligen följande tre områden:

Uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m.;

Offentliga styrelseledamöter och reviso-

rer i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser;

Särskilda redovisningsbestämmelser för vissa aktiebolag och ekonomiska föreningar.

Beträffande det förstnämnda och det sistnämnda förslaget är jag ense med utredningen i övrigt. Genomföres dessa förslag i rätt anda, kan man uppnå, att det förtroliga samarbete mellan företag och samhälle, som är rådande på många håll, kommer att vidgas, vilket enligt min mening måste vara målet för utredningen och dess initiativtagare.

All erfarenhet visar emellertid att ett öppet och konstruktivt samarbete måste vara grundat på ömsesidigt förtroende. Jag ifrågasätter därför om ovannämnda mål säkrast kan nås genom lagstiftning. Denna kan komma att i stället bli ej endast till hinder för en gynnsam utveckling, utan även till skada för det samarbete som utan tvång redan existerar mellan företag och samhälle och som i många fall sträcker sig längre än den föreslagna lagens bokstav föreskriver.

Förslaget om offentliga styrelseledamöter och revisorer i företagen avviker enligt min mening även från ovannämnda målsättning. Jag kan i dessa delar icke biträda majoritetens uppfattning utan får avge följande reservation:

Offentliga styrelseledamöter

Enligt utredningens majoritet kan tre motivkomplex för styrelserepresentation för sta-

ten urskiljas, nämligen ideologiska, pragmatiska (effektivitetspolitiska) och intressebevakande.

De *ideologiska* motiven är enligt majoriteten baserade på ett allmänt rättvisekrav och på att det inom företagen måste finnas en allmän demokratisk kontrollmöjlighet gentemot dem som styr.

Vi har i Sverige en ändamålsenlig form av blandekonomi. Huvuddragen i denna är att företagen får verka inom de ramar statliga och andra myndigheter bestämmer. Detta gäller både privata och statliga företag. Företagen är i dag i olika hänseenden föremål för kontroll från myndigheternas sida.

När det gäller de anställda inom företagen kan man överväga en utbyggnad av deras medverkan i olika former och i samband därmed kan man med rätta använda ordet demokrati. Att via de enskilda företagens styrelser föra in en statlig styrning och kontroll är enligt min mening principiellt felaktigt. Statliga styrelseledamöter i privata företag är inte en förutsättning för en fungerande demokrati. Detta framgår bl. a. av att inget land i den västliga världen har detta system. I vissa länder strider det dessutom mot grundlagen.

Kontroll utövad av en statlig styrelseledamot i ett enskilt företag är en form av myndighetsutövning. De maktbefogenheter, som i detta fall skall inrymmas i myndighetsutövningen, kommer ej att bringas till uttryck i några rättsregler. Fältet är därmed i princip fritt för godtycke. Detta strider mot en grundläggande princip i varje demokratiskt rättssystem, nämligen att statsmaktens befogenheter gentemot de enskilda, det må vara personer eller företag, skall klargöras genom bestämda rättsregler. Jag anser, att majoritetens ideologiska resonemang vittnar om bristande inlevelse i demokratins egentliga innebörd. Argumentet att de ideologiska motiven är de mest »fundamentala och självklara» är därför inte övertygande.

Beträffande de *pragmatiska-effektivitetspolitiska* motiven göres i betänkandet gällande att företagens effektivitet skulle öka

genom systemet med statliga styrelseledamöter.

Enligt majoritetens uppfattning skulle företagen tillföras en ny och kompletterande typ av personligt vetande. Om den statlige styrelseledamoten är specialist på ett visst område kan detta påstående vara riktigt i vissa situationer, men specialisterna är i regel inkopplade under ett ärendes förberedelse, icke i beslut på styrelsenivå. Vidare anses den statlige styrelseledamoten tillföra bolaget »bättre kännedom om ekonomisk-politiska värderingar i samhället». Jag är inte fullt klar över vad majoriteten avser härmed men förmodar att den lägger tonvikten på det senare ledet – de politiska. Betyder detta att de statliga styrelsemedlemmarna skall föra ut ett politiskt budskap, borde det ha uttryckts tydligare. Slutligen görs gällande att den statlige styrelseledamoten skall tillföra bolaget »en mer direkt och för den egna situationen avpassad information om förestående statliga och kommunala åtgärder». Detta förefaller mig strida mot vedertagna principer i vårt samhälle. Informationer av detta slag måste – när de blir tillgängliga – vara tillgängliga för alla.

Viktigare beslut i de större industriföretagens styrelser föregås av omfattande utredningar med anlitande av specialister på olika områden. Det finns en mycket stor kontaktyta mellan å ena sidan företaget, representerat av styrelse, verkställande direktör och övriga anställda och å andra sidan statliga och kommunala myndigheter. Jag är övertygad om att det är en praktiskt taget enhällig uppfattning hos företagen att man icke anser sig ha behov av en statlig styrelseledamot för att ernå erforderliga kontakter.

Återstår de *intressebevakande* motiven. Dessa kan enligt majoriteten »sagas utgå från det partstänkande som är vanligt inom modern administrativ litteratur» och föranleder majoriteten att fastslå att »samhället behöver styrelserepresentation för att kunna bevaka att dess intressen beaktas». Jag medger att jag kanske inte är särskilt förtrogen med modern administrativ litteratur

utan jag har i mitt ställningstagande låtit mig ledas av vad jag anser vara rationellt och i landets intresse. Jag frågar mig vad majoriteten har för grund för sitt påstående. Jag har nyss nämnt att inga andra länder i den västliga världen ansett sig ha behov att tillsätta representanter för staten i styrelsen för privata företag. Har det svenska näringslivet visat prov på så mycket större brist i samhällsansvar att det är nödvändigt hos oss?

Majoriteten räknar med att det skulle vara en fördel att den statlige styrelseledamoten i god tid skulle få kännedom om förestående förändringar i driften. Det skulle föra för långt att närmare ingå på den strukturomvandling i olika former som sker inom vårt näringsliv, men jag tror att det är riktigt att säga att de fusioner som ägt rum i de allra flesta fall resulterat i stabila företag med större konkurrenskraft och ökad trygghet för de anställda. Inom vissa branscher, t. ex. skogsbruk, har rationaliseringen lett till allvarliga arbetslöshetsproblem, där det allmänna fått träda emellan. Andra typfall är låglönebranscher såsom textil- och skoindustrin, där den solidariska lönepolitiken framtingat nedläggningar. Vi har här att göra med ekonomiska sammanhang, som ingen styrelseledamot kan göra mycket åt. Det skulle kunna invändas att en statlig styrelseledamot tidigare än som nu sker skulle ha kunnat informera myndigheterna, men av vad som framkommit vid utredningens »hearings» förefaller det som om nuvarande informationssystem fungerar i stort sett tillfredsställande. De brister som kan finnas bör man kunna räkna med att utredningens förslag om nytt informationssystem skall avhjälpa. Fördelen med detta system i jämförelse med information via en statlig styrelseledamot är bl. a. att informationer går direkt från verkställande direktören som har tillgång till alla fakta och därför kan lämna en mera fullständig och aktuell information. Man bör i detta sammanhang inte bortse från att det kan finnas en viss risk, att en statlig styrelseledamot som har till uppgift att fungera som informationskanal, kan frestas att

lämna information för tidigt. Inom en styrelse diskuteras ofta framtidsplaner som av olika skäl såsom ändring i konjunkturen, växlingar i efterfrågan eller den tekniska utvecklingen, aldrig blir förverkligade. Information om sådana projekt kan lätt få negativa följder.

Avsnittet »Allmänna utgångspunkter» i betänkandet avslutas med ett konstaterande att det nya informationssystemet har sin tyngdpunkt förlagd till det lokala och regionala planet, under det att styrelserepresentationen är mer inriktad på det centrala planet. »Styrelserepresentationen har i första hand setts som ett medel för informationsutbyte och samarbete på central nivå, och då främst med de från samhällets synpunkt mest betydelsefulla företagen.»

Informationsutbyte och samarbete på central nivå äger redan nu rum, varvid företagen i regel representeras av sin verkställande direktör och/eller styrelsens ordförande. Dessa personer har det direkta ansvaret för företagets skötsel. Att vid sidan härav skapa en annan informations- och samsarbetskanal skulle i många fall försätta styrelsens ordförande och verkställande direktör i en ohållbar situation. Det är uppenbart att företagets verkställande ledning ej kan ta ansvar för de informationer som den statlige styrelserepresentanten lämnar till utanförstående.

Under rubriken »Konsekvenser - från företagets utgångspunkt» behandlar betänkandet frågan, huruvida statlig styrelserepresentation skulle försämbra styrelsens handlingskraft. Man konstaterar att det för närvarande i många företag förefaller nära nog uteslutet, att någon begär omröstning eller reserverar sig till protokollet. Majoritetens antagande att häri icke skulle inträda en avgörande förändring betvivlar jag. För varje ledamot av en styrelse måste den grundläggande frågan vara: »Vems fullmäktige är jag, vems intresse skall jag tillvarata?» Majoriteten är själv betänksam inför det ansvar som staten indirekt kan ådraga sig för impopulära åtgärder. Jag tror att faran snarare ligger i att den statlige styrelseledamoten kommer att reservera sig mot dylika

beslut, och att styrelsen därför tvekar att i strid med den statlige ledamotens votum genomföra nödvändiga förändringar.

För att en styrelse skall fungera på rätt sätt fordras fullt förtroende mellan dess ledamöter. Varje ledamot måste känna sig fri att framföra sina synpunkter utan att riskera, att hans uttalanden förs vidare. Att sekretessen upprätthålles är en självklarhet. För man in i styrelsesekretsen en person, som har sin lojalitetsplikt till annan än företaget, riskerar man att det förtroendefulla samarbetet förbyts i misstänksamhet.

Av betänkandet framgår att den statlige styrelseledamoten skall vid kontakter med Kungl. Maj:t delges samhällets intentioner och i styrelsen verka för att dessa synpunkter beaktas. Vid dessa kontakter förutsättes av sekretesskäl enskilda styrelseärenden icke bli upptagna till behandling. Genom detta arrangemang blir den statlige styrelseledamoten regeringens redskap, och jag tror icke att det kommer att bli möjligt att upprätthålla sekretessen. I varje fall kan misstanke om sekretessbrott lätt uppstå. Detta kan bli särskilt aktuellt i fall då konkurrensförhållande föreligger.

Påståendet att den statlige styrelseledamoten skulle i vad avser konkurrensfrågan komma i samma situation som den i vilken ledande bankmän befinner sig är inte riktigt. **Bankmannen** har sitt uppdrag av respektive företags bolagsstämma, den statlige styrelseledamoten av staten.

I betänkandet framhålles att ett konstruktivt samarbete i sista hand blir beroende på vederbörande styrelseledamots personliga integritet och kompetens. Majoriteten är emellertid medveten om de praktiska svårigheterna att finna lämpliga personer. För den försöksverksamhet, vartill jag skall återkomma nedan, bör enligt majoriteten utses personer med stort företags- och allmänekonomiskt kunnande och med god kännedom om de samhälleliga målsättningarna, främst inom näringspolitiken. Det sistnämnda kompetenskravet synes mig tyda på att majoriteten tänkt sig att de statliga styrelseuppdragen skall vara politiska befattningar.

Offentliga revisorer

Jag övergår till majoritetens förslag om offentliga revisorer. Enligt betänkandet bör det nu övervägas att i viss utsträckning söka fullfölja den tankegång om revisorerna som företrädare för det allmänna, viken kommit till uttryck i förarbetena till gällande aktiebolagslag (SOU 1941: 9 sid. 446). Enligt detta av majoriteten åberopade uttalande skall revisorerna tillse att överträdelser icke sker av i aktiebolagslagen och bolagsordningen meddelade bestämmelser, som avser att skydda borgenärers, annan tredje mans och det allmännas bästa. Att tillse att bolagsledningen iakttagit bestämmelserna i aktiebolagslag och bolagsordning är en självklar skyldighet för revisorerna. Till detta fordras inga offentliga revisorer. När man försöker ta uttalandet i förarbetena till gällande aktiebolagslag som intäkt för införandet av offentliga revisorer (»låta ett sådant synsätt mer konsekvent tränga igenom») bygger man enligt min uppfattning på mycket svag grund. Avgörande är i stället vilken form av revision som är den mest ändamålsenliga.

Verkställande direktören och styrelsen för ett industriföretag har ständigt att göra ställning till frågor såsom nyinvesteringar, upptagande av nya produkter, utbyggnad av organisationen i in- och utlandet etc. Allt frågor som har vittgående konsekvenser för företaget både på kortare och på längre sikt, ofta ett tiotal år och mera i framtiden. Inga sådana beslut är riskfria. Verkställande direktören måste tillsammans med sin styrelse vid varje sådant ställningstagande taga en risk. Värderas risken för högt, och är man alltför rädd för att göra ett misstag, hämmas handlingskraften, företags utveckling blir mindre progressiv, företaget förlorar konkurrenskraft, de ansäddas trygghet minskar och den kommun där företaget ligger kan lida skada. Skulle besluten tillika fattas i vetskap om att de i efterhand skulle bli föremål för offentlig kritik av en statlig revisor, skulle självfallet ledningen för företaget bli mera obenägen att taga risker vid sitt beslutsfattande.

Revisionen är alltid en efterhandsgranskning. Det är lätt att vara efterklok. Den företagschef som vill skydda sig från att göra påvisbara misstag undviker så mycket som möjligt att fatta större beslut. En sådan inställning skadar verkställande direktörens och styrelsens auktoritet inom företaget, minskar allmänhetens förtroende, dess villighet att satsa kapital, vilket allt ytterst går ut över de anställda och samhället.

Enligt förslaget skall omfattningen av den offentlige revisorns granskning överensstämma med de övriga revisorernas och han skall vara underkastad samma tystnadsplikt. Man kunde därför kanske tycka, att näringslivet icke borde ha någon anledning att reagera mot en sådan revisor. Man glömmer emellertid då den grundläggande skillnaden mellan den offentlige och övriga revisorer, nämligen att de har olika uppdragsgivare. En av bolagsstämman utsedd revisor kan säkert stundom finna, att bolagsledningen fattat beslut som senare visat sig vara ofördelaktiga för företaget. Enligt gällande rätt har revisorn ingen skyldighet att omnämna sådana förhållanden såsom anmärkningar i revisionsberättelsen, annat än då åtgärderna kan tänkas föranleda dechargevägran, skadeståndstalan o. dyl. Att utan att skyldighet därtill föreligger upptaga åtgärder av företagsledningen till diskussion i revisionsberättelsen måste av en ordinarie revisor i regel bedömas såsom stridande mot bolagets intressen. Den offentlige revisorn måste se saken på ett annat sätt. Han har statens uppdrag att granska styrelsens och verkställande direktörens förvaltning. Han har betydligt svårare att ta hänsyn till bolagets intressen. Enligt majoritetens förslag ålägges den offentlige revisorn ingen särskild rapporteringsskyldighet utan det sägs, att han kan utnyttja de möjligheter som redan i dag finns att offentligt yttra sig över förhållandena i det företag som revideras. Detta vore inte så allvarligt om revisionen endast omfattade en räkenskapsrevision och kontroll att bolaget iakttagit gällande lagbestämmelser, såsom förhållandet är i utlandet förutom i Finland, men det faktum att vi har förvaltningsrevisi-

sion i vårt land medför en vidsträcktare granskningsplikt för revisorn med här ovan berörda konsekvenser.

Enligt majoriteten är det en uppgift för den offentlige revisorn att verka för största möjliga öppenhet i det reviderade företags årsredovisning. På detta område har skett en glädjande utveckling i Sverige under senaste årtionden och våra större bolag torde ligga i hög internationell klass i detta avseende. De rekommendationer som lämnas av Näringslivets börskommitté och av Föreningen Auktoriserade Revisorer har mer och mer blivit standard. Det bidrag de offentliga revisorerna kan lämna på detta område torde därför vara obetydligt. För övrigt föreskrives utförligt i utredningens »Förslag till lag med särskilda redovisningsbestämmelser» vilka uppgifter som årsredovisning och delårsrapporter skall innehålla för att kravet på en öppen redovisning skall bli tillgodosedd. Det blir även i framtiden en uppgift för företagets revisorer att kontrollera att ifrågavarande bestämmelser kommer att följas. Det finns därför ej på detta område sakliga skäl att åberopa för en utökning av revisionen med statliga revisorer.

Vidare bör den offentlige revisorn, enligt majoritetens förslag, tillse att informationen till de anställda om företagets ekonomiska förhållanden får en från de anställdas synpunkt lämplig utformning. För presentation av årsredovisningen i företagsnämnden har Svenska Arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens Centralorganisation gemensamt utarbetat vägledning. Den övriga information, som är av särskilt intresse för de anställda är den framåtriktade. En revisor har till uppgift att göra en efterhandsgranskning och torde därför sakna förutsättningar att här lämna något väsentligt bidrag. Därtill kommer att han skulle komma att bli engagerad i frågor som gäller framtiden och även medansvarig i dessa. Sedermera, vid följande efterhandsgranskning skulle han sålunda komma att kontrollera sig själv.

Det faktum att revisionsberättelserna är stereotypa till sitt innehåll, innebär icke att

revisionen görs mindre grundlig. Det är en vedertagen kutym, icke bara hos oss utan även på de flesta håll i utlandet. Att anmärkningar och erinringar är så sällsyn- ta i svenska revisionsberättelser är i själva verket ett uttryck för att revisorerna här i landet har den ställningen att de i före- kommande fall kan genomdriva sina krav i fråga om framförallt årsredovisningens in- nehåll. En avvikelse från gängse formule- ring väcker därför stort uppseende och kan bli till allvarlig skada för företaget.

Jag vill på det bestämdaste reservera mig mot majoritetens förslag om offentliga sty- relseledamöter och revisorer. Betänkandet innehåller även i vissa andra avseenden värderingar till vilka jag ej kan ansluta mig.

Utöver de skäl för mitt ställningstagande som jag ovan anført, vill jag framhålla det allvarliga uti att de internationella aspek- terna helt förbigåtts i betänkandet. Om vår industri skall kunna hävda sig i framtiden, måste vi delta i bland annat den integra- tionsprocess, som pågår i Europa. Redan i dag resonerar man inom såväl svensk som utländsk industri ofta så, att man med ett produktionsställe inom EEC täcker hela EEC-marknaden. Man föredrar därvid gi- vetvis det land som har det förmånligaste kostnadsläget och det bästa näringspolitiska klimatet. I Sverige har vi de högsta lönerna i Europa, ett perifert läge med höga trans- portkostnader och på grund av vårt kalla klimat höga byggnadskostnader för våra in- dustri- anläggningar. Det finns sålunda redan nu skäl för utländska företag att utanför vårt lands gränser förlägga sådan produk- tion som även är avsedd för den svenska marknaden.

Ett produktionsbortfall i Sverige måste ersättas med import. Att i ett sådant läge och med ökade påfrestningar på vår han- dels- och bytesbalans och därmed på vår valutaserv på ett avgörande sätt ytterligare försämra vårt näringspolitiska klimat ge- nom att införa en styrning och kontroll av de privatägda företagen med statliga styrelseledamöter och revisorer, det kan inte vara riktigt. Utländska företag kommer san- nolikt ej att finna sig i en kontroll av detta

slag, som tillika är främmande för deras rättsuppfattning. Vi har – med eller mot vår vilja – att följa utvecklingen, tänka och handla internationellt i allt flera samman- hang.

Majoriteten har varit öppen för att in- förandet av statliga styrelseledamöter och revisorer kan medföra vissa nackdelar och har därför föreslagit en försöksverksamhet på fem år i ett begränsat antal företag. Det- ta förslag ger mig anledning till följande frågor:

Efter vilka grunder skall Kungl. Maj:t utvälja de företag som skall bli föremål för försöksverksamhet?

Kommer icke de företag som väljs ut att känna sig prickade, och att, såväl inom som utom landet, anses vara föremål för regeringens speciella misstänksamhet och ej ha dess fulla förtroende? Den skada som härigenom skulle kunna åsamkas des- sa företag, deras aktieägare, anställda och det allmänna, är det ej möjligt att bedöma storleken av.

Hur skall det bli möjligt att göra en vär- dering av de erfarenheter man gjort un- der femårsperioden – för att eventuellt vid dess slut taga steget fullt ut?

Sammanfattning

Till utredningens förslag om ett nytt in- formationssystem och en öppnare redovis- ning ansluter jag mig, som jag tidigare fram- hållit. Dessa förslag kan leda till en förbät- trad information och ett vidgat samarbete.

Majoriteten har till skillnad mot mig an- sett, att utredningens syfte ej nås med mind- re än att även en styrning och kontroll av de enskilda företagen föreslås genom styrel- seledamöter och revisorer, tillsatta av Kungl. Maj:t, varvid man dessutom avstått från kravet på auktorisation beträffande reviso- rerna. Detta lagförslag avser närmast en femårsperiod och ett begränsat antal företag.

De offentliga styrelseledamöterna och re- visorerna skall enligt lagförslaget ha sam- ma uppdrag i stort sett som övriga styrel- seledamöter och revisorer, valda av bolags- stämman. De kommer likväl att få en an-

nan huvudman och därför avkrävas en dubbel lojalitet. Detta förhållande kommer ofrånkomligt att skapa konflikter. Man måste ha klart för sig att redan accepterandet av själva principen med statliga styrelseledamöter och revisorer i enskilda företag villar skada, en skada, som ytterst går ut över de anställda inom svenskt näringsliv, vilkas intresse samarbetsutredningen har haft att främst taga tillvara, såsom jag har förstått uppgiften.

Av anförda skäl reserverar jag mig på det bestämdaste mot majoritetens förslag om offentliga styrelseledamöter och revisorer.

Vad vi idag behöver i vårt land är en kontinuerlig utveckling i förtroendefullt samarbete mellan det allmänna, de anställda och näringslivet. När utredningens resultat framlägges, finns det anledning befara, att det namn som utredningen har antagit, samarbetsutredningen, och som skapat vissa förväntningar, kommer att klinga falskt inom det svenska näringslivet.

2. Av herrar Edgren och Lundin

Den utveckling, som sker i samhället mot en demokratisering av relationerna inom arbetslivet genom bl. a. företagsnämndsverksamheten kräver en öppenhet i redovisningen av företagens resultat om en meningsfylld medverkan från de anställdas sida skall kunna komma till stånd. Många företag ger också idag en god redovisning genom frivilliga åtaganden utöver vad aktiebolagslagen föreskriver. Det är i första hand de större företagen med ett spritt aktieägarande som publicerar en fylligare redovisning. Men det finns fortfarande en grupp företag, som ofta med hänsyn till att aktieägarandet är spritt på ett fåtal händer eller på grund av brister i sin bokföring inte ger en information i klass med de övriga. Det är därför berättigat att genom förstärkta krav i aktiebolagslagen förbättra även dessa företags redovisning.

Det har inte ingått i utredningens direktiv att ompröva partsynen i aktiebolagsla-

gen. Det är dock klart, att samhällets och de anställdas beroende av företagens utveckling berättigar till att större hänsyn tas i aktiebolagslagen till deras intressen än vad tidigare varit fallet. Det är då rimligt att ställa kraven på redovisningen i relation till företagens samhällsekonomiska betydelse och mindre till antalet aktieägare. Genom utformningen av § 1 i den av utredningen föreslagna lagen med särskilda redovisningsbestämmelser kommer alltför många företag att undantas från de föreslagna bestämmelserna genom att de inte uppfyller mer än ett av de angivna kriterierna i mom. 1. Vi anser därför att § 1 mom. 1 skall omfatta både företag som kan antagas ha haft mer än 200 aktieägare och de som har haft tillgångar uppgående till mer än 10 milj. kr.

I § 1 mom. 2 är lägsta antal sysselsatta angivet till 500. Enligt vår mening bör antalet vara 200 om ett godtagbart antal företag skall ge de anställda och samhället en förbättrad resultatredovisning. Skälet att en öppnare redovisning för de företag som har mindre än 500 anställda skulle skada dessa företags konkurrenssituation vill vi bedöma som överdrivet. Genom de av utredningens majoritet angivna kraven kommer ungefär 500 företag att åläggas krav om förbättrad redovisning. I många av fallen har dessa företag redan en dylik standard på sin redovisning, varför utredningens förslag inte innebär någon större förbättring.

Genom den koncentration, som speciellt under 1960-talet har ägt rum inom näringslivet vad gäller ägandeförhållandena, har åtgärderna inom enskilda företag blivit beroende av andra åtgärder som initierats inom företag, som förvaltar och äger aktier eller fungerar som moderbolag till andra företag. Det är därför av stort värde att de anställda har realistiska möjligheter att bedöma en företagsgrupps ekonomiska ställning. Rimligtvis borde även samhället ha motsvarande intresse t. ex. för informationsbehovet vid utformningen av näringspolitiska åtgärder eller för utformningen av andra ekonomiska-politiska medel. Dessa krav finns oberoende om företagen är introducerade på börser eller ej. Koncernredovis-

ningen från de av vissa familjer dominerade företagsgrupperna är ofta mycket bristfälligt för att inte säga obefintligt. Det är då otillfredsställande att utredningen stannat för ett förslag, som innebär att dessa företag undantas från att ge en koncernredovisning likvärdig med vad som gäller för andra företagsgrupper med många ägare. Speciellt framstår detta som bristfälligt underbyggt med hänsyn till att dessa företagsgrupper tidigare varit så förtegrna om sina resultat. Därför borde till § 7 i den föreslagna lagen om särskilda redovisningsbestämmelser tillfogas en text, vilken innebär, att aktiebolag som tillsammans med dotterbolag under räkenskapsåret sysselsatt mer än 1 000 anställda skall redovisa koncernbalansräkning och koncernresultaträkning.

Det internationella företagandet är betydande och väntas öka i omfattning, vilket berörs i utredningens direktiv. Å ena sidan ökar de svenska företagens investeringar i utlandet och en stor del av sysselsättningsökningen i de svenska storföretagen sker utomlands. De bolag som ålägges utförligare koncernredovisning bör i denna därför ange koncernens sysselsättning och total lönesumma i Sverige resp. utlandet under året. Å andra sidan ingår svenska företag i grupper som helt eller delvis ägs eller styrs av intressen utanför landets gränser. Det är berättigat att de anställda i de senare företagen får samma möjligheter att bedöma företagsgruppens ekonomiska ställning som de anställda i de förra företagen.

Koncernbolag bör därför när koncernförhållande föreligger och koncernbolaget har en viss storlek åläggas att lämna vissa uppgifter om koncernen.

Mest angeläget är att andelen interna leveranser både i form av inköp och försäljning mellan ett koncernbolag och den övriga koncernen anges. Vidare bör uppgifter om koncernens bruttoomsättningssumma, totalvinst, totala lönesumma och sysselsättning krävas.

Den breddning av partsynen som tidigare nämnts bör även i lagen komma till uttryck genom att bolagen icke endast till aktieägare, som uppger namn och adress, ålägges

sända årsredovisningarna, utan att detta även skall gälla de anställdas organisationer.

Särskilda yttranden

1. Av herr Ekström

Ekströms yttrande är likalydande med herrar Edgrens och Lundins reservation (s. 137).

2. Av herr Hanner

Till samarbetsutredningen kom jag att knytas som expert med hänsyn till behovet av samordning av de utredningar i frågor rörande företagens redovisning, som å ena sidan förutsattes komma att ske inom samarbetsutredningen, å andra sidan utförts inom aktiebolagsutredningen och fondbörsutredningen, vilka ännu icke publicerat sina förslag på området och vilka jag biträtt såsom särskild sakkunnig resp. expert.

I samarbetsutredningens uppdrag ingick däremot från början icke explicit att upptaga frågor rörande revision och revisorer. När emellertid så har skett har jag de facto kommit att fungera som expert åt utredningen även i revisionsfrågor med hänsyn till min bakgrund (praktiserande auktoriserad revisor samt bl. a. förutvarande styrelseledamot och ordförande i Föreningen auktoriserade revisorer).

På andra områden än de nu nämnda har jag icke ansett mig kunna representera någon expertis i utredningens arbete, varför detta yttrande endast avser utredningens förslag rörande redovisning och revision.

Utredningens förslag på redovisningens

område är till större delen framlagda i samarbete med fondbörsutredningen, i vars betänkande detaljmotiv för de gemensamma förslagen kommer att redovisas. Jag finner icke anledning till några direkta invändningar mot det förslag, som utredningsmajoriteten framlägger. Med hänsyn till den snabba frivilliga kvalitetshöjning, som ägt och äger rum på området för årsredovisningar och delårsrapporter från de större företagen, kan det dock enligt min mening ifrågasättas, om ett ingrepp från lagstiftarens sida över huvud taget f. n. är påkallat.

På revisionsområdet presenterar utredningens majoritet tre förslag: A) en försöksverksamhet med offentliga revisorer; B) vidare utredning av frågan om förvaltningsrevision; C) en utredning rörande formen för auktorisation av revisorer i Sverige. Jag finner mig av här nedan anförda skäl icke kunna biträda dessa förslag.

A) Samarbetsutredningens huvudintressen har rört *samråd* och *insyn*. Att revisionen i företagen icke kan vara ett organ för främjande av sanrådsidén har stått klart för utredningen. Revisorerna kan, såsom kontrollerande organ, icke taga del i den beslutsprocess för vilken företagets styrelse och verkställande ledning svarar. Motivet för en försöksverksamhet med offentliga revisorer har sålunda utgjorts av insynsintresset. Det bör observeras, att utredningen på goda grunder klargjort, att ett genombrytande av

nu gällande tystnadsplikt för revisorer icke kan få komma i fråga – det skulle fullständigt äventyra revisionens effektivitet – och att den offentliga revisorn därför icke kan åläggas annan form för rapportering än genom revisionsberättelsen. Förutsättningen för att tillsättandet av en offentlig revisor skulle kunna bidra till ökad insyn skulle då icke kunna vara någon annan än att de nu fungerande revisorerna icke skulle iakttaga vad på dem åligger i vad avser granskningen av företagens (i detta fall aktiebolagens och de ekonomiska föreningarnas) offentliga redovisning. De företag, i vilka det i längden skulle kunna bli fråga om att tillsätta offentliga revisorer, är emellertid sådana större, av vilka numera nästan alla på grund av lag eller eljest revideras av auktoriserade revisorer och godkända granskningsmän. Det av utredningen omnämnda uttalandet i förarbetena till nuvarande aktiebolagslag, att det åligger revisorerna att tillse icke blott att bolagets och aktieägarnas bästa iakttages utan även att övervaka efterlevandet av de bestämmelser i aktiebolagslag och bolagsordning som avser att skydda borgenärers, annan tredje mans och det allmännas intressen, är för de nämnda yrkesrevisorerna icke blott välbekant utan en av de mest grundläggande reglerna för deras arbete. Att så verkligen är fallet är helt klart för den som känner yrket och dess utövare; det har dessutom kommit till mycket klart uttryck i uttalanden vid hearings i revisionsfrågan med näringslivets representanter (se hearing 2.17, särskilt hr Mossbergs uttalanden). De auktoriserade revisorernas intresse för förbättrade och öppnare redovisningsformer framgår också av det i betänkandet omnämnda arbetet inom Föreningen auktoriserade revisorer med utgivandet av rekommendationer i redovisningsfrågor. Det är för mig uppenbart, att tillsättandet av offentliga revisorer icke kan få någon effekt ur insynssynpunkt och att därför förslaget om en försöksverksamhet med sådana revisorer icke bort framläggas, särskilt som denna verksamhet under ett antal år kommer att belasta enstaka företag med extrakostnader och tillsättandet av of-

fentlig revisor i ett företag under försöksperioden kan komma att te sig som ett uttryck för särskilt misstroende från samhällets sida gentemot företaget och dess ordinarie revisorer.

B) Om förslaget till vidare utredning om förvaltningsrevisionen skall i första hand sägas, att denna del av revisionen varit föremål för ingående överväganden inom aktiebolagsutredningen, vilken samarbetat med motsvarande utredningar i Danmark, Finland och Norge i avsikt att få till stånd så vitt möjligt likalydande aktiebolagslagar i de nordiska länderna. Då utgångsläget i fråga om förvaltningsrevisionen är väsentligt olika i de olika nordiska länderna, blev detta ämne en av de mest centrala överläggningsfrågorna. Såsom det meddelats samarbetsutredningen uppnåddes enighet i detta nordiska samarbete kring en lösning som överensstämmer med den bestämning av förvaltningsrevisionens omfattning, som framgår av motiven till gällande svenska aktiebolagslag. Att samarbetsutredningen, innan aktiebolagsutredningen framlagt sitt betänkande, lämnar förslag om ytterligare utredning av förvaltningsrevisionen synes mig obefogat. Det är dessutom ägnat att minska de andra nordiska ländernas förtroende för den gemensamma lösning som uppnåtts. I det läge, vari frågan om den nordiska aktiebolagsrättens harmonisering nu befinner sig, skulle detta kunna medföra negativa effekter av oförutsebar räckvidd. I själva sakfrågan präglas samarbetsutredningens överväganden av en övertro på vad som är möjligt och lämpligt att vinna genom en »förvaltningsrevision». Bland svenska revisorer torde en praktiskt taget enig uppfattning vara, att lagstadgad förvaltningsrevision bör ha en omfattning som icke överskrider den nuvarande. Det kan nämnas att i de allra flesta länder lagen icke ålägger revisorerna några uppgifter av förvaltningsrevisionskaraktär.

C) Samarbetsutredningen har även föreslagit en utredning rörande formen för auktorisation av revisorer i Sverige, närmast avseende

frågan om icke »auktoriseringen av revisorer bör bli en samhällets angelägenhet». Det bör betonas, att utredningen icke som motiv framfört några invändningar mot den nuvarande auktorisationsordningen, som handhas av handelskamrarna och deras organ utan kostnad för det allmänna. Att vissa andra länder har statlig revisorsauktorisering kan heller knappast utgöra ett motiv. Man kan nämligen lätt anföra exempel på länder där liksom i Sverige auktoriseringen icke handhas av staten – närliggande länder är Finland och Storbritannien – men där lagstiftaren liksom här ansett den gällande auktorisationsordningen garantera sådan kvalitet och sådant oberoende hos de auktoriserade, att intet hinder förelegat att bygga lagbestämmelser på den gällande ordningen. Vid en internationell jämförelse kan konstateras, att Sverige har en högt kvalificerad kår av auktoriserade revisorer. Då sålunda något mera påtagligt motiv för en utredning icke anförts, är det ägnat att förvåna att samarbetsutredningen framlagt förslag på ett område som ligger så perifert i förhållande till denna utrednings huvudområdet.

Bilaga 1 Information och samarbete mellan företag och samhälle i Frankrike

Av departementssekreterare Staffan Sohlman

1.1 Inledning

Informationen mellan företag och myndigheter kan uppfattas i snäv bemärkelse, dvs. endast omfattande den resultatredovisning som i statistisk form insamlas på olika sätt. I allmänhet brukar man dock utnyttja ett begrepp som även omfattar delgivning av företagens planer. Detta beror främst på den vikt som företagets investeringar har för konjunkturutvecklingen och därmed den ekonomiska politiken. Även inom ramen för strukturpolitiken är det av primär betydelse för samhället att på ett tidigt stadium känna till och om möjligt kunna påverka industriinvesteringarna. Begreppet information har här använts i denna vidare bemärkelse.

Det hör till sakens natur att denna typ av informationer uppfattas som särskilt konfidentiella med hänsyn till det enskilda företags relationer till konkurrenterna. Därför kan innehållet i och formerna för detta informationsflöde endast i undantagsfall påvisas. Däremot är det uppenbart att institutioner upprättats med syfte att underlätta detta utbyte av kunskaper. Denna studie, liksom många andra, har därför baserats

på den institutionella ramen för samarbetet mellan företag och myndigheter. Detta innebär en risk såtillvida att någon värdering av informationernas omfattning och relevans ej kan göras. Man måste förutsätta att, om ej annat utsäges, de erhållna uppgifterna bedöms som tillräckligt intressanta för att bibehålla institutionen.

Generell reservation bör vidare göras med hänsyn till att det redovisade samarbetet med säkerhet inte är det enda existerande. Informella kontakter av mer eller mindre etablerad karaktär kan vara av avgörande betydelse.

1.2 Allmän översikt över den franska ekonomin

1.2.1 Vissa basuppgifter

Det europeiska Frankrike, som täcker en yta av 551 000 km², hade vid 1968 års ingång 49,8 miljoner invånare. 49 procent av dessa var av manligt kön. Den franska befolkningsstrukturen visar påtagligt effekterna av två världskrig i form av krigsoffer eller minskade födelsetal. De oerhörda förlusterna under det första världskriget illust-

reras av att kvinnorna omfattar 65,6 procent av de åldersgrupper som är födda före 1897. En annan effekt av krigsförlusterna är att en relativt sett liten del av befolkningen lyfter pension.

40 procent av befolkningen, eller 19,9 miljoner var sysselsatt vid början av 1968. Fördelningen på olika näringsgrenar framgår av tabell 1.

Tabell 1. Den aktiva sysselsatta befolkningens fördelning på näringsgrenar. Genomsnittligt värde för 1967, tusental.

	Totalt	Varav löntagare
Jordbruk, skogsbruk	3 132	597
Industri (utom byggnads- väsen)	5 952	5 569
Byggnader o. anläggningar	1 904	1 641
Transport, tjänster, handel	5 686	4 128
Anställda i hushållen	459	
Administration	2 345	
Kreditmarknaden	327	
Övriga	8	
Totalt	19 813	

Källa: INSEE. Etudes et Conjoncture N° 5—6 Mai—Juin 1968.

Tabell 1 utvisar vissa karakteristiska drag för den franska ekonomin. Jordbruket spelar fortfarande en relativt till andra in-

dustrialiserade länder stor roll, med 15,8 procent av samtliga sysselsatta. Av 1 689 900 enheter 1967 omfattade 1 172 000 mindre än 20 ha brukbar jord. Dessa senare enheter svarade för endast 9,5 miljoner ha av den totalt 32 miljoner ha brukbara jorden. Samtidigt bör påpekas att strukturrationaliseringen i det franska jordbruket fortgår kontinuerligt och snabbt. Sysselsättningen inom jordbruk och skogsbruk var 1967 cirka 600 000 lägre än 1962, vilket svarar mot en årlig genomsnittlig minskning om 3,5 procent.

I övrigt uppvisar sysselsättningens utveckling drag som är gemensamma för de flesta industrialiserade länder. Sysselsättningen inom industrin ökade endast med 200 000 mellan 1962 och 1967. Antalet arbetstillfällen inom byggnads- och anläggningsverksamheten steg långsamt, medan tjänstesektörerna svarade för den absolut största delen av sysselsättningsökningen, 1 072 000, under 1960-talet.

Den interna bruttoprodukten (Produit Intérieur Brut) uppgick 1967 till 476,8 miljarder francs i löpande priser eller knappt 10 000 francs per invånare.¹ Det kan påpekas att bruttonationalprodukten enligt in-

¹ 100 francs = 92,5 svenska kronor.

Tabell 2. Försörjningsbalans för 1967, miljarder francs, löpande priser.

<i>Tillgång</i>			%
Intern bruttoprodukt		476,8	88,5
Import av varor		61,9	11,5
varav från utlandet	54,2		10,1
från besittningarna	7,6		1,4
Summa tillgång		538,7	100,0
<i>Användning</i>			
Konsumtion		352,9	65,5
varav hushållen	329,2		61,1
administrationen	20,7		3,8
kreditmarknaden	3,0		0,6
Bruttokapitalbildning		117,7	21,9
varav företag	76,7		14,3
hushåll	23,6		4,4
administrationen	16,8		3,1
kreditmarknaden	0,5		0,1
Lagerförändring		3,8	0,7
Export av varor samt tjänstenetto		64,3	11,9
Summa användning		538,7	100,0

Källa: Se tabell 1.

Tabell 3. Fördelning av intern bruttoprodukt på branscher 1966.

	Miljarder francs	Procent av total pro- duktion	Produktion per sysselsatt, tusen francs
1. Jordbruk, skogsbruk, livsmedelsindustri och trä, massa- och pappersindustri	75,5	16,9	17,3
2. Energi	28,4	6,4	83,1
3. Byggnadsmaterial, glas	8,1	1,9	30,1
4. Malmer, järn och stål	20,9	4,7	29,9
5. Verkstadsindustri	42,8	9,6	26,3
6. Kemiska produkter	13,8	3,1	35,6
7. Textil- och konfektionsindustri, läder	23,2	5,2	20,3
8. Tryckerier, övrig industri	11,0	2,4	25,9
9. Byggnads- och anläggningsverksamhet	44,9	10,1	23,9
10. Transport och telekommunikationer	24,4	5,5	22,5
11. Bostadstjänster	20,0	4,5	17,2
12. Andra tjänster, handel	120,4	27,0	28,0
Branschfördelat förädlingsvärde	433,4	97,3	
Importtullar och -skatter	11,8	2,7	
Summa	445,2	100,0	

Källa: Se tabell 1.

ternationell definition samma år uppgick till 537,7 miljarder francs. I denna studie har genomgående statistik enligt franska definitioner utnyttjats. Försörjningsbalansen för år 1967 framgår av tabell 2.

Huvuddelen av den interna bruttoprodukten eller 454 miljarder francs härrörde från

ickefinansiella företag. En fördelning av detta förädlingsvärde på branscher framgår av tabell 3. Ur denna tabell kan utläsas att ungefär en tredjedel av produktionen kommer från vardera basindustrier, egentlig industri och tjänstesektor.

Låga förädlingsvärden per anställd redo-

Tabell 4. Företagens fördelning på branscher och storleksordningar 1966; antal anställda, antal företag och procent.

Näringsgrenar och branscher	Företag med mer än 200 anställda			Företag med mer än 5 000 anställda			Totalt antal anställda tusental
	Antal företag	Antal anställda tusental	Andel av samtliga anställda procent	Antal företag	Antal anställda tusental	Andel av samtliga anställda procent	
Industri	4 468	3 487	51,2	83	935	13,7	6 812
varav							
Malmbrytning				1	12	14,7	80
Järn och stål, arbeten av metall				17	232	70,1	332
Verkstadsindustri				40	485	24,4	1 991
Kemiska produkter, gummi				11	100	27,0	372
Textil och konfektion				3	27	2,9	910
Handel	495	307	19,9	4	23	1,6	1 541
Transport	198	167	47,7	3	46	12,8	349
Hotell och restaurant- väsande	34	10	4,0	—	—	—	262
Övriga branscher	306	251	54,8	5	70	15,4	457
Totalt	4 222	44,8	95	1 074	11,4	9 422	

Källor: INSEE. Tableaux de l'économie française. Edition 1968.

INSEE. Les Etablissements industriels et commerciaux en 1966.

visas inom jordbruk och skogsbruk, textil-industri samt för bostadstjänster. Dessa branscher svarar tillsammans för ungefär 25 procent av den totala branschfördelade produktionen. Höga förädlingsvärden per anställd uppvisar främst energisektorn och den kemiska industrin.

1.2.2 Företagens storleksordning och koncentrationsgrad

Några mer ingående uppgifter rörande företagens fördelning på storleksordningar och ägarintressen har ej stått att uppbringa för denna studie.

I tabell 4 redovisas företagens fördelning efter storleksordning och på näringsgrenar 1966. Inom den egentliga industrin är koncentrationen till större företag utpräglad inom järn- och stålsektorn samt i den kemiska industrin. Uppgifterna för verkstadsindustrin döljer att koncentrationsgraden inom vissa grenar av denna är mycket påtaglig. Fyra företag inom skeppsbyg-gandet svarade sålunda för en tredjedel av samtliga anställda. Inom flygplanstillverk-ningen svarade likaledes fyra företag för drygt hälften av antalet arbetstillfällen. Lik-nande andelar av sysselsättningen, ehuru spridda på tioalet företag, förekommer inom bilproduktion och elektrisk industri.

Å andra sidan bör påpekas att sprid-ningen på relativt små enheter är stor inom andra grenar. Inom allmän mekanisk in-dustri t. ex. existerade vid 1966 års före-tagsräkning 44 566 enheter med sammanlagt 157 767 anställda. Endast ett företag hade

mer än 5 000 anställda; 70 företag med mer än 200 anställda sysselsatte endast knappt 70 000 anställda.

De större företagen inom transportsek-torn utgörs uteslutande av offentliga tra-fikbolag, där Paris (RATP) dominerar stort.

Ett karakteristiskt drag för den franska ekonomin är koncentrationen till Parisre-gionen. Denna illustreras i tabell 5, varav framgår att i synnerhet industrin med cirka 40 procent av totala antalet anställda och övrigsektorn – huvudsakligen kreditinsti-tuten och administrationen – är mycket starkt överrepresenterade i denna geogra-fiskt begränsade region, som i början av 1966 hade en befolkning om 9,3 miljoner invånare av Frankrikes då totalt 49,2 mil-joner, och täckte en yta av 12 000 km².

Tabellerna 4 och 5 belyser två viktiga problem som i väsentlig utsträckning be-stämmer inriktningen av den franska struk-turpolitiken. Då nära 50 procent av samtli-ga anställda inom industrin arbetar i före-tag med mindre än 200 anställda uppmunt-ras fusioner och andra metoder att skapa större produktionsenheter. En decentralise-ring av näringslivets produktion och förvalt-ning gynnas genom olika incitament som redovisas i senare avsnitt. En utveckling i denna riktning stöter dock på allvarliga eko-nomiska och politiska problem. Som exem-pel härpå kan påpekas att ett föga modernt kommunikationssystem i väsentlig utsträck-ning bromsar decentraliseringen. Den låga graden av administrativ decentralisering tor-de vidare gynna företagslokalisering till Pa-risregionen.

Tabell 5. Arbetsstälernas lokalisering till Parisregionen. Tusental arbetsställen och anställda. 1966.

	Antal arbetsställen		Antal anställda	
	Paris-regionen	Övriga Frankrike	Paris-regionen	Övriga Frankrike
Industri	126	564	3 013	3 799
Handel	99	435	486	1 055
Transporter	9	40	126	232
Hotellväsende	37	212	83	179
Övriga branscher	31	52	325	123

Källa: INSEE. Tableaux de l'économie française. Edition 1968.

En aspekt som ej kunnat belysas i denna studie är koncentrationen av ägarintressena. Ett undantag härifrån är den offentliga sektorn, som behandlas nedan. Det är emellertid uppenbart att dylika koncentrationer existerar. Koncentration av ägande och inflytande är idag sannolikt enklast att iakttaga i anslutning till de privata bankerna (Rotschild, Wormser etc.) Därutöver förekommer fortfarande större enskilda koncentrationer inom industrin, varibland kan nämnas namn som Schneider, Citroën, Peugeot. Det har dock visat sig svårt att erhålla exakta uppgifter om dessa enheters inriktning och omfattning.

1.2.3 Utländska intressen

Det har uppskattats² att cirka 15 procent av den franska industrin är »kontrollerad» av utländskt kapital (se tabell 6).

Den starka utländska dominansen i vissa branscher – främst oljeindustrin samt s. k. tillväxtindustrier såsom datateknik – har föranlett oro som kommit till uttryck i olika offentliga uttalanden.

»Begränsning av utnyttjandet av utländskt kapital. Man kan ej anse det tillfredsställande, som för närvarande är fallet, att de utländska investeringarna i Frankrike ökar från år till år, medan fransmännen har en tendens att repatriera inte bara det kapital de tidigare investerat i franc-zonen utan även en del av det kapital som placerats i det egentliga utlandet. Det

Tabell 6. Utländska intressen i den franska industrin.

	Antal utländska företag	Ungefärlig marknadsandel, procent
Oljeindustri	30	50—60
Gummiindustri	20	40
Elindustri	110	25
Kemisk industri	150	20
Bil- och traktorindustri	30	20
Mekanisk industri	130	15
Livsmedelsindustri	100	5
Pappersindustri	30	ringa
Diverse industrier	200	ringa
Totalt	800	ca 15

Källa: Ekström a.a.

är nödvändigt att denna utveckling bryts under kommande åren så att den franska ekonomins långsiktiga fundamentala intressen skyddas.

Mer specifikt innebär (den beräknade) minskningen (från 1965) fram till 1970 i det årliga nettoinflödet av utländskt kapital att valutaexporternas portföljinvesteringar kommer att minska liksom att de utländska direkta investeringarna begränsas i viss mån. Det kommer dock självfallet ej att påverka den normala utvecklingen av de utländska grupper som redan är installerade i Frankrike.»

(Vème plan de développement économique et Social. 1966-70, sid 59 f)

»Vissa utländska investeringar, vissa övertaganden är nyttiga, andra godtagbara under vissa villkor, andra åter fråntar Frankrike själva grunden för en autonom utveckling.»

(Rapport sur les entreprises publiques, sid 106)

Den aktiva oron för utländsk dominans har nyligen illustrerats genom den officiella reaktionen på planerna om samgående mellan Fiat och Citroën, samt mellan Empain (Westinghouse) och Schneider.

1.2.4 Den offentliga sektorn

Olika mått på graden av offentligt ägande ger något varierande resultat (tabell 7). Allmänt kan konstateras att det offentliga spelar en dominerande roll inom energi och transportsektor, en betydande roll på kreditmarknaden men har relativt liten betydelse inom den egentliga industrin.

Inom energisektorn svarar statliga bolag (Charbonnages de France och Houillères des Bassins – Nord, Lorraine, Loire etc.) för cirka 98 procent av kolproduktionen.³ Cirka 89 procent av den elektriska energin produceras av Électricité de France med lokala dotterbolag. Då den privata elproduktionen huvudsakligen avser intern konsumtion svarar den statliga sektorn för 97 procent av den distribuerade energin. 97 % av den saluförda gasen (producerad eller naturlig gas bl. a. från Holland och Algeriet)

² John Ekström: Industriella utvecklingstendenser i Europa. Handelsdepartementet, Stockholm 1967.

³ Uppgifterna hänför sig till 1963. Källa: Les entreprises publiques dans la CEE. Dunod, Paris 1967.

Tabell 7. De offentliga företagens betydelse inom olika näringsgrenar, antal anställda och förädlingsvärde, 1966.

Näringsgrenar	Anställda inom offentliga företag		Förädlingsvärde	
	Antal	Andel av totalt antal, procent	Totalt	Varav i offentlig sektor procent
Energi	360 000	90	28,4	50,0
Industri	162 500	2	240,2	2,7
Transport och kommunikationer	713 000	65	24,4	72,7
Handel och övriga tjänster	16 000	0,5	140,4	8,2
Kreditmarknaden	120 500	38	—	—
Totalt	1 372 000	11,2	433,4	11,5

Källa: Centre Européen de l'Entreprise Publique. IVE Congrès 25 27.4.1968.

Les Entreprises publiques dans la CEE. Dunod, Paris 1967 INSEE. Nationalräkenskap för 1966; opublicerad stencil över offentliga företags verksamhet.

kommer från den offentliga sektorn, främst Gaz de France. Inom petroleumsektorn är det offentliga ägandet väsentligt mindre; sammanlagt cirka 14 à 15 procent av omsättningen och cirka 27 procent av totala antalet anställda. Härtill bör fogas att den statliga verksamheten inom denna sektor startades redan 1931 för att administrera den för Frankrike reserverade andelen av Irak Petroleum (Cie Française de Pétrole). Verksamheten har utsträckts till sjötransport av petroleum och flytande gas och prospekteringsverksamhet t. ex. i Algeriet (Bureau de Recherche du Pétrole). Ett viktigt motiv bakom denna expansion har varit att undvika fullständigt beroende av utländska intressen. Man synes sålunda inrikta sig på att offentligt franskt kapital skall kontrollera 15 procent av distributionen. Atom-

sektorn ligger helt under offentlig kontroll (Commissariat à l'Énergie Atomique).

Renault med dotterbolaget SAVIEM producerade 1963 cirka 40 procent av samtliga i Frankrike producerade personbilar, 60 procent av bussarna, 40 procent av lastbilarna samt 25 procent av traktorerna. Inom flygplanstillverkningen svarar offentliga bolag för cirka 55 procent av omsättningen. Cirka 9 procent av den kemiska industrins omsättning faller inom den offentliga sektorn. Vapenindustrin äges sedan länge helt av staten. Underleveranser t. ex. av elektroniska komponenter från privata bolag förekommer dock.

En närmare redovisning av de offentliga företagens organisation och relation till myndigheterna ges i ett kommande avsnitt.

Av de 324 banker (1963) som är under-

Tabell 8. Vissa poster på bankernas balanser den 31.12.63.

	Samtliga in-skrivna banker	Varav	
		Offentliga banker	Procent
Kapital och reserver	4 673	742	15,9
Check- och sparräkningar	30 297	19 865	65,6
Checkräkningar med överdragsrätt	34 204	18 171	53,1
Portföljinhav	67 956	39 082	57,5
Personal	117 000	76 613	65,5

Källa: se tabell 7.

ställda offentlig kontroll genom bankinspektionen (inskrivna hos Commission de Contrôle des Banques) är 3 statsägda (Banque Nationale de Paris, Crédit Lyonnais och Société Générale). Deras betydelse på kreditmarknaden är betydligt större än det relativa antalet (se tabell 8).

Dessa uppgifter ger dock endast en aspekt på den statliga insynen i kreditväsendet. Det statliga ägandet kompletteras av olika åtgärder ägnade att öka kontrollen av kreditmarknaden, vilka närmare redovisas i senare avsnitt.

Inom försäkringsväsendet intar staten en

framträdande roll sedan nationaliseringarna 1946. Cirka 40 procent av samtliga inbetalade försäkringspremier 1963 gick till de 26 statliga bolagen.

Det statliga ägandet omfattar på finanssektorn även vissa specialorgan som den nationella jordbrukskassan (Caisse Nationale de Crédit Agricole, CNCA), den statliga upphandlingskassan (Caisse Nationale des Marchés de l'État), postbanken, den centrala sparkassan (Caisse Nationale d'Épargne), nationella energikassan (Caisse Nationale de l'Énergie), Caisse des Dépôts et Consignations.

Tabell 9. Det franska kreditväsendet.

Slag	Instrument	Låntagare	Utlånare	Finansiering
Penningmarknad (dagslån)	— Värklar	Banker, finansinstitut		Utlånare
	— Skattkammarsvärklar	Jordbrukskassan CDC	Jordbrukskassan CDC ¹	Banque de France
	— Järnvägsvärklar (Bon SNCF)			
Kortfristig (90 dagar)	Värklar	Företagare, Jordbrukare	Banker, Jordbrukskassan	Banker Banque de France
	Checkkrediter	avbetalningshandeln		
	Värklar vid export		Utrikeshandelsbanken	
Medellånga diskonterbara krediter	Värklar	Industri och handel Jordbrukare Bostadsbyggandet	– Banker eller Crédit Hotelier Lokal jordbrukskreditkassa Företagarkassa	— CN ⁴ — CDC – CNCA CF eller CACOM
Medellånga långa krediter	Normala byggnadslån banklån, byggnadskreditiv	Privat och offentlig sektor Bostadsföretag Jordbrukare Byggmästare	FDES, ⁵ CDC CNCA, CF, CN	Ingen marknad
	Hypotekslån		Banker, försäkringsbolag etc.	Crédit foncier, obligationsköpare

Källa: J. Mignon: Les marchés de crédit. Après-demain. Mars 1969.

⁴ CN = Crédit Nationale, CDC = Caisse des Dépôts et consignations, CNCA = Caisse Nationale de Crédit Agricole, CF = Crédit Foncier, CACOM = Caisse de Consolidation et de Mobilisation des Crédits à Moyen Terme, BdeF = Banque de France.

⁵ Utvecklingsfonden FDES = Fond de Développement Economique et Social.

Utöver de ovan nämnda näringsgrenarna inncar staten betydande intressen inom transport- och kommunikationssektorn. Järnvägarna, de kommunala transportbolagen (i synnerhet RATP) flygtrafiken, post- och telekommunikationerna är i Frankrike liksom i de flesta europeiska länder fullständigt eller åtminstone till överväldigande del under statlig kontroll. Intressen finns även inom informationssektorn (inkl. filmbranschen) och grosshandeln, främst berörande försäljningen av jordbruksprodukter. Slutligen spelar staten genom bostadspolitiken – s. k. låghyrebostäder, »Habitations à Loyer Modéré» – en dominerande roll på bostadsmarknaden. Det statliga engagemanget kanaliseras genom särskilda låghyreorgan (Offices d'H.L.M.) och halvoffentliga lokala företag.

1.2.5 Kreditmarknaden⁶

Det franska kreditväsendet skiljer sig på många punkter från det svenska. En något utförligare redogörelse torde vara behövlig för den fortsatta framställningen. Som utgångspunkt härför redovisas en sammanställning över den franska kreditmarknadens organisation (tabell 9).

Tabellen kräver vissa kompletteringar.

Det franska kreditväsendet är differentierat efter kredittidens längd och arten av kreditgivning. Den kortaste kredittiden, penningmarknaden, utnyttjas för dagslån mellan olika kreditinstitutioner. Dessutom brukar den statliga jordbrukskassan, inlåningskassan samt de statliga järnvägarna denna marknad för att täcka en del av sitt mer kontinuerliga upplåningsbehov. Lånen som har formen av växlar finansieras antingen av långgivaren eller genom diskontering hos centralbanken.

De kortfristiga (90-dagars) krediterna tjänar främst att finansiera handelskrediter. Vid export är utrikeshandelsbanken (Banque Française pour le Commerce Extérieur) dominerande. Detta gäller i än högre grad vid långfristiga exportkrediter. I vissa fall kan krediterna diskonteras i Banque de France.

Den medellånga diskonterbara kreditmarknaden (2–5 års kredittid) karakteriseras av att lånen utsträcks av affärsbanker, jordbrukskassor och företagarkassor, men ofta finansieras genom diskontering i särskilda specialiserade finansinstitut som Crédit National, Crédit Foncier m. fl. Dessa fungerar i sin tur intermedieärt genom rediskontering i Caisse des Dépôts et Consignations och/eller centralbanken.

Den medellånga icke diskonterbara och den långa kreditmarknaden domineras helt av institutioner av offentlig karaktär (FDES, CDC, CN, CF, CMCA). Hypotekslånen finansieras av banker, försäkringsbolag, pensionskassor och genom emissioner på obligationsmarknaden.

Bankväsendet fördelas på de s. k. inskrivna bankerna och övriga banker. De förra indelas i inlåningsbanker, affärsbanker samt banker för medellånga och långa krediter. Fram till 1966 var de förstnämnda bankernas (banques de dépôts) inlåningsverksamhet begränsad till checkräkningar och andra kortfristiga konton; räkningar med mer än två års löptid var förbjudna. Utlåningen begränsades också genom lag till kortare krediter. Reglerna har uppmjukats i och med reformen 1966. Dessa banker kan i princip ej utnyttja insatta medel för portföljinvesteringar. Inom denna grupp dominerar de tre statliga storbankerna.

Affärsbankerna (banques d'affaires) arbetar i huvudsak med eget kapital, obligationer och långfristig inlåning. Dessa banker kan ge långfristiga lån till företag eller direkt engagera sig i dessa t. ex. genom aktieteckning. I gengäld kunde dessa banker före 1966 ej mottaga avista inlåning. Även här har reglerna uppmjukats. Vissa av de viktigaste s. k. affärsbankerna (t. ex. Banque de Paris et des Pays-Bas och Banque de l'Indochine) står under översikt av en regeringskommissarie, som biträds av en kontrollkommitté. Kommissarien kan inlägga veto mot beslut av bankledningen eller bo-

⁶ Avsnittet bygger i väsentlig utsträckning på Marchal: Monnaie et Crédit, Paris 1967.

lagsstämman, om han anser beslutet oförenligt med nationens intressen. Banken kan överklaga hos nationella kreditrådet (se nedan).⁷

Den tredje gruppen banker mottar medel på räkningar över två år och ger långfristiga krediter. Flera av dessa är grundade av inlåningsbanker, som på detta sätt kunnat utvidga sin verksamhet.

Den relativt strikta fördelningen av banker efter inlåningens karaktär har i enlighet med rekommendationer i den femte planen uppmjukats. Även om lagarna ändrats enligt ovan tenderar dock inlåningen och utlåningen ännu att i stort sett följa det traditionella mönstret

De *icke inskrivna bankerna* – dvs de som ej är underställda bankkontrollen – omfattar Folkkreditinstitutet (Crédit Populaire) som inriktar sig på småföretag och hantverkare, samt utrikeshandelsbanken (Banque Française pour le Commerce Extérieur) vilken äges av Banque de France, Crédit National och Nationella jordbrukskassan. Till denna grupp av kreditinstitut hänförs vidare företagarkassor (Sociétés de Caution Mutuelle) samt Crédit Hôtelier (exakt benämning Caisse Centrale du Crédit Hôtelier, Commercial et Industriel). Den senare banken finansieras huvudsakligen genom direkta statliga bidrag och genom bidrag från utvecklingsfonden (FDES). Banken utsträcker lån av mindre storleksordning på upp till 20 år. Dess funktion på kreditmarknaden synes i stort sammanfalla med Crédit National, varom mera i senare avsnitt, men med koncentration till småföretagandet.

Utanför banksystemet är den franska kreditmarknaden ganska komplicerad till följd av antalet institutioner och deras ibland sammanfallande funktioner. Några egenheter bör dock nämnas.

Skattkammaren (le Trésor) har sålunda, bortsett från de uppgifter som direkt sammanhänger med administrationen av den statliga budgeten, en viktig funktion som finansiellt organ och bankir. Skattkammaren, som är en del av finansministeriet, kan sålunda självt eller medelst utvecklingsfonden (FDES) ge lån till offentliga eller privata

företag. Den garanterar lån givna av Crédit National, Crédit Agricole, Crédit Foncier och låghyreorganen (Offices d'HLM). Den fungerar som direkt intressent i de offentliga företagen som förvaltare av den statliga aktieportföljen. Samtidigt mottar Skattkammaren insättningar i eget namn – med ett i anslutning till de statliga företagen utbrett antal lokalkontor eller genom postkontoren. I den senaste planen argumenterades för att Skattkammarens roll som finansinstitut och transformationsorgan av likvida medel skulle minska. Trots att statsmakterna systematiskt sökt genomföra denna rekommendation är Skattkammarens betydelse på kreditmarknaden fortfarande stor.

Av de särskilda finansinstitut som omnämns i tabell 9 är Crédit National av särskild betydelse till följd av dess centrala placering i diskonteringskedjan. En närmare redogörelse för denna ges i ett följande avsnitt.

Caisse des Dépôts et Consignations (CDC) fungerar som sparbankernas, försäkringsbolagens och kommunernas bank. Den ovan nämnda Nationella Sparkassan (Caisse Nationale d'Épargne) och de lokala sparkassorna attraherar småsparandet. Dessa medel liksom medel insamlade i pensionskassor placeras avista i CDC och utnyttjas av denna bl. a. för ett – lagenligt minst 20 procent – innehav av skattkamarväxlar, statsobligationer samt långsiktig utlåning till offentliga och halvstatliga organ. Direkta kapitaltillskott ges till byggnadsföretag och kommunala företag. CDC:s utlåning 1966 avsåg kommunala infrastrukturella investeringar (4 769 miljoner francs), bostadsbyggnad (3 529 miljoner), industriinvesteringar (377 miljoner) samt obligationer (759 miljoner). Kassans omslutning den 31.12. 1966 var 54 miljarder francs. CDC:s styrelse omfattar parlamentariker, representanter för Banque de France, Paris handelskammare, revisionsverket (Cour des Comptes) samt Skattkammaren. Dess verkställande direktör utses genom regeringsbeslut.

Till de särskilda finansinstitutet räknas vidare den statliga upphandlingskassan

⁷ Marchal: Monnai et Crédit, s. 181.

(Caisse Nationale des Marchés de l'État) vars huvudsakliga uppgift är att finansiera kreditgivningen i anslutning till statlig upphandling. Hit hör vidare Caisse Centrale de Crédit Cooperatif samt Crédit Mari-

time *Mutuel*. Av större betydelse på kreditmarknaden är dock Crédit Foncier de France, som genom obligationsupplåning finansierar 15–20-åriga lån till bostadsbyggande och till primär- och sekundärkommuner. Slutligen faller inom denna grupp olika avbetalningsinstitut, leasingsinstitut, institut för bostadssparande m. m.

Tabell 11. Utestående utlåning 31.12.1967 fördelad på kredittidens längd och kreditinstitutioner, miljarder francs.

	Verkställd av	Finansierad av
<i>Kortfristig utlåning</i>		
Bankväsendet	117,5	108,0
Finansinstitut	8,0	2,7
Banque de France	0,2	15,0
	125,7	125,7
<i>Medellång diskonterbar utlåning</i>		
Bankväsendet	26,6	20,7
Finansinstitut:		
Jordbrukskassorna	3,0	3,0
Crédit Foncier samt företagarkassor	11,6	1,9
Övriga finansinstitut	3,1	9,6
Banque de France		9,1
	44,3	44,3
<i>Medellång och lång utlåning</i>		
A. Lån från skattkammaren		
1. Direkta lån från utvecklingsfonden		21,3
2. Verkställda genom särskilda finansinstitut		5,3
3. Bidrag till låghyrebostäder		28,3
4. Bidrag till Crédit Foncier		6,1
5. Bidrag till Crédit National (för exportkrediter)		0,5
		61,5
B. Särskilda finansinstitut		
CDC		21,0
Låghyrekassan		3,5
Crédit National		7,7
Nationella jordbrukskassan		23,7
Crédit Foncier		13,7
Crédit Cooperatif		2,1
Crédit Municipal de Paris		0,1
Bankväsendet		5,3
Hypotekslån från banker och kreditinstitut		1,8
		78,9
Totalt		140,4

Källa: Conseil National du Crédit, Annexes au rapport annuel 1967.

De olika kreditinstitutens relativa betydelse framgår av tabell 11.

Den offentliga kontrollen över de »inskrivna» bankerna består av nationella kreditrådet (Conseil National du Crédit) och bankinspektionen (Commission de Contrôle des Banques).

Nationella kreditrådet är ett slags minityrparlament som har till allmän uppgift att övervaka bankerna och som fattar viktigare beslut rörande kreditmarknaden. Rådet leds av finansministern; centralbankens guvernör är vice ordförande. Församlingen består i övrigt av 11 företagsrepresentanter, 8 representanter för fackföreningarna, 8 representanter från olika delar av administrationen, 8 experter på kreditmarknaden valda av finansministern, samt slutligen 8 direktörer för offentliga kreditinstitut.

Rådets verksamhet underlättas genom en 1946 upprättad central för soliditetsupplysningar (Service Central des Risques), som administreras av centralbanken. Varje större kredit (överstigande 100 000 francs per kredittagare) som utsträcks av de inskrivna bankerna, CDC och utvecklingsfonden, måste anmälas till upplysningscentralen. Anmälningarna sker månadsvis, med kompletterande uppgifter per kvartal. Ärligen skall kreditinstitutens redovisa låntagarnas omsättning. Upplysningscentralerna, som är administrativt knutna till centralbankens filialer, är även öppna för förfrågningar från bankväsendet.

Nationella kreditrådet fattar beslut t. ex. om etablering eller stängning av filialer och nya bankföretag. Framför allt fattar rådet beslut om de institutionella ramarna för kreditmarknaden såsom allmänna bestämmelser om likviditetskvoter. Rådet avger rekommendationer om prioritering av kreditflödet. Dessa rekommendationer synes dock

hittills ha varit så vaga att bankernas valmöjligheter kanppast begränsats.⁸

Bankinspektionen består bl. a. av centralbankens guvernör, ordföranden i det konstitutionella rådets (Conseil d'État) sektion för finansfrågor, chefen för skattkammaren inom finansministeriet samt en representant för bankernas direktioner och en för deras personal. Bankinspektionen fastställer likviditets- och kassakvoter. Den utövar en allmän kontroll över kreditinstitutens verksamhet. Utökad med tre medlemmar av det konstitutionella rådet fungerar bankinspektionen som aktieägarrepresentanter vid bolagsstämmor i de nationaliserade bankerna.

Som torde framgå av ovanstående är det offentliga direkta betydelse på kreditmarknaden väsentligt mer omfattande än vad innehavet av tre inlåningsbanker synes utvisa. Den direkta statliga kreditgivningen är begränsad till den långsiktiga marknaden. Resterande del av den långfristiga utlåningen passerar på ett eller annat sätt genom offentliga kreditinstitut. Den mellanlånga utlåningen ligger i allmänhet utanför den offentliga sektorn, men kommer genom utbrett diskonteringsförfarande i stor utsträckning att granskas av offentliga institutioner.

1.3 Statistiska uppgifter rörande företagen

Det huvudsakliga ansvaret för inhämtning, bearbetning och publikation av företagsstatistik vilar på den franska statistiska centralbyrån (Institut National de la Statistique et des Études Économiques, INSEE). Viss statistik sammanställs av industriministeriet. Banque de France och Crédit National avser upprätta viss statistik baserad direkt på bolagens bokföring. Slutligen kan uppgifter om enskilda företag erhållas genom publicerade årsberättelser.

1.3.1 INSEE

Det av INSEE bearbetade materialet inhämtas genom konjunkturenkäter, särskilda företagsräkningar samt årlig statistik baserad på uppgifter inlämnade till skattemyndighe-

terna. Den första verksamhetsgrenen torde ej skilja sig nämnvärt från motsvarande aktivitet i Sverige. Den andra torde likaledes äga motsvarighet i Sverige. De inhämtade uppgifterna omfattar produktion såväl i värde som volym, inköp, lager, kostnader, vinst, anställd arbetskraft fördelad på olika kategorier, samt investeringar. Dessa uppgifter inhämtas genom industrins branschföreningar, varvid en viss bearbetning verkställs av dessa.

Den ur utländsk synvinkel mest intressanta källan för INSEE:s statistikproduktion synes emellertid vara detaljerade uppgifter inhämtade genom skattemyndigheterna. Dessa omfattar komplett balans- samt vinst- och förlusträkning förutom ett antal real-ekonomiska indikatorer. Uppgifterna inhämtas årligen från samtliga företagare med en vinst om minst 500 000 francs. Ett enklare formulär ifylles av mindre företag.

Dessa uppgifter är av naturliga skäl hemliga. De tjänstemän som handhar statistiken är bundna av tysthetsed. Sammanställningar omfattande mindre än fyra företag får ej publiceras. Under alla omständigheter får ingen offentliggjord uppgift avslöja ett enskilt företags verksamhet. Beslut om publicering av dylika uppgifter fattas av en särskild kommission.

1.3.2 Industriministeriet

Genom branschföreningar insamlas detaljerade produktionsuppgifter månadsvis vilka sammanställda med utrikeshandelsstatistik publiceras av industridepartementet. För varje viktigare vara eftersträvar man redovisa produktion, konsumtion, import, export samt lager.

1.3.3 Balanscentraler

Crédit National upprättar för närvarande en balanscentral, som torde bli ganska omfattande, då bankens klientel omfattar större delen av den privata industrin. Motiven för denna verksamhet har angetts primärt vara bankens interna behov av jämförbara,

⁸ Marchal: Monnai et Crédit, s. 197.

konkreta uppgifter om enskilda företag och branscher. En viktig del av bankens real-ekonomiska granskning av kreditansökan består av jämförelser med övriga företag inom respektive branscher. Därutöver har bl. a. plankommissariatet och INSEE ett allmänt ekonomiskt-statistiskt intresse att erhålla bästa möjliga uppskattning av utvecklingen.

Tekniskt består balanscentralerna av uppgifter – huvudsakligen omfattande bokslutet – från varje enskilt företag som står i skuld till banken eller söker lån. Dessa uppgifter kontrolleras av den banktjänsteman som handhar kontakterna med företaget. Denne kan även korrigera givna uppgifter. Uppgifterna databehandlas, så att branschvisa sammanställningar kan erhållas. Vidare medger behandlingen att påföljande bokslut snabbt kan jämföras med tidigare, varvid kvoter mellan olika storheter fungerar som s. k. varningslampor.

Materialet medger räntabilitets- och likviditetsflödesanalys. Det publiceras ej, men kan i översiktlig form delges plankommissariatet och andra offentliga organ.

Banque de France skall på regeringens uppmaning upprätta en liknande balanscentral baserad på till banken inlämnade uppgifter om bokslut m. m. Denna balanscentral torde bli mer omfattande i antalet täckta företag än den hos Crédit National. Där emot kan kvaliteten enligt uppgift möjligen bli något lägre till följd av mindre intensiv bearbetning av materialet. Banque de France's roll som uppsamlare av kreditstatistik har berörts i tidigare avsnitt.

1.3.4 Årsrapporter

I allmänhet uttalas missnöje med företagens redovisning av boksluten. De största företagen, dvs de som är noterade på börsen – ungefär 500 – publicerar sina bokslut, men öppenheten är enligt uppgift begränsad. Till följd av officiell uppmuntran – som bl. a. tagit formen av inrättandet av en särskild börskommission – torde utvecklingen gå mot en allt mindre restriktiv attityd gentemot aktieägare och allmän-

heten. Generellt sett torde dock kunna sägas att mycket återstår att göra innan redovisningen närmar sig förhållandena t. ex. i USA.

1.3.5 Sammanfattning

Allmänt torde kunna konstateras att den statistiska genomlysningen av företagssektorn har en potentiellt sett mycket god utgångspunkt i koordinationen av uppgifter till skattemyndigheterna och statistikproduktion. Om kvaliteten i statistiken likväl synes ganska låg torde detta bero på felaktigheter i basmaterialet och bristande koordination mellan de statistikproducerande organen.

Den statistiska insynen är särskilt god i de statliga företagen, som lagenligt är förpliktade öppet redovisa verksamheten i dess helhet.

1.4 Allmän inställning till den offentliga sektorns storlek och samarbetet med näringslivet

I Frankrike finns en stark tradition att staten skall styra det ekonomiska livet. Avstegen från principen att ett fåtal mäktiga, erfarna och visa tjänstemän skall styra ekonomin är få intill det andra världskriget; ett handelsavtal med Storbritannien 1786 och Napoleon III:s frihandelspolitik på 1860-talet.

Denna undersökning söker i viss mån belysa huvuvida denna tradition fortfarande är i kraft. Redan nu kan dock anges att en utomstående lätt får intrycket att den statliga planeringen spelar en väsentligt större roll än i övriga västeuropeiska länder. Planeringen betraktas som i någon mening förpliktande för det statliga handlandet under planperioden. Även utvecklingen på den privata marknaden förutsättes följa planen som en följd av företagarnas engagemang i utarbetandet av planen och genom statlig intervention.

Principen att planera den ekonomiska utvecklingen ifrågasätts ej officiellt från företagarehåll. Däremot vänder sig arbetsgivar-na mot den traditionella utformningen av

planen som en detaljrik, konsistent 5-års-prognos för samtliga näringsgrenar. Med hänvisning till det ökande beroendet av utlandet förordas en enklare, mer ekonomisk-politisk kartläggning av troliga flaskhalsar under de kommande åren.⁹

En annan fråga som i högre grad berör ideologiska värderingar är storleken av den statliga sektorn. Debatten härom är emellertid ej särskilt aktiv. Frågan uppfattas i allmänhet som ej särskilt kontroversiell, då de flesta fransmän vare sig vill se en utvidgning av det statliga ägandet eller en minskning.¹⁰ En viss absolut expansion av den offentliga sektorn har kommit till stånd under senare tid genom t. ex. upprättandet av dotterbolag till offentliga företag. Överhuvudtaget synes debatten f. n. primärt röra sig om den statliga sektorns funktioner. Det kan påpekas att av nationaliseringarna 1945-46 synes endast förstatligandet av bankerna ha offentligt motiverats av önskan att förstärka greppet över ekonomin. Övriga vidtogs antingen som sanktioner mot ägare som samarbetat med ockupanterna (Renault), eller på grund av ansträngt ekonomiskt läge inom branschen (kolgruvor, elektricitet, gas).

Regeringens möjligheter att ingripa i de ekonomiska förloppen har minskat på senare år väsentligt till följd av den internationella och europeiska ekonomiska integrationen. Samtidigt kan påpekas att dessa den öppna ekonomins krav på ökad rörlighet för produktionsfaktorerna ofta behandlas som en begränsande faktor i den ekonomisk-politiska debatten.

En förändring av det statliga inflytandets karaktär synes ha inträffat under de senaste åren. Tidigare lagstiftning har ofta varit tvingande till formen. Myndigheterna söker nu successivt ändra lagstiftningen så att större marknadsekonomisk frihet kommer till stånd. Man eftersträvar att ersätta den tidigare styrningen med en mjukare form av påverkan genom en effektiv dialog med näringslivet. Inom en vid ram av institutioner och med stöd av finansiella incitament avser man nå avsedd samverkan mellan företag och myndigheter.

Bakom denna stegvisa förändring av relationerna mellan företag och myndigheter kan olika faktorer skönjas. Statens starka roll inom ekonomin och den stora och svåröverskådliga administrationens övervakande attityd till företagsamheten torde ha skapat ett visst motstånd i näringslivet som bl. a. tagit sig uttryck i tystlåtenhet gentemot myndigheter och allmänhet. Arbetsgivarnas reella inställning till planeringen torde t. ex. vara mer negativ än vad offentligt redovisas. Detta upplevs sannolikt av de ledande politikerna som hämmande för den ekonomiska utvecklingen och för stärkandet av den franska industrins konkurrenskraft. Den ökade betoningen av samverkan med näringslivet torde kunna betraktas som indikation härpå. De stora finansiella underskotten inom den offentliga sektorn och dess stela administration torde samtidigt ha lett till en viss omvärdering inom ledande kretsar av sektorns samhällsekonomiska funktion. Några offentliga uttalanden i denna riktning har ej gjorts, men tillsättandet av en statlig kommitté för översyn av de offentliga företagen torde kunna tydas som indikation på en dylik inställning.

1.5 Former för information och samarbete mellan företag och myndigheter i Frankrike

Det torde ha framgått redan av tidigare avsnitt att mängden institutioner i Frankrike är betydande. Det huvudsakliga ansvaret för koordinationen av såväl kortsiktig som långsiktig ekonomisk politik vilar primärt på fyra centrala organ; finans- och ekonomiministeriet, plankommissariatet (Commissariat Général du Plan), industriministeriet samt Crédit National. De viktigaste formerna för samverkan mellan dessa organ och näringslivet synes vara: utvecklingsplanen, utvecklingsfonden, insyn genom Crédit National's verksamhet, forskningspolitik, prispolitik samt arbetsmarknadspolitik. Då myndigheternas insyn i de offentliga företagens

⁹ Patronat Français No 294 April 1969.

¹⁰ Groupe de Travail de Comité Interministériel des entreprises publiques.

Rapport sur les Entreprises Publiques (avril 1967).

verksamhet är av särskild karaktär redovisas kontakterna mellan dessa parter i ett första avsnitt.

1.5.1 Kontakten mellan myndigheter och offentliga företag

Följande översikt baseras huvudsakligen på en publikation från 1967.¹¹ Det finns ingen anledning anta att förhållandena förändrats väsentligt sedan dess. Utanför ramen för följande redogörelse faller verksamheter som mer direkt är infogade i budgeten, såsom hälsovård (offentliga sjukhus), undervisning, statliga museer, vissa forskningsinstitut; eller sådana institutioner som Crédit National och Crédit Foncier, vilka har en offentlig karaktär men formellt sett tillhör den privata sektorn.

Juridiskt kan de offentliga företagen fördelas på offentliga institut (établissements publics nationaux), statliga företag (entreprises nationales), halvstatliga bolag (sociétés d'économie mixte nationales), offentliga företag med direkt anknytning till budgeten och administrationen, samt kommunala bolag.

a) Offentliga institut (établissements publics nationaux)

Gruppen omfattar bl. a. tobaksmonopolet, radio-TV, arméns inköpscentral, den franska motsvarigheten till domänverket, de statliga oljebolagen, vissa hamnar och flygplatser (bl. a. Aeroport de Paris).

Ett offentligt institut kan endast tillskapas genom parlamentsbeslut. Institutet ägs uteslutande av staten som tillskjuter en grundfond. De upprättar ingen begränsad budget; endast investeringar och vissa lönekostnader fastställs årligen. Institutens prissättning är direkt underställd respektive ministerium.

I allmänhet leds offentliga institut av en verkställande direktör (Directeur Général), som utnämns med regeringsbeslut (décret). Styrelsen tillsätts oftast med administrativt beslut; i undantagsfall väljs medlemmarna av styrelsen. Styrelsens medlemmar är i de flesta fall högre tjänstemän i den centrala

förvaltningen. Finansministeriet tillsätter dessutom en kontrollant som löpande följer institutets verksamhet och deltar i styrelsens sammanträden. Vidare skall styrelsens beslut i finansiella frågor – upplåning eller utlåning – liksom bokslut och disposition av vinsten underställas respektive fackministerier för formellt godkännande. Institutets räkenskaper granskas av en kommission för revision av de offentliga företagen.

b) Statliga företag (entreprises nationales)

Denna grupp omfattar nationaliserade företag, dvs företag som förts över från den privata sektorn. Gruppen består av de statliga intressena i kolproduktionen, elektricitet, gas och atomenergi, banksektorn, försäkringsväsendet samt Renault.

Nationalisering av privata företag – som med undantag för Atomkommissariatet (Commissariat à l'Énergie Atomique) innebär transferering av aktieinnehavet till staten – kan endast beslutas av parlamentet. Statliga företag leds i allmänhet av en ordförande (président) och en verkställande direktör. Inom bank- och försäkringsväsendet utnämnes dessa av regeringen efter styrelsens hörande. I övriga fall avger styrelsen ingen rekommendation.

Styrelsen utses genom regeringsbeslut. Den omfattar representanter för berörda ministerier, för konsumenter av respektive varor eller tjänster, representanter för personalen, samt särskilt kompetenta personer.

Statliga företag underkastas en omfattande kontroll från respektive fackministerier, finansministeriet samt parlamentet. Fackministern (industri- eller finansministern) utser en regeringskommissarie (commissaire du gouvernement), som löpande följer företagets verksamhet. Kontroll och revision – såväl a priori som a posteriori – utövas vidare bl. a. av plankommissariatet samt styrelsen för utvecklingsfonden. Bank- och försäkringsföretagen är underställda Bankinspektionen och Försäkringsinspektionen.

¹¹ Les entreprises publiques dans la CEE: Dunod, Paris 1967.

Slutligen är samtliga statliga företag under-
ställda offentlig revision.

c) *Halvstatliga bolag* (sociétés d'économie mixte nationales)

Inom denna grupp faller det offentliga ägan-
det inom bl. a. järnvägsväsendet, sjötrans-
porterna och flygindustrin. Vissa av dessa
är majoritetsintressen – 51 procent av de
offentliga järnvägarna (SNCF): 99,83 av
aktiestocken i Sud-Aviation; 70 procent i
Air France – andra av mindre storleksord-
ning – t. ex. 35 procent i Compagnie Fran-
çaise des Pétroles.

Dessa bolag hör juridiskt till det privata
näringslivet. Statens aktieinnehav förvaltas
av Skattkammaren. Parlamentariskt beslut
krävs för att staten skall kunna träda in
i ett företag, liksom för sådana aktieförsälj-
ningar som innebär att staten förlorar majori-
teten. Finansministern kan annars ensam
besluta att sälja, köpa och teckna aktier. I
princip fungerar halvstatliga bolag som nor-
mala vinstdrivande företag.

Bolag där staten innehar majoritetsintres-
se är underställda respektive fackministe-
rium som tillsätter finanskontrollanter (con-
trôleurs financiers). Detta kan även ut-
sträckas medelst regeringsbeslut till bolag
där staten är i minoritet och till dotterbolag
till halvstatliga bolag.

I samtliga halvstatliga bolag vari staten
kontrollerar minst 10 procent av aktierna,
tillsätter staten minst två och högst 2/3 av
antalet styrelseposter. Antalet skall i prin-
cip vara proportionellt mot statens aktie-
innehav. För vissa halvstatliga bolag före-
skriver bolagsordningen fördelningen av sty-
relseposter; i dessa fall utses representanter
för staten, för de privata aktieägarna, för
personalen, samt särskilt kompetenta perso-
ner. De statliga styrelsemedlemmarna utses
bland aktiva eller pensionerade högre tjäns-
temän.

Halvstatliga bolag med statligt majori-
tetsintresse är underställda offentlig revi-
sion. Samtliga bolag är dock skyldiga re-
dovisa sina räkenskaper enligt rekomen-
derad standard (Plan comptable général).

Bolag vari statens intresse överstiger 20
procent är skyldiga att periodiskt rappor-
tera till fackdepartementet så att en exakt
bild av den löpande verksamheten erhålles.

Ovanstående redogörelse torde täcka de
viktigaste formella elementen i de franska
myndigheternas kontroll över den statliga
sektorn. Då förhållandena är snarlika i öv-
riga grenar av den offentliga sektorn, (fö-
retag med direkt anknytning till budgeten
eller administrationen – services d'état sans
personnalité morale, budgets annexes), tor-
de en analog redogörelse för dessa ej vara
nödvändig.

Däremot torde några allmänna kommenta-
rer vara motiverade. Myndigheternas in-
syn i den statliga sektorn synes vara väl
tillgodosedd genom redovisningsplikt, kon-
trollanter, medlemmar av styrelsen och di-
rekt kontroll av fack- och finansministe-
rierna. Att detta är en nackdel såväl som en
tillgång framgår bl. a. av senaste offentliga
revisionsrapport¹² och en tidigare nämnd ut-
redning över de statliga företagen.¹³

Myndigheternas ledning anses minska fö-
retagsledningens initiativkraft. Företagens
styrelser spelar ej den roll som tillkommer
dem, då verkställande direktören, som är
utnämnd av myndigheterna, har en alltför
stark ställning. De statliga kontrollanterna
anses inte utnyttjas väl: myndigheterna ten-
derar att ta kontakt direkt med företagsled-
ningen. Samtidigt är kontrollanternas verk-
samhet ej koordinerad, varför varje kon-
trollants verksamhet blir individuellt utfor-
mad och kvalitativt mycket varierande.

Nämnda utredning ger ett antal förslag
till hur kontrollen bl. a. beträffande priser
och löner vid offentliga företag av tjänste-
karaktär (elektricitet, kol, järnvägar) skall
uppmjukas så att verksamheten blir mer
dynamisk, produktiv och därmed räntabel.
Samtidigt föreslås att kontrollen över övri-
ga offentliga företag effektiviseras genom
tillskapandet av ett statligt holdingbolag,

¹² Commission de Vérification des Comptes des
entreprises publiques. Dixième rapport d'ensem-
ble.

¹³ Rapport sur les entreprises publiques (avril
1967).

primärt för att möjliggöra en mer aktiv portföljpolitik. Detta motiveras bl. a. av intresset att motverka utländska investeringar. Ett av utredningens förslag är att den formella priskontrollen skall uppmjukas till s. k. programkontrakt (se senare avsnitt om prispolitiken). Detta skulle dock ej minska myndigheternas insyn, om än begränsa deras formella möjligheter att ingripa i prissättningen.

Ett grundläggande element i myndigheternas insyn är finansieringen av de offentliga företagens investeringar. Detta behandlas i avsnittet rörande utvecklingsfonden. Härtill bör dock fogas att ovanstående redogörelse koncentrerats till den formella ledningen. Den informella kontrollen genom direkta kontakter med styrelsemedlemmar och verkställande direktörer, som ofta är f. d. kolleger till tjänstemän i Skattkammaren torde vara av stor reell betydelse.

Slutligen bör nämnas att myndigheterna enligt uppgift inte utnyttjat det statliga aktieinnehavet inom bank- och försäkringsväsendet för att styra kreditströmmarna i önskade färör. De statliga bankernas verksamhet skall sålunda vara helt överensstämmande med normal praxis inom bankvärlden.

1.5.2 Utvecklingsplanerna¹⁴

Den franska ekonomiska planeringen har gett upphov till en omfattande litteratur. Debatten om planernas karaktär blossar upp från tid till annan och illustreras av olika skikt av publikationer. Även en mycket översiktlig genomgång av denna debatt skulle spränga ramen för denna studie. Redogörelsen kommer i stället helt att hänföra sig till den femte utvecklingsplanen.¹⁵ Detta är inte utan betydelse då såväl innehåll, omfattning som graden av planering (i kontrast till prognosering) varierar mellan olika planer. Redovisningen begränsas vidare till de viktigare elementen i utarbetandet av planen. Substansinnehållet i planen berörs ej.

Den franska femte planen är ett legalt dokument som förelagts parlamentet för god-

kännande. Lagtexten omfattar endast godkännandet vartill planen bifogas som bilaga. Därigenom uppnås att planen erhåller legal status men att den samtidigt ej äger tvingande kraft för myndigheterna eller för de enskilda medborgarna. Planen anses ej heller bindande för de utgifter som specificeras däri och över vilka staten har ett direkt grepp. Man torde kunna betrakta statens skyldigheter i anslutning till planen som närmast av moralisk karaktär. En klart avvikande utveckling, åtminstone vad beträffar de statliga utgifterna och de mer specifikt uttalade avsikterna till reformer kan komma att politiskt belasta regeringen.

Planen omfattar en allmän beskrivning av de generella målsättningarna och den strategi som valts för att uppnå dessa mål. Därefter redovisas de områden som utvalts för en intensifierad insats under planperioden; forskningspolitik, arbetsmarknadspolitik, exportfrämjande åtgärder samt åtgärder ägnade att uppmuntra investeringarna och sparandet. Därefter redovisas i kondenserad form prognoser (planer) för de olika näringsgrenarna och för den regionala utvecklingen. Slutligen redovisas prognoser för olika ekonomiska storheter såväl i volym som värde. Som bilaga till planen fogas mer utförliga redogörelser för den förväntade utvecklingen såväl inom olika branscher som beträffande utrikeshandel, arbetsmarknad m. m.

Planen spelar en viktig roll som ram för kontakter mellan myndigheter och näringsliv. Detta kan numera t. o. m. anses vara dess centrala innebörd. Dessa kontakter kan fördelas på utarbetandet och genomförandet (uppföljningen) av planen.

Utarbetandet av planen

Utarbetandet av den femte planen kan fördelas på tre faser. Den första, tekniska, fasen påbörjades mot slutet av 1962 med att berörda forskningsinstitut upprättade en

¹⁴ Avsnittet baseras på: Hackett; Economic Planning in France, Bonneau; Le Vème Plan, samt Bauchet; la Planification française.

¹⁵ Vème Plan de développement économique et social. 1966—70.

prognos för 1970 huvudsakligen genom förlängning av iakttagna tendenser.

På basis av denna prognos med varianter och med hänsyn tagen till diskussioner inom de s.k. moderniseringskommissionerna, utarbetade därefter plankommissariatet mot mitten av 1964 en rapport till regeringen vari de viktigaste ekonomisk-politiska frågeställningarna och valmöjligheterna specificerades, liksom de lämpliga svaren härpå, samt rekommendationer till ekonomisk-politiska prioriteringar. Rapporten utarbetades formellt av plankommissariaten, men då den i realiteten uttrycker regeringens värderingar, torde samarbetet mellan myndighet och regering varit mycket intimt under denna fas. Regeringen översände rapporten, efter formellt godkännande, till parlamentet som efter remiss till det Ekonomiska och Sociala Rådet godkände den i december 1964. Rapporten angav specifikt endast målsättningar för generell tillväxt, de viktigaste efterfrågefaktorerna (konsumtion, investeringar, export, offentliga utgifter) och inkomstutveckling. Endast kvalitativa omdömen om utvecklingen inom enskilda branscher redovisades.

Den tredje fasen, den detaljerade planeringen, verkställdes därefter inom moderniseringskommissionerna på basis av denna rapport. Den slutgiltiga planen underställdes därefter parlamentet för godkännande.

Utarbetandet av det regionalpolitiska avsnittet av planen faller utanför ramen för detta schema. Proceduren härvidlag ansluter sig dock i stort sett till ovan redovisade. Sålunda initieras arbetet inom den centrala administrationen. Detaljarbetet sker inom regionala organ (prefekturer och regionala kommittéer) varefter studierna syntetiseras inom administrationen och formellt beslut fattas på regeringsnivå.

De viktigaste kontaktorganen mellan myndigheter och näringsliv och det forum där de olika ekonomiska intressegrupperna enas kring ett gemensamt perspektiv är de s.k. moderniseringskommissionerna. Dessa är av två slag, dels horisontella, dvs behandlande generella problem – såsom allmänna ekonomiska och finansiella problem, arbets-

Tabell 12. Översikt av moderniserings- och kommissionernas sammansättning vid den femte planen.

	Antal
Fackföreningsmedlemmar (arbetare och tjänstemän)	291
Jordbrukare och jordbruksarbetare	67
Företagschefer (såväl från statlig som privat sektor)	406
Representanter för arbetsgivareföreningar	430
Statliga tjänstemän	457
Övriga (experter, konsumentrepresentanter etc.)	299
	1 950

Källa: Bonneau: Le Vème Plan. Une strategie de l'expansion.

marknaden, produktiviteten, regionalpolitiken – och vertikala, dvs branschkommissioner för bl. a. jordbruk, hantverk, byggnader och offentliga arbeten, handel, vatten, energi, bearbetande industrier, gruvor, olika offentliga sektorer som skolutbildning, universitet, post, bostäder etc. Den femte planen betjänades av 32 kommissioner. Därutöver etablerades ett större antal arbetsgrupper under dessa kommissioner.

Medlemmar av kommissionerna tillsätts av premiärministern. Tabell 12 anger dessas fördelning efter ställning på arbetsmarknaden.

Kommissionernas arbete omfattade vid utarbetandet av den femte planen i första hand en redovisning av önskade och lämpliga förändringar i produktionen, investeringar m.m. att utgöra bas för plankommissionens rapport till regeringen om valmöjligheterna. De kommissioner som behandlade offentliga sektorer hade att inkomma med beräkningar över lämplig verksamhetsnivå och däremot svarande budgetutgifter.

Efter det att regering och parlament fastslagit de grundläggande värderingarna utarbetade kommissionerna en detaljerad plan för respektive sektor omfattande produktion och konsumtion, sysselsättning, investeringar, behov av forskning. Den slutliga sektorplanen angav även vilka åtgärder (priser, skatter, utbildning) som skulle kunna underlätta att uppnå målen.

Kommissionerna fattar i princip ej be-

slut som är bindande för de deltagande organisationerna. Deras funktion är närmast att dra uppmärksamheten till viktigare problem som kan tänkas uppkomma under planperioden; och att utgöra ett forum för sammanjämkning av motsatta intressen.

Kommissionerna, vari plankommissariatet genomgående är representerat, torde inte ge myndigheterna en klar bild av den långsiktiga företagsplaneringen inom enskilda företag. Diskussionerna förs på branschnivå och den vida kretsen av kommissionsmedlemmar lånar sig ej för en öppnare redovisning. Däremot torde en ganska god bild av det allmänna företagsklimatet erhållas.

Ett särfall torde vara en särskild temporär kommitté, för industriutvecklingen (Comité de Développement Industriel), etablerad under nu löpande planperiod. Denna domineras av privata företagare och statstjänstemän. Dess uppgift är att upprätta en industripolitik för varje viktigare bransch. Den avger hemliga rekommendationer om åtgärder som bör vidtas av enskilda företag.

Som ovan angivits behandlas planen i två omgångar av det Ekonomiska och Sociala Rådet. Detta består av 45 arbetarrepresentanter, 41 företagare, 40 representanter för jordbrukare, 15 ekonomiskt eller vetenskapligt särskilt kvalificerade personer utsedda av regeringen, 15 representanter för kooperationen m. m., 7 för turismen och produktionskooperationen, 2 medelklassrepresentanter, 25 ekonomiska experter med specialitet på franc-zonen samt 10 representanter för besittningarna utanför Frankrike. Rådets och dess undergruppers möten är ej offentliga, men dess beslut (råd till parlamentet) publiceras.

Rådets behandling av planer ger tillfälle till diskussioner mellan olika befolkningsgrupper, men torde även bereda myndigheterna en ytterligare möjlighet att vidga och fördjupa kontakterna med olika representanter för näringslivet och arbetstagare.

Genomförandet av planen

Planen uppföljs med årliga jämförelser som utgör bilagor till budgeten mellan faktisk

utveckling och planens projektioner. Denna jämförelse baseras på överläggningar inom kommissionerna. Dessa sammanträder åtminstone årligen för detta ändamål.

Som tidigare indikerats besitter staten ett antal instrument för att influera företagets handlande och därmed bidra till att planen genomförs.¹⁶ Vissa av dessa instrument behandlas mer detaljerat i kommande avsnitt.

Instrumenten kan fördelas på generellt verkande och specifika. Ett av de viktigaste generella instrumenten är den allmänna information om de ekonomiska problemen och den sannolika utvecklingen som planen medför. Det bör observeras att de informationer och prognoser planen innehåller är av värde såväl för företagen som staten. Prognoserna torde vara av särskild betydelse för kapitalintensiva industrier.

Ett antal regleringar av generell karaktär kan inräknas bland instrumenten. Byggnadstillstånd ges i anslutning till planens regionalpolitiska rekommendationer. Prispolitikens utformning skall i princip ansluta sig till planen. Till de indirekta generella instrumenten räknas plankommissariatets vida representation i alla viktigare ekonomiskpolitiska organ såsom Conseil National du Crédit, i utvecklingsfondens styrelse m. m. Till de generella medlen räknas även den statliga upphandlingspolitiken. Upphandlingen av stat, kommun och offentliga företag svarar för ca 10 procent av nationalprodukten. Inom byggnadsväsendet, elektrisk och elektronisk industri, flygindustrin och inom produktionen av järnvägsmaterial svarar den offentliga upphandlingen för åtminstone 50 procent av produktionsvärdet. I industribranscher omfattande 10 procent av den totala industriproduktionen mottog staten 25 procent av avsättningen eller mer. Detta betydelsefulla instrument har man hittills ej utnyttjat tillfullo i strukturpolitiken. Finansministeriet studerar nu metoder att ersätta den traditionella upphandlingspolitiken med en politik baserad på kriterier

¹⁶ Detta avsnitt ansluter sig till redovisningen i en rapport till ECE:s Senior Economic Advisers: Les instruments d'exécution du Plan utilisés par l'Etat à l'égard des entreprises.

direkt anpassade till industripolitiken. En bättre och stabilare balans mellan kundens (statens) långsiktiga intressen och kravet på bibehållen konkurrens och konkurrenskraft inom företagssektorn eftersträvas.¹⁷

Preliminära rekommendationer till myndigheterna om dylik upphandlingspolitik har redan avgivits av finansministeriet.

Staten kan vidare influera tillgången på arbetskraft indirekt genom immigrationspolitiken, men främst genom en intensifierad arbetsmarknadspolitik.

Statens möjligheter att influera investeringsnivå och inriktning på branscher är betydande. De generella investeringsstöden omfattar mervärdesskatt, åtgärder ägnade att uppmuntra aktiesparande och företagens kapitalökningar, effektivisering av kreditmarknaden, samt särskilda skatteavdrag för investeringar.

Ett av de mest effektiva instrumenten som specifikt kan påverka enskilda företag är den ovan redovisade industripolitiska kommittén. Även om dess arbete primärt avser ömsesidig information är den ett effektivt medel för myndigheterna att övertygga enskilda företag inom en bransch. Hitills (juli 1968) har kommittén granskat följande branscher: offentliga företags filialer inom den kemiska industrin, varven, grov elektromekanisk industri, verktygsmaskiner samt vissa delar av livsmedelsindustrin.

Den direkta statliga interventionen i enskilda företag kan uppdelas på kontroller, aktieinnehav och finansiella incitament. Den statliga kontrollen över särskilda företag hänför sig närmast till den offentliga sektorn. Därutöver kontrollerar dock finansministeriet (Skattkammaren) väntelistan för obligationsemissioner såväl avseende tillstånd till emission, datum härför, samt belopp. Detta instrument som tidigare utnyttjats selektivt tenderar emellertid, främst till följd av Romtraktaten och utvecklingen inom EEC, att träda tillbaka för en mer automatisk procedur. Likaledes har kontrollen över franska investeringar utomlands och utländska (undantagandes EEC-företag var- emot ingen restriktion får gälla) i Frank-

rike blivit alltmer formell. Dessa ärenden behandlas av en kommitté under finansministeriet som endast (även här undantagandes EEC) kan besluta att investeringen uppskjuts en kortare tid. Det faktum att viss formell kontroll kvarstår, och att byggnadstillstånd oftast krävs, liksom att upplåningsbehov i stor utsträckning täcks inom Frankrike torde emellertid barga för att en potentiell investerare söker kontakt med berörda myndigheter. Detta, liksom påföljande diskussion, synes också vara vad som eftersträvas. I realiteten torde också vissa reella möjligheter att påverka utländska investeringar föreligga; den planerade fusionen FIAT-Citroën förhindrades, åtminstone i sin ursprungligen tänkta form, genom offentlig intervention.

Direkt statligt deltagande i form av aktie-teckning förekommer som medel i industripolitiken. I dessa fall synes också myndigheternas inflytande vara relativt stort. Andra former av direkt deltagande är bidrag till forskning och utveckling och särskilda kontrakt vid statlig upphandling.

De finansiella incitamenten syftar till att utveckla forskningen, att påskynda företagens strukturrationalisering och att bidra till regional utjämning. Samtliga stödformer förutsätter granskning av det enskilda företaget.

Direkta subventioner utbetalas huvudsakligen till offentliga företag och endast i mindre utsträckning till den privata sektorn. Huvuddelen av detta belopp avser regionalpolitiskt motiverat stöd.

Beträffande investeringsstöd i form av krediter besitter staten många alternativ; lån finansierade med statliga medel genom utvecklingsfonden; räntesubventioner; statliga lånegarantier. Slutligen påverkar myndigheterna större delen av de medellånga och långa bankkrediterna genom den intima kontakten mellan Crédit National och plankommissariatet. Dessa former av stöd behandlas i senare avsnitt.

¹⁷ Commissariat du Plan: Rapport sur les problèmes posés par l'adaptation du Vème Plan. Septembre 1968.

Sammanfattningsvis torde kunna anföras att planeringen utgör en av de mest väsentliga formerna av kontakt mellan företag och myndigheter. Planens ambitionsnivå har från den första efterkrigsplanen successivt tonats ned från ett i princip politiskt bindande dokument till en referensram för ekonomisk-politisk harmonisering (concertation). Dess kärna är numera den diskussion och samordning som förekommer inom de olika kommissionerna. Instrumenten för planens genomförande är i stort sett desamma som utnyttjas i konjunkturpolitiken. Risk föreligger emellertid, vilket ofta påpekats, att regeringens kortsiktiga och långsiktiga målsättningar kommer i konflikt. Den centrala ställning som plankommissariatet intar även i organisationer med mer kortsiktig inriktning torde dock borge för att de långsiktiga aspekterna kommer att beaktas om än ej alltid dominera.

1.5.3 Utvecklingsfonden (Fonds de Développement Économique et Social, FDES)

Det viktigaste instrumentet för genomförandet av planen är utvecklingsfonden. Denna är i strikt bemärkelse ett särskilt konto inom skattkammaren. Dess syftemål, enligt den grundläggande lagtexten, är att verkställa kreditgivning för planens verkställande, samt för produktivitets-, företagsstrukturs- och decentraliseringsprogrammen.

FDES är samtidigt ett administrativt organ, underställt finansministeriet. Dess uppgifter är mer omfattande än de som direkt kan hänföras till ovan nämnda krediter. FDES består i administrativt hänseende av ett styrande organ, rådet, som sammanträder två gånger årligen, samt femton kommittéer.

Rådets ordförande är finansministern. Övriga medlemmar är statssekreteraren i finansdepartementet; industri-, jordbruks-, bostads-, transport- och socialministrarna eller representanter för dessa; centralbankens guvernör, ordförandena i styrelserna för Crédit National och Crédit Foncier; plankommissarien; regeringens befullmäktigade (délégué) för regionalpolitiken, verkställande

direktörerna för Caisse des Dépôts et Consignations och Caisse Nationale de Crédit Agricole; samt de fyra högsta tjänstemännen inom finansministeriet. Rådets arbetsuppgifter består främst av behandling av de offentliga investeringsanslagen, de offentliga företagens investeringsplaner och finansieringsbehov, och fördelningen av utvecklingsfondens resurser på olika användningsområden under kommande budgetår.

Kommittéerna kan fördelas på fyra grupper. Den första omfattar de kommittéer som behandlar investeringsstöd till det privata näringslivet. Kommitté nr 1 behandlar statligt stöd till privata industri- och handelsföretag. Dess ordförande är plankommissarien och omfattar i övrigt representanter för industri-, finans-, inrikes- och arbetsministerierna, Banque de France, Crédit National, Caisse des Dépôts et Consignations samt regionalpolitiska regeringsorgan. Liknande sammansättning förekommer i övriga kommittéer inom denna grupp.

De olika stödformerna som behandlas inom denna grupp är: lån, garantier och bidrag till vissa industribranscher inom ramen för s. k. konventioner (stål och data-teknik); smärre lån för industriinvesteringar genom Crédit Hôtelier; lån, skattelättnader och subventioner för teknisk forskning; industriella utvecklingsbidrag (primes de développement industriel); lån, räntesubventioner och garanti för omställning, specialisering och decentralisering; stöd för omplacering och yrkesutbildning; produktivitetsslån; investeringar i kollektiv turistutrustning; stöd för strukturrationalisering; samt stöd till filmindustrin.

En andra grupp kommittéer behandlar utvecklingen och investeringsprogrammen inom vissa basindustrier – energi, transport – där statliga företag har en dominerande ställning. Kommitté nr 8 som behandlar transportfrågor (t. ex. SNCF, RATP, Air France, Aéroport de Paris) omfattar representanter för bostads-, transport- och finansministerierna, plankommissariatet samt respektive statligt företag. Motsvarande sammansättning förekommer i övriga kommittéer inom denna grupp.

En tredje grupp kommittéer behandlar statens investeringar i offentliga kommunikationer, utbildning och bostäder; vidare granskas kommunernas investeringsplaner. Kommitté nr 2 omfattar representanter för inrikes-, jordbruks-, utbildnings-, social-, bostads- samt finansministerierna, plankommissariatet, Crédit Foncier och Caisse des Dépôts et Consignations.

Den fjärde gruppen behandlar specifika frågor inom olika ekonomiska sektorer som återuppbyggnadsarbetet (efter kriget), statlig garanti vid bistånd till u-länder; samt jordbruket.

FDES fungerar sålunda som ett interministeriellt organ, där statliga och kommunala investeringar under kommande budgetår fastställs och där ramarna för statens stöd till privata investeringar dras upp. Ett av de viktigaste elementen i detta arbete är anpassningen mellan planens perspektiv och det aktuella ekonomisk-politiska läget.

FDES och specialkommittéerna deltar vidare i administrationen av ovan nämnda budgetkonto. Budgetanslagen uppgick 1967 till 1,8 miljarder francs, vartill dock lades ett statligt obligationslån för investering i maskiner och utrustning om totalt 1 miljard francs. Det formella beslutet om fördelningen av fondens medel på olika mottagare fattas av finansministern, men det beslut som fattas inom FDES kan anses i realiteten utslagsgivande. Lånen från utvecklingsfonden löper i allmänhet på 12-15 år och betingar en ränta om 6 procent. Undantag härvidlag är de lån som utsträcks till stålindustrin och den datatekniska industrin inom ramen för överenskommelsen mellan staten och stålindustrin samt den s. k. Plan Calcul, där räntesatsen är 3 eller 4 procent och löptiden 25 år.

Som framgått av det ovan anförda deltar FDES vidare i administrationen av medel direkt utbetalade över budgeten (utvecklingsbidrag, decentraliseringsbidrag, skattelättnader, arbetsmarknadspolitiska bidrag).

Utbetalningar från utvecklingsfonden kan ta formen dels av lån direkt från skattkammaren, dels av lån genom olika finansinstitut. De direkta skattkamarlånen

omfattar ca 2/3 av fondens totala utlåning och ges till offentliga företag, kommuner samt främmande stater. Alla övriga lån (alltså framför allt sådana som ges till privata företag) kanaliseras genom Crédit National, Crédit Hôtelier (mindre lån till industri och lån till hotellrörelser och lantbruk), Caisse Nationale de Crédit Agricole (jordbruk), Crédit Foncier (bostäder), Caisse des Dépôts et Consignations (teknisk och vetenskaplig forskning).

Det är omöjligt att exakt ange betydelsen av FDES som administrativt organ för de totala investeringarna, bl. a. till följd av att stöd ges i form av skatteavdrag. Vissa indikationer av allmän karaktär om de statliga investeringsutgifternas vikt ges i tabellerna 13 till 15.

Tabellerna 14 och 15 skiljer sig i vissa avseenden som torde kräva en förklaring. Det statliga investeringsstödet till privata investeringar i tabell 14 anger reella utgifter. Motsvarande kolumn i tabell 15, offentliga medel, redovisar endast medel som direkt utbetalats från budgeten. Vissa delar av det statliga investeringsstödet – t. ex. till industrin – kanaliseras genom de särskilda finansinstitutionerna och synes därvid bokföras i kolumnen »lån från speciella finansinstitutioner» i tabell 15. Kolumnen offentliga medel i denna tabell omfattar å andra sidan budgetutgifter som kan hänföras till direkta statliga investeringar. Diffe-

Tabell 13. Totala bruttoinvesteringarnas fördelning på olika branscher samt privat och offentlig sektor 1966.

	Miljarder francs
Kollektiva investeringar verkställda av myndigheterna	15,6
Bostadsbyggande och reparationer av byggnader	31,3
Produktiva bruttoinvesteringar varav offentliga företag och institutioner	61,6
privata företag	21,8
	39,8
Bruttoinvesteringar, totalt	108,5

Källa: "Rapport pour 1967-1968 du Conseil de Direction du Fonds de Développement Economique et Social, 1968.

Tabell 14. Offentliga investeringsutgifter 1966: fördelning på näringsgrenar samt andelen offentliga investeringar av samtliga investeringar 1964—66. Miljoner francs och procent.

	Offentliga investeringsutgifter					Procent offentliga investeringar år		
	Direkta statliga investeringar o. stöd till kommunerna	Statligt investeringsstöd till offentliga företag	Statligt stöd till privata investeringar	Totala investeringskostnader finansierade av staten	Totala investeringar 1966	1964	1965	1966
Jordbruk	1 286,6	4,5	833,7	2 181,4	10 136	22,0	22,2	21,5
Energi	129,6	7 142,1	—	7 271,5	14 655	38,6	28,1	49,6
Transport, telekomm.	3 880,1	294,0	216,6	4 390,7	13 551	30,8	33,7	32,4
Industri, handel, turism	139,3	—	1 162,0	1 301,3	28 592	1,7	2,6	4,5
Byggnadsverksamhet	691,3	20,0	3 895,3	4 606,6	33 352	15,9	15,3	13,8
Utbildning och social verksamhet	4 638	—	—	4 638,4	6 908	64,5	69,0	67,1
Administration	419,5	—	—	419,5	1 291	38,3	46,6	32,5
Totalt	11 166,6	7 460,6	6 182,2	24 809,4	108 486	20,4	19,8	22,9

Källa: se tabell 13.

Tabell 15. Finansieringen av bruttoinvesteringarna 1966, miljarder francs.

	Offentliga medel	Lån från spec. finansinstitutter	Medellånga krediter	Aktier	Obligationer	Totalt extern finansiering	Totala bruttoinvesteringar
Jordbruk	1,7	5,9	0,5	0,1	0	8,3	10,1
Energi	7,2	0,2	0,2	0,1	2,1	9,8	14,7
Transport o. telekommunikationer	4,2	0,8	0	0,1	1,8	7,0	13,6
Industri, handel och tjänster	0,7	1,7	2,1	2,3	0,9	7,7	28,6
Bostäder	4,0	3,5	2,9	0,3	0	10,7	30,9
Kollektiva transportmedel m m	0,6	2,2	0	0	0,6	3,3	2,5
Utbildning, social verksamhet	4,6	1,4	0,2	0	0,1	6,4	6,9
Administration	0,4	0,3	0	0	0,1	0,8	1,3
Summa	23,5	16,1	6,0	2,9	5,6	54,0	108,5
varav företagssektorn	10,3	7,1	3,0	2,6	4,4	28,0	62,3

Källa: se tabell 13.

ensen mellan bruttoinvesteringarna och erhållna medel torde slutligen utgöras av självfinansieringen.

De genom FDES administrerade finansiella incitamenten till industri, handel och turism omfattar skattenödsättningar, direkta subventioner, samt nämnda lån till förmånliga villkor antingen direkt från skattkammaren eller genom särskilda finansinstitut.

Skattereduktioner kan erhållas huvudsak-

ligen för forskning, rationalisering av företagsstrukturen samt regional etablering. Antal beviljade ansökningar och belopp redovisas i tabell 16.

De olika *skatteincitamenten* omfattar:

— nedsättning av transfereringsskatten (droit de mutation) från 13,2 till 1,4 procent på transaktionen. Denna skatt utgår när företag skapar nya aktiviteter, omgrupperar dem eller omvandlar dem;

Tabell 16. Skatteincitament 1967. Antal beviljade ansökningar samt belopp, miljoner francs.

	Antal Belopp	
<i>Forskning</i>		
Skatteavdrag	6	
Skatteavdrag vid etablering av forskningsinstitut (insatsbelopp)	5	20,5
<i>Reorganisation av företag</i>		
Skattenedsättning vid företagsfusioner (beloppet avser transaktionsbeloppet)	126	4 958,6
Fusion mellan moder- och dotterbolag	1	0,9
Överföring av underskott vid fusion	28	118,4
Upplösning av inaktiva bolag	148	81,9
Bildande av ekonomiska eller professionella föreningar	10	6,2
<i>Regionalpolitik</i>		
Skattesänkning vid köp av byggnader (köpesumma)	815	259,9
Särskild 25-procentig amortering (total byggnadskostnad)	210	223,7
Nedsättning av koncessionsskatt	685	

Källa: se tabell 13.

- frihet från koncessionsskatten (patente) under fem år;
- särskild amortering om 25 procent av inköpspriset på nya byggnader.

Det totala antalet meddelade skatteavdrag uppgick 1964-1967 till 968, 1 747, 1 578 samt 1 710, respektive. De under 1967 behandlade investeringsprojekten omfattade sammanlagt 2,8 miljarder francs och 44 876 nyanställningar.

De direkta bidragen (primes de développement et d'adaptation) utgår huvudsakligen inom ramen för regionalpolitiken. Bidragen varierar efter område och art av investering. Det högsta bidraget - 25 % av investeringskostnaden - utgår vid nyetablering av företag eller igångsättning inom vissa regioner vid atlantkusten av existerande företag: vid utvidgning av redan existerande verksamhet utgår bidrag om 15 procent. I den västra regionen (Bretagne och atlantkusten söder därom) uppgår bidragen till 15 respektive 6 procent. I övriga Frankrike, utom Parisregionen, är bidragen 12 respektive 6 procent. Bidragen är primärt avsedda

för industrietableringar men kan under vissa omständigheter utsträckas till handels- och tjänstesektorn, samt utgå vid administrativ decentralisering. Bidragen är vidare maximerade till 13 000 francs per nyskapat arbetstillfälle och 7 000 francs per sysselsatt vid utvidgning av verksamheten. Endast investeringar över 300 000 francs och omfattande minst 30 (i vissa områden dock 15) nya arbetstillfällen kan komma ifråga. Bidrag under 2 miljoner francs kan beslutas av respektive prefekt. Under 1967 uppgick meddelade bidrag till 59,8 miljoner francs. Särskilda bidrag kan vidare utgå vid förflyttning av verksamheten från parisområdet (indemnités de décentralisation). Bidragen uppgick 1967 till 4,2 miljoner francs.

Den regionalpolitiskt motiverade direkta utlåningen från FDES uppgick 1967 till 118,8 miljoner francs.

Staten garanterar vidare, genom FDES, obligationslån av regionala utvecklingsbolag. Dessa bolag - femton till antalet - upplånar till förmån för enskilda företag. De enskilda företagens ansökningar granskas dock av FDES. Under 1967 erhöll 293 företag på detta sätt tillträde till kapitalmarknaden på förmånliga villkor. Upplåningen uppgick 1967 till 275,6 miljoner francs.

Av tabell 17 framgår betydelsen av dessa bidrag, mätt som totalt investeringsbelopp.

Direkta bidrag utgår vidare som stöd till forskning. Detta stöd har i allmänhet formen av bidrag som, ifall forskningsprojek-

Tabell 17. Totala kostnader för investeringar som främjats med regionalbidrag eller statsgaranti 1967, milj. francs.

	Investeringsbelopp
<i>Form av investeringsstöd</i>	
Investeringsbidrag beslutade inom FDES	539,4
Investeringsbidrag beslutade av lokala organ (prefekturer)	42,6
Särskilda temporära stöd	3,5
Grupperade statsgaranterade lån	858,4
Summa	1 443,9

Källa: se tabell 13.

tet marknadsförs, skall återbetalas med ränta. Dylika bidrag lämnades 1967 om sammanlagt 81,9 miljoner francs.

Slutligen fördelar FDES inom ramen för arbetsmarknadspolitiken omskolningsbidrag samt flyttningsbidrag, vilka 1967 sammanlagt omfattade 28,7 miljoner francs, varav 22,8 för omskolning. De senare bidragen utbetalades till 224 företag och omfattade 31 546 arbetare. Flyttningsbidragen berörde 2 263 arbetare.

FDES totala utlåning under 1967 framgår av tabell 18.

Den genom FDES skapade kontakten med företagsvärlden är av primär betydelse för den ekonomisk-politiska planeringen. Detta gäller i första hand den statliga sektorn och därvid de offentliga företagen av monopolkaraktär eller primär tjänstekaraktär. Investeringsprogram och finansieringsbehov, pris-sättning samt även i viss mån lönepolitik diskuteras ingående med representanter för dessa företag. Den privata sektorn berörs

Tabell 18. FDES' utlåning 1967 fördelad på mottagande sektorer (inom parentes anges vissa administrerande finansinstitut).

	Belopp milj francs
Jordbruk	401,7
Energi (i vissa fall Crédit National)	607,0
Transport	488,7
Industri och handel	1 441,6
varav	
stålindustri (Crédit National)	639,5
kemisk industri (Crédit National)	334,5
hantverk (Chambre Syndicale, Banque populaire)	90,0
hotellväsende, kollektiv turistindustri (Crédit National, Crédit Hôtelier)	254,2
vetenskaplig och teknisk forskning (Crédit National)	8,1
decentralisering (Crédit Hôtelier)	1,9
U-landsbistånd	149,5
Summa	3 088,6

Källa: se tabell 13.

också av FDES' verksamhet ehuru något mer indirekt.

Det är inte någon lätt uppgift att precisera FDES' betydelse. FDES' tredubbla karaktär av budgetanslag, utlåningsfond inom skattkammaren och interministeriell kommitté lånar sig ej till en enkel beskrivning. Denna försvåras ytterligare genom att redovisningen av FDES' transaktioner ej är särdeles överskådlig.

Den franska planeringen har av en utomstående bedömare karakteriserats som en kombination av smekningar, påtryckningar och intellektuella finter. En fransk bedömare har karakteriserat FDES som den dagliga administrationen av dessa smekningar och påtryckningar.

1.5.4 Crédit National

Crédit National grundades 1919 med syfte att underlätta finansieringen av återuppbyggnaden efter världskriget och att utsträcka långfristiga lån till industrin och handeln. Banken är ett privat aktiebolag vars aktier noteras på Parisbörsen. Dess 840 000 aktier är relativt jämnt fördelade på ca 10 000 ägare. Cirka två tredjedelar av aktierna ägs av juridiska personer, huvudsakligen banker, försäkringsbolag och investment-bolag. Majoriteten av styrelsen väljs av bolagstämman. Banken drivs med vinstsyfte och arbetar med normal banksekretess.

Crédit National är samtidigt underställd statlig ledning av särskild karaktär. Styrelsens ordförande (Président Directeur Général), liksom de två verkställande direktörerna (Directeurs), utnämns av regeringen. De är normalt tjänstemän tjänstlediga från finansministeriet. Av bankens fyra revisorer (censeurs) väljs två av bolagstämman, två – höga tjänstemän i finansministeriet – tillsätts av finansministern. Vidare har bankens bolagsordning liksom reglerna för dess verksamhet fastställts genom regeringsbeslut. Därigenom är bankens upplåning, lånevillkor, reglerna för granskning av låneärenden samt garantigivning fixerade i detalj.

Finansiering

Bankens verksamhet finansieras huvudsakligen genom placering av obligationer på den öppna kapitalmarknaden, i Caisse des Dépôts et Consignations och i försäkringsbolag. Denna upplåning uppgick tillsammans med eget kapital till 8,4 miljarder francs vid utgången av 1968. För bankens ordinarie verksamhet erhåller den vidare medel från FDES. För exportkreditgivning erhåller den därutöver särskilda medel från skattkammaren. De sistnämnda skuldposterna uppgick den 31.12.68 till 485 och 1 249 miljoner francs, respektive.

Former för kreditgivning

En mindre del av bankens verksamhet hänför sig fortfarande till återuppbyggnaden efter andra världskriget. Utbetalningar på detta område uppgick 1968 till 32 miljoner francs.

Bankens normala verksamhet omfattar dels långfristig utlåning, dels rediskontering av medellånga krediter. Under 1968 ökade bankens långfristiga utestående utlåning med 1 225 miljoner francs till 9 447. Meddelade nya krediter uppgick under samma år till 3 451 miljoner francs. Samtidigt beviljades diskontering till sammanlagt 5 943 miljoner francs, varav 2 492 för exportkrediter.

Bankens verksamhet inskränker sig till industri och handel; bostadsbyggandet och jordbruket faller sålunda utanför. Endast större krediter meddelas; krediter under 1 miljon francs till näringslivet handhas av Crédit Hôtelier. Banken finansierar vidare endast investeringar inom sektorer där konkurrens råder. Det långsiktiga finansieringsbehovet inom de – oftast offentliga – monopolen inom basindustrin täcks genom FDES. Bankens verksamhetsområde inskränks sålunda till ca 40 procent av de totala bruttoinvesteringarna.

Detta fält karakteriseras av relativt hög självfinansieringsgrad samt – till följd av snabba avskrivningsmöjligheter – stor möjlighet att täcka finansieringsbehov genom korta eller medellånga bankkrediter. Före-

tagen inom denna sektor kommer därmed att absorbera endast 10 procent av den långfristiga utlåningen. Crédit National är det påtagligt största kreditinstitutet på detta område.

Bortsett från exportkreditfinansieringen, som normalt har en löptid om 2–5 år, men i vissa fall kan överskrida femårsgränsen, delas bankens utlåning på medellånga – 2½ till 7 år – och långa – 7 till 20 år – krediter. Den vanligaste löptiden är 10 till 12 år.

Den medellånga kreditgivningen skiljer sig markant från den långa. Verksamheten är i detta fall begränsad till att bevilja affärsbankerna rätt till diskontering av medellånga krediter avseende investeringar i maskiner och utrustning eller vissa smärre byggnadsinvesteringar. Ifall diskonteringen verkställs, rediskonterar Crédit National krediten omedelbart i Banque de France. Bankens insats begränsas till reglering och övervakning av den medellånga kreditmarknaden; egna medel tillskjuts ej.

Den långsiktiga utlåningen kan avse finansiering såväl av direkta investeringar som av portföljinvesteringar och inköp av patent m. m. Lånen är i allmänhet täckta genom hypotek. Utlåningsräntan uppgår för närvarande till 7,25 procent, oavsett kreditens löptid. Räntan fixeras av finansministeriet genom räntesubventioner vars storlek bestäms av bankens upplåningskostnader och dess administrationsavgift (1 procent) med hänsyn till vad som ur allmän ekonomisk synvinkel synes önskvärt.

Varje lån över 2,5 miljoner francs förutsätter konsultation med plankommissariatet. Varje lån över 1 miljon francs förutsätter vidare samtidig ansökan till finansministeriet och Crédit National. Ca 60 procent av den långsiktiga utlåningen faller under denna regel.

Verksamhet för statens räkning

Crédit National förmedlar som ovan angivits FDES' finansieringsstöd till privata investeringar. Banken granskar ansökningarna samt utformar lånevillkoren. Den nor-

mala bearbetningen av en ansökan är att Crédit National utarbetar en kort översikt och bedömning. Denna underställs en interministeriell, informell kommitté med representanter för finansministeriet, industriministeriet samt plankommissariatet. Denna kommitté bedömer om ansökan är seriös och bör granskas närmare (prise en considération). Ett antal ärenden kan avskrivas redan på detta stadium. Är det ej fallet utarbetar Crédit National en mer utförlig bedömning som underställs relevant specialkommitté inom FDES för beslut.

Crédit Nationals nära anknytning till FDES har redovisats tidigare. Banken är vidare lierad med de flesta viktigare finansinstitut utanför bankväsendet genom styrelseledamöter eller genom aktieinnehav. Banken innehar sålunda t. ex. ca 5 procent av aktiekapitalet i samtliga regionala utvecklingsbolag.

Kreditanalysen

Bankens analys baserar sig dels på granskning av ansökningshandlingarna, dels på personliga kontakter. Enligt bankens årsberättelse 1968 granskade den under året investeringsplaner omfattande sammanlagt 16 miljarder francs. Projektanalysen omfattar en bedömning av branschens utveckling -- i huvudsak på grundval av löpande plan -- företagets ställning inom branschen, dess tekniska kapacitet, företagsstrukturen, marknadsföringstekniken samt företagsledningens kvalitet. Förutom denna realekonomiska värdering företar banken en finansiell bedömning omfattande företagets eget kapital, likviditet, räntabilitet samt utvecklingen under loppet av investeringsprojektets utförande. Som ovan påpekats kräver Crédit National att låntagare redovisar bokföringen under lånets hela löptid.

Bankens granskning resulterar i en finansieringsplan som omfattar såväl nyinvesteringar, ersättningsinvesteringar och reparationer som ökningen i likvida medel nödvändiga för försäljningsökningen, amorteringarna etc. Vidare specificeras självfinansieringsgraden och kapitaltillskotten

m. m. Investeringen bör ge sådan avkastning att amorteringar och räntor ej överstiger 30 à 40 procent av nettovinsten 5 år efter kreditens beviljande.

I vissa fall kan särskilda villkor -- i synnerhet i form av garantier om kapitaltillskott från ägaren -- fogas till avtalet.

Crédit National intar en central plats såväl för myndigheternas insyn i näringslivet som för verkställandet av den offentliga planeringen. En förutsättning för denna ställning anges vara bankens karaktär av privat bolag, formellt skilt från myndigheterna, och dess upprätthållande av banksekretessen.

Crédit National intar en central plats vad beträffar det offentliga stödet till de privata investeringarna och kreditmarknadens finansiering av företagens investeringar. Den deltar vidare intimt i utformandet av den ekonomiska planeringen -- i de viktigare plankommissionerna -- samt i dess genomförande inom FDES. Den konsulteras beträffande väntelistan för emissioner och rörande emissioner av större statliga obligationslån. Den deltar i utarbetandet av konventioner mellan staten och enskilda branscher (stål och datateknik).

Crédit Nationals egen verksamhet omfattar ungefär en fjärdedel av alla medellånga och långfristiga finansiella resurser som ställs till industrins och handelns förfogande; den är dock på ett eller annat sätt knuten till övriga tre fjärdedelar.

1.5.5 Forskningspolitik

Den femte planen förutsåg en satsning på vetenskaplig och teknisk forskning omfattande 35 miljarder francs i offentliga anslag och 15-17 miljarder finansierade av den privata sektorn under planperioden. En intensifiering synes ha kommit till stånd, på vissa områden t. o. m. utöver de ramar som drogs upp i planen. En allmän indikation om betydelsen av den statliga insatsen erhålles i tabell 19.

Det torde föra alltför långt att i detalj redovisa reglerna för de olika budgetansla-

Tabell 19. Forskningsanslag 1967 och 1969. Faktiska utgifter respektive budgetanslag, miljoner francs.

	1967	1969
Offentligt finansierade utgifter:		
Forskningskontrakt	1 003,0	1 513,0
Utvecklingsstöd	91,5	155,0
Rymdforskning	540,1	600,7
Datateknisk utveckling	89,2	172,0
Militär forskning	2 410,0	
Atomforskning	2 100,0	
Forskning inom utbildnings- väsendet	763,0	
Civillflyget	626,3	
Internationella program	237,5	
Diverse ministerier	255,0	
Statliga organs egna medel	120,9	
Kommunerna	165,0	
Totala offentliga utgifter	8 865,8	(2 440,7)
Privata företags egna utgifter	3 900,0	
Totala bruttoutgifter för forskning och utveckling	12 765,8	

Källa: Projet de Loi de Finances pour 1969: Exécution du Ve Plan 1966—67 et 1968.

gens disposition. Några allmänna observationer torde dock böra göras.

Forskningskontrakt (enveloppe-recherche) utdelas inom ramen för s. k. samordnade aktioner (actions concertées). Kontrakten omfattar stöd till driften och utrustningen inom civila (i allmänhet offentliga) institutioner som sysslar med grundforskning och direkt utveckling av denna.

Utvecklingsstödet (recherche développement) — som kanaliseras genom FDES — liksom rymdforskningen och stödet till dataindustrin (inom ramen för Plan Calcul) karakteriseras av specifik inriktning på olika industribranscher.

Samtliga nämnda stöd är underställda interministeriell prövning genom den nationella forskningsdelegationen (Délegation Générale à la Recherche Scientifique et Technique, DGRST).

Den mest selektiva stödformen torde vara utvecklingsstödet. Den femte planen angav härför ett antal prioritetsområden. I verkligheten synes prioriteringen ha blivit strängare. Huvuddelen av anslagen 1966 (59 miljoner) tillföll sålunda mekaniska industrin (construction mécanique) och elektrisk och elektronisk industri. Andra områden dit

stöd kommer att utgå är vissa kemiska produkter, metallurgi, luftkuddeteknik för transporter, avsaltning av havsvatten samt livsmedelsindustrin. Stödet utgår med 50 procent av kostnaden för ett forskningsprogram och återbetalas (med ränta) endast om produkten ifråga marknadsförs.

Om utvecklingsstödet är det mest selektiva torde flertalet av övriga i tabell 19 nämnda offentliga utgifter föranleda en granskning av, och kontakt med, olika företag.

1.5.6 Prispolitik

Inom ramen för en allmän stabiliseringspolitik infördes prisstopp 1963. 1965 öppnades möjligheten för företagen att självständigt bestämma prisnivån under förutsättning att s. k. stabilitetskontrakt skrevs med finansministeriet. Denna möjlighet utvidgades 1967 med de s. k. programkontrakten (contrat de programme). Huvuddelen (ca 80–90 procent) av den franska industrin är nu täckt av dylika kontrakt.

Kontrakt tecknas mellan finansministeriet och respektive branschförening eller det enskilda företaget. Vanligast är kontrakt mellan branschförening och ministeriet. Dessa bekräftas dock av de i föreningarna ingående företagen. Kontraktet innebär att företaget erhåller undantag från det generella prisstoppet och tillåts fritt sätta sina försäljningspriser. Om företaget i något avseende bryter mot kontraktet kan prisstopp åter påbjudas.

Företaget och branschföreningen påtar sig att tillställa finansministeriet årliga uppgifter om företagets finansiella ställning och prissättning. De förra uppgifterna sammanfaller i huvudsak med uppgifter som myndigheterna redan på annat sätt erhåller. Däremot torde prisuppgifterna utgöra ett nettotillskott till basen för den allmänekonomiska överblicken.

Till kontrakten är vidare knuten en bestämelse om årliga konsultationer mellan branschföreningarna och finansministeriet. Enligt lagtexten skall denna överblick omfatta samtliga viktigare faktorer som på

kort och längre sikt påverkar prisbildningen (produktivitetstillväxten och dess fördelning, kapitalstockens utveckling och förnyelsetakt, utrikeshandel, forskning m. m.), liksom effekten av prispolitiken.

Ramen för dessa bilaterala diskussioner är således ganska vid och torde ge möjlighet till fördjupad analys. Som framgått av beskrivningen sammanfaller dock diskussionen med den som förs inom plankommissionerna. Plankommissariatet deltar också i dessa möten. En viktig skillnad föreligger dock såtillvida att endast företagare och företagarrepresentanter, och ej representanter för arbetstagarna, deltar i dessa prispolitiska sammanträden.

Prissättningen inom stålsektorn och dataindustrin är ej täckt av programkontrakt utan av gällande »konventioner». Beträffande stålsektorn kan påpekas att såväl försäljningspriser som priser på koks fixeras inom ramen för konventionen.

Programkontrakten utgör ett potentiellt mycket effektivt instrument. Detta har även observerats i ovan nämnda studie över de offentliga företagen,¹⁸ vilken föreslår vidgning av denna verksamhet till att omfatta företagen inom den statliga monopolsektern.

Samtidigt bör anföras att denna prispolitik ursprungligen införts som övergång mellan fullständigt prisstopp och helt fri prissättning. (Det strikta prisstopp som införts i anslutning till devalveringen i augusti 1969 är sannolikt att betrakta som temporärt.) Det är ganska osäkert, och delvis beroende på framtida politisk utveckling, om denna form av prispolitik kommer att behållas på längre sikt. Vidare torde den administrativa kapaciteten att bearbeta de erhållna uppgifterna vara alltför liten för en grundligare analys. Slutligen torde det faktum att diskussionerna förs på branschplanet och i huvudsak är tillbakablickande innebära att informationsvärdet åtminstone ur planeringssynvinkel är relativt begränsat.

1.5.7 Arbetsmarknadspolitik

Denna gren av den ekonomiska politiken synes vara relativt perifer med hänsyn till

myndigheternas insyn i näringslivet. Politiken omnämnes här enbart med tanke på förpliktelsen att till lokala arbetsmarknadskontor på förhand anmäla när mer än 20 personer avser avskedas. En generalisering av varsel om avskedanden bl. a. till företagsnämnder föreslogs också i den femte planen. Detta förslag synes ej ha lett till åsyftat resultat.¹⁹

Behandlingen av arbetstagarnas och fackföreningarnas insyn i företagen torde lämpligen anpassas till franskt språkbruk genom distinktion mellan samarbete inom företaget (participation) och vinstens delning mellan aktieägarna och arbetstagarna (intéressement).²⁰

Samarbete mellan företagsledning och arbetstagare i företagsnämnder fastställdes genom lagstiftning 1945, 1946 och 1959 (grundtexten är lag av den 16 april 1946). Enligt den senaste lagen skall företagsnämnder upprättas i samtliga företag med mer än 50 anställda. Medlemmarna väljs på två år av anställda med mer än 6 månaders tjänstgöring. Representanter för arbetare, tjänstemän, tekniker och högre befattningshavare (ingenjörer etc.) väljs separat. Fackföreningar som anses representativa för arbetarna kan uppställa kandidater. Företagsnämnderna skall sammanträda under verkställande direktörens ordförandeskap en gång per månad.

Företagsnämnden skall uttala sig om varje förändring av anställningsförhållandena, inklusive individuella och kollektiva uppsägningar. Den skall informeras i alla viktiga frågor och uttala sig om disposition av vinsten. Nämnden kan sända två representanter till företagsstyrelsens sammanträde

¹⁸ Rapport sur les entreprises publiques Avril 1967.

¹⁹ Commissariat général du Plan: Rapport sur les problèmes posés par l'adaptation du Vème Plan. Septembre 1968.

²⁰ Detta avsnitt bygger bl. a. på Hubert Lesire Ogrel: Le Syndicat dans l'Entreprise, Editions du Seuil, 1967 och Greyfié de Belkaembe: Workers' Participation in Management in France: The basic problems, International Institute for Labour Studies Bulletin no 6 June 1969.

den. Dessa har dock ej rösträtt men kan erbjudas redovisa sin uppfattning. Företagsnämnden förvaltar vidare vissa verksamheter såsom personalmatsalar, barndaghem, bibliotek etc.

Lagstiftningen om företagsnämnder efterlevs endast i begränsad omfattning. Enligt uttalande av en f. d. arbetskraftsminister har företagsnämnder upprättats endast i en tredjedel av de företag som täcks av lagstiftningen. Endast en tiondel av dessa företag hade en nämnd som fungerade tillfredsställande. Orsaken härtill torde dels vara att företagsledningen ofta är negativ till principen, dels att en stor del av fackföreningsrörelsen betraktar samarbete med företagsledningen med misstro. Efter maj-junkrisen 1968 har dock vissa reformer vidtagits som eventuellt kan bidra till en ökad facklig aktivitet på företagsnivå och därmed aktivisering av nämnderna. Sålunda torde fackföreningarna ha erhållit större möjligheter att affischera på arbetsplatserna, liksom att något större uppsägningsskydd införts för lokala fackföreningsledare.

Lagstiftning om vinstandelssystem som antogs 1967 gäller företag med mer än 100 anställda. Offentliga företag inom sektorer med fri konkurrens täcks i princip av systemet. Mindre företag kan ansluta sig frivilligt. Lagstiftningen anger vissa huvudprinciper: arbetarnas formella rätt att dela företagets vinst; denna vinstandel skall sparas under fem år som arbetarnas del av företagets kapitalbildning; företagets chef och arbetstagare skall gemensamt bestämma systemets natur och administration inom ramen för lagstiftningen; reformen bör leda till en intensifierad dialog inom företaget. Olika former av vinstfördelning förutses som t. ex. utdelning av aktier. Vinstandelsystemet är knutet till skattelättnader. Företagen skall anmäla till myndigheterna om de avser ansluta sig till systemet. Systemet skall träda i kraft i och med 1968 års bokslut och anmälningarna därför göras före 1.1.1970. Intill hösten 1969 har endast ett fåtal anmälningar inkommit, men enligt uppgift skall ett stort antal anmälningar ha inkommit under hösten 1969.

Fackföreningsrörelsen ställer sig i allmänhet skeptisk till vinstandelssystemet, då det enligt dess uppfattning inkräktar på löneförhandlingarna och riskerar minska klassmotsättningarna i det kapitalistiska systemet.

1.6 Sammanfattning

Den offentliga sektorn är relativt stor i Frankrike. Dess intressen är störst i basindustrierna inklusive energisektorn. Det är uppenbart att innehavet av de offentliga företagen medger vidgad insyn i de olika branscherna. Samtidigt torde offentligt innehav av aktiestocken – t. ex. inom bankväsendet – i och för sig inte leda till att företaget administreras annorlunda än inom den privata sektorn. De offentliga företagen underkastas generellt en noggrann kontroll. Den ekonomiska och finansiella styrningen av de offentliga företagen är formellt beroende av deras eventuella monopolställning eller servicekaraktär. Reellt torde dock samtliga offentliga företag vara underkastade effektiv kontroll – såväl a priori som a posteriori.

Den franska kreditmarknaden utmärkes av att samhället utövar en betydande kontroll över inriktningen, omfattningen och villkoren för den längre kreditgivningen till näringslivet. Denna kontroll grundas på det relativt stora investeringsstöd som anslås över budgeten. Inte mindre viktigt är emellertid att större delen av den långsiktiga kreditgivningen från banksystemet till näringslivet underkastas offentlig granskning. Detta uppnås delvis medelst en statlig aktieportfölj i kreditsektorn. En annan viktig orsak är att diskonteringen av medellånga lån – en mycket betydande del av kreditgivningen till företagen – är underställd granskning av ett kreditinstitut av delvis offentlig karaktär (Crédit National). Vidare kanaliseras en stor del av den längre utlåningen genom särskilda kreditinstitut av rent offentlig karaktär.

Företagsstatistiken kan generellt anses riklig, i synnerhet beträffande företagens finanser. Den osäkerhet som vidlåder sta-

tistiken är sannolikt inte påtagligt större än i andra länder.

Det direkta samarbetet mellan företag och myndigheter torde vara mer intensivt än i andra jämförbara länder. Detta sammanhänger sannolikt med den starka ställning som traditionellt tilldelats staten, och som hittills ej inskränkts trots en betydande internationalisering av den franska ekonomin.

Samarbetet erhåller ett centralt politiskt uttryck genom den ekonomiska planeringen. Denna vore dock verkningslös om ej finansiella medel och administrativa instrument fanns. Medlen erhålls genom budgetanslag, som totalt sett svarar för en betydande del av investeringarna.

Planeringen avser nu (vid sjätte planens utarbetande) primärt att ge möjlighet till dialog och konfrontation mellan myndigheter, företagare och arbetstagarrepresentanter. Trots en omställning av den franska ekonomin mot större öppenhet mot andra länder kvarstår många instrument för styrning av den interna ekonomin. Vissa, t. ex. den statliga upphandlingen, kan komma att fulländas inom en närmare framtid. Den statliga utvecklingsfonden synes primärt betydelsefull som interministeriellt koordinationsorgan för den mer långsiktiga ekonomiska politiken. Behov av mer flexibla strukturpolitiska instrument torde dock ha förelegat, eftersom regeringen framlagt förslag om ett särskilt industriellt utvecklingsbolag, närmast efter brittisk förebild.

Bilaga 2 Samarbete mellan samhälle och företag i Förbundsrepubliken Tyskland

Av ambassadsekreterare Jan Eliasson

2.1 *Sammanfattning*

Samarbetet mellan samhälle och näringsliv i Förbundsrepubliken Tyskland har under större delen av efterkrigstiden vägletts av utpräglat marknadsekonomiska principer. Från den offentliga sektorns sida har man i stort sett ingripit endast i akuta strukturomvandlings- och missbrukssituationer. Ingen mer systematisk offentlig ekonomisk planering utfördes förrän efter mitten av 60-talet.

Under senare år har emellertid en klar tendens i riktning mot ökat statligt inflytande gjort sig gällande, främst på federal men även på delstatlig och kommunal nivå. Dels har statens traditionellt struktropolitiska uppgifter utvidgats och klarare definierats och samhällets ansvar för planering och förebyggande åtgärder fastlagts. Dels har den offentliga sektorn stärkt sin ställning på det närings- och industripolitiska området t. ex. i fråga om forskning, utvecklingsarbete samt styrning av koncentrationen i framtidsinriktade industrigrenar.

För statligt företagande gäller alltså att de offentligt ägda företagen så småningom avses övergå i privat ägo. Denna målsättning har emellertid främst tagit sig uttryck i ett ökat direktsamarbete mellan statliga och privata företag. Detta gäller exempelvis energiförsörjningen, där man från statligt håll initierat, och kring en kärna av statliga företag, framdrivit en koncentration av den tyska kolbrytningen och

mineraloljeförsörjningen.

Den ekonomiska planeringen har utvidgats och omfattar numera både kort-, medel- och långfristig planering. För den kort- och medelfristiga planeringen infordras uppgifter rörande bl. a. produktions- och investeringsplaner i industrin.

Samhällets struktropolitiska insatser anses på tysk sida förutsätta ett nära samarbete mellan stat och näringsliv. Detta gäller lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska program, såväl som strukturomvandlingshjälp i stagnerande eller starkt expanderande, ibland mindre marknadsorienterade industrigrenar. Formerna för samarbetet inom dessa områden redovisas i ett särskilt avsnitt nedan.

Företagens informationsplikt är i Förbundsrepubliken i regel rättsligt reglerad. Nedan redovisas dels företagens skyldighet att offentliggöra ställning och resultat dels problem sammanhängande med industriell koncentration, kartellregler och fusionskontroll.

Flera initiativ rörande ökade konsultationer mellan samhälle och företag har under senare år utgått från ekonomiministeriet. Sedan 1967 sker överläggningar inom ramen för den s. k. Konzertierte Aktion med deltagande från bl. a. fackföreningar och näringsliv. Främst behandlas inom denna ram konjunktur- och ekonomisk politik med huvudvikten lagd vid löne- och prisutveckling. – Vidare finns en rad till ekonomiministeriet knutna utskott och råd med

representanter för näringslivet. Dessa organ är fora dels för informationsutbyte på områden som investerings- och finansieringsfrågor, utrikeshandel, yrkesutbildning m. m. dels för diskussioner rörande strukturrationalisering inom exempelvis kolbrytningen samt flygindustrin.

Härutöver existerar en rad informella kanaler för information och samråd mellan ministeriets olika branschbyråer och de enskilda industriorganisationerna och företagen. Ett liknande samarbete förekommer även på delstatlig och kommunal nivå. I delstaterna är de enskilda ekonomiministerierna ansvariga för dessa kontakter, vilka i regel har strukturpolitisk anknytning. På kommunal nivå intar i Förbundsrepubliken de offentlig-rättsliga industri- och handelskamrarna en mellanställning mellan samhällsorgan och företag. I dessa kamrar är medlemskap för de enskilda företagen obligatoriskt.

Fackföreningarnas krav på ökat medbestämmande i företagen innehåller även förslag om vidgat deltagande, främst med arbetstagarrepresentanter, i industri- och handelskamrar. Dessa förslag har i den offentliga debatten icke diskuterats lika ingående som förslagen rörande ökat medbestämmande i företagen. Redan i dagens läge existerar i Förbundsrepubliken viss medbestämmanderätt för arbetstagarna inom de stora företagen inom kol- och stålindustrin. Från fackföreningsrörelsen, socialdemokratiska partiet, SPD, och grupper av kristligt-demokratiska partiet, CDU, har förslag framlagts om en utvidgning av denna medbestämmanderätt till andra industrigrenar.

I medbestämmandeförslagen, som ännu icke behandlats i förbundsdagen, förutses även deltagande från samhällets sida i företagens styrelser. Dessa förslag redovisas översiktligt i det avslutande avsnittet i nedanstående redogörelse.

2.2 Ekonomiska bakgrundsdata

År 1968 uppgick den tyska bruttonationalprodukten till 529 miljarder DM. Den privata konsumtionen uppgick till 297 miljarder

DM, den offentliga till 83 miljarder DM. Industrins totala omsättning uppgick 1968 till 437 miljarder DM. I det följande lämnas en kortfattad översikt över dominerande närings- och industrigrenar, antal företag inom olika industrigrenar samt fördelning mellan stora och små företag och yrkesverksamheten inom olika näringsgrenar.

2.2.1 Dominerande näringsgrenar

De olika näringsgrenarnas bidrag till bruttonationalprodukten har under 60-talet genomgått en strukturell förändring. Den relativa andelen för jordbruk, skogsbruk, fiske samt energi- och gruvsektorn har gått tillbaka. Egentlig industri och handel har i stort sett behållit sin andel, något över 40 respektive 13 à 14 %, medan samfärdselns bidrag till nationalprodukten ökat något långsammare. En förskjutning har ägt rum mot ökade andelar för byggnadsverksamhet, tjänster och den offentliga sektorn (se tabell 1).

2.2.2 Dominerande industrigrenar

Investeringsvaruindustrin svarade 1966 för 36 % av den samlade industrins årsomsättning. Tillverkningen av maskiner, fordon och elektriska varor liksom metall- och järnvaror dominerade (se tabell 2). *Råvaruindustrin* hade 29 % av den totala årsomsättningen. Den kemiska industrin samt järn- och stålindustrin var störst inom denna sektor. *Konsumtionsvaruindustrins* andel var 18 % och dominerades av textil- och beklädnadsindustrierna. *Gruvdriften*, vars andel stadigt minskat, hade en årsomsättning motsvarande 3 % av den totala omsättningen. Kolgruvdriften utgjorde den största industrin inom denna sektor. *Livsmedelsindustrin* slutligen stod för 14 % av den samlade industrins årsomsättning.

2.2.3 Antal företag inom olika industrigrenar

Huvuddelen av det totala antalet företag återfinns inom kategorin *konsumtionsvaruindustrin*, som år 1966 hade 18 820 före-

tag. Det största antalet företag inom denna sektor hade bекlädnadsindustrin (4 180), textilindustrin (3 290) och tryckerier (3 070). Träbearbetande industri hade 2 800, pappersbearbetande industri 1 180 och konstfiberbearbetande industri 1 290 företag. För praktiskt taget hela konsumtionsvaruindustrin har antalet företag visat en nedåtgående tendens under de senaste åren.

För *investeringsvaruindustrin* är tendensen den motsatta. Här har en svag ökning skett under de senaste tre åren. År 1966 var det totala antalet företag uppe i 14 130. Av dessa var maskinindustrin störst med 4 490 företag. Järn- och metallvaruindustrin hade 3 420, den elektrotekniska industrin 2 090 och stål- och metallvaruindustrin 1 250 företag.

Råvaruindustrin hade totalt 8 950 företag år 1966. Denna sektor har visat en tillbakagående tendens. Jord- och stenindustrin var 1966 dominerande med 3 850 företag. Den kemiska industrin hade 1 790 företag och träindustrin (inkl. sågverk) 1 350 företag.

Inom kategorin *gruvor och bergsbruk* fanns 1966 endast 178 företag. Denna sektor har gått tillbaka i fråga om antalet företag, antalet anställda och omsättning. Störst inom denna sektor var gruppen kolbrytning med 57 företag.

Livsmedelsindustrin hade likaledes svagt

Tabell 1. Den tyska bruttonationalprodukten fördelad på näringsgrenar (andelar i procent).

	1960	1966
Jordbruk, skogsbruk, fiske	6,0	4,2
El-, gas- och vattenverk samt gruvindustri	5,3	3,8
Förädlingsindustri (exkl. byggnadsverksamhet)	41,2	40,2
Byggnadsverksamhet	6,8	7,5
Varuhandel	13,2	13,6
Samfärdse	6,5	5,9
Bank och försäkring	3,0	3,5
Bostads- och fastighetsförvaltning	2,7	3,8
Övriga tjänster och fria yrken	6,4	7,0
Statlig förvaltning	7,4	8,9
Privata hushåll och övrigt	1,6	1,5

Källa: Statistisches Jahrbuch, 1968

Tabell 2. Den tyska industrins omsättning 1966 (i miljarder DM).

Gruvor, mineralbrott, olje- och gasutvinning.....	10,1	12,9
därav kolutvinning.....		
Råvaru- och producentvaruindustrin.....		123,6
därav kemisk industri.....	41,2	
järn-, stål- och metallindustri	38,7	
mineraloljebearbetning.....	16,8	
jord-, och stenindustri.....	12,3	
Investeringsvaruindustrin.....		152,9
därav maskinindustri.....	47,2	
elektronisk industri.....	37,1	
motorfordonsindustri.....	30,8	
järn-, bleck- och metallvaruindustri.....	15,8	
Konsumtionsvaruindustrin.....		74,9
därav textilindustri.....	21,6	
beklädnadsindustri.....	12,7	
Livsmedels- och njutningsmedelsindustrin.....		59,1
därav livsmedelsindustri.....	50,8	
		423,4

Källa: Statistisches Jahrbuch, 1968

gått tillbaka och hade år 1966 4 950 företag.

2.2.4 Stora och små företag

Fördelningen mellan stora och små företag i Förbundsrepubliken framgår av tabell 3. Här i visas att de yrkesverksamma i företag med mer än 1 000 anställda 1966 utgjorde 50,6 % av de totalt yrkesverksamma. Vidare kan utläsas att företag med mer än 1 000 anställda svarade för 53,6 % av industrins totala omsättning.

2.2.5 Yrkesverksamheten inom olika näringsgrenar

Inom *jordbruks-, skogsbruks-, och fiskerieringarna* sysselsattes 10,3 % av samtliga yrkesverksamma under 1967. Denna sektor minskar stadigt; 1961 var andelen 13,5 %.

Den *varuproducerande sektorn* ökade sin andel fram till 1960, varefter den har hållit sig konstant, omkring 48 %. Inom denna sektor sysselsatte under 1967 energi, vattenkraft och bergsbruk 2,3 %, byggnadssektorn 8,0 % och övriga industrigrenar 37,4 % av samtliga yrkesverksamma.

Tabell 3. Fördelningen stora — små företag inom den tyska industrin.

	Företag med ... antal sysselsatta:						
	1—9	10—49	50—99	100—199	200—499	500—999	1000 och fler
	Andel av antalet sysselsatta i procent						
1962	1,8	7,8	7,1	9,3	14,7	10,2	49,1
1966	1,8	5,8	7,1	9,3	14,6	10,9	50,6
	Andel av industrins totala omsättning i procent						
1962	1,8	7,2	6,4	8,6	14,1	9,5	52,5
1966	1,8	5,4	6,5	8,7	13,9	10,2	53,6

Källa: Deutsches Industrieinstitut, Köln.

Handelns andel har något ökat under ifrågavarande tidsperiod. 1961 arbetade 11,8 % av den yrkesverksamma befolkningen inom denna sektor. 1967 var andelen 12,3 %.

Sysselsättningsnivån inom *samfärdseln* har hållit sig relativt konstant på omkring 5,8 %. *Servicesektorn* har gått framåt från 20,8 % 1961 till 23,9 % 1967 av det totala antalet yrkesverksamma. Denna utveckling präglar samtliga grupper inom service-sektorn, såväl det offentliga som det privata området.

2.3 Statliga företag

De statsägda tyska företagen förvaltas av ett särskilt ministerium (Bundesschatzministerium), som även förvaltar statens marktillgångar och de s. k. ERP-medlen (European Recovery Programme, Marshallprogrammet). De statliga företagen utgörs till övervägande del av stora koncerner. Nedan lämnas en kort redovisning över de viktigaste statliga företagen.

Salzgitter AG, förstatligades 1941 och ägs till 100 % av staten. Denna koncern bedriver huvudsakligen kol- och malmbrytning samt ståltillverkning. — *Vereinigte Industrie-Unternehmungen AG*, (VIAG), till 100 % ägt av staten, tillverkar elektrotekniska och elektrokemiska produkter. — *Saarbergwerke AG* förstatligades 1957 som ett led i förbundsregeringens strävanden att åstadkomma en rationalisering av kolgruvorna i Saarland och förbättra områdets

ekonomiska struktur. Koncernen ägs till 74 % av staten, 26 % ägs av Saarland. — *Deutsche Industrie-Anlagen GmbH* bildades 1966 genom att de statsägda maskinindustrierna i Berlin fördes samman med några privatägda företag. Koncernen ägs till 90 % av staten och till 10 % av privata intressen.

Vidare kan nämnas statens delägarskap i de tidigare helt statsägda *Volkswagenwerke AG* och *Vereinigte Elektrizitäts- und Bergwerks-Aktiengesellschaft* (VEBA). Båda företagen har till en del övergått i privat ägo — VEBA 1956 och Volkswagen 1961 — genom att aktierna i samband med höjning av aktiekapitalet utbjöds till allmänheten. Statens andel av aktiekapitalet uppgår i VEBA till 36 % och i Volkswagenwerke till 20 %. I Volkswagenwerke äger därutöver delstaten Niedersachsen 20 % av aktiekapitalet.

De statsägda företagens andel i några viktiga industrisektors totala produktionsvärde var år 1966 följande: järnmalmsbrytning 49 %, stenkolsbrytning 17 %, varvsindustri 31 %, ståltillverkning 5,3 %, tackjärnstillverkning 6,1 %, försörjning med elektrisk ström 6,3 %, mineraloljeförsörjning 8 % och aluminiumtillverkning 77 %.

De statsägda företagen är till övervägande del verksamma i näringspolitiskt svaga områden. VIAG är sålunda lokaliserad i Berlin, Salzgitter AG i gränsområdena mot Östtyskland, Saarbergwerke i Saarland. De statliga företagen har dessutom relativt stor vikt i industrigrenar, vilka sedan en längre

tid befinner sig i strukturomvandling, t. ex. stålindustrin och kolgruvorna. De statliga företagen har därför av regeringen i stor utsträckning kommit att användas som ett instrument i den allmänna struktur- och lokaliseringsspolitiken.

Målet med den tyska politiken avseende statliga företag är emellertid icke ett ökat statligt engagemang inom näringslivet utan snarare en avveckling av de statliga intressena, en »privatisering» av nu statsägda eller delvis statsägda företag. Den typ av privatiseringspolitik som tillämpades vad beträffar Volkswagenwerke och VEBA har emellertid på senare tid övergivits, mest på grund av att de av privatiseringssträvandena närmast berörda statliga koncernerna i regel icke varit vinstgivande, vilket försvårat försäljning av aktierna på den allmänna marknaden.

Under senare tid har man från statligt håll i stället intensifierat samarbetet mellan de statliga och privata företagen i syfte att – i ett senare lönsamt stadium – försälja de samhällsägda företagen. Det första steget i denna riktning togs i januari 1968 då de båda av Salzgitterkoncernen ägda varven Kieler Howaldtswerke och Howaldtswerke Hamburg, gick samman med det privatägda Deutsche Werft. I det nya bolaget, Howaldtswerke-Deutsche Werft, äger staten 50 % av aktierna.

Liknande samarbete med privata företag bedrivs eller planeras även för Salzgitterkoncernens övriga verksamhet. I februari 1969 övertog Maschinenfabrik Augsburg-Nürnberg (MAN) 50 % av aktierna i det av Salzgitter ägda Büssingautomobilwerke efter att tidigare ha innehaft 25 %. MAN och Büssing skall i fortsättningen samarbeta i fråga om lastbilsproduktion.

Salzgitterkoncernens kolföretag har uppgått i ett nytt företag, Ruhrkohle AG, som ett led i förbundsregeringens ansträngningar att sanera kolbrytningen i Ruhrområdet och omorganisera energipolitiken (se nedan). Vidare planeras ett samgående mellan Salzgitterkoncernens stålverk och järnmalmshyttning med det privata Ilseder-Hütte. Även vad beträffar koncernens kemiska industri

förhandlas om samarbete med privata industrier.

2.4 Bankväsendet

De tyska bankerna indelas traditionellt i s. k. kreditbanker, i stort sett motsvarande traditionella affärsbanker, samt sparkasseinstitut och kooperativa institut.

2.4.1 Affärsbanker

Till gruppen affärsbanker (»Kreditbanken») räknas:

1. *De tre stora affärsbankerna*, Deutsche Bank, Dresdner Bank och Commerzbank. Efter 1945 uppdelades dessa banker av ockupationsmakterna i 30 självständiga företag. Denna uppdelning blev emellertid relativt kortvarig. 1952 nedbringades antalet genom en fusion till nio. 1956 upphävdes decentraliseringsbestämmelserna och en ny fusion ledde till att de tre storbankerna fick sin nuvarande form. Aktierna i dessa banker är spridda på ett stort antal aktieägare, även om viktiga aktieposter ägs av ett färre antal personer.

2. *Privatbanker*, som drivs i den rättsliga formen av Personenhandels-gesellschaft eller enskild bankverksamhet. En sjättedel av dessa bankföretag har en omsättning på mindre än en miljon mark. I endast ett fall överstigs miljardgränsen. Privatbankernas betydelse har starkt minskat och deras antal har sjunkit. 1913 uppgick de till 1 221, i början av 1967 till 205. Deras andel av samtliga kreditinstituts totala balansomslutning uppgår till 2 %.

3. *Regionala och lokala banker*. Denna grupp privatägda banker av olika rättsformer omfattade i början av 1967 127 olika institut, varav 21 utländska banker. Totalt svarar dessa banker för 10 % av alla kreditinstituts balansomslutning.

4. *Delstatsbankerna Bayerische Staatsbank och Braunschweigische Staatsbank*. Dessa båda banker är de enda affärsbanker som ej är privatägda. Deras andel av kreditmarknaden uppgår till knappt 1 %.

Affärsbankerna bedriver traditionellt kort-

och medelfristig in- och utlåning. Deras andel av den kort- och medelfristiga kreditmarknaden torde överstiga 50 %.

2.4.2 Sparkasseinstitut

Vid början av 1967 fanns i Förbundsrepubliken 862 sparkassor med en total omsättning på 118 miljarder DM, vilket motsvarar 24 % av kreditmarknaden. Andelen av den långfristiga kapitalmarknaden är dock betydligt större. En tredjedel av sparkassorna hade en omsättning understigande 50 miljoner medan 18 översteg miljardgränsen. Det väl utbyggda filialnätet – 1967 fanns nästan 13 000 lokalkontor – är en bidragande orsak till sparkassornas stärkta ställning på kreditmarknaden.

Den långfristiga utlåningen, varav två tredjedelar består av hypotekskrediter och kreditgivning till offentliga myndigheter, dominerar. Den korta och medelfristiga utlåningen sker huvudsakligen till små och medelstora företag. I samband med det ökade privata och företagssparandet i sparkassorna har emellertid sparkassorna tillsammans med girocentralerna även börjat ge krediter åt större företag.

De tretton regionala girocentralerna, som tjänar som avräkningsorgan för sparkassorna, förvaltar deras likviditetsreserver och även i flera fall utgör offentliga delstatsbanker, svarar för 13 % av omslutningen på kreditmarknaden. Tre fjärdedelar av utlåningen utgörs av långfristiga krediter. Vidare sker genom girocentralerna emission av långfristiga offentliga lån. De tar även upp egna lån på kapitalmarknaden. Girocentralerna har på senare år i allt högre grad tagit upp konkurrensen med affärsbankerna t. ex. i fråga om utlandsaffärer.

Die Deutsche Girocentrale-Deutsche Kommunalbank är centralinstitut för girocentralerna.

2.4.3 Kooperativa institut

De kooperativa instituten (Kreditgenossenschaften) inskränker sig i sin kreditgivning till sin egen medlemskrets.

Reiffeisen-Kreditgenossenschaften karaktäriseras av att bankaffärerna bedrivs parallellt med varuhandel. Kundkretsen består huvudsakligen av lantbefolkning. De enskilda instituten har i allmänhet ringa omslutning. Mer än 7 000 av de totalt cirka 9 000 instituten har en balansomslutning understigande 2 miljoner DM.

Schulze-Delitzsch-Kreditgenossenschaften (Volksbanken) har cirka 750 institut med balansomslutning upp till 25 miljoner DM. De ägnar sig huvudsakligen åt kreditgivning åt små och medelstora företag.

2.4.4 Offentlig insyn m. m.

Någon kontroll från samhällets sida över affärsbankerna genom representanter i företagens styrelser existerar inte, med undantag för de två delstatsbankerna. Däremot är styrelsemedlemmarna i de lokala sparkassorna ofta kommunala representanter. Samråd mellan stat och affärsbanker i kreditmarknadsfrågor sker vidare i det till ekonomiministeriet knutna kapitalmarknadsutskottet för mindre och medelstor industri. Därutöver förekommer samråd mellan banker och regering i de s. k. interministeriella utskotten för investerings- och exportgarantier.

Den statliga översynen över kreditväsendet utövas av Bundesaufsichtsamt für das Kreditwesen, vilket lyder under ekonomiministeriet. Om ett kreditinstituts medelsplacering icke motsvarar de rättsliga föreskrifterna kan Bundesaufsichtsamt förbjuda eller inskränka penninguttag, vinstutdelning, beviljande av krediter samt vissa penningplaceringar. Därutöver kan myndigheten, under vissa bestämda villkor, tillgripa extraordinära åtgärder, såsom att utfärda särskilda föreskrifter för kreditinstitutets ledning och även tillsätta representanter i styrelsen. Myndigheten kan slutligen begära upplysning om alla affärsangelägenheter samt sända representanter till bolagsstämman.

Några restriktioner rörande aktieinnehav i andra företag finns ej i den tyska bank-

lagstiftningen. Förvärv av mer än 25 % av aktierna i ett företag måste emellertid enligt aktiebolagslagen offentliggöras. Flertalet större banker, främst de stora affärsbankerna, innehåller aktier i andra företag och har dessutom mot fullmakt rösträtt för i den egna banken deponerade aktier. Bankerna är ofta även starkt företrädde i företagens styrelser. Enligt en 1960 företagen undersökning var av 1 722 styrelsemedlemmar i 318 undersökta aktiebolag 573 bankrepresentanter. Av dessa var 150 styrelseordförande.

2.5 Ekonomisk planering

Den tyska offentliga ekonomiska planeringen är en relativt ny företeelse. Först 1967, i samband med införandet av den s. k. stabilitets- och tillväxtlagen, började regeringen offentliggöra ekonomiska s. k. projektioner.

Den ekonomiska planeringen försiggår efter tre linjer: kortfristig och medelfristig planering samt långsiktig perspektivplanering. De kortfristiga projektionerna utarbetas efter en efterfrågebaserad modell och baseras på uppgifter i tillgänglig statistik, enkäter samt avvägningar rörande åtgärder inom den offentliga sektorn. Den medel- och långfristiga planeringen bygger på en utbudsorienterad modell med skattningar av utvecklingen för de olika produktionsfaktorerna.

Huvuduppgifter för den ekonomiska politiken i en marknadsekonomi anses på tysk sida vara:

- upprätthållande av effektiv konkurrens
- anpassning till branschmässig och regional strukturomvandling
- säkrande av de ekonomisk-politiska målsättningarna: prisstabilitet, full selsättning, yttre balans och ekonomisk tillväxt.

För att kunna fullgöra dessa uppgifter anses en offentlig ekonomisk planering nödvändig. Den ekonomiska planeringen beskrivs av det tyska ekonomiministeriet som en allmän ramplanering. Man uppställer s. k. målprojektioner som orientering för

den nödvändiga planeringen inom både den offentliga och privata sektorn. Projektionerna innehåller även vissa målsättningar för den ekonomiska utvecklingen, vilka realiseras genom penning-, budget- och i viss mån inkomstpolitiska åtgärder.

Den tyska ekonomiska planeringen anges av ekonomiministeriet vidare ha följande speciella funktioner:

- att upptäcka och i tid motarbeta trånga sektorer i ekonomin och därmed även framtvinga ekonomisk-politisk koordinering
- att bilda grundval för en medelfristig finans- och budgetplanering
- att underlätta avstämmning mellan å ena sidan den offentliga ekonomiska politiken och å andra sidan målsättningarna inom arbetstagarorganisationer och näringsliv.

Någon egentlig branschplanering förekommer icke från statlig sida. Man uppställer endast mål för den eftersträfvade allmänekonomiska utvecklingen och överlåter utvecklingen inom enskilda branscher till den privata sektorn. Undantag i detta avseende är den planering som äger rum för struktursvaga branscher (kolbrytningen) samt i viss mån även framtidsorienterade branscher med omfattande investeringsbehov (energisektorn inkl. kärnenergiutbyggnad, flyg- och rymdindustrin och delar av den elektroniska industrin). Inom ekonomiministeriet studeras även allmänna utvecklingstendenser inom vissa andra branscher.

Utöver den ekonomiska planeringen förekommer i Förbundsrepubliken även en relativt detaljerad fysisk planering. Vartannat år förelägger regeringen förbundsdagen en s. k. Raumordnungsbericht, vilken närmast utgör grundval för den västtyska riksplaneringen. I den senaste rapporten av detta slag görs bl. a. en långsiktig befolkningsprognos, en allmän ekonomisk prognos, en prognos för den regionala utvecklingen samt en studie av den framtida fysiska miljön. Härutöver redovisas genomförda och planerade åtgärder på områden som stadsplanering, vägutbyggnad, miljövård, strukturbpolitik m. m.

2.6 Samhällets roll i fråga om regional och allmän utveckling inom näringslivet – of- fentliga uttalanden

Ekonomiminister Schiller har vid flera tillfällen deklarerat att det bör vara den offentliga sektorns uppgift att underlätta och befrämja strukturomvandlingen i samhället. Produktionsfaktorerna bör göras så rörliga som möjligt och sättas in på områden där den samhällsekonomiska nyttan blir störst. Staten får å andra sidan även anses ansvarig för att sociala missförhållanden icke uppstår till följd av strukturpolitiska åtgärder.

Samhället kan enligt Schiller generellt främja den nödvändiga strukturomvandlingen genom att:

- åstadkomma ett så brett informationsutbyte som möjligt mellan samhälle och näringsliv
- undanröja eller neutralisera de faktorer som försvårar en naturlig anpassning till växlande ekonomiska betingelser (genom arbetsmarknads-, penning-, social-, finanspolitik m. m.)
- utforma den ekonomiska lagstiftningen så att den främjar den önskade strukturomvandlingen.

Den näringspolitiska anpassningsprocessen kan enligt Schiller i vissa fall behöva fördröjas, i andra fall påskyndas. En *fördröjning* kan visa sig nödvändig om utvecklingen i en viss sektor sker alltför brådstörtat och därvid har negativa sociala verkningar. De medel som härvidlag står till buds är skattelättnader, kreditgarantier för rationaliseringsändamål och i några fall finansiellt stöd eller handelspolitiska åtgärder.

Anpassningsprocessen bör *påskyndas* när en omställning är av vikt för den framtida ekonomiska utvecklingen. Detta gäller sektorer som flyg- och rymdindustri, kärnenergiutbyggnad, oceanografi, databearbetning m. m. Samhällets insats kan härvidlag bestå i finansiell hjälp till forskning och utveckling samt i en allmänt styrande och koordinerande verksamhet.

2.7 Samarbete samhälle-företag inom ramen för strukturpolitiken

Strukturpolitiken har blivit en allt viktigare komponent i förbundsregeringens allmänna ekonomiska politik och har under de senaste åren i större omfattning än tidigare integrerats med konjunkturpolitiken. Detta förhållande får sannolikt ses mot bakgrund av dels en något ändrad officiell attityd till struktur- och näringspolitiska åtgärder dels det i stort sett obrutna ekonomiska uppsving som rådde i Förbundsrepubliken från slutet av femtioalet fram till mitten av 1966. Behovet av strukturpolitiska åtgärder var då icke lika kännbart som under recessionsperioden 1966–1967. Även under återhämtningen efter recessionen uppenbarades att vissa regioner och sektorer inom ekonomin framförallt har strukturella utvecklingsproblem.

Förbundsregeringens målsättning är nu, som delvis redovisats i föregående avsnitt, att med arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiska åtgärder, stöd åt sektorer med strukturella svårigheter och stöd åt forskning och teknisk utveckling få till stånd ett bättre kapacitetsutnyttjande och samtidigt härmed skapa jämvikt mellan olika regioner och sektorer. Förbundsregeringen understryker emellertid att de strukturpolitiska åtgärderna icke får ha karaktären av rent skydd till konkurrenssvaga industrigrenar och därmed ge upphov till ekonomisk snedvridning.

I nedanstående redogörelse för förbundsregeringens olika strukturpolitiska åtgärder görs en uppdelning i å ena sidan lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder samt stöd åt industrigrenar med strukturella svårigheter och å andra sidan näringspolitiska åtgärder i form av stöd åt forskning och utveckling av framtidsinriktade industrigrenar.

2.7.1 Lokaliseringspolitik

Traditionellt har lokaliseringspolitiken fallit inom delstaternas kompetensområde. En tendens mot ökat federalt inflytande har emellertid varit märkbar på sistone men

kartläggning av behov, planering och exekutiva funktioner åvilar fortfarande delstaterna. Detta arbete utförs inom delstaternas ekonomiministerier.

Uppgiften att koordinera och tillse att väsentliga regionala skillnader ej uppstår åligger emellertid förbundsregeringen. Dess inflytande tar sig främst uttryck i kontrollen över tilldelning av medel över statsbudgeten. Ansvar för lokaliseringpolitiken inom förbundsregeringen åligger ekonomiministern.

En rad lokaliseringpolitiska åtgärder berör emellertid andra ministerier. För att koordinera och informera om dessa åtgärder har ett interministeriellt utskott bildats. Detta utskott sammanträder i regel en gång i månaden. För att åstadkomma samordning mellan de skilda delstaterna sammanträder även en gång i månaden de s. k. Regionalreferenten der Länder, representanter för respektive delstaters ekonomiministerier.

För 1969 har 178,3 miljoner DM ställts till förfogande över statsbudgeten för lokaliseringpolitiska ändamål. Därtill kommer krediter med låg ränta från Bundesanstalt für Arbeit och ERP:s kreditprogram. Härav är en kreditvolym på 285 miljoner DM avsatt för förbättringar av infrastrukturen och främjande av industri i jordbruksområden. Ytterligare stimulans ges genom en tioprocentig investeringspremie för investeringar i struktursvaga områden.

Omfattningen av delstaternas lokaliseringpolitiska insatser är svår att uppskatta. I ekonomiministeriet beräknar man delstaternas sammanlagda finansiella bidrag till lokaliseringpolitiska ändamål till cirka 250 miljoner DM. En rad svårkvantifierade faktorer tillkommer dock: skatte-, frakt-, investerings- och räntesubventioner, markpolitik, offentlig upphandling m. m. En uppfattning om storleken av dessa subventioner framgår av en uppgift från ekonomiministeriet i Saar att industriinvesteringar och etableringar där ställer sig 25 % billigare än i strukturellt starkare delstater.

De lokaliseringpolitiska åtgärderna kan i stora drag sägas vara följande:

– direkt finansiellt stöd, t. ex. i form av statsbidrag till företag. Denna hjälpform får enligt regeringsprogrammet icke innebära permanenta subventioner.

– investeringsincitament som kan ta form av investeringspremier, skattefördelar o. dyl.

– offentliga arbeten som oftast är av infrastrukturell karaktär

– krediter till låga räntor och med långa amorteringstider.

I syfte att koordinera alla lokaliseringpolitiska åtgärder som vidtas av federala myndigheter, delstater och kommuner skall under 1969 för första gången separata aktionsprogram upprättas för alla strukturellt svaga områden med hänsyn till varje regions speciella problem och utvecklingsmöjligheter. Dessa regionala aktionsprogram görs upp för femårsperioder med årliga revideringar.

Detta nya planeringsinstrument skall enligt förbundsregeringen tjäna följande syften:

– ge en överskådlig presentation av dels samtliga lokaliseringpolitiska åtgärder dels av programmet för de olika regionerna

– ge företagen en bättre överblick över etableringsmöjligheter och därmed ge ökade investeringsincitament

– möjliggöra en jämförelse mellan åtgärder och resultat och på så sätt stimulera konkurrens mellan olika regioner

– underlätta lokaliseringpolitiska investeringar som kan integreras med övriga konjunkturpolitiska program utan att påverkas av konjunkturdämpande åtgärder.

2.7.2 Arbetsmarknadspolitik

På det arbetsmarknadspolitiska området existerar i Förbundsrepubliken ett nära samarbete mellan den offentliga sektorn, fackföreningsrörelse och näringsliv. I den centrala myndigheten, Bundesanstalt für Arbeit, som är självständig i förhållande till ekonomiministeriet, ingår representanter för både arbetstagare och arbetsgivare. Till ekonomiministeriet är vidare knutna två särskilda råd med arbetsmarknadspolitisk anknytning, ett för automationsfrågor, ett för yrkesutbildning. I dessa råd ingår också arbets-

tagar- och näringslivsrepresentanter.

Genom ett i juni 1969 godkänt lagförslag förpliktas företagen att lämna arbetsmarknadsmyndigheten ökad information av vikt för sysselsättningsutvecklingen. Samtidigt garanteras nödvändig sekretess rörande vissa interna uppgifter.

Enligt den nya lagen (Arbeitsförderungsgesetz) är arbetsgivaren ålagd att underrätta behörig arbetsnämnd i respektive delstat om förändringar i verksamheten under de framförliggande tolv månaderna av en sådan art att de kan förutses medföra att ett större antal arbetstagare blir friställda eller omflyttade till sämre avlönade arbeten. Denna underrättelseplikt föreligger t. ex. om ett företag med 50–500 arbetstagare friställer 10 % av de i företaget regelbundet sysselsatta arbetstagarna eller fler än 25 arbetstagare. Företagets meddelande skall åtföljas av företagsnämndens utlåtande. Samtidigt stadgas emellertid att endast förutsebara verkningar för de sysselsatta och inte arten av driftsomläggning behöver anges. De företag som avsiktligt eller genom grov vårdslöshet försummar sin underrättelseplikt, kan i vissa fall förpliktas betala de omskolnings- eller omflyttningskostnader som uppstår för de friställda under en tid av sex månader.

2.7.3 Samhällets roll vid omstruktureringen av energiförsörjningen

Kolbrytning

Krisen inom tyska kolbrytningen, främst koncentrerad till Ruhr- och Saarområdet, har sedan mer än ett decennium dominerat den energipolitiska diskussionen i Förbundsrepubliken. Medan man tidigare begränsat sig till marginella stödåtgärder – nedläggningspremier, förtidspensionering, övergångs- och omskolningshjälp för friställda arbetare, begränsning av kolimporten m. m. – söker regeringen nu skapa förutsättningar för en grundläggande sanering av kolbrytningen. Riktlinjerna för en sådan saneringsplan, som drogs upp i en lag som antogs 1968 är följande:

- omvandling av företagsstrukturen inom kolbrytningen
- stabilisering av avsättningen av stenkolsproduktionen
- stärkt konkurrensskydd
- säkrande av arbetstagarnas sociala ställning
- förbättring av den ekonomiska strukturen inom koldistriktet.

Den eftersträlvade strukturrationaliseringen skall, förutom genom förbättring av tidigare stödåtgärder, i första hand åstadkommas genom en sammanslagning av de olika kolbrytande företagen till ett enda bolag.

De förhandlingar rörande ett samgående, som på initiativ av ekonomiminister Schiller i början av 1968 inleddes mellan de kolbrytande företagen, ledde till att i november 1968 ett nytt enhetsföretag, Ruhrkohle AG, bildades. Av de 30 företag som deltog i förhandlingarna har endast några få valt att stå utanför eller avvakta den vidare utvecklingen.

De största andelarna av aktiekapitalet i det nya bolaget har de statliga eller delvis statliga företagen VEBA (12,9 %), GBAG (12,3 %), Salzgitter (8 %) samt de privata Mannesmann (6,1 %) och Thyssen (5,4 %). Den offentliga sektorn innehar sålunda en betydande andel, dock ej majoriteten i det nya bolaget. Det samhälleliga inflytandet gör sig vidare gällande genom ett betydande statligt finansiellt stöd.

Ruhrkohle AG inledde sin verksamhet i januari 1969 och avses efter hand överta ledningen av de fusionerade företagen. Enligt ett s. k. anpassningsprogram skall brytningen koncentreras till de mest lönsamma gruvorna, avsättningspolitiken göras mer marknadsorienterad och rationaliseringsprogram inledas.

För att reducera omställningssvårigheter och stimulera lokalisering av övrig industri till koldistriktet har förbundsregeringen därutöver utarbetat särskilda lokaliseringspolitiska program. Vidare lämnas investeringspremier för industriinvesteringar i dessa områden liksom fördelaktiga statliga och delstatliga krediter, vilka tillsammans med in-

vesteringspremierna väntas innebära en minskning av investeringskostnaderna i dessa områden med cirka 15 %.

Mineraloljeförsörjning

Förbundsregeringens aktiva insatser i mineraloljepolitiken har starkare industripolitiska inslag och mindre karaktär av regionalt stöd än insatserna för kolbrytningen.

De tyska raffinaderierna beräknas under 1969 förbruka 97 miljoner ton råolja, varav ungefär 9 miljoner kommer från inhemska källor. Knappt 30 % av oljan bearbetas i tyska raffinaderier och av dessa äger bara ett egna utländska oljekällor. De osäkra försörjningsförhållandena och de tyska företagens svårigheter att konkurrera med de stora utländska koncernerna har under senare tid föranlett direkt agerande från regeringens sida i syfte att få till stånd ett samarbete även på mineraloljesidan, där försörjningen hittills ombesörjts av åtta olika företag.

Förhandlingarna om en sammanslagning, som påbörjades i augusti 1968 mellan ekonomiministeriet och de berörda företagen, slutfördes i februari 1969. Man enades då om att grunda ett gemensamt bolag, Deutsche Erdölversorgung GmbH. Med detta bolag skall förutsättningar skapas för de av regeringen fastlagda målen för den tyska mineraloljepolitiken: lägre priser för mineraloljeprodukter, säker tillförsel samt upprätthållande av de tyska företagens marknadsandel.

Det nya bolaget skall huvudsakligen bedriva följande verksamhet: öppna nya oljefält och köpa andelar i andra bolag utanför Förbundsrepubliken, sluta långfristiga leveransavtal för att säkra oljeförsörjningen på lång sikt samt säkra transporter av olja. Om enighet råder bland de deltagande företagen kan det nya bolaget även ta upp annan verksamhet på sitt program. Bolaget kan upplösas endast efter enhälligt beslut och med ekonomiministerns instämmande.

Som stöd för bolagets verksamhet kommer staten att under de kommande sex åren ställa 575 miljoner DM till förfogande med

följande årliga fördelning: 1969 50 miljoner DM, 1970 65 miljoner DM samt under 1971–74 115 miljoner DM årligen. Dessa allmänna medel skall användas på följande sätt:

1. Lån upp till 75 % av kostnaderna för prospektering utomlands. Om prospekteringen förblir resultatlösa behöver dessa medel icke återbetalas. Om olja påträffas skall hälften omedelbart betalas tillbaka. Andra hälften skall senare helt eller delvis återbetalas allt efter fyndighetens beskaffenhet och bolagets ekonomiska ställning.

2. Bidrag på upp till 30 % av kostnaderna för förvärv av oljefyndigheter och andelar i oljeproducerande företag.

3. Bidrag till finansiering av långfristiga leveransavtal, som är av betydelse för Förbundsrepublikens oljeförsörjning.

4. Bidrag för byggandet av oljetankers vid tyska varv.

Mottagarna av den statliga hjälpen förpliktas underrätta ekonomiministeriet om alla förehavanden som är av betydelse för att fortsatt understöd skall kunna beviljas. De skall dessutom varje halvår redogöra för resultat och planer. Beslut om bidrag fattas av ekonomiministern i samråd med finansministern.

2.7.4 Stöd åt små och medelstora företag

En viss tyngdpunktsförskjutning har under senare år kunnat konstateras i det offentliga stödet åt små och medelstora företag. De traditionella åtgärderna – stöd åt rationaliseringssträvanden, yrkesutbildning, rådgivningsverksamhet samt finansieringshjälp i form av statliga garantier, krediter på gynnsamma villkor och rena bidrag – har visserligen fortsatt men ökande vikt läggs nu vid förmedling av tekniskt vetande, stöd åt forskning och främjande av samarbete mellan företag.

Sedan 1949 har förbundsregeringen givit finansiellt stöd i form av statliga krediter och bidrag åt små och medelstora företag, som på grund av höga kreditkostnader eller brist på bankmässiga säkerheter haft svå-

righeter att få längre krediter. Detta stöd, som 1962 uppgick till 334 miljoner DM, ges i första hand till etablering, utbyggnad, rationalisering och modernisering av företag i strukturellt svaga områden.

Vidare ger stat och delstater sedan 1954 borgen för lånesökande företag som saknar bankmässiga säkerheter. Statens riskandel vid dessa borgensförbindelser uppgår till mellan 42 % och 48 %. Med hjälp av dessa borgensförbindelser hade fram till årsskiftet 1967–68 en kreditvolym på 982 miljoner DM beviljats för små och medelstora företag.

Sedan 1965 har vidare berörda kreditmarknads- och industriorganisationer samt representanter för ekonomiministeriet undersökt möjligheterna att förbättra kapitaltillförseln till små och medelstora företag genom inrättande av särskilda investeringsbolag. I ett nyligen utgivet sakkunnigutlåtande från detta utskott behandlas möjligheterna att bilda olika investmentbolag, dels sådana som skall drivas i rent vinstsyfte, dels allmännyttiga bolag som drivs med statligt stöd.

Även för industriell forskning ställer staten sedan 1950 offentliga medel till förfogande. 1954 grundades Arbeitsgemeinschaft Industrieller Forschungsvereinigungen (AIF), vari huvuddelen av småindustrins och den medelstora industrins forskningsföreningar är sammanslutna. Denna organisation tilldelades 1968 17,2 miljoner DM av offentliga medel.

1957 upprättades vid universiteten i Köln och Bonn ett av staten samt delstaten Nordrhein-Westfalen finansierat Institut für Mittelstandsforschung. Institutet har till uppgift att undersöka de små och medelstora företagen ur nationalekonomisk, företagsekonomisk och sociologisk synvinkel.

Das Rationalisierungskuratorium der Deutschen Wirtschaft (RKW), ett offentligt rättsligt organ verksamt både på regionalt och lokalt plan med representanter för förvaltning och näringsliv i sina styrelser, arbetar framförallt med att underlätta de små och medelstora företagens anpassning till strukturella förändringar. RKW:s arbete be-

står i rådgivning i rationaliseringsfrågor, utbildning av rationaliseringsexperter, vidareutbildningsfrågor samt allmänt företagsekonomiskt utredningsarbete.

I syfte att förbättra förmedlingen av tekniskt vetande till små och medelstora företag bildades 1964 en särskild arbetsgrupp inom ett av RKW:s utskott. I arbetsgruppen medverkar företrädare för industri, hantverk, handel och förvaltning. Förutom arbetet på att förbättra informationsförmedlingen verkar även arbetsgruppen för ett större hänsynstagande till de små och medelstora företagens behov av akademisk arbetskraft.

1966 grundades av industrins topporganisationer i samarbete med RKW en s.k. Gesprächskreis Kooperation, där även representanter för ekonomiministeriet och några delstater medverkar som rådgivare. Detta organ skall studera nya vägar att främja samarbete inom näringslivet samt statens möjligheter att främja och delta i ett ökat samarbete med företagen.

2.7.5 Industri- och forskningspolitiskt samarbete

Förbundsregeringens stöd till industriell forskning och utveckling är avsett att dels främja tillväxttakten inom industrin i stort dels ge särskild stimulans åt industrigrenar som befinner sig i en stark utvecklingstakt och har särskilt omfattande investeringsbehov. Till åtgärderna av allmän art hör främjandet av forskning genom exempelvis skattefördelar. Genom en skatteändringslag 1969 lämnas en premie på 10 % för investeringar i forskning och utveckling. Vad beträffar branschvisa åtgärder ges framförallt stöd åt kärn-, rymd-, flyg- och elektronikindustrin. Forskningsstödet anses emellertid icke böra begränsas till finansiella åtgärder. Förutsättningar för en tillfredsställande teknisk utveckling måste skapas även från samhällets sida genom åtgärder inom utbildningssektorn, dokumentations- och informationsområdet m. m.

Vad beträffar eventuellt konkurrensbegränsande följder av det statliga stödet före-

träder förbundsregeringen uppfattningen att ett så allmänt och brett stöd som möjligt bör eftersträvas. I princip avstår man från återbetalningskrav. Man baserar i stället samarbetet på ett omfattande utbyte av information och forskningsresultat. Forskningsstödet för 1969 uppgår för kärnforskningen till cirka 710 miljoner DM, rymdforskningen 350 miljoner DM, flygteknisk forskning 95 miljoner DM samt elektronisk databearbetning och s. k. ny teknologi 90 miljoner DM.

Det statliga stödet till den *elektroniska industrin*, som får anses representativt för denna typ av samarbete mellan samhälle och företag, har i allmänhet formen av finansiellt stöd åt enskilda forskningsprojekt av grundforsknings- och innovationskaraktär. Statliga bidrag lämnas med i regel 50 % av kostnaderna för enskilda forskningsprojekt, vilka bedömts motsvara dessa krav. Ansökningarna från enskilda företag om statligt stöd behandlas i ett särskilt utskott för databearbetningsfrågor knutet till forskningsministeriet. I detta utskott ingår representanter för den offentliga sektorn, forskningsorganisationer och universitet. Utskottets yttranden tillställs forskningsministeriet, som på grundval härav fattar beslut om finansiellt stöd. Förutom det direkta stödet till enskilda industrier ges också stöd åt utvecklingsarbete rörande användning av datateknik inom den offentliga sektorn. Inrättandet av en offentlig databank har diskuterats.

Regeringens målsättning med stödet åt dataindustrin har undergått vissa förändringar sedan det påbörjades 1967. Till en början lade man vikt vid att skapa en så vid forskningsram som möjligt. Praktiskt taget alla forskningsprojekt med framtidsutsikter understöddes oavsett deras samband med andra projekt. På sistone har emellertid en tendens mot koncentration och koordinering gjort sig märkbar. Staten avser att i framtiden lägga ut enskilda forskningsprojekt på flera industrier, som därmed tvingas samarbeta. Det ökade samarbetet och den förstärkta koordineringen mellan stat och näringsliv och mellan de enskilda in-

dustrierna avser man vidare åstadkomma genom en övergång till större projekt, utarbetade inom ramen för en allmän målsättning. Hittills har man från statlig sida givit stöd åt hundratalet enskilda projekt.

Även inom *flygindustrin* bemödar sig förbundsregeringen att få till stånd ett ökat samarbete mellan olika företag och mellan företagen och samhället. I december 1968 bildades en arbetsgrupp med representanter för ekonomiministeriet, enskilda företag samt Lufthansa med uppgift att utarbeta en långsiktig plan för utveckling av den tyska flygindustrin. De i arbetsgruppen deltagande företagen har därjämte beslutat att bilda ett planeringsbolag för att koordinera verksamheten inom flygindustrin och parallellt därmed utarbeta förslag till strukturförbättringar inom branschen.

Inom förbundsregeringen utarbetas för närvarande ett basprogram, vari tyska flyg- och rymdindustrins verksamhet på det civila såväl som på det militära området sammanställs för den kommande femårsperioden. Ett sådant program kommer att utarbetas årligen och inordnas i regeringens budgetplanering.

2.8 Samhällets rättsligt reglerade insyn i företagen

2.8.1 Allmänt

Samhällets insyn i näringslivet är i Förbundsrepubliken i huvudsak reglerad genom lagstiftning. Det rör sig härvid om rättsliga åtgärder, vilka i offentlighetens intresse kan medföra vissa inskränkningar i företagets handlingsfrihet eller utvidgning av informationsplikten gentemot den offentliga sektorn. Lagstiftningen har i några fall karaktären av rekommendationer eller uppställande av riktlinjer. Oftast möjliggör den emellertid automatiska ingrepp från det offentliga sida om vissa regler icke efterlevs. En relativt omfattande informationsplikt från företagets sida ger staten en form av förhandskontroll mot överträdelser. Lagstiftningen omfattar bl. a. följande områ-

den: karteller, bank- och kreditväsen, utrikeshandel, godstransporter, energiförsörjning, miljövård, konkurrens- och prisbevakning och informationsplikt rörande företagens ställning och resultat.

Lagstiftningens tillämpning övervakas både från federal och delstatlig sida. Generellt kan sägas att man från förbundsregeringens sida eftersträvar en allmänt stärkt federal kompetens. Sålunda föreslogs inom ramen för den s. k. finansreformen 1968 att tillämpningen av lagstiftningen rörande luft- och vattenrening helt skulle överföras till federal nivå. Detta förslag godkändes emellertid icke av delstaterna och finansreformen antogs endast i modifierat skick.

I det följande skall endast två av de områden, där samhället genom lagstiftning förpliktar företagen till ett visst handlande, särskilt belysas: företagens informationsplikt rörande ställning och resultat samt kartelllagstiftningen. Insynsmöjligheterna i bank- och kreditväsen samt den offentliga sektorns roll på det energipolitiska området har berörts i tidigare avsnitt. I övrigt hänvisas till följande sammanställning över lagar som berör samhällets rättsligt reglerade insyn i näringslivet.

Bundesbankgesetz vom 26.7.1957

Gesetz zur Förderung der Stabilität und des Wachstums der Wirtschaft vom 8.6.1967

Kreditwesengesetz vom 10.7.1961 in der Fassung vom 6.9.1965

Versicherungsaufsichtsgesetz vom 6.6.1931

Aussenwirtschaftsgesetz vom 28.4.1961

Gesetz über die Sicherstellung von Leistungen auf dem Gebiet der gewerblichen Wirtschaft vom 24.8.1965

Energiewirtschaftsgesetz vom 13.12.1935

Gesetz zur Förderung der Rationalisierung im Steinkohlenbergbau vom 29.7.1963

Gesetz zur Anpassung und Gesundung des deutschen Steinkohlenbergbaubetriebes vom 15.5.1968. – Kohlengesetz

Allgemeines Eisenbahngesetz vom 1.8.1964

Güterkraftverkehrsgesetz vom 1.8.1961

Gesetz über den gewerblichen Binnenschiffsverkehr vom 1.8.1961

Personenförderungsgesetz vom 21.3.1961

Preisgesetz vom 10.4.1948

Auskunftspflichtverordnung vom 24.2.1923

Härutöver kan nämnas vissa allmänna bestämmelser i den allmänna tyska näringslagstiftningen, den s. k. Gewerbeordnung. Enligt denna kan särskild översyn och kontroll utövas genom att lokalisering, inriktning och förändringar i företagets verksamhet måste anmälas för en offentlig myndighet, Gewerbeaufsichtsbehörde. Vidare måste särskilt tillstånd införskaffas rörande byggnad av industrianläggningar, vilka genom sitt läge eller sin beskaffenhet kan medföra nackdelar för invånare eller samhälle. Liknande bestämmelser gäller även för övrig näringsverksamhet, vars utövande under vissa omständigheter kan vara skadligt. Här ibland räknas, förutom ett antal särskilt uppräknade näringsgrenar, vilkas verksamhet under vissa förutsättningar kan förbjudas eller inskränkas, även detaljhandeln (Gesetz über die Berufsausübung im Einzelhandel 5.8.1957) och restaurangnäringen (Gaststättengesetz 29.4.1930).

Vissa offentliga kontrollbefogenheter (t. ex. i fråga om yrkesutbildning) åvilar i Förbundsrepubliken även *industri- och handelskamrarna*. Dessa har en särskild offentligrättslig ställning och medlemskap här är för huvudparten av de västtyska företagen obligatoriskt (regleras i Gesetz zur vorläufigen Regelung des Rechts der Industrie- und Handelskammer, 18.12.1956). Den offentliga sektorn har ingen direkt representation i industri- och handelskamrarna. Från fackföreningshåll har emellertid föreslagits att representanter för arbetstagarna ges en med företagen jämbördig ställning i dessa organ (übertriebliche Mitbestimmung). Någon nämnvärd debatt kring detta tema har ännu icke ägt rum. Huvudintresset torde för närvarande vara inriktat på förslagen rörande medbestämmande i de enskilda företagen.

2.8.2 Företagens skyldighet att publicera ställning och resultat

En ny aktiebolagslag trädde i kraft den 1 januari 1966. I denna lag utökas generellt aktiebolagens publiceringsskyldighet. Aktiebolagen skall i likhet med vad som stadgades i tidigare lagstiftning, framlägga redovisning för företagets verksamhetsår innehållande balansräkning, vinst- och förlusträkning och förvaltningsberättelse. Härutöver krävs i fortsättningen en specificerad uppställning över posterna i vinst- och förlusträkningen samt över tillgångar och skulder i balansräkningen. Publiceringsföreskrifterna begränsas emellertid av att upplysning icke behöver lämnas om sådana affärshändelser, »vilkas offentliggörande kan vara till skada för bolaget». Det skall emellertid alltid anges när en lämnad uppgift på så sätt är ofullständig.

I den nya aktiebolagslagen har vidare bestämmelser införts vilka möjliggör redovisning av s. k. dolda reserver. Alla tillgångar skall värderas till anskaffnings- eller tillverkningskostnader med avdrag för avskrivningar. Avskrivningar på anläggningstillgångar skall ske enligt en särskilt upprättad avskrivningsplan, vilken minst vart tredje år skall offentliggöras i förvaltningsberättelsen. Ett bolag kan välja mellan alternativa värderingsmetoder. När valet en gång är träffat är bolaget emellertid skyldigt att lämna uppgift i förvaltningsberättelsen om värderingsmetoden därefter ändrats. För att bland annat få till stånd en kontroll att dessa värderingsföreskrifter efterföljes stadgar aktiebolagslagen att aktieägare, som tillsammans innehar mer än 5 % av aktiekapitalet, kan anhålla om revision.

För koncerner förpliktas moderbolaget offentliggöra koncernbalansräkning, vinst- och förlusträkning för koncernen samt koncernförvaltningsberättelse. Dessa publiceringsföreskrifter gäller emellertid endast om moderbolaget är ett aktiebolag eller om ett aktiebolag ingår i koncernen. I koncernbalansräkningen måste alla bolag upptas som har sitt säte i Förbundsrepubliken och till mer än 50 % ägs av moderbolaget.

Även bildandet av koncerner har i den nya aktiebolagslagen underkastats offentlig insyn i större utsträckning än tidigare. Lagen föreskriver nämligen att aktiebolag, som förvärvar eller avyttrar 25 % av aktierna i annat bolag ofördröjligen skall informera detta bolag härom. Upplysningen skall vidare lämnas genom meddelande i pressen. Detta stadgande gäller även när ett aktiebolag genom aktieförvärv uppnår aktiemajoritet i ett annat aktiebolag. Underlåts informationsplikten kan det försumliga bolaget icke utöva rösträtt eller andra rättigheter förrän underrättelse lämnats i vederbörlig ordning.

Antalet bolagsstyrelser, i vilka en person enligt aktiebolagslagen får vara medlem, är inskränkt till tio, varvid fem platser i olika dotterföretags styrelser inte medräknas. Vidare finns förbud mot s. k. Überkreuzverflechtung, vilket innebär att en medlem av ett aktiebolags direktion (Vorstand) icke får vara medlem i ett annat bolags styrelse (Aufsichtsrat), vars direktion i sin tur är representerad i det förra bolagets styrelse.

Utvidgning av publiceringsskyldigheten

I maj 1968 lade förbundsregeringen fram en proposition rörande s. k. Publizitätsgesetz, av innebörden att aktiebolagens offentliggörandeplikt skulle omfatta alla företag, oavsett juridisk form, vilka uppfyller två av följande tre kriterier: en balansomslutning på minst 125 miljoner DM, en omsättning överstigande 250 miljoner DM eller ett genomsnittligt antal anställda under verksamhetsåret av minst 5 000.

Dessa kriterier uppfylls f. n. av cirka 70 företag, som icke är aktiebolag. För kreditinstitut skall andra villkor för informationsplikten gälla (balanssumma överstigande 300 miljoner DM). Detta kriterium uppfylls f. n. av nio affärsbanker. Efter parlamentsbehandling godkändes lagen i juni 1969. I fortsättningen förpliktas de berörda företagen, huvudsakligen större GmbH (Gesellschaft mit beschränkter Haftung), att offentliggöra balansräkning, vinst- och förlusträkning samt förvaltningsberättelse. S. k.

Personengesellschaften och Einzelkaufleute behöver emellertid icke publicera vinst- och förlusträkning. Om de väljer att icke göra detta måste emellertid separata uppgifter lämnas rörande omsättning, löner, sysselsättningstal m. m.

2.8.3 Kartellagstiftning och industriell koncentration

Den tyska kartellagstiftningen ger staten kontrollbefogenhet över kartellöverenskommelser samt konkurrensbegränsande överenskommelser, möjlighet att ingripa mot marknadsdominerande företag samt viss insyn vid fusioner mellan företag.

Enligt den tyska lagstiftningen mot konkurrensbegränsningar anses ett företag marknadsdominerande om det på sin marknad helt saknar konkurrens eller konkurrensen endast är av ringa omfattning. Som marknadsdominerande kan även två eller flera företag betraktas, om det kan påvisas att företagen överhuvudtaget eller på vissa bestämda marknader icke konkurrerar med varandra.

Kartellmyndigheten (Bundeskartellamt) kan ingripa direkt mot företag som är marknadsdominerande genom att förbjuda åtgärder, vilka innebär missbruk av monopolställning, samt genom att i vissa fall **ogiltigförklara ingångna avtal**. Innan så sker skall emellertid Bundeskartellamt uppmana de berörda företagen att upphöra med de konkurrensstridiga åtgärderna. För sin verksamhet kan Bundeskartellamt hos företag eller sammanslutningar av företag begära upplysning om deras ekonomiska förhållande och även granska affärshandlingar. Vidare kan kartellmyndigheten begära upplysning rörande överenskommelser vid sammanläggning av företag.

Fusion av företag måste anmälas för Bundeskartellamt om de berörda företagen genom den eventuella fusionen uppnår en marknadsandel på över 20 %. Fusion måste anmälas även om företagen icke uppfyller detta kriterium men tillsammans hade mer än 10 000 anställda eller en omsättning överstigande 500 milj. DM under de 12 månader

som föregick fusionen. Bundeskartellamt kan icke direkt förbjuda en fusion utan kan endast ingripa om eventuella åtgärder som vidtagits efter fusionen visat sig strida mot bestämmelserna om marknadsdominerande företag. Bundeskartellamt kan emellertid, sedan anmälan om fusion inkommit, kalla de berörda företagen till en offentlig förhandling, där de får redogöra för orsakerna till och de förväntade följderna av fusionen.

Bundeskartellamts senaste rapport förordar indirekt, mot bakgrund av den senaste tidens många fusioner och vissa undersökningsresultat rörande sambandet mellan företags storlek och effektivitet, en statlig kontroll av fusioner redan i planeringsstadiet. Förbundsregeringen, som hittills avvisat fusionskontroll, visar i sin kommentar till kartellmyndighetens rapport större förståelse härför än tidigare och uttrycker oro över konkurrensutvecklingen vid fortsatt industriell koncentration. Det framhålls vidare att samhället har ett berättigat intresse av att i tillräckligt hög grad informeras om viktiga koncentrationsplaner. En arbetsgrupp inom ekonomiministeriet skall studera behovet av ändringar i gällande kartellagstiftning.

2.9 Institutionaliserade och informella samarbetsformer mellan samhälle och företag

2.9.1 Konzertierte Aktion

Genom den 1967 antagna s. k. stabilitets- och tillväxtlagen möjliggjordes en redan i regeringsförklaringen från december 1966 föreslagen samarbetsform mellan samhälle, näringsliv och arbetstagare. Enligt denna förklaring kunde stabilitet under ekonomisk tillväxt säkras endast om nära samverkan mellan arbetsmarknadsparterna kom till stånd. Spelrummet för en effektiv expansionspolitik – som då var nödvändig – hängde på ett avgörande sätt samman med utgången av en frivillig, gemensam aktion med fackföreningar och näringslivsorganisationer. Regeringen avsåg därför ställa s. k. orienteringsdata till arbetsmarknads-

parternas förfogande och samtidigt göra dessa data till föremål för gemensamma överläggningar.

Från förbundsregeringens sida var man emellertid angelägen understryka att arbetsmarknadsparternas avtalsfrihet icke fick rubbas. Någon statlig inkomstpolitik var det icke frågan om. »Konzertierte Aktion», som överläggningarna kom att kallas var framförallt ett välbehövligt gemensamt forum för utbyte av erfarenheter och information. Någon beslutsfunktion hade icke överläggningarna.

I Konzertierte Aktion (KA) deltar representanter för arbetstagar- och arbetsgivarorganisationerna samt de överordnade organisationerna inom industri och handel, även omfattande utrikeshandel och hantverk. Representanter för kreditväsendet deltar ej. För kreditmarknadsfrågor finns särskilda arbetsutskott knutna till ekonomiministeriet med bl. a. representanter för affärsbankerna. Inom ramen för KA har sammanträden under ordförandeskap av ekonomiministern hittills ägt rum varannan månad.

Tema för överläggningarna har i första hand varit konjunkturläge och ekonomisk politik med huvudvikten lagd vid löne- och prisutvecklingen. För löneutvecklingen har orienteringsdata upprättats från ekonomiministeriets sida. Man har emellertid i dessa diskussioner även kommit in på områden som investeringsutveckling, utrikeshandel och allmänna tillväxtproblem. Även internationella valutafrågor och konkurrenspolitik har varit uppe till diskussion inom ramen för KA.

Denna vidgning av temakretsen har framförallt fått arbetstagarpartens gillande. Från fackföreningshåll har vid flera tillfällen föreslagits att även finans- och förmögenhetspolitiska frågor görs till föremål för gemensamma överläggningar mellan samhälle, arbetstagare och näringsliv. Från näringslivshåll har en viss skepsis gentemot en sådan temautvidgning kunnat märkas. Även om författningsmässigt inga beslut kan fattas inom KA har regeringens rekommendationer enligt flera av dessa bedömare fått bindande

karaktär. Detta har ansetts desto betänkligare som överläggningarna saknar parlamentarisk förankring. Om man i KA gick utanför problemen sammanhängande med lönebildningen i en marknadsekonomi skulle enligt dessa kretsar ännu starkare politiska överväganden behöva göras. Tankegångar liknande dessa senare har även framkommit från politiskt håll. Vid CDU/CSU:s ekonomiska råds senaste möte yttrades tvivel rörande KA:s förenlighet med marknadsekonomi och den parlamentariska demokratin. Samtidigt torde dock relativt stor politisk enighet råda kring behovet av nära samarbete och samverkan mellan samhälle och näringsliv.

Konzertierte Aktion har bibehållits efter regeringsskiftet hösten 1969. Några smärre ändringar har dock genomförts. Deltagarkretsen har utvidgats med den centrala jordbruksorganisationen och omfattar nu följande organisationer: Deutscher Gewerkschaftsbund, Deutsche Angestellten-Gewerkschaft, Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeberverbände, Bundesverband der Deutschen Industrie, Deutscher Industrie- und Handelstag, Bundesvereinigung des Deutschen Gross- und Aussenhandels, Hauptgemeinschaft des Deutschen Einzelhandels, Zentralverband des Deutschen Handwerks, Deutscher Bauernverband, Bundeswirtschaftsministerium, Bundesfinanzministerium, Arbeitsministerium, Landwirtschaftsministerium, Sachverständigenrat och Bundesbank.

Sedan en tid tillbaka har, som tidigare berörts, arbetstagsidan föreslagit att även frågor rörande inkomstfördelning och förmögenhetsbildning görs till föremål för diskussion inom KA. Från ekonomiministeriets sida har en viss förståelse på sistone yttrats för en utvidgning av temakretsen till frågor som hänför sig till bättre »social symmetri». Man vill emellertid inte gå utanför ramen för KA:s mandat enligt stabilitet- och tillväxtlagen. Sålunda behandlas inkomstfördelningsproblemet i samband med regeringens rekommendationer för löneutvecklingen. Från ekonomiministeriet har antytts att riktlinjerna för tarifflöneökningarna un-

der 1970 kommer att överstiga den sannolika produktivitetsökningen. Från arbetsgivarhåll har man yttrat sig kritiskt härom. Några principiella invändningar mot KA som forum för utbyte av information har dock icke gjorts från näringslivets sida.

2.9.2 Övrigt formaliserat samarbete

Till flera tyska ministerier är olika råd, utskott eller kommissioner knutna, i vilka representanter för näringsliv och ibland även banker ingår. Oftast förekommande är sådana råd i ekonomiministeriet. Liknande organ finnes emellertid även i forskningsministeriet (kärnenergi-, rymd- och elektronikområdet), trafikministeriet (vägskatter m. m.), Bundeschatzministerium (främst statliga företag) samt finans-, bistånds- och arbetsministerierna.

Till ekonomiministeriet är över tjugo utskott eller råd anknutna. Förutom Koncertierte Aktion, som har något av en överordnad ställning bland dessa organ, ingår här: konsumentutskottet, rådet för medelstor och mindre industri, arbetsutskottet för kreditfrågor för medelstor och mindre industri, arbetsgruppen för flyg- och rymdpolitiska frågor, utrikeshandelsrådet, utskotten för export- och investeringsgarantier, arbetsgruppen för turism, kolindustrirådet, arbetsgruppen för harmonisering av normer, gruppen för yrkesutbildning, arbetsgruppen för automationsfrågor.

Tema för diskussionerna i dessa organ är t. ex. i rådet för medelstor och mindre industri: finansieringsfrågor, rådgivning i fråga om rationalisering, forskning och investeringar. I arbetsgruppen för flyg- och rymdpolitiska frågor utarbetas långfristiga projektioner för den tyska flyg- och rymdindustrin. I arbetsgruppen för turism koordineras mål och åtgärder och nya områden för turistfrämjande utvecklas. Råden och utskotten har i allmänhet endast rådgivande karaktär. Några få har emellertid även beslutskompetens t. ex. utskottet för investeringsgarantier.

2.9.3 Informella kanaler

Även utanför ovan nämnda organ pågår ett nära samarbete mellan den offentliga sektorn och företag i Förbundsrepubliken. Ofta är denna samverkan ej formaliserad. Detta gäller särskilt de ofta förekommande direkta kontakterna mellan ministerier och enskilda företag. Exempel härpå är t. ex. forskningsministeriets nära förbindelser med enskilda företag verksamma inom kärnenergi- och elektronikområdet.

De flesta direktkontakter mellan den offentliga sektorn och enskilda företag torde utgå från ekonomiministeriet. Detta ministerium har genom sitt ansvar för de energipolitiska frågorna upprätthållit direktkontakt och förhandlat med både kolbrytnings- och mineraloljeföretag i syfte att uppnå önskad koncentration.

I ministeriet finns tre avdelningar som har direkt anknytning till kreditväsen eller näringsliv: »Kredit- och penningpolitik», »allmän industri» samt »energipolitik och råvaror». Inom avdelningen för kredit- och penningpolitik finns särskilda byråer för kapitalmarknad, bankväsende samt aktie- och börsfrågor. Inom avdelningen allmän industri finns särskilda byråer för byggnads-, kemi-, varvs-, flyg-, elektronik-, stål-, textil-, läder-, glas-, trä- och livsmedelsindustrin. Inom avdelningen energipolitik och råvaror finns underavdelningar eller byråer för gruv-, järn-, elektricitets- och mineraloljesektorerna. Mellan dessa avdelningar och byråer och branschföreningar samt enskilda företag existerar ett relativt nära samarbete, som från bransch till bransch varierar mellan informationsutbyte och konkreta strukturmövandlingsprogram.

2.9.4 Samarbete på regional och lokal nivå

Även på regional och lokal nivå finns ett relativt väl utvecklat samarbete mellan distrikts- och kommunala organ å ena sidan och enskilda företag å den andra. Härvidlag växlar samarbetets inriktning och utformning i relativt hög grad efter regionernas ekonomiska struktur.

De tyska delstaterna har en mycket självständig ställning gentemot de federala myndigheterna. Inom delstatsregeringarna finns även särskilda fackministerier. Frågor rörande samarbetet med företag, oftast i samband med strukturpolitiska program, handläggs i regel av det delstatliga ekonomiministeriet. Ofta handlägger även delstatsministerierna frågor rörande industrietablering, nyinvesteringar m. m. i enskilda städer inom delstatens område, varvid man nära samarbetar med kommunala myndigheter och lokala industri- och handelskammare. Detta samarbete har från fall till fall olika utformning och har endast på ett fåtal platser institutionaliserats. Detta har delvis motiverats med investeringsfrågornas sekretesskaraktär och behovet av förhandlingar med varje enskilt företag. Denna underhandsbehandling anses särskilt viktig då det är frågan om nedläggningar och sysselsättningsinskränkningar.

De offentliga regionala och lokala organens kontakt med företagen är ofta knuten till ansökningar om lokaliseringspolitiskt stöd, etableringshjälp eller dylikt. Sådana ansökningar, exempelvis rörande kredit för en viss investering, går till de delstatliga ekonomiministerierna via de lokala industri- och handelskammarna. Ministeriet prövar därefter projektets sysselsättnings- och utvecklingseffekt och påbörjar härvid i regel direkta förhandlingar med företaget i fråga, varvid finansiella förutsättningar, projektets lönsamhet m. m. prövas. Dessa förhandlingar är sekretessbelagda.

Till de uppgifter som företagen måste lämna till de delstatliga instanserna vid kreditansökningar hör i regel uppgifter inom ramen för företagets balans-, vinst- och förbrukningsplaner samt förväntad vinst- och sysselsättningsutveckling.

Sedan ministeriet beslutat lämna en kredit till ett enskilt företag överlämnas kontroll- och övervakningsansvaret till företagets bankförbindelse. Bankerna måste i regel ge en skriftlig försäkran till ekonomiministeriet i delstaten rörande övervakningen av krediten. Det överlämnas dock till

respektive bank att avgöra hur mycket information som från företagets sida löpande skall ges rörande lönsamhet, likviditet samt produktion, sysselsättning m. m.

Om ett företag som fått offentligt stöd skulle råka i finansiella svårigheter inleds en konsultationsprocess med deltagande från ministeriets, bankens och företagets sida. För sådana fall har inom vissa delstaters ekonomiministerier s. k. kreditutskott bildats för interna överläggningar rörande åtgärder att vidtas.

2.10 Arbetstagarnas och den offentliga sektorns medbestämmande i företag och organisationer

2.10.1 Allmänt om arbetstagarnas medbestämmanderätt i företagen

Frågan om arbetstagarnas ställning i företagen har sedan 1800-talet varit föremål för diskussion i Förbundsrepubliken. Redan vid nationalförsamlingen i Frankfurt 1848 lades fram ett förslag innebärande att fabriksutskott skulle väljas av arbetarna bl. a. med befogenhet att välja verkmästare. Under 1860- och 1870-talen bildades i flera industrier arbetsutskott, som deltog i beslut om arbetsreglemente och arbetsplatsernas utformning och även hade en skiljedomsfunktion. I början av 1890-talet kom den första lagstiftningen på området. I arbetskyddslagen från 1891 behandlas de frivilliga arbetsutskotten i ett särskilt avsnitt och i den preussiska bergslagen från 1892 regleras arbetstagarnas rätt att delta i beslut om arbetsordningen.

Första världskrigets utbrott kom att innebära en vändpunkt i diskussionen om arbetarnas ställning i företagen. Obligatoriska arbetarutskott förekom fram till dess bara i gruvindustrin men nu utsträcktes bestämmelserna till att gälla hela industrin. I lagen om »vaterländischer Hilfsdienst» 1916 togs steget från medverkan i beslut över till medbestämmanderätt. I alla Hilfsdienstföretag (allmännyttiga företag som bildades under kriget) med mer än 50 an-

ställda bildades arbetar- och tjänstemannautskott. 1920 följde lagen om företagsnämnder (Betriebsrätegesetz). I denna fastställdes arbetstagarnas medbestämmanderätt i socialpolitiska frågor samt medverkan i bestämmandet av produktionspolitiken.

1933 bröts denna utveckling. Den lagliga grunden för medbestämmandet bortföll och företagsnämnder och fackföreningar avskaffades. I stället bildades s. k. förtroenderåd med ringa befogenheter.

Efter andra världskriget gav de allierade nya riktlinjer för företagsdemokratiens utformning och sökte ge fackföreningarna en starkare ställning. För de s. k. Montanföretagen i kol- och stålsektorn bildades styrelser bestående av fyra representanter från arbetstagar-, fyra från arbetsgivarsidan och två företrädare för det allmänna. I direktionen tillsattes en arbetsdirektör som valdes av båda parter.

Fackföreningarna slog vakt om sin nyvunna position och fick 1951 efter hot om strejk i kol- och stålindustrin igenom lagen om medbestämmande i Montanindustrin. Lagen omfattar företag med över 1 000 anställda som övervägande sysslar med gruvsdrift, kol-, eller stålproduktion. Styrelsen har allt efter företagets storlek 11, 15 eller 21 medlemmar valda så att arbetstagar- och arbetsgivarintressena skall uppväga varandra. I en styrelse med 15 medlemmar väljer således bolagsstämman 7 medlemmar, varav en inte får ha några omedelbara ekonomiska intressen i företaget. Formellt väljer även bolagsstämman arbetarrepresentanterna men är därvidlag bunden av företagsnämndens förslag. Tre av arbetstagarrepresentanterna väljs med fackföreningarnas godkännande bland de anställda, fackföreningarna utser de övriga fyra, varav en varken får vara anställd i företaget eller medlem i fackföreningen. Dessa valda styrelsemedlemmar utser sedan gemensamt en ledamot som måste få minst fyra röster från varje sida. Den femtonde medlem har utslagsgivande röst. Vidare har arbetarna även visst inflytande över företagets ledning, då en av medlemmarna i direktionen, arbetsdirektören, ej kan utses mot arbetstagarrepresen-

tanternas röster i styrelsen. Ett 70-tal företag tillämpar f. n. Montanbestämmelserna.

Fackföreningarnas försök i början av 50-talet att få denna medbestämmandemodell applicerad på hela näringslivet misslyckades och arbetstagarnas inflytande i övrig industri kom i stället att fastslås genom den s. k. Betriebsverfassungsgesetz, som förbundsdagen antog i juli 1952. Denna lag stadgar om olika former av medbestämmande efter företagets rättsliga ställning.

I s. k. Kapitalgesellschaften har arbetstagarerna i stället för en paritetisk fördelning av platserna i styrelsen en tredjedel. Fackföreningarna kan inte som i Montanföretagen knyta utomstående personer till styrelsen. Arbetstagarrepresentanterna nomineras i allmänhet av företagsnämnden.

I smärre företag som saknar styrelse (Personengesellschaften), begränsas medbestämmanderätten till företagsnämnderna och inskränks där till personal- och sociala frågor, t. ex. arbetstidens längd och yrkesutbildning. Vid uppsägningar måste företagsnämnden höras men den kan ej ändra företagsledningens beslut.

Under hösten 1967 aktualiserade Deutscher Gewerkschaftsbund, DGB, (tyska landsorganisationen), medbestämmandefrågan efter flera års interna utredningar. De krav som ställdes från fackföreningsrörelsen gällde en utökning av företagsnämndernas befogenheter men framförallt en utvidgning av bestämmelserna i Montanindustrin till att omfatta alla storföretag. Som storföretag betraktades företag som uppfyllde två av följande tre kriterier: mer än 2 000 anställda, en omsättning på mer än 150 miljoner DM eller en balansomslutning överstigande 75 miljoner mark. Totalt skulle 380 tyska företag falla inom denna kategori motsvarande 70 % av den totala omsättningen och 50 % av antalet anställda inom industrin.

De nya förslagen i medbestämmandefrågan har ännu icke behandlats i förbundsdagen. I december 1968 lade SPD fram ett särskilt medbestämmandeförslag, vilket i stort sett sammanföll med DGB:s förslag. CDU har ännu icke tagit ställning. Dess s. k.

socialutskott har emellertid lagt fram ett särskilt förslag, som närmast studeras av en särskild arbetsgrupp i partiet.

2.10.2 Den offentliga sektorns ställning i medbestämmandeförslagen

CDU:s socialutskott utarbetade ett förslag rörande medbestämmande som i vissa avseenden skiljer sig från fackföreningarnas och SPD:s. Det innehåller bland annat element av ökad insyn i företagen från den offentliga sektorns sida.

I företag som uppfyller två av följande tre kriterier: minst 4 000 anställda, 200 miljoner DM i årlig omsättning eller 100 miljoner DM i balansomslutning, skall bolagsstämman enligt socialutskottets förslag ersättas med en s. k. Unternehmensversammlung på högst 300 medlemmar, varav hälften väljes av arbetstagarna, hälften av aktieägarna. Denna paritetiskt valda församling skall i sin tur välja ett paritetiskt sammansatt företagsråd, Unternehmensrat, som skall ha den nuvarande styrelsens funktioner.

I så kallade Grösstunternehmen, definierade som företag med mer än 20 000 sysselsatta, en miljard mark i omsättning eller 500 miljoner DM i balansomslutning, skall arbetare och kapitalägare företrädas med vardera 40 % av platserna i Unternehmensversammlung. De resterande 20 % skall besättas av representanter för den offentliga sektorn, vilka skall utses av förbundsdagen, delstatsparlamenten eller kommunala organ.

Även SPD:s förslag, som i motsats till CDU:s förslag har hela partiets stöd, finns utrymme för deltagande från den offentliga sektorns sida i storföretagens styrelse. Enligt förslaget skall, allt efter företagets storlek, styrelsen bestå av 11, 15 eller 21 medlemmar. Arbetstagar- och arbetsgivarintressena skall företrädas paritetiskt. Valet av styrelse skall tillgå så att arbetstagar- och arbetsgivarvidan i en styrelse på 11 eller 15 personer utser 4 resp. 6 egna representanter. Därefter skall – och här ges möjlighet till representation från den offentliga sektorn – ytterligare två medlemmar väl-

jas gemensamt. Dessa får inte företräda någongdera parten eller ha anknytning till det enskilda företaget. De på så sätt valda medlemmarna skall sedan gemensamt med två tredjedels majoritet välja ytterligare en person, den s. k. neutrale mannen. I en styrelse med 21 medlemmar blir sammansättningen 8: 8: 4 plus 1. Hälften av arbetstagarrepresentanterna måste vara anställda i företaget. Den andra hälften föreslås av fackföreningen efter samråd med företagsnämnden.

2.10.3 Förslag rörande ökat medbestämmande: Vidgat deltagande i lokala industri- och handelskammare m. m.

Utöver de krav som framförts rörande arbetstagarnas medbestämmanderätt i de enskilda företagen framlade Deutscher Gewerkschaftsbund (DGB) i början av 1969 en rad förslag till s. k. übertriebliche Mitbestimmung, syftande att ge arbetstagar-na ökat inflytande över utformningen av social- och arbetsmarknadspolitikern samt den ekonomiska politiken. Detta avsåg man uppnå genom tillskapande av vissa nya institutioner och medbestämmande för arbetstagar-e i traditionella näringslivsorganisationer.

Efter modell från Weimarrepubliken föreslås inrättandet av ett ekonomiskt och socialt råd, Wirtschafts- und Sozialrat, att besättas paritetiskt av representanter från arbetstagar- och arbetsgivarvidan. Detta råd avses verka som ett rådgivande organ men även ges initiativrätt i lagstiftning rörande arbetsmarknadsfrågor. Vidare kräver DGB att regeringens propositioner i arbetsmarknads- och socialpolitiska frågor alltid skall remitteras till rådet för utlåtande. Rådet skall vidare ges en omfattande rätt till insyn. Ministerier, myndigheter och representanter i övernationella organ skall förpliktats redogöra för frågeställningar av intresse för rådet.

Den form av medinflytande som fackföreningarna nu har inom ramen för främst Konzertierte Aktion, där representanter för näringsliv och arbetstagar-e gemensamt diskuterar den ekonomiska politiken, anses

vara otillräcklig. Överläggningarna inom Konzertierte Aktion anses behandla ett alltför begränsat område, ske med kortfristiga perspektiv och äga rum alltför osystematiskt.

Även i de lokala offentlig-rättsliga industri- och handelskamrarna (med obligatoriskt medlemskap för enskilda företag), borde enligt DGB arbetstagar- och arbetsgivar sidorna vara paritetiskt företrädade. Ett avvisande av detta krav anser man böra leda till att kamrarna förlorar sin offentlig-rättsliga status. Samma krav ställs även beträffande hantverks- och lantbrukskamrarna. Den paritetiska medbestämmanderätten anses även böra införas i kamrarnas centralorganisationer.

Även inom ramen för EEC måste enligt DGB fackföreningarnas inflytande förstärkas, såväl i ekonomiska och sociala utskottet som i kommissionen. Hur formerna för detta samarbete skall gestaltas har emellertid inte närmare preciserats.

2.10.4 Erfarenheter av medbestämmande (Mitbestimmung) i kol- och stålindustrin

Antalet företag i kol- och stålindustrin som år 1951 berördes av medbestämmandelagen var 107; 1968 var det endast 63. Bakgrunden till denna minskning är framförallt den strukturomvandling som kännetecknat kol- och stålsektorn i Förbundsrepubliken. En hel del företagsnedläggningar har ägt rum och samtidigt har flera företag genom en övergång till starkare förädling automatiskt lämnat Montanindustrin (manufakturande stålföretag räknas icke till den grupp av företag som faller under medbestämmandelagen av 1951).

Från centralt fackföreningshåll är man i stort sett nöjd med erfarenheterna av medbestämmande i Montanindustrin. Man är givetvis medveten om att begränsningen av medbestämmanderätt till denna sektor av industrin är irrationell och opinionsmässigt t. o. m. inneburit vissa nackdelar, genom att strukturomvandlingssvårigheter framför allt gjort sig gällande inom en industrigren, där medbestämmanderegler tillämpas.

Erfarenheterna av lagens praktiska tillämpning bedöms emellertid som goda. Framförallt anser man sig genom styrelserepresentationen ha uppnått ett relativt stort mått av insyn. Härtill kommer, genom inflytandet över tillsättningen av arbetsdirektören i företagens direktion, ökade möjligheter för arbetstagsidan till överblick av det löpande arbetet inom företaget.

Till bilden hör emellertid också att alla styrelserepresentanter enligt medbestämmandelagen förpliktar sig till arbete till företags väl, »zum Wohl des Unternehmens», vilket inneburit att flera konfliktsituationer även av arbetstagarrepresentanter avgjorts till förmån för arbetsgivar sidan och till nackdel för de anställda. Enligt en undersökning publicerad av DGB bland företagsnämndsdamöter i Montanindustrin, anses två tredjedelar av arbetsdirektörerna som »starka» och en tredjedel som »svaga».

DGB anser, detta till trots, att medbestämmande i Montanindustrin i stort sett påverkat företagets målsättning i riktning mot större hänsynstagande till sysselsättnings- och socialpolitiska aspekter. Man möter dock även från arbetstagarhåll, ofta utanför DGB, kritik mot en alltför positiv bedömning av medbestämmande såsom det tillämpats i Förbundsrepubliken. Kritiken gäller härvidlag icke företagsdemokratiens begränsning till kol- och stålsektorn utan snarare den bristande intressegemenskapen mellan arbetstagarrepresentanter och arbetstagarna på platsen. Representerna anses begränsade av medbestämmandelagens stadganden om arbete för »företags väl», sekretessbestämmelser m. m. Härtill kommer, enligt många, ett alltför svagt inflytande från det egna företagets arbetare och en motsvarande, alltför stark ställning för centrala fackföreningsorganisationer. Från DGB:s sida har häremot framförallt invänts behovet av facklig sammanhållning och identifiering med de centrala instanserna i fackföreningsrörelsen.

Från arbetsgivarhåll har medbestämmanderegler i Montanindustrin i stort sett accepterats som något positivt. Även om man inte sätter struktursvårigheterna i sam-

band med medbestämmandereglerne kan det ibland framhållas att strejkvågen under hösten 1969 framförallt berörde kol- och stålindustrin, där förhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare rimligen borde vara bättre än i övriga industrin.

Från arbetsgivarhåll understryks ofta medbestämmanderättens följder i fråga om medansvar. Detta gäller både styrelserepresentanter och inte minst arbetsdirektören.

2.10.5 Det aktuella läget i medbestämmandedebatten

Som tidigare redovisats framfördes under 1967–1968 en rad förslag rörande ökat medbestämmande av DGB och SPD, vilka även stöddes av grupper inom CDU. FDP har avvisat ökad företagsdemokrati enligt Montanmodellen men å andra sidan stött delar av SPD:s förslag rörande reform av Betriebsverfassungsgesetz av 1952 och Personalvertretungsgesetz av 1955, vilka är inriktade på ökade befogenheter för företagsnämnder och det enskilda företags anställda.

Dessa förslag behandlades icke inom stora koalitionen. Regeringen tillsatte en kommitté, Biedenkopfkommissionen, som skulle avge ett yttrande under hösten 1969 i frågan. Under tiden bordlades SPD:s förslag i förbundsdagen.

Biedenkopfkommissionen har ännu icke (december 1969) framlagt sin utredning om ökad företagsdemokrati. Allmänt väntar man ett relativt allmänt hållet yttrande, även om man från fackföreningshåll befarrar att dess grundton kommer att vara negativ till en utvidgning av paritetiskt medbestämmande till samtliga industriföretag av en viss storleksordning. Möjligen kommer i utredningen skillnad att göras mellan företag i olika branscher. Här om råder dock ännu ej klarhet.

Klart synes emellertid att SPD:s förslag rörande medbestämmande, såsom de formulerats under den föregående legislaturperioden, icke längre är aktuella. Vid koalitionsförhandlingarna med FDP beslöts att den nya regeringen i stället skulle koncen-

trera sig på förbättringar av Betriebsverfassungsgesetz och Personalvertretungsgesetz och i övrigt avvakta resultatet av Biedenkopfkommissionens utredning. I regeringsförklaringen den 28 oktober 1969 bekräftades denna linje.

Från fackföreningshåll, särskilt DGB, vill man icke gå så långt som att säga att frågan om medbestämmande bordlagts för hela innevarande legislaturperiod (dvs. fram till 1973). Man synes hoppas på substantiella förbättringar av Betriebsverfassungsgesetz och Personalvertretungsgesetz och vidare på en aktualisering av hela frågan om Mitbestimmung under ett senare skede av koalitionen.

Det synes dessutom inom fackföreningsrörelsen icke råda full enighet om den modell för företagsdemokrati som skisserats. Viss kritik har utövats från enskilda fackförbund och framförallt från grupper av enskilda arbetstagare. Dessa tendenser till visst omtänkande gjorde det antagligen lättare för fackföreningsrörelsen att acceptera kompromisser från SPD:s sida i medbestämmandefrågan för att kunna bilda en regering med SPD-majoritet.

Möjligheterna att se en praktisk tillämpning av ökad företagsdemokrati i Förbundsrepubliken synes mot denna bakgrund för de närmaste åren relativt små. Detsamma torde gälla vad som från fackföreningshåll kallas »überbetriebliche Mitbestimmung», dvs ökat medbestämmande för arbetstagare utanför det enskilda företaget. Härvid avses framförallt:

- 1) tillskapande av ett *ekonomiskt och socialt råd* med representanter för arbetstagar- och arbetsgivarrepresentanter med informations-, rådgivande- och initiativtagande funktioner i frågor som berör förhållandena på arbetsmarknaden,

- 2) ökat inflytande för arbetstagare och fackföreningar i *EEC*,

- 3) deltagande av arbetstagar- och fackföreningsrepresentanter i de *lokala industri- och handelskamrarna*, där medlemskap för de flesta företag är obligatoriskt.

I avvaktan på utvecklingen i fråga om medbestämmande i företagen torde emel-

lertid dessa förslag icke under den närmaste tiden komma att läggas fram från DGB.

Trots koalitionsmotsättningarna i denna fråga är man på centralt fackföreningshåll optimistisk rörande framsteg på området medbestämmande i företagen. Redan nu, menar man, är en majoritet inom förbunds-
dagen (SPD-gruppen och CDU:s socialutskott) positiv till utvidgad medbestämmanderätt.

Bilaga 3 Översikt av informationsutbyte och samarbete mellan stat och industri i Japan

Av civilingenjör Bengt Delaryd

3.1 Bakgrundsdata

Japan består av fyra stora bergiga öar, Honshu, Hokkaido, Kyushu och Shikoku, samt ett stort antal mindre öar. Totala ytan är 369 662 km² vilket motsvarar ungefär 70 % av Sveriges yta. Av Japans yta är endast 16 % odlingsbar. På denna yta bor 100 miljoner människor, huvudsakligen längs de smala kustområdena. Klimatet i dessa områden är relativt mildt och hamnarna är isfria året runt. Utomhusarbete, t. ex. på skeppsvarven, hindras inte av snöfall eller låga temperaturer. Dock är det vintertid mycket snö och kallt i bergstrakterna, som ju utgör större delen av landet, samt på nordön, Hokkaido. Varje år utsättes Japan för många jordbävningar och en del tyfoner, vilka ofta åtföljes av flodvågor och översvämningar. Den höga jordbävningsfrekvensen påverkar naturligt nog byggheterna och det är först under senare år som moderna metoder har möjliggjort bygandet av höghus på omkring 40-talet våningar.

Befolkningen i Japan ökar med ungefär en procent per år, vilket är en av de lägsta tillväxttakterna i världen, och detta är ett resultat av familjeplanering främst genom tillkomsten av ett mycket liberalt system för legala aborter i slutet av 40-talet. Tabellerna 1 och 2 på sid. 215 visar Japans befolkningsstatistik.

Det japanska folket består huvudsakligen av en och samma ras och samma språk talas i hela landet. (Vissa mindre dialektala av-

vikelser förekommer liksom i de flesta andra länder men är av ringa betydelse.)

Ofta påstås det att det moderna Japan började genom Meiji-restaurationen år 1868, men man måste hålla i minnet att landet påbörjade förberedelserna i princip redan under Tokugawa-perioden, 1603–1868. Under denna period integrerades gradvis det feodalt uppdelade landet till en gemensam marknad och detta var en förutsättning för skapandet av det moderna Japan, vilket således ej plötsligt ägde rum för bara hundra år sedan i och med att man öppnade sina dörrar för utländskt inflytande.

3.2 Utbildning

En annan viktig faktor i detta sammanhang är den höga utbildningsnivån bland det japanska folket. Även under Tokugawa-perioden var skolutbildning relativt allmänt förekommande inte bara bland de högre klasserna utan även bland övriga folkgrupper. I och med Meiji-restaurationen infördes 1882 en ny utbildningslag som lade grunden för Japans moderna utbildningssystem. I dag går 70 % av de japanska barnen i skola till 18 års ålder eller längre och ungefär 16 % fortsätter till högre utbildning vid universitet och andra högre läroanstalter. Detta är högre siffror än i de flesta västerländska nationer. Den ökade betydelsen av teknik och vetenskap har fört tekniker och vetenskapsmän in i det politiska systemet och utbildningen har också mer och mer blivit anpas-

sad till kraven från det industriella samhället. För närvarande omfattar skolplikten nio år men undervisningsministeriet och andra talar allvarligt om behovet att utsträcka den till tolv år.

3.3 Industriell utveckling

Primärindustrierna (jordbruk, skogsbruk och fiske) har i Japan varit konstant på nedåtgående och 1967 utgjorde antalet personer sysselsatta i denna sektor 21 % av den totala arbetsstyrkan, dvs i absoluta tal 9,7 miljoner personer. Detta betyder att den årliga tillväxten i antalet personer sysselsatta inom de sekundära och tertiära industrierna täcktes av personer som flyttade över från primärindustrierna samt av ungdomar från skolorna, inklusive universiteten. Dock utgör fortfarande primärindustrierna en mycket betydelsefull sektor i Japan, speciellt om man jämför landet med andra industrinationer i världen. Primärindustriernas del av totala nationalinkomsten var 11 % 1967. Tabell 3 på sid. 216 visar den procentuella fördelningen av arbetsföra personer samt nationalinkomsten för respektive industrisektorer.

Sekundärindustrierna (gruvhantering, fabriksindustri samt byggnadsindustri) omfattade 37 % av totala nationalinkomsten 1967 och det är dessa industrigrupper som anses ha betytt mest för Japans utomordentligt snabba ekonomiska utveckling. Fabriksindustrin och därvid speciellt tung industri och kemisk industri svarade under 1967 för 62 % av totalproduktionen. I tung industri inkluderas då produktion av stål och ickejärnmetaller, samt tung verkstadsindustri såsom skeppsbyggnad, verktygsmaskiner, automobilindustrin inklusive lastbilar och busar, och liknande grupper. Inom den kemiska industrin är det främst den petrokemiska sektorn som visar mycket snabb utveckling varvid inräknas oljeraffinering och plastråvaror. Sekundärindustrisektorn sysselsatte 1967 34 % av totala arbetsstyrkan och fabriksindustridelen svarade där för 26 % av totalstyrkan. Detta innebär att 13 % av hela befolkningen var sysselsatt inom fabriksindustrisektorn, vilket ger Japan tredje

platsen i världen efter Västtyskland och Storbritannien.

Den tertiära sektorn (kommunikationer, handel och andra servicegrenar) omfattade 1967 i Japan 52 % av nationalinkomsten och sysselsatte 45 % av totala arbetsstyrkan i landet.

Den japanska arbetsmarknaden har kännetecknats av ständigt ökade löner speciellt inom fabriksindustrisektorn och detta har nödvändiggjort en stark strävan för ökad automation för att hålla arbetskraftsbehovet nere. Under de senaste åren, speciellt under 1968 och 1969, har det varit arbetskraftsbrist, speciellt när det gäller unga arbetare som har relativt låga löner. I Japan sättes nämligen lönen huvudsakligen efter ålder och utbildning. Ackordslön förekommer i princip icke, utan arbetarna erhåller vecko-, halvmånads- eller månadslön, samt bonus (en till ca sex extra månadslöner). Bonus utbetalas halvårsvis. Arbetsveckan omfattar från ca 40 till ca 48 timmar. Arbetsstryggheten är stor, speciellt inom de större företagen, och man stannar i allmänhet kvar på samma företag fram till pensionsåldern, som är 55 år. Lönestegringarna från 1961 till 1967 var omkring 10,8 % per år; 1968 14 %. Arbetskraftsbristen har resulterat i starkt ökade priser för varor och tjänster. Det bör observeras att betraktandet av Japan som ett land med mycket billig arbetskraft tillhör ett förflutet skede och man arbetar nu intensivt för att öka produktiviteten. Japans största tillgång är landets väl utbildade och arbetsamma befolkning och arbetsstyrkan förväntas växa från 48,5 miljoner till 53 miljoner 1975 och förbli vid denna nivå till omkring 1980.

3.4 Företagsstruktur

3.4.1 Industriella grupper

Före andra världskriget dominerade de s. k. »zaibatsu» det ekonomiska livet. Dessa »zaibatsu» var holdingbolag ägda av vissa familjer och »de fyra stora» var Mitsui, Mitsubishi, Sumitomo och Yasuda. Tillsammans kontrollerade de 24,5 % av det totala aktiekapitalet inom japansk företagsverksamhet. Dessa »zaibatsu» upplöstes vid

krigsslutet och Mitsui Trading Company, t. ex., uppdelades i 170 olika företag och Mitsubishi Trading Company i 150 företag. Efter kriget har uppstått nya industriella grupper med i flera fall samma namn som de ursprungliga »zaibatsu». Dock finns i dessa nya industriella grupper inga medlemmar av familjerna Mitsui, Iwasaki (Mitsubishi) och Sumitomo i de högre maktpositionerna. Vissa familjemedlemmar har viktiga positioner men de är ej de ledande och de yngre familjemedlemmarna är anställda som avlönade tjänstemän och ej som representanter för familjerna.

Den nya företagsstrukturen i Japan består av företagsgrupper och dessa är av två slag, nämligen dels organiserade kring tidigare »zaibatsu» och har samma namn (Mitsui, Mitsubishi, Sumitomo), dels kring stora affärsbanker t. ex. Fuji (tidigare Yasuda), Daiichi och Industrial Bank of Japan. Det rätta namnet för dessa nya grupper är »keiretsu» och de är ej monopol ty de konkurrerar mycket starkt med varandra och man kan inte säga att någon grupp helt dominerar något speciellt område. Den bästa beskrivningen är att säga att de är horisontella grupper av företag omfattande alla slag av fabriksindustrier samt dessutom banker, försäkringsbolag, handelshus och fastighetsbolag (se tabellerna 4, 5 och 6 på sid. 217 och 218).

Medlemsföretagen inom respektive grupp **samarbetar** och **konkurrerar** med företag utanför gruppen. Bandet mellan företagen i en grupp varierar i styrka och Sumitomogruppens företag är sålunda starkt bundna till varandra medan Mitsuigruppens företag är förenade med lösare band. Banken är vanligen den primära enheten inom respektive grupp men är ej den enda källan för finansiellt stöd. Företagen inom varje grupp inklusive bankerna ledes av anställda tjänstemän och koordinering inom gruppen sker genom s. k. »direktörsföreningar» (presidents' clubs) som har möte minst en gång i månaden. Gruppens handelshus har vanligtvis hand om försäljningen inklusive exporten samt även inköp av råmaterial från utlandet. Som bekant saknar ju Japan de allra flesta naturtillgångar. Inom vissa områden

är även dessa mycket stora industrigrupper för små att agera på egen hand och då tvekar man inte att gå samman mellan två grupper och bilda ett gemensamt företag. Detta gäller bl. a. kärnenergiens fredliga utnyttjande för t. ex. kraftalstring. Företagen inom gruppen hålles samman dels genom gemensamma styrelseledamöter och genom att företagen äger aktier inbördes men även genom de tidigare nämnda personliga relationerna skapade genom bildandet av direktörsföreningarna och andra organisationer inom gruppen. Ägarintresset i de största företagen inom de viktigaste grupperna är följande:

Mitsubishi Heavy Industries, det största företaget i Mitsubishigruppen: Japan Securities Holding Association 4 % (bildad av ett flertal mäklarföretag), Mitsubishi Bank 3,1 %, Japan Joint Securities Company 2,9 % (bildad av ledande affärsbanker och mäklarföretag), Meiji Mutual Life Insurance Company 2,9 % samt Mitsubishi Trust and Banking Corporation 2,6 %. Dessa är de stora aktieägarna och resten av aktierna är fördelade bland ett mycket stort antal mindre investerare.

Mitsui & Co., Ltd (Mitsuigruppens handelshus, ett av världens största): Japan Joint Securities Co. 7,8 %, Mitsui Bank 7,1 %, Bank of Tokyo 4,8 % och Fuji Bank 3,6 %.

Självfinansieringsgraden i japanska företag är enligt västerländska begrepp mycket låg och ofta utgör det lånade kapitalet 80 % av det totala. Tabell 7 på sid. 219 visar kapitalstrukturen i japanska företag och dess variation under ett antal år. Tabell 8 på samma sida utvisar ursprung och användning av rörelsekapitalet i japanska bolag jämfört med amerikanska företag.

I den tidigare givna redogörelsen för ägarintresset i några av de största företagen ingår två speciella företag som aktieägare, nämligen Japan Joint Securities Corporation (JJSC) samt Japan Securities Holding Association (JSHA). Dessa organiserades 1964 respektive 1965 som ett stöd för aktiemarknaden och för att återställa aktieköparnas förtroende för denna marknad som just dessa år genomgick en serie kriser.

Japan Joint Securities Corporation organiserades ursprungligen av de 12 stora affärsbankerna, tillsammans med Industrial Bank of Japan, the Long-term Credit Bank och de fyra stora mäklarföretagen. Genom stödjan- de aktieuppköp under dessa år då utbudet var stort, strävade man att hålla Dow-Jones Index vid 1 200 yen, och därigenom blev även lokala banker och andra involverade och slutligen ingick 119 av Japans större finansinstitut i JJSC. För närvarande äges 15,3 % av JJSC's kapital av tre banker nämligen Industrial Bank of Japan, Fuji Bank och Mitsubishi Bank. JJSC äger aktier i 222 företag och 1965 motsvarade detta ett värde av 2 % av totalvärdet av alla aktier på Tokyo-börsen. Från Japans riksbank, dvs Bank of Japan, hade man då lånat 100 miljarder yen, dvs ca 1,4 miljarder kronor.

Japan Securities Holding Association etablerades med endast de större mäklarfir- morna som delägare. Även denna organisa- tion erhöll lån av Bank of Japan genom det s. k. Securities Financing Co., uppgående till 230 miljarder yen, dvs ca 3,3 miljarder kronor, och köpte sålunda upp aktier som hölls av mäklarföretag och investeringstrust- bolag (investment trust companies) för att frigöra dem från den stora finansiella bördan de vid denna tid hade på grund av sina stora innehav av aktier.

Vid slutet av 1966 hade de ekonomiska förhållandena i Japan stabiliserats igen och man började förberedelserna med att likvi- dera uppköpta aktier. Detta ägde rum un- der följande månader men i ganska liten skala (JJSC 6 % och JSHA ca 3 % av till- gångarna). Marknaden visade sig nämligen reagera starkt negativt till detta utbud och likvideringen stoppades. Den har dock fort- gått i liten skala sedan dess, men ännu i dag har både JJSC och JSHA fortfarande myc- ket stora aktieposter. Både JJSC och JSHA kan egentligen betraktas som halvstatliga företag, som bildades med starkt stöd av Ministry of Finance och Bank of Japan för att stötta upp aktiemarknaden speciellt un- der 1965. I styrelserna för de båda företa- gen ingår riksbankchefen och även represen- tanter från finansministeriet.

3.4.2 Utländskt inflytande

Det utländska aktieägandet i japanska före- tag kontrolleras medelst begränsande lag- stiftning på flera sätt. En utländsk investe- rare kan köpa upp till 7 % av ett befintligt japanskt företags aktier utan restriktioner. Det totala utländska aktieinnehavet får upp- gå till högst 20 % med vissa undantag både uppåt och nedåt. Sålunda får det totala ut- ländska aktieinnehavet i Sony Corporation uppgå till ca 30 % vilket medgivits genom särskilt tillstånd. Det bör dock här noteras att det utländska aktieinnehavet genom dessa begränsningar ej leder till något inflytande på företagets ledning och inga utländska medlemmar finnes i styrelsen.

När den utländske investeraren önskar inflytande på företagets ledning är restriktionerna och problemen att uppnå detta många och vanligtvis tar investeringen for- men av ett gemensamt bolag, s. k. joint venture, där vanligen det utländska aktiein- nehavet är begränsat till 50 %, dvs lika stort som den japanska delen. Även för att etablera dylika 50-50 företag finnes många restriktioner, trots den liberalisering som ägt rum i flera steg sedan 1967. Man räknar att denna liberalisering av utländska investe- ringar i Japan skall vara avslutad under rä- kenskapsåret 1971, dvs 31 mars 1972, men även efter denna tidpunkt kommer inom många branscher fortfarande den utländska delen att vara maximerad till 50 %. De ut- ländska direkta investeringarna i Japan har sålunda hittills varit begränsade. När det gäl- ler större företag i Japan är det endast i ett fåtal fall som utländska investerare har ma- joritet. Detta gäller främst inom oljebolagen, där de utländska investeringarna företogs före andra världskriget, samt för ett fåtal andra bolag, t. ex. NCR-Japan (72 % ut- ländskt aktieinnehav), Nippon Light Metal (över 50 %), Teikoku Oxygen (83 %) samt Yamatake-Honeywell (50 %).

Japanerna välkomnar dock utländskt del- tagande i form av lån från utländska banker samt köp av utländsk teknologi, båda utan något deltagande från den icke-japanska par- ten i företagets ledning. (Tabellerna 9, 10 och

11 på sid. 220 och 221 utvisar utländska lån till japanska företag.)

Det totala antalet företag i Japan med utländsk anknytning var 519 räknat per den 30 juni 1967. Tabell 12 på sid. 222 visar dessa företags position inom respektive industrigren. Tabell 13 på sid. 223 visar vilka motiv som föranlett investeringen i Japan, varvid det bör observeras att motiven från utländskt och från japanskt håll avviker starkt. Det är också intressant att notera att billig arbetskraft som ett motiv för investering i Japan är av synnerligen ringa betydelse. Huvudfaktorerna är främst Japans attraktiva inhemska marknad samt landets strategiska läge i förhållande till övriga marknader i Fjärran Östern. I detta sammanhang bör det också ihågkommas att av Japans totala produktion endast 10–15 % exporteras, resten, dvs huvuddelen, konsumeras inom landet.

3.4.3 Familjebolag

Det finns många familjebolag i Japan och 1958 klassificerades 204 151 bolag av totala antalet 438 867 såsom familjebolag enligt den japanska skattelagstiftningen. I 92 % av dessa företag var mer än $\frac{2}{3}$ av kapitalet ägt av en familj inklusive några släktingar till familjen. Detta gäller speciellt inom byggnadsbranschen, t. ex. för Kajima Construction Company, ett av de största byggnadsföretagen i världen.

3.4.4 Små och mellanstora företag

På listan över de 200 största företagen i världen utanför USA förekommer det 45 japanska företag och av dessa är 11 bland de 50 största. Det är då paradoxalt att notera att det i Japan finns nära 600 000 företag (aktiebolag och andra företagsformer) som har *mindre* än 300 anställda och att dessa företag svarar för nära hälften av all industriell produktion och sysselsätter 70 % av landets arbetsstyrka. Tabellerna 14, 15, 16 och 17 på sid. 224 och 225–226 visar viktigare data för dessa mindre företag i relation till de stora företagen. De mindre företagen har en viktig position inom fabriksin-

dustrin men under senare år har en förskjutning skett från bl. a. textilgruppen mot tillverkning av bildelar och biltillbehör, elektroniska produkter, m. fl.

3.4.5 Samhällsägda företag

Det finns också ett stort antal statliga företag (s. k. public corporations) och deras antal är i ökande trots regeringens uttalade politik att sträva efter att hålla antalet nere så mycket som möjligt. Dock finns det inga tillverkande statliga företag så när som på Japan Monopoly Corporation som täcker tobaksvaror, salt och industriell alkohol, däremot inte spritdrycker för konsumtion. 1966 fanns det 108 statliga företag varav det största är Japan National Railways, följt av Japan Monopoly Corporation, Nippon Telegraph and Telephone Public Corporation (får ej tillverka utrustning), Japan Development Bank och Export-Import Bank. Dessa företag spelar en mycket betydelsefull ekonomisk, social och politisk roll i Japan och upptar en betydande sektor av landets ekonomi.

Alla järnvägar är dock ej statliga utan det finns flera lönsamma privata järnvägsföretag och när det gäller alstring av elkraft finns det sex privata bolag som är bland de största och mest vinstinbringande företagen i landet.

Över en miljon personer är anställda i statliga företag. Siffran 108 statliga företag (hel- eller delägda av staten) innefattar ej alla affärsföretag som kan inkluderas i den statliga eller halvstatliga sektorn, utan endast de företag som betraktas som helt under statlig kontroll och som »Administrative Management Agency of the Prime Ministers' Office» innefattar i sin intressesfär. Nedan följer en förteckning över det antal statliga företag som tillhör respektive statligt organ:

Handels- och industridepartementet	26
Jord- och skogsbruksdepartementet	22
Finansdepartementet	14
Transportdepartementet	10
Utbildningsdepartementet	9
Hälso- och välfärdsdepartementet	8
Byggnadsdepartementet	8
Arbetsdepartementet	6
Byrån för vetenskap och teknik	6
Postdepartementet	5

Inrikesdepartementet	5
Byrån för ekonomisk planering	5
Utrikesdepartementet	2
Utvecklingsbyrån för Hokkaido	2
Premiärministerns kansli	2

I denna förteckning blir totalantalet större än 108 vilket sammanhänger med att vissa företag lyder under mer än ett departement eller annat statligt organ. Detta gäller speciellt finansdepartementet där de flesta av antalet angivna företagen i listan även lyder under annat departement.

De statliga företagen kan grovt uppdelas i fyra grupper:

Den första gruppen omfattar statliga företag som är avsedda att tillgodose kapitalbehovet för genomförandet av den statliga industripolitiken. I denna grupp inkluderas Japan Development Bank (tillhandahåller långtidslån till låg ränta för den privata sektorn, t. ex. för varvsindustrin inom landet, bl. a. för byggnad av varv och fartyg för inhemska redare, ej för exportfartyg), Export-Import Bank (tillhandahåller kapital för export av fartyg och fabriker, där betalningsvillkoren för köparen inkluderar betalning över en lång tidsperiod), Coal Mining Industry Rationalization Corporation, m. fl.

Den andra gruppen utgöres av speciella statliga företag engagerade i lågproduktivitetssektorer såsom jordbruket, småindustrin och den sociala sektorn. Här inkluderas tre finansiella institutioner för småindustrin, nämligen Medium and Small Business Finance Corporation, People's Finance Corporation och Central Cooperative Bank for Commerce and Industry. Dessutom ingår Small Business Credit Insurance Corporation, Medical Finance Corporation, Housing Loan Corporation, Japan Housing Corporation, Public Nuisance Prevention Corporation, Annuity Welfare Corporation, Small Enterprise Mutual Benefit Corporation samt Employment Acceleration Corporation.

Den tredje gruppen består av statliga företag som ägnar sig åt investeringar i den allmänna sektorn för att bl. a. stärka samhällets infrastruktur men även stödja den industriella utvecklingen. Bland dessa företag märkes Japan National Railways, Nippon

Telegraph and Telephone Public Corporation, Japan Highway Corporation, Metropolitan Expressway Corporation, Hanshin Expressway Corporation, Japan Railway Construction Corporation, Metropolitan Rapid Transit Corporation (för bl. a. tunnelbanor) och Water Resources Development Corporation.

Den fjärde gruppen inkluderar företag med huvudsaklig uppgift att stödja regionell utveckling och bland dessa märkes Regional Development Division (Japan Development Bank), samt Hokkaido-Tohoku Development Finance Corporation (även Japan har ett »Norrlandsproblem» med norra delen av huvudön Honshu, dvs Tohokuregionen, samt nordön Hokkaido).

De statliga företagen i Japan har följande gemensamma drag:

1. Alla erhåller bidrag till investeringar eller lån från staten.

2. De statliga företagen skiljer sig från övriga statliga organ i och med att de tar betalt för sina tjänster och ev. varor. De kan sålunda arbeta med viss grad av självfinansiering.

3. De är skyldiga att underställa sin budget för godkännande av den japanska »riksdagen» (National Diet). Företagen står därför för staten mycket nära och de erhåller lättare statliga lån och investeringar än övriga företag.

4. De har fyra huvuduppgifter att ägna sig åt: Industriella projekt (t. ex. Power Reactor and Nuclear Fuel Corporation), finansiering, investeringar inom den allmänna sektorn, samt åtgärder för att främja stabilisering av prisnivån.

3.5 Finansinstitut

3.5.1 Allmänt

Finansinstituten i Japan kan indelas i tre huvudgrupper, nämligen riksbanken (Bank of Japan), privata finansinstitut samt statliga finansinstitut. En detaljerad förteckning ges i tabell 18 på sid. 227–228 och på sid. 229–230 (tabell 19) redovisas viktigare data för olika grupper av finansinstitut.

En av de faktorer som bidragit starkt till Japans utomordentligt snabba expansion är

den mycket höga investeringskvoten, som i förhållande till nationalprodukten legat 10–12 procent högre än för t. ex. industriländerna i Västeuropa och detta har varaktigt varit förhållandet över en mycket lång tidsperiod och råder även i dag. Investerings-takten ser ej ut att minska och förklaringen till detta är att nu, dvs 1969–70, en stor del av fabriksutrustningen är 10 år gammal eller äldre och behöver därför förnyas i snabb takt. Detta är en starkt bidragande faktor till att investeringarna håller sig på hög nivå. Kapitalbehovet för denna höga investeringsgrad kan ej täckas internt dvs av företagens eget rörelsekapital utan man är i mycket stor utsträckning hänvisad till extern finansiering främst genom bankkrediter. Värdepappersmarknaden är relativt ny och den, liksom andra finansieringskällor, har ej så stor betydelse i Japan. Som tidigare nämnts är också självfinansieringsgraden avsevärt lägre än i övriga industriella nationer, med ett eget kapital på endast omkring 20 % i genomsnitt.

Bankernas rörelsekapital erhålles huvudsakligen genom inlåning från privatpersoner och från företag, dvs insättningar. Det privata sparandet är i Japan bland det högsta i världen och i genomsnitt sparas ungefär 20 % av årsinkomsten genom insättning i bank. Detta är nära tre gånger så hög spar-kvot som i USA och Västeuropa, och grundar sig huvudsakligen på tradition.

Företagens sparande i form av insättning av reserver är också en mycket viktig del av bankernas inlåning. Bankernas totala inlåning från individer och företag utgör i genomsnitt 73 % av omslutningen och därvid kommer ca 60 % från företagen och 40 % från privata individer.

Banker brukar klassificeras i storleksordning efter insättningen och efter denna måttstock återfinner man 15 japanska banker på listan över de 50 största affärsbankerna i världen utanför USA. Sumitomo Bank kommer där på 12:e plats med en insättning uppgående till 6 231 210 000 dollars (13 212 anställda) och Fuji Bank på 14:e plats med siffran 6 203 250 000 dollars (15 225 anställda). (Denna listning avser förhållandet 31

december 1968 utom för de japanska banker där räkenskapsåret avslutas 31 mars 1969.) Svenska Handelsbanken kommer där på 49:de plats med 2 734 086 dollars (5 825 anställda).

De statliga finanserna har stort inflytande på penningmarknaden i Japan. Staten har inga insättningskonton i affärsbankerna och statens medel är placerade i Bank of Japan, den centrala banken (riksbanken). Staten är själv engagerad i omfattande finansiella aktiviteter under det s. k. »fiscal loan and investment program». Genom detta absorberar staten hushållsspararnas insättningar på postkontoren. Dessa insättningar på postkontoren sker på sparkonton, samt i form av inbetalningar av premier för postens livförsäkringar och pensionsförsäkringar. Dessa medel användes av staten för lån till och investeringar i statliga företag, lokala statliga organ samt som stöd till specifika privata sektorer såsom exportindustrier, mellanstora och små företag, jordbruk, skogsbruk och fiske. Bank of Japan lånar även ut medel till affärsbankerna, som sedan använder medlen för bl. a. finansiering av privata företags investeringar o. dyl. Affärsbankerna har sålunda varit beroende av dessa lån. Trots det stora sparande som går till affärsbankerna, mest i form av tidsbunden inlåning, och fastän andra finansinstituts överskott samlas upp i affärsbankerna genom dagslånemarknaden, har dessa måst vända sig till Bank of Japan för att få pengar att möta den enorma efterfrågan på kapital. Härigenom har de gentemot centralbanken kommit i den för japanskt bankväsen särpräglade situation, som inom japanska finanskretsar kallas »overborrowing position», en följd av att deras utlåning tenderat överstiga inlåningen.

3.5.2 Bank of Japan

Denna centralbank har som högsta styrelse ett s. k. »Policy Board» som består av sju medlemmar. Dessa är centralbankschefen (»Governor of Bank of Japan») som är ordförande, två statliga representanter (direktören för finansministeriets bankbyrå och di-

rektören för Economic Planning Agency's finansiella byrå) samt fyra utvalda medlemmar från dels en stor stadsbank (affärsbank), en lokal bank, från industri- och handelssektorn, samt från jordbrukssidan. De två statliga representanterna har ej rösträtt. Styrelseordföranden väljes genom omröstning av medlemmarna med rösträtt men av tradition väljes riksbankschefen såsom ordförande. Det finns också ett s. k. riksbanksråd (Council of the Bank of Japan) som består av ledande medlemmar från den privata affärssektorn i Japan och dessa personer tillhör ofta Japan Federation of Economic Organisation (förkortas Keidanren, motsvarar närmast Sveriges Industriförbund), Japan Chamber of Commerce and Industry, Japan Iron and Steel Federation, och ledande banker i Tokyo eller Osaka.

Bank of Japan's huvudsakliga uppgifter såsom bankernas bank (centralbank) består i mottagande av insättningar, långivning, diskontering av växlar samt värdepapperstransaktioner.

3.5.3 Privata banker

De privata bankerna är till antalet 85 och kan indelas i fyra grupper nämligen de s. k. stadsbankerna, provinsbankerna, bankerna för långfristig kreditgivning samt banker med värdepappers- och notariatrörelse (trust banks).

Stadsbankerna (city banks) är 13, med kontor över hela landet:

Fuji Bank	Tokyo
Sumitomo Bank	Osaka
Mitsubishi Bank	Tokyo
Sanwa Bank	Osaka
Tokai Bank	Nagoya
Dai-Ichi Bank	Tokyo
Mitsui Bank	Tokyo
Nippon Kangyo Bank	Tokyo
Daiwa Bank	Osaka
Kyowa Bank	Tokyo
Bank of Kobe	Kobe
Bank of Tokyo	Tokyo
Hokkaido Takushoku Bank	Sapporo

Stadsbankernas finansiella resurser uppgår till ca 60 % av de privata bankernas to-

tala och 30 % av samtliga finansinstituts. Det är huvudsakligen de stora företagen som betjänas av stadsbankerna, till stor del med långfristig kreditgivning. Som tidigare nämnts är anknytningen till industrin stark och stadsbankerna fungerar ofta som sammanhållande organ för företagen inom flera av de stora industrigrupperna.

Provinsbankerna (local banks) betjänar huvudsakligen småföretag på orten ifråga men stor del av utlåningen går även till storföretag. Det finns 62 provinsbanker. Stadsbankerna och provinsbankerna utgör tillsammans de japanska affärsbankerna.

En av stadsbankerna, Bank of Tokyo, har en speciell position inom valutaområdet. Denna bank har formellt utsetts av japanska staten att fungera som ett slags valutacentralbank i och med att staten där har deponerat sina utländska valutor. Även andra banker har rätt att fungera som valutabanker men Bank of Tokyo har enligt ovan en speciell ställning.

De s. k. A-bankerna består av Bank of Tokyo, de övriga stadsbankerna, två av provinsbankerna, Industrial Bank of Japan jämte alla utländska banker i Japan, och alla dessa tillsammans utgör de egentliga valutabankerna (Foreign Exchange Banks, »Forex»banker). Stadsbankerna får öppna kontor i utlandet men tillåtes etablera inhemska filialer endast på platser som betraktas som viktiga för utrikeshandeln. Så gott som alla de s. k. B-bankerna, bestående av cirka femtiofem provinsbanker, leder sin verksamhet på valutaområdet via konton i A-bankerna. Vissa av dem har emellertid tillstånd att hålla dollar- och pundkonton i utlandet.

Det finns tre banker för långfristig kreditgivning, The Industrial Bank of Japan, The Long-Term Credit Bank of Japan och The Hypothec Bank of Japan. Dessa bankers kontor är mycket mindre till antalet än övriga beroende på den verksamhet de ägnar sig åt, men de täcker hela landet. De två första bankerna vänder sig huvudsakligen till stora företag och den sistnämnda, The Hypothec Bank of Japan, till mellanstora och små företag. Medel för utlåningen erhålles genom att dessa banker emit-

terar obligationer, vilket får ske till ett belopp tjugo gånger summan av deras aktiekapital och reserver. De får ej mottaga inlåning annat än från mycket stora kunder. Obligationerna är dels femåriga, vilka huvudsakligen placeras hos stadsbanker, dels ettåriga som främst köps av privatpersoner.

Slutligen har man i Japan sju *banker med värdepappers- och notariatrörelse* (trust banks) som erhåller sitt kapital genom överskottsmedel från företag samt privat inlåning på två till fem år. Medlen investeras till viss del i värdepappersfonder men användes också för utlåning.

Dessutom bör nämnas att det finns 72 ömsesidiga låne- och sparkassor samt omkring 520 kreditföreningar, vilka alla betjänar småföretagen.

Som nämnts tidigare erhåller företagen medel för investeringar huvudsakligen genom banklån och värdepappersmarknaden och andra finansieringskällor har mindre betydelse. Detta har lett till att det är mycket vanligt med bankrepresentanter i företagsstyrelserna och detta gäller även storföretagen. Bankerna är ofta huvudsakliga aktieägare i företagen.

Staten har inga affärsbanker men dock har vid vissa tillfällen Japan Development Bank blivit utsatt för kritik därför att den i viss mån ansetts inkräkta på de privata affärsbankernas traditionella område. Den ursprungliga funktionen för Japan Development Bank var att under efterkrigsåren förse den privata industrin med det kapital som behövdes för återuppbyggnaden av produktionsapparaten.

Grunden för den *statliga bankkontrollen*, som utövas av finansministeriet, är banklagen som tillkom 1927. Denna lag innehåller detaljerade föreskrifter rörande etablering och organisation av banker men respekterar bankernas oberoende när det gäller deras affärer. Försök har gjorts flera gånger efter andra världskriget att införa i banklagen föreskrifter innefattande ett revisionsförfarande men detta har inte genomförts och banklagen har inte ändrats i detta hänseende. Det finns inga statliga representanter i bankernas styrelser. Bankerna är

föremål för *administrativ rådgivning* från finansministeriet och får också råd från The Committee of Financial System Research beträffande sin rörelse. Denna »administrative guidance» är något mycket särpräglat för Japan och utgör en av de många former som förekommer för intimt samarbete mellan staten och den privata sektorn; i de allra flesta fall följes de »råd» som ges.

Dessutom utövar de olika *bankföreningarna* en form av självstyrelse över sina medlemmar.

Banklagen ger finansministern rätt att begära rapporter från bankerna beträffande verksamheten och att utföra inspektion när det bedömes nödvändigt. För att driva bankrörelse erfordras licens utfärdad av finansministern. Godkännande av denne erfordras för att få vidtagna förändringar i aktiekapitalet, för att etablera filialkontor, för samgående med annan bank eller för upphörande av samarbetsavtal, för att få upphöra med att driva bankrörelse (t. ex. genom annan inriktning av verksamheten), m. m.

3.6 Statens industripolitik

Den statliga industripolitikens viktigaste uppgift anses vara att stödja en *strukturrationisering* inom industrin, främst för att öka dess styrka gentemot utländsk konkurrens inom och utom Japan. Liberaliseringsprogrammet för utländska investeringar i Japan, dvs den s. k. kapitalliberaliseringen skall vara genomförd under räkenskapsåret 1971 (slutar 31 mars 1972) och flera etapper har redan genomförts. Japan är medlem av GATT (sedan 1955) och av OECD (sedan 1964) men man har varit synnerligen tveksam när det gällt att fullt tillämpa de principer medlemskapet i dessa organisationer innebär. Utan tvekan utgör statens mycket starkt protektionistiska handlande en av de viktigaste faktorerna när det gäller att förklara orsakerna till det japanska »ekonomiska miraklet». Staten strävar nu med tanke på genomförandet av liberaliseringsprogrammet (vilket dock fortfarande kommer att innebära många begränsningar) att

stödja bildandet av mycket stora företag, som framgångsrikt skall kunna konkurrera med de stora internationella företagen på världsmarknaden. En mycket aktiv fas av denna politik är att underlätta bildandet av fusioner mellan industriföretag för att därigenom erhålla stora, konkurrensdugliga enheter, och många sådana fusioner har ägt rum under senare år. Ett exempel är sammanslagningen av de båda privata stålföretagen Fuji Steel Co., och Yawata Steel Co. till Shin-Nihon Steel Co., som nu är världens andra stålföretag i storleksordning. Dock måste statens politik gällande förhindrandet av monopolbildningar tas med i bilden och här har *Fair Trade Commission* (FTC) mycket att säga till om. Sålunda tog det över ett år av överläggningar innan FTC kunde godkänna bildandet av Shin-Nihon Steel och detta godkännande ägde rum först sedan de båda bolagen överlätit vissa delar av sin tillverkning på andra japanska stålföretag.

Staten har också vidtagit starka konsumentskyddande åtgärder för att förhindra att missförhållanden uppstår i samband med den tendens till oligopoli som finns som en följd av strukturrationaliseringarna. Dessa missförhållanden skulle bl. a. kunna bestå i en icke fri prissättning samt ökande konsumentpriser. En fusion kunde t. ex. inte genomföras just på grund av konflikter med antimonopolagstiftningen. Detta fall gällde tre pappersbruk, tillhörande den forna Oji Paper-koncernen.

Det statliga organ som står bakom Japans industriella politik är *Ministry of International Trade and Industry* (MITI) dvs internationella handels- och industriministeriet och detta ministerium uttryckte 1968 följande huvudpunkter för den industriella politiken (industrial policy):

1. Främjande av utrikeshandeln och ökning av det internationella ekonomiska samarbetet.

2. Förbättring av den industriella strukturen och förstärkning av företagens finansiella grundval.

3. Utökat stöd till småindustrin.

4. Befordrande av industrins forsknings-

och utvecklingsarbete och främjande av speciellt viktiga industrigrenar.

5. Främjande av en integrerad energi- och råvarupolitik.

6. Främjande av åtgärder för eliminering av vatten- och luftföroreningar och andra hälsorisker orsakade av industrin. Främjande av industrilokaliseringsfrågor.

7. Förstärkning av åtgärder för konsumentskyddet och modernisering av distributionssystemen (Distributionssystemen i Japan är föråldrade, resulterande i höga kostnader, slöseri med arbetskraft och ibland kvalitetsförsämring, speciellt för livsmedel).

Som nämndes i inledningen till detta avsnitt är det den politik som är angiven under punkt 2 ovan som ses som den viktigaste och staten påskyndar denna strukturrationalisering genom stöd till enskilda företag för överbyggandet av deras begränsningar så att de kan bidra till modernisering och effektivisering av Japans industri som helhet betraktad. Detta stöd från statens sida tar formen av olika skattelättnader och lån till involverade industrier. Dessa lån löper vanligen med låg ränta och lämnas vanligen från Japan Development Bank. Under räkenskapsåret 1968 (1 april 1968 till 31 mars 1969) lämnades 172 miljoner kronor (12 000 miljoner yen) till textil- och bilindustrin för deras strävanden att förbättra den industriella strukturen inom branscherna ifråga och för att genomföra omorganisation. Ett annat exempel är verkstadsindustrin som erhåller MITI's stöd under den s. k. Machinery Industry Promotion Temporary Measures Law.

Överförandet av utländsk teknologi till Japan har tidigare varit föremål för omfattande restriktioner men även här har en liberalisering ägt rum 1968. Dock begär de utländska företagen, som säljer teknologi till Japan, numera inte bara royalties utan vill ofta införa marknadsbegränsningar i uppgörelsen. I vissa fall önskar den utländske parten även ta del i det japanska företagets skötsel såsom medlem av företagets direktion eller styrelse och allt oftare kan betalningen för licensen ej ske i pengar utan man begär teknologi i utbyte. Detta

finner staten (MITI) störande och för att kunna klara av de ökade svårigheterna att importera teknologi anser MITI det nödvändigt att de japanska företagen utvecklar egen teknologi som kan ta upp konkurrensen med den utländska. Staten har därför etablerat en s. k. nationell teknologiframjande fond (National Technology Promotion Fund) och vidtagit andra åtgärder såsom skattelättnader och tillåter en speciell gynnsam avskrivning av förluster, för att minimera riskerna när det gäller att tillämpa ny teknologi. Staten (MITI) har också i flera fall stoppat import av viss teknologi som man ansett att företaget själv borde utveckla. Det har då visat sig i de flesta fall att det japanska företaget är fullt kapabelt att inom kort tid komma fram till likvärdig eller bättre produkt inom förvånansvärt kort tid, och att denna produkt inte kan betraktas som en kopia av den utländska utan föranlett att internationella patent givits.

Staten har också etablerat ett finansieringsprogram för att utföra forsknings- och utvecklingsarbete gällande mycket stora projekt, vilka skulle bli mycket svåra att genomföra för ett enskilt företag. Dessa projekt innefattar avsvavling av tunga eldningsoljor och av rökgaser, kraftalstring medelst magnetohydrodynamik, datamaskinutveckling och nya metoder för krackning av olja. Detta forsknings- och utvecklingsarbete sker inte bara på de statliga laboratorierna utan intimt samarbete äger rum med de privata industrilaboratorierna som även erhåller penningmedel från staten för dessa nationella projekt. Sålunda sker utvecklingsarbetet gällande nästa generations datamaskiner dels på MITI's elektrotekniska laboratorium dels på de sex inhemska datamaskintillverkarnas laboratorier, främst Fujitsu, som ej har något licensavtal med utländskt företag. Alla sex privata laboratorierna erhåller statsmedel för detta utvecklingsarbete.

Tabell 20 på sid. 231 visar handeln med teknologi dvs import resp. export.

Bakom den statliga politiken för främjandet av utrikeshandeln, utökning av det

internationella ekonomiska samarbetet samt främjandet av en integrerad energiutveckling ligger *råvaruproblemet*. Naturliga råvaror, så gott som alla, är det brist på i Japan och ju mer landets ekonomi utvecklas ju mer beroende blir Japan av andra länder för tillförseln av dessa råvaror. Det stora intresse som råder gällande havsforskning kan direkt hänföras till Japans brist på naturresurser, utom, som tidigare nämnts, välutbildade människor. Ett av de viktigaste områdena för statens industripolitik gäller förhindrandet av *vatten- och luftföroreningar* och andra hälsovådliga störningar härrörande från industrier och andra källor. Numera erfordras en noggrann utredning av dessa problem och deras förhindrande innan MITI kan godkänna uppförandet av en ny fabrik. Speciell prioritering har givits utväljandet av framtida industriella distrikt och MITI har infört restriktioner gällande byggnation av fabriker i de överbefolkade områdena i och omkring storstäderna för att i stället främja en lokalisering till underutvecklade regioner. Andra viktiga delar av den statliga industripolitiken hänför sig till *energiområdet* och berör den nedåtgående kolindustrin, expansion av oljelagren i landet (all olja importeras) samt främjande av kärnenergens nyttiggörande för fredliga ändamål, huvudsakligen för elkraftalstring.

Hösten 1969 offentliggjorde MITI den industriella politiken för 1970, vilket ger riktlinjerna för utvecklingen av Japans handel och industri för de närmaste två till tre åren, så att man kan möta de förändringar som sker inom landet och internationellt.

1. Internationell utveckling av landets ekonomi. För att uppnå detta måste Japan öppna sina dörrar både för handel och kapital och man måste konstruktivt aktivera sina ansträngningar på utlandsmarknaden. Allt detta måste företas för att förvissa sig om nödvändiga marknader, råvaror, och andra resurser för en fortsatt ekonomisk tillväxt. Strukturrationaliseringarna inom industrin måste genomföras snabbt och den internationella konkurrenskraften för småindustrin måste ökas. För detta ändamål

kommer betoningen att läggas på främjandet av handels- och kapitalliberalisering, förstärkning av strukturrationaliseringen, främjandet av ekonomiskt samarbete och påskyndandet av de internationella aktiviteterna inklusive handeln.

2. *Kvalitativ expansion av den nationella levnadsmiljön.* Levnadsmiljön försämrats och olyckorna ökar. Det ställes starka krav för stabilisering av prisnivån och för att skydda konsumentintressena.

Stor vikt kommer att läggas på förhindrandet av vatten- och luftföroreningarna, buller, lukt och andra faror för hälsan, tryggheten måste förbättras, steg måste vidtagas för att stabilisera priserna, konsumenternas intressen måste skyddas och bostadsbyggandet måste främjas.

3. *Grundvillkor för ekonomisk utveckling.* Betoningen kommer här att läggas vid utveckling av olika grundläggande naturresurser, främjandet av åtgärder för skapandet av industriområden (Japan har som bekant stor brist på användbara markområden, större delen av landet består av berg), åtgärder att avhjälpa arbetskraftsbristen, åtgärder för modernisering av småindustrin, samt åtgärder för rationalisering inom distributionsområdet.

4. *Egen utveckling av teknologi.* Införandet och tillämpningen av utländsk teknologi har haft goda resultat men en egen kreativ utveckling inom landet måste nu ske. Det är också viktigt att vissa nya industriella områden utvecklas snabbt, bl. a. kärnkraft, informationsindustrin och industrier i samband med havsforskningen.

3.7 Långtidsplanering

Den statliga långtidsplaneringen utföres huvudsakligen av *Economic Planning Agency* (EPA) som är en självständig organisation formellt placerad under premiärministerns kansli, med en minister (Minister of State) som generaldirektör. Denne är direkt ansvarig inför premiärministern och tillhör kabinettet och också kabinettets råd för ekonomiska frågor. EPA:s huvudsakliga uppgifter i enighet med den lag under vilken etableringen skett är:

a. Utarbeta och uppfölja planer för ekonomisk utveckling gällande längre tidsperioder, dvs 5 år, 10 år etc.

b. Utarbeta den grundläggande ekonomiska politiken samt utföra den årliga ekonomiska planeringen.

c. Utarbeta viktig ekonomisk politik gällande frågor som administreras av två eller flera statliga organ.

d. Koordination och anpassning av den ekonomiska politiken.

e. Forskning och analys gällande inhemsk och utländsk ekonomisk utveckling.

Ett andra organ för ekonomisk planering är *Economic Deliberation Council*, som är ett rådgivande organ till premiärministern. Huvudsakliga uppgiften är att studera och överväga frågor relaterade till långtidsplanerna. Detta sker på begäran av premiärministern. Rådet har 40 medlemmar utsedda av premiärministern bland den ekonomiska expertisen dvs erfarna affärsmän, bankrepresentanter och universitetsprofessorer. I rådet ingår generaldirektören för Economic Planning Agency. Stabsarbetet för Economic Deliberation Council utföres av personal vid Economic Planning Agency.

Även om EPA lyder direkt under premiärministern och har en ställning liknande ett ministerium, har denna Agency inga befogenheter av det slag som t. ex. tilldelats Ministry of Finance och Ministry of International Trade and Industry. Dessa båda ministerier har starka exekutiva befogenheter inom respektive ansvarsområden. Den långtidsplan som nu gäller innefattar tiden fram till utgången av räkenskapsåret 1970, dvs fram till 31 mars 1971, och med de ekonomiska resultat Japan uppnått kan man inte säga att planen ursprungligen var optimistisk utan snarare konservativ.

EPA:s generaldirektör har föreslagit till kabinettet att en ny sexårsplan utarbetas gällande fram till och med räkenskapsåret 1975 med början från och med 1970, och att denna plan bör innehålla ett fullständigt nytt program för ekonomisk och social utveckling istället för att bara revidera och utsträcka den fyraårsplan som nu gäller.

Den huvudsakliga orsaken till att ett helt nytt program bör uppläggas är att den japanska ekonomin har expanderat mycket snabbare än vad som förväntades i den nuvarande fyraårsplanen och det har dessutom skett många förändringar i de ekonomiska förhållandena utomlands. Vid utarbetandet av den nya planen kommer fortfarande huvudpunkter från den gamla att inkluderas, dvs stabilisering av prisnivån, främjandet av ekonomisk effektivitet, samt påskyndandet av den sociala utvecklingen. Det föreligger också planer på att tillägga en fjärde huvudpunkt gällande Japans aktiva deltagande i världsekonomin. Det betonas här att denna internationalisering icke skall ses som något negativt utan skall utnyttjas konstruktivt som en utvecklingsfaktor för etablering av välstånd i landet på lång sikt.

I analysen av denna höga tillväxttakt av Japans ekonomi betonade EPA följande faktorer:

1. Stark ökning av de privata investeringarna i fabriker och utrustning (21,6 % ökning jämfört med föregående år).

2. En ökning av 13,5 % av de privata investeringarna inom bostadsbyggandet.

3. Den kontinuerliga ökningen av den privata konsumtionen.

4. En stark ökning (24,9 %) av exporten, ledande till ett mycket gynnsamt valutaläge.

3.8 Japan – en ekonomisk paradox

Det har sagts att Japan representerar en anmärkningsvärd paradox, där ett kraftfullt privat företagssystem, i vilket staten endast deltar i mycket ringa omfattning, existerar sida vid sida med stark statlig övervakning av affärsaktiviteten. Ingen annan ekonomi baserad på privat företagsamhet har tillnärmelsevis samma grad av statlig kontroll av aktiviteterna. Dock sker större delen av denna kontroll i form av administrativt agerande eller i form av den ännu mer svårdefinierbara administrativa rådgivningen och övertalningen istället för med direkt lagstiftning. Det bör också här betonas att den

lagstiftning som finns i Japan överlämnar mycket till personlig tolkning och omdöme.

Dock kan de allra flesta av dessa statliga kontrollåtgärder fungera endast på grund av att industrin som helhet och de enskilda företagen anser att de är riktiga och viktiga för nationens utveckling och därför accepteras de. Det bör också ihågkommas att systemet fungerar i båda riktningar. Industrin är villig att acceptera administrativ rådgivning från staten men de statliga representanterna inklusive tjänstemännen är också redo att lyssna på och beakta synpunkter från industrirepresentanterna. Hela detta system är svårt att förstå, men en del förklaringar kommer att ges på följande sidor, där relationerna mellan stat och industri beskrivs mer i detalj.

3.9 Relationer mellan stat och industri

3.9.1 Allmänt

Innan de olika relationerna mellan stat och industri närmare diskuteras är det viktigt att notera några egendomligheter i det japanska samhället. Det existerar nämligen där ett antal personliga gruppbildningar som är baserade på följande orsaker:

1. Utvidgade familjereationer genom giftermål varigenom olika familjer förenats.

2. Examen från samma skola är också en viktig sammanhållande faktor mellan personer i statlig och privat tjänst. Här har Tokyouniversitet den högsta prestige följt av Kyotouniversitet och Hitotsubashi-universitet i Tokyo. Personer med examen från Tokyouniversitet har definitivt en privilegierad ställning när det gäller statlig eller privat anställning.

3. En tredje faktor när det gäller de personliga relationerna är ursprung från samma födelseort.

Visserligen existerar personliga relationer baserade på ovanstående tre faktorer i de flesta länder men inflytandet av personliga band är i Japan av tradition mycket starkt och därför är ovanstående punkter viktiga att hålla i minnet.

I Japan liksom i många andra länder är

det svårt att exakt avgöra hur och av vilka som landet styres. Det är dock i de flesta fall möjligt att identifiera de inflytelserika grupperna genom vilka makten kanaliseras och tillämpas, både formellt och informellt. Det är också möjligt att fastställa den roll dessa grupper spelar inom den nationella politiken när det gäller att ta initiativ, genomföra lagstiftning, utarbeta förslag och tillämpa det som beslutats.

I Japan består de viktiga grupperna av *regeringen* och *regeringspartiet* (under många år har det liberala-demokratiska partiet haft majoritet och bildat landets regering), *de privata näringslivsorganisationerna* samt *de statliga administrativa organen* (dvs de fast anställda statliga tjänstemännen). När det gäller att avgöra vilken av dessa tre grupper som är den mäktigaste går åsikterna isär. Det är dock lätt att fastslå att när det gäller den ekonomiska politiken är de privata näringslivsorganisationerna mycket mäktiga. När det gäller att reglera och kontrollera den privata företagssektorn, att ge eller icke ge licenser, statliga lån och subsidier, osv, då är de statliga administrativa organens makt över den privata sektorn påtaglig. Vid flera tillfällen har regeringspartiet också haft förmåga att påverka besluten som blivit fattade av de statliga administrativa organen. Regeringspartiet, näringslivsorganisationerna och de statliga administrativa organen är funktionellt sett beroende av varandra. Sålunda tar företagsorganisationerna ofta initiativ till och föreslår åtgärder och dessutom stöder dessa organisationer regeringspartiet. Detta parti i sin tur bildar regeringen och utväljer kandidater för riksdagen (National Diet), och denna i sin tur fungerar som lagstiftande organ för genomförandet av regeringens politik. *De statliga administrativa organen* föreslår, ställer upp, tolkar och följer upp regeringens politik under övervakning av partiet i riksdagen och regeringen.

De statliga administrativa organens viktigaste uppgift ligger i Japan i att skydda och främja landets näringsliv för vars räkning de statliga organen utarbetar långtidsplaner gällande den ekonomiska utveckling-

en, utarbetar prognoser, uppställer mål och utför prioriteringen. De privata näringslivsorganisationerna förser kabinettet, riksdagen (National Diet), regeringens rådgivande organ och de administrativa kommissionerna med medlemmar, och näringslivet anställer pensionerade eller på annat sätt tillgängliga statstjänstemän inom företagets ledning eller inom branschföreningarna.

3.9.2 Organisationer

De viktiga organisationerna inom affärsvärlden i Japan är Keidanren (Federation of Economic Organisations, ungefär motsvarande Sveriges Industriförbund), Keizai Doyukai (Japan Committee for Economic Development), Nikkeiren (Japan Federation of Employers' Associations) och Japan Chamber of Commerce and Industry.

Keidanren (en förkortning av Keizai Dantai Rengokai) har som medlemmar över 100 stora nationella branschföreningar och över 750 storföretag. Det finns också 50 individuella hedersmedlemmar, men vanligtvis representerar medlemmarna sina organisationer och företag och är ej medlemmar i personlig kapacitet. Fastän Keidanren är en privat organisation inkluderar den bland företagsmedlemmarna även sådana *statliga* och *halvstatliga* företag som Japan National Railways, Japan Monopoly Corporation, Nippon Telegraph and Telephone Public Corporation, Japan Development Bank, Japan Export-Import Bank, Bank of Japan, People's Finance Corporation, Medium and Small Business Finance Corporation, Central Bank for Agriculture and Forestry, Central Cooperative Bank for Commerce and Industry Associations, Overseas Economic Cooperation Fund, Japan Highway Corporation, Metropolitan Rapid Transit Corporation och Japan Air Lines.

Allt detta leder naturligtvis till mycket god kontakt mellan de privata och statliga företagen och organisationerna och informationsutbytet är mycket värdefullt för de gemensamma ansträngningarna att öka Japans välbstånd.

Det goda informationsutbytet mellan Kei-

danren och den statliga sektorn visar sig också genom närvaron av ministrar från kabinettet vid Keidanrens allmänna möten. Dessa ministrar utgöres ofta av finansministern, industri- och handelsministern (från Ministry of International Trade and Industry), generaldirektören för Economic Planning Agency och riksbankschefen (governor of Bank of Japan). Keidanrens huvuduppgifter är att underlätta informationsutbytet och främja goda kontakter mellan de olika branschorganisationerna, att utföra forskningsarbete rörande ekonomiska problem samt slutligen att främja sund och självständig tillväxt av nationens ekonomi. Tjugo permanenta kommittéer täcker alla delar av nationens ekonomi och dessa kommittéer är följande:

Kommittén för den totala ekonomiska politiken

Kommittén för ekonomisk forskning

Kommittén för diplomatiska problem

Kommittén för industripolitiken

Kommittén för fiskala och finansiella frågor

Kommittén för energifrågor

Kommittén för transportfrågor

Kommittén för marina transporter

Kommittén för fiskefrågor

Kommittén för skogsbruk

Kommittén för industriell teknologi

Kommittén för beskattningsstrukturella frågor

Kommittén för kapitalfrågor

Kommittén för ekonomisk lagstiftning

Kommittén för internationella finansfrågor

Kommittén för frågor rörande utländskt kapital

Kommittén för utländsk handelspolitik

Kommittén för ekonomiskt samarbete

Kommittén för småindustrins frågor

Kommittén för statistik och systemfrågor.

Specialkommittéer organiseras när så bedömes erforderligt för att överlägga om viktiga problem av brådskande natur, t. ex. rörande industrins kapitalförsörjning, frågor rörande förhindrande av vatten- och luftföroreningar, EEC- och EFTA-frågor, tullfrågor, fredligt nyttiggörande av rymden, jordbruksproblem, administrativa re-

formfrågor, samt andra frågor. Keidanren har sedan länge strävat efter att få genomfört en rationalisering av det statliga administrativa systemet, men detta är en av de ytterst få frågor som man hittills ej lyckats få igenom.

Alla dessa kommittéer håller god kontakt med medlemmar av National Diet (riksdagen), regeringen och regeringspartiet. Sålunda håller kommittén för fiskala och finansiella frågor nära kontakt med finansutskotten i riksdagens båda kamrar, med finansunderkommittén bildad av det liberaldemokratiska partiets »policy committee», samt med finansministeriet. Det är ständigt ett flöde av information i båda riktningar kompletterade med rådfrågning och diskussioner. Kommittéerna utarbetar rapporter, gör prognoser beträffande den ekonomiska tillväxten, fattar beslut, offentliggör uttalanden, och lämnar förslag till regeringen.

Dessa kommittéer är mycket viktiga, vilket exemplifieras av bl. a. kommittén för frågor rörande utländskt kapital. Denna kommitté upprättades för att påverka utländskt kapital att dra fördel av liberaliseringspolitiken och för att ge rekommendationer till regeringen rörande närliggande frågor.

Denna kommitté innefattar representanter från Tokyo Electric Co., Industrial Bank of Japan, Yawata Iron and Steel och Fuji Iron and Steel (dessa båda företag är nu sammanslagna till Shin-Nihon Steel Co.), Hitachi Ltd., Japan Development Bank, Nissan Motor Co., Showa Denko Co., Mitsubishi Bank, Tokyo Rayon Co. (har bytt namn nyligen till Toray Co.), Shin-etsu Chemical Co., Bank of Tokyo, Yamichi Securities Co., Keidanrens ordförande (president) och vice ordförande m. fl.

Ekonomisk forskning är en av Keidanrens huvuduppgifter och årligen utges många publikationer. Vikten av denna forskning betonas ytterligare genom existensen av Japan Economic Research Council (Japans ekonomiska forskningsråd) som etablerats gemensamt av Keidanren, Keizai Doyukai, Japan Chamber of Commerce and Industry och Japan Foreign Trade Association.

En annan viktig uppgift för Keidanren är den roll som organisationen spelar när det gäller att stödja statens främjande av ekonomiskt samarbete mellan industriländerna i världen.

Keizai Doyukai (Japan Committee for Economic Development) skiljer sig från andra ekonomiska organisationer genom att den består av individuella personer som medlemmar, ej företag eller branschorganisationer. Dessa individer har gemensamma intressen och mål och ägnar sig åt att främja ekonomins sunda tillväxt. En person som tillhör *Keizai Doyukai* i personlig kapacitet kan också vara sitt företags representant i Keidanren. *Keizai Doyukai* är en opolitisk organisation och huvudinriktningen är att utföra ekonomisk forskning som främjar den fria företagsverksamheten och gör denna anpassad till den ekonomiska tillväxten och skapar stabila förhållanden. Speciellt signifikativt när det gäller relationerna mellan staten och den privata sektorn är det faktum att *Keizai Doyukai* innefattar verkställande direktören, vice verkställande direktören och direktionsmedlemmar från *statliga* företag, bl. a. Japan Development Bank, Japan Export-Import Bank, Japan Housing Corporation, Japan Highway Corporation och Bank of Japan. *Keizai Doyukai* betraktas som en aktiv framsynt organisation och betonar företagsledningens sociala ansvar för de anställda.

Nikkeiren (förkortning av Nihon Keieisha Dantai Renmei = Japan Federation of Employers' Associations, dvs motsvarande Sveriges Arbetsgivareförening) bildades med huvuduppgift att åstadkomma fredlig facklig samverkan och för att främja produktivitetens höjande. Organisationen är arbetsgivarnas huvudorgan för den fackliga politiken och arbetar nästan enbart med arbetstagarnas problem, frågor rörande framställningar från arbetstagarna, samt med främjandet av lagstiftningen inom området. Föreningens röst är stark nog för att vara en viktig faktor vid regeringens val av minister för arbetskraftsfrågor (Minister of Labor), och även vid val av byråchefer och sektions-

chefer inom Ministry of Labor. Medlemmarna i *Nikkeiren* är nästan desamma som i Keidanren med i flera avseenden gemensam ledning. Tre *statliga* företag, Japan National Railways, Japan Monopoly Corporation och Nippon Telegraph & Telephone Public Corporation är medlemmar och även branschföreningarna. Verkställande direktörerna för Japan Development Bank, Japan Highway Corporation och Japan Air Lines sitter med i styrelsen för *Nikkeiren*.

Det finns två generella medlemskategorier:

1. Nationella bransch- och arbetsgivareföreningar.

2. Provinsiella («prefectural»; Japan är indelat i ett antal «ken» vilket brukar översättas med prefektur) och lokala bransch- och arbetsgivarföreningar.

Småindustrin innefattas också bland de 30 000 företag som är medlemmar i *Nikkeiren*. Medlemsföreningarna och deras medlemsföretag representerar hela sektorn av fri industri och handel och innefattar även byggnadsindustrin, transportindustrin och andra. *Nikkeiren* representeras av sju medlemmar, representerande arbetsgivarsidan, i regeringens råd för arbetslagstiftning (Labor Legislation Council). *Nikkeiren* håller också nära kontakt med arbetsministeriet, hälso- och socialministeriet, parlamentets kamrar, sociala välfärdsutskott och med arbetsunderutskottet (Labor Subcommittee) till det liberala-demokratiska partiets »Policy Committee». Dessutom håller *Nikkeiren* ofta informella möten med ledande män inom den statliga sektorn för att diskutera och informera om organisationens åsikter och önskemål.

I samband med de strävanden som pågår för liberalisering inom handelsområdet och andra områden gör *Nikkeiren* ökade ansträngningar för att öka produktiviteten, reducera kostnaderna och för att utbilda de anställda. Man stöder också företagsledningen i att vidareutbilda personal i administrativ ställning och i att skapa en ur teknisk synpunkt innovationsfrämjande miljö. *Nikkeiren* betonar också företagsledningens sociala ansvar gentemot de anställda.

Japan Chamber of Commerce and Indust-

ry (JCCI) daterar sig tillbaka till 1878 under det att de organisationer som beskrivits tidigare (Keidanren, Keizai Doyukai, Nikkeiren) alla tre är bildade strax efter andra världskrigets slut. JCCI representerar all affärsaktivitet, i stor och liten skala, och stora, mellanstora och små företag återfinnes bland medlemmarna. Organisationen är speciellt aktiv för främjandet av exporten, för förbättring av nationens valutabalans och för internationellt ekonomiskt samarbete. Inom Japans gränser koncentrerar sig JCCI på utveckling av regional ekonomi, ökad konsumtion och prisstabilisering. Det har nära arbetssamband med MITI (Ministry of International Trade and Industry), Utrikesministeriet (Ministry of Foreign Affairs), Transportministeriet (Ministry of Transport) och Japan Foreign Trade Associations. Liksom de tre tidigare beskrivna organisationerna inbjuder JCCI ministrar från kabinettet och premiärministern till diskussioner och information rörande viktiga frågor.

3.9.3 Branschföreningar (trade associations)

Branschföreningarna är också viktiga i Japan när det gäller att skapa god kontakt mellan stat och industri. Detta förlöper som alltid i båda riktningarna och de statliga ministerierna och andra organ vänder sig till branschföreningarna för expertråd och för att få data och annan information som endast dessa branschföreningar har möjlighet att ge. Branschföreningarna håller effektiv kontakt med regeringspartiets olika utskott (policy committees) samt med de fasta utskotten i parlamentets båda kamrar, och också med tillämpliga byråer och sektioner på olika ministerier och andra statliga organ.

Stora företag med många olika verksamhetsområden är ofta medlemmar i flera branschföreningar. Från statens sida är det alltid mycket bekvämt att bara behöva vända sig till en enda organisation inom varje industrigren, när det gäller att införskaffa råd av experter. Det är ju omöjligt för staten att själv ha specialister som kan handlägga alla frågor rörande industrin. Ett ömsesidigt utbyte av information och åsik-

ter är av mycket stort värde både för staten och för branschorganisationerna. Främst på grund av den låga pensionsåldern i Japan, 55 år, är branschföreningarnas anställda mycket kunniga, ty de är oftast pensionerade personer (dvs med en ålder från 55 år och uppåt) från respektive bransch, och hade ofta höga positioner där (teknisk direktör och liknande nivåer).

För att hålla kommunikationskanalerna öppna har MITI, dvs Ministry of International Trade and Industry, organiserat en metod varigenom olika byråer inom ministeriet ålägges att tjäna som ett »fönster» för olika branscher och därigenom underlättas kontakten och handläggande av ärenden som berör branschföreningarna, andra intressegrupper och de tidigare beskrivna fyra stora organisationerna, Keidanren, Keizai Doyukai, Nikkeiren och Japan Chamber of Commerce and Industry. Genom detta »fönster»-arrangemang sköter t. ex. MITI's Heavy Industries Bureau (Byrån för de tunga industrierna) kontakten med och ärenden rörande Japan Iron and Steel Federation (Föreningen för Japans järn- och ståltillverkare) och Shipbuilders' Association of Japan (motsv. Sveriges Varvsindustriförening). Kontakten med Coal Association (Kol-föreningen) skötes av MITI's Coal Bureau (Kol-byrån), med Textile Manufacturers' Association (Textiltillverkarnas Förening) av Textile Bureau (Textiltilbyrån), med Japan Foreign Trade Association (Japans Exportförening) av Trade Bureau (Handelsbyrån) och med de fyra stora organisationerna (Keidanren, Keizai Doyukai, Nikkeiren och JCCI) av Enterprise Bureau (Företagsbyrån).

3.9.4 National Federation of Bankers' Association

Nationella bankföreningen representerar det privata finansieringskapitalet och är organiserad av de 21 största och mest inflytelserika bankerna.

3.9.5 Informella grupper

I Japan finns det också *informella* grupper inom handel och industri vilka underlättar

den mångsidiga kontakten mellan sina egna medlemmar och med utomstående, speciellt politiska ledare och högre tjänstemän inom statsförvaltningen. Medlemmarna i dessa informella grupper innefattar ofta politiska ledare och även representanter för staten.

En av dessa informella grupper för kontakten mellan staten och den privata sektorn består av ca 600 f. d. MITI-anställda (MITI = Ministry of International Trade and Industry). Alla dessa f. d. statstjänstemän tog avsked sedan de nått lägst sektionschefers position och blev efter avskedet direktörer i stora företag eller högre tjänstemän inom de olika branschföreningarna. Medlemmarna av denna informella grupp är ständigt i direkt personlig kontakt med sektionschefer (section chief) och avdelningschefer (bureau director) på MITI, dvs. med sina forna kolleger, som själva inom några år kanske kommer att även övergå till privat verksamhet. Vid t. ex. MITI och finansdepartementet anställs årligen efter noggranna inträdesprov en grupp nyutexaminerade män (ca 23–25 år gamla), varav i resp. grupp alla utom 2 eller 3 kommer från Tokyo University. Det är oftast de bästa från varje årskurs som söker anställning vid ministerierna. Efter ca 20 år i t. ex. MITI's tjänst har de sakta avancerat och när då en (i årskursgruppen) blir befördrad till avdelningschef (bureau director) söker *alla* övriga i gruppen avsked och övergår till privat verksamhet, ofta i *höga* poster. De är då ca 45 år gamla. Detta är en helt informell tradition. De lämnar sålunda plats för yngre kolleger, industrin får kvalificerad personal med mycket stor specialkunskap om respektive bransch och informationsutbytet och samarbetet mellan stat och industri främjas. Den beskrivna informella gruppen av ca 600 tidigare högre MITI-tjänstemän har ett starkt inflytande och många medlemmar i regeringens råd för industriell struktur (Industrial Structure Council) kommer från denna grupp.

3.9.6 Rådgivande grupper till regeringen

Regeringens *rådgivande grupper* (advisory councils) spelar en betydande roll i infor-

mationsutbytet mellan stat och industri. Det finns cirka 300 sådana råd tillhörande premiärministerns kansli, ministerierna och andra statliga organ. Omkring 140 av dessa råd är direkt arbetande grupper som studerar och utarbetar rapporter och rekommendationer på regeringens begäran. I dessa råd och administrativa grupper innefattas tre typer av medlemmar: statstjänstemän, riksdagsmän och samhällsrepresentanter. De sistnämnda inkluderar företagsledare, professorer, journalister, etc. Arbetarrepresentanter är medlemmar när rådets arbetsuppgifter erfordrar deras närvaro. Medlemmarna i råden utväljes av regeringen, vanligtvis av respektive minister (och hans ministerium). Rådens arbetsuppgifter, arbets sätt, uppsamlat material och slutrapporteringen står under överinseende av personer inom statsförvaltningen. Några av de viktigaste råden för de ekonomiska och industriella frågorna är:

Economic Deliberation Council (Rådet för ekonomiska överväganden).

Industrial Structure Council (Rådet för industriell struktur).

Financial Structure Council (Rådet för finansiell struktur).

Foreign Capital Council (Rådet för frågor rörande utländskt kapital, dvs *liberaliseringsfrågor* o. dyl.).

Foreign Trade Council (Rådet för utrikes-handel).

Industrial Rationalization Council (Rådet för industriell rationalisering).

Industrial Location Council (Rådet för industrilokalisering).

Tax Structure Council (Rådet för skattestrukturella frågor).

Overall National Development and Cooperation Council (Rådet för nationell utveckling och samarbete).

I detta sammanhang förtjänar *Economic Deliberation Council* (Rådet för ekonomiska överväganden) speciell uppmärksamhet. Detta råd assisterar Economic Planning Agency (EPA), vilken, som nämnts tidigare, ansvarar för den ekonomiska långtidsplaneringen i Japan. Economic Deliberation Council (EDC) innefattar 40 ledande med-

lemmar från kommersiella, finansiella, industriella och akademiska kretsar. När en ekonomisk långtidsplan skall utarbetas begär regeringen att EDC skall inlämna denna plan i premiärministerns namn. Japan har antagit det så kallade indikativa ekonomiska planeringssystemet, varvid staten tar ansvaret för utarbetandet och uppföljningen av långtidsplaner för industrier i nyckelposition inklusive industrier av strategisk betydelse. Dessa planer följs i Japan både av staten och av de privata företagen när det gäller att fastslå vilka aktiviteter som skall genomföras. Dock ligger det yttersta ansvaret för planeringen inom den privata sektorn hos företagen själva. Statens roll är att se till att de grundläggande förutsättningarna är sådana att de främjar och underlättar nationens ekonomi sett som en helhet.

3.10 Slutord

Japans ekonomiska planering är baserad på tre av landets grundproblem:

1. Brist på naturliga råvaror.
2. Brist på land.
3. Befolkningstrycket.

Planerarna, både de statliga och privata, är övertygade att bristen på naturresurser kan mer än väl överkommas genom intensiv tillämpning av avancerad teknologi.

Den totala nationella planeringen i Japan för mycket nära samman staten och företagsorganisationerna genom att de samarbetar vid utarbetandet och uppföljningen av dessa planer.

I Japan är det också möjligt att se de extremt goda resultat som erhållits genom tillämpning av avancerade företagsledningsmetoder och avancerad teknologi. Genom detta har Japan omändrats från vid krigets slut pessimistisk nation med totalt förstörda industriresurser, till en kraftfull, optimistisk och framåtsträvande nation, nu med en nationalprodukt som placerar landet på andra plats i världen. Denna utveckling har också tillfört en ny dimension i den japanska politiken genom att den medfört att vetenskapsmän och andra medlemmar

av det akademiska samhället fått en politisk roll.

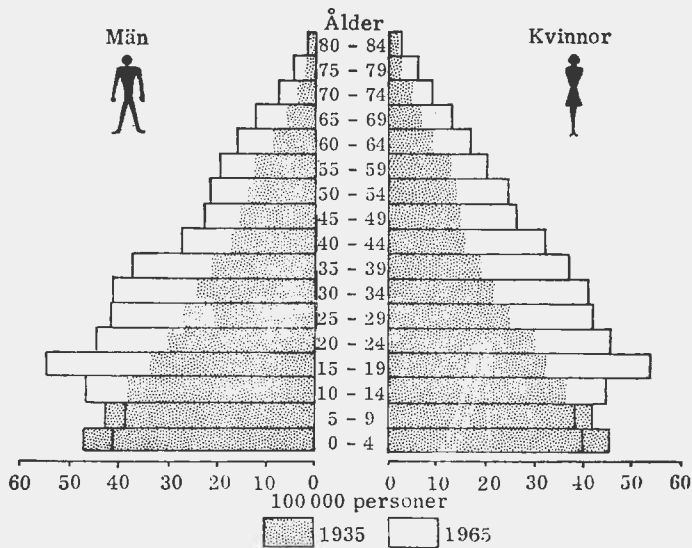
När det gäller att förklara den japanska ekonomins fenomenala utveckling sedan kriget säger en högre tjänsteman på MITI (Ministry of International Trade and Industry) följande:

»Under åren omedelbart efter krigsslutet kontrollerades den japanska industrin mycket strikt av staten, men denna kontroll hävdades successivt och övergavs för de flesta industrier i början på 50-talet förutom för frågor gällande utländska valutor och utrikeshandeln. Denna kontroll, som ursprungligen gällde främst återställandet av en positiv betalningsbalans, övergick gradvis till att tjäna som ett skydd för den japanska ekonomin. MITI's kontroll gällde ursprungligen fördelning av råmaterial, produktionsutrustning, energi och annat som erfordrades för företagets produktion. Kontrollen övergick sedermera till en importkvotering främst för att skydda den inhemska industrin.

Detta system med på ena sidan skydd mot utländsk konkurrens och minskat ansvar för materialtillförseln och på andra sidan den relativt lättillgängliga penningmarknaden ledde i kombination till att företagen i Japan började av erfarenhet tro att ökade lån och ökade investeringar skulle medföra ökad konkurrenskraft och framgång. Man bör här komma ihåg att de japanska företagen är anställda företagsledare, ej ägare av kapitalet. I Japan är i allmänhet kapitalägarna ej inflytelserika. Det är i själva verket bankerna vilka såsom finansärer spelar rollen av kapitalägarna, men bankerna kontrolleras ej av kapitalägarna, utan av anställda tjänstemän (bankcheferna) och av finansministeriet. Med andra ord, de japanska ekonomiska frågorna handlägges av anställda företagsledare och statstjänstemän. Man kan säga att den japanska kapitalismen är ett slags tjänstemannakapitalism och att den positiva attityd man haft beträffande expansion och investering varit och är den huvudsakliga pådrivande kraften för den japanska ekonomins utveckling.»

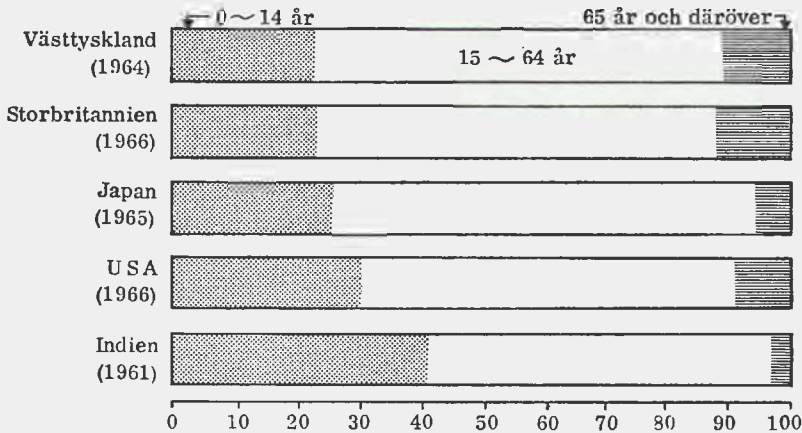
Tabell 1.

Japans befolkning fördelad på åldersgrupper
(per den 1:a oktober)

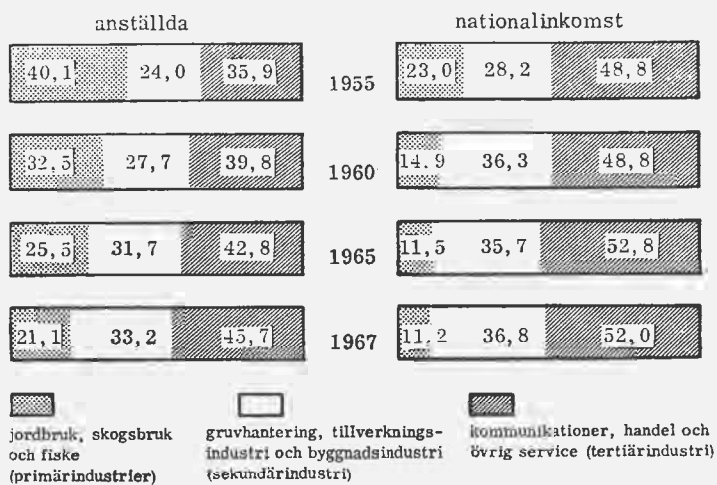
Tabell 2.

Befolkningen fördelad på åldersgrupper i vissa länder (procentuell fördelning)

Tabell 3.

Procentuell fördelning av antalet anställda
respektive nationalinkomsten i industrin

Tabell 4. Större företag inom Mitsubishi-gruppen.

		Storlek i resp. grupp	Försäljning ¹ (Mkr)
I	Industri		
	Mitsubishi Heavy Industries	1	5 700
	Mitsubishi Electric	13	2 430
	Kirin Brewery	16	2 315
	Honda Motor	21	1 770
	Mitsubishi Oil	28	1 350
	Mitsubishi Chemical Industries	31	1 240
	Mitsubishi Rayon	50	960
	Mitsubishi Metal Mining	56	860
	Ajinomoto	63	780
	Asahi Glass	64	770
	Nichiro Fisheries	80	590
	Mitsubishi Mining	105	480
	Fuji Spinning	109	465
	Dainichi-Nippon Cables	119	445
	Dai-Nippon Sugar Mfg.	156	325
	Chiyoda Chemical Eng. & Const.	167	305
	Shin-etsu Chemical Industry	194	255
	Mitsubishi Cement	199	250
	Mitsubishi Paper Mills	200	250
II	Bankväsende		Inlåning
	Mitsubishi Bank	3	22 000
III	Förvaltning		Förvaltad kapital
	Mitsubishi Trust & Banking	1	11 100
IV	Fastighetsbolag		Intäkter
	Mitsubishi Estate	2	204
	Tokyo Real Estate	3	122
V	Sakförsäkring		Premieintäkter
	Tokyo Marine & Fire Insurance	1	559
VI	Livförsäkring		Tillgångar
	Meiji Mutual Life Insurance	4	3 085
VII	Rederi		Intäkter
	N. Y. K. Line	2	978
VIII	Handel		Försäljning
	Mitsubishi Shoji Kaisha	2	21 000

¹ Avser budgetåret 1965—1966

Tabell 5. Tillverkningsföretag inom Mitsui-gruppen.¹

Bolag	Försäljning (Mkr)	Vinst efter skatt (Mkr)	Vinst av försäljning %	Storlek efter försäljning	Storlek efter vinst
Toyota Motor	3 540	175	4,9	4	2
Tokyo Shibaura Electric (Toshiba)	3 165	21	0,6	7	61
Toyo Rayon	2 565	54	2,1	11	19
Kanegafuchi Spinning	2 006	29	1,4	18	43
Ishikawajima-Harima Heavy Ind.	1 936	40	2,0	19	31
Mitsui Mining & Smelting	818	17	2,1	61	78
Hino Motors	753	32	4,2	65	36
Mitsui Shipbuilding & Eng.	736	18	2,4	67	69
Onoda Cement	680	—98	—	70	—
Mitsui Mining	659	—7	—	72	—
Oji Paper	624	15	2,5	74	87
Nippon Flour Mills	581	9	1,5	83	142
Toyo Kotsu Industries	577	16	2,8	85	84
Mitsui Chemical Industry	545	—2	—	89	—
Jufo Paper Mfg.	545	12	2,2	90	110
Honshu Paper Mfg.	513	10	1,9	98	130
Hokkaido Colliery & Steamship	489	—8	—	101	—
Denki Kagaku Kogyo	445	12	2,6	120	113
Mitsui Petrochemical Industries	422	17	4,1	126	76
Japan Steel Works	376	3	0,9	137	274
Central Glass	317	8	2,4	162	164
Daicel	309	10	3,2	166	128
Taito	262	—2	—	191	—

¹ Avser budgetåret 1965—66.

Tabell 6. Tillverkningsföretag inom Sumitomo-gruppen.¹

Bolag	Försäljning (Mkr)	Vinst efter skatt (Mkr)	Vinst av försäljning (%)	Storlek efter försäljning	Storlek efter vinst
Matsushita Electric Industrial	2 910	180	6,1	10	1
Sumitomo Metal Ind.	2 455	92	3,7	12	12
Toyo Kogyo	1 728	131	7,6	22	5
Asahi Chemical Ind.	1 615	46	2,8	23	24
Takeda Chemical Ind.	1 414	90	6,3	27	13
Nippon Electric Co.	1 225	53	4,3	32	20
Kubota Iron & Machinery	1 188	84	7,0	34	14
Sumitomo Chemical	1 163	43	3,7	36	28
Bridgestone Tire	1 053	55	5,2	41	18
Sanyo Electric	1 047	32	3,0	42	37
Komatsu Mfg.	1 002	43	4,3	43	27
Sumitomo Electric Ind.	991	28	2,7	44	45
Kureha Spinning	621	3	0,4	75	317
Matsushita Electric Works	614	31	5,0	76	39
Daishowa Paper	589	11	1,9	81	115
Sumitomo Metal Mining	531	11	2,0	93	123
Victor Co. of Japan	524	25	4,8	94	50
Sumitomo Coal Mining	469	—6	—	108	—
Sumitomo Cement	434	25	5,6	123	51
Toyo Kohan	388	7	1,7	135	181
Rengo Shiki	355	8	2,1	142	165
Nippon Sheet Glass	347	22	6,4	145	58
Uruga Heavy Ind.	323	—23	—	157	—
Koyo Seiko	320	14	4,4	159	97
Sumitomo Light Metal	319	5	1,7	160	204
Sumitomo Machinery	299	13	4,2	173	106

¹ Avser budgetåret 1965—66.

Tabell 7. Kapitalstruktur (%).

	Lånat kapital		Lån från kreditinstitut				Eget kapital			
	Växelskulder	Korta skulder	Långa skulder	Obligationer	Övrigt	Totalt	Kapital	Fonder	Balanserad vinst	Totalt
1956 ¹	27,7	16,8	9,6	2,0	16,6	72,7	10,5	9,7	7,1	27,3
1957	27,0	18,1	10,0	1,9	17,7	74,7	10,7	6,8	7,8	25,3
1958	25,5	19,3	11,3	2,0	16,4	74,5	11,5	6,1	7,9	25,5
1959	26,6	18,2	11,9	2,2	17,3	76,2	10,9	4,9	8,0	23,8
1960 ²	28,5	17,4	11,9	3,0	16,6	77,4	10,9	3,6	8,1	22,6
1961	28,8	17,0	12,3	3,0	16,6	77,7	11,5	3,1	7,7	22,3
1962	28,4	18,0	12,7	2,8	16,1	78,0	12,1	2,6	7,3	22,0
1963	28,5	17,3	12,8	2,7	18,2	79,5	11,9	2,3	6,3	20,5
1964	29,1	17,6	12,5	2,5	18,6	80,3	11,7	1,9	6,1	19,7
1965	28,2	18,3	13,4	2,5	18,6	81,0	11,3	1,6	6,1	19,0

Finansdepartementet, Hojin Kigyo Tokei Nenpo 1965, 1967, s. 14.

¹ Kalenderår

² Räkenskapsår (1 april—31 mars nästa år)

Tabell 8. Källor och användning för rörelsekapital.

	U.S.A. 1966	Japan (okt. 65—nov. 66)
Källor, totalt	100,0 %	100,0 %
Interna källor, totalt	61,1	39,8
Behållna vinstmedel	22,0	3,0
Avskrivning	39,1	36,7
Externa källor, totalt	38,9	60,3
Aktier	1,2	5,7
Obligationer	10,6	9,4
Banklån	10,2	35,7
Handelskrediter	8,1	4,1
Skatteskulder och andra skulder	8,8	5,3
Användning totalt	100,0	100,0
Ökning i fysiska tillgångar, totalt	76,1	55,1
Maskiner och anläggningar	64,8	54,0
Lager	11,3	1,1
Ökning i finansiella tillgångar, totalt	21,1	45,0
Korta fordringar	12,4	9,9
Kassa och statspapper	1,6	15,0
Andra tillgångar (inklusive investeringar)	7,1	20,2
Differens (Användning minus källor)	—2,8	—

Källa: för U.S.A.: Survey of Current Business, May 1967, för Japan: Bank of Japan, Honpo Keizai Tokei, 1966 (Economic Statistics of Japan 1966).

Tabell 9. De 30 största kunderna i utländska banker (miljoner yen).

	Per sept. 1966	Per sept. 1968	Ökning el. minsk- ning %		Per sept. 1966	Per sept. 1968	Ökning el. minsk- ning %
1. Kansai Electric Power	30 066	32 644	8,6	17. Nippon Mining	9 205	8 971	(—) 2,5
2. Japan Air Lines	32 002	30 473	(—) 4,8	18. Showa Oil	12 978	8 457	(—)34,8
3. Chubu Electric Power	31 831	28 030	(—)11,9	19. Ube Industries	5 610	8 231	46,7
4. Tokyo Electric Power	27 818	25 624	(—) 7,9	20. Sumitomo Chemical	3 434	8 078	135,2
5. Sumitomo Metal Industries	18 328	22 732	24,0	21. Mitsubishi Petrochemical	11 150	8 020	(—)28,1
6. Yawata Iron & Steel	16 179	21 995	35,9	22. Kyushu Electric Power	8 966	7 430	(—)17,1
7. Kawasaki Steel	20 571	21 185	3,0	23. Mitsubishi Heavy Industries	6 177	7 200	16,6
8. Nippon Kokan	14 538	15 790	8,6	24. Tokyo Shibaura Electric	2 124	7 188	238,4
9. Maruzen Oil	19 492	14 312	(—)26,6	25. Hitachi Shipbuilding	2 161	6 950	221,6
10. Kobe Steel	11 787	13 776	16,9	26. Ishikawajima-Harima	748	6 600	782,4
11. Nissan Motor	5 963	12 739	113,6	27. Toyo Menka	3 947	5 948	50,7
12. Fuji Iron & Steel	11 970	11 989	0,2	28. Mitsubishi Rayon	5 299	6 636	25,2
13. Mitsui & Co	7 886	11 674	48,0	29. Teijin	432	5 307	1 128,5
14. All Nippon Airways	10 676	9 629	(—) 9,8	30. General Oil	3 480	5 020	44,3
15. Mitsubishi Shoji	995	9 608	865,6				
16. Mitsubishi Oil	9 027	9 027	0,0				

Källa: The Oriental Economist, March 1969.

Tabell 10. Företag i vilka andelen utländska lån är hög.

	Per sept. 1966	Per sept. 1968		Per sept. 1966	Per sept. 1968
Japan Air Lines	99,3	99,3	Nippon Metal Industry	4,7	21,2
All Nippon Airways	75,9	65,0	Kokoku Chemical Industry	0	19,7
Nippon Television Network	0	53,8	Tokyo Keiki Seizo	27,3	19,5
Yodogawa Iron Works	0,3	34,6	Kinugawa Rubber	0	19,2
Tosho Printing	0	34,3	Maruzen Oil	35,1	19,1
Toyota Motor	18,5	33,9	Mitsubishi Rayon	15,6	18,7
Chugai Ro Kogyo	20,0	33,6	Sumitomo Metal Industries	19,4	18,5
Nippon Shindo	18,5	32,9	Sanyo Electric	0	17,9
Mitsubishi Oil	33,6	26,0	Kansai Paint	0	17,2
Fuji Yusoki	0	25,1	Kawaski Steel	31,5	16,5
Showa Oil	44,0	24,6	Tokico	1,6	15,5
Kansai Electric Power	23,2	23,2	Kawasaki Aircraft	15,2	15,4
General Oil	20,3	23,2	Nippon Satetsu Kogyo	0	15,2
Daifuku Kiko	31,6	22,3	Azuma Steel	0	15,1
Chubu Electric Power	20,7	21,5	Ishikawa Seisakusho	7,7	14,9

Källa: The Oriental Economist, March 1969.

Tabell 11. Lån hos stora utländska banker till japanska företag (miljoner yen).

	Belopp		Belopp
Världsbanken		Morgan Guaranty Trust	
Kansai Electric Power	13 712	Mitsubishi Heavy Ind.	2 520
Chubu Electric Power	9 436	Hitachi Cable	1 085
Sumitomo Metal Ind.	7 424	Chemical Bank New York Trust	
Kawasaki Steel	5 617	Yawata Iron & Steel	1 808
Fuji Iron & Steel	5 012	Teijin	1 265
Kyushu Electric Power	4 758	Kawasaki Steel	1 224
Yawata Iron & Steel	4 509	Showa Denko	1 084
Nippon Kokan	4 142	Hitachi Shipbuilding	1 084
Kobe Steel	1 640	Mitsubishi Chemical Ind.	1 080
Exportbanken i Washington		Hitachi, Ltd	1 080
Tokyo Electric Power	21 942	Bankers Trust	
Kansai Electric Power	16 879	Tokyo Shibaura Electric	1 800
Chubu Electric Power	16 575	Mitsubishi Heavy Ind.	1 800
Japan Air Lines	13 558	Sumitomo Metal Ind.	1 080
Yawata Iron & Steel	8 015	Continental Illinois National Bank & Trust	
Nissan Motor	6 879	Ube Industries	2 080
Nippon Kokan	5 379	Toyo Menka	1 970
Kawasaki Steel	4 931	Sato Kogyo	1 120
Toyota Motor	4 900	Kawasaki Steel	1 080
Fuji Iron & Steel	3 530	Irving Trust	
All Nippon Airways	3 452	Mitsubishi Petrochemical	1 450
Kyushu Electric Power	2 672	Mellon National Bank & Trust	
Sumitomo Chemical Ind.	2 534	Yawata Iron & Steel	1 076
Ube Industries	1 742	Mercantile Trust	
Sumitomo Metal Ind.	1 604	Mitsubishi Rayon	1 083
Tosho Printing	1 078	Royal Bank of Canada	
Bank of America		Mitsui Metal Mining	1 084
Maruzen Oil	10 353	Nippon Kokan	1 080
Nippon Mining	2 392	Sumitomo Metal Ind.	1 080
Sumitomo Metal Ind.	1 746	Nissan Motor	1 080
Sumitomo Chemical Ind.	1 080	Bank of Montreal	
Fuji Iron & Steel	1 080	Mitsui Metal Mining	1 084
Kobe Steel	1 080	Sumitomo Light Metal	1 080
Sumitomo Electric Ind.	1 080	Bank of Nova Scotia	
Chase Manhattan Bank		Mitsubishi Petrochemical	2 520
Japan Air Lines	14 213	Nippon Kokan	2 160
Kawasaki Steel	2 448	Mitsubishi Chemical Ind.	1 080
Sumitomo Chemical Ind.	1 944	Sumitomo Metal Ind.	1 080
Mitsubishi Petrochemical	1 910	Nippon Mining	1 080
Yawata Iron & Steel	1 807	Toronto-Dominion Bank	
Mitsubishi Heavy Ind.	1 800	Toho Zinc	1 809
Nissan Motor	1 440	Ishihara Sangyo	1 080
Showa Denko	1 580	Ube Industries	1 080
Nippon Electric	1 085	Kobe Steel	1 080
First National City Bank		Tokyo Shibaura Electric	1 080
All Nippon Airways	5 422	Teijin	1 075
Nippon Electric	3 014	Midland Bank	
Kawasaki Steel	2 610	Kobe Steel	1 800
Nissan Motor	1 900	Nippon Kinzoku	1 086
Sanko Steamship	1 515	National Provincial Bank	
Daikin	1 084	Mitsubishi Rayon	3 616
Sumitomo Chemical	1 080	Standard Bank	
Kobe Steel	1 080	Mitsui & Co.	5 506
Daido Steel	1 080	Mitsubishi Shoji	2 160
Japan Steel Works	1 080	Tokyo Shibaura Electric	1 080
Hitachi, Ltd	1 000	Mitsubishi Heavy Ind.	1 080
Manufacturers Hanover Trust		Bank of London & South America	
Mitsui Toatsu Chemicals	1 804	Ishikawajima-Harima Heavy Ind.	1 440
Tokyo Shibaura Electric	1 320	Kanegafuchi Spinning	1 085
Yawata Iron & Steel	1 084	Nisshin Steel	1 080
Sumitomo Metal Ind.	1 080	Yawata Iron & Steel	1 076
Hitachi, Ltd	1 080		
Nissan Motor	1 080		

(Forts.).

	Belopp		Belopp
International Commercial Bank		Yawata Iron & Steel	1 078
Hitachi Metals	1 085	Union Bank of Switzerland	
Nippon Television Network	1 085	Hitachi, Ltd.	7 541
Nippon Rayon	1 083	Deutsche Bank	
Ohbayashi-Gumi	1 080	Nippon Kinzoku	2 254
Chugai Ro Kogyo	1 080	Rheinische Girozentrale und Provinzialbank	
National & Grindleys Bank		Hitachi Shipbuilding	1 802
Hitach Shipbuilding	1 085	Algemene Bank Nederland	
Mitsui Toatsu Chemicals	1 081	Toyo Menka	2 430
Western American Bank			
Nippon Kokan	1 080		

Källa: The Oriental Economist, March 1969.

Tabell 12. Inslag av utlandskontrollerade företag i vissa branscher.

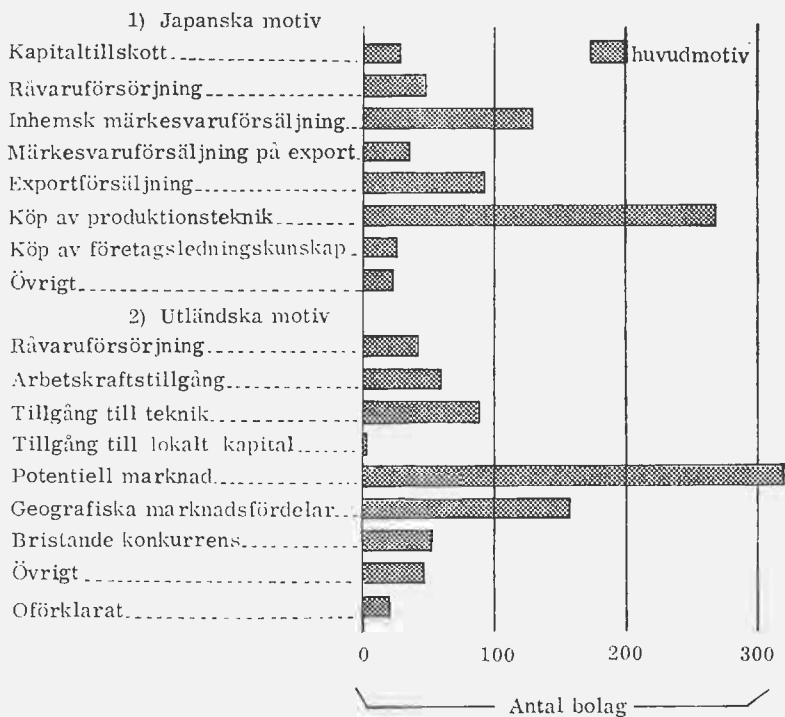
	Antal företag andel i %	Omsätt- ning andel i %
Hela tillv. industrin	0,27	3,31
Livsmedelsindustrin	0,11	0,74
Kemiska industrin	3,06	4,06
Läkemedelsindustrin	2,38	4,87
Oljeindustrin	2,07	60,14
Gummiindustrin	0,72	18,77
Metallindustrin (ej järn)	0,78	5,28
Maskinindustrin (ej el)	0,65	6,65
El-maskinindustrin	0,50	2,94

Not 1. Antalet företag inkluderar endast företag med ett kapital på 1 milj yen eller mer.

Not 2. Omsättningen är beräknad utifrån finansdepartementets »Corporate Enterprises Statistics».

Tabell 13.

Motiv för kapitalinförsel eller
utländska investeringar

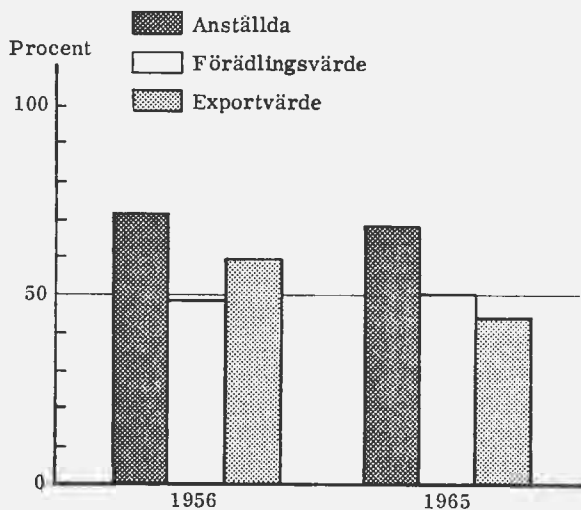

Tabell 14. Mindre och medelstora företag i Japan (%).

	Antalet anläggningar						Antalet anställda						Exportvärde					
	1955	1960	1965	1966	1965	1966	1955	1960	1965	1966	1965	1966	1955	1960	1965	1966	1965	1966
Anläggnings- klassificering efter antalet anställda	1—3	56,8	51,0	38,1	38,2	10,0	6,9	7,7	11,7	4,4	4,6	3,1	1,8	1,0	1,1	1,1		
	4—9	19,8	19,9	34,4	34,7	9,9	7,7	9,9	11,7	11,7	12,1	4,9	3,2	4,7	4,9	4,9		
	10—19	12,9	14,6	13,4	13,6	13,6	11,7	10,6	10,6	10,6	11,1	8,5	6,3	6,1	6,6	6,6		
	20—29	4,2	5,4	4,7	4,4	7,9	7,6	6,4	6,4	6,4	6,3	5,7	4,8	4,5	4,6	4,6		
	30—49	3,1	4,2	4,1	3,9	9,1	9,3	8,8	8,8	8,8	8,6	7,5	6,8	6,7	6,6	6,6		
	50—99	1,8	2,7	2,9	2,9	9,6	11,1	11,3	11,3	11,3	11,4	9,5	9,5	9,8	9,8	9,8		
	100—199	0,8	1,2	1,3	1,3	8,2	9,8	10,2	10,2	10,2	10,3	10,0	10,1	10,7	10,8	10,8		
	200—299	0,2	0,4	0,4	0,4	4,7	5,3	5,4	5,4	5,4	5,4	6,9	6,3	6,4	6,4	6,6		
	Totalt	99,6	99,4	99,3	99,4	73,0	69,4	68,8	68,8	69,8	69,8	56,1	48,7	49,9	51,0	51,0		
	Stora företag	0,19	0,27	0,31	0,28	5,6	6,2	6,6	6,6	6,6	6,3	9,4	8,2	8,9	9,4	9,4		
Hela antalet	300—499	0,12	0,18	0,21	0,20	6,8	7,4	8,0	8,0	7,9	7,9	11,0	12,4	12,8	12,9	12,9		
	500—999	0,09	0,13	0,13	0,13	14,6	16,8	16,6	16,6	16,0	16,0	23,5	30,6	28,4	27,7	27,7		
	1 000—	0,4	0,6	0,7	0,6	27,0	30,4	31,2	31,2	30,2	30,2	43,9	51,2	50,1	49,0	49,0		
	Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		
	Totalt	430 964	484 222	554 523	591 953	4 025	5 680	(1 000 personer)	6 830	7 197	7 197	37 947	76 120	147 259	175 075	175 075		
	Små och medelstora	1 730	2 828	3 583	3 622	1 486	2 489	3 091	3 091	3 114	3 114	29 748	79 666	147 712	168 215	168 215		
	Stora	432 694	487 050	558 106	595 575	5 511	8 169	9 921	9 921	10 311	10 311	67 695	155 786	294 971	343 310	343 310		
	Totalt	430 964	484 222	554 523	591 953	4 025	5 680	(1 000 personer)	6 830	7 197	7 197	37 947	76 120	147 259	175 075	175 075		
	Små och medelstora	1 730	2 828	3 583	3 622	1 486	2 489	3 091	3 091	3 114	3 114	29 748	79 666	147 712	168 215	168 215		
	Stora	432 694	487 050	558 106	595 575	5 511	8 169	9 921	9 921	10 311	10 311	67 695	155 786	294 971	343 310	343 310		

Tabell 15.

De mindre och medelstora företagens andel
av tillverkningsindustrin

Anm: Anläggningar med mindre än 300 anställda
är mindre och medelstora

Tabell 16. Produktiviteten i japanska företag.

Typ av arbete	År	Företagsstorlek efter antalet anställda						
		1—9	10—19	20—49	50—99	100—499	500—999	1 000—
Tung kemisk industri	1960	0,416	0,482	0,573	0,675	0,875	1,342	1,505
	1965	0,448	0,610	0,655	0,735	0,935	1,328	1,420
Lätt industri	1960	0,542	0,649	0,781	0,905	1,229	1,656	2,088
	1965	0,533	0,802	0,908	1,009	1,286	1,471	1,939
Totalt	1960	0,434	0,524	0,641	0,762	1,019	1,492	1,870
	1965	0,446	0,667	0,750	0,844	1,089	1,435	1,758

Tabell 17. Skillnad i löner och förädlingsvärde efter företagsstorlek.

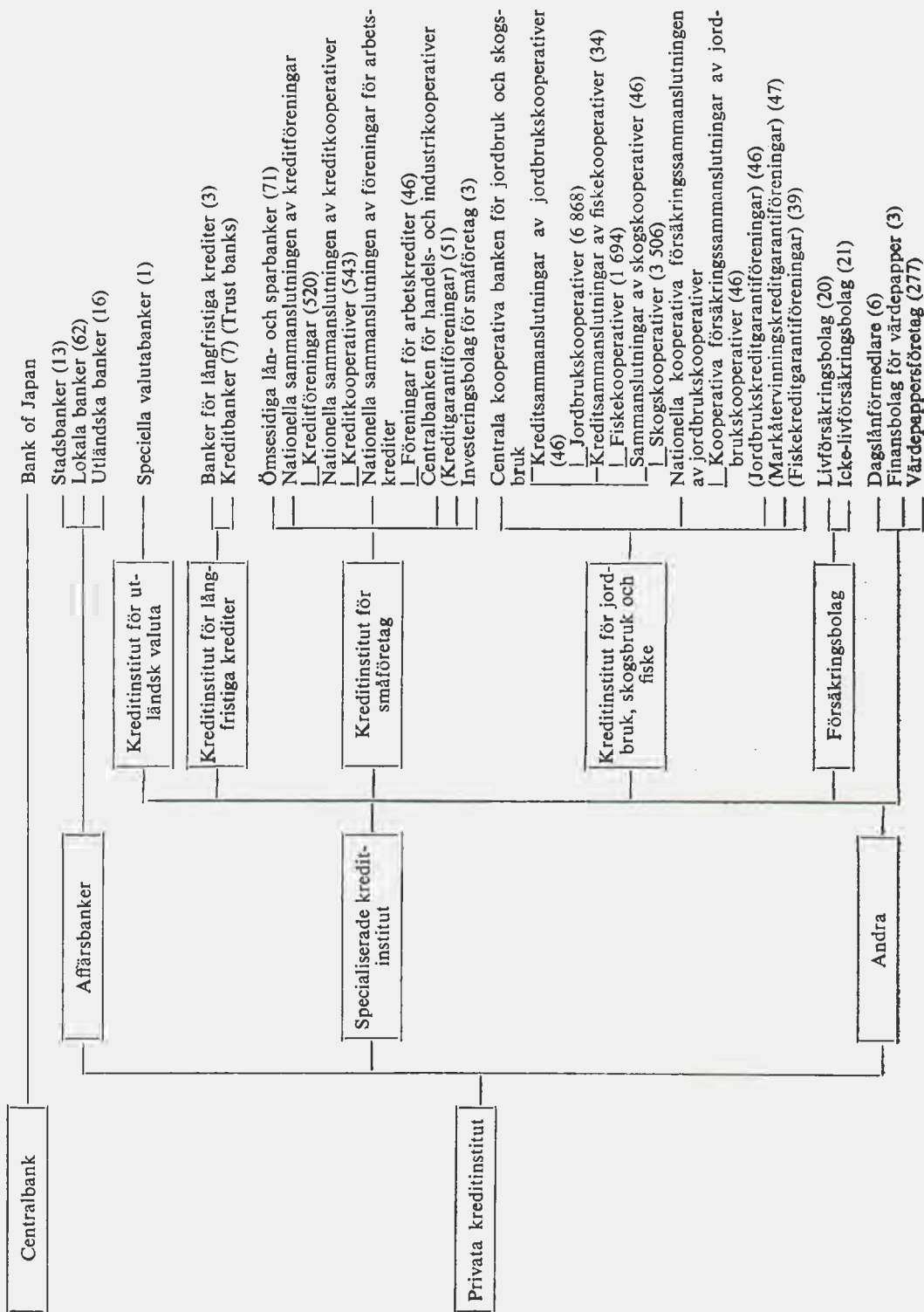
1. Lön per anställd

(Index 1 000 anställda = 100).

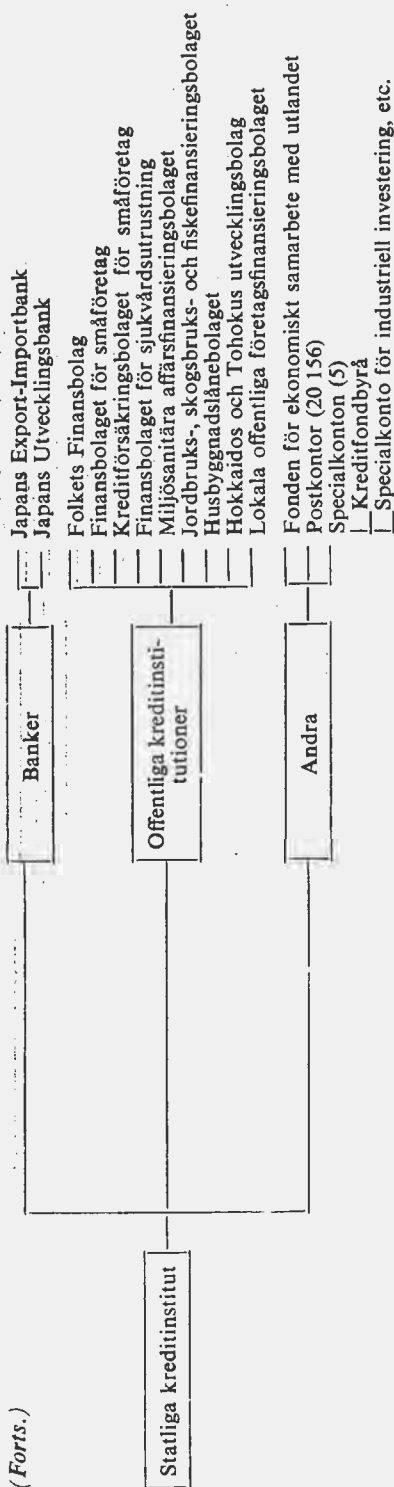
Antal anställda	År		
	1955	1960	1965
över 1 000	100	100	100
500—999	80,5	78,5	83,6
100—499	64,8	63,3	74,0
50—99	51,7	54,0	65,8
20—49	45,3	48,7	62,6
10—19	39,4	41,8	55,8

2. Förädlingsvärde per anställd

Antal anställda	År		
	1955	1960	1965
över 1 000	100	100	100
500—999	95,8	79,8	81,6
100—499	72,2	54,5	62,0
50—99	51,1	40,7	48,0
20—49	40,0	34,3	42,7
10—19	33,0	28,0	37,9

(Forts.)

Siffrorna inom parentes anger antalet vid slutet av 1968.

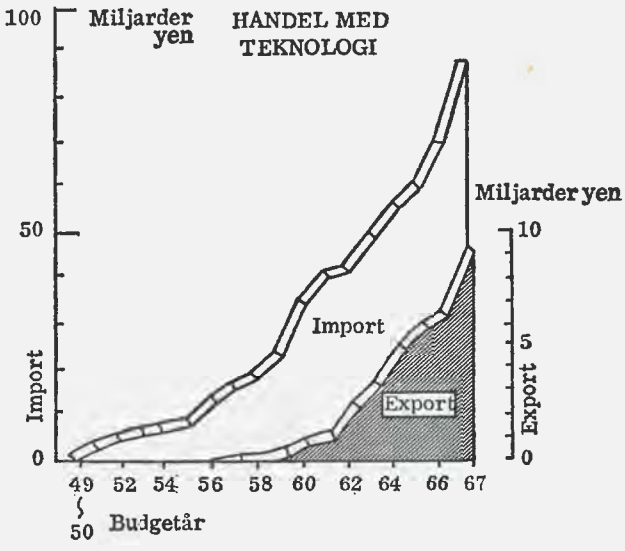
Tabell 19. Kreditinstituten nuvarande situation (slutet av 1968) i miljarder yen.

	Antalet institut	Antalet kontor (a)	Kapital	Inlåning och emitterade obligationer	Lån	Värdepapper (aktier)
Stadsbanker	13	2 225	322	17 533	15 137	3 224
Lokala banker	62	4 401	124	11 295	8 876	1 732
Utländska banker	16	35		267	318	—
Speciella valutabanker	1	32	20	603	575	55
Banker för långfristiga krediter	3	31	52	4 089	3 486	575
Kreditbanker (Trust banks)	7	245	51	(b) 5 091	4 305	1 148
Banker för ömsesidiga lån och besparingar	71	2 771	48	(c) 4 453	(c') 3 631	387
Kreditföreningar	520	3 613	99	5 221	4 346	469
Nationella sammanslutningen av kreditföreningar	1	20	5	401	392	132
Kreditkooperativer	(d) 543	(d) 2 032	(d) 42	(d) 1 314	(d) 1 097	(d) 41
Nationella sammanslutningen av kreditkooperativer	1	8	1	106	50	44
Föreningar för arbetskrediter	46	341	7	227	179	20
Nationella sammanslutningen av föreningar för arbetskrediter	1	1	—	43	7	32
Centralbanken för handels- och industrikooperativer	1	72	30	815	857	16
Centrala kooperativa banken för jordbruk och skogsbruk	1	33	10	1 654	1 114	484
Jordbrukskooperativer	6 868		(e) 143	(e) 4 315	(e) 1 908	(e) 143
Kreditsammanslutningar av jordbrukskooperativer	46	453	25	2 519	758	615
Fiskekooperativer	(d) (f) 1 694		(d) (f) 20	(d) (f) 128	(d) (f) 164	(d) (f) 6
Kreditsammanslutningar av fiskekooperativer	34	135	3	119	115	12
Livförsäkringsbolag	20	12 807	—	(g) 3 178	2 261	1 075
Försäkringsbolag (icke livförsäkr.)	21	2 406	59	(g) 485	112	322
Dagslänsförmedlare	6	10	—	(h) 985	(h') 997	102
Finansbolag för värdepapper	3	9	3		239	
Värdepappersföretag	277	1 850	120	(i) 462	(i) 169	
Japans Export-Importbank	1	2	309		1 036	3
Japans Utvecklingsbank	1	10	234	29	1 343	2
Finansbolaget för småföretag	1	43	25	143	618	1
Folkets Finansbolag	1	113	20		489	—
Jordbruks-, skogsbruks- och fiskefinansieringsbolaget	1	16	168		691	7
Husbyggnadslänebolaget	1	13	97	3	736	2
Lokala offentliga företagsfinansieringsbolaget	1	1	3	310	296	8
Finansbolaget för sjukvårdsutrustning	1	2	12		99	—
Miljösanitära affärsfinansieringsbolaget	1	1	1		52	1
Hokkaidos och Tohokus utvecklingsbolag	1	3	7	123	157	1

(Forts.).

	Antalet institut	Antalet kontor (a)	Kapital	Inlåning och emitterade obligationer	Lån	Värdepapper (aktier)
Kreditförsäkringsbolaget för småföretagen	1	1	56	49	49	—
Fonden för ekonomiskt samarbete med utlandet	1	1	39	58	58	1
Postkontor		(j) 20 156	—	(j') 10 880	8 243	2 456
a) Exklusive utlandskontor						
b) Total inlåning, penningfonder, lånefonder och pensionsfonder						
c) Total inlåning och terminspengar. (c') Totala amorteringar, lån och avdrag						
d) Slutet av september 1968						
e) Totalt för 6 770 uppgiftslämnande jordbrukskooperativer						
f) Totalt för 1 587 uppgiftslämnande fiskekooperativer						
g) Reserv för utestående förbindelser						
h) Inlåning respektive (h') utlåning på dagslånemarknaden						
i) Totalt för 254 värdepappersföretag						
j) Antalet postkontor; (j') totala skulder						

Tabell 20.

Bilaga 4 Kontakter mellan statliga organ och industriföretag i Storbritannien

Av ambassadsekreterare Peter Landelius

4.1 Lokaliserings- och investeringspolitik

Det brittiska kontaktnätet mellan staten och företagen har sina rötter i trettioalets depression. Man skapade då sina första lokaliseringsspolitiska instrument, som främst tog formen av stimulans till industrietablering i områden med svår arbetslöshet: Skottland, nordöstra England, västra Cumberland och södra Wales. Man började med att tillhandahålla industritomter och fabriker samt anordna beredskapsarbeten, men övergick så småningom även till direkt långivning.

1939 framlade den s. k. Barlow-kommissionen sin rapport, som utgjorde den första egentliga lokaliseringsspolitiska analysen. Industrilokaliseringen skulle enligt rapporten styras centralt med vederbörlig hänsyn till den fysiska riksplaneringen.

Kriget och den därav stimulerade ekonomiska aktiviteten kom arbetslösheten att sjunka till obetydlig nivå. 1944 års vitbok om sysselsättningspolitiken fastslog emellertid att regeringen bar ansvaret för upprätthållandet av full sysselsättning även i fredstid. Problemen skulle i huvudsak mötas med stöd åt de från sysselsättningssynpunkt känsliga basindustrierna, statligt inflytande på nyetableringar samt stödåtgärder ägnade att öka arbetskraftens rörlighet.

Kriget medförde också i övrigt ett nära samarbete mellan statsmakterna och industrin. Dessa erfarenheter torde ha bidragit till att skapa ett psykologiskt klimat som

underlättade införandet av en aktiv industripolitik.

1945 kom den första av en serie Distribution of Industry Acts, som reglerade regeringens lokaliseringsspolitik. De utvecklingsområden, man satsat på under trettio-talet, utvidgades: politiken skulle vara regional snarare än lokal. Board of Trade kunde köpa mark och bygga fabriker i dessa områden och fick även möjlighet att bevilja lån och bidrag, en möjlighet som dock till en början utnyttjades i ringa utsträckning. 1945 års lag införde också en effektiv kontroll av nyetableringar: industrianläggningar över en viss storlek måste anmälas till Board of Trade. 1947 utvidgades anmälningsskyldigheten till ett krav på tillstånd för sådana nyetableringar (Town and Country Planning Act 1947); dessa tillstånd kallades Industrial Development Certificates (idc) och systemet fungerar med smärre modifikationer än idag.

Under 1950-talet förbättrades situationen i delar av utvecklingsområdena. Den konservativa regeringen minskade statens engagemang i lokaliseringsspolitiken. Å andra sidan tillkom 1958 den s. k. Distribution of Industry (Industrial Finance) Act enligt vilken finansministeriet i sysselsättnings-syfte kunde lämna lån eller bidrag för investeringar i eller utanför utvecklingsområdena på rekommendation av en för ändamålet tillsatt rådgivande kommitté (DATAC).

Local Employment Act 1960 konsolide-

rade situationen. Board of Trade blev åter huvudagent för den statliga politiken på området (och BOTAC efterträdde DATAC som rådgivande kommitté), utvecklingsområdena skars ned, och lån och bidrag skulle lämnas främst enligt sysselsättningskriterier. Lagstiftningen var mycket flexibel och flera ändringar i systemets omfattning gjordes 1960–65.

1963 framlade emellertid det s. k. National Economic Development Council – ett planeringsorgan med representanter för regering, industri och fackföreningsrörelse – en skrift med viktiga konsekvenser för lokaliseringpolitiken. Denna skulle ses i ett vidare sammanhang än enbart sysselsättningsproblemen; man underströk vikten av en jämnare fördelning över landet av en allsidig ekonomisk och social aktivitet. Denna inställning kom att bli bestämmande för 1960-talet och kodifierades i Industrial Development Act 1966. Utvecklingsområdena är nu i stort sett följande: större delen av Skottland, Wales och norra England, Cornwall och norra Devon.

Med sistnämnda lag ersattes även dittills rådande fria avskrivningsrätt (som på femtiotalet utvidgats ända till 130 % av investeringskostnaden) med ett riksomfattande system av investeringsbidrag. Dessa uppgår till 20 % av **kostnaden** för **produktiva** **industriinvesteringar**; för **utvecklingsområdena** är procentsatsen 40 % (1967 och 1968 var dessa satser tillfälligt – av konjunkturskäl – höjda till 25 resp. 45 %). Utöver dessa generella stödåtgärder – som ej gäller byggnader – utgår i utvecklingsområdena byggnadsbidrag med 25 à 35 % enligt gällande Local Employment Act. Lån och speciella bidrag för vissa ändamål kan också utgå. Kriteriet för de sistnämnda stödformerna är sysselsättningseffekten, ehuru man på senare tid invänt att konstruktionen i sig är ägnad att gynna kapitalintensiva företag på bekostnad av arbetsintensiva.

Ungefär samtidigt aktiverades Board of Trades egen utvecklingsverksamhet i form av markköp och fabriksbyggen för uthyrning. Utöver dessa stödformer utgår bidrag till arbetsgivarna för olika ändamål, avsedda

att öka arbetskraftens rörlighet: utbildningsbidrag, flyttningsbidrag, särskilda bidrag per anställd i utvecklingsområdena.

De ovannämnda Industrial Development Certificates omfattar numera alla nyetableringar av någon betydelse. Sådana tillstånd vägras regelmässigt för etableringar i de mest industrialiserade regionerna: London, sydöstra England och Midlands. I utvecklingsregionerna lämnas sådana tillstånd nästan undantagslöst.

Inom utvecklingsområdena har man betecknat vissa mindre områden såsom särskilt utsatta, de s. k. Special Development Areas, där det statliga biståndet särskilt intensifierats. I nära anslutning till utvecklingsområdena finns vidare vissa områden, som utan att kunna betecknas som utvecklingsområden ändå anses i behov av visst stöd, särskilt med tanke på själva lokaliseringspolitikens gränseffekter. Dessa s. k. Intermediate Areas eller »grå områden» definierades 1969 efter en rapport från den s. k. Hunt-kommissionen, vars utmärkta analys och rekommendationer dock ej helt kunde förverkligas.

Slutligen må nämnas att man 1968 införde visst lokaliseringssöd för servicenärningar **med stor** sysselsättningseffekt.

4.2 Board of Trades kontaktorganisation

Den lokaliseringspolitik, för vilken ovan redogjorts, har fram till slutet av 1969 handhåfts av Board of Trade. För ändamålet har man byggt upp ett nät av regionalkontor (Regional Offices). Dessa kontor har dessutom haft till uppgift att förmedla statens exportfrämjande service-åtgärder.

Regionalkontoren har bestått av 15–40 tjänstemän under ledning av en Regional Controller (ung. byråchef). De har i princip haft kontakt med samtliga företag inom sitt geografiska område: man uppskattar att dessa kontakter över hela landet omfattar ca 60 000 företag/år. Denna stora omfattning har givetvis berott på att kontoren förmedlat olika former av statligt stöd. Den exportfrämjande verksamheten torde omfatta betydligt färre företag.

Regionalkontorets chef synes övervägande ha befattat sig med lokaliseringsfrågorna, och hans motpart på företagssidan har därför oftast varit verkställande direktören eller platschefen. I övrigt – och särskilt inom exportfrämjandet – har man konstaterat att regionalkontorets representant ofta haft lägre utbildning och status än sin kontaktman i företaget, vilket på sina håll medfört att han hänvisats till kontakter på relativt låg nivå. Anmärkas bör att de flesta av regionalkontorets tjänstemän saknar akademisk utbildning och tillhör den s. k. executive class inom tjänstemannahierarkin. Kontaktmännen inom företagen är naturligtvis olika beroende på företagets storlek: han kan vara bitr. assistent till exportchefen, export- eller försäljningschef, platschef eller verkställande direktör.

Kontorets arbetsfördelning har varit övervägande funktionell, dvs tjänstemännen har ansvarat för var sitt avsnitt av den statliga industripolitiken. Därutöver har man på sina håll tenderat att specialiseras på en viss delregion och/eller en viss bransch. För närvarande pågår sedan någon tid en intern debatt om vilket kriterium som är lämpligast.

Board of Trade har övervägande positiva erfarenheter av verksamheten. Man understryker betydelsen av förtroendefull personlig kontakt. På andra håll i Whitehall beskriver man emellertid gärna regionalkontorens verksamhet som främst expeditionell: en automatisk tillämpning av gällande bestämmelser snarare än ett aktivt verktyg för en medveten industripolitik. Anmärkas må, att posten som Regional Controller ofta är en slutpost i en administrativ karriär; genomströmningen av personal är liten, vilket å andra sidan skulle kunna vara till fördel för etablerandet av personlig och kontinuerlig kontakt.

4.3 Teknologiministeriets kontaktnät

Den nya labour-regeringen inrättade vid sitt maktövertagande ett nytt ministerium för industripolitik, Ministry of Technology. Det skulle föra för långt att här redogöra för detta allt mer inflytelserika ministeriums

verksamhet. Det må räcka att konstatera, att teknologiministeriet bär ansvaret för det tekniska forsknings- och utvecklingsarbetet, för den nationaliserade industrins administration och för merparten av det statliga industripolitiska engagemanget, från strukturrationalisering till varvssubventioner. Fram till hösten 1969 behöll emellertid Board of Trade ansvaret för flera viktiga industribranscher samt för koordineringen av de ovan beskrivna regionalkontoren.

Under tiden skapade teknologiministeriet ett eget kontaktnät. Detta består nu av 75 s. k. Industrial Liaison Centres, med en eller två teknologiskt utbildade tjänstemän vardera. Dessa förbindelsecentra har förlagts till tekniska universitet, högskolor och institut, och tjänar som en länk mellan dessa och de kringliggande industriföretagen samt mellan företagen och teknologiministeriet.

Tjänstemännen kallas Industrial Liaison Officers och är i den statliga hierarkin vad man kallar Principal Scientific Officers (avdelningsdirektör). De är 30–35 år och rekryteras vanligen bland ingenjörer och vetenskapsmän med industriell erfarenhet.

Ett förbindelsecentrum av detta slag kan betjäna mellan 300 och 2 000 företag; i normalfallet blir det fråga om ca 900. Dessas tjänstemän har beskrivits som ett slags »husläkare» för små och medelstora företag. Motpart inom företaget blir därmed verkställande direktören, produktchefen eller platschefen. Man beräknar, att ett förbindelsecentrum självt löser ungefär 25 % av uppkommande problem och hänvisar en lika stor andel till de konsulter, som man rekryterar i ovannämnda högskolor. Övriga 50 % slussas vidare till teknologiministeriet, universiteten eller specialiserade privatföretag. Totalt får/gör en typisk Industrial Liaison Officer kanske 200 besök och mottar 300 skriftliga förfrågningar om året.

Ett förbindelsecentrum kostar i genomsnitt uppskattningsvis 75 000 kronor om året. Av detta belopp bestrids $\frac{2}{3}$ av teknologiministeriet och resterande $\frac{1}{3}$ av vederbörande kommun. När frågor slussas vi-

dare till konsulter inom närmaste tekniska högskola, får företaget betala arvode och kostnader, i princip till marknadspris.

Teknologiministeriets kontaktmän ägnar sig i stor utsträckning åt uppsökande verksamhet. Man söker på olika sätt propagera för och underlätta införandet av »low cost automation». Verksamheten är delvis programmerad: teknologiska innovationer presenteras fortlöpande med hjälp av rullande utställningar.

En lönsamhetsundersökning, som på teknologiministeriets uppdrag nyligen utförts av ett privat konsultföretag, ger vid handen att förbindelsecentra är särskilt framgångsrika när det gäller de minsta företagen. Bland utredningsresultaten – som med nödvändighet är osäkra – må i övrigt noteras, att 20 % av de företag, som sagt sig ha haft utbyte av en kontakt med ett sådant centrum, också hade gjort ekonomiska vinster på grund av på så sätt erhållna förslag. Om man extrapolerar från dessa iakttagna rationaliseringsvinster, skulle ett typiskt förbindelsecentrum under ett år öka »sina» företags vinst med tillsammans mer än en halv miljon kronor.

4.4 Konsekvenser av departementsreformen i november 1969

Departementsreformen innebar bland annat, att man avskaffade ekonomidepartementet (Department of Economic Affairs) och kraftigt utvidgade teknologiministeriet, främst på bekostnad av Board of Trade. Samtliga resterande delar av industripolitiken överfördes nu från Board of Trade, som hädanefter är ett rent handelsdepartement med tonvikt på utrikeshandeln.

Förändringarna fick vittgående konsekvenser för den regionala organisationen av berörda ministeriers verksamhet. Huvudman för båda de tidigare beskrivna kontaktnäten är numera teknologiministeriet, som avser bibehålla sina Industrial Liaison Centres och därutöver slår samman sina kontor i respektive centralort med Board of Trade's regionkontor. De regionala planeringsråden, som tidigare letts av ekonomidepartementet och

där Board of Trade och teknologiministeriet jämte arbetsmarknadsdepartementet är lokalt representerade, överfördes samtidigt till det nyskapade regionplaneringsministeriets ansvarsområde. Arbetsmarknadsdepartementet – vars verksamhet bedömts falla utom ramen för denna redogörelse – behöll däremot sitt vittförgrenade och landsomfattande filialsystem.

Vid sammanslagningen av regionalkontoren på resp. centralort uppstod åtskilliga problem, varav flera torde ha betingats av en viss rivalitet mellan tjänstemännen i berörda ministerier. Personalmässigt bidrar teknologiministeriet och Board of Trade till de nya regionalkontoren i proportionen 1–7. Fyra av cheferna har hittills utnämnts; samtliga kommer från Board of Trade's organisation, vars tjänstemän stod formellt något högre i den byråkratiska hierarkin.

Sammanslagningen innebär att regionalkontoren kompletteras med teknologisk sakkunskap. Arbetsfördelningen torde även i fortsättningen ske på i huvudsak funktionella grunder: ett regionalkontor har numera en avdelning för konsultverksamhet på produktionssidan, en för förmedling av rön på forsknings- och utvecklingsområdet, en för lokaliseringsspolitiska tillståndsfrågor, en för fördelning av investeringsbidrag och lån etc. I mån av behov tillkommer arbetsgrupper för geografiska sub-regioner. Frågor av gemensamt intresse för en hel industrigren handläggs emellertid centralt i teknologiministeriets Industrial Group eller i någon ministern underställd institution – exempelvis Industrial Reorganization Corporation.

De regionala kontoren betjänar huvudsakligen medelstora företag – de största företagen har normalt direkt kontakt med vederbörande ministerium via sitt huvudkontor i London. Sammanslagningen medför således att regionalkontoren kan erbjuda dessa företag en stor uppsättning av statliga serviceåtgärder från rådgivning i tekniska frågor till finansieringshjälp, samtidigt som man får möjlighet att föra en aktiv och konstruktiv lokaliseringsspolitik.

Däremot har exportfrämjandet brutits loss från den ovan skisserade organisationen. Där

har Board of Trade således behållit huvudmannaskapet. De gamla regionalkontorens exportavdelning har separerat från de övriga avdelningarna och utgör en självständig enhet under Board of Trade.

De största regionala exportkontoren har 30–35 tjänstemän. Antalet berörda företag varierar från 1 100 (Wales) till kanske 15 000 (London). Personalmässigt undergår dessa kontor en förstärkning, och det är meningen att även de skall ledas av en tjänsteman på byråchefsnivå. Några av kontoren arbetar branschvis, andra fördelar sina tjänstemän efter geografiska kriterier – det återstår att se, vilkendera principen man på ansvarigt håll kommer att stanna för. Board of Trade har helt nyligen genomgått en omfattande intern omorganisation, som möjligen får konsekvenser för exportkontoren.

4.5 Framtida utvecklingsmöjligheter

Det är osannolikt, att man inom de närmaste åren kommer att göra ytterligare genomgripande förändringar i den regionala kontaktorganisationen. Närmast väntar man nu på att nyligen företagna ändringar skall konsolideras. Behovet av kontinuitet och förtroende gör detta så mycket angelägnare.

Det materiella innehållet i regeringens industripolitik är däremot under ständig omprövning. För närvarande pågår en omfattande undersökning inom teknologiministeriet av investeringsbidragens utformning och ändamålsenlighet, och på industrihåll pläderar man för en återgång till det gamla avskrivningssystemet. På den teknologiska sidan må noteras försöksverksamhet med ett »Consultancy Grants Scheme» – enligt vilket staten betalar industriföretag 50 % av kostnaden för anlitan av företagskonsulter – som avslutades 1969. Man söker nu värdera erfarenheterna av dessa försök för att ta ställning till frågan, om ett sådant bidrag bör införas i nationell skala.

Bilaga 5 Vissa uppgifter om företagsstatistik i Förbundsrepubliken Tyskland och i Förenta Staterna

5.1 FÖRBUNDSREPubLIKEN TYSKLAND

*PM angående företagsstatistiska uppgifter
exkl. jordbruk, skogsbruk och fiske insam-
lade av federala myndigheter i Västtysk-
land¹*

Uppgiftslämnandets omfattning

Ett mycket stort antal statistiska rutiner ut-
arbetas i Västtyskland på grundval av från
företagen inhämtade uppgifter. I det föl-
jande lämnas kortfattade uppgifter om så-
dan statistik av mer allmänt intresse.

Uppgiftslämnarskyldighet och sekretessbe- stämmelser

Enligt Statistische Gesetz är alla fysiska och
juridiska personer samt offentliga myndig-
heter vid vite skyldiga att lämna statistiska
uppgifter som infordras enligt föreskrifter.
De uppgifter, som lämnas är sekretessbe-
lagda, dock kan individuella data efter sär-
skilt beslut i lag eller förordning få använ-
das för annat ändamål. Sekretessen avser ej
adresser om samtidigt inte avslöjas något
annat kännetecken (t. ex. adresser till före-
tag med större omsättning än 500 000 DM).

*Undersökningar i vilka uppgifter från före-
tagen insamlas*

1 FÖRETAG OCH ARBETSSTÄLLEN

1. Räkning av arbetsställen

Periodicitet: Ungefär vart 10:e år.

Uppgiftslämnare: Samtliga arbetsställen
exkl. jordbruk.

Infordrade uppgifter: Antal arbetsställen in-
om företaget, företagsform, huruvida före-
taget ägdes av flykting från östzonen, an-
ställda efter kön och tjänsteställning, deltids-
arbetande, strukturella och regionala inbör-
des förhållanden mellan företaget och ev.
filialer.

2. Undersökning av kostnadsstrukturen i företagen

Periodicitet: Några av de inkluderade sek-
torerna undersökes varje år, återkommande
vart 4:e år.

Uppgiftslämnare: Ett upp till 5 %-igt urval
av arbetsställen inom industri (inkl. el-, gas-
och vattenverk), hantverk, transport, handel,
hotell och restauranger samt fria yrkesut-
övare. Uppgiftslämnandet är frivilligt.

¹ Uppgifterna har hämtats från publikationen
Das Arbeitsgebiet der Bundesstatistik, Statisti-
sches Bundesamt, Wiesbaden, 1966 samt den
förkortade upplagan på engelska *Survey of Ger-
man Federal Statistics*, utgiven 1967.

Infordrade uppgifter: Omsättning, antal anställda, förändring av lager av producerade varor, värdet av fasta tillgångar som tillverkats inom företaget samt värdet av interna tjänster. Inom industri och hantverk insamlas uppgifter om nettoproduktionsvärdet, inom handel om bruttointäkter samt inom handel, hotell och restauranger om inköp av varor och material. Angående kostnadsredovisningen insamlas data fördelat på kostnadsslag, såsom förbrukning av material, kostnad för sålda varor, konsumtion av bränsle, el och gas, löner, sociala utgifter, skatter, hyror, avskrivningar, räntor på lånat kapital etc.

3. Statistik över kapitalbolagen

Periodicitet: Månatlig insamling, årliga sammanställningar.

Uppgiftslämnare: Registreringsdomstolarna.

Infordrade uppgifter: Nominella kapitalet samt förändringar i detta.

4. Balansstatistik för aktiebolagen

Periodicitet: Årlig.

Infordrade uppgifter: Balansräkningar, vinst- och förlusträkningar.

5. Statistik över de offentliga företagens finansiella situation

Periodicitet: Årlig.

Uppgiftslämnare: Offentliga företag.

Infordrade uppgifter: I princip motsvarande uppgifter som redovisas i balansstatistiken för aktiebolag (punkt 4).

II INDUSTRI OCH HANTVERK

1. Räkning av företag och arbetsställen inom industri och byggnadsverksamhet

Periodicitet: Räkningen utfördes för första gången 1963 och avses utföras med tre till fem års intervall.

Uppgiftslämnare: Industriföretag (exkl.

byggnadsverksamhet) med 10 eller fler sysselsatta, producerande hantverk oavsett storlek, företag inom byggnadsverksamhet oavsett storlek samt offentliga el-, gas- och vattenverk oavsett storlek.

Infordrade uppgifter: Antal arbetsställen inom företaget, antal anställda efter kön och tjänsteställning i arbetsstället, totala löner, bruttoökning av fasta tillgångar fördelad på undergrupper, intäkter av försäljning av fasta tillgångar, inköp av material och varor (eller förbrukning av material), lager, omsättning samt värde av brutto- och nettoproduktionen (ovan nämnda avser industriföretag, vissa avvikelser gäller för övriga uppgiftslämnare).

2. Statistik över investeringarna i industri och byggnadsverksamhet

Periodicitet: Årlig .

Uppgiftslämnare: Industriföretag (exkl. byggnadsverksamhet) med 50 eller fler sysselsatta, producerande hantverksföretag med 20 eller fler sysselsatta, företag inom byggnadsverksamhet med 20 eller fler sysselsatta, el-, gas- och vattenverk oavsett storlek.

Infordrade uppgifter: Bruttoökning av fasta tillgångar fördelad på undergrupper, intäkter av försäljning av fasta tillgångar, värde av lager av material och varor i början och slutet av redovisningsåret.

3. Industrirapporter

a. Månatliga industrirapporter

Periodicitet: Månatlig.

Uppgiftslämnare: Arbetsställen inom industrin med 20 eller fler sysselsatta.

Infordrade uppgifter: Antal arbetsställen inom företaget, antal sysselsatta efter tjänsteställning, totala antalet arbetade timmar, totala löner, omsättning, konsumtion av el och gas, kol och olja samt lager av kol och olja.

b. Rapport för småindustrin

Periodicitet: Årlig.

Uppgiftslämnare: Arbetsställen inom industrin med mindre än 20 sysselsatta.

Infordrade uppgifter: Antal arbetsställen inom företaget, antal sysselsatta samt omsättningen.

c. Orderingången i industrin

Periodicitet: Månatlig.

Uppgiftslämnare: Arbetsställen inom industrin med 25 eller fler sysselsatta i ca 70 utvalda industrigrenar.

Infordrade uppgifter: Orderingången uttryckt i volym och värde.

4. Produktionsstatistik

a. Den kvartalsvisa produktionsundersökningen

Periodicitet: Kvartalsvis.

Uppgiftslämnare: Arbetsställen inom industrin med 10 eller fler sysselsatta.

Infordrade uppgifter: Produktionen avsedd för försäljning, uttryckt i kvantitet och värde av ca 2 300 varor.

b. Den månatliga produktionsundersökningen

Periodicitet: Månatlig.

Uppgiftslämnare: Arbetsställen inom industrin med 10 eller fler sysselsatta.

Infordrade uppgifter: Produktionen uttryckt i kvantitet för ca 500 varor och varugrupper.

5. Undersökning av industriföretagen

Periodicitet: Årlig.

Uppgiftslämnare: Industriföretag (exkl. byggnadsindustrin) med 10 eller fler sysselsatta.

Infordrade uppgifter: Antal anställda i års-

medeltal samt uppgifter om omsättningen fördelad på undergrupper.

6. Hantverksstatistik

a. Hantverksräkning

Periodicitet: Med flera års intervall.

Uppgiftslämnare: I totalundersökningen år 1963 samtliga företag klassificerade som hantverk. I den till totalundersökningen hörande urvalsundersökningen uttogs 150 000 av samtliga 690 000 företag inom hantverket.

Infordrade uppgifter: Registrering i hantverksregister, kompetens för handledning av lärlingar, eventuella butiker och filialer, antal sysselsatta (i årsmedeltal) efter kön och tjänsteställning, totala löner, bruttoökning av de fasta tillgångarna, inköp av material och varor, lager, omsättning, värde av brutto- och nettoproduktionen.

b. Kvartalsvisa hantverksrapporter

Periodicitet: Kvartalsvis.

Uppgiftslämnare: Ca 6 % av samtliga hantverk utvalda i särskilda grenar av hantverket.

Infordrade uppgifter: Antal anställda och omsättning.

III BYGGNADSVVERKSAMHET

1. Byggnadsrapporter

a. Månadsrapport

Periodicitet: Månatlig

Uppgiftslämnare: Företag inom byggnadsverksamhet med 20 eller fler sysselsatta.

Infordrade uppgifter: Antal sysselsatta, totala löner, omsättning, arbetade timmar fördelade efter byggnationens art (bostadsbyggnad, byggnader för jordbruk, industri etc).

b. Årsrapport

Periodicitet: Årlig.

Uppgiftslämnare: Samtliga företag inom byggnadsverksamhet.

Infordrade uppgifter: Sysselsatta efter tjänsteställning, löner, omsättning, antal arbetade timmar fördelade efter byggnationens art, bestånd av viktigare maskiner och annan utrustning.

2. Undersökning av företag inom byggnadsverksamhet

Periodicitet: Årlig.

Uppgiftslämnare: Företag och sammanslutningar av företag med 20 eller fler sysselsatta.

Infordrade uppgifter: Antal sysselsatta, omsättning efter typ.

3. Statistik över byggnadsaktiviteten

a. Statistik över lämnade byggnadstillstånd

Periodicitet: Löpande insamling, månatliga sammanställningar.

Uppgiftslämnare: Byggherrar, resp. organ som lämnar byggnadstillstånd.

Infordrade uppgifter: Lämna byggnadstillstånd efter slag av byggnad, uppgifter om antal lägenheter, ombyggnader, yta samt byggnadskostnader.

b. Statistik över färdigställda byggnader

Periodicitet: Löpande insamling, månatliga mindre sammanställningar, årligen utförigare sammanställningar.

Uppgiftslämnare: Byggherrar, resp. organ som lämnar byggnadstillstånd.

Infordrade uppgifter: Färdigställda byggnader efter slag av byggnad, uppgifter om antal lägenheter, ombyggnader, yta, byggkostnader samt tidsrymd mellan byggnadstillstånd och färdigställande.

c. Statistik över ej färdigställda byggnader

Periodicitet: Årlig.

Uppgiftslämnare: Kommuner, resp organ som lämnar byggnadstillstånd.

Infordrade uppgifter: Byggnationer efter typ, för vilka byggnadstillstånd lämnats, men som vid årets slut inte var färdigställda samt byggnadstillstånd, som upphört att gälla.

IV INRIKESHANDEL

1. Handelsräkning

Periodicitet: Med flera års intervall.

Uppgiftslämnare: I totalräkningen 1961 ingick detalj- och partihandel, handelsagenturer, hotell och restauranger. Till räkningen hörde också en urvalsundersökning, till vilken upp till 15 % av företagen utvaldes. Dessutom gjordes en tilläggsundersökning av alla företag inom utrikeshandeln samt av övrig partihandel med en export eller import överstigande 1 million DM år 1959.

Infordrade uppgifter: I totalräkningen insamlades uppgifter om betjäningsform, antal sysselsatta fördelade på kön, ålder och tjänsteställning, deltidsarbete, omsättning och dess sammansättning, varuinköp, lager, bruttointäkter, löner, utestående kundfordringar. I stickprovsundersökningen efterfrågades uppgifter om omsättningens struktur (kundkategorier och försäljningsområden) inköp av varor (varutyper, inköpskanaler, inköpsområden), tillgångar och skulder samt förvärv och försäljning av fasta tillgångar. I tilläggsundersökningen insamlades uppgifter om företagens art och grad av specialisering, omsättning 1959, inköp av varor, antal sysselsatta, importlager, filialer i utlandet.

2. Statistik över partihandeln

Periodicitet: Månatlig och årlig.

Uppgiftslämnare: Urval av företag inom partihandeln.

Infordrade uppgifter: Månatligen: omsättning och antal sysselsatta.

Årligen: varuinköp, lager.

3. Statistik över detaljhandeln

Periodicitet: månatlig och årlig.

Uppgiftslämnare: Urval av företag inom detaljhandeln.

Infordrade uppgifter: Månatligen: omsättning

Årligen: antal sysselsatta, varuinköp, lager.

V UTRIKESHANDEL

1. Statistik över utrikeshandeln

Periodicitet: Löpande insamling, månatliga, månatligt kumulativa och årliga sammanställningar.

Uppgiftslämnare: Importörer och exportörer av varor, innehavare (transportföretag o d) av varan vid gränsen, tullen.

Infordrade uppgifter: Kvantitet och värde med detaljerad undergruppering efter varor, varugrupper, ursprungs- och förbrukningsländer samt inköps- och försäljningsländer, etc.

VI TRANSPORTVÄSEN

Räkning av arbetsställen inom transportväsendet

Periodicitet: Ungefär vart 10:e år.

Uppgiftslämnare: I 1962 års räkning ingick samtliga företag och arbetsställen, som utförde transporter åt industrin samt ett urval av andra företag och arbetsställen inom transportväsendet.

Infordrade uppgifter: Huvudsaklig typ av transporter, antal sysselsatta, innehav av trafikmedel. För företag inom den industriella trafiken dessutom uppgifter om omsättningen och dess struktur.

VII KREDITVÄSEN

1. Statistik från kreditinstituten

a. Balansräkningar

Periodicitet: Månatlig.

Uppgiftslämnare: Kreditinstitut med undantag av kreditsammanslutningar, vars balanssumma den 31 december 1961 understeg 2 millioner DM.

Infordrade uppgifter: Balansräkningar.

b. Kreditstatistik

Periodicitet: Månatlig och kvartalsvis.

Uppgiftslämnare: Kreditinstitut med undantag av kreditsammanslutningar vars balanssumma den 31 december 1961 understeg 2 millioner DM.

Infordrade uppgifter: Månatligen: kort-, mellan- och långfristiga bankkrediter till företag, privatpersoner, offentliga myndigheter och kreditinstitut efter typ av utlåning. Kort- och mellanfristiga avbetalningskrediter efter typ av kredit.

Kvartalsvis: Kort-, mellan- och långfristiga bankkrediter till företag, privatpersoner, offentliga myndigheter och kreditinstitut efter användningsområde och kredittagare. Användningsområden för nya avbetalningskrediter. Kort- och mellanfristiga konsumentkrediter efter typ av kredit. Storleken på olika typer av inlåning från företag, privatpersoner, offentliga myndigheter och kreditinstitut.

Innehav, antal deponeringar av värdepapper och värdet på vissa värdepapper efter typ.

c. Statistik över utländska fordringar och skulder

Periodicitet: Månatlig.

Uppgiftslämnare: Samtliga kreditinstitut som har utländska fordringar och skulder.

Infordrade uppgifter: Kortfristiga fordringar och skulder i utlandet efter typ.

5.2 FÖRENTA STATERNA

PM angående företagsstatistiska uppgifter (exkl jordbruk, skogsbruk och fiske) insamlade av federala myndigheter i Förenta Staterna

Till grund för denna sammanställning ligger huvudsakligen *Statistical Abstract of the United States 1968*. För att få tillräckligt specificerade uppgifter har i mån av tillgång vid SCBs bibliotek andra officiella publikationer konsulterats. Till varje undersökning, som redogöres för här nedan, har därför hänvisning till övriga konsulterade publikationer lämnats. Om ingen sådan hänvisning lämnats, bygger uppgifterna endast på *Statistical Abstract of the United States 1968*.

Uppgiftslämnandets omfattning

Ett mycket stort antal statistiska rutiner utarbetas i USA på grundval av från företagen inhämtade uppgifter. I det följande lämnas kortfattade uppgifter om sådan statistik av mer allmänt intresse.

Uppgiftslämnarskyldighet och sekretessbestämmelser

Fysiska och juridiska personer är vid bötes- eller fängelsestraff skyldiga att lämna uppgifter till totalräkningar. Årliga stickprovsundersökningar kan efter särskilt beslut utföras under uppgiftslämnarskyldighet, medan stickprovsundersökningar, som utföres oftare än en gång om året, är frivilliga.

Insamlade uppgifter från enskilda, hushåll eller företag är sekretessbelagda och får endast användas för statistiska ändamål. Genom lagstiftning (Title 13, US Code) får kopior av enskilda rapporter inte utlämnas eller uppgifter tryckas där enskilda uppgifter kan identifieras. Detta skydd gäller även namn och adress på uppgiftslämnarna; listor på personer eller företag som rapporterar uppgifter får alltså inte utlämnas.

Källa: Bureau of the Census Catalog 1967.

Undersökningar i vilka uppgifter från företagen insamlas

I FÖRETAG OCH ARBETSSTÄLLEN

1. *Undersökning av kostnader för nya arbetsställen, maskiner och annan utrustning*

Periodicitet: Kvartalsvis och årlig.

Uppgiftslämnare: Urval av företag.

Infordrade uppgifter:

Kvartalsvis: Kostnader för nya arbetsställen, maskiner och annan utrustning det senaste kvartalet samt beräknade kostnader för de närmaste två eller tre kvartalen.

Årligen: Planer för innevarande år för bygande av nya arbetsställen och inköp av nya maskiner och annan utrustning.

Källa: Business Statistics 1967.

2. *Inkomststatistik för företagen*

Periodicitet: Årlig

Uppgiftslämnare: Urval av inkomstdeklARATIONER, avlämnade av företagen.

Infordrade uppgifter: Detaljerade uppgifter från bokföringen, såsom tillgångar, skulder, intäkter, kostnad för sålda varor, avskrivning, erlagd skatt, räntor, hyror, reparationer etc.

Källa: Statistics of Income 1964.

II INDUSTRI

1. *Räkning av arbetsställen inom industrin*

Periodicitet: Vart 5:e år.

Uppgiftslämnare: Arbetsställen inom industrin med 1 eller flera anställda.

Infordrade uppgifter: I 1963 års räkning insamlades för företag med mindre än 6 anställda (i vissa fall 10) ett begränsat antal uppgifter: antal anställda, totala löner, totala materialkostnader, värdet av levererade produkter i breda produktklasser. Inga uppgifter insamlades om lager eller kapitalutgifter. I vissa branscher, där småföretagen

hade en stor del av värdet av levererade produkter eller en stor del av antalet anställda, infordrades mer specificerade uppgifter.

För de större företagen insamlades uppgifter om antal anställda och antal arbetare, löner, arbetarlöner, arbetade timmar kvartalsvis, materialkostnader, kvantitet och värde av levererade varor fördelat på varor eller varugrupper, kostnader för bränsle och elektricitet, lager fördelat efter typ samt kapitalutgifter efter typ. Specifika uppgifter för olika branscher insamlades även; såsom uppgifter om produktionsprocess och uppgifter om leveranssätt.

De arbetsställen, som ingick i den årliga industriundersökningen (se II. 3) tillfrågades dessutom om bokförda värdet av fasta tillgångar samt hyreskostnader för lokaler och maskiner.

Till 1963 års räkning hörde även speciella undersökningar, nämligen

a. Arbetsställen under byggnad

Uppgiftslämnare: Alla företag med fler än ett arbetsställe och 250 anställda eller fler, samt företag som angivit att de hade arbetsställe under byggnad.

Infordrade uppgifter: Kapitalutgifter för nya anläggningar.

b. Centrala förvaltningskontor och andra arbetsställen med hjälpfunktioner

Uppgiftslämnare: Alla företag med fler än 1 arbetsställe och företag som angav att de hade ett centralt förvaltningskontor eller andra arbetsställen med hjälpfunktioner (forskningslaboratorier, garage, reparationsverkstäder o. d.).

Infordrade uppgifter: Anställda vid arbetsstället fördelade på undergrupper, löner, försäljning vid detta, kostnader för forskning och utveckling och lagret där samt kapitalutgifter.

c. Bolag med fler än ett arbetsställe

Uppgiftslämnare: Bolag med fler än ett arbetsställe som hade 250 anställda eller fler.

Infordrade uppgifter: Uppgifter för hela bolaget om löner, antal anställda, försäljning eller intäkter, lager, kapitalutgifter, värde av tillgångar och hyreskostnader.

d. Partiförsäljningsavdelningar och försäljningskontor i industriföretag

Dessa arbetsställen ingick i räkning av arbetsställen inom handel. Se III.1.

e. De exporterade industriprodukternas ursprung

Uppgiftslämnare: Arbetsställen med 100 eller fler anställda och med en export överstigande 25 000 dollar ingående i den årliga industriundersökningen (se II.3).

Infordrade uppgifter: Värdet av exporten.

2. Den årliga industriundersökningen

Periodicitet: Årlig, utom de år som räkningar av arbetsställen inom industrin utföres.

Uppgiftslämnare: Urval av 60 000 arbetsställen inom industrin med en eller flera anställda.

Infordrade uppgifter: Antal arbetare och andra anställda, löner fördelade på arbetare och andra anställda, antal arbetade timmar av arbetare, kostnader för material, bränsle, elektricitet och legoarbeten, kapitalutgifter efter typ, köpt, producerad och försold elektricitet, värdet och kvantiteten av levererade varor efter varor eller varugrupper, intäkter, bokförda värdet av fasta tillgångar (maskiner och byggnader), kostnader för hyror av byggnader och maskiner, lönekostnader för sociala ändamål samt uppgifter om arbetsställen under byggnad.

Källa: Annual Survey of Manufactures.

3. Inkomststatistik för industriföretagen

Periodicitet: Kvartalsvis

Uppgiftslämnare: Ett urval av industriföre-

tag som är skyldiga att avlämna inkomstdeklarationer.

Infordrade uppgifter: Balansräkning, vinst- och förlusträkning.

Källa: Business Statistics 1967.

4. Produktionsstatistik

Periodicitet: Månatlig, kvartalsvis och/eller årlig.

Uppgiftslämnare: Undersökningar utföres separat för vissa industrigrenar och -produkter. Oftast utföres undersökningarna som urvalsundersökningar.

Infordrade uppgifter: Produktion eller leveranser av varor eller varugrupper i vissa fall även försäljning, lager och icke effektuerade order.

Källa: Bureau of the Census Catalog 1967.

5. Leveranser, lager och order inom industrin

Periodicitet: Månatlig.

Uppgiftslämnare: Urval av de företag som ingår i den årliga industriundersökningen (se II.3).

Infordrade uppgifter: Värdet av leveranser, lager och order efter marknadsgrupper; lager fördelat efter fabrikationsstadium, icke effektuerade order.

Källa: Bureau of the Census Catalog 1967.

6. Exportförsäljning av varaktiga varor inom industrin

Periodicitet: Månatlig.

Uppgiftslämnare: Urval av företag som exporterar varaktiga varor.

Infordrade uppgifter: Uppgifter om exporten av varaktiga varor.

Källor: Business Statistics 1967 och Bureau of the Census Catalog 1967.

III INRIKESHANDEL

1. Räkning av arbetsställen inom handeln

Periodicitet: Vart 5:e år.

Uppgiftslämnare: Detaljhandel: I princip alla arbetsställen inom detaljhandeln. För företag utan anställda togs dock uppgifter endast från inkomstdeklarationerna.

Partihandel: Alla arbetsställen med 1 eller flera anställda.

Tjänster: I princip alla arbetsställen inom tjänstesektorn. För företag utan anställda togs uppgifter endast från inkomstdeklarationerna.

Infordrade uppgifter: I 1963 års räkning insamlades för detaljhandeln uppgifter om ägandeförhållanden, säljmetod, försäljningsintäkter på varugrupper och kundkategorier, om lokal delades med annat företag, totala antalet anställda och totala löner.

Uppgiftslämnandet för partihandeln omfattade ägandeförhållanden, säljmetod, försäljningsintäkter efter varor eller varugrupper samt kundkategorier, antal anställda, löner, mäklararvode eller provision, lager, utestående kundfordringar, kundförluster, lokal- yta, typ av partihandel (export, import, ren partihandel etc.).

Uppgiftslämnandet för tjänstesektorn omfattade ägandeförhållanden, omsättning, antal anställda, löner, samt speciella uppgifter för olika branscher, t. ex. utrustning på hotell och deras storlek, längden på gästernas besök, besöksfrekvens etc.

Källa: 1963 Census of Business.

2. Månadsrapport för detaljhandeln

Periodicitet: Månatlig.

Uppgiftslämnare: Urval av arbetsställen i detaljhandeln.

Infordrade uppgifter: Försäljning, utestående fordringar i slutet av månaden. Dessutom årligen värdet av varor i lager.

Källa: Bureau of the Census Catalog 1967.

3. Veckorapport för detaljhandeln

Periodicitet: Veckovis.

Uppgiftslämnare: Urval av arbetsställen som ingår i månadsrapporten för detaljhandeln (se III.2).

Infordrade uppgifter: Försäljningen fördelad på vissa varugrupper.

Källa: Bureau of the Census 1967.

4. Intäkter i servicenäringen

Periodicitet: Månatlig.

Uppgiftslämnare: Urval av arbetsställen inom vissa grenar av servicenäringarna.

Infordrade uppgifter: Intäkter.

Källa: Bureau of the Census Catalog 1967.

5. Försäljning och lager i partihandeln

Periodicitet: Månatlig.

Uppgiftslämnare: Urval av arbetsställen inom egentlig partihandel.

Infordrade uppgifter: Försäljning av varor och tjänster, lager av varor avsedda för försäljning med angivande av huvudsaklig varugrupp.

Källa: Bureau of the Census Catalog 1967.

IV UTRIKESHANDEL

1. Statistik över utrikeshandeln

Periodicitet: Löpande insamling. Månatliga och årliga sammanställningar.

Uppgiftslämnare: Leverantörer och mottagare av varor, tullen.

Infordrade uppgifter: Kvantitet och värde av importerade och exporterade varor efter varor och varugrupper, mottagare- och ursprungsland samt transportsätt.

Källa: Bureau of the Census Catalog 1967.

V BYGGNADSVVERKSAMHET

1. Byggnadstillstånd

Periodicitet: Månatlig.

Uppgiftslämnare: Urval av de lokala organ som lämnar byggnadstillstånd.

Infordrade uppgifter: Antal byggnadstillstånd fördelade på typ av byggnad, såsom bostadshus, industribyggnader, kontorsbyggnader, kyrkor etc. och för bostadshus uppgifter om antal lägenheter. Beräknade kostnader för byggnaderna.

Källa: Construction Review och Bureau of the Census Catalog 1967.

2. Påbörjad byggnation av bostadshus

Periodicitet: Månatlig och kvartalsvis.

Uppgiftslämnare: Urvalsundersökning av bostadshus som angivits påbörjade.

Infordrade uppgifter: Månadsvis uppgifter om antal lägenheter i enfamiljshus och flerfamiljshus. Kvartalsvis uppgifter om antal våningar i flerfamiljshus och antalet sovrum i lägenheter i flerfamiljshus.

Källa: Bureau of the Census Catalog 1967.

VI TRANSPORTVÄSEN

1. Räkning av arbetsställen inom transportväsendet

Räkningen år 1963 inskränktes till att omfatta endast sådana områden, som inte täcktes av annan privat eller offentlig statistik.

Periodicitet: Vart 5:e år.

Uppgiftslämnare:

Passagerartransporter: Urval av hushåll. Lämnas således utanför denna redogörelse.

Lastbilsbestånd och lastbilarnas användning: Urval av beviljade körtillstånd.

Varutransporter: Ca 1 million konossement och andra skeppshandlingar drogs från register hos ca 10 000 industriföretag (av en population på ca 250 000).

Företag som utför transporter med motorfordon: Samtliga företag som utför transporter med buss och ett urval av sådana som utför transporter med lastbil.

Infordrade uppgifter:

Lastbilsbestånd och lastbilarnas användning: Uppgifter om fordonets konstruktion och prestanda, eventuella släpvagnar, huvudsaklig användning, eventuell uthyrning, körsträcka, totalt och under året, antal timmar som föraren arbetat, vem utför reparationer och underhåll, reslängd, arbetsveckans längd, arbetsårets längd, samt vissa uppgifter om andra fordon som tillhör samma arbetsställe.

Varutransporter: Transporterad vara och dess vikt, färdsträcka, transportsätt, uppgifter om startpunkt och slutpunkt, arbetsställets storlek.

Företag som utför transporter med motorfordon: Ägandeförhållanden, huvudsakliga typer av utförda tjänster, driftsintäkter, utgifter samt vissa icke-finansiella uppgifter.

Källa: 1963 Census of Transportation.

VII KREDITVÄSEN

1. Bankstatistik

Banker i USA är organiserade både enligt delstatlig och federal lagstiftning. De »delstatliga» bankerna kontrolleras av myndigheter i respektive delstat och »nationella» banker av Comptroller of the Currency.

a. Uppgifter från Comptroller of the Currency

Periodicitet: Kvartalsvis och årlig.

Uppgiftslämnare: Banker i det nationella systemet.

Infordrade uppgifter: Inkomster och utgifter, uppgifter om strukturen i systemet.

The Federal Reserve System utövar centrala bankfunktioner i samarbete med US Treasury. I detta system ingår alla nationella banker och sådana delstatliga banker som frivilligt medverkar.

b. Uppgifter från Board of Governors of

the Federal Reserve System om de ingående delstatliga bankerna

Periodicitet: Kvartalsvis eller halvårsvis.

Uppgiftslämnare: Delstatliga banker anslutna till Federal Reserve System.

Infordrade uppgifter: Uppgifter från balansräkningar.

c. Federal Deposit Insurance Corporation insamlar och publicerar uppgifter om samtliga banker i landet

Periodicitet: Halvårsvis.

Uppgiftslämnare: Samtliga banker.

Infordrade uppgifter: Uppgifter från balansräkningar.

d. Board of Governors of the Federal Reserve System sammanställer uppgifter månadsvis för samtliga banker, där vissa uppskattningar dock göres

Periodicitet: Månatlig.

Uppgiftslämnare: I princip samtliga banker.

Infordrade uppgifter: Summariska uppgifter ingående i balansräkningar.

VIII LÖNER

Periodicitet: Månatlig.

Uppgiftslämnare: Urval av arbetsställen, exkl. arbetsställen inom jordbruk.

Infordrade uppgifter: Timlöner, veckolöner, arbetad tid, omsättning av arbetskraft.

Källa: Employment and Earnings, February 1969.

Bilaga 6 Information och samarbete mellan vissa samhällsorgan och företagen

6.1 Arbetsmarknadsstyrelsens kontakter med det privata näringslivet

av förste byråsekreterare A.-G. Leijon

Sammanfattning

I delegationer, samrådsgrupper och arbetsgrupper sker ett samarbete mellan styrelsen och företrädare för bl. a. det privata näringslivet. Samarbetet avser i första hand frågor av principiell betydelse.

Vissa ärenden skickas från styrelsen regelmässigt på remiss till arbetsmarknadens parter. Detta gäller t. ex. ramplaneringen av utbildningsverksamheten och yrkesvägledningsbyråns publikationer.

Företagen vänder sig ofta direkt till styrelsen för att få information om och bistånd med en viss verksamhet. Det kan gälla legoarbeten till skyddade verkstäder, enskilda beredskapsarbeten, möjligheterna att ta i anspråk investeringsfondsmedel, erhålla lokaliseringsstöd, statliga beställningar etc.

För vissa verksamhetsområden upprätthålls mera regelmässiga kontakter med näringslivet. Så är fallet t. ex. i fråga om uppföljningen av lokaliseringsverksamheten och personalplanläggningen för krigsproduktion.

Vid större företagsnedläggningar och i samband med lokaliseringsutbildning gör tjänstemän vid styrelsen regelmässigt besök vid berörda företag. Sådana direkta kontakter mellan styrelsen och företagen sker

dock även i övrigt när så är påkallat av särskilda omständigheter.

Inledning

Föreliggande redogörelse bör ses i samband med Bilaga 7.2 (s. 276), som behandlar arbetsmarknadsstyrelsens kontakter med privata företag beträffande dessas framtidsplaner.

Arbetsmarknadsstyrelsens kontakter med de privata företagen sker ofta via dessas organisationer. Med hänsyn härtill inleds promemorian med en uppräkningslista av de mera formaliserade och regelbundna återkommande kontakter som styrelsen har med företrädare för det privata näringslivet. Härfter följer en byråvis genomgång av de olika verksamheter som kan ge anledning till direkta kontakter mellan styrelsen och privata företag. De kontakter som sker via länsarbetsnämnderna belyses i Bilaga 6.2 (s. 251). Se även hearing 1.4.

6.1.1 Delegationer, samrådsgrupper etc.

I instruktionen för AMS (SFS 1965, nr 667) fastslås, att inom styrelsen skall finnas en arbetslöshetsförsäkringsdelegation samt de ytterligare delegationer, som Kungl. Maj:t vid behov utser. F. n. finns tre sådana delegationer.

För beredning av viss ärendegrupp eller för överläggning om och planering av viss

verksamhet med anlitande av experter och sakkunniga kan vidare tillsättas samrådsgrupper av styrelsen i plenum eller arbetsgrupper av generaldirektören. Ett antal sådana är i verksamhet. Därutöver finns s. k. samarbetsdelegationer, i vilka ingår statliga verk, som AMS har ett nära samarbete med.

I *arbetsvårdsdelegationen* ingår generaldirektören (ordf.), avdelningschefen (v. ordf.) samt representanter dels för socialstyrelsen, riksförsäkringsverket och skolöverstyrelsen dels för enskilda handikapporganisationer och Svenska centralkommittén för rehabilitering. Till delegationen har adjungerats företrädare för parterna på arbetsmarknaden. På initiativ av de deltagande organisationerna eller av ordföranden upptas till diskussion större principiella frågor, som rör arbetsvården. Rent formellt är delegationen ett rådgivande organ. Den samlas två till tre gånger om året.

Lönedelegationen utgörs av generaldirektören (ordf.), chefen för styrelsens arbetsvårdsbyrå (v. ordf.) och fem av Kungl. Maj:t särskilt utsedda ledamöter, vilka tillhör SAV, SAF, LO, TCO och SACO. I styrelsens ställe handlägger delegationen ärenden rörande löneförmåner vid arkivarbete och musikerhjälp. *Framställningar till Kungl. Maj:t om anslag samt frågor av större betydelse för den allmänna arbetsmarknadspolitiken skall dock handläggas av styrelsen i dess ordinarie sammansättning.* Delegationen har dock rätt yttra sig i sådana frågor, som berör dess verksamhetsområde. Delegationen samlas sällan.

Samrådsgruppen för halvskyddad sysselsättning utgörs av representanter för SAF, LO och TCO (en från vardera). Ordförande är avdelningschefen. Till gruppen kan ärenden av principiell och svårbedömd natur angående inrättande av verksamhet eller placering av enskilda arbetstagare hänskjutas för yttrande. Den samlas rätt sällan. Ledamöterna far ibland ut till företag för att kunna bilda sig en uppfattning om problemen på ort och ställe.

Arbetsgruppen för byggarbetsmarknaden. Generaldirektören är ordf., överdirektören

v. ordf., och vidare representeras arbetsgivar- och arbetstagar- sidan av tre ledamöter och arbetstagar- sidan av lika många. Arbetsgruppen skall på det informerande och rådgivande planet diskutera frågor rörande byggnadsverksamhetens arbetsmarknad. Den samlas en gång i kvartalet.

Arbetsgruppen för jordbrukets arbetsmarknad, är ett forum, där representanter för bransch-, arbetsgivar- och arbetstagar- organisationerna samt styrelsen skall mötas och diskutera olika frågor betr. jordbrukets arbetsmarknad. Generaldirektören är ordf. och överdirektören v. ordf. Vidare representeras Lantbruksstyrelsen och RLF i denna grupp, som får betraktas som ett rådgivande organ. Man träffas årligen, oftare om så anses nödvändigt.

Arbetsgruppen för lokaliseringsärenden. I denna är generaldirektören ordförande och ensam beslutande. Gruppens övriga ledamöter, en från SAF, en från LO, en från TCO och en representant för RLF intar en rådgivande ställning. Gruppen samlas ungefär en gång i månaden.

Arbetsgruppen för praktikförmedlingsfrågor är ett centralt rådgivande organ rörande praktik- och feriearbetsförmedling. Överdirektören är dess ordförande, och dennes ställföreträdare är chefen för styrelsens arbetsförmedlingsbyrå. Vidare finns representanter för civildepartementet, UKÄ, SÖ, Svenska Kommunförbundet och SAF (en från varje). Löntagarorganisationerna företräds genom LO, TCO och SACO, de studerande av SFS. De frågor gruppen ägnar sig åt är t. ex. utrymmet för praktik på arbetsmarknaden i olika konjunkturlägen, förmedlingsverksamhetens organisation, omfattning och sätt att fungera, personalorganisatoriska frågor betr. praktikförmedlingen samt elevernas praktikförhållanden på olika arbetsplatser. Som regel sammanträder gruppen två gånger årligen.

Arbetsgruppen för skogsbrukets arbetsmarknad har sitt ursprung i en utredning inom AMS i början av 1950-talet. Generaldirektören är dess ordförande och överdirektören dess vice ordförande. I övrigt representeras AMS av en skoglig expert samt

Domänstyrelsen och Skogsstyrelsen av var sin ledamot. Arbetsgivar- och arbetstagarparterna och branschorganisationer är också företrädare i gruppen, som uteslutande är ett rådgivande organ. Man samlas två gånger årligen och diskuterar aktuella frågor rörande skogsbrukets arbetsmarknad. Inte bara sysselsättningsfrågor tas upp, även utbildningsfrågor, beredskapsarbeten m. m. brukar förekomma.

Arbetsgruppen för ökad arbetsmarknadsinformation för familjerna. Representerade i gruppen är förutom Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetsmarknadens kvinnonämnd, Arbetsmarknadens yrkesråd, SAF, LO, TCO och SACO. En av gruppens huvuduppgifter är att sprida information om de möjligheter kvinnan har på arbetsmarknaden. Det förekommer att arbetsgruppen gör företagsbesök i syfte att diskutera rekryteringsfrågor, anpassningsproblem etc.

Samarbetsdelegationen för centrala omskolningskurser m. m. Ett samrådsorgan mellan AMS och SÖ. Generaldirektören för sistnämnda verk är ordförande. Utöver verksamhetsrepresentanter finns en ledamot vardera från SAF, LO och TCO. Delegationen samlas ett par gånger om året och diskuterar större frågor betr. planeringen av kursverksamheten inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen.

I samarbetskommittén för beredskapsplanläggning ingår utöver tjänstemän från AMS även representanter från SAF, LO och TCO. Samarbetskommittén sammanträder ca två gånger per år.

6.1.2 Arbetsförmedlingsbyrån

Kontakterna med enskilda arbetsgivare sker huvudsakligen mellan dessa och länsarbetsnämnderna och förmedlingarna. Men även inom byråns olika sektioner har man i vissa fall direkta kontakter med näringslivet.

Inom utbildningssektionen inhämtar man varje år förslag till ramplaner för utbildningsverksamheten under kommande budgetår. Efter beredning remitteras förslagen till arbetsmarknadens parter för yttrande om inriktningen, omfattningen, lokalisering-

en, tidsplaneringen etc. Även förslag till ny utbildning som aktualiseras vid sidan av ramplaneringen remitteras till parterna. Vid behov tas då också direkta kontakter med enskilda företag.

Vid större eller för den lokala arbetsmarknaden mer genomgripande nedläggningar och driftsinskränkningar besöks det berörda företaget av en för sådana frågor särskilt avdelad tjänsteman inom arbetsförmedlingsbyrån. Han deltar i omställningskommitténs sammanträden samt informerar sig i övrigt om läget, planerade åtgärder och den väntade framtida utvecklingen. På byrån finns vidare en tjänsteman med uppgift att genom bl. a. företagsbesök följa upp lokaliseringsutbildningen. Enskilda tjänstemän och grupper av tjänstemän gör vidare företagsbesök för att informera sig om t. ex. anpassningsproblem för viss arbetskraft.

Som exempel på åtgärder som syftar till att sprida information om olika verksamheter kan nämnas spridandet av Kurskatalogen, som ger upplysningar om arbetsmarknadsutbildningen, samt konferenser om bl. a. kvinnlig arbetskraft. I det senare fallet är syftet även att styrelsen skall få motta information och synpunkter från bl. a. det enskilda näringslivet.

Slutligen förekommer även direkta kontakter mellan företagen och byråns olika sektioner, när så är påkallat av särskilda omständigheter. Det kan gälla t. ex. aktioner för att tillgodose väntade större rekryteringsbehov eller för särskild uppföljning av utveckling och framtidsplaner inom olika branscher.

6.1.3 Yrkesvägledningsbyrån

Inom Y-byrån förekommer regelbundet kontakter med näringslivet främst i samband med den ständiga bevakningen av förhållandena inom olika yrkes- och utbildningsområden. Dessa kontakter sker till övervägande del via arbetsmarknadens olika organisationer. I stor utsträckning rör det sig om telefonkontakter och skriftväxling, men personliga besök förekommer i rätt stor omfattning särskilt i samband med utred-

ningsarbeten för olika publikationer t. ex. Svenskt Yrkeslexikon.

I viss utsträckning förekommer att företagsbesök anordnas för såväl enskilda tjänstemän som grupper, utan att besöken direkt är samordnade med utredningsarbeten.

Mer formaliserade kontakter sker i första hand dels inom referensgruppen för studie och yrkesorientering samt yrkesvägledning i skolan, dels inom redaktionskommittén för yrkesorienterande material. I bägge ingår representanter för bl. a. AMS, SÖ och det enskilda näringslivet.

6.1.4 Tekniska byrån

Kontakter mellan de privata företagen och tekniska byrån sker i regel i frågor som rör beredskapsarbeten. Kontakterna aktualiseras huvudsakligen i samband med dels att AMS lämnar statsbidrag till utförande av enskilda beredskapsarbeten, dels att privata företag anlitas vid utförande av beredskapsarbeten i AMS egen regi.

Kontakterna med föreningar, stiftelser och enskilda i samband med beredskapsarbete tas av länsarbetsnämnderna. Om nämnden finner att ett enskilt objekt erfordras för sysselsättningen av arbetslösa och det bedöms att objektet är lämpligt som beredskapsarbete inges en ansökan till styrelsen.

Vid utförande av beredskapsarbeten i AMS egen regi anlitas i de flesta fall entreprenörer för hela eller någon del av projektet.

Förutom ovan angivna verksamhet driver tekniska byrån genom den nyinrättade industri- och verkstadssektionen industriella beredskapsarbetsplatser i egen regi.

Arbetsanskaffningen till dessa industriella enheter sker genom en arbetsgrupp inom sektionen. Kontakter sker dels med vissa statliga verk, som Kriminalvårdsstyrelsen, Försvarets Materielverk och Försvarets Fabriksverks Överskottsförsäljning, samt dels med privata företag.

Den kontaktverksamhet som tidigare legat på arbetsvårdsbyråns verkstadssektion har överflyttats till tekniska byråns industri- och verkstadssektion, som utöver anskaff-

ning av arbetsuppgifter för den i egen regi drivna industriella verksamheten även i viss utsträckning skall medverka vid arbetsanskaffning till skyddade verkstäder.

Detta sker bl. a. genom distribution av kataloger med uppgift om produktionsinriktning m. m. vid verkstäderna för skyddat arbete. Ofta vänder sig företag direkt till sektionen för att få legoarbeten förmedlade till lämplig verkstad.

De skyddade verkstäderna å sin sida vänder sig även till sektionen för att få hjälp med att från annan del av landet ordna arbetsobjekt, varvid sektionen tager kontakt med lämpliga företag.

Sektionen söker dessutom skapa kontakter med industrier och koncerner som beräknas vara beredda att kontinuerligt lägga ut detaljer eller halvfabrikat för sin produktion på skyddade verkstäder.

6.1.5 Lokaliseringsbyrån

För administrering och uppföljning av de företag som beviljats lokaliseringstöd samarbetar styrelsen med affärsbanker och andra kreditinstitut. Samarbetet med bankerna ålägger resp. bank dels att underrätta styrelsen om låntagaren får svårigheter att fullfölja sina förpliktelser dels att lämna styrelsen biträde vid uppföljning av ärendet.

Enligt de ändringar och tillägg i gällande bestämmelser som tillkommit genom SFS 353/68 skall vidare företagareföreningen i varje län biträda styrelsen vid den ekonomiska uppföljningen. Företagareföreningens granskningsarbete är delvis författningsmässigt reglerat men bestäms också av styrelsen. Normalt omfattar föreningens granskning företagets årsredovisning (– men kan avse kortare period). Resultatet delges styrelsen genom en särskild rapport som innehåller vissa nyckeltal rörande lönsamhet m. m.

Vid sidan av den rent formella granskningen genom företagareföreningarna förekommer ett mer informellt informationsutbyte inom de särskilda samrådsgrupper som utformats i stödlänen just för dessa ärenden. Samrådsgruppen består av planerings-

direktören, länsarbetsdirektören samt företagsreföreningens direktör.

6.1.6 Utredningsbyrån

Utredningsbyråns kontakter med privata företag berörs i Bilaga 7.2 (s. 276). Utöver den information från företagen som redovisas där har utredningsbyrån mera regelmässiga kontakter med privata företag i samband med framförallt statliga stödbeställningar och investeringsfondssystemet.

Fråga om stödbeställning skall rutinmässigt initieras av länsarbetsnämnden. Industriföretag vänder sig dock inte sällan till AMS för att få information om möjlighet att få antingen ordinarie statliga beställningar eller stödbeställningar. Information lämnas till företag och undantagsvis befordras information från företag till statliga myndigheter.

Till investeringsfond gjorda avsättningar skall stå under tillsyn av arbetsmarknadsstyrelsen. Hos styrelsen förs ett register över investeringsfonderna. Företagen är skyldiga att på anfordran till arbetsmarknadsstyrelsen lämna de uppgifter om fonden och fondens ianspråktagande samt planläggningen härför, som styrelsen anser erforderliga från arbetsmarknadssynpunkt. Det ankommer vidare på styrelsen att genom samråd med företag som gjort avsättning till investeringsfond verka för att fondens ianspråktagande i erforderlig utsträckning planläggs. Handhavandet av investeringsfonderna medför överhuvud taget för utredningsbyrån återkommande såväl skriftliga som muntliga kontakter med privata företag.

6.2 Länsarbetsnämndens och arbetsförmedlingarnas kontakter med näringslivet i Gävleborgs län

av länsarbetsdirektör V. Forsman

I det följande redovisas kortfattat de vanligast förekommande kontakterna i samarbetet mellan näringslivet och arbetsmarknadsorganen på regional nivå. På några punkter belyses samverkan närmare med exempel.

Sammanställningen bygger på erfarenheter från Gävleborgs län och gör för den skull inte anspråk på att täcka fältet i övrigt. Se även hearing 1.8.

6.2.1 Institutionellt betingade kontakter

För att länsarbetsnämnden och arbetsförmedlingarna skall kunna genomföra arbetsmarknadspolitiken ändamålsenligt, är ett nära samarbete med intressenterna på arbetsmarknaden av största betydelse. Genom förordningar och rekommendationer har särskilda organ bildats på länsplanet, i vilka arbetsmarknadens parter m. fl. är företrädade och vilka fungerar som beslutande eller enbart rådgivande instanser. De beskrives närmare nedan.

Länsarbetsnämnden, beslutande organ på regional nivå, består av bl. a. representanter för LO, SAF och TCO, två ledamöter från vardera av de två förstnämnda organisationerna och en från TCO. Länsarbetsnämnden brukar sammanträda 11 gånger årligen.

Länsarbetsnämnden in pleno beslutar huvudsakligen i frågor av större vikt eller av principiell betydelse rörande organisation och arbetsuppgifter. Men även enskilda företags förhållanden behandlas, då det gäller exempelvis driftsförändringar, som motiverar mera omfattande samhällsinsatser.

Byggarbetsnämnderna, länsarbetsnämndens rådgivande organ i frågor rörande byggarbetsmarknaden, består av bl. a. två ledamöter från vardera arbetsgivar- och arbetstagarparten. Den allmänna sektorn på byggsidan företrädes av kommunblocksrepresentanter. I Gävleborgs län verkar *tre* byggarbetsnämnder. Varje nämnd sammanträder 10 gånger per år.

Länsarbetsnämndens planeringsavdelning insamlar och sammanställer för byggarbetsnämndernas räkning uppgifter om pågående och planerade byggnadsinvesteringar och om tillgången på byggnadsarbetare. Med ledning av detta material utarbetas prognoser för den väntade sysselsättningen. Dessa i sin tur möjliggör för byggnadsnämnderna att rekommendera lämpliga starttider för enskilda byggnadsprojekt, att bedöma utbildnings-

behov m. m., så att man främjar en hög och jämn sysselsättning bland byggnadsarbetarna. I samma syfte har nämnderna vidare tagit initiativ till konferenser med byggherrar och konsultföretag, propagerat för förläggning av reparationsarbeten till vinterhalvåret och på annat sätt tagit till vara deras intressen, som närmast berörs av förhållandena på byggarbetsmarknaden.

Skogsbruksdelegationen, länsarbetsnämndens rådgivande organ i fråga om skogsbrukets arbetsmarknad, inrymmer bl. a. representanter utsedda på förslag av Föreningen Skogsbrukets Arbetsgivare, Domänverket, Sveriges Skogsägareföreningars Riksförbund, Svenska Skogsarbetareförbundet och RLF. Delegationen har vanligen två sammankomster per år. Vid dessa tillfällen överlägger man huvudsakligen om verkningarna av skogsbrukets rationalisering och samråder om lämpliga åtgärder för att bereda övertaliga skogsarbetare annan sysselsättning. Men man dryftar också rekryterings- och utbildningsfrågor inom skogsbruket m. m.

Samarbetsgruppen för jordbruksfrågor är länsarbetsnämndens rådgivande organ, när det gäller jordbrukets arbetsmarknad. I gruppen ingår företrädare för Skogs- och Lantarbetsgivareföreningen, Föreningsnämnden, RLF samt för lantbruks- och länsarbetsnämnderna. (Lantarbetareförbundet har inte låtit representera sig med hänsyn till det låga medlemsantalet i länet.)

Gruppen brukar sammanträda tre gånger per år. Bland mera betydelsefulla ärenden, som förekommit på dagordningen, må nämnas frågan om information till jordbrukare, som avser att lämna näringen, om arbetsmarknad och om arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel. Vidare har man inom gruppen diskuterat och initierat fortbildning av de jordbrukare, som planerar att utvidga sin rörelse eller att inrikta den på annan produktion.

Arbetsvårdsdelegationen, länsarbetsnämndens rådgivande organ beträffande arbetsmarknadsmässig rehabilitering av handikappade, har förutom representation för arbetsmarknadens parter företrädare för handikapporganisationer och för myndigheter, vil-

kas verksamhet berör arbetsvården. Delegationen sammanträder i allmänhet två gånger årligen.

Kursnämnder (fem i Gävleborgs län) för grupper av yrken, inom vilka arbetsmarknadsutbildning bedrivs av Skolöverstyrelsen, utses av länsarbetsnämnden. I varje kursnämnd ingår en representant för vardera arbetsgivar- och arbetstagarparten. Kursnämnd samlas för överläggningar en à två gånger per år och har till huvudsaklig uppgift att studera utbildningarnas innehåll och elevernas möjligheter att tillgodogöra sig dem samt att föreslå önskvärda förändringar i undervisningen.

Arbetslöshetsnämnder, kommunala organ med partsrepresentation, till vilkas sammanträden företrädare för den lokala arbetsförmedlingen inbjudes.

I en del län har man vidare bildat särskilda *samarbetsorgan* för *pryo- och praktikfrågor* med representanter för arbetsmarknadens parter. Dessutom kan företrädare för arbetsgivare och arbetstagare ingå i *kursstyrelserna för de centrala arbetslöshetskurserna*. Det förekommer också *lokala sysselsättningsnämnder*, i vilka en orts eller ett områdes arbetsmarknadsproblem kan diskuteras av berörda parter.

Utöver denna mera fast organiserade kontaktverksamhet kommer länsarbetsnämnden i beröring med näringslivsfrågor på olika sätt i samarbetet med andra institutioner. Nedan ges exempel härpå.

Länsarbetsdirektören deltar i *planeringsrådets* i länet sammanträden och ingår som ledamot i dess arbetsutskott tillsammans med planeringsdirektören hos länsstyrelsen och företagareföreningens direktör. Arbetsutskottet informerar företag, som önskar statligt lokaliseringsstöd, förbereder ärenden, som skall föreläggas planeringsrådet m. m.

Som exempel på den kontaktverksamhet arbetsutskottet bedriver må nämnas, att dess ledamöter ofta gemensamt besöker industrier, som anmält expansionsplaner, och på platsen studerar tomtmark och anläggningar samt tar del av handlingar, som belyser företagets ekonomiska utveckling. I anslutning härill brukar information ges om vill-

koren för statligt stöd och ansökningsformulären kommenteras.

Speciella initiativ för att stimulera befintliga företag till utvidgningar har tagits bl. a. i Ljusdalsregionen. Såunda hade arbetsutskottet vid två tillfällen våren 1968 i informativt syfte mottagningar för intresserade företagare på dagar som annonserats i pressen. Ett 30-tal industriidkare begagnade sig av denna möjlighet.

Dessutom förekommer det rätt ofta, att företag kontaktar något av ifrågavarande länsorgan med förfrågningar angående industrimark, lokaler, låne- och bidragsmöjligheter etc. För att tjänstemännen skall kunna hålla varann kontinuerligt informerade om denna sida av verksamheten, noterar man vissa data i ärendet på ett enkelt stencilerat formulär, som utväxlas mellan vederbörande.

I *företagareföreningen* ingår länsarbetsdirektören som suppleant och kallas till dess sammanträden. Där får han ta del av föreningens ekonomiska utredningar rörande enskilda företag i samband med ansökningar om lån och statliga kreditgarantier. I samband med den påbörjade försöksverksamheten med ett särskilt statligt stöd till sysselsättningar i glesbygden har en ny uppgift tillkommit, för vars genomförande samverkan sker mellan länsstyrelsen, företagareföreningen och länsarbetsnämnden.

Länsarbetsnämndens aktiveringsinspektör ingår som ledamot i *länsgruppen för planering och utbyggnad av dag- och fritidshem* och får i den verksamheten bl. a. del av näringslivets önskemål om tillsyn av förvärvsarbetandes barn.

Mer eller mindre perifert tangerar tjänstemän från länsarbetsnämnden frågor angående näringslivets förhållanden vid överläggningar med sådana organ som försäkringskassan och dess pensionsdelegation, övervakningsnämnden, landstingets samordningsorgan för rehabiliteringsverksamheten i länet m. fl.

6.2.2 Andra mera regelbundet förekommande kontakter

Konjunkturbarometern. Företag inom industri, byggnadsverksamhet m. fl. näringar lämnar varje kvartal uppgifter rörande orderingång, produktion, lagerhållning, sysselsättning m. m. till konjunkturinstitutet via länsarbetsnämnden. På grundval av detta material utarbetas de s. k. konjunkturbarometerrarna. Länsarbetsnämnden använder enkätsvaren från näringslivet för sin bedömning av sysselsättningsutvecklingen.

Arbetskraftsbarometern syftar till att klarlägga förhållandena för vissa personalgrupper med en mera omfattande yrkesutbildning. Uppgifterna inhämtas av länsarbetsnämnden hos företag för statistiska centralbyråns räkning en gång årligen.

Skogsbruksenkät angående avverkningsvolym, dagsverksåtgång m. m. inom skogsbruket genomföres varje kvartal. Länsarbetsnämnden, som vidarebefordrar inkommande svar till arbetsmarknadsstyrelsen, hämtar upplysningar ur detta material för utarbetande av sysselsättningsprognoser.

Byggnadsinventering angående sysselsättningen vid i gång varande byggnadsföretag utföres av länsarbetsnämnden en gång per kvartal. Byggherrar är skyldiga att lämna ifrågavarande uppgifter, som avser bl. a. totalkostnad för arbetet, nedlagda kostnader och antal sysselsatta vid inventeringstillfället samt beräknad arbetskraftsåtgång i fortsättningen.

Därutöver inforrdar länsarbetsnämnden en gång årligen uppgifter från näringslivet om *planerade investeringar* i byggnader under en två- respektive femårsperiod. Svårigheter föreligger i allmänhet att erhålla tillförlitliga upplysningar om investeringsobjekt på längre sikt än de allra närmast ligande åren.

Genom återkommande kontakter följer länsarbetsnämnden planläggningen av de projekt, som aviserats skola komma till utförande, och söker påverka byggherrarna att förlägga byggnationerna till tidpunkter som överensstämmer med önskemålen om en så jämn sysselsättning som möjligt.

Sysselsättningsprognoser utarbetas av länsarbetsnämnden fyra gånger per år. Som underlag härför brukar länsarbetsnämnden, som framhållits ovan, använda bl. a. konjunkturbarometern och skogsbruksenkäten. Men därutöver intervjuar länsarbetsnämnden representativa företag inom skilda branscher angående deras bedömning av sysselsättningen i första hand för närmaste halvårsperiod. Länsarbetsnämnden eftersträvar att inhämta dessa upplysningar vid personliga besök hos företagen eller telefonledes, men i flertalet fall nödgas nämnden av tidskäl begränsa sig till ett skriftligt förfarande.

Varselsystemet. Genom överenskommelse mellan parterna på arbetsmarknaden och arbetsmarknadsstyrelsen skall företag rapportera till länsarbetsnämnden uppsägning eller permittering på längre tid än två veckor av *minst fem anställda* senast två-fyra månader före åtgärdens ikraftträdande beroende på driftsförändringens omfattning och art.

För att underlätta omställning i samband med driftsinskränkningar äger länsarbetsnämnden påkalla, att en särskild samrådsgrupp tillsättes med representanter för arbetsgivaren, de anställda, kommunen och länsarbetsnämnden. I en folder har arbetsmarknadsstyrelsen *anvisat* lämpligt tillvägagångssätt vid omställning av arbetskraft. Länsarbetsnämnden har i huvudsak praktiserat de metoder, som föreslås i *anvisningarna*.

I detta sammanhang må nämnas, att en samrådsgrupp, som ursprungligen tillkommit för att underlätta en företagsnedläggning, kan komma att övergå i en rekryteringskommitté med uppgift att medverka till nyanställning och eventuellt till omskolning av personal, som en ny ägare av anläggningen behöver för sin produktion.

Det bör vidare påpekas, att företagen enligt en överenskommelse mellan bl. a. SAF och arbetsmarknadsstyrelsen rekommenderats att i god tid avisera större driftsutvidgningar. Därigenom kan ett samarbete i rekryteringsfrågor etableras, som främjar såväl det allmännas som enskilda intressen.

I syfte att främja planläggningen av ar-

betskraftens användning vid krig eller krigsfara besöker länsarbetsnämnden, vanligen gemensamt med representant för länsstyrelsen, krigsviktiga företag i regel en gång per fyraårsperiod.

6.2.3 Tillfälliga kontakter

Mellan de större företagens personalanställare och arbetsförmedlingens tjänstemän förekommer praktiskt taget dagligdags samarbete i rekryteringsfrågor. Tid efter annan sker mera fördjupade kontakter, då *speciella ärenden* diskuteras, t. ex. möjligheterna att sysselsätta handikappade, äldre och kvinnor i produktionen, och då information lämnas om förmåner såsom bidrag till halvskyddad sysselsättning, företagsutbildning, provanställning e. dyl.

Av länsarbetsnämnden utsedda *tillsynsmän* för kontroll av lokaliseringsutbildningen besöker regelbundet de företag som bedriver sådan verksamhet och rapporterar månatligen sina iakttagelser till nämnden. Också vid övrig företagsutbildning företas likartad kontroll genom länsarbetsnämndens tjänstemän.

Tid efter annan bedriver länsarbetsnämnden kollektiv, skriftlig *ackvisition av lediga arbetstillfällen* inom näringslivet. Denna aktivitet följes upp av de lokala arbetsförmedlingarna med personliga kontakter i anslutning till de enkätsvar som *erhållits*. Åtgärder av detta slag utgör ett värdefullt komplement till övriga försök att vidga ramen för efterfrågan på arbetskraft.

I detta sammanhang bör också nämnas förmedlingstjänstemännens studiebesök på arbetsplatser och företagens besök på arbetsförmedlingar och omskolningscentra i rekryteringssyfte. Vidare kan man erinra om tjänstemännens medverkan vid sammankomster, exempelvis med *föredrag* om arbetsmarknaden.

I samband med de senaste årens konjunkturdämpning har länsarbetsnämnden i ökad omfattning kommit i beröring med företagen, när det gällt exempelvis *investeringsfondernas användning* och möjligheterna att erhålla kommunala och statliga *stödbeställningar*. Frågor av denna art har ofta

föranlett rätt ingående resonemang om produktions- och sysselsättningsförhållanden vid företagen i fråga.

Också beträffande *annan service* påkallar företagen många gånger länsarbetsnämndens medverkan, t. ex. för att hjälpa till att lösa bostadsproblemen, tillrättalägga kommunikationer för pendlande arbetskraft osv. Introduktionen av nyrekryterad arbetskraft och anpassningsåtgärder i samband därmed tillhör vidare de angelägenheter, som mer och mer kräver samverkan mellan näringslivet och arbetsförmedlingen.

I fråga om *utländsk arbetskraft* sker kontakter bl. a. på grund av anmälda rekryteringsbehov, i samband med ansökningar om arbetstillstånd, språkundervisning och andra anpassningsåtgärder.

En annan beröringspunkt med företagarna utgör länsarbetsnämndens handläggningar av ansökningar om *anstånd med värnplikts-tjänstgöring*.

Sammanfattningsvis må betonas, att kontakterna mellan företagen och länsarbetsnämnden varierar mycket starkt med hänsyn till såväl frekvens som art och innehåll. Stundom leder samarbetet till rätt god inblick i företagens olika förhållanden, medan det i andra fall medför en mera yttlig kännedom om företagens situation. Många gånger kan upplysningar, som enskilda tjänstemän erhållit vid kontakt med ett företag och som kombineras med varann, ge en god, samlad bild av arbetsstället i fråga.

6.3 Länsbostadsnämndernas behov av uppgifter om förändringar i näringslivet

av länsbostadsdirektör Arne Carlsson

Länsbostadsnämnderna har behov av uppgifter om näringslivet och dess utvecklingstendenser i framför allt tre olika sammanhang: vid granskningen av *kommunala bostadsbyggnadsprogram*, vid *fördelningen* på kommun av *ramar* för beslut om statliga bostadslån och vid behandlingen av enskilda låneärenden närmast vid bedömningen av *husets varaktighet*. (Se även hearing 1.10.)

6.3.1 Kommunala bostadsbyggnadsprogram

Enligt lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande (SFS 1947: 523, ändr. 1967: 309) skall kommun i den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer (f. n. 435 kommuner) fortlöpande upprätta bostadsbyggnadsprogram i syfte att främja att bostadsbyggandet inom kommunen förbereds och genomförs på ett ändamålsenligt sätt.

Enligt av Kungl. Maj:t utfärdad kungörelse (SFS 1962: 655) skall bostadsbyggnadsprogram upprättas varje år och avse de fem närmast följande kalenderåren. Programmen skall innehålla en bedömning av det erforderliga och möjliga byggandet under perioden och en redovisning av de förutsättningar på vilka bedömningen bygger. Samråd skall därvid äga rum med länsbostadsnämnden och, i den mån så erfordras, med länsarbetsnämnden och övriga länsorgan.

Av kommun upprättat bostadsbyggnadsprogram skall överlämnas till länsbostadsnämnden, som har att med ledning av programmen lämna övriga länsorgan behövlig information.

Enligt av bostadsstyrelsen utfärdade anvisningar skall länsbostadsnämnden granska, bedöma och för länet sammanställa inkomna bostadsbyggnadsprogram. Granskningen avser i huvudsak det tekniska genomförandet av programarbetet. Bedömningen av programmen avser bl. a. rimligheten i de behovsprognoser som kommunerna gjort. Dessa prognoser grundar sig bl. a. på antaganden om befolkningsutvecklingen som i sin tur till en del är betingade av väntade förändringar inom näringslivet. För denna bedömning är länsbostadsnämnden i behov av så tillförlitliga uppgifter som möjligt om beräknade ökningar eller minskningar i sysselsättningen vid olika företag inom länet.

6.3.2 Fördelning av låneramar

Omfattningen av det statsbelånade bostadsbyggandet regleras genom att riksdagen an-

ger det antal lägenheter för vilket beslut om statliga bostadslån må meddelas (En samtidigt angiven ram i kronor har numera endast formell karaktär). Enligt förslag i årets statsverksproposition skall beslutet rörande långivningens omfattning avse en femårsperiod, dvs. fyra år utöver det löpande. Årets beslut kommer alltså att avse perioden 1969–1973. För de tre sista åren av denna period föreslås emellertid en ram för det statsbelånade bostadsbyggandet som uteslutande är avsedd att fördelas »på områden med klart expansivt näringsliv».

Av den ram som riksdagen beslutar innehåller Kungl. Maj:t en viss reserv för senare fördelning. Återstoden ställs till bostadsstyrelsens förfogande att av styrelsen fördelas på län. Av den preliminära ramen för beslut om bostadslån år 1969 har sålunda 85 000 lägenheter ställts till bostadsstyrelsens förfogande och 4 000 lägenheter innehållits som reserv.

De länen tilldelade andelarna av den totala låneramen skall sedan av länsbostadsnämnden fördelas i första hand på kommunblock. Efter förslag av vederbörande samarbetsnämnd beslutar nämnden sedan också om fördelning på kommun inom kommunblocken.

Grunden för dessa fördelningar är bostadsbyggnadsbehovet. Utgångspunkten för fördelningsarbetet tas i den senaste fastställda fördelningen. På riksplanet prövas denna med hänsyn till aktuella uppgifter om förändringar i befolkning och bostadsmarknadsläge samt utvidgningar och nyetableringar av större industriföretag och samhällseliga institutioner. Vidare beaktas uppgifter i de länsvis sammanställda kommunala bostadsbyggnadsprogrammen och annat material som länen redovisat som stöd för sin argumentering för ökat bostadsbyggande. På länsplanet beaktas uppgifter av i princip samma art som på riksplanet. I större utsträckning blir det emellertid här fråga om att ta hänsyn till föreliggande planer på industriell och samhällselig utbyggnad samt på sanering av undermålig bebyggelse. Vidare beaktas möjligheterna att på ett ra-

tionellt sätt genomföra större bostadsbyggnadsprojekt.

Vid fördelning av reserven – som också görs av bostadsmyndigheterna – beaktas i första hand sådana nyetableringar och utvidgningar av industriföretag som inte varit kända vid den ordinarie ramens fördelning samt behovet av att underlätta rekryteringen av arbetskraft genom att kunna erbjuda en bostad i samband med omflyttningen.

6.3.3 Husets varaktighet

En förutsättning för att statligt bostadslån skall kunna beviljas till ny- eller genomgripande ombyggnad av bostadshus är att det kan antas föreligga ett varaktigt behov av de bostäder och lokaler till vilka hänsyn tas vid beräkning av det s. k. låneunderlaget (bostadslånekungörelsens 6 §). Enligt bostadsstyrelsens anvisningar skall frågan om varaktigt behov föreligger bedömas bl. a. med beaktande av *försörjningsmöjligheterna* och befolkningsutvecklingen på längre sikt.

Riksdagen har vid flera tillfällen gjort uttalanden i fråga om den bedömning som här skall göras av länsbostadsnämnden.

År 1964 framhöll sålunda statsutskottet i sitt sedermera av riksdagen godkända utlåtande bl. a. följande.

Sysselsättningsläget på en ort kan givetvis inte undgå att utöva inflytande på ortens fastighetsmarknad. På orter med sysselsättningsvärigheter blir *efterfrågan* på bostadshus försvagad, vilket i sin tur *försämrar* möjligheterna att säkerställa statens fordran, därest bostadslån beviljas. Såsom utskottet anför vid frågans behandling föregående år är en bedömning av ortens sysselsättningsbetingelser ofrånkomlig, när myndigheterna skall ta ställning till en ansökan om bostadslån.

6.4 Angående behovet av samarbete mellan näringsliv och samhälle från planväsendets synpunkt

Vid en av samarbetsutredningen anordnad hearing (1.7) har planverkets chef, generaldirektör Lennart Holm, framfört vissa syn-

punkter på behovet av samarbete mellan näringsliv och samhälle i den fysiska planeringen. Utöver dessa synpunkter vill verket framhålla följande.

Målet för den långsiktiga fysiska samhällsplaneringen är att förbereda ett ur så många synpunkter som möjligt lämpligt ianspråktagande av olika områden. Detta mål uppnås genom utrednings- och planläggningsarbete som utmynnar i någon form av planstudie eller färdig plan. Inom ramen för denna plan bör såväl befolkning som näringsliv kunna tillfredsställa sina speciella krav på fysisk miljö.

Det säger sig självt att producenterna av dessa planer – politiker och planfackmän – väl måste känna till önskemålen från konsumenterna – människor och företag – för att kunna presterar en fullgod produkt. Här behövs med andra ord information. För att komma till verklig nytta i planarbetet bör denna information ge upplysningar om de krav som i olika långa perspektiv kommer att ställas från de båda konsumentkategoriernas sida.

Det behövs även information från samhällets planerande organ till näringslivet för att möjliggöra en väl balanserad utveckling. Företagen bör således kunna få upplysning om de övriga kvalitetskrav som samhället ställer för att därmed få möjlighet att genom jämförelse med egna önskemål göra urval mellan skilda utbyggnadsalternativ.

Planerings- och utbyggnadsarbetet utförs inom såväl samhället som näringslivet på skilda nivåer. Den mest konsekventa nivåindelningen föreligger inom samhället. Flera planeringsnivåer inom samhället saknar dock motsvarighet inom näringslivet, där i stället det enskilda företaget med viss central rådgivning eller konsulthjälp individuellt svarar för sin planering.

Tabell 1 visar schematiskt sambanden mellan samhällets planeringsnivåer och planerande organ samt motsvarande organ inom näringslivet.

Ur informationssynpunkt skulle det självfallet vara mycket värdefullt om näringslivet i större utsträckning än vad nu är fallet anpassar sig till en samplanering med

samhällets planeringsnivåer. Härigenom skulle säkerligen fruktbärande dialoger kunna uppstå mellan samhälle och näringsliv om gemensamma och för båda parter angelägna problem. I detta sammanhang må också framhållas vikten av att industrin vid sin kravformulering preciserar sig i termer som är relevanta för samhällsplaneringen. Detta kan exempelvis ske på likartat sätt som inom den enskilda och kooperativa detaljhandeln, där man centralt har tillgång till planteknisk expertis.

Med hänsyn till de samband som framgår av tabell 1 skulle en gruppering av företagen och en studie av de olika gruppernas gemensamma problem förmodligen kunna ge värdefulla informationer för de planerande samhällsorganen. Planeringen skulle mot bakgrunden av dessa studier kunna inriktas på att möjliggöra utbyggnad av sådana produktionsområden och distributionsapparater – fysisk miljö – som företagen själva eller deras organisationer bedömer som lämpliga samtidigt som avvägningar med tanke på andra funktionskrav göres. Med hänsynstagande till de varierande förutsättningarna på skilda orter bör samhället, i samband med att fysiska planer utarbetas, kunna lämna olika typer av företag sådana informationer att dessa kan göra väl grundade val av lokaliseringssorter och -områden.

En kort beskrivning av en del utvecklingsprojekt som planverket påbörjat eller avser att starta torde ge en konkretisering av här antydda samarbetsfrågor.

1. Storregional planering (Jfr landsdelsplan i tabell 1).

Planverket gavs våren 1966 av Kungl. Maj:t i uppdrag att »genom rådgivning och på annat sätt främja och söka samordna översiktlig planläggning av markanvändningen inom områden som berör flera län eller kommunblock». Projektet förutsätts i första hand omfatta västkusten, varvid särskild uppmärksamhet skall ägnas den problematik som aktualiserats i anslutning till in-

Tabell 1. Samband mellan samhällets planeringsnivåer och planerande organ samt motsvarande näringslivsorgan.

Samhällets planeringsnivåer ¹	Planerande organ		
	Statliga	Kommunala	Näringslivsorgan
1. Riksplan	Departement Centrala verk		Riksförbund Branschorg. Utredn.inst. m. fl.
2. Landsdelsplan	Centrala verk		Handelskammare Företagarför. m.fl.
3. Länsplan	Länsstyrelse	Landsting	Handelskammare Företagarför. m.fl.
4. Regionplan	Centrala verk	Regionplaneförb. Kommunförb. (Landsting)	Saknas ofta
5. Kommunblocksplan		Fullmäktigeförs. (Samarbetsnämnd)	Saknas ofta
6. Generalplan		Fullmäktigeförs. (Byggnadsnämnd)	Saknas ofta
7. Detaljplan		Se ovan	Saknas ofta
8. Situationsplan		Byggnadsnämnd	Ensk. företaget

¹ Kommentarer:

Riksplan Avser sektorplanerande organs riksomfattande planering, såsom vägverkets vägplanering skolöverstyrelsens högstadieplanering, bostadsstyrelsens bostadsbyggnadsprogram etc.

Till denna nivå hör också den förberedande fysiska riksplaneringen inom civildepartementet.

Landsdelsplan. Denna s.a.s. storregionala planeringsnivå är mest utvecklad inom sektorplaneringen men är också aktualiserad för syntesplanering inom vissa delar av landet, t ex Mälardalen, Väst-kusten, Öresundsområdet.

Länsplan. Syftar på de många skilda former av sektoriell planering som bedrivs inom länsstyrelserna.

Regionplan. Motsvarar i första hand det i BL angivna planinstitutet för översiktlig planering inom flera kommuner.

Kommunblocksplan. Avser en ännu ej formaliserad typ av syntesplanering inom ett block vilken syftar till att vara mera översiktlig än generalplanen.

Generalplan. Motsvarar det i BL angivna planinstitutet för översiktlig planering inom en kommun.

Detaljplan. Avser den produktionsförberedande planeringen av ett lokalt område. Som regel användes detaljplaneinstitutet enligt BL men på senare tid har utvecklats mellanplaner, s k dispositionsplaner.

Situationsplan. Sådan plan anger tomtens ordnande i fråga om bl. a. byggnaders lägen och skall fogas till byggnadslovhandlingarna.

dustrietableringen i Värö. Arbetet inriktas närmast på att bredda och fördjupa kunskapsunderlaget så att framtida planeringsbeslut på alla nivåer avseende det studerade området kan fattas på ett mera medvetet sätt än för närvarande. En redovisning skall göras i juli 1970. Studien syftar inte till en mera fullständig analys av alla de olika förhållanden som inverkar på den framtida strukturen utan har mera karaktären av en metodstudie avsedd att ge ett bättre grepp

om problemkomplexen i samband med bl. a. storindustriell etablering.

2. Länsinventering (Jfr länsplan i tabell 1)

Projektet syftar till att i ett enhetligt dokumentationssystem, grundat på kartor i skilda skalor, sammanställa och tillhandahålla underlagsmaterial för översiktlig samhällsplanering på central, regional och lokal nivå. Materialet avses omfatta bl. a. en översiktlig kartläggning av de tillgängliga mark-

resursernas egenskaper, den nuvarande markanvändningen samt förekomsten av restriktioner för markanvändningen och av planer för markens framtida användning. Arbetet utföres inom de olika länen enligt enhetliga arbetsprogram och redovisningssystem utarbetade av de olika centrala myndigheter inom vilkas förvaltningsområde de studerade objekten eller verksamheterna faller. Materialet, som på detta sätt avses bli jämförbart över hela landet, kommer bl. a. att redovisa ett antal faktorer och bedömningar av värde för näringslivets lokaliserings- och framtidsbedömningar.

3. Planering i kommunblock (Jfr kommunblocksplan i tabell 1)

Planverket har givit hög prioritet åt metodstudier beträffande den översiktliga planeringen inom kommunblocken. Eftersom sådan planering skall omfatta en hel näringsgeografisk region med alla dess komponenter – tätorter, glesbebyggelse, fritidsområden, arbetsområden, kommunikationer osv. – är den av delvis nytt och därför oprövat slag. Även denna art av planering måste anses vara av stort intresse för näringslivet eftersom den anger förutsättningarna inom en näringsregion.

4. Sammanställning av myndighetsnormer

Ett flertal statliga myndigheter ger ut normer eller andra anvisningar med normerande verkan inom den fysiska planeringens område. Det kan då vara svårt för planerare både inom samhälls- och näringssektorn samt för allmänheten att kunna överblicka var dessa normer griper in. Avsikten med projektet är att karakterisera myndighetsnormerna med korta beskrivningar och med nyckelord som sammanförs i register.

5. Inventering av planerarpraxis

En mängd regler existerar i den fysiska planeringen som inte finns formulerade och/eller som inte är reglerade av statlig myndighet. Exempelvis finns det tumregler eller lokal praxis för minsta avstånd mellan bo-

stadshus, maximalt gångavstånd till butik eller för dimensionering och lokalisering av industriområden. I avsikt att klarlägga denna planerarpraxis, genomförs en enkät till ett antal konsultkontor och stadsbyggnadskontor samt till vissa byggande och förvaltande organ.

6. Beskrivning av näringslivets krav på fysisk miljö

Inom planverket har tillsatts en arbetsgrupp med uppgift att genom inventeringar och utvecklingsarbete kunna presentera material som beskriver de krav som näringslivet ställer på sin fysiska miljö. Kraven avses i sin första redovisning få karaktären av partsinlagor, som senare kommer att ställas gent emot andra intressen. Det förutsätts att sammanställningarna därmed kan nyttiggöras inom andra här nämnda projekt.

Inledande kontakter har tagits med Sveriges Industriförbund i syfte att inom förbundet förlägga vissa utredningsuppgifter om industrins krav på fysisk miljö och som berör såväl översiktsplaneringen som detaljplaneringen. Liknande kontakter förbereds med andra centrala branschorgan inom näringslivet.

7. Råd och anvisningar rörande handlingar och formell handläggning i planärenden (Jfr detaljplan i tabell 1)

Inom verket har utarbetats förslag till anvisningar för i första hand planärenden som går till fastställelse, alltså detaljplaner. Syftet är att systematisera och enhetliggöra de rutiner för samråd och samverkan, som stadgas i byggnadslagstiftningen vid upprättande av plan samt lämna exempel på handlingarnas utformning. Av särskilt intresse i detta sammanhang är anvisningarna beträffande det s. k. samrådet under planarbetets gång. Enligt dessa anvisningar skall en samrådsredogörelse vara avfattad i särskild handling, av vilken framgår alla de kontakter som tagits med myndigheter och andra parter bl. a. med näringslivets organ, och vidare vad samrådet utmynnat i, alltså ej enbart att samråd ägt rum, vilket tidigare var

Tabell 2. Inrikes godstransportarbetet 1950—1980.

	1950	1955	1961	1964	1970	1980
<i>A. Absolut fördelning, miljarder tonkilometer:</i>						
Lastbil	2,7	4,4	7,5	9,9	ca 16	27—32
Järnväg	8,6	10,3	11,1	12,9	ca 16	17—23
(därav lapplandsmalm)	(1,8)	(2,1)	(2,5)	(3,0)	(ca 4)	(..)
Sjöfart	2,4	2,5	2,4	2,7		3,7—4,3
Totalt	13,7	17,2	21,0	25,5	ca 35	48,3—58,8
Därav lokaltransport (t o m 100 km)	2,6	ca 4	5,9	7,5	ca 10	..
<i>B. Relativ fördelning, procent:</i>						
Lastbil	20	26	36	39	45 à 46	50 à 60
Järnväg	63	60	53	50	45 à 46	32 à 43
Sjöfart	17	14	11	11	ca 9	7 à 8
Totalt	100	100	100	100	100	100
Därav lokaltransport (t o m 100 km)	19	23	28	29	29	..

Källa: SOU 1966: 69 s 48, 157—168 och 170.

tillräckligt. Både positiva och negativa synpunkter bör därvid kortfattat redovisas.

6.5 Synpunkter på effekten ur vägbyggnadssynpunkt av alltför snabba lokaliseringsbeslut

av tekniske direktören P. O. Tjällgren

Den moderna trafiken ställer höga krav på vägnätets utbyggnad ur såväl trafikekonomisk som trafiksäkerhetsteknisk synpunkt. De sammanlagda transportkostnaderna upptar en betydande del av nationalbudgeten. Ökningen i trafikvolym på det svenska vägnätet uppgår till storleksordningen 6–10 % per år. År 1968 uppgick bilantalet till ca 2 225 000 fordon. Härav utgjorde ca 140 000 lastbilar. Den relativa andelen lastbilar minskar samtidigt som lastbilarnas andel av transporterna ökar.

1965 års långtidsutrednings beräkning av det inrikes godstransportarbetets nuvarande omfattning och fördelning på transportmedel samt prognos för åren 1970 och 1980 framgår av tabell 2 ovan.

Av det totala inrikes godstransportarbetets ökning under perioden 1950–1964 på

i genomsnitt ca 4,2 % per år beräknades i runt tal två tredjedelar hänföra sig till en ökning av de transporterade godsmängderna (3 à 3,5 % per år) och en tredjedel till en ökning av transportavstånden¹. Ökningen av lastbilarnas samlade transportarbete under perioden 1950–1964 uppgick enligt samma beräkning till nära 10 % per år, varav ungefär en tredjedel hänförde sig till ökad godsmängd (ca 3,5 % per år) och två tredjedelar till ökning av medeltransportavstånden.²

För lastbilstrafikens del skulle således förändringen av avståndskomponenten ha betytt mest, medan för övriga transportmedel godsmängdens ökning har haft störst betydelse.

Prognosen över totala transportarbetets förändring baseras på vissa antaganden om förhållandet mellan tillväxten av BNP och ökningen av det inrikes godstransportarbetet. Det alternativ som möjligen kan sägas framstå som ett huvudalternativ innebär att transportarbetets elasticitet med avseende på BNP uppgår till ca 1,2 à 1,3, dvs

¹ SOU 1966: 69 s 45.

² SOU 1966: 69 s 48.

för varje procents ökning av BNP tillväxer godstransportarbetet med 1,2 à 1,3 procent. Tillväxten av nationalprodukten i fasta priser under perioden fram till 1980 har i prognosen antagits uppgå till 4,2 % per år vilket vid ett elasticitetstal 1,2 à 1,3 ger en ökning av godstransportarbetet på ca 5,0 à 5,5 % per år. Detta motsvarar en ökning av det inrikes godstransportarbetet från 25,5 miljarder tonkm år 1964 till ca 55 à 60 miljarder tonkm år 1980 (jfr tabell).

Lastbilarnas godstransportarbete beräknades enligt prognosen öka med i medeltal 8 procent per år mellan 1964 och 1970 och med 5,5 à 7 procent mellan 1970 och 1980. Prognosen innebär således, att lastbilstransporternas tillväxttakt successivt kommer att sjunka i framtiden. Som skäl härför nämns bl. a. en förväntad förbättring av järnvägens konkurrensförmåga gentemot lastbilstrafiken.³

Trafikutvecklingen i landet accentuerar kraven på en integrering av vägnätets utveckling med samhällets utbyggnad. Det är med andra ord väsentligt att rätt väg byggs med rätt standard, rätt sträckning och vid rätt tidpunkt.

Med syfte att erhålla de ovannämnda effekterna utvecklas och introduceras inom statens vägverk ett nytt planläggningssystem för väghållningen. Systemet innesluter såväl långsiktig planläggning som mer produktionsbetonad planering. Nedan följer en summarisk beskrivning av detta planläggningssystem.

Systemet är uppbyggt i följande huvuddelar.

Översiktlig vägplanering, vilken som resultat ger underlag för den statliga vägpolitiken och därmed även styr verkets bedömning av policyfrågor.

Behovsinventering, vilken resulterar i en behovsplan som utgör en förteckning över de aktuella investeringsbehoven, vägprojekten, under den närmaste femtonårsperioden. Dessa behov bedöms emot de kriterier beträffande standard etc. som erhållits från den översiktliga vägplaneringen.

Långtidsplanering, varigenom de av behovsplanens vägprojekt som kan komma till

utförande inom den närmaste tioårsperioden inordnas i tidsföljd. Vid denna prioritering spelar de ekonomiska argumenten en stor roll och därför utnyttjas en av vägverket utvecklad modell för beräkning av s. k. lönsamhetstal för de olika vägprojekten. Modellen är baserad på kapitalvärdesprincipen. Det finns emellertid även andra argument som kan påverka prioriteringen såsom sociala, politiska och krav på kontinuitet i vägnätets utbyggnad.

Flerårsplanering, vilken är författningssenlig och som omfattar redovisning av vägbggnadsprojekten under den närmaste femårsperioden.

Resultatet av aktiviteterna inom det ovan angivna långsiktiga planläggningssystemet bör, bl. a. genom verkets aktiva deltagande i samhällsplaneringen, bli direkt anpassat till samhällets utveckling inom den ram som anges av den statliga trafikpolitiken. Därför synes ett sådant system vara en förutsättning för tillgodoseendet av de krav som kan ställas på verksamheten ur samhällsekonomisk synpunkt.

Programbudget byggande, vars resultat omfattar en produktionsekonomisk planering av de vägprojekt som avses komma till utförande inom den närmaste treårsperioden. I budgeten anges medelstilldelning, erforderliga arbetskraftsresurser, byggnadstid etc. Programbudget byggande är genom sin uppläggning direkt anpassad till de företagsekonomiska konsekvenserna.

Hela planläggningssystemet har utformats som en rullande planläggning fram mot detaljprojekteringsstadiet och byggandet. Allteftersom projekteringen av resp. vägföretag framskrider förfinas informationerna om kostnader och konsekvenser. Därigenom ökas möjligheterna till ett optimalt inpassande av projekten i tidsföljd under iakttagande av samhällets utbyggnad.

Ett vägprojekt befinner sig bl. a. på grund av en nödvändig anpassning till samhällsutbyggandet i övrigt en ganska lång tid inom den process som omfattar planläggning – projektering – byggande. En tidsperiod av

³ SOU 1966: 69 s 157.

Lokalisering	Utredning	Detaljproj.	Förplan.	Byggande
8	5—6	3	1	0

storleksordningen 5–10 år är ganska vanlig för ett projekt av normal storleksordning. Av denna tid åtgår 1–2 år till detaljprojekteringsstadiet och 2–3 år till byggnadsstadiet. Den övriga tiden av processen åtgår till lokalisering och utredning av alternativa linjesträckningar under iakttagande bl. a. av projektets roll i den fysiska samhällsplaneringen. På grund av vägprojektens storleksordning kan en indelning i två eller flera utbyggnadsetapper vara nödvändig. Ett sådant förhållande kan få till följd att den fulla effekten av investerade medel i många fall inte erhålles förrän hela vägsträckan är utbyggd.

Projekteringsprocessen omfattar principiellt fyra olika stadier som ett normalt vägföretag passerar före byggnadsstadiet, nämligen

Lokaliseringsstadiet, som omfattar utredning av principerna för det aktuella vägnätets utbyggnad. Resultatet består i ställningstaganden till standard för aktuellt vägprojekt, baserade på trafikprognoser, förslag till huvudsträckningar, terrängkorridorer, samt planläggning av den fortsatta utredningen.

Utredningsstadiet omfattar en mera detaljerad undersökning av möjliga väglinjealternativ inom lokaliseringsstadiets huvudsträckningar. Resultatet blir förslag till väglinje och principutformning och lokalisering av knutpunkter, trafikplatser och vägska.

Detaljprojekteringsstadiet omfattar projektering av vägkroppen för utredningsstadiets väglinje. Resultatet arbetsritningar för vägbyggandet och erforderliga handlingar för den formella fastställelseprövningen.

Förplaneringsstadiet omfattar planering av projektet ur byggnadssynpunkt och resultatet utgör förberedelse till produktionsplaneringen för byggandet.

Ovanstående enkla schema visar projekteringsprocessens stadier i tidsföljd (år).

Uppbyggnaden av projekteringsprocessen

anpassas till långtidsplanläggningssystemet så att de informationer som erfordras för ställningstagande ur prioriteringssynpunkt föreligger vid rätt tidpunkt.

Planläggningssystemet inrymmer i sig en begränsad grad av flexibilitet, vilket är nödvändigt för en smidig anpassning till samhällets utbyggnad. Anpassningar och ändringar i prioritetsordningen mellan olika projekt bör emellertid ske i god tid före byggnadsstadiet, dels av de skäl som berörts ovan och dels på grund av tröghet i resurslokaliseringen. Produktionsplaneringen är känslig för alltför stora omkastningar bland projekten. Vid ändringar i prioritetsordningen är det nödvändigt att noga se upp med de trafik- och samhällsekonomiska effekterna eftersom ändringar i allmänhet ej berör enbart ett eller två projekt utan kan komma att förorsaka senareläggningar av ett större eller mindre antal på grund av att den tillgängliga totala investeringsramen är fixerad.

På grund av ovannämnda omständigheter betyder alltför snabba beslut i lokaliseringsfrågor problem ur vägbyggnadssynpunkt. Olika typer av lokaliseringsobjekt har av naturliga skäl olika inverkan på vägnätet, beroende på objektets trafikallsträng.

Nedläggning av flottning eller utbyggnad av massafabriker och timmerterminaler är exempel på objekt som är betydande trafikallstrare. Tidiga besked om lokalisering av sådana objekt medger för vägverket ökade möjligheter till anpassning av vägnätet till de nya behoven antingen genom investeringsåtgärder eller genom förstärknings- eller förbättringsåtgärder, medan sena besked innebär transportproblem för objektet ifråga. Industrielokaliseringen ställer ofta större krav på vägsystemets bärighet än på den geometriska utformningen och därför kan en förstärkning av bärigheten och ombyggnad av de svagare broarna vara tillfyllest. Dessa förenklade åtgärder kan i begränsade fall lösa de problem som okoordinerade

lokaliseringsbeslut för med sig. Man måste emellertid räkna med att ju tidigare ett lokaliseringsbeslut meddelas vägmyndigheten desto större blir möjligheten att optimera de transportkostnader som beslutet för med sig dels för objektet och dels för samhället.

(Se även hearing 1.6.)

Bilaga 7 Sammanställningar beträffande företagens nuvarande uppgiftslämnande i fråga om plandata

7.1 Statistikgrenar hos SCB med inslag av plandata¹

1 Inledning

Nedan lämnas en redogörelse från statistiska centralbyrån (SCB) för dem av verkets statistikgrenar som baseras på uppgifter från företag inom industri, byggnadsverksamhet, varuhandel samt transportverksamhet och som innehåller uppgifter om företagens planer för framtiden.

Följande statistikgrenar omfattas:

1. Investeringsenkäter för industrin
2. Exportenkäter för järn- och stålverk samt verkstadsindustri
3. Varvsenkäter
4. Forskningsstatistik för industrin
5. Byggnadsinventeringar (inkl. planeeringsstatistik)
6. Investeringsstatistik för varuhandels- och finansföretag
7. Konjunkturbarometer för varuhandel
8. Investeringsstatistik för vissa delar av samfärdseln
9. Arbetskraftsbarometern

Dessa grenar utom forskningsstatistiken ingår i verkets reguljära program. Inom forskningsstatistiken för industrin har under de senaste åren utförts undersökningar vartannat år. För denna statistik disponeras emellertid inga permanenta medel, varför det f. n. är osäkert om verkets anslagssituation tillåter fortsatta undersökningar vartannat år. Några ytterligare undersökningar med planstatistiska inslag är f. n. inte ak-

tuella att ta upp på verkets program. Några tillfälliga undersökningar med företagsuppgifter om den framtida utvecklingen har inte genomförts under senaste tiden.

Redovisningen för de olika statistikgrenarna görs under följande delrubriker:

1. Uppläggning och innehåll
2. Syfte och användning
3. Resultatens offentliggörande
4. Urval och svarsfrekvens
5. Uppgiftsplikten och dess tillämpning
6. Insamlingsmetoder
7. Kontakter på företaget
8. Analys av planstatistiken

Under analysavsnitten har inte tagits upp den granskning som reguljärt görs av det inkomna primärmaterial²et och av framkomna resultat. Denna granskning kan bl. a. gå ut på att jämföra uppgifter för olika perioder i samma undersökning – ex post- och ex ante-uppgifter – eller att jämföra ex post- och ex ante-uppgifter för samma period från olika undersökningar. Granskningen kan i sin tur ge upphov till kontakter med uppgiftslämnarna i syfte att korrigera eller komplettera lämnade uppgifter. Under rubriken Analys av planstatistiken har lämnats information om i första hand konsumentorienterad analys på basis av materialet. Denna typ av analys har emellertid inte ansetts normalt tillhöra verkets arbetsuppgifter. Ett par utvecklingsprojekt be-

¹ Översikten har på begäran av samarbetsutredningen upprättats inom SCB.

Tabell 1.

Enkättillfälle	Investeringsperiod											
	år 1				år 2				år 3			
	1 kv	2 kv	3 kv	4 kv	1 kv	2 kv	3 kv	4 kv	1 kv	2 kv	3 kv	4 kv
Aug år 1	×	×	—	×	—	×	—	×	—			
Nov år 1		×	×	×	—	×	—	×	—			
Feb år 2			×	×	—	×	—	×	—			
Maj år 2	×	×	×	×	×	×	—	×				
Aug år 2					×	×	—	×	—	×	—	×
Nov år 2						×	×	×	—	×	—	×
Feb år 3							×	×	—	×	—	×
Maj år 3					×	×	×	×	×	×	—	×

drivs dock för närvarande i syfte att göra jämförelser mellan prognos och utfall och att ge underlag för förbättrade prognoser. Det ena projektet har anknytning till investeringsenkäterna för industrin, det andra till verkets samtliga statistikgrenar med anteciperingsdata.

2 Investeringsenkäter för industrin

Uppläggning och innehåll

Den årliga industristatistikens register omfattar ca 15 000 företag. Ur detta register är två urval dragna för investeringsenkäterna. Urvalen är konstruerade på följande sätt. Ur ett förstastegsurval om 3 500 företag (årsurvalet) är ett mindre urval om 1 500 företag (kvartalsurvalet) draget. Vid kvartalsundersökningarna i februari, augusti och november tillfrågas kvartalsurvalet, som lämnar kvartalsuppdelade uppgifter om investeringar, underhållsarbeten och lagerförändringar. Vid årsundersökningen i maj tillfrågas hela årsurvalet. De delar som inte ingår i kvartalsurvalet lämnar helårsvärden för investeringar, underhållskostnader och lagerförändringar, medan kvartalsurvalet även vid denna undersökning lämnar kvartalsuppdelade värden.

Investeringarna är den enda variabel för vilken företagen lämnar prognosuppgifter. De lämnas med viss fördelning på objekt. Redovisningen av investeringsuppgifterna i olika enkäter illustreras i tabell 1. I kolumnerna för år 2 framgår hur uppgifter insamlas för detta års olika delperioder, från första prognos till definitiva utfallsuppgifter.

Syfte och användning

Investeringsenkäternas syfte är att belysa industrins planerade och verkställda investeringar från prognosvärden via preliminära utfallsvärden till definitiva utfallsvärden. Vidare skall investeringsenkäterna redovisa såväl preliminära som definitiva uppgifter om industrins underhålls- och reparationskostnader och lagervolymförändringar och dessutom en gång årligen belysa industrins lagerstock, värde av tillgångar och vissa selsättningsuppgifter.

Investeringsenkäternas resultat används huvudsakligen som underlag för konjunkturbedömningar och huvudkonsumenter är konjunkturinstitutet, finansdepartementet, arbetsmarknadsstyrelsen, Sveriges industriförbund, Svenska arbetsgivareföreningen. Dessutom används resultaten av industriföretag.

Resultatens offentlighörande

Investeringsenkäternas resultat publiceras i första hand i Statistiska meddelanden, undergrupp I. Dessutom ingår vissa resultat i tabellerna i Allmän månadsstatistik, och i berättelsen Industri publiceras även investeringsuppgifter. Prognosuppgifterna publiceras dock endast i Statistiska meddelanden.

Urval och svarsfrekvens

Urvalets konstruktion beskrivs i tabell 2. Urvalsenheten är i princip företag. Företagen är stratifierade i 33 branscher och 8

Tabell 2. Population och urval i investeringsenkäterna

Stratum	Antal anställda 1966	Antal företag 1967 ¹	Enkäturval		Urvalssannolikhet i %	
			Årsurval	Kvartalsurval	Årsurval	Kvartalsurval
1	0— 4	754	153	115	20	15
2	5— 9	3 300	187	111	6	3
3	10— 49	6 449	1 489	335	23	5
4	50— 99	1 362	426	144	31	11
5	100—199	697	362	151	52	22
6	200—499	388	327	139	84	36
7	500—	324	324	324	100	100
8	Nyttillkomna efter 1966	1 993	232	232	12	12
	Totalt	15 267	3 500	1 551	23	10

¹ Antal företag i industristatistikens register; de minsta företagen (0—4 anställda) ingår endast i begränsad omfattning.

storleksgrupper. I storleksgruppen med mer än 500 anställda är samtliga företag med i urvalet. Urvalsfractionen minskar sedan med storleken; de minsta företagen har minst urvalssannolikhet.

Svarsfrekvensen varierar något mellan olika branscher och är i allmänhet högst vid årsundersökningen då företagen har längre tid till sitt förfogande och SCB kan sätta in större resurser på infordring. Vid årsundersökningen uppgår svarsfrekvensen i allmänhet till ca 95 %. Vid kvartalsundersökningarna medför tidspressen att man är nödsakad att acceptera en svarsfrekvens på 90 %.

Uppgiftsplikten och dess tillämpning

Uppgifterna till investeringsenkäterna är obligatoriska. I några fall har företag anmälts till åtal.

Insamlingsmetoder

Blanketter utsändes och insamlas direkt av SCB.

Kontakter på företaget

Blanketterna adresseras i allmänhet inte till någon bestämd person på företaget. Det förekommer dock i vissa fall att företagen begär en särskild adressering och dessa

önskemål försöker SCB att efterkomma. Blanketterna besvaras i allmänhet på ekonomiavdelningen och blankettifyllaren är vanligen ekonomichefen eller dennes assistent.

Analys av planstatistiken

Uppgifterna om investeringsplanerna medför vissa tolkningsproblem. Erfarenhetsmässigt föreligger en tendens till underskattning av den framtida investeringsutvecklingen. Ett särskilt projekt för en analys av de planstatistiska uppgifterna pågår. Tidigare har vissa analyser gjorts, i första hand inom konjunkturinstitutet. I publikationerna ingår en tabell, som för industrin totalt (inkl. och exkl. el-, gas- och vattenverk) jämför investeringsplanerna vid olika enkät-tillfällen med de faktiska utfallen.

3 Exportenkäter för järn- och stålverk samt verkstadsindustrin

Uppläggning och innehåll

Undersökningarna utförs två gånger årligen (februari och augusti) i branscherna järn- och stålverk samt verkstadsindustri (exkl. skeppsvarv).

Företagen tillfrågas om faktiska och beräknade exportleveranser, inkomna exportorder, leveransvärdet av totala exportor-

Tabell 3. Population och urval i verkstadsindustrin

Stratum	Antal anställda år 1966	Antal företag år 1967 ¹	Enkäturval januari 1968	Urvalssannolik- het i %
1	0— 4	89	0	0
2	5— 9	1 167	0	0
3	10— 49	2 400	80	3
4	50— 99	446	83	19
5	100—199	228	75	33
6	200—499	122	61	50
7	500—	90	90	100
8	Nyttillkomna efter 1966	315	20	6
9	*	8	8	100
Totalt		4 865	417	9

¹ Antal företag i industristatistikens register; de minsta företagen (0—4 anställda) ingår endast i begränsad omfattning.

* Järn- och stålverk med export av verkstadsprodukter

derstocken, faktisk och beräknad exportfördelning på länder och länderområden samt prisförväntningar tre halvår framåt (se vidare under Urval och svarsfrekvens).

Syfte och användning

Enkäten syftar till att ge underlag för prognoser över exportutvecklingen för järn- och stålprodukter samt verkstadsprodukter.

Huvudkonsument är konjunkturinstitutet.

Resultatens offentliggörande

Resultaten redovisas i **Statistiska meddelanden**, undergrupp I.

Urval och svarsfrekvens

Enkäterna omfattar vad gäller järn- och stålverk i princip samtliga större företag i branschen, ca 40 företag.

I verkstadsindustrin inhämtas uppgifter från ett slumpmässigt urval av företag, som delvis är gemensamt med urvalet för investeringsenkäterna för industrin. (Tabell 3)

Enkäten har uppdelats på två slag av blanketter. För järn- och stålverk samt stratum 6, 7, 9 används en fullständig blankett enligt ovan. För stratum 3, 4, 5, 8 har blanketten förenklats betydligt då företagen enbart tillfrågas om faktisk respektive planerad export under vissa helår.

Svaren skall ges medelst kryssmarke-

ringar i vissa givna intervall upp till ett visst värde över vilket uppgift om exakt belopp begäres.

Svarsprocenten är i allmänhet i de flesta strata 100 %. Detta är möjligt att uppnå p. g. a. att ett relativt fåtal företag tillfrågas och därmed följande goda personliga kontakter.

Uppgiftsplikten och dess tillämpning

Enkäten besvaras på ett tillfredsställande sätt frivilligt. SCB har därför inte ansett sig behöva tillämpa den uppgiftsplikt som skulle kunna tillämpas.

Insamlingsmetoder

Blanketter utsändes och insamlas direkt av SCB.

Kontakter på företaget

Speciell adressering tillämpas endast om det begärs från företagen. Blanketterna besvaras i regel av ekonomi- eller exportavdelning.

Analys av planstatistiken

SCB har inte analyserat de planstatistiska uppgifterna närmare; resultatanalysen har främst utförts av konjunkturinstitutet.

4 Varvsenkäter

Uppläggning och innhåll

Populationen för denna undersökning utgörs av Sveriges varvsindustriförenings (SVIF) medlemsföretag. Undersökningen utförs två gånger årligen (februari och oktober).

Vid höstenkäten insamlas uppgifter om leveranser av fartyg samt ombyggnads- och reparationsarbeten av fartyg för innevarande år, uppdelade på kvartal när det gäller svenska beställare och uppdelade på halvår när det gäller utländska beställare. Vidare insamlas ex ante-uppgifter över leveranser för nästkommande år, uppdelade på halvår, samt för följande år, ej uppdelade. Måttenheter är antal fartyg, bruttoton och värde.

Uppgifter insamlas dessutom om betalningar från utländska beställare för nybyggda fartyg samt ombyggnads- och reparationsarbeten för innevarande år, uppdelade på halvår.

Vidare görs en länderspecifikation för de utländska beställarna av samtliga uppgifter.

Vid vårenkäten insamlas, förutom samma uppgifter som i höstenkäten, uppgifter om typspecifikation, bruttoton, dödviktston, effektiva hästkrafter, leveransvärde, sjösättnings- respektive leveransmånad och år för samtliga fartygsenheter i leveranserna till svenska och utländska beställare. Dessa uppgifter insamlas enbart från de sex största varven.

Syfte och användning

Syftet med undersökningen är att möjliggöra bedömningar av det aktuella konjunkturläget inom varvsindustrin. Uppgifterna används vid nationalbudgetberäkningar samt i nationalräkenskaperna. De beräkningar som görs gäller framför allt prognoser av investeringar i handelsflottan, prognoser av fartygsexporten, inhemsk leveransprisindex för fartyg samt analys av betalningsbalansstatistik, särskilt den s. k. restposten.

Resultatens offentliggörande

Resultaten av undersökningen publiceras för närvarande inte. Sammandrag av uppgifterna tillsändes konjunkturinstitutet, kommerskollegium och riksbanken.

Urval och svarsfrekvens

Enkäten är en totalundersökning av SVIF:s samtliga 14 medlemmar, dvs. i stort sett alla civila fartygsbyggande varv.

Uppgiftsplikten och dess tillämpning

Genom det goda samarbetet med SVIF har frågan om uppgiftsplikt aldrig varit aktuell.

Insamlingsmetoder

Samtliga blanketter skickas till SVIF, som sköter hela insamlings- och sammanställningsarbetet. SVIF skickar sammandrag av uppgifterna för tre olika storleksgrupper till SCB.

Kontakter på företaget

Se ovan. Kontaktman på SVIF är föreningens verkställande direktör.

Analys av planstatistiken

Någon egentlig analys har inte gjorts av SCB. En översyn av hela statistikgrenen planeras dock att företas inom den närmaste framtiden.

5 Forskningsstatistik för industrin

Uppläggning och innehåll

Undersökningspopulation utgörs av industri-företag med 5 eller flera sysselsatta personer. Populationen omfattar ca 13 000 företag.

Två typer av undersökningar genomförs. Intermittent (ca vart femte år, senast för år 1967) har genomförts populationskartläggningar. I dessa tillfrågas ett relativt stort

Tabell 4. Urval och svarsfrekvens i undersökningen avseende 1967—1969

Storleksgrupp (antal sysselsatta)	Antal företag i urvalet	I % av populationen	Svarsfrekvens i %
5— 9	12	0,5	67
10— 19	28	1	79
20— 49	54	2	89
50— 99	76	6	79
100—199	101	16	94
200—499	115	30	94
500—999	83	66	96
1000—	120	86	94
Totalt	589	5	91

urval av företag (senaste undersökning ca 3 200) om de har forsknings- och utvecklingsverksamhet (FoU) antingen i egen regi eller i form av uppdrag till andra enheter. De företag som har sådan verksamhet får lämna vissa summariska uppgifter om storleken av kostnaderna för verksamheten (kryssmarkering inom vissa givna intervall).

Populationskartläggningarna tjänar bl. a. som underlag vid urvalsdragningen till mer detaljerade undersökningar. Sådana har de senaste åren utförts vartannat år. De senaste undersökningarna har avsett 1965 och 1967. Uppgifterna inhämtas året efter undersökningsåret, varvid även vissa uppgifter för de två på undersökningsåret följande åren efterfrågas. De två senaste undersökningarna har således omfattat 1965–1967 resp. 1967–1969.

De uppgifter som därvid inhämtats om både det passerade året och de framförliggande avser antal personer och utförda årsverken i FoU-verksamhet samt kostnader och investeringar med fördelning på forskning och utvecklingsarbete. För enbart det passerade året inhämtas bl. a. uppgifter om forskningens fördelning på branscher och forskningsdiscipliner, om finansieringen samt om kostnader för och intäkter av licenser, patent och know-how.

Syfte och användning

Forskningsstatistiken syftar till att ge kvantitativa data som underlag för planering och beslut i frågor som rör FoU-verksamhet. Statistiken används på centralt plan

– förutom som informationskälla för mera allmänna forskningspolitiska överväganden
– som underlag för prioriteringar av olika forskningsområden, avvägningar av olika insatser och stödåtgärder inom FoU-verksamheten m. m. Statistiken används även av enskilda företag vid planering av den egna FoU-verksamhetens omfattning och inriktning och inom den ekonomiska forskningen, såväl på det makroekonomiska som det mikroekonomiska planet.

Resultatens offentlighörande

Resultaten redovisas i Statistiska meddelanden, undergrupp U.

Urval och svarsfrekvens

Som nämndes ovan läggs populationskartläggningens resultat till grund för urvalet till de mer löpande undersökningarna. Detta sker på så sätt att samtliga företag, som uppger sig ha kostnader för FoU-verksamhet över en viss nivå (f. n. 200 000 kr/år), uttas. För företag med mindre FoU-kostnader görs urval med fallande urvalssannolikhet för fallande kostnadsintervall. Urval och svarsfrekvens framgår av tabell 4.

Uppgiftsplikten och dess tillämpning

Uppgiftsplikt har inte tillämpats.

Insamlingsmetoder

Uppgifterna insamlas per blankett direkt från företaget till SCB.

Kontakter på företaget

Undersökningen är adresserad till företagsledningen. I blanketten begärs uppgift om två kontaktpersoner:

a) avseende uppgifter om forskningsverksamhetens organisation, riktning etc.

b) avseende uppgifter om kostnadsredovisning, utbetalda medel, finansiering etc.

När båda dessa kontaktpersoner är angivna, vilket framför allt gäller större företag, återfinns oftast under a) den tekniska direktören och under b) ekonomichefen. Blanketten är i dessa fall ibland undertecknad av VD men i normalfallet av ekonomichefen. Om endast en kontaktman anges är detta oftast en ekonomichef eller kamrer, som då även undertecknat blanketten.

Analys av planstatistiken

För de undersökningar som hittills genomförts har för varje bransch en uppföljning och redovisning gjorts av hur planerna svarat mot det verkliga utfallet. Någon systematisk uppföljning för enskilda företag för en närmare analys har inte gjorts.

6 Byggnadsinventeringar (inkl. planeringsstatistik)

Uppläggning och innehåll

Vid de kvartalsvisa byggnadsinventeringarna lämnar byggherrar uppgifter om pågående byggnadsprojekt, som faller inom sysselsättningsplaneringens ram. För varje projekt lämnas – förutom aktuella data – även uppgifter om den beräknade sysselsättningen under närmast följande 12-månadersperiod. Uppgifterna om den planerade sysselsättningen avser förhållandena vid månadens mitt och omfattar yrkesgrupperna betongarbetare m. fl., träarbetare och murare. Dessutom lämnas uppgifter om planerade projekt, dvs byggnadsarbeten som beräknas bli igångsatta under närmast följande 12-månadersperiod. På grundval av erhållna sysselsättningsdata för på-

gående och planerade projekt sammanställs sysselsättningsprognoser.

Syfte och användning

Arbetskraftsproblemen inom bygnadsindustrin har sin speciella karaktär beroende på projektens varierande art och arbetsplatsernas tillfälliga natur. För att uppnå jämnare produktion och stabilare sysselsättning krävs så långa planeringsperspektiv som möjligt. 1 juli 1966 infördes systemet med sysselsättningsplanering, vilket innebär att 70 byggarbetsnämnder (BAN) inrättades för lika många BAN-områden (i det närmaste överensstämmande med AMS' A-regioner). I BAN ingår representanter för byggarbetsgivare och byggarbetslagare, kommuner och länsarbetsnämnd. Länsarbetsnämnden fungerar som kansli för BAN. Samtidigt som detta planeringssystem infördes formaliserades den uppgiftsinsamling till ettåriga sysselsättningsprognoser som sedan början av 1950-talet skett inom arbetsmarknadsverket. Bearbetningen av planstatistiken förlades till SCB och tabellsammanställningar för varje BAN-område tillställs resp. länsarbetsnämnd för utnyttjande vid överläggningar med BAN. Statistiken utförs som ett statistiktjänstupplag för AMS.

Resultatens offentlighetsgörande

Uppgifter beträffande den pågående byggnadsverksamheten lämnas i Statistiska meddelanden, undergrupp Bo. Uppgifter gällande plandata om sysselsättningen tillställs AMS och länstabeller publiceras av AMS i Meddelande från statistiksektionen, serie 2 A.

Urval och svarsfrekvens

Undersökningen omfattar alla byggnadsprojekt för vilka rekommendation om påbörjandetid meddelats eller för vilka igångsättningstillstånd beviljats. Projekten registreras vid länsarbetsnämnderna. Utanför undersökningen faller styckebyggda småhus med statligt stöd, projekt kostnadsberäknade

till mindre än 100 000 kr. (undantag: projekt för vilka igångsättningstillstånd krävs), statliga väg- och brobyggnadsarbeten, televerkets kabelarbeten, SJ:s spåranläggningar, industri- och handelsföretags samt kommunernas byggnadsverksamhet med egen arbetskraft. Undersökningen omfattar ca 14 000 (10 000 pågående och 4 000 planerade) byggnadsprojekt. Svarsfrekvensen beträffande pågående projekt bedöms vara god. Statistikens fullständighet vad gäller planerade projekt är däremot bristfällig (se närmare nedan under avsnitt »Analys av planstatistiken»).

Uppgiftsplikten och dess tillämpning

Byggherrarna är skyldiga att lämna uppgifter till arbetsmarknadsverket enligt SFS 1963: 270. Åtal har inte förekommit.

Insamlingsmetoder

För vart och ett av sina pågående byggnadsprojekt lämnar byggherren kostnads- och sysselsättningsuppgifter m.m. Länsarbetsnämnden i det län där projektet skall utföras tillställer byggherren blankett för besvarande. Länsarbetsnämnderna granskar uppgifterna från rimlighetssynpunkt och vidarebefordrar materialet till SCB för bearbetning. Vidare inhämtar länsarbetsnämnderna uppgifter om den beräknade sysselsättningen vid planerade projekt. Uppgiftsinsamlingen sker vanligen genom telefonkontakt med byggherren. Då systemet med »sysselsättningsplanering för byggnadsverksamheten» förutsätter täta kontakter mellan länsarbetsnämnd och byggherre, finns vid inventeringstillfället ofta aktuella data om det planerade projektet i hos nämnden tillgängliga handlingar. För varje känt planerat projekt påför länsarbetsnämnden uppgifterna om den beräknade sysselsättningen på särskild blankett, som tillställs SCB. Lämnade plandata avser samma tidpunkter och samma yrkesgrupper som pågående projekt. SCB har relativt små möjligheter att bedöma de lämnade sysselsättningsuppgifternas tillförlitlighet. Endast i undantagsfall tar

SCB kontakt med byggherren. I övrigt låter SCB länsarbetsnämnderna förmedla ev. frågor beträffande data.

Kontakter på företaget

Blanketterna är adresserade till byggherrarna och dessa besvarar frågorna, ofta i samverkan med ev. huvudentreprenör. Som undertecknare/uppgiftslämnare återfinns oftast byggherren men även huvudentreprenörens namnteckning förekommer.

Analys av planstatistiken

Planstatistiken avser att omfatta byggnadsprojekt planerade att igångsättas ett år fram i tiden. I realiteten ingår mycket få projekt, som beräknas komma igång mer än tre månader efter inventeringsdatum. Minst otillfredsställande är täckningen vad gäller sådana projekttyper för vilka myndigheterna fastställt ramar för igångsättningen: bostadshus, ålderdomshem, skolor och sjukhus. Vidare har kunnat konstateras att byggherrarna kraftigt överskattar behovet av arbetskraft under de första månaderna av byggnadstiden. Viss förbättring av statistikens täckning torde ha åstadkommits genom bättre anvisningar till länsarbetsnämnderna. Huvudorsaken till svårigheterna utgör de bristande resurserna hos länsarbetsnämndernas planeringsavdelningar. Byggherrarnas felbedömning av arbetskraftsbehovet avses studeras mer systematiskt och med ledning av jämförelser mellan de erhållna plan- resp. utfallsvärdena bör undersökas om inte korrigeringsfaktorer kunde fastställas för olika projekttyper.

7 Investeringsstatistik för varuhandels- och finansföretag

Uppläggning och innehåll

Permanent undersökningar avseende investeringar inom varuhandels- och finansföretag igångsattes 1969. Den första undersökningen ägde rum i augusti månad. Tre undersökningar kommer att genomföras årligt

Tabell 5.

Enkätttillfälle	Investeringsperiod											
	år 1				år 2				år 3			
	1 kv	2 kv	3 kv	4 kv	1 kv	2 kv	3 kv	4 kv	1 kv	2 kv	3 kv	4 kv
Aug år 1	×	×	—	×	—	—	×	—	—	—	—	—
Nov år 1	—	×	—	×	—	×	—	×	—	×	—	—
Feb år 2	—	×	—	×	—	×	—	×	—	×	—	—
Aug år 2	×	×	—	×	×	×	—	×	—	×	—	—
Nov år 2	—	×	—	×	—	×	×	×	—	×	—	×
Feb år 3	—	×	—	×	—	×	×	×	—	×	—	×

gen, nämligen i februari, augusti och november.

Populationen utgöres av större och medelstora varuhandelsföretag, samtliga affärsbanker, de 84 största sparbankerna samt postbanken, riksbanken och av försäkringsföretagen de s. k. riksbolagen.

Investeringsenkäterna avser endast kortperiodiska utfallsdata och plandata. För varuhandeln sker samordning med finansstatistiken för företag, varifrån årsvärden ex post kommer att hämtas. För finansföretagen avses samordning ske med kreditmarknadsstatistiken, i vilken årsdata ex post kommer att inhämtas.

Uppgiftslämnarna tillfrågas om verkställda och kommande investeringar med fördelning på objektstyper samt på kvartal eller halvår. Aktuella objekttyper är nybyggnader och nyanläggningar inkl. till- och ombyggnader samt nya och begagnade maskiner, inventarier och transportmedel. Separat uppgift inhämtas om nybyggnader och nyanläggningar samt till- och ombyggnadsarbeten verkställda eller planerade att verkställas inom endast formellt fristående fastighetsbolag.

Försäkringsföretagen ombeds även att ange hur stor del av bygnads- och anläggningsinvesteringarna inkl. till- och ombyggnadsarbeten, som utgör placeringstillgångar.

Vid ett eller ev. två frågetillfällen kommer kortperiodiska uppgifter att begäras även om verkställda underhålls- och reparationsarbeten på byggnader och anläggningar.

Enkätttillfällen och redovisningsperioder för investeringsuppgifter framgår av tabell

5. I kolumnerna för år 2 framgår hur uppgifter om investeringar insamlas för detta års olika delperioder, från första prognos till definitiva utfallsuppgifter.

Syfte och användning

Syftet med enkäterna i dess nuvarande omfattning är en institutionell redovisning av verkställda och kommande investeringar i varuhandels- och finanssektorerna. Avsikten är att senare komplettera statistiken med en funktionell redovisning omfattande i första hand årsvärden ex post.

Statistiken används främst som underlag för konjunkturbedömning och vid sammanställning av nationalräkenskaperna. Huvudkonsumenter är konjunkturinstitutet, finansdepartementet samt nationalräkenskapsenheten inom SCB.

Resultatens offentlighörande

Resultaten redovisas i Statistiska meddelanden, undergrupp N.

Urval och svarsfrekvens

För varuhandelsföretagen gäller totalundersökning av samtliga företag med minst 200 anställda. Företag med 50–199 anställda är urvalsundersökta med urvalsfraktioner mellan 0,23 och 0,64. Företag med mindre än 50 anställda har ej ingått i undersökningspopulationen.

Affärsbankerna och de 20 största sparbankerna är totalundersökta. Bland de därnäst 64 största sparbankerna har dragits ett

urval (urvalsfraktion 0,31) om 20 sparbanker. Därutöver ingår postbanken och riksbanken.

Bland försäkringsbolagen är undersökningen begränsad till de s. k. riksbolagen, som är totalundersökta.

Totala antalet företag i urvalet avseende augustiundersökningen 1969 uppgick till 576.

Förnyelse och komplettering av urvalet kommer att samordnas med finansstatistiken för företag vad gäller varuhandeln och kreditmarknadsstatistiken vad gäller finansföretagen.

Svarsfrekvens för augustiundersökningen 1969 var drygt 95 %.

Uppgiftsplikten och dess tillämpning

Uppgiftsplikt tillämpas.

Insamlingsmetoder

Uppgifterna insamlas per blankett direkt till SCB.

Kontakter på företaget

Blanketterna undertecknas vanligen av direktionsmedlem, ekonomichef eller kamrer. Vanligen anges någon av de båda senare som referens.

Analys av planstatistiken

Eftersom den permanenta verksamheten nyligen startat saknas f. n. underlag för analys av planuppgifter.

8 Konjunkturbarometer för varuhandel

Uppläggning och innehåll

Kvartalsvisa enkäter av barometertyp till företag inom varuhandeln, partihandel och detaljhandel, har fr. o. m. första kvartalet 1960 t. o. m. andra kvartalet 1965 utförts av arbetsmarknadsstyrelsen och fr. o. m. tredje kvartalet 1965 av SCB.

En översyn pågår vad avser urval, innehåll, bearbetning och resultatredovisning.

Barometertekniken innebär att uppgiftslämnarna skall med kryss för ett av tre – i vissa fall två – alternativ avge kvalitativa omdömen rörande vissa rådande eller förväntade förhållanden eller rörande riktningen hos inträffade eller förväntade förändringar. Dessutom begäres kvantitativa uppgifter rörande sysselsättningen. De kvalitativa frågorna avser nuläges-, ex post- och/eller ex anteuppgifter rörande omsättningsvolym, lager, förekomsten av arbetskraftsbrist samt antalet anställda enligt tabell 6.

Undersökningstillfällen är 15.3, 15.6, 15.9, 15.12. Då besvaras ex ante-, nuläge- och ex post-frågor för realiseringsperioder fram till och fr. o. m. 1.4, 1.7, 1.10 och 1.1 och ett, i vissa fall två, kvartal framåt vid respektive frågetillfälle.

Redovisningen består av sammanfattande kommentarer och enkätsvarens procentuella fördelning på olika svarsalternativ. Resultaten publiceras med uppdelning f. n. endast på parti- och detaljhandel.

Syfte och användning

Statistiken avser att snabbt ge tendensdata avseende varuhandeln för kortsiktig bedömning av konjunkturutvecklingen, bl. a. dess återverkningar på sysselsättningen inom handeln.

De konsumenter som har speciellt intresse av barometerresultaten är främst arbetsmarknadsstyrelsen, finansdepartementets sekretariat för ekonomisk planering och konjunkturinstitutet. Vidare är resultaten av visst intresse för arbetsmarknadens intresseorganisationer, för de berörda företagen och dessas branschorganisationer.

Resultatens offentliggörande

Resultaten publiceras i Statistiska meddelanden, undergrupp H, i mitten av första månaden i varje kvartal.

Preliminära rapporter tillställs arbetsmarknadsstyrelsen och konjunkturinstitutet.

Tabell 6.

Frågeinnehåll: Exempel på omdömesfrågor	Tidsinriktning		
	ex ante	nuläge	ex post
Försäljningsvolym	×		×
Lager	×	×	×
Antal anställda totalt	×		
Antal anställda inom olika kategorier	×		
Arbetskraftsbrist	×		

Urval och svarsfrekvens

Målpopulation är varuhandelsföretag med parti- eller detaljhandelsverksamhet. Undersökningspopulation är företag med anställda år 1966. Företag, som har etablerats därefter, ingår f. n. icke i undersökningspopulationen. Enheten är företaget.

Det nuvarande urvalet omfattar närmare 1 700 företag och är draget så att större företag har större sannolikhet att komma med i urvalet än mindre företag. I undersökningen avseende 3:e kvartalet 1969 svarade ca 85 procent av de tillfrågade företagen.

Uppgiftsplikten och dess tillämpning

Uppgiftsplikt har inte tillämpats.

Insamlingsmetoder

Undersökningen utföres som postenkät och uppgifterna infordras till omkring mitten av tredje månaden i respektive kvartal. Blanketterna insamlas av länsarbetsnämnderna, som använder primärmaterialet som ett led i utarbetandet av kvartalsvisa rapporter till arbetsmarknadsstyrelsen.

Länsarbetsnämnderna skall förhandsgranska uppgiftsblanketten och göra erforderliga kompletteringar genom kontakter med uppgiftslämnarna. Länsarbetsnämnderna handhar påminnelsearbetet. Materialet granskas sedan vid SCB.

Kontakter på företagen

Blanketterna är adresserade till företaget. Uppgifterna besvaras av affärsinnehavare och motsvarande person i mindre företag.

I större företag besvaras blanketterna i regel av någon bland chefspersonalen. SCB tar sällan direktkontakt med uppgiftslämnarna.

Analys av planstatistiken

Någon analys i egentlig mening av de planstatistiska uppgifterna har icke utförts av SCB.

9 Investeringsstatistik för vissa delar av samfärdseln

Uppläggning och innehåll

Statistiken avser företag inom järnvägs- och spårvägstrafik, statlig, kommunal och privat busstrafik, luftfart samt post- och televerket.

Uppgifter inhämtas om investeringar och underhåll i byggnader och anläggningar, maskiner och apparater samt transportmedel (bussar, bilar, flygplan, rullande spår-bunden materiel).

Investeringar och underhåll efterfrågas halvårsvis för föregående år, kvartalsvis under innevarande år och halvårsvis under nästkommande år. Undersökningen utföres under hösten varje år.

Syfte och användning

Statistiken syftar till att skapa underlag för prognoser beträffande investeringsutvecklingen inom olika delar av samfärdselsektorn. Konsumenter är konjunkturinstitutet, nationalräkenskaperna, vissa näringsorganisationer samt större företag inom resp. näringsgrenar.

Resultatens offentlighöörande

Resultaten publiceras en gång om året i Statistiska meddelanden, undergrupp T, och utkommer i början av året.

Urval och svarsfrekvens

a) Företag inom järnvägstrafik totalundersöks (8 st)

b) Företag inom spårvägstrafik totalundersöks (8 st)

c) Företag inom statlig busstrafik totalundersöks (3 st)

d) Företag inom kommunal busstrafik totalundersöks (30 st)

e) Företag inom privat busstrafik urvalsundersöks (170 st av totalt 670)

f) Företag inom luftfart totalundersöks (16 st)

g) Post- och televerket undersöks

Företag inom järnvägstrafik, spårvägstrafik, luftfart, statliga och kommunala bussföretag svarade i undersökningen hösten 1968 till 100 %. Av de privata bussföretagen svarade 92 %.

Uppgiftsplikten och dess tillämpning

Uppgifterna är belagda med uppgiftsplikt. Inget fall har gått till åtal.

Insamlingsmetoder

Uppgifterna insamlas per blankett direkt till SCB.

Kontakter på företaget

Uppgifterna besvaras av t. ex. kamrern, ägaren till företaget, VD.

Analys av planstatistiken

Någon egentlig analys av de planstatistiska uppgifterna har inte gjorts. Vid resultatredo-

visningen brukar vissa jämförelser göras mellan prognos- och utfallsdata.

10 Arbetskraftsbarometern

Uppläggning och innehåll

Arbetskraftsbarometern genomförs varje höst i form av en postenkät. Dess huvudsakliga ändamål är att göra det möjligt att på ett tidigt stadium upptäcka förändringar i arbetsmarknadsläget för vissa utbildningsgrupper. Dessa förändringar kan registreras på två sätt, genom att mäta tillgång och efterfrågan eller genom att mäta *förhållandet* tillgång-efterfrågan. Av olika skäl har det senare alternativet använts vid undersökningen.

Datainsamlingen kan ske från tre tänkbara håll, genom arbetsgivare, genom arbetstagare och genom olika arbetsförmedlande organ. Data för barometern samlas in genom arbetsgivarna (de bägge övriga täcks av undersökningar gjorda av arbetsmarknadsstyrelsen resp. SCB:s utredningsinstitut), som tillfrågas om tillgången på sökande under hypotesen att denna uppgift för den enskilde arbetsgivaren avspeglar det sökta förhållandet. Arbetsgivarna gör *sina* bedömningar genom förkryssning av svarsalternativ avseende arbetsmarknadsens nuvarande läge, huruvida arbetsmarknadsläget för resp. kategori (i *allt ca* 85 grupper) förändrats under det senaste året eller kan förväntas förändras under det kommande året.

Målpopulationen utgörs av de arbetsgivare som dels vid tidpunkten t hade minst en person tillhörande den studerade utbildningsgruppen anställd, dels under året efter tidpunkten t har sökt personal.

Antalet arbetsgivare, som uppfyller villkoret, kan f. n. inte anges.

Syfte och användning

Syftet med barometern har berörts ovan. Som konsumenter till barometern återfinns bl. a. skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, utbildningsdepartementet, fackliga organisationer samt SCB:s prognosinstitut.

Resultatens offentlighöörande

Resultaten publiceras i slutet av november i SCB:s publikationsserie »Information i prognosfrågor» (IPF).

Urval och svarsfrekvens

En omarbetning av det tidigare urvalet gjordes till 1965 års undersökning. Antalet utbildningsgrupper ökades från 59 till 75 och antalet adressater från 580 till 862. Adressaterna återfinns bland såväl näringslivets företag och organisationer som myndigheter m. m. Det urvalsförfarande som kom till användning och som summariskt finns beskrivet i IPF 1965: 6 var stratifierat sannolikhetsurval. Som stratifieringsvariabel används företagsstorleken, mätt i antal anställda. F. n. pågår en översyn av barometern, vilket bl. a. lett till att antalet utbildningsgrupper i 1969 års undersökning ökat till 86 samt antalet uppgiftslämnare till 910.

Bortfallet har varierat. I 1968 och 1969 års undersökningar svarade 97 % av de tillfrågade arbetsgivarna.

Uppgiftsplikt har inte tillämpats.

Insamlingsmetoder

Fram t. o. m. 1966 års undersökning sköttes utsändnings- och insamlingsarbetet helt i prognosinstitutets regi. Sedan dess har emellertid insamlingen skett via länsarbetsnämnderna. Motiveringen till denna omläggning av insamlingsrutinen var att länsarbetsnämnderna så snabbt som möjligt skulle kunna skaffa sig en överblick över arbetskraftssituationen i länet.

Kontakter på företaget

Blanketterna är adresserade till företaget, myndigheten eller motsvarande och tycks i allmänhet besvaras av personalavdelningen.

Analys av planstatistiken

Viss analys av undersökningarna har gjorts i samband med prognosinstitutets egen an-

vändning av resultaten.

För att höja kvaliteten på undersökningarna pågår f. n. en översyn av barometern.

7.2 Redogörelse för arbetsmarknadsstyrelsens information från företagen inom industri, handel, transport- och byggnadsverksamhet vad beträffar företagens planer för framtiden²

7.2.1 Konjunkturbarometrar

Industri, byggnadsverksamhet och varuhandel

Ansaret för uppläggning etc. av dessa enkäter har konjunkturinstitutet resp. statistiska centralbyrån vilka också distribuerar frågeblanketterna direkt till företagen.

Insamlandet av materialet sker via länsarbetsnämnderna som också skall påminna de företag som inte svarat inom föreskriven tid.

Skogsbruk

Arbetsmarknadsverket inhämtar kvartalsvis vissa enkätuppgifter om skogsbruket. Enkäten täcker huvuddelen av alla företag med skoglig arbetskraft. Blanketten distribueras direkt från styrelsen och besvaras av vissa företag centralt, i övrigt av de lokala förvaltningarna. Länsarbetsnämnderna samlar in materialet och statistiska centralbyrån svarar för maskinbearbetningen.

Konjunkturbarometerdata för industri, byggnadsverksamhet, varuhandel och skogsbruk utnyttjas av länsarbetsnämnderna som underlag för den översiktliga redogörelse för arbetsmarknadsläget och arbetsmarknadsutsikterna som styrelsen inforrdar varje kvartal. Framtidsbedömningen skall avse de två närmaste kvartalen samt – så långt förutsättningar härför föreligger – för halvåret därefter.

På grundval av bl. a. dessa rapporter

² Redogörelsen har på begäran av samarbetsutredningen lämnats av AMS.

från nämnderna gör styrelsen sedan sin samlade bedömning av arbetsmarknadsutsikterna vilken offentligt redovisas i serien Meddelanden från utredningsbyrån.

7.2.2 Nämndens egna enkäter för kvartalsprognoserna

Som ytterligare underlag för de nämnda redogörelserna för arbetsmarknadsläget och arbetsmarknadsutsikterna företar länsarbetsnämnderna också egna undersökningar om kommande sysselsättning inom olika näringsgrenar. Uppläggningsen och omfattningen av dessa undersökningar varierar från län till län.

7.2.3 Arbetskraftsbarometern

Statistiska centralbyrån undersöker varje höst arbetsmarknadsläget för ett antal personalgrupper med mera omfattande yrkesutbildning. Undersökningen – arbetskraftsbarometern – är närmast avsedd att snabbt inregistrera förändringar i personalläget för berörda personalgrupper. Då det bedömts önskvärt att ge länsarbetsnämnderna möjligheter att utnyttja detta material insändes även dessa enkätsvar via vederbörande länsarbetsnämnd.

7.2.4 Sysselsättningsplanering inom byggnadsindustrin

Den samverkan om planering för en jämnare sysselsättning av arbetskraften varom byggarbetsmarknadens parter, kommunerna och arbetsmarknadsverket den 21 september 1964 träffat överenskommelse tillämpas fr. o. m. 1 juli 1966 i hela landet. Från och med detta datum tillämpas således dels en på frivillig grund ordnad planering omfattande huvuddelen av byggnads- och anläggningsverksamheten, dels en författningsenlig reglering för vissa slag av byggnadsarbeten.

Landet är indelat i ett för den lokala planeringen lämpligt antal planeringsområden. Inom vart och ett av dessa skall finnas en byggarbetsnämnd bestående av re-

presentanter för arbetsmarknadsverket, planeringsområdets arbetsgivare, byggnadsarbetarkår och kommuner. Inom länsarbetsnämndernas planeringsavdelning följer man i samråd med byggarbetsnämnden den aktuella sysselsättningssituationen liksom produktions- och arbetskraftsutvecklingen på längre sikt. Med stöd av byggarbetsnämndernas ställningstagande till planeringsavdelningens prognoser skall länsarbetsnämnderna ge rekommendationer om lämplig tidpunkt för igångsättning av olika byggnads- och anläggningsarbeten. Planeringssystemet omfattar i princip all byggnads- och anläggningsverksamhet (byggande). Av praktiska skäl är planeringsåtgärderna mer eller mindre detaljerade beroende på vilket slag av byggande det gäller. Två skilda prognoser, en kortsiktig och en långsiktig, skall göras för det byggande som inte sker med hos kommuner eller industri och handelsföretag fast anställd personal. A-prognosen omfattar ett år och görs varje kvartal. B-prognosen görs en gång per år för en femårsperiod. I »Allmänna anvisningar för sysselsättningsplaneringen inom byggnadsindustrin» redogörs i detalj för planeringsarbetet.

7.2.5 Lokalisering

Enligt de fastlagda riktlinjerna för lokaliseringsverksamheten skall länsstyrelsen i egen skap av regionalt lokaliseringsorgan ombesörja dels utrednings- och planeringsverksamhet, dels rådgivnings- och upplysningsverksamhet, dels handläggning av ärenden rörande ekonomiskt lokaliseringstöd. Utredningsarbetet omfattar sammanställningar och analyser av olika data om befolknings- och näringslivsförhållanden m. m. och prognoser och annan bedömning av utvecklingstendenser.

I lokaliseringsfrågor vänder sig dock arbetsgivarna ofta direkt till arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnderna för information och samråd. Ansökan om lokaliseringstöd görs hos länsstyrelsen eller hos arbetsmarknadsstyrelsen. I det senare fallet remitteras ansökan till länsstyrelsen för ytt-

rande. I ansökan skall företaget bl. a. redovisa sina beräkningar om personalbehov och personalutbildning. Rekryterings- och utbildningsfrågorna kräver särskild uppmärksamhet redan på ett mycket tidigt stadium i behandlingen av ett lokaliseringsärende.

Länsarbetsnämnden skall från början ha god kontakt med lokaliseringsföretaget och kännedom om företagets hela personalbehov. Chefen för nämndens förmedlingsavdelning, förmedlingen på orten och företaget går tillsammans igenom vilka arbetsuppgifter inom företaget som det finns arbetskraft på orten för och som kan anställas – med eller utan föregående utbildning. En preliminär plan för rekryteringen görs upp med angivande av när de olika åtgärderna behöver sättas in.

Sammanställningar av beviljade lån och bidrag samt de beräknade sysselsättningseffekterna redovisas i serien Meddelanden från utredningsbyrån.

7.2.6 Kollektiv ackvisition

Arbetsförmedlingen bedriver fortlöpande en omfattande platsackvisition för **individuella sökanden, som** inte ges lämpliga anställningsmöjligheter genom de platser som finns **anmälda hos** förmedlingen. För att ge arbetsförmedlingen ett bättre grepp om marknaden, etablera och förnya företagskontakter, få fram nya lediga platser och informera arbetsgivarna om förmedlingens verksamhet har man ansett det nödvändigt att komplettera den individuella ackvisitionen med kollektiv ackvisition.

Arbetsmarknadsstyrelsen har vid några tillfällen under senare år uppmanat länsarbetsnämnderna att genomföra sådana aktioner. Den första av dessa ackvisitioner begränsades till metall- och verkstadsindustrin och gjordes i form av en centralt utarbetad enkät. Av sammanlagt ca 15 000 tillfrågade företag svarade närmare 9 000. De generella föreskrifterna ansågs emellertid ge alltför litet utrymme för att anpassa ackvisitionen efter de förutsättningar och behov som föreligger i skilda län. I den kol-

lektiva ackvisition som styrelsen anmodade nämnderna att genomföra under vintern och våren 1969 överlämnades därför beslut om inriktning, omfattning, utformning m. m. till länsarbetsnämnderna själva. De jämförelser man kan göra med tidigare ackvisitioner visar att 1969 års ackvisition både kvalitativt och kvantitativt varit mer framgångsrik.

7.2.7 Varselrapporter

Arbetsmarknadsverkets möjligheter att hjälpa de personer som drabbas av nedläggningar och permitteringar till nytt arbete är mycket beroende av att informationen om personalinskränkningar lämnas på ett tidigt stadium. Det är naturligtvis också i verkets intresse att överenskommelser om varsel täcker en så stor del av arbetsmarknaden som möjligt.

Under 1968 träffade arbetsmarknadsstyrelsen ny överenskommelse med Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund, Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens centralorganisation om varsel vid personalinskränkningar. De nya reglerna innebär i vissa fall en skärpning i förhållande till tidigare gällande överenskommelse. Överenskommelsen har senare biträttats av en rad organisationer på övriga områden av arbetsmarknaden, bl. a. av Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska kommunalarbetsförbundet, TCO-K, SACO och till SACO anslutna organisationer och av arbetsgivare- och arbetstagarorganisationer inom skogsområdet.

Så snart som möjligt efter det att varsel lämnats skall företaget till länsarbetsnämnden lämna en förteckning över den personal som kommer att uppsägas eller permitteras. Dessa listor är ett viktigt arbetsmaterial för planeringen av omställningsarbetet.

Det åvilar vidare länsarbetsnämnderna att på härför avsedd blankett omgående underrätta arbetsmarknadsstyrelsen om inkommande varsel. Arbetsmarknadsstyrelsen sammanställer regelbundet statistik över vars-

lade och vidtagna nedläggningar och permitteringar. Materialet sammanställs i månatliga rapporter från utredningsbyrån.

Det finns sedan några år tillbaka en överenskommelse mellan Svenska arbetsgivarförbundet, Sveriges industriförbund och arbetsmarknadsstyrelsen enligt vilken varje väsentlig planerad utökning av personalstyrkan skall anmälas till arbetsmarknadsverket. Avsikten med överenskommelsen var att skapa förutsättningar för en planmässig rekrytering och en bedömning av yrkesstrukturen på litet längre sikt. En nära kontakt mellan företagen och arbetsmarknadsverket är betydelsefull inte minst med tanke på att man under de närmaste åren väntar att dagens strukturproblem på arbetsmarknaden ytterligare accentueras med arbetskraftsbrist på en ort samtidigt som arbetslöshet kan råda på en annan.

7.2.8 Utländsk arbetskraft

Enligt de regler för denna verksamhet arbetsmarknadsstyrelsen antog i mars 1967 skall arbetsgivarna anmäla sitt behov av arbetskraft till den lokala arbetsförmedlingen. Om den undersökning förmedlingen då genomför visar att överföring av utomnordisk arbetskraft kan bli aktuell skall arbetsgivaren hos länsarbetsnämnden ansöka om sådan överföring. I ansökan skall uppgifter lämnas om bl. a. arbetskraftsbehovets storlek, arbetsstyrkans storlek och fördelning på nationaliteter, den önskade arbetskraftens nationalitet, erforderliga yrkeskvalifikationer, löne- och anställningsvillkor samt tidpunkt för överförandet.

Beslut om tillstånd till överföring av den begärda arbetskraften fattas av arbetsmarknadsstyrelsen efter hörande av bl. a. de centrala arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna.

7.2.9 Nulägesstatistik m. m.

Till arbetsmarknadsverket inflyter ett omfattande statistiskt material om företagens förhållanden i förfluten tid eller vid den tidpunkt uppgifterna lämnas. I vissa fall

sänds informationen från företag eller arbetsgivarförbund direkt till styrelsen som sedan sammanställer och redovisar materialet. Det gäller t. ex. Järnbruksförbundets statistik och uppgifter om läget inom åkerinäringen. Styrelsen gör vidare för sin verksamhet särskilt avpassade specialundersökningar i samband med arbetskraftsundersökningarna samt sammanställningar av material ur arbetskraftsundersökningarna, industristatistiken etc. För den kontinuerliga uppföljningen av arbetsmarknaden har material av detta slag stor betydelse.

7.2.10 Allmänt

De formella kontakter arbetsmarknadsverket har med företagen avseende deras planer för framtiden har redovisats ovan. Till detta kommer kontakterna med de organisationer som företräder arbetsgivarintressen t. ex. i samband med ramplaneringen för utbildningsverksamheten. Vidare förekommer dagliga informella kontakter mellan företagen och arbetsförmedlingarna, länsarbetsnämnderna och styrelsen.

Bilaga 8 Undersökning rörande företagens planeringsrutiner m. m.

Allmänt

Statistiska centralbyrån fick i mars 1969 i uppdrag av samarbetsutredningen att utföra en enkätundersökning inom svenskt näringsliv. Undersökningen förplanerades under mars och april och startade i mitten av maj 1969 med blanketttest. Blankettens slutliga utformning förelåg i juni då utsändning ägde rum. En preliminär redovisning omfattande ca 50 % av undersökningsenheterna gjordes i augusti. Undersökningen har nu avslutats då 93 % av företagen i urvalet svarat. Viktigare tabellsammanställning med kommentarer bifogas denna PM. Grundmaterialet, i form av datamaskinlister som redovisar samtliga frågor i enkäten, tillåter ytterligare analyser och sammanställningar och kan beställas genom SCB, I-byråns statistiktjänst.

Syfte

Ett huvudsyfte med undersökningen har varit att utröna i vilken utsträckning det inom företag i olika branscher och storleksgrupper förekommer långsiktplanering, i första hand i fråga om produktion, selsättning och investeringar.

Ett annat syfte har varit att utröna företagens villighet att under sekretesskydd lämna ut uppgifter om planeringen till olika samhällsorgan.

Ett ytterligare syfte har varit att låta företagen redovisa synpunkter på samhällets information i planeringsfrågor.

Population och urval

Populationen och urvalsramen utgörs av delar av statistiska centralbyråns företagsregister 1967. Nämnda population har stratifierats dels på 22 branscher, dels på tre näringshuvudgrupper (tillsammans utgörande ovanstående 22 branscher) gånger fyra storleksgrupper. Från registret har två företagsurval dragits, tillsammans utgörande 1 464 företag, på sådant sätt att största möjliga antal företag är med i båda urvalen. Det första urvalet om totalt 1 317 företag är ett stratifierat urval inom ovanstående 22 branscher, och det andra om totalt 845 företag ett stratifierat urval inom ovanstående 12 näringshuvudgrupper/storleksgrupper. På grund av nedan beskrivna populationsfel har totala urvalet reducerats till 1 379 företag. Inget företag i de båda urvalen har mindre än 50 anställda. Populations- och urvalsdatabas, se s. 293.

Urvalet har utformats så att man kan testa hypotesen att relativa andelen företag i populationen som kan besvara en viss fråga med ja är lika med eller mindre än 0,70. Denna hypotes förkastas och mothypotesen, att nämnda relation är större än 0,70, antas då testvärdet överstiger ett

kritiskt värde. Detta kritiska värde varierar något för olika redovisningsgrupper men ligger omkring 0,78. Det exakta kritiska värdet har beräknats genom formeln

$$0,70 + 1,64 \sqrt{\frac{N-n}{N \cdot n'}} \cdot 0,21 \quad \text{där}$$

N = antal enheter i populationen

n' = antal svarande enheter

n = antal svarande enheter + antal nedlagda enheter.

Testet har utformats så att högst 5 % risk föreligger att förkasta hypotesen om den är sann.

Populationsfel

Då populationen från vilken urvalet dragits är två år gammal ingår vissa företag i urvalet som i dag inte ingår i populationen. Anledningen till detta är företagsnedläggelse och/eller fusion med annat företag. Antalet strukna företag av dessa orsaker uppgår till 85.

Blanketter

I samarbete mellan utredningen och statistiska centralbyrån utarbetades frågorna i enkäten varvid tre olika typer av enkäter konstruerades:

I-blanketter avsedda för förädlings- och tillverkningsindustri

D-blanketter avsedda för parti- och detaljhandel

B-blanketter avsedda för banker, försäkringsföretag, samfärdsel, byggnadsindustri och serviceföretag.

Blanketterna förelåg i utkast i maj och prövades då i fältet genom personliga intervjuer med ett tjugotal företag. På grundval av vunna erfarenheter utarbetades sedan de definitiva blanketterna (se bilagor sid. 323).

Den valda uppläggningsen innebär att företag inom parti- och detaljhandeln, som i näringshuvudgrupp/storleksurvalet redovisas tillsammans med banker, försäkringsbolag, samfärdsel och serviceföretag, måste särredovisas då dessa har en blanketttyp som

inte överensstämmer med de övriga.

I samband med att företagen besvarat enkäten har de också givits möjlighet att framföra sina synpunkter på samhällets information till näringslivet. Endast ca 20 % av de svarande, och då i allmänhet större företag, har utnyttjat denna möjlighet. Dessa svar har inte bearbetats av statistiska centralbyrån utan har under hand överlämnats till utredningen.

Insamling

Enkäterna utsändes i början av juni månad. Sista insändningsdag var satt till den 25 juni. Förpåminnelse och första påminnelse utsändes med en veckas mellanrum omkring midsommar. En andra påminnelse utsändes i början av juli månad varefter en tredje påminnelse i form av telegram utsändes till ca 400 företag den 10 juli. På grund av semestrar vid företagen förlängdes infordringsperioden. Vid månads-skiftet augusti/september hade 85 % av företagen sänt in sina svar och under september har ytterligare 8 % av företagen besvarat enkäten, huvudsakligen via telefonintervjuer.

Granskning

Granskningsarbetet har utförts maskinellt på så sätt att ca 300 logiska kontroller har gjorts på varje blankett. Möjligheterna att konstatera huruvida uppgiftslämnarna missuppfattat frågeställningarna har varit begränsade.

Bortfall

Då undersökningen nu avslutats har 1 280 företag dvs 93 % av det slutliga urvalet svarat. Då 85 % av företagen i det slutliga urvalet hade svarat gjordes en preliminär sammanställning av materialet. Om man jämför det resultat man då fick med det nu erhållna så finns det anledning att mistänka att bortfallet till stor del består av företag som saknar planering. Proportionen företag som har planering torde i verk-

ligheten vara något lägre än det framgår av tabellerna.

Kommentarer till tabellerna 1-55.

1. Allmänna uppgifter om planering

A. Industri (tabellerna 1-6)

Flertalet branscher samt de tre största storleksgrupperna redovisar värden lika med eller överstigande det kritiska värdet 0,78. Detta innebär att *minst* 70 % av företagen i dessa branscher och storleksgrupper kan beräknas ha planering vad gäller produktion, sysselsättning och investeringar ett år framåt (se figur 1 och 2).

För planhorisonten 2 år gäller motsvarande endast för branschen järn-, stål- och metallverk vad avser investeringar samt för den största storleksgruppen inom industrin totalt vad avser produktion och investeringar. Det bör noteras att branschen järn-, stål- och metallverk i förhållande till genomsnittet för samtliga branscher kraftigt överrepresenteras av företag ingående i den största storleksgruppen.

För planeringstiden 3-5 år har i genom-

snitt endast 25 % av företagen plandata dock att detta är något oftare förekommande i den största storleksgruppen.

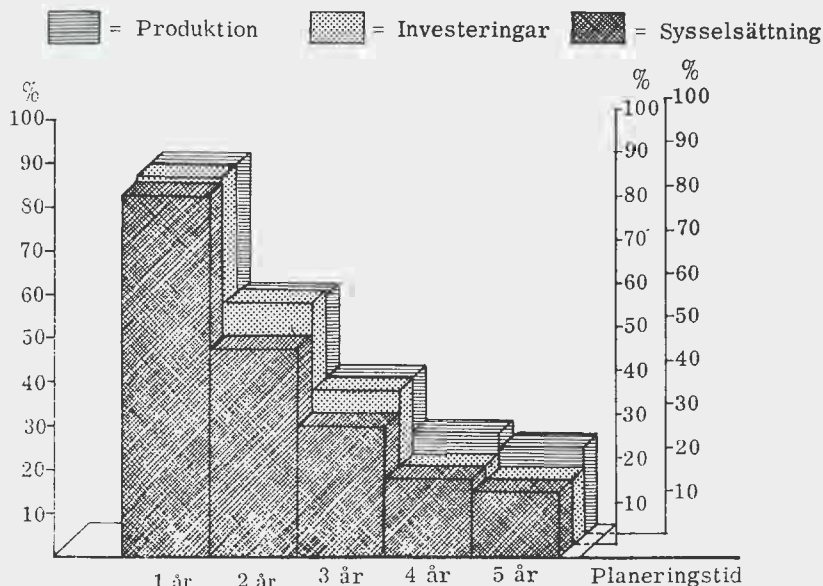
Bland företag med planering visar det sig att i genomsnitt 90 % av dessa har sina planer kostnads- och/eller intäktsberäknade vad gäller produktion och investeringar för planeringstiden 1 år. Detta förhållande belyses i kolumn 5. Någon skillnad i denna kvalitetsaspekt mellan storleksgrupper kan inte noteras.

Det bör speciellt noteras att de skeppsvarv som redovisar investeringsplaner för planeringshorisonten 2-5 år samtliga har sina planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

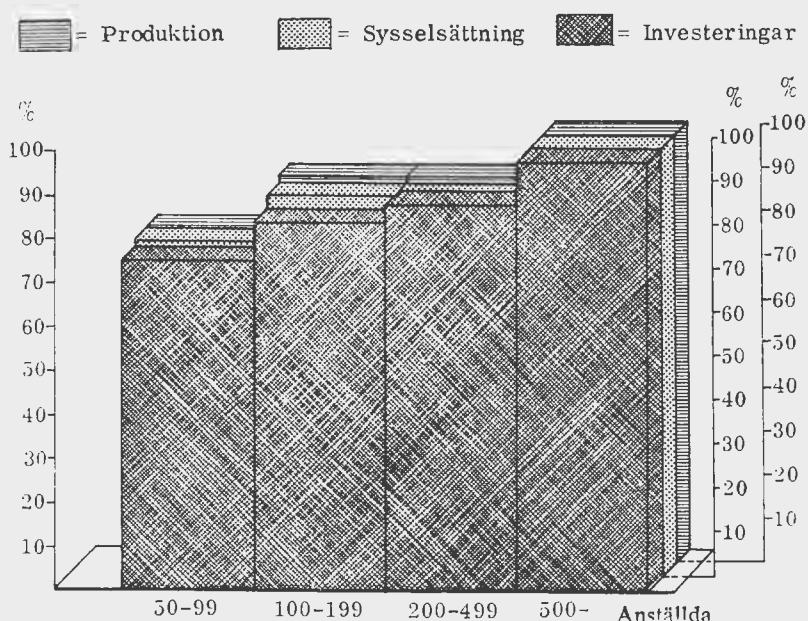
B. Banker, försäkringsföretag, samfärdsel, servicenäring samt byggnadsindustri (tabellerna 7-10)

Av tabellerna framgår att endast de större företagen har sysselsättnings- och investeringsplaner i nämnvärd omfattning 1 år framåt. Någon markant skillnad mellan branscher kan inte noteras.

Samtliga byggnadsföretag i den största

Figur 1. Proportionen industriföretag som har planering vad avser produktion, sysselsättning och investeringar. (Siffrorna i diagrammet är hämtade ur tabellerna 1, 2 och 3).

Figur 2. Proportionen industriföretag inom respektive storleksgrupp som har 1-års planering vad avser produktion, sysselsättning och investeringar. (Siffrorna i diagrammet är hämtade ur tabellerna 4, 5 och 6).

storleksskallen som redovisar investeringsplaner för tidsperioden 1-5 år har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

C. Parti- och detaljhandel (tabellerna 11-16)

Omkring 90 % av parti- och detaljhandelsföretagen, oavsett storleksgrupp, kan redovisa plandata avseende samtliga planeringsområden för planeringstiden 1 år (se figur 3).

Vad gäller investeringsplaner för 2 år kan omkring 3/4 av företagen med minst 500 anställda lämna dessa. Även i denna bransch kan noteras att större företag tycks ha lättare att lämna konkret utarbetade planer.

Av figur 4 går det att framläsa att industriföretag samt parti- och detaljhandelsföretag i allmänhet redovisar högre värden än andra företag vad gäller sysselsättningsuppgifter. Vidare kan konstateras att möjligheterna att lämna planeringsuppgifter växer ju större företaget är, ett konstaterande som gäller oavsett branschtill-

hörighet.

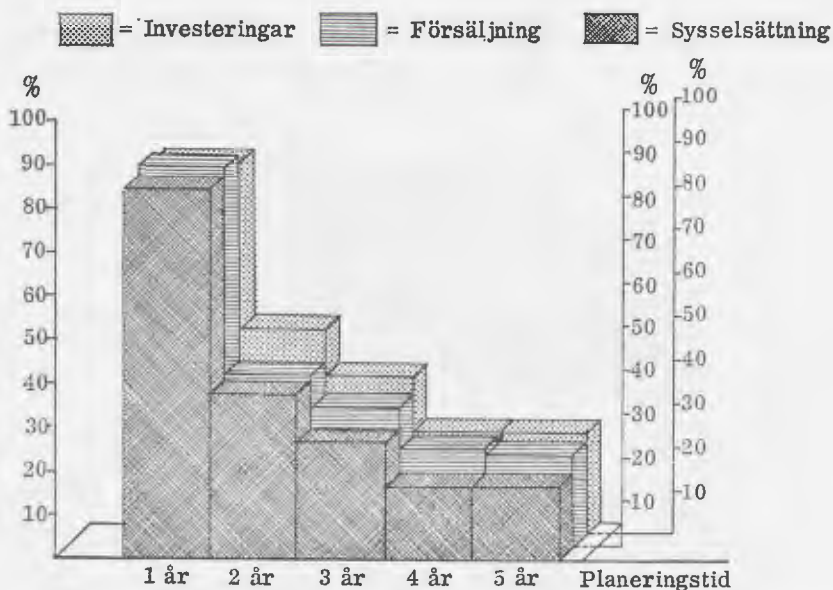
2. Detaljuppgifter om planering

Tabellerna redovisar företagens möjligheter att dela upp 1) beräknad personalstorlek totalt på kvinnor och män, arbetare och tjänstemän samt yrkeskategorier och 2) beräknade fasta investeringar totalt på ersättnings- och/eller rationaliseringsinvesteringar, expansionsinvesteringar samt byggnads- och maskininvesteringar. Planhorisonten begränsas samtidigt till två perioder nämligen »kort sikt» (0 till 2 år) och »lång sikt» (2 till 5 år).

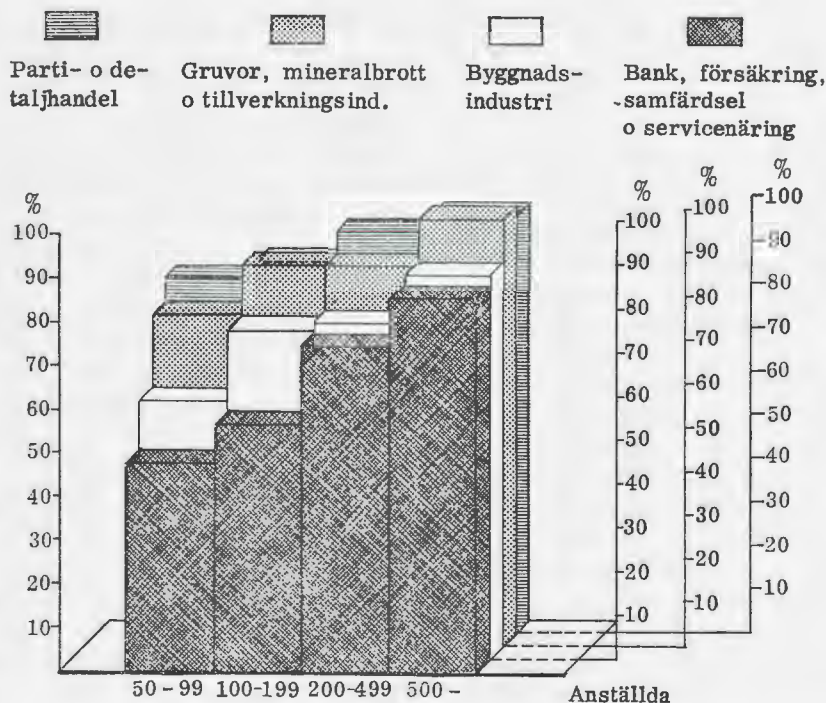
A. Industri (tabellerna 17-20)

a. Sysselsättning

För planeringstiden 0 till 2 år framgår av tabellerna att knappt 80 % av företagen kan redovisa planer (se figur 5). För företag med fler än 500 anställda kan drygt 90 % lämna motsvarande uppgifter (se figur 6).

Figur 3. Proportionen parti- och detaljhandelsföretag som har planering vad avser försäljning, sysselsättning och investeringar. (Siffrorna i diagrammet är hämtade ur tabellerna 11, 12 och 13).

Figur 4. Proportionen företag inom respektive bransch och storleksgrupp som har planering vad avser sysselsättning. (Siffrorna i diagrammet är hämtade ur tabellerna 5, 9 och 15.)

För planeringstiden 2 till 5 år gäller att i genomsnitt endast 25 % av företagen kan lämna uppgifter (se figur 5) dock att, vilket konstaterats tidigare, större företag tycks ha lättare att lämna uppgifter. Det framgår vidare av kolumnerna 5–7 att möjligheten att fördela den beräknade personalstorleken på arbetare och tjänstemän samt yrkeskategorier är påtagligt större än att göra motsvarande fördelning på kvinnor och män (se figur 7).

b. Investeringar

För planeringstiden 0 till 2 år framgår av tabellerna att 80 % av företagen i hälften av branscherna och i de tre största storleksgrupperna kan redovisa planer.

För de företag som kan redovisa investeringsplaner kan inte någon större skillnad konstateras i förmågan att fördela uppgifterna efter olika investeringssyften. Någon anmärkningsvärd skillnad mellan branscher och storleksgrupper i detta avseende kan inte heller noteras.

B. Banker, försäkringsföretag, samfärdsel, servicenäring samt byggnadsindustri (tabellerna 21–24)

a. Sysselsättning

Inom denna näringshuvudgrupp är det endast de största företagen inom byggnadsindustrin som eventuellt kan lämna uppgifter om den beräknade personalstorleken. Det kan även här konstateras att de företag som redovisar planering i högre grad kan fördela sysselsättningen på grupperna arbetare och tjänstemän samt yrkeskategorier än på kvinnor och män (se figur 7).

b. Investeringar

Det är även på detta planeringsområde de större företagen som har möjlighet att lämna planeringsuppgifter. Storleksordningen är ungefär 80 %.

C. Parti- och detaljhandel (tabellerna 25–28)

a. Sysselsättning och investeringar

Omkring 80 % av partihandelsföretagen kan lämna uppgifter vad gäller sysselsättning

och investeringar. Motsvarande andel bland de största parti- och detaljhandelsföretagen kan lämna samma planeringsuppgifter. Påståendeerna gäller för tidsperioden 0 till 2 år (se figur 5 och 6).

D. Samtliga branscher, arbetskraftens rekrytering (tabellerna 29–31).

Sammanställningen visar att i genomsnitt endast $\frac{1}{3}$ av företagen har planering vad gäller arbetskraftens rekrytering. Av industriföretagen är det ca 70 % som rekryterar arbetare genom arbetsmarknadsmyndighet eller genom egen försorg inom orten. Motsvarande värde för övriga branscher är något lägre.

Vid rekryteringen av tjänstemän sköter flertalet företag detta själva inom orten.

3. Sekretessyn på planering

A. Industri (tabellerna 32–35)

Planeringsområden: Beräknad personalstorlek samt fasta investeringar totalt.

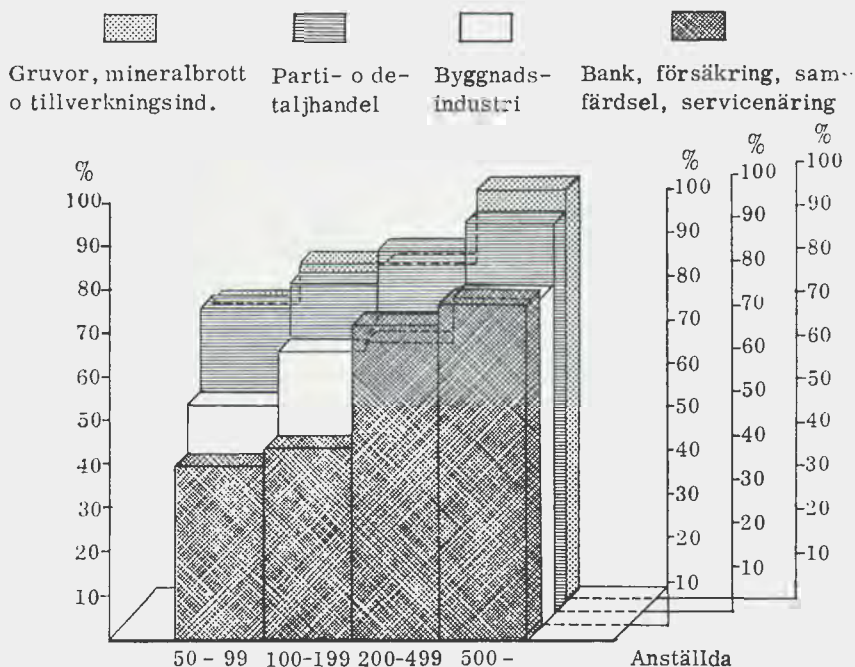
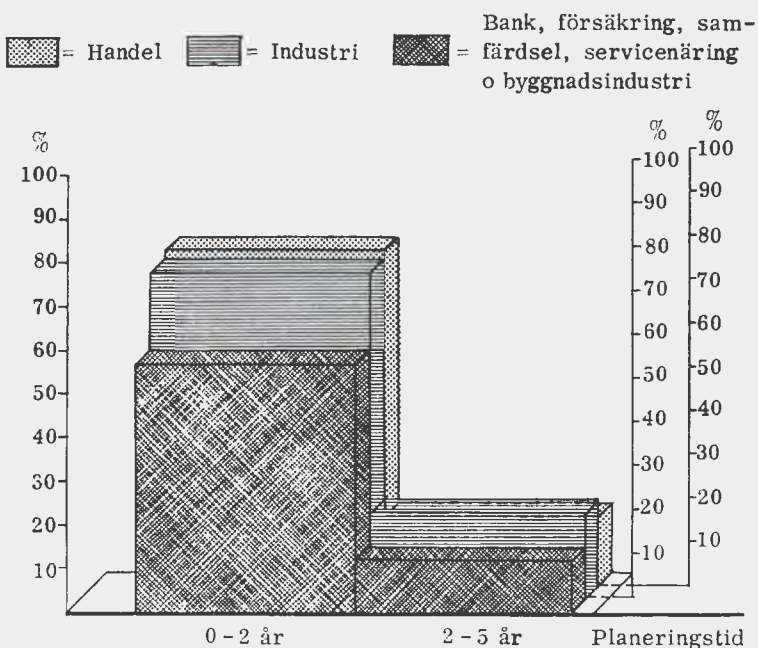
Av tabellerna framgår att i genomsnitt 80 % av företagen i första hand är beredda att lämna uppgifter för dessa planeringsområden till statistiska centralbyrån. Omkring 60 % kan beräknas ge samma information till regional statlig myndighet under det att endast 40 % av företagen är beredda att lämna motsvarande uppgifter till samtliga myndigheter.

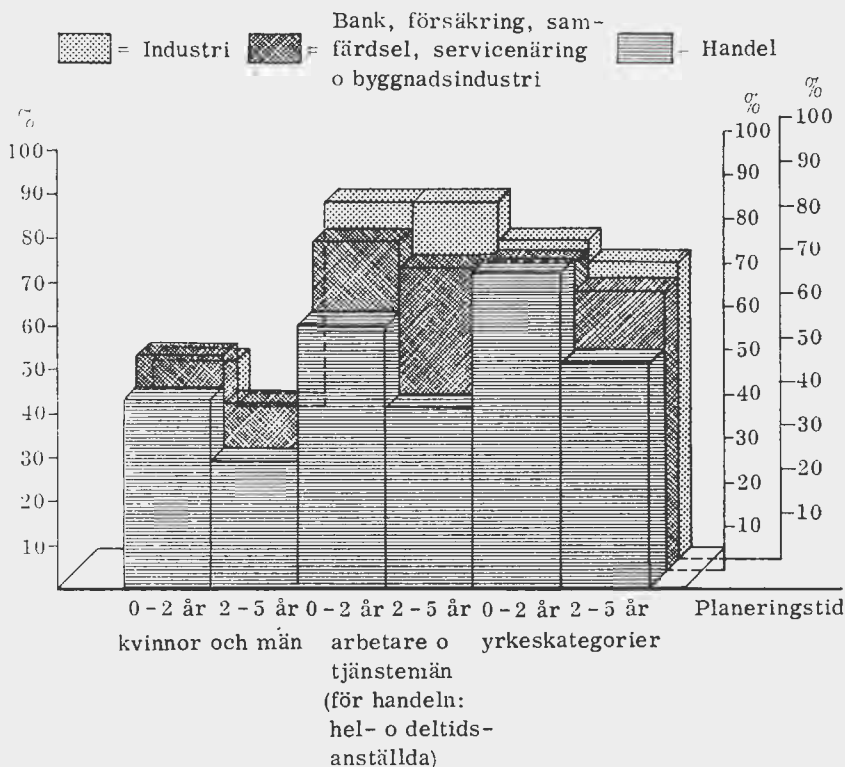
Någon nämnvärd skillnad mellan central statlig myndighet och kommunal myndighet kan inte utläsas. För planeringsområdet beräknad personalstorlek belyses detta i figur 8.

Av de företag som redovisar planering för nämnda planeringsområden är det endast i genomsnitt 10 % som inte anser sig vilja lämna ut uppgifter alls.

En viss spridning mellan branscher kan utläsas men detta torde snarare vara beaktat av en slumpmekanism än av skilda attityder mellan branscher.

Det föreligger en viss tendens att ju större företaget är desto positivare är in-

Figur 7. Proportionen företag inom respektive bransch som i sin planering har uppgifter om personalsammansättningen. (Siffrorna i diagrammet är hämtade ur tabellerna 17, 21 och 25.)

OBS! Siffrorna i diagrammet avser *endast* de företag som i sin planering har uppgifter om den beräknade personalstorleken totalt.

ställningen till att utlämna uppgifter till myndigheter. Å andra sidan är det en markant större andel företag i den minsta storleksgruppen, jämfört med de tre största, som inte vill lämna uppgifter till någon myndighet alls.

Samtliga uttalanden ovan gäller för planeringstiden 0 till 2 år. En analys förefaller mindre meningsfull för den längre tidsperioden då det, vilket framgår av kolumn 9, i genomsnitt endast är 25 % av företagen som har planering för denna tidsperiod.

B. Banker, försäkringsföretag, servicenäring samt byggnadsindustri (tabellerna 36–39)

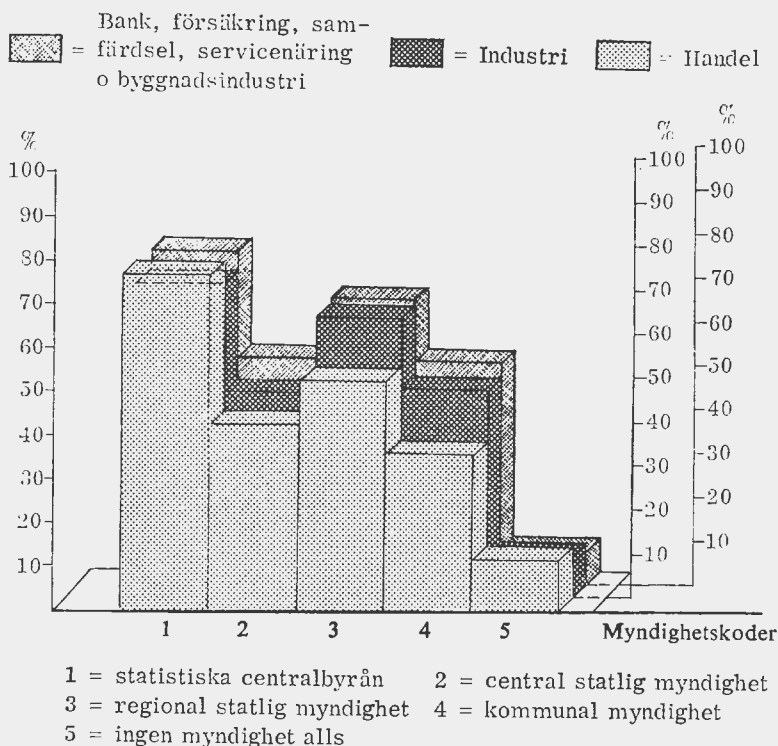
Planeringsområden: Beräknad personalstorlek samt fasta investeringar totalt.

Även i denna näringshuvudgrupp är företagen i första hand beredda att lämna uppgifter till statistiska centralbyrån. Uttalandet gäller för 75 % av företagen. I genomsnitt hälften av företagen är beredda att lämna uppgifter till samtliga myndigheter (se figur 8).

Av de företag som har planering är det ca 10 % som inte vill redovisa till någon myndighet alls. Det framgår vidare av tabellerna att denna ovilja är mer framträdande ju mindre företaget är.

Ingen skillnad mellan branscher och planeringsområden kan iakttas. Samtliga påstående i denna grupp är något osäkrare än för industrin då det endast är ca 50 % av företagen som har planering för dessa områden på planhorisonten 0 till 2 år.

Uttalanden för planeringsperioden 2 till 5 år är inte meningsfull.

Figur 8. Proportionen företag inom respektive bransch som är villiga att utlämna uppgifter ur sina planer för beräknad personalstorlek till olika myndigheter. Planeringstid 0—2 år. (Siffrorna i diagrammet är hämtade ur tabellerna 32, 36 och 40.)

C. Parti- och detaljhandel (tabellerna 40—43)

inskränkningar
 samt nedläggningar.

Planeringsområden: Beräknad personalstorlek samt fasta investeringar totalt.

I denna näringshuvudgrupp synes företagen vara markant mer positiva till att lämna uppgifter till statistiska centralbyrån än till övriga myndigheter. Man kan konstatera en tendens att företagen är minst villiga att lämna uppgifter till kommunal myndighet. Procentuellt något fler företag i denna grupp jämfört med de tidigare anser sig inte vilja lämna uppgifter alls.

Det går inte att utläsa någon skillnad mellan partihandelsföretag och detaljhandelsföretag ej heller mellan storleksgrupper.

D. Samtliga branscher (tabellerna 44—55)

Planeringsområden: Nylokaliseringar, nyetableringar, drifts-

Vid närmare studium av tabellerna framgår att en meningsfull analys är svår att utföra för dessa planeringsområden. En sammanställning visar nämligen att i genomsnitt ett av fem företag av de tillfrågade tar in nämnda områden i sin planering. Det är troligt att företagen vid besvarandet av enkäten inte kunnat förutse en sådan situation i nuläget och därför besvarat frågan med nej.

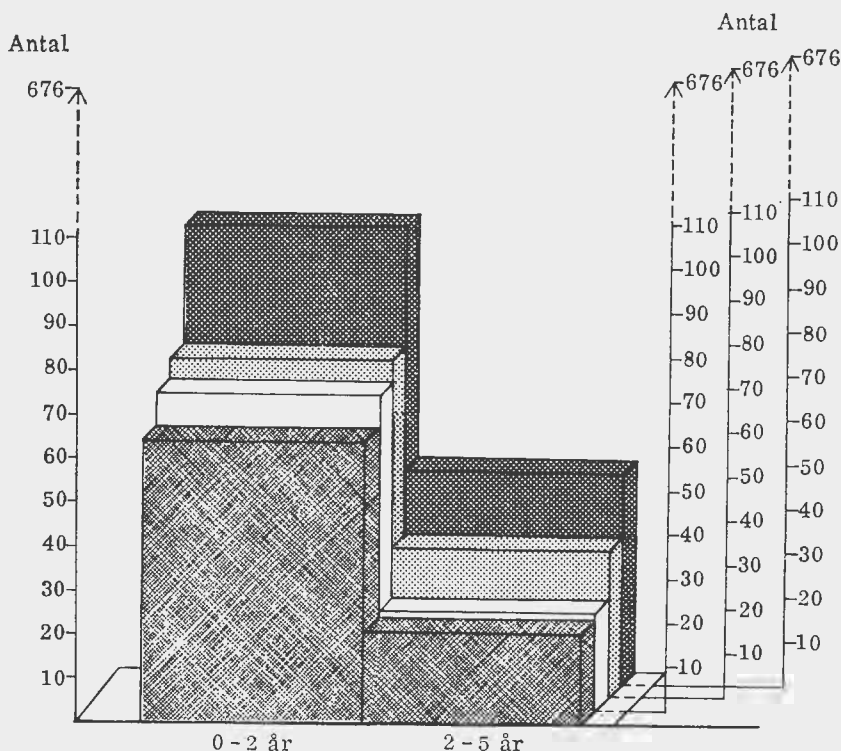
Det kan dock konstateras att om företagen har planering för dessa områden så är de flesta (ca 90 %) villiga att utlämna dessa uppgifter till åtminstone något av de myndighetsalternativ som givits i enkäten.

En tydlig skillnad mellan planeringsområdena kan konstateras. Inom samtliga branscher gäller att antalet företag som har uppgifter om nylokaliseringar i sin planering är markant större än vad gäller öv-

Nylokaliseringar Nyetableringar Driftsinskränkningar Nedläggningar

Figur 9. Antalet industriföretag som i sin planering redovisar uppgifter för planeringsområdena nylokaliseringar, nyetableringar, driftsinskränkningar och nedläggningar. (Siffrorna i diagrammet är hämtade ur tabellerna 44, 45, 46 och 47.)

riga planeringsområden. Detta förhållande belyses i figur 9 vad gäller industrin.

Vissa skillnader mellan branscher och mellan planeringsområden i inställningen till att utlämna uppgifter kan konstateras men då sifferunderlaget är så pass begränsat torde bestämda uttalanden vara svåra att göra.

ALLMÄNNA UPPGIFTER OM PLANERING

Industri

Tab. 1. Proportionen företag som har konkret utarbetade *produktionsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Branschfördelad.

Tab. 2. Proportionen företag som har konkret utarbetade *sysselsättningsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Branschfördelad.

Tab. 3. Proportionen företag som har konkret utarbetade *investeringsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Branschfördelad.

Tab. 4. Proportionen företag som har konkret utarbetade *produktionsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Storleksfördelad.

Tab. 5. Proportionen företag som har konkret utarbetade *sysselsättningsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Storleksfördelad.

Tab. 6. Proportionen företag som har konkret utarbetade *investeringsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Storleksfördelad.

Banker, försäkringsbolag, samjårdsel, service-närning och byggnadsindustri

Tab. 7. Proportionen företag som har konkret utarbetade *sysselsättningsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Branschfördelad.

Tab. 8. Proportionen företag som har konkret utarbetade *investeringsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Branschfördelad.

Tab. 9. Proportionen företag som har konkret utarbetade *sysselsättningsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av des-

sa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Storleksfördelad.

Tab. 10. Proportionen företag som har konkret utarbetade *investeringsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Storleksfördelad.

Parti- och detaljhandel

Tab. 11. Proportionen företag som har konkret utarbetade *försäljningsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Branschfördelad.

Tab. 12. Proportionen företag som har konkret utarbetade *sysselsättningsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Branschfördelad.

Tab. 13. Proportionen företag som har konkret utarbetade *investeringsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Branschfördelad.

Tab. 14. Proportionen företag som har konkret utarbetade *försäljningsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Storleksfördelad.

Tab. 15. Proportionen företag som har konkret utarbetade *sysselsättningsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Storleksfördelad.

Tab. 16. Proportionen företag som har konkret utarbetade *investeringsplaner* för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa planer kostnads- och/eller intäktsberäknade.

Storleksfördelad.

DETALJUPPGIFTER OM PLANERING

Industri

Tab. 17. Proportionen företag som i sin planering har uppgifter om *personalstorlek* totalt för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa uppgifter fördelade på personalkategorier.

Branschfördelad.

Tab. 18. Proportionen företag som i sin planering har uppgifter om fasta *investeringar*

totalt för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa uppgifter fördelade efter olika investeringssyften.

Branschfördelad.

Tab. 19. Proportionen företag som i sin planering har uppgifter om *personalstorlek* totalt för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa uppgifter fördelade på personalkategorier.

Storleksfördelad.

Tab. 20. Proportionen företag som i sin planering har uppgifter om fasta *investeringar* totalt för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa uppgifter fördelade efter olika investeringssyften.

Storleksfördelad.

Banker, försäkringsbolag, samfärdsel, service-näring och byggnadsindustri

Tab. 21. Proportionen företag som i sin planering har uppgifter om *personalstorlek* totalt för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa uppgifter fördelade på personalkategorier.

Branschfördelad.

Tab. 22. Proportionen företag som i sin planering har uppgifter om fasta *investeringar* totalt för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa uppgifter fördelade efter olika investeringssyften.

Branschfördelad.

Tab. 23. Proportionen företag som i sin planering har uppgifter om *personalstorlek* totalt för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa uppgifter fördelade på personalkategorier.

Storleksfördelad.

Tab. 24. Proportionen företag som i sin planering har uppgifter om fasta *investeringar* totalt för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa uppgifter fördelade efter olika investeringssyften.

Storleksfördelad.

Parti- och detaljhandel

Tab. 25. Proportionen företag som i sin planering har uppgifter om *personalstorlek* totalt för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa uppgifter fördelade på personalkategorier.

Branschfördelad.

Tab. 26. Proportionen företag som i sin planering har uppgifter om fasta *investeringar* totalt för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa uppgifter fördelade efter olika investeringssyften.

tuella andelen av dessa företag som har dessa uppgifter fördelade efter olika investeringssyften.

Branschfördelad.

Tab. 27. Proportionen företag som i sin planering har uppgifter om *personalstorlek* totalt för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa uppgifter fördelade på personalkategorier.

Storleksfördelad.

Tab. 28. Proportionen företag som i sin planering har uppgifter om fasta *investeringar* totalt för vissa tidsperioder samt den procentuella andelen av dessa företag som har dessa uppgifter fördelade efter olika investeringssyften.

Storleksfördelad.

Samtliga branscher

Tab. 29. Antalet industriföretag som har planering för *arbetskraftens rekrytering* med fördelning på olika rekryteringsformer.

Branschfördelad.

Tab. 30. Antalet företag inom gruppen banker, försäkringsbolag, samfärdsel, servicenäring och byggnadsindustri som har planering för *arbetskraftens rekrytering* med fördelning på olika rekryteringsformer.

Branschfördelad.

Tab. 31. Antalet parti- och detaljhandelsföretag som har planering för *arbetskraftens rekrytering* med fördelning på olika rekryteringsformer.

Branschfördelad.

SEKRETESSYN PÅ PLANERING

Samtliga branscher

Industri

Tab. 32. Proportionen företag som är villiga att lämna uppgifter ur sin planering vad gäller *beräknad personalstorlek* till respektive myndighet.

Branschfördelad.

Tab. 33. Proportionen företag som är villiga att lämna uppgifter ur sin planering vad gäller fasta *investeringar* totalt till respektive myndighet.

Branschfördelad.

Tab. 34. Proportionen företag som är villiga att lämna uppgifter ur sin planering vad gäller *beräknad personalstorlek* till respektive myndighet.

Storleksfördelad.

Tab. 35. Proportionen företag som är villiga att lämna uppgifter ur sin planering vad gäller fasta *investeringar* totalt till respektive myndighet.

Storleksfördelad.

Banker, försäkringsbolag, samfärdsel, service-näring och byggnadsindustri

Tab. 36. Proportionen företag som är villiga att lämna uppgifter ur sin planering vad gäller *beräknad personalstorlek* till respektive myndighet.

Branschfördelad.

Tab. 37. Proportionen företag som är villiga att lämna uppgifter ur sin planering vad gäller *fasta investeringar* totalt till respektive myndighet.

Branschfördelad.

Tab. 38. Proportionen företag som är villiga att lämna uppgifter ur sin planering vad gäller *beräknad personalstorlek* till respektive myndighet.

Storleksfördelad.

Tab. 39. Proportionen företag som är villiga att lämna uppgifter ur sin planering vad gäller *fasta investeringar* totalt till respektive myndighet.

Storleksfördelad.

Parti- och detaljhandel

Tab. 40. Proportionen företag som är villiga att lämna uppgifter ur sin planering vad gäller *beräknad personalstorlek* till respektive myndighet.

Branschfördelad.

Tab. 41. Proportionen företag som är villiga att lämna uppgifter ur sin planering vad gäller *fasta investeringar* totalt till respektive myndighet.

Branschfördelad.

Tab. 42. Proportionen företag som är villiga att lämna uppgifter ur sin planering vad gäller *beräknad personalstorlek* till respektive myndighet.

Storleksfördelad.

Tab. 43. Proportionen företag som är villiga att lämna uppgifter ur sin planering vad gäller *fasta investeringar* totalt till respektive myndighet.

Storleksfördelad.

Industri

Tab. 44. Antal företag som har planering för *nylokaliseringar* i Sverige samt fördelning på olika myndigheter.

Branschfördelad.

Tab. 45. Antal företag som har planering för *nyetableringar* utomlands samt fördelning på myndighet/ingen myndighet alls.

Branschfördelad.

Tab. 46. Antal företag som har planering för *driftsinskränkningar* samt fördelning på olika myndigheter.

Branschfördelad.

Tab. 47. Antal företag som har planering för *nedläggningar* samt fördelning på myndighet/ingen myndighet alls.

Branschfördelad.

Banker, försäkringsbolag, samfärdsel, service-näring och byggnadsindustri

Tab. 48. Antal företag som har planering för *nylokaliseringar* i Sverige samt fördelning på olika myndigheter.

Branschfördelad.

Tab. 49. Antal företag som har planering för *nyetableringar* utomlands samt fördelning på myndighet/ingen myndighet alls.

Branschfördelad.

Tab. 50. Antal företag som har planering för *driftsinskränkningar* samt fördelning på olika myndigheter.

Branschfördelad.

Tab. 51. Antal företag som har planering för *nedläggningar* samt fördelning på myndighet/ingen myndighet alls.

Branschfördelad.

Parti- och detaljhandel

Tab. 52. Antal företag som har planering för *nylokaliseringar* i Sverige samt fördelning på olika myndigheter.

Branschfördelad.

Tab. 53. Antal företag som har planering för *nyetableringar* utomlands samt fördelning på myndighet/ingen myndighet alls.

Branschfördelad.

Tab. 54. Antal företag som har planering för *driftsinskränkningar* samt fördelning på olika myndigheter.

Branschfördelad.

Tab. 55. Antal företag som har planering för *nedläggningar* samt fördelning på myndighet/ingen myndighet alls.

Branschfördelad.

Branschurvalet.

Bransch	Ant enh i pop (N)	Ant enh i urv (n)	Ant enh i urv redu- cerat p g a pop fel	Ant sva- rande	Svar %	Kritiskt värde
01 Partihandel	720	90	86	79	91,7	0.78
02 Detaljhandel	244	70	65	59	90,8	0.78
03 Finans- och försäkringsföretag	116	50	48	47	97,9	0.78
04 Samfärdsel	214	70	67	61	91,0	0.78
05 Serviceverksamhet	224	70	65	62	95,4	0.78
06 Husbyggnad	356	80	73	69	94,5	0.78
07 Väg-, vatten- och linjebyggnad	81	40	38	35	92,1	0.79
08 Byggnadsverksamhet m m	207	70	65	60	92,3	0.78
09 Gruvor och stenindustri	27	27	25	22	88,0	0.75
10 Livsmedels-, dryckes- och tobaksindustri	210	70	67	64	95,5	0.78
11 Textil-, beklädnads-, sömnads- och läderindustri	392	80	73	69	94,5	0.78
12 Trä- och möbelindustri	256	70	67	60	89,6	0.78
13 Pappersbruk och pappersvaruindustri	101	50	43	37	86,1	0.79
14 Gummi-, kemisk- och petroleumindustri	105	50	48	46	95,8	0.78
15 Jord- och stenförädlingsindustri	137	60	56	53	94,6	0.78
16 Järn-, stål- och metallverk	55	40	37	34	91,9	0.77
17 Tyngre och lättare manufakturverk	291	70	66	61	92,4	0.79
18 Maskinindustri	257	80	77	70	90,9	0.78
19 Elektroindustri	93	50	46	43	93,5	0.78
20 Skeppsvarv och båtbyggerier	20	20	19	18	94,7	0.74
21 Övrig transportmedelindustri	53	40	38	36	94,7	0.77
22 Grafisk industri och annan förädlings- industri	296	70	68	63	92,7	0.78
Samtliga branscher 01—22	4 455	1 317	1 237	1 148	92,8	

Näringshuvudgrupp/storleksurvalet.

Näringshuvudgrupp/storleksgrupp	Ant enh i pop (N)	Ant enh i urv (n)	Ant enh i urv redu- cerat p g a pop fel	Ant sva- rande	Svar %	Kritiskt värde
1 Gruvor, mineralbrott och tillverknings- industri						
50— 99 anställda	1 066	100	92	79	85,9	0.78
100—199 »	605	90	88	83	94,3	0.78
200—499 »	370	80	77	69	89,6	0.78
500— »	252	70	69	66	95,7	0.78
Samtliga storleksgrupper 50— anställda	2 293	340	326	297	91,1	
2 Byggnadsindustri						
50— 99 anställda	395	80	76	71	93,4	0.78
100—199 »	144	60	55	52	94,6	0.78
200—499 »	69	40	36	31	86,1	0.79
500— »	36	35	34	32	94,1	0.74
Samtliga storleksgrupper 50— anställda	644	215	201	186	92,5	

Näringshuvudgrupp/storleksgrupp	Ant enh i pop (N)	Ant enh i urv (n)	Ant enh i urv redu- cerat p g a pop fel	Ant sva- rande	Svar %	Kritiskt värde
3 Bank, försäkring, samfärdsel och service- närings						
50— 99 anställda	281	30	28	25	89,3	0.78*
100—199 »	133	25	25	23	92,0	0.78
200—499 »	85	32	32	32	100,0	0.78
500— »	55	22	22	21	95,5	0.78
Samtliga storleksgrupper 50— anställda	554	109	107	101	94,4	
4 Parti- och detaljhandel						
50— 99 anställda	508	60	57	54	94,7	
100—199 »	271	55	51	48	94,1	
200—499 »	124	38	37	36	97,3	
500— »	61	28	28	28	100,0	
Samtliga storleksgrupper 50— anställda	964	181	173	166	96,0	

* Grupperna 3 och 4 hopslagna redovisar dessa kritiska värden.

Tabell 1. Allmänna uppgifter om planering för produktion.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för produktion? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4					
			Planeringstid						Planeringstid					
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Gruvor och stenindustri	—	88,0	86	68	55	50	45	95	87	82	54	51		
Livsmedels-, dryckes- o tobaksind.	—	95,5	78	50	36	22	20	92	84	64	77	80		
Textil-, beklädnads-, sömnads- och läderindustri	—	94,5	72	25	17	13	13	86	80	41	24	24		
Trä- och möbelindustri	—	89,6	85	47	22	12	12	86	68	68	58	42		
Pappersbruk och pappers- varuindustri	—	86,1	92	68	38	27	24	100	87	92	89	92		
Gummi-, kemisk- och petroleumind.	—	95,8	93	63	52	37	37	91	94	75	76	76		
Jord- och stenförädlings- industri	—	94,6	79	47	32	19	19	86	77	53	58	47		
Järn-, stål- och metallverk	—	91,9	100	74	62	44	35	97	92	76	73	69		
Tyngre och lättare manufakturverk	—	92,4	79	41	28	16	15	89	88	64	81	73		
Maskinindustri	—	90,9	86	59	34	16	13	97	83	56	81	85		
Elektroindustri	—	93,5	95	65	44	33	16	91	82	80	64	31		
Skeppsvarv och båt- byggerier	—	94,7	89	56	50	22	17	100	100	88	50	0		
Övrig transportmedels- industri	—	94,7	78	39	31	19	11	96	79	61	89	100		
Grafisk ind. o annan för- ädlingsind.	—	92,7	81	44	33	21	19	93	68	39	38	32		
Summa	—	92,6	84	54	35	23	19	92	83	66	66	60		

Tabell 2. Allmänna uppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för sysselsättning? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4					
			Planeringstid						Planeringstid					
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	
—	p	%	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%	
Gruvor och stenindustri	—	88,0	86	64	50	36	32		90	86	82	64	56	
Livsmedels-, dryckes- o tobaksind.	—	95,5	72	44	25	14	13		82	68	52	57	46	
Textil-, beklädnads-, söm- nads- och läderindustri	—	94,5	72	25	14	10	10		86	76	50	40	40	
Trä- och möbelindustri	—	89,6	83	47	22	13	13		84	68	59	38	23	
Pappersbruk och pappers- varuindustri	—	86,1	92	68	35	22	19		97	91	69	64	58	
Gummi-, kemisk- och petroleumind.	—	95,8	96	57	41	28	28		89	95	90	100	100	
Jord- och stenförädlings- industri	—	94,6	79	43	26	15	15		84	74	35	40	27	
Järn-, stål- och metallverk	—	91,9	100	68	50	32	24		97	91	82	81	75	
Tyngre och lättare manufakturverk	—	92,4	77	39	23	13	11		86	85	65	77	73	
Maskinindustri	—	90,9	89	54	29	13	13		89	74	59	77	77	
Elektroindustri	—	93,5	95	56	40	26	9		88	84	58	35	22	
Skeppsvarv och båtbyggerier	—	94,7	94	61	50	17	17		95	100	88	65	0	
Övrig transportmedelsind.	—	94,7	83	39	28	17	11		94	79	50	65	73	
Grafisk ind. o annan förädlingsind.	—	92,7	76	43	30	19	17		86	67	37	42	35	
Summa	—	92,6	83	48	30	18	15		81	80	62	61	51	

Tabell 3. Allmänna uppgifter om planering för investeringar.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för investeringar? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4					
			Planeringstid						Planeringstid					
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	
—	p	%	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%	
Gruvor och stenindustri	—	88,0	91	64	45	23	23		95	86	71	78	78	
Livsmedels-, dryckes- o tobaksind.	—	95,5	75	56	31	14	9		93	93	71	79	89	
Textil-, beklädnads-, söm- nads- och läderindustri	—	94,5	74	32	13	10	9		86	78	54	70	78	
Trä- och möbelindustri	—	89,6	83	50	32	12	10		90	84	69	58	50	
Pappersbruk och pappers- varuindustri	—	86,1	92	73	46	27	24		100	96	70	70	67	
Gummi-, kemisk- och petroleumind.	—	95,8	93	72	54	35	35		94	93	85	69	69	
Jord- och stenförädlings- industri	—	94,6	77	51	30	15	15		96	84	83	87	73	
Järn-, stal- och metallverk	—	91,9	100	82	56	38	29		100	93	89	84	83	
Tyngre och lättare manufakturverk	—	92,4	77	44	26	13	11		90	89	81	77	73	
Maskinindustri	—	90,9	90	64	33	16	14		89	77	61	69	71	

Tabell 3. Forts.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för investeringar? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4					
			Planeringstid						Planeringstid					
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	
—	p	%	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%	
Elektroindustri	—	93,5	95	58	44	26	12		91	81	59	46	42	
Skeppsvarv och båtbyggerier	—	94,7	94	61	44	11	11		95	100	100	100	100	
Övrig transportmedelsind.	—	94,7	78	50	39	25	17		88	84	79	88	100	
Grafisk ind. o annan förädlingsindustri	—	92,7	78	44	32	13	11		91	86	59	62	55	
Summa	—	92,6	84	55	35	18	15		92	87	73	72	72	

Tabell 4. Allmänna uppgifter om planering för produktion.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för produktion? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4					
			Planeringstid						Planeringstid					
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	
—	p	%	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%	
Gruvor, mineralbrott och tillverkningsindustri	50- 99	85,9	76	41	16	4	4		87	73	56	75	75	
»	100-199	94,3	88	43	29	17	14		93	79	55	47	50	
»	200-499	89,6	88	52	30	19	17		99	81	77	84	82	
»	500-	95,7	98	82	64	44	39		99	93	78	82	77	
Summa	50-	91,1	87	53	34	20	18		94	83	69	74	72	

Tabell 5. Allmänna uppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för sysselsättning? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4					
			Planeringstid						Planeringstid					
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	
—	p	%	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%	
Gruvor, mineralbrott och tillverkningsindustri	50- 99	85,9	76	37	9	1	1		80	78	67	100	100	
»	100-199	94,3	87	40	25	14	13		89	70	52	50	46	
»	200-499	89,6	87	48	23	14	14		93	75	61	64	64	
»	500-	95,7	98	77	56	32	27		96	91	70	72	74	
Summa	50-	91,1	87	49	27	15	13		90	80	63	65	65	

Tabell 6. Allmänna uppgifter om planering för investeringar.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för investeringar? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4					
			Planeringstid						Planeringstid					
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	
—	p	%	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%	
Gruvor, mineralbrott och tillverkningsindustri	50- 99	85,9	75	48	18	3	3		87	85	56	100	100	
»	100-199	94,3	84	46	28	13	11		95	87	71	85	91	
»	200-499	89,6	88	54	36	20	19		98	89	69	65	68	
»	500-	95,7	98	89	73	38	33		100	96	77	79	82	
Summa	50-	91,1	85	57	37	17	15		95	90	71	77	80	

Tabell 7. Allmänna uppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för sysselsättning? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4					
			Planeringstid						Planeringstid					
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	
—	p	%	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%	
Finans- och försäkrings- företag	—	97,9	72	38	26	23	23		76	79	65	65	65	
Samfärdsl	—	91,0	74	43	39	28	26		76	88	77	75	69	
Serviceverksamhet	—	95,4	65	34	21	18	18		77	62	48	56	56	
Husbyggnad	—	94,5	67	30	20	7	7		87	77	85	57	57	
Väg-, vatten- och linjebyggnad	—	92,1	49	20	14	3	3		69	55	43	100	0	
Byggnadsverksamhet m m	—	92,3	58	20	10	3	3		90	85	50	67	67	
Summa	—	93,8	65	31	22	14	14		80	77	67	66	62	

Tabell 8. Allmänna uppgifter om planering för investeringar.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för investeringar? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4					
			Planeringstid						Planeringstid					
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	
—	p	%	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%	
Finans- och försäkrings- företag	—	97,9	70	43	28	19	19		89	88	68	68	68	
Samfärdsl	—	91,0	72	39	33	20	18		86	92	85	80	72	
Serviceverksamhet	—	95,4	65	44	26	18	15		89	80	73	72	73	
Husbyggnad	—	94,5	59	28	17	9	9		98	79	71	33	33	
Väg-, vatten- och linjebyggn.	—	92,1	57	23	11	3	3		86	61	27	100	100	
Byggnadsverksamhet m m	—	92,3	47	20	8	3	2		85	90	88	100	100	
Summa	—	93,8	62	33	21	12	11		89	84	74	70	66	

Tabell 9. Allmänna uppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för sysselsättning? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4				
			Planeringstid						Planeringstid				
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år
—	p	%	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%
Byggnadsindustri	50- 99	93,4	59	21	13	6	6		92	67	54	50	50
»	100-199	94,6	75	42	29	12	10		80	79	45	50	60
»	200-499	86,1	77	45	39	10	10		84	78	67	60	60
»	500-	94,1	88	59	28	16	16		95	80	46	38	38
Bank, försäkring, samfärdsel och servicenäring	50- 99	89,3	48	24	24	20	20		58	33	33	40	40
»	100-199	92,0	57	22	4	4	4		91	59	0	0	0
»	200-499	100,0	75	41	28	22	22		71	68	68	73	73
»	500-	95,5	86	62	48	38	33		88	77	79	63	58
Summa	50-	93,2	70	37	25	14	13		84	72	56	53	54

Tabell 10. Allmänna uppgifter om planering för investeringar.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för investeringar? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4				
			Planeringstid						Planeringstid				
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år
—	p	%	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%
Byggnadsindustri	50- 99	93,4	51	23	13	7	7		94	65	54	57	57
»	100-199	94,6	69	40	25	10	8		84	78	52	40	25
»	200-499	86,1	77	45	32	13	13		84	78	50	77	77
»	500-	94,1	88	56	19	13	13		100	100	100	100	100
Bank, försäkring, samfärdsel och servicenäring	50- 99	89,3	44	20	16	12	12		64	80	75	67	67
»	100-199	92,0	61	22	4	4	0		100	100	100	0	0
»	200-499	100,0	69	41	31	13	13		86	76	71	69	69
»	500-	95,5	86	67	48	33	33		94	93	90	88	73
Summa	50-	93,2	65	37	22	11	10		89	82	67	69	67

Tabell 11. Allmänna uppgifter om planering för försäljning.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för försäljning? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4				
			Planeringstid						Planeringstid				
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år
—	p	%	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%
Partihandel	—	91,7	90	43	33	19	18		97	74	67	58	61
Detaljhandel	—	90,8	83	34	31	25	25		94	91	71	60	60
Summa	—	91,4	87	39	32	22	21		96	80	69	59	60

Tabell 12. Allmänna uppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för sysselsättning? Ja-svar i % av alla svar					Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4				
			Planeringstid					Planeringstid				
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Partihandel	—	91,7	87	43	30	15	15	93	77	73	60	60
Detaljhandel	—	90,8	83	32	22	19	19	90	91	77	53	53
Summa	—	91,4	85	38	27	17	17	92	82	74	57	57

Tabell 13. Allmänna uppgifter om planering för investeringar.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för investeringar? Ja-svar i % av alla svar					Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4				
			Planeringstid					Planeringstid				
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Partihandel	—	91,7	87	47	33	14	13	92	87	85	71	77
Detaljhandel	—	90,8	83	47	39	36	36	94	94	87	75	75
Summa	—	91,4	85	47	36	23	23	93	90	86	74	76

Tabell 14. Allmänna uppgifter om planering för försäljning.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för försäljning? Ja-svar i % av alla svar					Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4				
			Planeringstid					Planeringstid				
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Parti- och detaljhandel	50- 99	94,7	83	37	28	17	15	98	76	61	65	73
»	100-199	94,1	92	29	27	17	17	98	93	93	88	88
»	200-499	97,3	97	61	44	31	31	92	72	64	61	61
»	500-	100,0	96	75	64	57	57	100	100	78	68	68
Summa	50-	96,0	91	46	37	27	26	97	84	74	70	71

Tabell 15. Allmänna uppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för sysselsättning? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4					
			Planeringstid						Planeringstid					
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	
—	p	%	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%	
Parti- och detaljhandel	50- 99	94,7	81	37	20	11	11		89	76	75	82	82	
»	100-199	94,1	85	31	25	13	13		93	81	76	62	62	
»	200-499	97,3	92	53	39	22	22		88	89	72	64	64	
»	500-	100,0	96	64	54	46	46		97	100	85	78	78	
Summa	50-	96,0	87	43	31	20	20		91	86	77	72	72	

Tabell 16. Allmänna uppgifter om planering för investeringar.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Konkret utarbetade planer för investeringar? Ja-svar i % av alla svar						Är huvuddelen av pla- nerna kostnads-/in- täktsberäknade? Ja- svar i % av kol. 4					
			Planeringstid						Planeringstid					
			1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	
—	p	%	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%	
Parti- och detaljhandel	50- 99	94,7	81	39	30	20	19		89	95	93	85	89	
»	100-199	94,1	88	44	33	19	19		90	80	88	79	79	
»	200-499	97,3	94	64	50	31	31		98	88	72	71	71	
»	500-	100,0	96	86	71	61	61		100	95	90	75	75	
Summa	50-	96,0	88	53	42	29	28		93	89	85	77	77	

Tabell 17. Detaljuppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Beräknad pers.-storlek totalt? Ja- svar i % av alla svar		Beräknad personalsammansättning, i % av kol. 4, fördelad på					
			Planer.-tid		kvinnor och män		arb. och tjänstemän		yrkes- kategorier	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Gruvor och stenindustri	—	88,0	73	36	56	39	74	61	75	61
Livsmedels-, dryckes- o tobaksindustri	—	95,5	62	12	50	75	84	100	71	100
Textil-, beklädnads-, sömnads- o läderindustri	—	94,5	64	10	61	80	87	100	78	80
Trä- och möbelindustri	—	89,6	72	13	49	23	82	100	76	77
Pappersbruk och pappers- varuindustri	—	86,1	81	32	51	25	84	69	74	44
Gummi-, kemisk- och petroleumindustri	—	95,8	91	33	59	61	81	94	77	85

Tabell 17. Forts.

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Beräknad pers.-storlek totalt? Ja- svar i % av alla svar		Beräknad personalsammansättning, i % av kol. 4, fördelad på					
			Planer.-tid		kvinnor och män		arb. och tjänstemän		yrkes- kategorier	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Jord- och stenförädlings- industri	—	94,6	74	21	46	24	95	71	74	48
Järn-, stål- och metallverk	—	91,9	91	30	48	30	88	100	71	50
Tyngre och lättare manufakturverk	—	92,4	69	13	43	23	71	54	67	38
Maskinindustri	—	90,9	84	14	37	29	88	93	79	93
Elektroindustri	—	93,5	96	35	31	34	75	74	60	60
Skeppsvarv och båt- byggerier	—	94,7	87	39	25	0	76	85	95	100
Övrig transportmedels- industri	—	94,7	72	17	26	18	76	100	58	65
Grafisk ind. och annan förädlingsind.	—	92,7	60	17	57	29	81	65	77	71
Summa	—	92,6	75	20	46	36	82	82	73	68

Tabell 18. Detaljuppgifter om planering för investeringar.

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Fasta inves- teringar to- talt? Ja- svar i % av alla svar		Fasta investeringar, i % av kol. 4, fördelad på					
			Planeringstid		ersättnings-/ rational. inv.		expansions- investeringar		byggnads-/ maskininv.	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Gruvor och stenindustri	—	88,0	77	27	65	52	65	48	77	85
Livsmedels-, dryckes- och tobaksindustri	—	95,5	70	22	83	64	56	64	87	91
Textil-, beklädnads-, söm- nads- o läderind.	—	94,5	63	8	67	50	46	75	76	75
Trä- och möbelindustri	—	89,6	75	18	64	56	57	67	79	50
Pappersbruk och pappers- varuindustri	—	86,1	89	38	85	66	88	84	91	71
Gummi-, kemisk- och petroleuminindustri	—	95,8	93	48	86	81	77	81	91	90
Jord- och stenförädlings- industri	—	94,6	72	28	85	82	61	68	89	86
Järn-, stål- och metallverk	—	91,9	97	42	78	93	73	93	94	100
Tyngre och lättare manufakturverk	—	92,4	71	20	65	55	48	65	83	75
Maskinindustri	—	90,9	87	20	76	65	61	70	92	85
Elektroindustri	—	93,5	91	42	82	83	82	83	87	95
Skeppsvarv och båt- byggerier	—	94,7	95	39	64	87	41	41	87	100
Övrig transportmedels- industri	—	94,7	70	31	71	35	71	45	96	81
Grafisk ind. och annan förädlingsind.	—	92,7	66	17	77	82	61	94	82	76
Summa	—	92,6	77	25	75	70	63	72	86	83

Tabell 19. Detaljuppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Storlek mätt i ant. anställda	Svars- pro- cent	Beräknad pers.-storlek totalt? Ja- svar i % av alla svar		Beräknad personalsammansättning, i % av kol. 4, fördelad på					
			Planer.-tid		kvinnor och män		arb. och tjänstemän		yrkes- kategorier	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Gruvor, mineralbrott o tillverkningsindustri	50- 99	85,9	68	5	66	20	84	60	81	60
»	100-199	94,3	77	18	44	33	81	89	74	78
»	200-499	89,6	77	15	45	40	83	47	74	47
»	500-	95,7	94	47	47	32	85	87	80	64
Summa	50-	91,1	78	20	50	33	83	79	77	64

Tabell 20. Detaljuppgifter om planering för investeringar.

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Fasta inves- teringar to- talt? Ja- svar i % av alla svar		Fasta investeringar, i % av kol. 4, fördelad på					
			Planer.-tid		ersättnings-/ rational. inv.		expansions- investeringar		byggnads-/ maskininv.	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Gruvor, mineralbrott o tillverkningsindustri	50- 99	85,9	65	5	75	100	43	60	78	60
»	100-199	94,3	81	22	75	59	60	59	84	82
»	200-499	89,6	84	24	75	50	68	75	88	67
»	500-	95,7	97	57	90	82	81	81	95	86
Summa	50-	91,1	81	26	79	71	64	73	87	80

Tabell 21. Detaljuppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Beräknad pers.-storlek totalt? Ja- svar i % av alla svar		Beräknad personalsammansättning, i % av kol. 4, fördelad på					
			Planer.-tid		kvinnor och män		arbetare och tjänstemän		yrkes- kategorier	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Finans- och försäkrings- företag	—	97,9	71	15	54	47	39	27	54	40
Samfärdsel	—	91,0	63	24	37	29	75	75	83	88
Serviceverksamhet	—	95,4	55	10	47	50	85	70	80	70
Husbyggnad	—	94,5	57	9	70	56	88	78	68	67
Väg-, vatten- och linje- byggnad	—	92,1	40	9	35	67	100	100	73	33
Byggnadsverksamhet m m	—	92,3	54	7	46	0	83	100	70	29
Summa	—	93,8	57	12	50	39	76	70	71	64

Tabell 22. Detaljuppgifter om planering för investeringar.

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Fasta inves- teringar to- talt? Ja- svar i % av alla svar		Fasta investeringar, i % av kol. 4, fördelad på					
			Planeringstid		ersättnings-/ rational. inv.		expansions- investeringar		byggnads-/ maskininv.	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Finans- och försäkrings- företag	—	97,9	60	19	50	58	50	58	85	79
Samfärdsel	—	91,0	66	28	74	75	53	46	58	46
Serviceverksamhet	—	95,4	45	16	71	69	58	75	69	63
Husbyggnad	—	94,5	46	7	57	71	39	71	76	86
Väg-, vatten- och linje- byggnad	—	92,1	51	3	78	100	67	0	78	0
Byggnadsverksamhet m m	—	92,3	37	3	46	67	41	67	49	0
Summa	—	93,8	50	13	63	70	51	57	68	58

Tabell 23. Detaljuppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Beräknad pers.-storlek totalt? Ja- svar i % av alla svar		Beräknad personalsammansättning, i % av kol. 4, fördelad på					
			Planeringstid		kvinnor och män		arbetare och tjänstemän		yrkes- kategorier	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Byggnadsindustri	50- 99	93,4	51	6	63	17	88	100	75	50
»	100-199	94,6	63	17	67	47	98	88	76	59
»	200-499	86,1	65	23	69	57	94	100	69	70
»	500-	94,1	75	19	51	47	100	100	57	47
Bank, försäkring, sam- färdsel och servicenäring	50- 99	89,3	40	16	70	75	90	100	90	100
»	100-199	92,0	44	5	80	100	100	100	100	100
»	200-499	100,0	72	13	47	54	61	77	53	77
»	500-	95,5	77	33	31	30	56	30	81	73
Summa	50-	93,2	60	15	59	48	87	84	72	67

Tabell 24. Detaljuppgifter om planering för investeringar.

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Fasta inves- teringar to- talt? Ja- svar i % av alla svar		Fasta investeringar, i % av kol. 4, fördelad på					
			Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Byggnadsindustri	50- 99	93,4	38	6	63	50	45	50	61	50
»	100-199	94,6	48	13	44	23	48	23	65	46
»	200-499	86,1	64	10	75	100	66	60	100	60
»	500-	94,1	81	15	62	60	49	60	89	80
Bank, försäkring, sam- färdsel och servicenäring	50- 99	89,3	40	12	90	100	80	67	90	100
»	100-199	92,0	39	0	77	0	33	0	67	0
»	200-499	100,0	53	15	47	20	47	47	83	67
»	500-	95,5	81	38	94	100	77	63	70	50
Summa	50-	93,2	53	12	66	62	54	51	77	61

Tabell 25. Detaljuppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Beräknad pers.-storlek totalt? Ja- svar i % av alla svar		Beräknad personalsammansättning, i % av kol. 4, fördelad på					
			Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Partihandel	—	91,7	78	16	40	19	46	31	74	50
Detaljhandel	—	90,8	76	17	47	41	79	53	70	53
Summa	—	91,4	77	16	43	29	60	41	72	51

Tabell 26. Detaljuppgifter om planering för investeringar.

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Fasta inves- teringar to- talt? Ja- svar i % av alla svar		Fasta investeringar, i % av kol. 4, fördelad på					
			Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Partihandel	—	91,7	77	30	70	67	71	67	92	90
Detaljhandel	—	90,8	66	33	62	67	59	64	67	73
Summa	—	91,4	72	31	67	67	66	66	82	82

Tabell 27. Detaljuppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Beräknad pers. storlek totalt? Ja- svar i % av alla svar		Beräknad personalsammansättning, i % av kol. 4, fördelad på					
			Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Parti- och detaljhandel	50- 99	94,7	70	7	41	0	64	29	80	43
»	100-199	94,1	75	19	45	21	59	37	61	42
»	200-499	97,3	83	25	53	64	64	64	75	80
»	500-	100,0	89	46	36	24	56	30	92	63
Summa	50-	96,0	77	21	44	31	61	40	76	60

Tabell 28. Detaljuppgifter om planering för investeringar.

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Fasta inves- teringar to- talt? Ja- svar i % av alla svar		Fasta investeringar, i % av kol. 4, fördelad på					
			Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Parti- och detaljhandel	50- 99	94,7	71	22	55	59	52	32	80	77
»	100-199	94,1	69	27	77	78	78	85	81	93
»	200-499	97,3	86	41	84	83	81	83	94	95
»	500-	100,0	93	64	85	84	92	95	88	89
Summa	50-	96,0	77	35	74	77	74	77	85	89

Tabell 29. Detaljuppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Ant. sv- rande	Företagens ja-svar uppdelade på olika rekryteringsformer																				
		Ant. företag som har planering för arbetskraftens rekryter.	genom arb.mark-nadsmyndighet för								genom egen förs. inom orten för				genom egen förs. inom landet men utom orten för				genom egen förs. utom Sverige för			
			arbetare tj.-män				arbetare tj.-män				arbetare tj.-män				arbetare tj.-män							
			Pl.-tid				Planeringstid				Planeringstid				Planeringstid				Planeringstid			
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år		
Gruvor och sten-industri	22	6	3	3	1	3	0	6	3	5	3	3	2	4	3	1	1	0	0			
Livsmedels-, dryckes- och tobaksindustri	64	18	1	15	1	7	0	11	0	15	0	5	0	7	1	3	0	1	0			
Textil-, beklädnads-, sömnads- och läderind.	69	24	5	15	3	11	2	20	5	18	5	6	3	10	3	3	1	1	0			
Trä- och möbel-industri	60	16	2	12	0	7	0	13	2	12	2	9	0	10	1	1	0	1	0			
Pappersbruk och pappersvaruind.	37	13	3	10	2	6	0	10	3	10	2	4	1	10	3	1	0	1	0			
Gummi-, kemisk- och petroleum-industri	46	18	8	16	7	9	4	14	6	13	6	4	3	12	5	3	2	2	2			
Jord- o. sten-förädl.ind.	53	18	7	10	5	4	1	15	6	12	5	7	2	6	3	1	0	0	0			
Järn-, stål- o. metallverk	34	15	5	15	5	8	3	9	4	9	4	3	1	10	5	3	0	0	0			
Tyngre och lättare manu-fakturverk	61	18	3	16	1	11	0	12	1	13	2	6	1	10	2	1	1	0	0			
Maskinindustri	70	31	3	30	3	20	2	16	2	20	2	9	2	23	3	5	2	2	1			
Elektroindustri	43	17	6	15	6	6	1	10	3	16	4	5	3	10	4	0	0	1	0			
Skeppsvarv o. båtbyggerier	18	13	7	12	6	7	4	9	6	9	5	9	5	10	5	7	3	1	0			
Övrig transport-medelsind.	36	10	2	8	2	5	1	7	1	9	2	6	0	7	1	2	0	0	0			
Grafisk industri och annan för-ädlingsindustri	63	21	6	9	3	4	1	20	6	18	6	9	2	11	3	0	0	0	0			
Summa	676	238	61	186	45	108	19	172	48	179	48	85	25	140	42	31	10	10	3			

Tabell 30. Detaljuppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Ant. sva- rande	Företagens ja-svar uppdelade på olika rekryteringsformer																	
		Ant. företag som har plane- ring för arbets- kraftens rekryter.		genom arb.mark- nadsmyndighet för				genom egen för- sorg inom orten för				genom egen förs. inom landet men utom orten för				genom egen för- sorg utom Sverige för			
				arbetare tj.-män				arbetare tj.-män				arbetare tj.-män				arbetare tj.-män			
				Pl.-tid		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid			
				0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
Finans- och för- säkringsföretag	47	17	3	1	0	11	0	2	0	17	3	0	0	13	2	0	0	1	1
Samfärdsel	61	38	11	18	9	12	8	13	4	19	6	10	4	15	6	5	2	3	2
Serviceverk- samhet	62	17	4	11	2	6	2	13	4	13	4	5	2	11	3	4	0	0	0
Husbyggnad	69	25	4	21	4	9	4	17	1	23	4	7	1	11	2	0	0	0	0
Väg-, vatten- och linjebyggnad	35	6	0	3	0	1	0	5	0	5	0	2	0	5	0	0	0	0	0
Byggnadsverk- samhet m m	60	24	2	17	1	9	1	20	2	18	2	11	0	12	1	6	0	3	0
Summa	334	127	24	71	16	48	15	70	11	95	19	35	7	67	14	15	2	7	3

Tabell 31. Detaljuppgifter om planering för sysselsättning.

Bransch	Ant. sva- rande	Företagens ja-svar uppdelade på olika rekryteringsformer																	
		Ant. företag som har plane- ring för arbets kraftens rekryter.		genom arbets- marknadsmyn- dighet för				genom egen för- sorg inom orten för				genom egen förs. inom landet men utom orten för				genom egen för- sorg utom Sverige för			
				arbetare tj.-män				arbetare tj.-män				arbetare tj.-män				arbetare tj.-män			
				Pl.-tid				Planeringstid				Planeringstid				Planeringstid			
				0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
Partihandel	79	18	2	7	1	7	1	12	2	15	2	3	2	7	2	0	0	2	0
Detaljhandel	59	17	5	11	2	5	1	14	3	14	3	11	4	14	5	0	0	0	0
Summa	138	35	7	18	3	12	2	26	5	29	5	14	6	21	7	0	0	2	0

Tabell 32.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller BERÄKNAD PERSONALSTORLEK?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Proportionen företag av de som har pla- nering för beräknad pers.storl., fördelad på olika myndigheter										% av tot. antal svarande	
			1		2		3		4		5		6	
			Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Gruvor och stenindustri	—	88,0	75	89	75	100	74	75	37	50	7	0	28	64
Livsmedels-, dryckes- o tobaksindustri	—	95,5	77	75	53	67	68	75	48	67	10	17	38	88
Textil-, beklädnads-, söm- nads- och läderindustri	—	94,5	64	40	34	20	55	40	38	20	13	30	36	90
Trä- och möbelindustri	—	89,6	75	69	44	38	63	69	51	77	10	15	28	87
Pappersbruk och pappers- varuindustri	—	86,1	80	69	51	50	74	78	43	44	7	16	19	68
Gummi-, kemisk- o petroleumindustri	—	95,8	71	73	43	55	53	55	53	48	8	6	9	67
Jord- och stenförädlings- industri	—	94,6	57	62	38	43	66	62	39	43	11	19	26	79
Järn-, stål- och metallverk	—	91,9	81	80	55	60	85	80	55	50	3	10	9	71
Tyngre och lättare manu- fakturverk	—	92,4	64	77	42	54	57	62	45	23	14	0	31	87
Maskinindustri	—	90,9	67	71	48	50	64	64	43	50	13	21	14	84
Elektroindustri	—	93,5	86	86	42	46	60	60	53	49	5	14	4	65
Skeppsvarv o båtbyggerier	—	94,7	77	56	32	28	51	44	25	28	13	28	11	61
Övrig transportmedelsind.	—	94,7	65	100	47	53	50	53	54	53	19	0	28	84
Grafisk ind. o. annan för- ädlingsindustri	—	92,7	82	82	67	65	75	71	72	71	8	12	40	83
Summa	—	92,6	72	74	47	52	64	64	48	49	10	13	25	80

Tabell 33.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller FASTA INVESTERINGAR TOTALT?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Proportionen företag av de som har planering för fasta inv., fördelad på på olika myndigheter										% av tot. antal svarande	
			1		2		3		4		5		6	
			Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Gruvor och stenindustri	—	88,0	71	85	77	85	65	85	42	67	6	0	23	73
Livsmedels-, dryckes- o. tobaksindustri	—	95,5	83	91	49	41	50	41	40	27	9	9	32	78
Textil-, beklädnads-, söm- nads- och läderindustri	—	94,5	65	25	32	0	46	0	35	0	19	75	37	92
Trä- och möbelindustri	—	89,6	76	67	43	50	49	56	40	67	12	11	25	82
Pappersbruk och pappers- varuindustri	—	86,1	94	87	57	50	70	71	34	21	3	8	11	63
Gummi-, kemisk- o. petroleumindustri	—	95,8	75	81	47	50	48	54	42	31	10	13	7	52
Jord- och stenförädlings- industri	—	94,6	68	54	53	46	47	39	40	32	18	29	28	72
Järn-, stål- och metallverk	—	91,9	97	93	64	79	61	71	58	71	3	7	3	59
Tyngre och lättare manufakturverk	—	92,4	76	90	41	50	46	40	37	25	11	10	30	80
Maskinindustri	—	90,9	70	85	49	55	54	45	41	45	18	15	13	80
Elektroindustri	—	93,5	91	88	44	67	48	62	33	33	8	12	9	58
Skeppsvarv och båt- byggerier	—	94,7	76	56	41	28	46	28	29	13	23	44	5	61
Övrig transportmedelsind.	—	94,7	64	71	44	55	49	61	36	35	24	10	31	69
Grafisk ind. o. annan förädlingsindustri	—	92,7	82	65	62	59	74	65	62	65	8	29	33	83
Summa	—	92,6	78	77	49	53	53	53	41	38	12	17	23	74

Tabell 34.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller BERÄKNAD PERSONALSTORLEK?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Proportionen företag av de som har planering för beräknad pers.storl., fördelad på olika myndigheter										% av tot. antal svarande	
			1		2		3		4		5		6	
			Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Gruvor, mineralbrott och tillverkningsindustri	50- 99	85,9	65	100	44	60	63	60	47	60	15	0	32	95
»	100-199	94,3	74	61	49	44	61	67	51	44	6	17	23	82
»	200-499	89,6	79	80	51	60	75	80	55	40	4	7	24	86
»	500-	95,7	76	64	47	38	74	62	44	38	2	15	6	53
Summa	50-	91,1	74	68	48	45	68	66	49	41	7	13	22	80

Tabell 35.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller FASTA INVESTERINGAR TOTALT?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Proportionen företag av de som har planering för fasta inv., fördelad på olika myndigheter										% av tot. antal svarande	
			1		2		3		4		5		6	
			Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid	
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Gruvor, mineralbrott och tillverkningsindustri	50- 99	85,9	69	60	43	60	51	60	43	60	20	20	36	95
»	100-199	94,3	79	73	51	55	56	55	42	41	9	14	19	78
»	200-499	89,6	83	79	50	54	63	63	48	38	7	13	17	77
»	500-	95,7	91	81	55	46	60	47	39	26	3	14	3	43
Summa	50-	91,1	81	78	50	51	58	53	43	34	9	14	20	75

Tabell 36.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller BERÄKNAD PERSONALSTORLEK?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Proportionen företag av de som har pla- nering för beräknad pers.storl., fördelad på olika myndigheter										% av tot. antal svarande	
			1		2		3		4		5		6	
			Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Finans- och försäkrings- företag	—	97,9	82	87	54	60	58	60	42	60	3	20	30	86
Samfärdsel	—	91,0	68	71	54	75	76	96	59	83	8	0	38	76
Serviceverksamhet	—	95,4	73	20	65	0	75	0	62	50	9	50	45	90
Husbyggnad	—	94,5	67	67	42	33	61	33	53	56	12	11	43	92
Väg-, vatten- o. linjebyggn.	—	92,1	78	100	28	67	43	33	35	33	8	0	60	91
Byggnadsverksamhet m m	—	92,3	87	71	65	71	70	71	54	71	9	29	47	94
Summa	—	93,8	76	70	52	55	65	58	51	63	8	15	43	88

Tabell 37.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller FASTA INVESTERINGAR TOTALT?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Proportionen företag av de som har planering för fasta inv., fördelad på olika myndigheter										% av tot. antal svarande	
			1		2		3		4		5		6	
			Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid	Plane- ringstid
			0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Finans- och försäkrings- företag	—	97,9	82	79	53	58	57	68	38	42	8	16	40	81
Samfärdsel	—	91,0	73	64	58	71	61	57	56	61	11	7	35	72
Serviceverksamhet	—	95,4	71	44	71	44	67	44	69	69	7	19	55	84
Husbyggnad	—	94,5	78	86	48	43	54	43	54	43	15	14	54	93
Väg-, vatten- och linje- byggnad	—	92,1	90	100	51	100	51	0	45	0	6	0	49	97
Byggnadsverksamhet m m	—	92,3	78	100	32	67	38	67	38	67	24	0	63	97
Summa	—	93,8	78	67	53	60	56	54	51	56	12	12	50	68

Tabell 38.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller BERÄKNAD PERSONALSTORLEK?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Proportionen företag av de som har planering för beräknad pers.storl., fördelad på olika myndigheter										% av tot. antal svarande	
			1		2		3		4		5		6	
			Plane- ringstid 0-2 år	Plane- ringstid 2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	Plane- ringstid 2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	Plane- ringstid 2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	Plane- ringstid 2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	Plane- ringstid 2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	Plane- ringstid 2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Byggnadsindustri	50- 99	93,4	73	67	47	50	61	50	55	50	12	17	49	94
»	100-199	94,6	76	88	52	65	70	82	43	65	11	12	37	83
»	200-499	86,1	65	57	40	26	49	26	49	30	11	13	35	77
»	500-	94,1	96	100	59	84	59	84	41	63	4	0	25	82
Bank, försäkring, sam- färdsel och servicenäring	50- 99	89,3	60	25	50	25	70	50	90	100	10	0	60	84
»	100-199	92,0	80	0	50	0	50	0	41	0	11	100	57	95
»	200-499	100,0	75	54	39	0	56	46	39	23	0	0	28	87
»	500-	95,5	74	73	74	88	81	73	62	73	0	15	24	67
Summa	50-	93,2	76	69	51	52	62	60	50	57	8	11	40	85

Tabell 39.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller FASTA INVESTERINGAR TOTALT?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Proportionen företag av de som har planering för fasta inv., fördelad på olika myndigheter										% av tot. antal svarande	
			1		2		3		4		5		6	
			Plane- ringstid 0-2 år	Plane- ringstid 2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	Plane- ringstid 2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	Plane- ringstid 2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	Plane- ringstid 2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	Plane- ringstid 2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	Plane- ringstid 2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Byggnadsindustri	50- 99	93,4	79	67	42	33	47	33	42	33	18	17	62	94
»	100-199	94,6	83	100	48	85	52	77	48	77	15	0	52	87
»	200-499	86,1	66	100	45	60	55	40	56	40	11	0	36	90
»	500-	94,1	85	100	58	60	49	40	38	20	11	0	19	85
Bank, försäkring, sam- färdsel och servicenäring	50- 99	89,3	60	33	30	0	50	0	70	67	10	0	60	88
»	100-199	92,0	90	0	67	0	56	0	56	0	0	0	61	100
»	200-499	100,0	70	67	47	67	42	20	30	20	6	0	47	85
»	500-	95,5	89	76	83	87	77	76	70	76	0	13	19	62
Summa	50-	93,2	78	80	52	64	53	49	49	51	10	5	48	88

Tabell 40.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller BERÄKNAD PERSONALSTORLEK?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Proportionen företag av de som har pla- nering för beräknad pers.storl., fördelad på olika myndigheter										% av tot. antal svarande	
			1		2		3		4		5		6	
			Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Partihandel	—	91,7	79	63	44	25	50	50	31	25	8	25	22	84
Detaljhandel	—	90,8	74	88	42	47	57	82	42	59	16	0	26	83
Summa	—	91,4	77	76	43	36	53	66	36	43	12	12	24	84

Tabell 41.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller FASTA INVESTERINGAR TOTALT?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Proportionen företag av de som har pla- nering för fasta inv., fördelad på olika myndigheter										% av tot. antal svarande	
			1		2		3		4		5		6	
			Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Partihandel	—	91,7	79	60	44	37	48	47	36	37	12	23	24	72
Detaljhandel	—	90,8	67	88	36	52	41	70	33	52	29	6	38	69
Summa	—	91,4	74	72	41	44	45	57	35	44	19	15	30	71

Tabell 42.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller BERÄKNAD PERSONALSTORLEK?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Proportionen företag av de som har planering för beräknad pers.storl., fördelad på olika myndigheter										% av tot. antal svarande	
			1		2		3		4		5		6	
			Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Parti- och detaljhandel	50- 99	94,7	80	100	40	43	50	71	34	43	9	0	30	93
»	100-199	94,1	72	42	45	21	45	42	36	21	20	37	27	81
»	200-499	97,3	73	80	53	44	64	56	36	44	13	20	17	75
»	500-	100,0	80	85	52	54	64	63	36	46	4	0	11	54
Summa	50-	96,0	76	74	47	42	55	57	35	39	12	15	23	79

Tabell 43.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller FASTA INVESTERINGAR TOTALT?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Storlek mätt i ant. an- ställda	Svars- pro- cent	Proportionen företag av de som har planering för fasta inv., fördelad på olika myndigheter										% av tot. antal svarande	
			1		2		3		4		5		6	
			Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år	Plane- ringstid 0-2 år	2-5 år
—	p	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Parti- och detaljhandel	50- 99	94,7	76	77	37	50	39	50	34	50	15	27	31	78
»	100-199	94,1	70	63	42	37	48	56	39	37	17	15	33	76
»	200-499	97,3	71	73	51	54	58	68	47	68	20	7	17	61
»	500-	100,0	96	89	54	56	42	50	23	33	4	11	7	36
Summa	50-	96,0	77	77	45	50	47	56	36	46	14	14	25	67

Tabell 44.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller NYLOKALISERINGAR I SVERIGE?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Ant. svarande	Ant. företag som har plane- ring för nyloka- liseringar												Ant. företag utan planer.	
		Antal företag som är villiga att lämna uppgifter till myndigheterna 1, 2, 3, 4 alt. 5												Ant. företag utan planer.	
		1		2		3		4		5		6		Ant. företag utan planer.	
		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid	
		0-2	2-5	0-2	2-5	0-2	2-5	0-2	2-5	0-2	2-5	0-2	2-5	0-2	2-5
		1 år	3 år	1 år	3 år	1 år	3 år	1 år	3 år	1 år	3 år	1 år	3 år	1 år	3 år
Gruvor och stenindustri	22	6	4	5	3	6	4	3	3	3	3	0	0	16	18
Livsmedels-, dryckes- och tobaksindustri	64	7	4	6	4	4	3	5	3	3	2	0	0	57	60
Textil-, beklädnads-, sömnads- och läderindustri	69	7	2	4	1	3	1	3	1	3	1	3	1	62	67
Trä- och möbelindustri	60	7	3	5	3	4	3	4	2	3	2	1	0	53	57
Pappersbruk och pappersvaruindustri	37	11	5	7	4	9	4	11	4	2	0	0	0	26	32
Gummi-, kemisk- och petroleumindustri	46	10	3	8	3	7	3	4	1	5	1	0	0	36	43
Jord- och stenförädlingsindustri	53	10	7	8	4	8	4	5	2	5	1	0	0	43	46
Järn-, stål- och metallverk	34	5	1	4	1	3	1	3	1	3	1	1	0	29	33
Tyngre och lättare manufakturverk	61	8	2	7	2	7	2	7	2	5	1	0	0	53	59
Maskinindustri	70	14	6	9	4	6	2	6	1	3	1	2	2	56	64
Elektroindustri	43	8	6	6	4	7	4	7	4	5	4	1	2	35	37
Skeppsvarv och båtbyggerier	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	18	18
Övrig transportmedelsind.	36	6	4	5	3	4	2	4	2	4	2	1	1	30	32
Grafisk ind. o. annan förädlingsindustri	63	5	1	4	1	3	1	4	1	3	1	0	0	58	62
Summa	676	104	48	78	37	71	34	66	27	47	20	9	6	572	628

Tabell 45.

Hur många företag är villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller nyetableringar till någon/några av myndigheterna statistiska centralbyrån, central statlig myndighet, regional statlig myndighet och/eller kommunal myndighet?

Nyetableringar och/eller utbyggnader utomlands.

Bransch	Antal sva- rande	Ant. företag som har pla- nering för nyetable- ringar		Ant. företag som är villiga att lämna uppgifter			
				till någon/ några myn- digheter		till ingen myndighet alls	
		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid	
		1 år	3 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
Gruvor och stenindustri	22	2	1	2	1	0	0
Livsmedels-, dryckes- o. tobaksindustri	64	5	1	5	1	0	0
Textil-, beklädnads-, sömnads- och läderind.	69	3	1	2	0	1	1
Trä- och möbelindustri	60	7	4	6	4	1	0
Pappersbruk och pappersvaruindustri	37	7	3	3	1	4	2
Gummi-, kemisk- och petroleumindustri	46	6	3	6	3	0	0
Jord- och stenförädlingsindustri	53	6	3	5	2	1	1
Järn-, stål- och metallverk	34	9	2	9	2	0	0
Tyngre och lättare manufakturverk	61	4	1	3	1	1	0
Maskinindustri	70	11	6	7	4	4	2
Elektroindustri	43	8	4	6	2	2	2
Skeppsvarv och båtbyggerier	18	3	2	1	0	2	2
Övrig transportmedelsindustri	36	3	2	2	1	1	1
Grafisk ind. o. annan förädlingsindustri	63	3	1	2	1	1	0
Summa	676	77	34	59	23	18	11

Tabell 46.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller DRIFTSINSKRÄNKNINGAR?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Ant. sva- rande	Ant. företag som är villiga att lämna uppgifter till myndigheterna 1, 2, 3, 4 alt. 5												Ant. företag utan planer.	
		Ant. företag som har plane- ring för driftsinskränkn.		1		2		3		4		5		6	
		Pl.-tid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid	
		1 år	3 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
Gruvor och stenindustri	22	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	21	21
Livsmedels-, dryckes- och tobaksindustri	64	7	3	3	2	1	0	5	1	4	0	0	0	57	61
Textil-, beklädnads-, sömnads- och läderindustri	69	5	1	1	0	1	0	3	0	1	0	2	1	64	68
Trä- och möbelindustri	60	4	1	3	1	2	1	1	0	1	0	1	0	56	59
Pappersbruk och pappersvaruindustri	37	6	1	2	1	3	0	6	0	3	0	0	0	31	36
Gummi-, kemisk- och petroleumindustri	46	6	3	5	3	5	3	6	3	5	3	0	0	40	43
Jord- och stenförädlingsindustri	53	13	3	6	1	3	1	10	3	5	1	0	0	40	50
Järn-, stål- och metallverk	34	8	2	5	2	6	2	8	2	7	2	0	0	26	32
Tyngre och lättare manufakturverk	61	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	60	61
Maskinindustri	70	8	3	6	3	5	2	5	1	2	1	0	0	62	67
Elektroindustri	43	7	3	5	1	5	1	6	1	6	1	1	2	36	40
Skeppsvarv och båtbyggerier	18	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	17	18
Övrig transportmedelsind	36	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	34	35
Grafisk ind. o. annan förädlingsindustri	63	3	0	2	0	2	0	3	0	2	0	0	0	60	63
Summa	676	72	22	41	16	36	12	57	13	38	10	5	3	604	654

Tabell 47.

Hur många företag är villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller nedläggningar till någon/några av myndigheterna statistiska centralbyrån, central statlig myndighet, regional statlig myndighet och/eller kommunal myndighet?

Nedläggningar.

Bransch	Antal sva- rande	Ant. företag som har pla- nering för nedlägg- ningar		Ant. företag som är vil- liga att läm- na uppg. till mynd.		Ant. företag som inte är villiga att lämna uppg. till någon mynd. alls	
		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid	
		1 år	3 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
Gruvor och stenindustri	22	2	1	2	1	0	0
Livsmedels-, dryckes- o. tobaksindustri	64	9	5	9	5	0	0
Textil-, beklädnads-, sömnads- och läderind.	69	4	1	3	0	1	1
Trä- och möbelindustri	60	3	1	3	1	0	0
Pappersbruk och pappersvaruindustri	37	7	1	6	1	1	0
Gummi-, kemisk- och petroleumindustri	46	4	3	4	3	0	0
Jord- och stenförädlingsindustri	53	11	2	11	2	0	0
Järn-, stål- och metallverk	34	4	0	4	0	0	0
Tyngre och lättare manufakturverk	61	0	0	0	0	0	0
Maskinindustri	70	8	3	7	3	1	0
Elektroindustri	43	7	3	6	1	1	2
Skeppsvarv och båtbyggerier	18	0	0	0	0	0	0
Övrig transportmedelsindustri	36	3	1	3	1	0	0
Grafisk ind. o. annan förädlingsindustri	63	2	0	2	0	0	0
Summa	676	64	21	60	18	4	3

Tabell 48.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller NYLOKALISERINGAR I SVERIGE?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Ant. sva- rande	Ant. företag som har plane- ring för nyloka- liseringar		Antal företag som är villiga att lämna uppgifter till myndigheterna 1, 2, 3, 4 alt. 5										Ant. företag utan planer.	
		Pl.-tid	Ant. sva- rande	1		2		3		4		5		6	
				Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid	
				0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
Finans- och försäkrings- företag	47	18	6	14	4	11	2	8	2	7	2	1	2	29	41
Samfärdsel	61	2	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	59	61
Serviceverksamhet	62	7	2	4	2	4	1	5	1	5	2	1	0	55	60
Husbyggnad	69	4	1	4	1	2	1	4	1	4	1	0	0	65	68
Väg-, vatten- och linje- byggnad	35	5	0	5	0	2	0	2	0	3	0	0	0	30	35
Byggnadsverksamhet m m	60	10	3	9	3	7	2	8	2	4	2	0	0	50	57
Summa	334	46	12	37	10	26	6	28	6	23	7	2	2	288	322

Tabell 49.

Hur många företag är villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller nyetableringar till någon/några av myndigheterna statistiska centralbyrån, central statlig myndighet, regional statlig myndighet och/eller kommunal myndighet?

Nyetableringar och/eller utbyggnader utomlands.

Bransch	Antal sva- rande	Ant. företag som har pla- nering för nyetabe- lingar		Ant. företag som är vil- liga att läm- na uppg. till mynd.		Ant. företag som inte är villiga att lämna uppg. till någon mynd. alls	
		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid	
		1 år	3 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
Finans- och försäkringsföretag	47	2	1	2	1	0	0
Samfärdsel	61	3	2	3	2	0	0
Serviceverksamhet	62	3	0	3	0	0	0
Husbyggnad	69	1	1	0	1	1	0
Väg-, vatten- och linje- byggnad	35	3	0	2	0	1	0
Byggnadsverksamhet m m	60	5	1	5	1	0	0
Summa	334	17	5	15	5	2	0

Tabell 50.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller DRIFTSINSKRÄNKNINGAR?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Ant. sva- rande	Ant. företag som har plane- ring för driftsin- skränkn.		Antal företag som är villiga att lämna uppgifter till myndigheterna 1, 2, 3, 4 alt. 5										Ant. företag utan planer.	
		Pl.-tid 1 år 3 år		1		2		3		4		5		6	
				Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid	
				0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
				år	år	år	år	år	år	år	år	år	år	år	år
Finans- och försäkrings- företag	47	6	1	5	1	4	1	5	1	4	1	0	0	41	46
Samfärdsel	61	3	2	2	1	3	2	2	1	2	1	0	0	58	59
Serviceverksamhet	62	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	61	62
Husbyggnad	69	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	68	68
Väg-, vatten- och linje- byggnad	35	2	0	2	0	1	0	1	0	1	0	0	0	33	35
Byggnadsverksamhet m m	60	3	1	3	1	3	1	3	1	2	1	0	0	57	59
Summa	334	16	5	14	4	13	5	13	4	11	4	0	0	318	329

Tabell 51.

Hur många företag är villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller nedläggningar till någon/några av myndigheterna statistiska centralbyrån, central statlig myndighet, regional statlig myndighet och/eller kommunal myndighet?

Nedläggningar.

Bransch	Antal svara- rande	Ant. företag som har pla- nering för nedlägg- ningar		Ant. företag som är vil- liga att läm- na uppg. till mynd.		Ant. företag som inte är villiga att lämna uppg. till någon mynd. alls	
		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid	
		1 år	3 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
Finans- och försäkringsföretag	47	4	1	4	1	0	0
Samfärdsel	61	3	2	3	2	0	0
Serviceverksamhet	62	0	0	0	0	0	0
Husbyggnad	69	1	1	1	1	0	0
Väg-, vatten- och linjebyggnad	35	2	0	2	0	0	0
Byggnadsverksamhet	60	3	1	3	1	0	0
Summa	334	13	5	13	5	0	0

Tabell 52.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller NYLOKALISERINGAR I SVERIGE?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Ant. svara- rande	Ant. företag som har pla- nering för nyloka- liser.		Antal företag som är villiga att lämna uppgifter till myndigheterna 1, 2, 3, 4 alt. 5										Ant. företag utan planer.	
		Pl.-tid	Antal	1		2		3		4		5		6	
				Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid	
				0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
Partihandel	79	24	6	18	6	12	4	12	4	10	2	3	0	55	73
Detaljhandel	59	25	14	15	9	11	9	13	11	10	8	8	3	34	45
Summa	138	49	20	33	15	23	13	25	15	20	10	11	3	89	118

Tabell 53.

Hur många företag är villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller nyetableringar till någon/några av myndigheterna statistiska centralbyrån, central statlig myndighet, regional statlig myndighet och/eller kommunal myndighet?

Nyetableringar och/eller utbyggnader utomlands

Bransch	Antal sva- rande	Ant. företag som har pla- nering för nyetab- leringar		Ant. företag som är vil- liga att läm- na uppg. till mynd.		Ant. företag som inte är villiga att lämna uppg. till någon mynd. alls	
		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid	
		1 år	3 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
Partihandel	79	11	4	9	3	2	1
Detaljhandel	59	0	0	0	0	0	0
Summa	138	11	4	9	3	2	1

Tabell 54.

Till vilka myndigheter är företagen villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller DRIFTSINSKRÄNKNINGAR?

1 = Statistiska centralbyrån 2 = Central statlig myndighet 3 = Regional statlig myndighet
4 = Kommunal myndighet 5 = Ingen myndighet alls 6 = Planering saknas

Bransch	Ant. sva- rande	Ant. företag som har pla- nering för driftsin- skränkn.		Antal företag som är villiga att lämna uppgifter till myndigheterna 1, 2, 3, 4 alt. 5										Ant. företag utan planer.	
		Pl.-tid	Pl.-ringstid	1		2		3		4		5		6	
				Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid		Plane- ringstid	
				0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
Partihandel	79	10	4	5	2	4	2	7	3	3	1	2	0	69	75
Detaljhandel	59	9	3	4	2	1	0	3	1	2	0	4	1	50	56
Summa	138	19	7	9	4	5	2	10	4	5	1	6	1	119	131

Tabell 55.

Hur många företag är villiga att, under sekretesskydd, lämna uppgifter ur sina planer vad gäller nedläggningar till någon/några av myndigheterna statistiska centralbyrån, central statlig myndighet, regional statlig myndighet och/eller kommunal myndighet?

Nedläggningar.

Bransch	Antal sva- rande	Ant. företag som har pla- nering för nedlägg- ningar		Ant. företag som är vil- liga att läm- na uppg. till mynd.		Ant. företag som inte är villiga att lämna uppg. till någon mynd. alls	
		Planeringstid		Planeringstid		Planeringstid	
		1 år	3 år	0-2 år	2-5 år	0-2 år	2-5 år
Partihandel	79	10	4	9	4	1	0
Detaljhandel	59	9	4	6	3	3	1
Summa	138	19	8	15	7	4	1

Byrån för industristatistik
Statistiktjänsten

Till verkställande direktören

Statistiska centralbyrån har fått i uppdrag av samarbetsutredningen att utföra en enkätundersökning på ett urval av svenska företag. Samarbetsutredningen är en av statsrådet Wickman tillsatt offentlig utredning som skall utreda formerna för förbättrad information och vidgat samarbete mellan företag och samhälle. Enkätundersökningen syftar främst till att utröna vilka möjligheter företag i olika storleksklasser och branscher har att på skilda områden lämna uppgifter till olika samhällsorgan om sin framtidsplanering.

Samarbetsutredningen har funnit det angeläget att få Er medverkan vid denna undersökning som samtidigt ger Er tillfälle att redovisa synpunkter på vissa i sammanhanget aktuella frågor.

Enkätsvaren kommer att kodifieras och maskinbearbetas av statistiska centralbyrån. Svaren på blankett 1 är sekretessbelagda enligt paragraf 16 sekretesslagen, vilket innebär att uppgifter om ett enskilt företag inte kommer att publiceras i sådan form att företaget kan identifieras. Vidare kommer samarbetsutredningen inte att få tillgång till de enskilda uppgifterna på blankett 1. Inkomna svar kommer att förvaras på statistiska centralbyrån på det sätt som föreskrives i arkivstadgan vad avser sekretessbelagt material.

Edra synpunkter redovisade på blankett 2 kommer att överlämnas till samarbetsutredningen för beaktande i dess arbete.

Undersökningstillfället är valt så att Ni inte skall belastas under den tid då semestrar normalt infaller. Vi är därför tacksamma om Ni snarast möjligt och senast den 25 juni vill skicka ifyllt formulär till Statistiska centralbyrån, I-byråns statistiktjänst, Fack, 102 50 Stockholm.

För eventuella förfrågningar om blankettens ifyllande vänd Er till aktuarie Jan Johnsson tel.: 08/18 00 90 ankn. 52
amanuens Bertil Klang tel.: 08/45 37 60

För statistiska centralbyrån

Ingvar Ohlsson
Generaldirektör

För samarbetsutredningen

Per Eckerberg
Landshövding

PLANERINGSENKÄT 1

Datum

1 (4) D

Blanketten avfattas i två ex. Det ens behålls som koncept, det andra insänds senast den 25.6.1969 i bifogade lösenkuvert till

Statistikuppgifterna avser:

Statistiska centralbyrån
Byrån för industristatistik
Statistiktjänsten
Fack
102 50 STOCKHOLM 27

ANVISNING

Varje fråga markeras i alla kolumner med kryss i tillämplig ruta

Allmänna uppgifter om planeringen

Frågor	Planeringstid				
	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år
1. För hur många år har företaget konkret utarbetade planer vad gäller					
1.1 försäljning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
1.2 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
1.3 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2. Är huvuddelen av de i planerna ingående projekten					
kostnads- och/eller intäktsberäknade för					
2.1 försäljning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2.2 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2.3 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
tidsplanerade för					
2.4 försäljning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2.5 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2.6 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
3. Finns konkret utarbetade alternativ till huvudplanen vad gäller					
3.1 försäljning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
3.2 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
3.3 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4. Finns planering vad gäller					
nylokaliseringar inom Sverige för					
4.1 försäljning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.2 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.3 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
nyetableringar och/eller utbyggnader i utlandet för					
4.4 försäljning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.5 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.6 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej

Blankettutgivare

STATISTISKA CENTRALBYRÅN
Byrån för industristatistik

Referenser

Aktuarie Jan Johnson
Amanuens Bertil Klang

Telefon

08 - 19 00 90, ankn 52
08 - 45 37 60

Frågor	Planeringstid				
	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år
4. (Forts) Finns planering vad gäller driftinskränkningar inom Sverige för					
4.7 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
nedläggningar inom Sverige för					
4.8 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej

Detaljuppgifter om planeringen

Planeringsområde	Planeringstid inom företag med 1 verksamhetsställe		Planeringstid inom företag med mer än 1 verksamhetsställe			
			Hela företaget		Verksamhetsställen	
	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år
FÖRSÄLJNINGSUPPGIFTER						
Innefattar planeringen uppgifter om						
1. försäljningens storlek?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2. försäljningens sammansättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
SYSSELSÄTTNINGSUPPGIFTER						
Innefattar planeringen uppgifter om						
3. beräknad personalstorlek totalt?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4. fördelning av den beräknade personalsammansättningen på						
4.1 kvinnor och män?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.2 hel- och deltidseinställda?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.3 yrkeskategorier?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
5. hur arbetskraften skall rekryteras? Om svaret är Ja, besvara frågorna 6-9)	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
6. rekrytering genom arbets- marknadsmyndighet för						
6.1 arbetare?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
6.2 tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
7. rekrytering inom orten genom egen försorg för						
7.1 arbetare?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
7.2 tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
8. rekrytering inom landet men utom orten genom egen försorg för						
8.1 arbetare?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
8.2 tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
9. rekrytering utom Sverige genom egen försorg för						
9.1 arbetare?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
9.2 tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej

Detaljuppgifter om planeringen
(Forts)

3

Planeringsområde	Planeringstid inom företag med 1 verksamhetsställe		Planeringstid inom företag med mer än 1 verksamhetsställe			
			Hela företaget		Verksamhetsställena	
	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år
INVESTERINGSUPPGIFTER Med investeringar avses här fasta investeringar i byggnader och anläggningar, bilar, maskiner och apparater samt bostäder för personal m m						
Innefattar planeringen uppgifter om						
10. de fasta investeringarna totalt?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
11. fördelning av fasta investeringar på						
11.1 ersättnings- och/eller rationaliseringsinvesteringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
11.2 expansionsinvesteringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
12. uppdelning av investeringarna på byggnads- resp maskininvesteringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej

Sekretessuppgifter

Ange till vilken/vilka av nedanstående myndigheter som företaget, under sekretesskydd, är villigt att lämna uppgifter ur sina planer.

Det eller de svarsalternativ som är tillämpliga på respektive planeringsområde siffermarkeras enligt nedanstående svars-koder.

De olika alternativen är följande

- 1 = Statistiska centralbyrån
- 2 = Central statlig myndighet (t ex statens planverk)
- 3 = Regional statlig myndighet (t ex länsstyrelse och länsarbetsnämnd)
- 4 = Kommunal myndighet (t ex drätselkammare)
- 5 = Ingen myndighet alls
- 6 = Frågeställningen ej aktuell då planering saknas

Planeringsområde	Planeringstid inom företag med 1 verksamhetsställe		Planeringstid inom företag med mer än 1 verksamhetsställe			
			Hela företaget		Verksamhetsställena	
	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år
1. Försäljningens storlek?						
2. Försäljningens sammansättning?						
3. Beräknad personalstorlek?						
4. Beräknad personalsammansättning?						
5. Formerna för rekrytering av arbetskraft (jämför sida 2, frågorna 6-9)?						
6. De fasta investeringarna totalt?						
7. Nylokaliseringar i Sverige?						
8. Nyetableringar och/eller utbyggnader utomlands?						
9. Driftinskränkningar?						
10. Necklagningar?						

varsknas opplysninger

detta ärende efterfrågas (Texta)	Ort och datum
Telefon	Uppgiftslämnarens underskrift

PLANERINGSENKÄT 1

1 (3)

B

Blanketten avfattas i två ex. Det ena behålls som koncept, det andra insänds senast den 25.6.1969 i bifogade lösenkuvert till

Statistikuppgifterna avser:

Statistiska centralbyrån
Byrån för industristatistik
Statistiktjänsten
Fack
102 50 STOCKHOLM 27

ANVISNING

Varje fråga markeras i alla kolumner med kryss i tillämplig ruta

Allmänna uppgifter om planeringen

Frågor	Planeringstid									
	1 år		2 år		3 år		4 år		5 år	
1. För hur många år har företaget konkret utarbetade planer vad gäller										
1.1 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
1.2 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2. Är huvuddelen av de i planerna ingående projekten kostnads- och/eller intäktsberäknade för										
2.1 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2.2 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
tidsplanerade för										
2.3 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2.3 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
3. Finns konkret utarbetade alternativ till huvudplanen vad gäller										
3.1 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
3.2 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4. Finns planering vad gäller nylokalisering inom Sverige för										
4.1 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.2 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
nyetableringar och/eller utbyggnader i utlandet för										
4.3 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.4 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
driftsinskränkningar inom Sverige för										
4.5 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
nedläggningar inom Sverige för										
4.6 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej

Referenser

Aktuarie Jan Johnson
Amanuens Bertil Klang

Telefon

08 - 18 00 90, ankn 52
08 - 45 37 60

SCB

Blankettutgivare
STATISTISKA CENTRALBYRÅN
Byrån för industristatistik

Detaljuppgifter om planeringen

Planeringsområde	Planeringstid inom företag med 1 verksamhetsställe		Planeringstid inom företag med mer än 1 verksamhetsställe			
	0 till 2 år	2 till 5 år	Hela företaget		Verksamhetsställen	
	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år
SYSSELSÄTTNINGSUPPGIFTER						
Innefattar planeringen uppgifter om						
2 1. beräknad personalstorlek totalt?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2. fördelning av den beräknade personalsammansättningen på						
2.1 kvinnor och män?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2.2 arbetare och tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2.3 yrkeskategorier?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
3. hur arbetskraften skall rekryteras? Om svaret är Ja, besvara frågorna 4-7)	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4. rekrytering genom arbets- marknadsmyndighet för						
4.1 arbetare?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.2 tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
5. rekrytering inom orten genom egen försorg för						
5.1 arbetare?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
5.2 tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
6. rekrytering inom landet men utom orten genom egen försorg för						
6.1 arbetare?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
6.2 tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
7. rekrytering utom Sverige genom egen försorg för						
7.1 arbetare?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
3 7.2 tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
INVESTERINGSUPPGIFTER						
Med investeringar avses här fasta investeringar i byggnader och anläggningar, bilar, maskiner och apparater samt bostäder för personal m m						
Innefattar planeringen uppgifter om						
8. de fasta investeringarna totalt?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
9. fördelning av fasta investeringar på						
9.1 ersättnings- och/eller rationaliseringsinvesteringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
9.2 expensionsinvesteringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
10. uppdelning av investeringarna på byggnads- resp maskininvesteringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej

PLANERINGSENKÄT 1

Datum

1 (4)

Blanketten avfattas i två ex. Det ena behålls som koncept, det andra insänds senast den 25.6.1969 i bifogade lösenkuvert till

Statistikuppgifterna avser

Statistiska centralbyrån
Byrån för industristatistik
Statistiktjänsten
Fack
102 50 STOCKHOLM 27

ANVISNING

Varje fråga markeras i alla kolumner med kryss i tillämplig ruta

Allmänna uppgifter om planeringen

Frågor	Planeringstid				
	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år
1. För hur många år har företaget konkret utarbetade planer vad gäller					
1.1 produktion?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
1.2 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
1.3 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2. Är huvuddelen av de i planerna ingående projekten					
kostnads- och/eller intäktsberäknade för					
2.1 produktion?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2.2 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2.3 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
tidsplanerade för					
2.4 produktion?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2.5 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
2.6 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
3. Finns konkret utarbetade alternativ till huvudplanen vad gäller					
3.1 produktion?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
3.2 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
3.3 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4. Finns planering vad gäller					
nytolokaliseringar inom Sverige för					
4.1 produktion?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.2 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.3 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
nyetableringar och/eller utbyggnader i utlandet för					
2 4.4 produktion?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.5 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.6 investeringar?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej

Blankettutgivare

STATISTISKA CENTRALBYRÅN
Byrån för industristatistik

Referenser

Aktuarie Jan Johnson
Amanuens Bertil Klang

Telefon

08 - 18 00 90, ankn 52
08 - 45 37 60

Frågor	Planeringstid									
	1 år		2 år		3 år		4 år		5 år	
4. (Forts) Finns planering ved gäller driftsinskränkningar inom Sverige för										
4.7 produktion?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.8 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
nedläggnings inom Sverige för										
4.9. produktion?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej
4.10 sysselsättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej

Detaljuppgifter om planeringen

Detaljuppgifter om planeringen		Planeringstid inom företag med mer än 1 verksamhetsställe					
Planeringsområde	Planeringstid inom företag med 1 verksamhetsställe		Hela företaget		Verksamhetsställen		
	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år	
PRODUKTIONSUPPGIFTER							
Innefattar planeringen uppgifter om							
1. produktionens storlek?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
2. produktionens sammansättning?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
SYSSELSÄTTNINGSUPPGIFTER							
Innefattar planeringen uppgifter om							
3. beräknad personalstorlek totalt?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
4. fördelning av den beräknade personalsammansättningen på							
4.1 kvinnor och män?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
4.2 arbetare och tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
4.3 yrkeskategorier?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
5. hur arbetskraften skall rekryteras? Om svaret är Ja, besvara frågorna 6-9)	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
6. rekrytering genom arbetsmarknadsmyndighet för							
6.1 arbetare?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
6.2 tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
7. rekrytering inom orten genom egen försorg för							
7.1 arbetare?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
7.2 tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
8. rekrytering inom landet men utom orten genom egen försorg för							
8.1 arbetare?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
8.2 tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
9. rekrytering utom Sverige genom egen försorg för							
9.1 arbetare?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	
9.2 tjänstemän?	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	☐ Ja ☐ Nej	

Detaljuppgifter om planeringen
(Forts)

3

Planeringsområde	Planeringstid inom företag med 1 verksamhetsställe		Planeringstid inom företag med mer än 1 verksamhetsställe			
	Hela företaget		Verksamhetsställen			
	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år
INVESTERINGSUPPGIFTER Med investeringar avses här fasta investeringar i byggnader och anläggningar, bilar, maskiner och apparater samt bostäder för personal m m						
Innefattar planeringen uppgifter om						
10. de fasta investeringarna totalt?	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐
11. fördelning av fasta investeringar på						
11.1 ersättnings- och/eller rationaliseringsinvesteringar?	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐
11.2 expensionsinvesteringar?	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐
12. uppdelning av investeringarna på byggnads- resp maskininvesteringar?	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐	Ja ☐ Nej ☐

Sekretessuppgifter

Ange till vilken/vilka av nedanstående myndigheter som företaget, under sekretesskydd, är villigt att lämna uppgifter ur sina planer.

Det eller de svarsalternativ som är tillämpliga på respektive planeringsområde siffermarkeras enligt nedanstående svars-koder.

De olika alternativen är följande

- 1 = Statistiska centralbyrån
- 2 = Central statlig myndighet (t ex statens planverk)
- 3 = Regional statlig myndighet (t ex länsstyrelse och länsarbetsnämnd)
- 4 = Kommunal myndighet (t ex drätselkammare)
- 5 = Ingen myndighet alls
- 6 = Frågeställningen ej aktuell då planering saknas

Planeringsområde	Planeringstid inom företag med 1 verksamhetsställe		Planeringstid inom företag med mer än 1 verksamhetsställe			
	Hela företaget		Verksamhetsställen			
	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år	0 till 2 år	2 till 5 år
1. Produktionens storlek?						
2. Produktionens sammansättning?						
3. Beräknad personalstorlek?						
4. Beräknad personalsammansättning?						
5. Formerna för rekrytering av arbetskraft (jämför sida 2, frågorna 6-9)?						
6. De fasta investeringarna totalt?						
7. Nylokaliseringar i Sverige?						
8. Nyetableringar och/eller utbyggnader utomlands?						
9. Driftsinskränkningar?						
10. Nedläggningar?						

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is a vertical margin line on the left side, creating a narrow left margin. The paper appears to be from a notebook or a standard sheet of stationery.

I detta ärende efterfrågas (Texta)	Ört och datum
Telefon	Uppgiftslämnarens underskrift:

De på denna blankett avgivna uppgifterna är EJ sekretesskyddade

PLANERINGSENKÄT 2
Datum

Statistikuppgifterna avser ..

Blanketten avfattas i två ex. Det ena behålls som koncept, det andra insänds senast den 25.8.1969 i bifogade svarskuvert till

... Statistiska centralbyrån
Byrån för Industristatistik
Statistiktjänsten
Fack
102 50 STOCKHOLM 27

ANVISNING

Ange gärna här nedan Era eventuella synpunkter på brister i samhällets information till företagen beträffande samhällsplaneringen.

Blankett with horizontal lines for text entry.

SCB 1 982 d 6 1969 5 000 ex

SCB
Blankettutgivare
STATISTISKA CENTRALBYRÅN
Byrån för Industristatistik

Referenter
Aktuarie Jan Johnson
Amanuens Bertil Klang

Telefon
08 - 18 00 80, wiken 62
08 - 45 37 60

Företagens behov av information om samhällsplaneringen

I samband med planeringsenkäten har, som framgår av s. 334, företagen också beretts tillfälle att ange synpunkter på brister i samhällets information till företagen beträffande samhällsplaneringen. Av de företag som enkäten omfattat har 215 redovisat sådana synpunkter, därav 115 industriföretag, 30 parti- och detaljhandelsföretag och 70 företag av annan karaktär (banker, serviceföretag etc.).

Utöver vad som redovisats i betänkanget i bl. a. kapitel 5.2 kan följande uttalanden från företagshåll i anslutning till enkäten vara av intresse.

Flera företag inom *handeln* påtalar ovilja och bristande intresse från kommunernas sida för deras typ av verksamhet.

Ett större detaljhandelsföretag i Malmö anför: »När det gäller planeringen av nya varuhus av extern karaktär som våra, finns det i allmänhet ingen samhälllig planering. Denna brist, jämte planernas och politikernas ovilja mot, resp. bristande intresse för vår typ av verksamhet, försvårar etablering av nya enheter och gör därför också ofta planeringen till ett luftslott. Exempelvis har Lund efter 6 år och Hälsingborg efter 5 år ännu inte tagit ställning till våra framställningar om markförvärv.»

Följande i relativt många yttranden återkommande åsikter framförs av ett glasbruk på en mindre ort:

»1. Vi anser att det brister i informationen till industrin hur och när investeringsfonder får användas.

2. Samhällets (genom riksbanken) kreditrestriktioner kan många gånger hämma planerade investeringar och stoppa utvecklingen. Konjunkturerna är ej alltid lika i alla branscher och vissa industrier måste därför investera när andra branscher kan dröja därmed.

3. Variationer i byggnadskvoter verkar hämmande speciellt på mindre industrier. På grund härav hindras ofta en normal utveckling och rekrytering av arbetskraft

genom att bostäder ej kan uppföras i takt med behovet.

4. Nya skatter och avgifter bör industrin informeras om i så god tid att man hinner ta hänsyn till dessa vid offertgivning, framför allt på export.»

Ett större börsnoterat företag inom järn- och stålbranschen anser att information om följande förhållanden skulle underlätta företagens planering: »Sveriges inställning till en europeisk ekonomisk gemenskap», »beskattningspolitiken på lång sikt», »den principiella långsiktiga inställningen till importen av skicklig utländsk arbetskraft» samt »en långsiktig plan över kommunikationsväsendet inom Sverige och mellan Sverige och omvärlden».

Ett medelstort företag inom verkstadsindustrin gör följande uppräknings:

»... information om myndigheternas långsiktiga planering inom alla områden som har betydelse för näringslivet, t. ex.

Miljövården

Regionalplanering

Bostadsproduktion

Vägplanering

Elförsörjning

Statens företagssektor

Räntepolitik och

andra statliga verksamhetsområden. Denna information bör ges automatiskt utan kostnader och avlämnas t. ex. en gång per år.»

Åtskilliga företag understryker att kraven på samhällsplanering är väsentligen *beroende av resp. företags struktur*. Ett större företag inom verkstadsindustrin med kraftig internationell konkurrens och med över hälften av produktionen på export framhåller att »information avseende den absoluta kostnadsutvecklingen inom landet i rullande 3-årsperioder samt utvecklingen relativt till den i varje annat land på såväl lång som på kort sikt skulle vara av stort intresse» liksom även »planerade statliga stödåtgärder till exportindustrin».

Beträffande information om *arbetskraftstillgång* framhåller ett stort tekniskt avancerat företag i Stockholm:

»Personalsituationen är för vårt företag med avancerad teknik den mest väsentliga frågan. Aktiv hjälp, spontan upplysning och kontakt från samhällets sida vore önskvärt.»

Ett medelstort företag i Örebro säger:

»Vid inskränkning eller upphörande av driften vid företag på mindre orter synes samhällets aktivitet med omskolning av personal vara ett grepp i rätt riktning. På större orter, exempelvis i vår egen stad och region med blandad företagsamhet, bör arbetsmarknadsmyndigheternas ansträngningar i första hand inriktas på att placera friställd personal i livskraftiga företag inom orten eller regionen. Ev. omskolning kan ofta ske inom företagen och då sannolikt till relativt låg kostnad. I vår region har under senare år friställts mycket stora personalkadrer. Under samma tid har vårt företag behövt nyanställa ca 10 personer per år. Trots permanent framställning via arbetsförmedlingen har vi icke lyckats få ta hand om friställd arbetskraft. Större delen av sökande som erbjudits oss har haft socialt, mentalt eller kroppsligt handikapp. Med nämnda fall som exempel vill vi gärna framhålla, att vi anser det vara en felplanering att animera friställda till omskolning inom mekaniska fack för senare flyttning till annan ort, samtidigt som man låter företag på platsen bli utan arbetskraft.»

Ett mindre företag inom träbranschen skriver:

»Vid arbetsförmedlingarna kartläggs antalet arbetslösa och en statistik över sysselsättningsläget fås. Detta anser vi nu inte är riktigt av den anledningen att man inte har kartlagt hur sysselsättningen är inom olika företag. Många gånger har man mycket dålig sysselsättningsgrad, men för att vara beredd när nya objekt yppar sig friställs ej personal. Speciellt svårt är detta för serviceföretag, som skall vara beredda vid alla tidpunkter. Hur får man en total uppfattning om ledig kapacitet? Detta besked måste dessutom komma fram mycket tidigt för att man skall kunna vidtaga åtgärder.»

Ganska många företag framhåller att *samhällsorganens insamlande av uppgifter* från företagen är betungande.

Ett mindre stockholmsföretag inom verkstadsindustrin säger:

»I och för sig har vi intet emot att lämna t. ex. SCB upplysningar om vår planering. Å andra sidan är vi inte intresserade av att dra på oss alltför mycket arbete med uppgiftslämnande. I dagens läge är det en imponerande samling enkäter som skall besvaras. Detta tar tid från arbetsuppgifter som vi bedömer som väsentliga för oss, t. ex. utveckling av nya produkter och marknader.»

Ett medelstort företag i bilbranschen betonar att det vore önskvärt om resultatet av samhällets undersökningar distribuerades till uppgiftslämnarna.

Ett medelstort företag i Västsverige anför:

»Vi vill gärna redovisa den uppfattningen att kort, snabb information är den som har störst chans att bli läst och uppmärksammad. Vi ser med en viss oro på de väsentligt ökade kraven på uppgiftslämnning. Det är viktigt att blanketterna görs lättarbetade. Ett framsteg är uppgiftslämnningen till konjunkturbarometern som är lätt att fylla i genom att det bara behövs kryssmarkering. Att ta fram exakta sifferuppgifter tar alltid mycket längre tid. Genom denna enkla kryssmarkering kan i alla fall tendenserna avläsas och det får anses vara viktigare än exakta sifferuppgifter som väl ganska sällan är exakta och ännu mindre aktuella.»

Slutligen framgår av en del uttalanden att företagen inom vissa branscher, och framför allt inom textilbranschen, känner oro för framtiden. Flera konfektionsföretag frågar om det ingår som ett led i samhällets planering att denna bransch skall »försvinna». Ett sydsvenskt textilföretag skriver:

»Vårt önskemål vore information om samhällsplaneringen på sikt vad avser den tänkta utvecklingen av bransch och branschgrupper med hänsyn tagen till olika aktuella problem — exempelvis handelsbalans, arbetsmarknad, beredskapsfrågor. Utan en öppen och saklig information i dessa frågor blir entydig företagsplanering omöjlig.»

Bilaga 9 Undersökning av informationsutbyte och samarbete mellan företag och kommun — en case-study

Av civilekonom Jan Bäckström

9.1 Inledning

Föreliggande material utgör resultat av en intervjuundersökning i 20 kommuner. Samarbetsutredningen beslöt om dess genomförande i slutet av maj månad 1969 och uppdrog åt civilekonom Jan Bäckström, Umeå, att verkställa densamma.

Arbetet har ingått som empiriskt material för ett av denne lett forskningsarbete vid Umeå Universitets statsvetenskapliga institution, vilket kommer att presenteras i form av licentiatavhandling.

Arbetet har till största delen utförts vid ovannämnda institution. Handedare och vetenskapliga rådgivare har varit professor Pär-Erik Back och t. f. professor Hans Wieslander. Projektet har vidare bedrivits i visst samarbete med Ekonomiska institutionens avdelning för företagsekonomi under ledning av professor Dick Ramström. Samarbetsutredningens huvudsekreterare, hovrättsassessor Sven Heurgren har medverkat vid utformandet av centrala frågeställningar. I övrigt har metod och urvalstrågor diskuterats med byråchef Åke Lönnqvist, Statistiska Centralbyrån.

Intervjuerna har utförts av universitets-

studerande vid Umeå Universitet, samt vid mellansvenska universitetsfilialer. Sammanställning av intervjuerna har skett kommunvis i form av två- och trebetygsuppsatser i ämnena statskunskap eller företagsekonomi av flertalet intervjuare.

9.1.1 Målsättning

Undersökningens målsättning har varit att med ett antal case-studies belysa informationsutbyte och samarbetsformer mellan företag och kommun.

9.1.2 Medel

Detta har främst skett genom inhämtande av uppgifter avsedda att belysa å ena sidan kommunala förtroendemäns och tjänstemäns och å andra sidan företagsledares värderingar och attityder. Vidare har en undersökning av kontakternas konkreta utformning under en begränsad tidsperiod verkställts.

9.1.3 Urval av kommuner och företag

Urvalet av företag har skett utifrån följande fyrfältstablå:

Dominanskategori			
Organisationsmässig bindning	Dominerande företag Moderföretag eller fristående enhet DM (1.)	Icke dominerande företag Moderföretag eller fristående enhet (4.)	IM
	Dominerande företag Dotterföretag eller filial DD (2.)	Icke dominerande företag Dotterföretag eller filial (3.)	ID

Varje kvadrant består av 10 företag. Genom att ett dominerande och ett icke dominerande företag parvis undersökts i varje kommun omfattar undersökningen 20 kommuner.

Med grad av dominans har införståtts företagets sysselsättning satt i relation till lokaliseringsortens totala förvärvsarbete befolkning. Då de kommuner som har dominerande företag kraftigt varierar i innevarantal har det icke varit meningsfullt att stipulera exakta gränser för kvoten mellan företagets antal sysselsatta och kommunens totala förvärvsarbete befolkning, även om ett dylikt förfarande icke skulle ha vållat några tekniska problem. Företagsurvalet skulle då bli beroende av kommunstorleken, vilket skulle försvåra jämförelser av framförallt icke dominerande företag, vilka i urvalet skulle få ytterst skiftande sysselsättning.

Med företagets organisationsmässiga bindning avses i vilken mån detta är att betrakta som självständigt moderföretag/fristående enhet eller dotterföretag/filial. Denna urvalsvariabel har införts för att medge möjlighet till analys främst av de skillnader i kontaktmönster och information, som förväntats existera med hänsyn till variationer i den lokala företagsledningens beslutsmässiga självständighet. Det bör påpekas att klassificeringarna efter detta kriterium i flera fall varit svåra att hårdra, vilket medfört en del gränsfall i materialet, främst gällande företag vilka utsatts för förändrade äganderättsförhållanden under de senaste åren före undersökningens genomförande.

Kommunerna har valts bland de städer som enligt SCB:s företagsregister haft dominerande företag. Därvid har orternas läge i förhållande till tillgänglig intervjupersonals bosättningsort beaktats, dels för att undvika administrativa problem, dels för att begränsa resekostnaderna. För undvikande av alltför stark intervjuareffekt har intervjuerna icke tillåtits utföra intervjuer på hemorten. Vid urvalet har syftet varit att endast medta städer. Av urvalstekniska skäl ingår dock två kommuner med stort innevarantal, som formellt icke är stadsbild-

ningar, Finspång och Själevad.

Urvalet av dominerande företag har skett från SCB:s företagsregister och grundats på sysselsättning i relation till total förvärvsarbete befolkning. De i undersökningen ingående dominerande företagen behöver icke nödvändigtvis vara störst på orten. I en del fall har ett skönsmässigt urval av ett företag ur en oligarki bestående av ett fåtal större företag gjorts.

De mindre, icke dominerande företagen har därefter utvalts från SCB:s register. Detta har i många fall skett i samråd med de regionala företagareföreningarna, då de mindre företagen på grund av registrets delvis föråldrade karaktär ofta haft annan sysselsättning än den förväntade. Företagen i denna kategori har valts företrädesvis i en storleksklass, som förväntats ge möjlighet till meningsfyllda intervjuer. Sålunda har inte företag med mindre än 20 anställda i något fall medtagits i urvalet. För att erhålla jämförbarhet har urvalet av företag begränsats till enheter verksamma inom tillverkningsindustrin. Urvalet av kommuner och företag finns redovisat i bilaga 2.

Möjligheter till generaliseringar av undersökningens resultat

Sveriges företagsbestånd tillåter icke ett statistiskt urval utifrån de givna förutsättningarna. Detta inverkar i sin tur på undersökningens generaliserbarhet. Vi bör härvid särskilja två typer av generaliserbarhet:

A. Generaliseringar till en större population kommuner och företag. På grund av urvalets karaktär av case-study kan materialet icke sägas vara formellt generaliserbart till t. ex. svenska städer resp. dominerande svenska företag. Detta konstaterande kan dock modifieras såtillvida att förhållanden som förekommer genomgående i materialet kan bedömas vara generellt förekommande ehuru statistiskt säkerställda sannolikhetsuttalanden härom ej kan göras.

B. Generaliseringar för de i undersökningen ingående företagen. Även på denna punkt kan vi icke konsekvent göra generaliseringar ur materialet t. ex. beroende på att

antalet intervjupersoner, som för vissa frågeställningar utgör underlag för en bedömning, kan vara alltför få. Vidare kan differensen i en observerad variabel vara så obetydlig att inga bestämda slutsatser på grundval härav kan dras.

Tabell innehållande kommunernas invånarantal, utveckling av detta och partipolitiska ställning i stadsfullmäktige (stfm) resp. kommunalfullmäktige (kfm) återfinns i bilaga 3.

9.1.4 Materialinhämtning

Personliga intervjuer har utförts med följande personer:

1. Företagsledare
2. Kommunala förtroendemän, anställda i undersökta företag
3. Kommunala cheftjänstemän
4. Kommunala heltidsengagerade förtroendemän
5. Partigruppsordförande i stfm/kfm.

Därutöver har en brevintervju verkställts med

6. Övriga ledamöter av DK/KN inkl. suppleanter.

Dessutom har de heltidsengagerade förtroendemännen och de kommunala cheftjänstemännen anmodats inkomma med statistik över sina kontakter med resp. företag under tiden den 18/8–14/10 1969.

Följande kommunala cheftjänstemän har intervjuats:

1. Kanslichef, stadsombudsman och motsvarande.
2. Stadskamrer, drätsel direktör och motsvarande.
3. Byggnadschef och motsvarande.
4. Fastighetschef och motsvarande.
5. Stadsarkitekt och motsvarande.
6. Gatu chef och motsvarande.
7. Skolchef och motsvarande.
8. Socialchef och motsvarande.
9. Ev. planerings- eller utredningschef, stadsplanearkitekt, hamndirektör.

Materialet är så tillvida skiftande att inrättade befattningar inte är identiska mellan de olika kommunerna. Vissa har endast ett

fåtal av ovan angivna befattningshavare, vissa har använt andra beteckningar för tjänsterna. Principen har varit att kommunala *förvaltningschefer* ingått bland intervjupersonerna. I den mån vissa arbetsuppgifter, vilka i större kommuner lyder under särskild förvaltningschef, handlagts på ett lägre tjänstemannaplan har vederbörande tjänsteman icke medtagits i undersökningen.

Intervjuerna har skett under konfidentialitetsförsäkran, innebärande att materialet ej presenteras så att enskilda uppgiftslämnare är identifierbara.

Förutom i form av intervjuer har fakta insamlats genom studier av protokoll i viktigare nämnder och styrelser. Utsträckningen av denna studie har varierat i de olika kommunerna. Förutom protokoll i stadsfullmäktige och drätselkammare har i många fall protokoll i nämnder som byggnadsnämnd, fastighetsnämnd, gatunämnd, central byggnadskommitté, samarbetsnämnd i kommunblock, fritidsnämnd, arbetslöshetsnämnd, hamnstyrelse, industriutskott och industristyrelse granskats.

Slutligen har lokalpressens införda material om företagen under tiden 1/6 1968–1/6 1969 undersökts. I den mån företagen haft personaltidningar har även dessa granskats för motsvarande period.

9.1.5 Svarsunderlag

Följande antal personer har för varje intervjuad delkategori utgjort målgrupp resp. med besvarad personlig intervju ingått i undersökningen:

Kategori	Målgrupp	Intervjuade
Företagsledare	45 ¹	45
Kommunala förtroendemän, anställda i undersökta företag	175	154
Kommunala cheftjänstemän	154	139
Kommunalråd	27	26
Partigruppsordföranden	75	66

¹ I företag med funktionen samhällskontakt delegerad till annan än VD, har dels denne, dels den befattningshavare, som enligt organisationen handlagt dessa frågor, intervjuats.

Intervjukategori	Beteckning	Företags- kategori (Kvadrant)	Beteckning
Företagsledare	A	1	DM
Kommunala förtroendemän, anställda i undersökta företag	B	2	DD
Övriga ledamöter av DK/KN inkl. suppl.	C	3	ID
Kommunala chefstjänstemän	D	4	IM
Kommunala heltidsengagerade förtroendemän	E		
Partigrupsordförande i stfm/kfm	G		

Differensen mellan antalet i målgruppen och verkliga intervjupersoner beror vad avser den personliga intervjun på ett bortfall genom semester, sjukdom och dylikt, vilket gjort att personerna icke varit anträffbara för intervjuaren. Övriga ledamöter av DK/KN intervjuades medelst en brevintervju. De 181 inkomna besvarade intervjuformulären utgör 65 % av den teoretiska populationen.

Statistik över faktiska kontakter har inkommit från 145 st av de 169 personer som erhållit svarsformulär. Den uppnådda svarsfrekvensen 86 % kan betecknas som tillfredsställande.

9.1.6 Redovisning av material

De i denna redovisning medtagna delarna av undersökningen utgör det material som betraktats som mest väsentligt ur samarbetsutredningens synpunkt. Det omfattar i huvudsak redovisning av huvuddragen i intervjupersonernas värdering av och attityd till informationsutbyte och samarbete mellan

företag och kommun, företrädesvis sett som en aktivitet från företag till kommun. Vidare redovisas det faktiska kontaktutbytet under en begränsad tidsperiod. Framställningen föres i detta sammanhang endast i undantagsfall in på mer detaljerad analys av de skilda momenten. Mer perifer detalj-
analys, särskilt av de i företagen anställda kommunala förtroendemännens ställning samt redovisning av faktiskt detaljutbyte i de skilda kommunfallen och behandling av en teoretisk ram för interaktionen företag-kommun behandlas i en vidgad vetenskaplig redovisning av undersökningen.

I den fortsatta redovisningen av materialet kommer beteckningarna enligt ovanstående tablå att användas.

9.2 Värdering av viktigaste ärendetyp

Intervjupersonerna har fått göra en rangordning av 7 st i förväg givna ärendetyper i den ordning de ansett dem viktiga i kommunens mellanhavande med åsyftat företag (intervjukategori C, D, E och G) resp. företagets

Tabell 1. Värdering av viktigaste ärendetyp.

Ärendetyp	Genomsnittlig rangordning av intervjukategori						Totalt m (N)
	A	B	C	D	E	G	
1. Mark, plan- och lokalfrågor	3,0	3,1	2,9	2,5	2,2	2,5	2,7
2. Industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor	3,6	3,1	2,2	2,7	2,6	2,8	2,8
3. Bostadsfrågor	2,8	2,7	3,4	3,5	2,6	3,3	3,1
4. Miljövårdsfrågor	4,9	3,9	4,1	4,8	4,3	4,3	4,4
5. Gat- och vägnät, kommunikationer	4,2	4,8	4,9	4,3	4,3	4,6	4,5
6. Utbildningsfrågor	4,2	4,3	4,7	5,3	5,1	4,9	4,8
7. Industriverksfrågor	5,0	5,7	5,3	5,2	5,3	5,5	5,3

Genomsnittsvärden med ett fåtal värderingar har markerats med kraftigare stil.

Tabell 2. Grad av samstämmighet i värdering av viktigaste ärendetyp mellan företagsledare i dominerande företag och heltidsengagerade kommunala förtroendemän.

Korrelationskoefficient	—1 — —0,5	—0,4—0	0—0,4	0,5—1,0
Antal	1	2	4	10
Totalt genomsnitt	0,4			

mellanhavande med kommunen (intervjukategori A och B).

I tabell 1 redovisas den genomsnittliga rangordningen för varje intervjukategori.

Medelvärdet i tabellraden längst till höger är ett ovägt genomsnitt av medelvärdena för de olika antal intervjuade grupperna. Det olika antalet intervjupersoner mellan de olika intervjukategorierna har alltså inte påverkat detta medelvärde, som vi i fortsättningen kommer att kalla »normalvärde» = N.

Då en intervjuperson vid prioriteringen av intresseområdena eventuellt betraktat ett par som betydelselösa, har dessa senare ärendetyper i ovanstående redovisning och i det följande, där ej annat anges, samtliga åsatts lägsta rangnummer. Vi kommer då det faktiska värdet närmare än vad fallet skulle vara om vi bara justerade positionen i rangordningen.

Av tabell 1 framgår att det inte råder några större, genomgripande skillnader mellan de olika gruppernas uppfattning av skilda ärendetypers betydelse i stort.

I stort betraktar man ett paket sammansatt av mark-, plan- och lokalfrågor, industrilokalisering och sysselsättning samt bostadsfrågor som de överlägset viktigaste ärendetyperna.

9.2.1 Intressegemenskap mellan företagsledare och kommunalråd

I avsikt att skapa en bild av graden av samstämmighet i uppfattningen av de olika ären-

detypernas vikt i samarbetet mellan kommun och företag har en parvis jämförelse gjorts mellan företagsledarnas och de heltidsengagerade förtroendemännens värderingar. Detta har skett genom en rangkorrelationsstudie enl. Spearman. Metodiken har i detta fall endast använts för att skapa en lättillgänglig praktisk bild av samstämmigheten. Mellan de heltidsengagerade förtroendemännen och företagsledarna i dominerande företag råder korrelationen vad avser deras rangordning av de givna ärendetyperna enligt tabell 2.

—1 innebär en fullständig negativ korrelation mellan de angivna värderingarna, och +1 en fullständig positiv korrelation; 0 innebär att inget samband existerar överhuvudtaget. Korrelationskoefficienten är med andra ord ett mått på överensstämmelsen i värderingarna. Som framgår av uppställningen för de större företagen råder en ganska god överensstämmelse i värderingarna. För de mindre företagen blir bilden likartad även om den positiva koefficienten här är något mindre. Då erhålles en uppställning enligt tabell 3.

Allmänt kan sägas att vi har en ganska god överensstämmelse i uppfattningarna totalt. På en del håll har vi dock anmärkningsvärda åsiktsskillnader, vilka här motsvaras av negativ koefficient.

Tabell 4. De medverkande företagsledarna i de dominerande företagen prioriterar bostadsfrågorna som de i särklass viktigaste ärendetyperna i mellanhavandena med

Tabell 3. Grad av samstämmighet i värdering av viktigaste ärendetyp mellan företagsledare i icke dominerande företag och heltidsengagerade kommunala förtroendemän.

Korrelationskoefficient	—1 — —0,5	—0,4—0	0—0,4	0,5—1,0
Antal	2	2	7	7
Totalt genomsnitt	0,3			

Tabell 4. Värdering av viktigaste ärendetyp efter företagskategori. Företagsledare.

Ärendetyp	Företagskategori				Medel- värde m	Normal- värde N
	DM	DD	IM	ID		
1. Mark-, plan- och lokalfrågor	3,9	2,6	2,3	3,3	3,0	2,7
2. Industrielokaliserings- och sysselsättningsfrågor	3,3	4,4	3,7	3,1	3,6	2,8
3. Bostadsfrågor	1,7	1,7	3,7	4,0	2,8	3,1
4. Miljövårdsfrågor	4,2	5,3	5,4	4,7	4,9	4,4
5. Gatu- och vägnät, kommunikationer	4,4	3,5	5,1	3,7	4,2	4,5
6. Utbildningsfrågor	4,5	3,5	4,0	4,5	4,2	4,8
7. Industriverksfrågor	5,4	5,1	4,6	4,8	5,0	5,3

Tabell 5. Värdering av viktigaste ärendetyp efter företagskategori. Kommunala förtroendemen, anställda i företagen.

Ärendetyp	Företagskategori				m	N
	DM	DD	IM	ID		
1. Mark-, plan- och lokalfrågor	3,4	2,7	(3,5)	(2,0)	3,1	2,7
2. Industrielokaliserings- och sysselsättningsfrågor	3,2	3,0	1,0	(3,0)	3,1	2,8
3. Bostadsfrågor	2,5	3,0	(3,5)	(5,0)	2,7	3,1
4. Miljövårdsfrågor	3,7	4,3	(3,5)	(4,0)	3,9	4,4
5. Gatu- och vägnät, kommunikationer	5,1	4,6	(4,0)	(7,0)	4,8	4,5
6. Utbildningsfrågor	4,6	3,7	(7,0)	(6,0)	4,3	4,8
7. Industriverksfrågor	5,8	5,7	(4,5)	(1,0)	5,7	5,3

Genomsnittsvärden beräknade utifrån tre eller färre intervjupersoner har satts inom parentes.

kommunen. Man har även markant skilda värderingar jämfört med företagsledarna i de mindre företagen. En annan ärendetyp i vilken man redovisar skilda värderingar, fast i något mindre utsträckning, är industriverksfrågor, som av mindre företags ledare anses vara relativt viktigare. Detta kan i viss utsträckning förklaras med att de dominerande företagen i flera fall är självförsörjande med elkraft eller vatten. I jämförelse med samtliga intervjukategoriers värdering (N) är frågor rörande främst industrielokalisering och sysselsättning, men även miljövård, lägre prioriterade av företagsledarna.

Tabell 5. De i företagen anställda förtroendemen betonar mer än andra grupper miljövårdsfrågornas betydelse i mellanhavande mellan företag och kommun. I övrigt trycker man liksom företagsledarna mer på bostads- och utbildningsfrågor. Man bedömer bostadsfrågorna som absolut viktigast.

Tendensen till viss överensstämmelse med företagsledarnas värdering är märkbar, speciellt i överensstämmelsen i värdering av dominerande dotter- resp. moderföretag.

Tabell 6. Även övriga DK-ledamöter och suppleanter betonar miljövårdsfrågorna i högre grad än andra grupper. Medelvärdet satt i relation till de i företagen anställda kommunala förtroendemännens värdering är dock något högre på grund av att C-kategorin värderat även de icke dominerande företagen, för vilka av naturliga skäl mycket få värderingar från B-kategorin ingår i materialet. Man sätter frågor rörande industrielokalisering och sysselsättning mycket högt i betydelse och då speciellt beträffande de mindre företagen. Denna ärendetyp är den där man uppvisar största differensen i förhållande till normalvärderingen. Några större förskjutningar i värderingarna kan icke spåras vid en fördelning efter sages-

Tabell 6. Värdering av viktigaste ärendetyp fördelad efter företagskategori. DK-ledamöter och suppleanter

Ärendetyp	Företagskategori				m	N
	DM	DD	IM	ID		
1. Mark-, plan- och lokalfrågor	3,0	3,0	2,7	3,0	2,9	2,7
2. Industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor	2,3	2,6	2,0	1,9	2,2	2,8
3. Bostadsfrågor	3,1	3,4	3,5	3,8	3,4	3,1
4. Miljövärdsfrågor	3,7	3,6	4,8	4,4	4,1	4,4
5. Gatu- och vägnät, kommunikationer	4,7	5,0	5,0	5,0	4,9	4,5
6. Utbildningsfrågor	5,0	4,7	4,6	4,6	4,7	4,8
7. Industriverksfrågor	5,6	5,5	5,3	5,1	5,3	5,3

Tabell 7. Värdering av viktigaste ärendetyp fördelad efter företagskategori. Kommunala chefstjänstemän.

Ärendetyp	Företagskategori				m	N
	DM	DD	IM	ID		
1. Mark-, plan- och lokalfrågor	2,5	2,4	2,1	2,7	2,5	2,7
2. Industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor	3,1	2,9	2,4	2,4	2,7	2,8
3. Bostadsfrågor	2,9	3,6	3,6	3,4	3,5	3,1
4. Miljövärdsfrågor	4,7	4,1	5,2	4,6	4,8	4,4
5. Gatu- och vägnät, kommunikationer	4,4	4,3	4,2	4,6	4,3	4,5
6. Utbildningsfrågor	5,4	5,3	5,4	5,5	5,3	4,8
7. Industriverksfrågor	5,4	5,4	5,0	5,4	5,2	5,3
Bortfall	—	—	17 %	4,5 %		

männens partitillhörighet.

Tabell 7. Bortfallsfrekvensen har här lagts in i tabellen för att det skall framgå hur de kommunala chefstjänstemännen i viss utsträckning undvikit att värdera de viktigaste ärendetyperna för de mindre företagen med motivering att de ej känt till företagen.

De kommunala chefstjänstemännens värderingar överensstämmer i övrigt ganska bra med normalvärderingen. Man värderar frågor rörande industrilokalisering och sysselsättning som viktigare för de mindre, icke dominerande företagen än för de större, dominerande företagen.

Ämnesområde efter kommunala chefstjänstemän

Olika befattningshavare upplever de skilda ärendetypernas vikt på olika sätt. En studie av de amerikanska administrationsforskarna Simon och Dearborn applicerad på företa-

gens organisation visade att avdelningschefer hade en benägenhet att värdera den egna avdelningens problem som relativt väsentligare för företaget än andra avdelningars. De i vår undersökning representerade kommunala chefstjänstemännen har fördelats på 10 befattningstyper, för vilka vi undersökt den genomsnittliga värderingen av respektive ärendetyp. Antalet befattningshavare fördelar sig enligt följande:

	Antal
1. Kanslichefer, stadsombudsmän	15
2. Drätselchefer, stadskamrerare	19
3. Byggnadschefer	18
4. Stadsarkitekter	24
5. Fastighetschefer	16
6. Socialchefer	15
7. Skolchefer	13
8. Gatuchefer – stadsingenjör	6
9. Planerings- och utredningschefer	4
10. Övriga	9
	139 st

Tabell 8. Värdering av viktigaste ärendetyp fördelad efter företagskategori. Heltidsengagerade kommunala förtroendemän.

Ärendetyp	Företagskategori					
	DM	DD	IM	ID	m	N
1. Mark-, plan- och lokalfrågor	3,1	1,9	2,3	1,9	2,2	2,7
2. Industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor	2,6	2,6	2,7	2,4	2,6	2,8
3. Bostadsfrågor	2,1	3,3	3,2	2,6	2,6	3,1
4. Miljövårdsfrågor	4,6	4,0	5,1	4,7	4,3	4,4
5. Gatu- och vägnät, kommunikationer	4,6	5,2	4,2	4,8	4,3	4,5
6. Utbildningsfrågor	5,1	5,8	5,6	5,8	5,1	4,8
7. Industriverksfrågor	5,9	5,8	5,3	5,8	5,3	5,3

Tabell 9. Värdering av viktigaste ärendetyp fördelad efter företagskategori. Partigruppordförande.

Ärendetyp	Företagskategori					
	DM	DD	IM	ID	m	N
1. Mark-, plan- och lokalfrågor	3,1	2,5	2,1	2,5	2,5	2,7
2. Industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor	3,7	2,5	2,2	3,1	2,8	2,8
3. Bostadsfrågor	2,6	3,4	3,9	2,5	3,3	3,1
4. Miljövårdsfrågor	3,6	4,0	5,5	4,0	4,3	4,4
5. Gatu- och vägnät, kommunikationer	4,8	4,7	4,7	4,4	4,6	4,5
6. Utbildningsfrågor	4,6	5,1	4,6	5,2	4,9	4,9
7. Industriverksfrågor	5,7	5,6	5,2	5,3	5,5	5,3

Vi tar här upp de differenser i rangordningen av de olika ärendetyperna som uppstår till ett halvt steg eller mera i förhållande till kategorins medelvärdering m. Positivt tecken betyder här att man relativt övervärderat ämnesområdet.

Befattningshavare som *kanslichef*, stadsombudsman och motsvarande har prioriterat mark-, plan- och lokalfrågor (+0,5) och industriverksfrågor (+0,5).

Byggnadscheferna har likaledes värderat industriverksfrågor relativt högre (+0,5), samt gatu- och vägnät (+0,5).

Stadsarkitekterna har kraftigt prioriterat miljöfrågor (+1,2) samt i någon mån mark-, plan- och lokalfrågor (+0,5).

Fastighetscheferna åsätter ärenden i bostadsfrågor relativt större vikt (+0,8).

Socialcheferna har särskilt understrukt vikten i miljövärdsfrågor samt industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor (+1,3 resp. +1,0).

Den kraftigaste övervärderingen svarar *skolcheferna* för när det gäller utbildningsfrågor (+2,1).

Gatuchefer övervärderar i någon mån miljövärdsfrågor och ärenden rörande gatu- och vägnät (i bägge fallen med +0,5), under det att *planeringscheferna* slutligen något överraskande knappt prioriterat industriverksfrågor och gatu- och vägnätsärenden (+0,6 resp. +0,5).

Uppenbarligen har man haft en markerad tendens att prioritera ärendetyper som är väsentliga i det egna verksamhetsområdet. Speciellt påfallande är detta i stadsarkitekternas värdering av miljöfrågor, fastighetschefernas värdering av bostadsfrågor, socialcheferna vad det gäller sysselsättning och miljövärd, samt skolcheferna i utbildningsfrågor. Samtliga har alltså haft att besvara en frågeställning om vilka ärendetyper man ansett viktigast i kommunens mellanhavande med de åsyftade företagen.

Tabell 10. Värdering av viktigaste ärendetyp fördelad efter partitillhörighet. Partigruppsordförande.

Ärendetyp	Partitillhörighet						N
	k	s	cp	fp	mod	m	
1. Mark-, plan- och lokalfrågor	2,4	2,2	2,8	2,5	2,7	2,5	2,7
2. Industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor	1,6	2,7	2,5	2,7	3,8	2,8	2,8
3. Bostadsfrågor	4,5	3,0	3,4	3,6	3,0	3,3	3,1
4. Miljövärdfrågor	3,1	4,4	4,5	4,5	4,3	4,3	4,4
5. Gatu- och vägnät, kommunikationer	5,2	4,8	4,4	4,4	4,4	4,6	4,5
6. Utbildningsfrågor	4,6	4,8	4,9	5,1	4,9	4,9	4,8
7. Industriverksfrågor	6,4	6,1	5,2	5,0	5,0	5,5	5,3

Tabell 11. Normalvärdering av viktigaste ärendetyp fördelad efter företagskategori.

Ärendetyp	Företagskategori			
	DM	DD	IM ¹	ID ¹
1. Mark-, plan- och lokalfrågor	3,2	2,5	2,3	2,7
2. Industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor	3,0	3,0	2,6	2,6
3. Bostadsfrågor	2,5	3,1	3,6	3,3
4. Miljövärdfrågor	4,1	4,2	5,2	4,5
5. Gatu- och vägnät, kommunikationer	4,8	4,7	4,6	4,5
6. Utbildningsfrågor	4,9	4,7	4,8	5,1
7. Industriverksfrågor	5,6	5,5	5,2	5,3

¹ Intervjukategori B, kommunala förtroendemän anställda i resp. företag, ingår inte i materialet för företagskategorierna IM och ID.

Tabell 8. De heltidsengagerade förtroendemännens värderingar stämmer till sin tendens väl överens med den allmänna normalvärderingen. Se även studie av kommunalrådets s. k. intressegemenskap med företagsledarna, sid. 341.

Tabell 9. Även partigruppsordförandenas värderingar sammanfaller i stort med normalvärderingen. De angivna värderingarna har även fördelats efter intervjupersons partitillhörighet (se tabell 10).

Partigruppsordföranden tillhörande moderata samlingspartiet värderar industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor relativt lägre i vikt än övriga bedömare. Soc. dem. ligger lägst i värderingen av industriverksfrågor, även om samtliga grupper värderar dessa mycket lågt. Här har då inte hänsyn tagits till kommunisternas värdering som grundar sig på 7 partigruppsordföranden, vilka genomsnittligt prioriterar industriloka-

liserings- och sysselsättningsfrågor samt miljövärdfrågor mer än de övriga partierna, vilka sinsemellan visar ganska god överensstämmelse i sina värderingar. Kommunisterna rangordnar också bostadsfrågor och industriverksfrågor väsentligt lägre än övriga partier.

Intervjukategoriernas normalvärdering fördelad efter företagskategori avslöjar inte några större och väsentligare differenser (se tabell 11).

Om vi jämför de dominerande företagen med de icke dominerande kan inga mer markanta tendenser spåras i materialet. Ärendetypen industrilokalisering och sysselsättning värderas relativt högre för de mindre företagen. Bostadsfrågorna och miljövärdfrågorna värderas relativt högre för de större företagen.

Inga märkbara skillnader avspeglas i materialet vid en uppspaltning av företagen ef-

Tabell 12. Genomsnittlig rangordning av viktigaste kontaktkanal, samtliga intervjugrupper.

Kontaktkanal	Genomsnittlig rangordning av intervjukategori				
	A ¹	B ¹	D ¹	E ¹	N ¹
1. Personliga informella kontakter med kommunens ledande förtroendemän	2,1	2,1	1,7	1,2	1,8
2. Personliga informella kontakter med kommunens ledande tjänstemän	1,7	3,3	2,3	2,2	2,4
3. Formell framställan till kommunala organ	4,3	3,7	3,5	3,6	3,8
4. Informationsmöten	6,3	6,1	5,6	5,4	5,9
5. Kommunala förtroendemän, anställda i resp. företag	6,1	5,4	6,3	6,3	6,0
6. Företagsnämnd	7,1	5,8	6,5	7,2	6,7
7. Informationscirkulär (inkl. personaltidning)	7,1	6,7	6,9	6,7	6,9
8. Lokalpress	7,1	7,2	6,9	6,9	7,0
9. Indirekt aktualisering (kontakt via handelskammare, köpmannaförening, företagareförening etc.)	6,9	7,3	7,0	7,5	7,2

¹ Tabellhuvudets rubriker innebär:

A – Företagsledare, B – Kommunala förtroendemän anställda i resp. företag, D – Kommunala chefstjänstemän, E – Kommunala heltidsengagerade förtroendemän, N – Övägt medelvärde av gruppmedelvärden (Normalvärdering).

ter organisationsmässig bundenhet på moderföretag/ fristående enheter resp. dotterföretag/filialer.

9.3 Värdering av viktigaste kontaktkanal

I analogi med behandlingen av frågeställningen om viktigaste ärendetyp har intervjupersonerna fått göra en rangordning av 9 st i förhand definierade kontaktkanaler. Denna rangordning har gjorts som svar på frågan:

»Vilka sätt anser Ni viktigast för företaget när det gäller att aktualisera ärenden hos de kommunala myndigheterna? Skulle Ni vilja rangordna etc...». Innebörden i termen aktualisera har klarlagts med förtydligande att det innebär framförande av ärenden och synpunkter hos kommunala myndigheter.

Då rangordningstekniken icke strikt iakttagits av intervjupersonen på grund av att denne t.ex. framhållit att flera alternativ överhuvudtaget icke använts och därigenom saknar betydelse, har dessa samtliga åsatts lägsta rang. För att bättre åskådliggöra sva- rets innehållsliga kvalitet har detta sedan

icke transformerats till en strikt rangordning. En dylik transformering har däremot av redovisningstekniska skäl nödvändiggjorts i den studie som i det följande benämnts »bedömningsgemenskap», och är en kommunvis jämförelse av företagsledarnas och kommunalrådets värderingar i analogi med intressegemenskapen vad gällde viktigaste ärendetyp i föregående kapitel. Genomsnittsvärden med ett fåtal värderingar har som tidigare markerats med kraftigare stil.

Tabell 12. De personliga informella kontakterna med ledande kommunala förtroendemän resp. tjänstemän intar en särklassig tätposition i intervjupersonernas värdering av viktigaste kontaktkanal. Därefter kommer formell framställan, som av de flesta intervjupersoner betecknas som en naturlig följd av de bägge förstnämnda kontaktformerna. Vad gäller övriga definierade kontaktkanaler är den totala bedömningen ganska jämn.

Av tabell 13 framgår för det första att företagsledarna i de dominerande företagen värderar informella kontakter med kommunala ledande förtroendemän främst, vilket

Tabell 13. Rangordning av företagsledare av viktigaste kontaktkanal, fördelad efter företagskategori.

Kontaktkanal	Företagskategori				m	N
	DM	DD	IM	ID		
1. Informella kontakter med kommunens ledande förtroendemän	1,2	1,4	4,0	1,7	2,1	1,8
2. Informella kontakter med kommunens ledande tjänstemän	2,0	1,9	1,3	1,7	1,7	2,4
3. Formell framställan till kommunala organ	3,5	4,0	5,7	4,0	4,3	3,8
4. Kommunala förtroendemän, anställda i resp. företag	4,9	4,1	7,9	7,3	6,1	6,0
5. Informationsmöten	5,9	5,9	8,2	5,1	6,3	5,9
6. Indirekt aktualisering (kontakt vid handelskammare, köpmannaförening, företagareförening etc.)	7,3	7,2	6,4	6,5	6,9	7,2
7. Företagsnämnd	7,0	6,6	7,6	7,1	7,1	6,7
8. Informationscirkulär (inkl. personaltidning)	7,5	7,2	7,5	6,0	7,1	7,0
9. Lokalpress	8,0	6,7	7,4	6,2	7,1	7,0

Tabell 14. Rangordning av kommunala förtroendemän, anställda i resp. företag, av viktigaste kontaktkanal efter företagskategori.

Kontaktkanal	Företagskategori				m	N
	DM	DD	IM	ID		
1. Informella kontakter med kommunens ledande förtroendemän	2,3	1,6	(1)	(1)	2,0	1,8
2. Informella kontakter med kommunens ledande tjänstemän	3,4	3,3	(2)	(2)	3,3	2,4
3. Formell framställan till kommunala organ	4,1	3,1	(3,5)	(9)	3,7	3,8
4. Kommunala förtroendemän anställda i resp. företag	5,5	5,3	(4,5)	(7)	5,4	6,0
5. Företagsnämnd	5,8	5,6	(9,5)	(4)	5,8	6,7
6. Informationsmöten	6,5	5,6	(6,5)	(5)	6,1	5,9
7. Informationscirkulär	6,5	7,0	(7)	(6)	6,7	6,9
8. Lokalpress	7,2	7,2	(6,5)	(9)	7,2	7,0
9. Indirekt aktualisering (kontakt via handelskammare etc.)	7,2	7,5	(5)	(8)	7,3	7,2

icke framgår av gruppens medelvärde, då de mindre företags ledare värderar kontakterna med ledande tjänstemän relativt högre. Vidare bör beaktas att de i företagen anställda förtroendemännen värderas relativt högt där de finns, dvs. hos de större företagen.

Medelvärderingen blir för denna kontaktkanal betydligt lägre eftersom man i de mindre företagen endast i några fall har tillgång till kommunala förtroendemän i sin kader av anställda. Slutligen bör det uppmärksammas att indirekt aktualisering värderas högre för

Tabell 15. I företagen anställda kommunala förtroendemäns rangordning av viktigaste kontaktkanal fördelad efter sagesmannens befattning i företaget.

Kontaktkanal	Rangordning av befattningskategori				m	N
	2	3	4	5		
1. Informella kontakter med kommunens ledande förtroendemän	1,6	1,9	1,9	2,5	2,0	1,8
2. Informella kontakter med kommunens ledande tjänstemän	2,2	4,0	3,2	4,0	3,3	2,4
3. Formell framställan till kommunala organ	3,4	4,8	2,9	3,9	3,7	3,8
4. Kommunala förtroendemän anställda i resp. företag	5,0	6,1	5,8	5,3	5,4	6,0
5. Företagsnämnd	6,4	6,8	5,7	5,0	5,8	6,7
6. Informationsmöten	5,9	6,8	6,1	6,1	6,1	5,9
7. Informationscirkulär	6,8	7,2	7,0	6,3	6,7	6,9
8. Lokalpress	7,5	7,9	7,4	6,6	7,2	7,0
9. Indirekt aktualisering (kontakt via handelskammare, köpmannaförening, företagareförening etc.)	7,0	8,3	7,2	7,3	7,3	7,2

Tabell 16. Kommunala chefstjänstemäns rangordning av viktigaste kontaktkanal efter företagskategori.

Kontaktkanal	Företagskategori				m	N
	DM	DD	IM	ID		
1. Informella kontakter med kommunens ledande förtroendemän	1,8	1,7	1,9	1,6	1,7	1,8
2. Informella kontakter med kommunens ledande tjänstemän	2,3	2,2	2,4	2,2	2,3	2,4
3. Formell framställan till kommunala organ	3,7	3,4	3,3	2,5	3,5	3,8
4. Informationsmöten	5,5	5,3	5,9	5,7	5,6	5,9
5. Kommunala förtroendemän anställda i resp. företag	5,8	5,7	7,0	6,7	6,3	6,0
6. Företagsnämnd	6,8	6,1	7,3	5,8	6,5	6,7
7. Informationscirkulär	6,5	7,1	7,1	6,7	6,9	6,9
8. Lokalpress	6,8	7,1	6,7	6,8	6,9	7,0
9. Indirekt aktualisering (kontakt via handelskammare, köpmannaförening, företagareförening etc.)	7,4	7,2	6,1	7,3	7,0	7,2

de mindre företagen, om än icke i den utsträckning författaren förväntat sig.

Tabell 14. De i företagen anställda kommunala förtroendemännen rangordnar sig själva och företagsnämnden som kontaktkanaler relativt högre än övriga intervjukate-

gorier, med undantag för företagsledarna som rangordnar anställda förtroendemän relativt högst, där de förekommer. Företagsnämnden har tagits upp som kontaktkanal, främst för den indirekta kontakt som kanaliseras från denna via förtroendemän,

Tabell 17. Heltidsengagerade kommunala förtroendemäns rangordning av viktigaste kontaktkanal fördelad efter företagskategori.

Kontaktkanal	Företagskategori				m	N
	DM	DD	IM	ID		
1. Informella kontakter med kommunens ledande förtroendemän	1,2	1,3	1,4	1,1	1,2	1,8
2. Informella kontakter med kommunens ledande tjänstemän	2,0	2,8	2,0	2,3	2,2	2,4
3. Formell framställan till kommunala organ	4,4	3,2	3,9	2,7	3,6	3,8
4. Informationsmöten	5,5	5,0	5,1	6,0	5,4	5,9
5. Kommunala förtroendemän anställda i resp. företag	5,0	6,4	6,4	7,9	6,3	6,0
6. Informationscirkulär	6,4	7,2	6,8	6,5	6,7	6,9
7. Lokalpress	7,1	7,3	7,0	6,1	6,9	7,0
8. Företagsnämnd	7,3	7,1	7,5	6,8	7,2	6,7
9. Indirekt aktualisering (kontakt via handelskammare, köpmannaförening, företagareförening etc.)	7,3	8,2	7,2	7,3	7,5	7,2

Tabell 18. Grad av samstämmighet i värdering av viktigaste kontaktkanal mellan företagsledare i dominerande företag och heltidsengagerade kommunala förtroendemän.

Korrelationskoefficient	—1 — —0,5	—0,4—0	0—0,4	0,5—1
Antal	—	—	1	16
Genomsnittlig koefficient	0,7			

Tabell 19. Grad av samstämmighet i värdering av viktigaste kontaktkanal mellan företagsledare i icke dominerande företag och heltidsengagerade kommunala förtroendemän.

Korrelationskoefficient	—1 — —0,5	—0,4—0	0—0,4	0,5—1
Antal	—	—	5	12
Genomsnittlig koefficient	0,6			

som inte sitter i så hög position på företaget att de därigenom har en god insikt i företagsledningens målsättning, men genom medlemskap i företagsnämnden erhåller dylik information. Detta bestyrkes genom resultat redovisade i tabell 15 där värderingarna fördelats efter vederbörandes befattning i företaget. Ju lägre position på företaget desto högre värdering av företagsnämnden som kontaktkanal. Bortfall DM 4 %, DD 3 %.

Rangordning av viktigaste kontaktkanal fördelad efter sagesmannens befattning i företaget

De anställda förtroendemännen har fördelats på följande befattningskategorier:

1. V.dir. 1 st
2. Subdir., avd.chef 40 st
3. Högre tjänstemän (lydande direkt under avd.chef el. akademisk utb.) 18 st
4. Lägre tjänstemän, arbetsledare och förmän 37 st
5. Arbetare 58 st

Tabell 15. Förutom tendensen vad gäller värdering av företagsnämndens betydelse är det värt att uppmärksamma den kraftiga differensen i intervjupersonernas uppfattning av betydelsen av informella kontakter med kommunens cheftjänstemän. Avdelningscheferna/subdir., som befinner sig på en nivå på företaget närmast under dess ledare, värderar kontakterna med kommunala cheftjänstemän betydligt högre än företagets tjänstemän i lägre positioner. Formell framställan värderas något högre av i företaget anställda förtroendemän med lägre befattningar.

Tabell 16. Även de kommunala cheftjänstemännen anser att formella framställningar är betydelsefullare för de mindre företagen. I övrigt råder god överensstämmelse med normalvärderingen. Bortfall: IM 13 %, ID 3 %.

Tabell 17. Kommunalråden värderar sin egen betydelse som ledande kommunala förtroendemän högre än normalvärderingen. Man har även rangordnat informationsmöten relativt högt. Svartsbortfall för IM 33 %, ID 18 %.

Överensstämmelse i värdering av viktigaste kontaktkanal mellan företagsledare och kommunalråd

Analogt med studien av s. k. intresseegenenskap vad avser ärendetyper, som gjordes i föregående kapitel, har här gjorts en undersökning av graden av överensstämmelse i de värderingar av viktigaste kontaktkanal, som utförts av huvudföreträdarna för de bägge kontrahenterna i kontaktutbytet, företagsledare och heltidsengagerade kommunala förtroendemän. Liksom i föregående fall har Spearmans rangkorrelationskoefficient använts för att på ett lättillgängligt sätt beskriva sambandet (jfr tabellerna 1–2). De erhållna koefficienterna för de större företagen i de 17 kommuner där jämförelsen varit möjlig att göra framgår av tabell 18.

Vi har alltså här en mycket god överensstämmelse i rangordningarna av kontaktkanalerens betydelse. För de mindre företagen

blir resultatet enl. tabell 19.

Även för de mindre företagen har vi ett starkt positivt samband i varje kommun mellan företagsledarens och kommunalrådets värdering. (Där flera kommunalråd eller företagsledare i något fall besvarat frågeställningen har en företrädare slumpmässigt urvalts och insatts i korrelationsstudien.)

9.4 Företagsnämnden som kontaktkanal

Det åligger företagsledningen att i företagsnämnden bl. a. lämna sådana upplysningar till de anställda att de kan bilda sig en riktig föreställning om företagets verksamhet och ekonomiska förhållanden.

Av de kommunala förtroendemän, som är anställda i de dominerande företagen, är drygt en tredjedel medlemmar av företagsnämnden på resp. företag:

Tabell 20. Medlemskap i företagsnämnd.

	Medlem	Icke medlem	Totalt
Dominerande moderföretag	24	43	67
Dominerande dotterföretag	30	50	80
Icke dominerande moderföretag	—	2	2
Icke dominerande dotterföretag	1	—	1
Summa			150

Hälften av de mindre företagen saknar företagsnämnd. Uppenbarligen råder ett visst samband mellan allmän kommunal politisk aktivitet och facklig aktivitet i form av medlemskap i företagsnämnd.

De i företagsnämnden engagerade förtroendemännen skiljer sig i viss mån från den normala värderingen avseende grad av insikt och grad av representativitet för denna grupp. (Se not under tabellen.)

Medlemskapet i företagsnämnden skulle alltså leda till att ledamoten av denna bedömer sin egen grad av insikt högre, vilket

Tabell 21. Värdering av insikt och representativitet fördelad efter ledamotskap i företagsnämnd.

	Egen bedömning	
	Grad av insikt	Grad av representativitet
Medlemmar av företagsnämnd:		
Dominerande moderföretag	3,5	2,0
Dominerande dotterföretag	3,8	2,3
Ikke medlemmar av företagsnämnd:		
Dominerande moderföretag	2,3	1,7
Dominerande dotterföretag	2,9	1,9

Not. Med grad av insikt avses i vilken mån förtroendemannen ansett sig vara så informerad om företagsledningens uppfattning i kommunala frågor, som helt eller delvis berör företagets intressen, att vederbörande med auktoritet kunnat informera om denna. Denna grad av insikt har intervjupersonen fått skatta efter en femgradig skala, där värdet 1 inneburit att vederbörande icke ansett sig ha någon insikt alls och värdet 5 att vederbörande ansett sig ha en mycket god insikt.

Med grad av representativitet avses i vilken mån vederbörande tillvaratar företagets intressen i kommunala frågor, som helt eller delvis berör detta. Vid den egna bedömningen har de i företagen anställda kommunala förtroendemännen haft att välja mellan fem fasta alternativ, då frågeställningen ofta betraktats som känslig. Dessa har varit svar på frågan: Anser Ni att Ni i Eder kommunalpolitiska verksamhet är att betrakta som:

1. Enbart politiskt intresserad privatperson (1 poäng).
2. Privatperson som ibland agerar med visst hänsynstagande till företagets intressen (2 poäng).
3. Privatperson som ganska ofta agerar med visst hänsynstagande till företagets intressen (3 poäng).
4. Privatperson som mycket ofta agerar med visst hänsynstagande till företagets intressen (4 poäng).
5. Representant för företaget i kommunala organ (5 poäng).

Dessa fasta svarsalternativ har åsatts poängvärde som ovan och behandlats analogt med värderingen av grad av insikt.

är naturligt, men även sin grad av representativitet. Företagsnämnden kan alltså sägas ha betydelse för vederbörandes agerande i kommunalpolitiska problem, som berör de undersökta företagen.

Hur ofta förekommer det att kommunalpolitiska frågor är uppe till diskussion i företagsnämnden? Enligt stadgarna för företagsnämnderna skall dylika ärenden icke kunna behandlas på dess sammanträden. Företagsledarna har dock givit följande skattning av förekomsten av diskussioner i kommunalpolitiska frågor i företagsnämnden under det senaste året bakåt räknat från intervju tillfället:

Tabell 22. Förekomst av kommunalpolitiska frågor.

	Företagskategori			
	DM	DD	IM	ID
Mycket ofta	—	—	—	—
Ganska ofta	4	1	—	—
Någon gång	2	8	1	3
Sällan	3	—	1	—
Aldrig	2	2	3	4
	11	11	5	7

Det förekommer alltså i de större företagen att man då och då diskuterar kommunalpolitiska problem. Vi får alltså förutsätta att företagsnämnden har en viss indirekt funktion i kontaktutbytet med kommunen genom att där ofta sitter anställda förtroendemen, vilka annars i många fall ej skulle ha haft insikt i företagsledningens dispositioner och preferenser i kommunala frågor. Företagsnämnden har dock rangordnats ganska lågt som kontaktkanal.

9.5 Frekvensundersökning av kontakter mellan företrädare för kommun respektive undersökta företag

För att närmare dokumentera hur informationsflödet och kontakterna mellan företrädare för kommun resp. undersökta företag praktiskt kanaliseras, företogs en statistikinsamling avseende under perioden den 18/8–14/10 1969 verkställda kontakter mellan kommunala chefstjänstemän² och företrädare för företagen. Den insamlade statistiken var ensidig såtillvida att den endast fördes av de kommunala chefstjänstemännen. Dels bedömdes det som lättare att erhålla en godtagbar svarsfrekvens med detta urval, dels skulle en tvåsidig datainsamling

² I det följande förutsättes denna beteckning innefatta även de heltidsengagerade kommunala förtroendemännen.

möta diverse andra tekniska och praktiska problem.

Intervjupersonerna erhöll ett svarsformulär för varje vecka under perioden och anmodades att insända uppgifterna veckovis. Efter vecka 1 utgick påminnelsebrev till alla som icke inkommit med statistik för denna.

Svarsfrekvens

Antalet kommunala chefstjänstemän och heltidsengagerade förtroendemän som erhöll svarsblanketter var 169 st. Av dessa besvarade 145 st enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 86 %. Detta måste anses vara en tillfredsställande svarsfrekvens, speciellt med hänsyn till den prestation som avkrävdes intervjupersonerna.

Bortfallet var jämnt fördelat över samtliga försökskommuner. Fördelat efter befattnings:

1. Kommunalråd	4 st
2. Kanslichef	4 st
3. Stadskamrer	3 st
4. Byggnadschef	5 st
5. Stadsarkitekt	2 st
6. Skolchef	1 st
7. Socialchef	2 st
8. Fastighetschef	1 st
9. Övriga	2 st

Tre av de fyra kommunalråd som saknas är verksamma i städer med flera kommunalråd.

Här nedan följer nu en redogörelse för denna undersöknings viktigaste resultat.

Tabell 23. Absolut fördelning av kontakter efter företagstyp

Av kommunala chefstjänstemän och heltidsengagerade förtroendemän registrerade kontakter med

A. Dominerande företag	401 st	91,3 %
B. Icke dominerande företag	38 st	8,7 %
Totalt	439 st	100,0 %

I undersökningen har det dominerande genomsnittsföretaget mer än 10 ggr så stor kontaktfrekvens som det icke dominerande genomsnittsföretaget. Däremot har moderföretag inte flera kontakter med kommunen än dotter- och filialföretag.

Knappt 2/3 av de heltidsengagerade förtroendemän och tjänstemän som besvarat enkäten har haft någon registrerad kontakt med företrädare för företagen under den undersökta tidsperioden. Se tabell 24.

Tabell 24. Absolut förekomst av kontakter fördelat efter befattnings.

Befattning	Antal som besvarat enkäten	Antal som uppgivit kontakt med undersökta företag den aktuella perioden	%
1. Kommunalråd, heltidsengagerade förtroendemän	27	18	66,7
2. Kanslichef, stadsombudsman, K-borgmästare, annan personal med juridisk inriktning	15	10	66,7
3. Stadskamrer, drätselkamrer, budgetkamrer etc.	13	8	61,5
4. Byggnadschef, exploateringschef etc.	16	11	68,8
5. Stadsarkitekt, stadsplanearkitekt, stadsingenjör, stadsplaneingenjör	26	13	50,0
6. Skolchef	12	7	58,3
7. Socialchef	15	8	55,3
8. Fastighetschef, intendent	12	8	66,7
9. Övriga (hamnkapten, hälsovårdsinspektör etc.)	8	7	87,5
Summa	144	90	62,5

Tabell 25. Frekvens kontakter fördelad efter befattning.

Befattning	Antal	Summa uppgivet antal kontakter med			
		Domin. företag	Icke domin. företag	S:a	M
1. Kommunalaråd	18	82	4	86	4,8
2. Kanslichef	10	47	5	52	5,2
3. Stadskamrer	8	34	4	38	4,8
4. Byggnadschef	11	64	7	71	6,4
5. Stadsarkitekt	13	33	10	43	3,3
6. Skolchef	7	37	3	40	5,7
7. Socialchef	8	17	0	17	2,1
8. Fastighetschef	8	55	2	57	7,1
9. Övriga	7	22	3	25	3,6

Tabell 25 visar bl. a. att det främst är stadsarkitekter och befattningshavare med likartade arbetsuppgifter som haft kontakt med de mindre företagen. Detta tyder på att det främst är i planärenden och dylikt kontakter med de mindre företagen ägt rum.

Om man i stället ser till den tid intervju-personerna uppgivit att kontakterna tagit i anspråk blir bilden något annorlunda.

Nära $\frac{1}{3}$ av alla kontakter rör mark-, plan- och lokalfrågor. Det närmast vanligaste området för kontakter är bostadsfrågor. Därefter följer i ordning frågor berörande gatu- och vägnät samt övriga kommunikationsproblem, miljövårdsfrågor och fritidsfrågor. Det minsta kontaktområdet har man i långtidsplaneringsfrågor, vilket ämnesområde omfattar knappa 3 % av den totala kontakttiden. (Tabell 26.)

Tabell 26. Tidsmässig utsträckning av kontakter fördelad efter befattning.

Befattning	Medeltal min./person
Fastighetschef	340
Kommunalaråd	315
Kanslichef	283
Byggnadschef	229
Skolchef	199
Stadsarkitekt	144
Stadskamrer	82
Övriga	82
Socialchef	80

Kontaktomfångets fördelning på ärendetyper efter befattningskategori

1. Mark-, plan- och lokalfrågor
2. Industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor
3. Bostadsfrågor
4. Miljövårdsfrågor
5. Gatu- och vägnät. Kommunikationer
6. Utbildningsfrågor
7. Industriverksfrågor
8. Fritidsfrågor
9. Långtidsplanering
10. Övriga frågor

Heltidsengagerade förtroendemän sysselsätter sig främst med mark-, plan- och lokalfrågor, bostadsfrågor och frågor angående industrilokalisering och sysselsättning. Dessa frågetyper omfattar knappt $\frac{2}{3}$ av kontaktomfånget. En mycket liten del av deras registrerade kontakter avser utbildningsfrågor, industriverksfrågor och frågor av övrig karaktär.

Kanslichefer och likställd personal har något överraskande främst haft kontakter i fritids- och miljövårdsfrågor. Dessa frågor omfattar drygt $\frac{2}{5}$ av kontaktomfånget. Man har inte engagerats i utbildningsfrågor, industriverksfrågor eller långtidsplanering.

Drätselcheferna har haft större delen av kontakterna inom ärendeområdena gatu- och vägnät, industriverksfrågor och bostadsfrågor. Anmärkningsvärt nog har man icke haft några kontakter gällande industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor; 15 % av kontaktomfånget avser långtidsplanering.

Byggnadscheferna har en markerad tyngdpunkt vad gäller gatu- och vägnät som upptar drygt $\frac{2}{5}$ av deras totala kontaktomfång. Man har även relativt mycket kontakter i miljövårdsfrågor, som upptar knappt $\frac{1}{4}$ av tiden.

En motsvarande markerad profil har arkitekter och planeringsingenjörer, vilkas kontak-

ter inom ämnesområdena mark-, plan- och lokalfrågor resp. bostadsfrågor upptar drygt $\frac{4}{5}$ av kontaktytan.

Skolcheferna har till knappt 70 % sysselsatt sig med utbildningsfrågor i kontakterna med de bögge förstagen.

Drygt $\frac{4}{5}$ av *socialchefernas* kontakter avser frågor av s.k. övrig karaktär, här ingår socialvårdsverksamheten.

Fastighetscheferna slutligen har till $\frac{3}{5}$ sysselsatt sig med mark-, plan- och lokalfrågor resp. bostadsfrågor. Man har även ägnat drygt $\frac{1}{4}$ av kontakttiden åt frågor av övrig karaktär.

Det redovisade materialet tyder på att kommunalråd, kanslichefer och drätselchefer är mindre uppbundna av fixerade ämnesområden än övriga chefskategorier.

En tabulering av omfattningen av de olika ärendetypernas kontaktomfång fördelat efter befattningshavare ger data belysande det faktiska kompetensområdet för dessa personer.

Ärendetypernas kontaktomfång fördelat efter befattningshavare

1. Kommunalråd
2. Kanslichef
3. Byggnadschef
4. Stadsarkitekt
5. Skolchef
6. Socialchef
7. Fastighetschef
8. Övriga

Mark-, plan- och lokalfrågor handhas i första hand av kommunalråden (knappt $\frac{2}{5}$ av kontaktomfånget), arkitekter och planingenjörer (drygt $\frac{1}{4}$) och fastighetschefer (drygt $\frac{1}{5}$).

Industrilokalisering och sysselsättningsfrågor skötes till 54 % av kommunalråden och till 29 % av kanslichefer och likställd personal.

Även när det gäller *bostadsfrågor* är kommunalråden dominerande kontaktmän. Drygt $\frac{1}{3}$ av kontakterna inom detta område handhas av kommunalråden, följda av fastighetscheferna med drygt $\frac{1}{4}$ och arkitekterna med knappt $\frac{1}{4}$. Fyra av de i urvalet ingående kommunerna saknar speciell fastighetschef.

Kontakter i *miljövårdsfrågor* har i de undersökta kommunerna handlagts av byggnadschefer (drygt $\frac{1}{3}$), kommunalråd (knappt $\frac{1}{3}$) och kanslichefer (drygt $\frac{1}{4}$).

Frågor angående *gatu- och vägnät samt kommunikationer* har huvudsakligen sköts av byggnadscheferna (55 %). Kommunalråd och kanslichefer svarar här tillsammans för $\frac{1}{3}$ av kontakterna.

Utbildningsfrågor har nästan uteslutande handlagts av skolcheferna.

När det gäller *industriverksfrågor* är strukturen mer odeciderad och oväntad. Här svarar skolcheferna anmärkningsvärt nog för drygt

$\frac{1}{3}$ av kontakterna, följda av drätselcheferna med drygt $\frac{1}{5}$, av arkitekter/planingenjörer med knappt $\frac{1}{5}$. Detta något mystifierande resultat får ses mot bakgrund av att detta ämnesområde omfattar en mycket ringa del av det totala kontaktomfånget och att en av skolcheferna har haft en ovanligt intensiv kontakt.

Fritidsfrågor har främst handlagts av kanslicheferna med ca $\frac{2}{5}$ av kontaktomfånget. Kommunalråden har här haft $\frac{1}{3}$ av kontakterna.

Ärenden ingående i *långtidsplanering* är som tidigare nämnts föga frekventa. I den mån de förekommit har de främst handlagts av kommunalråden (knappt $\frac{2}{5}$) och drätselcheferna (knappt $\frac{1}{5}$).

Här kan nämnas att kategorin övriga på denna punkt svarar för $\frac{1}{5}$ av kontakterna. Dessa är främst att hänföra till i undersökningen ingående hamnkaptener, vilka haft separata kontakter med företagen för långtidsplanering av sin speciella sektor. Det gäller alltså icke traditionell kommunalekonomisk långtidsplanering i stort vad avser sysselsättning etc. Det får vidare förutsättas att kontakter inom ämnesområdet industrilokalisering och sysselsättning ofta ger material för den kommunala långtidsplaneringen.

Ämnesområdet *övriga frågor* uppvisar en odeciderad struktur med undantag för socialchefernas kontakter som här upptar knappt $\frac{1}{3}$ av kontaktytan.

Kommunalrådets kontakter är de genomsnittligt längsta/kontakttillfälle. I övrigt har kanslichefer, byggnadschefer, arkitekter och fastighetschefer alla ca 40 min/kontakttillfälle. Se tabell 27.

Tabell 27. Genomsnittlig tid per kontakt fördelat efter befattningshavare.

Befattning	Tid
Kommunalråd	54 min.
Kanslichefer	42 »
Fastighetschefer	41 »
Byggnadschefer	40 »
Arkitekter och planingenjörer	38 »
Socialchefer	35 »
Drätselchefer	34 »
Skolchefer	32 »
Övriga	15 »

En förvänsansvärd överensstämmelse i den genomsnittliga kontakttidens längd föreligger. De vanligaste ärendetyperna har samtliga en genomsnittlig kontakttid/kontakttillfälle på mellan 40–50 min. Se tabell 28.

Initiativ till kontakt är jämnt fördelat mellan å ena sidan de undersökta företagen och å andra sidan kommunerna. Ingen signifikant skillnad finns i det totala materialet mellan fristående resp. bundna företags benägenhet att ta initiativ till kontakt med kommunen. Se tabell 29.

Tabell 30. De ärendetyper i vilka företagen tagit initiativ till kontakt är främst industriverksfrågor. Dessa är dock av liten omfattning i det totala kontaktutbytet. I

Tabell 28. Genomsnittlig tid per kontakt fördelad efter ärendetyp.

Gatu- och vägnät, kommunikationer	49 min.
Industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor	43 »
Bostadsfrågor	43 »
Miljövarsfrågor	43 »
Fritidsfrågor	43 »
Mark-, plan- och lokalfrågor	41 »
Övriga frågor	37 »
Industriverksfrågor	32 »
Utbildningsfrågor	29 »
Långtidsplanering	27 »

Tabell 29. Initiativ till kontakt. Fördelat efter företagskategori.

Initiativ	Dominerande moderföretag	Dominerande dotterföretag
Kommun	75	94
Företag	83	84
Initiativ	Icke domin. moderföretag	Icke domin. dotterföretag
Kommun	4	8
Företag	8	8

övrigt tar företagen kontaktinitiativ oftare än kommunen i bostadsfrågor, fritidsfrågor och anmärkningsvärt nog även i frågor rörande långtidsplanering. Bostadsfrågor rangordnades av företagsledarna som viktigaste ärendetyp. Fritidsfrågor fördes ofta fram vid denna värdering som ett betydelsefullt område för samarbete. Vad gäller långtidsplaneringen är denna uppgift svårbedömd på grund av dessa frågors låga frekvens i kontaktut-

bytet. Kommunen tar initiativ främst i miljövarsfrågor. Här är det en markant övervikt för kommunala initiativ, på vilka 70 % av antalet kontakter tagits. I stort är den jämna fördelningen av initiativ i de vanligaste ärendetyperna påfallande.

Tabell 31. Frekvens kontakter fördelad efter kontaktform.

Telefon	52 %
Sammanträde (3 pers. eller flera)	20 %
Indirekt kontakt typ Rotary, Lions, personligt umgänge	13 %
Sammanträffande (2 pers.)	12 %
Brev, informationscirkulär etc.	3 %
	100 %

Tabell 30. Initiativ fördelat efter ärendetyp.

	Andel kommunala initiativ
Miljövarsfrågor	74 %
Övriga frågor	60 %
Gatu- och vägnät, kommunikationer	57 %
Utbildningsfrågor	54 %
Industrilokalisering och sysselsättning	53 %
Mark-, plan- och lokalfrågor	50 %
Bostadsfrågor	42 %
Långtidsplanering	42 %
Fritidsfrågor	41 %
Industriverksfrågor	17 %
Genomsnitt för det totala materialet	50 %

Tabell 31. Den vanligaste kontaktformen är telefonsamtal. Man använder sig ytterligt sällan av brev, cirkulärskrivelser och dylikt. Sammanträde med flera deltagande personer är vanligare än sammanträffande med endast de bägge kontaktmännen som deltagare. Här bör observeras att materialet har rensats från de tillfällen där flera företrädare för resp. part deltagit och på så sätt kunnat bidra till att kontaktformen övervärderats.

Om vi i stället betraktar tidsåtgången för

Tabell 32. Kontakterna fördelade efter företagets kontaktmans position.

Kategori	1	2	3	4	5	S:a
Andel av kontakter	12 %	36 %	40 %	10 %	2 %	100 %

resp. kontaktform visar det sig att den överväldigande delen av kontaktomfånget tidsmässigt upptas av sammanträden med fler än 2 personer närvarande.

Kontakterna fördelade efter företagets kontaktmans position

De personer på företagen som haft registrerade kontakter med företrädare för kommunen har klassificerats efter följande kriterier:

- 1. Verkställande direktör el. heltidsarbetande styrelseordförande
- 2. Avdelningschefer direkt underställda VD
- 3. Högre tjänstemän direkt underställda subchef, tjänstemän med akademisk examen
- 4. Lägre tjänstemän, förmän och motsvarande
- 5. Arbetare.

Tabell 32. Det totala antalet kontakter fördelat efter ovanstående kategorier inom företagen:

Drygt 3/4 av kontakterna sker med en högre tjänsteman direkt underställd en avdelningschef, eller en avdelningschef på företaget. Med avdelningschef avses person, direkt ingående i företagsledarens kontrollspann. Lika många kontakter äger rum mellan företrädare för kommunen och företagsledaren som mellan företrädare för kommunen och arbetare/lägre tjänstemän.

Tabell 33. Företagets kontaktmans befattning fördelad efter ärendetyp.

1. Långtidsplanering	3,9
2. Industrilokalisering och sysselsättning	3,8
3. Industriverksfrågor	3,7
4. Miljövårdsfrågor	3,6
5. Mark-, plan- och lokalfrågor	3,5
6. Övriga frågor	3,5
7. Utbildningsfrågor	3,4
8. Bostadsfrågor	3,3
9. Fritidsfrågor	3,3
10. Gat- och vägnät, kommunikationer	3,1

Tabell 33. De ärenden som ligger högst på statusskalan är frågor angående långtidsplanering resp. industrilokalisering och sysselsättning. Anmärkningsvärt lågt ner i status vad gäller företagets kontaktman kommer de av företagsledarna som viktiga graderade bostadsfrågorna.

9.6 Värdering av informationsflödets effektivitet

En väsentlig fråga i samarbetet mellan företag och kommun är snabbheten och effektiviteten i det ömsesidiga informationsflödet.

För att närmare undersöka intervjupersonernas bedömning av denna aspekt på informationsutbytet ställdes följande frågor:

- 1. Vad anser Ni om Edert informationsutbyte med kommun/företag? Har Ni erhållit den information Ni önskat på ett effektivt och snabbt sätt, dvs. har informationsströmmarna från varit (Intervjukategori A, D och E).
- 2. Vad anser Ni om ovannämnda företags information till kommunen? Erhåller Ni som kommunal förtroendeman den information Ni önskar på ett effektivt och snabbt sätt, dvs. är informationsströmmarna från resp. företag (Intervjukategori C och G).
- 3. Anser Ni att företag/kommun lämnar information på ett effektivt och snabbt sätt, dvs. är informationsströmmarna från kommunen/företaget (Intervjukategori B).

Intervjupersonerna fick välja mellan svarsalternativen:

- a) Mycket goda
- b) Goda
- c) Ganska goda
- d) Mindre goda
- e) Dåliga

Vi redovisar de olika gruppernas värderingar av effektivitet i informationsflödet från företag till kommun. De redovisade genomsnittsvärdena har beräknats genom att de ovan angivna svarsalternativen åsatts poängvärde från 1 poäng för alt. »Dåliga» till 5 poäng för alt. »Mycket goda». Därefter

Tabell 34. Värdering av informationsflödets effektivitet från företag till kommun.

Värdering av	Genomsnittlig effektivitetspoäng				
	Företagskategori				
	DM	DD	IM	ID	M
Anst. i företagen	3,8	3,8	—	—	3,8
DK-ledamöter	3,2	3,5	2,3	2,5	3,2
Kommunala chefstjänstemän	4,0	3,8	3,6	3,8	3,8
Kommunalråd DK-ordf.	3,8	4,8	4,0	4,0	4,2
Partigruppsordf.	3,1	3,3	2,8	2,5	2,9

har genomsnittsvärden för varje grupp beräknats utifrån dessa poängvärden. Resultatet benämnes i det följande effektivitetspoäng resp. kvalitetspoäng (tabell 34).

Bedömningar avseende icke dominerande moderföretag och dito dotterbolag gjorda av kommunala förtroendemän, anställda i företagen, har ej redovisats p. g. a. att dessa är för få för att ge ett meningsfullt resultat att bedöma. Av tabellen framgår att effektiviteten i företagens information i genomsnitt ges ett omdöme som ligger mellan ganska god och god. DK-ledamöter och partigruppsordföranden ger en lägre värdering än övriga grupper. Speciellt god anser gruppen kommunalråd effektiviteten vara. De mindre företagen ges ett sämre betyg än de större dominerande företagen. Vid studiet av tabellen måste dock en viktig anmärkning göras som kraftigt reviderar resultatet. Frågeställningen har hos vissa svarsgrupper erhållit ett svarsbortfall, vilket i detta fall säger lika mycket av intresse som de erhållna svaren.

Tabell 35. Det är uppenbart att de som rimligen borde vara mest lämpade att i sina

svar komma den absoluta sanningen närmast, kommunalråd och kommunala chefstjänstemän, speciellt vad avser de mindre företagen uppvisar påfallande låga svarsfrekvenser, detta samtidigt som de värderingar som avgivits ligger väsentligt högre än de övriga gruppernas bedömning. Detta paradoxala förhållande har sin förklaring i att man icke besvarat frågan, då ingen kontakt under det senaste året förekommit. Detta förklarar också delvis att de kontakter som fungerat ges relativt höga betyg. Anmärkningsvärt nog förefaller intervjupersonerna acceptera denna fundamentala brist på kontakt med framför allt de små företagen med en försvändning att kontakt förmodligen kommer att uppstå vid eventuellt akut behov. Tilläggas skall att kontakt kan ha förekommit någon enstaka gång men icke varit så frekvent att intervjupersonen ansett sig kunna göra en värdering. Bristen på kontakt upplevs alltså icke från ledande kommunalt håll som en effektivitetsbrist i informationen från företagets sida. Man ställer sig tämligen likgiltig till detta faktum.

Vi har underkastat de avgivna värdering-

Tabell 35. Svarsbortfall vid bedömning av informationsflödeseffekt från företag till kommun.

Svarskategori	Svarsfrekvens Företagskategori			
	DM	DD	IM	ID
1. Anst. i företaget	99 %	100 %	100 %	100 %
2. DK-ledamöter	99 %	97 %	95 %	93 %
3. Kommunala chefstjänstemän	86 %	84 %	39 %	29 %
4. Kommunalråd, DK-ordf.	93 %	92 %	60 %	36 %
5. Partigruppsordf.	100 %	100 %	97 %	97 %

Tabell 36. Värdering av informationsflödets effektivitet från företag till kommun efter partitillhörighet.

Värdering av	Genomsnittlig värdering av informationsflödets effektivitet Partitillhörighet					
	k	s	cp	fp	m	övr.
1. Anst. förtroendemän	3,0	3,5	(4,0)	4,4	3,9	(4,0)
2. DK-ledamöter värdering av domin. företag	(1,5)	3,3	3,2	3,6	3,3	(2,4)
3. DK-ledamöter värdering av icke domin. företag	(1,25)	2,5	2,6	2,4	2,3	(1,6)
4. Partigruppsordf. värdering av domin. företag	3,0	3,8	2,3	3,1	3,5	(3,0)
5. Partigruppsordf. värdering av icke domin. företag	2,2	2,9	2,2	2,7	2,6	(3,0)

arna ytterligare analys genom att fördela dem efter intervjupersonens partitillhörighet. Se tabell 36.

En skala över partitillhörighetens inverkan på graden av välvillighet i bedömandet av informationsströmmarnas effektivitet från företag till kommun skulle få följande utseende:

	Medelvärde ¹
1-2. Folkpartister och socialdemokrater	3,2
3. Moderata samlingspartiet	3,1
4. Centerpartiet	2,9
5. Kommunisterna	2,2

¹ De angivna värdena utgör medelvärdet av summan för de olika bedömarkategoriernas medelvärde efter parti (5 st).

Uppenbarligen kan man här icke göra någon gränsdragning mellan företrädare för borgerliga resp. socialistiska partier blockvis. Socialdemokraterna är välvilligt inställda under det att kommunisterna ligger i genomsnitt lägst av de angivna grupperna. Företrädare för moderata samlingspartiet kommer först på tredje plats.

En separat studie har även gjorts av hur de i företagen anställda kommunala förtroendemännens värderingar fördelas utifrån deras befattning i företagen. Resultat i nedanstående tabell:

Befattning	Genomsnittlig poäng
Avdelningsdir., subchef	4,1
Högre tjänsteman, akademiker	3,9
Lägre tjänsteman, arbetsledare	3,9
Arbetare	3,4

Resultatet tyder på att vederbörandes befattning på företaget inverkar på bedömningen av effektiviteten i företagets information så tillvida att värderingen blir lägre ju längre ner i befattningshierarkin bedömaren är placerad.

Värdering av informationsströmmarnas effektivitet från kommun till företag

Analogt med föregående avsnitt har företagsledare och i företagen anställda kommunala förtroendemän värderat effektiviteten i kommunens informationsflöde till företagen. (Tabell 37)

Här ligger värderingarna något högre än genomsnittsvärderingarna för informationsflödets effektivitet företag/kommun. Dock förekommer även här en markant skillnad mellan större och mindre företag i bedömningen. Man har en betydligt positivare uppfattning i de större företagen. Icke heller här synes företagets självständighetsgrad ha någon inverkan.

Vid ett studium av partitillhörighetens inverkan på de avgivna värderingarna visar det sig att värderingar avgivna av folkpartister även på denna punkt är mest positiva (4,5). Övriga partier har genomsnittsvärderingar på 4,0 med undantag för kommunisterna, som ligger lägst med 3,7.

Även vid studium av inverkan av den hierarkiska positionen på företaget uppenbaras en tendens analogt med den för den omvända informationsströmmen. Ju högre tjänst en person har, desto mer benägen är

Tabell 37. Värdering av informationsströmmarnas effektivitet från kommun till företag.

Värdering av	Genomsnittlig effektivitetspoäng Företagskategori			
	DM	DD	IM	ID
1. Företagsledare	4,4	4,2	3,2	3,4
2. Anställda förtroendemän	4,0	4,2	(3,5)	(1,0)

han till positiva värderingar. Skillnaden i gruppmedelvärden är dock på denna punkt icke stor (4,3 – 4,2 – 4,0 – 4,0).

9.7 Värdering av informationsflödets kvalitet

Informationsflödets kvalitet har definitions- mässigt betecknats som »i vilken grad den givna informationen kan förväntas ge en god bild av det faktiska skeendet som underlag för kommunens/företagets planering».

Liksom vad gäller informationsflödets effektivitet har intervjukategori B, C, D, E och G fått uttala sig om företagets information till kommunen, under det att intervjukategorierna A och B fått uttala sig om kommunens information till företagen.

De svarsalternativ man haft att tillgå som klassificering av kvaliteten enligt ovanstående definition är:

Mycket god kvalitet	5 poäng
God kvalitet	4 »
Ganska god kvalitet	3 »
Mindre god kvalitet	2 »
och	
Undermålig kvalitet	1 »

Inledningsvis redovisas gruppernas värdering av företagets information till kommu-

nen, fördelad efter företagskategori. Den genomsnittliga kvaliteten har beräknats på sätt analogt med den genomsnittliga effektiviteten.

Av tabell 38 framgår att kvaliteten i företagets information till kommunen allmänt klassificeras på en nivå över alternativ ganska god, med undantag för DK-ledamöter som klassificerar icke dominerande moderföretags information mellan mindre god och ganska god. Icke heller ur denna aspekt kan någon skillnad konstateras utifrån företagets organisationsmässiga självständighetsgrad. Däremot har vi även i detta fall en markant högre värdering för de större företagen. Om vi ser till de kategorier som avgivit värderingarna ligger DK-ledamöter och partigruppssordföranden genomgående lägre än de övriga, vilka är i en mer central position som informationsmottagare.

Hänsyn bör dock tas till ett relativt stort svarsbortfall, speciellt vad avser de mindre företagen. Detta bortfall är direkt beroende av bortfallet på frågeställningen avseende informationsflödets effektivitet, då man ju inte gärna kan kvalitetsgradera en information, vars existens man ej är underkunnig om. Detta gör att det icke är meningsfullt att göra om transformeringen av bortfallet ur denna aspekt. Bortfallet, fördelat efter in-

Tabell 38. Värdering av informationsflödets kvalitet från företag till kommun.

Värdering av	Genomsnittlig kvalitetspoäng Företagskategori				
	DM	DD	IM	ID	M
1. Anställda i resp. företag	4,0	3,8	(3)	(4)	3,8
2. DK-ledamöter och suppl.	3,6	3,6	2,7	3,0	3,2
3. Kommunala chefstjänstemän	3,9	3,8	3,4	3,7	3,8
4. Kommunalråd, DK-ordf.	4,2	4,4	3,9	3,7	4,2
5. Partigruppssordf.	3,5	3,9	3,4	3,2	3,5

Tabell 39. Svarsfrekvens vid kvalitetsgradering av företagets information till kommunen.

Värdering av	Svarsfrekvens %	
	Dominerande företag	Ikke dominerande företag
1. Anställda förtroendemän	97 %	(—)
2. DK-ledamöter	96 %	85 %
3. Kommunala chefstjänstemän	84 %	43 %
4. Kommunalaråd	92 %	50 %
5. Partigruppordf.	96 %	85 %

Tabell 40. Genomsnittlig värdering av informationsflödets kvalitet efter partitillhörighet.

Värdering av	Partitillhörighet				
	k	s	cp	fp	m
1. Anställda förtroendemän	3,3	3,7	(4,0)	4,3	3,8
2. DK-ledamöter, dominerande företag	3,3	3,6	3,8	3,6	3,7
Dito, ikke dominerande företag	3,3	2,9	2,7	2,8	2,7
3. Partigruppordförande, dominerande företag	3,3	4,0	3,2	3,9	3,9
Dito, ikke dominerande företag	2,4	3,4	2,6	3,5	3,4

tervjukategori och dominerande/ikke dominerande företag framgår av tabell 39.

Även detta material har fördelats efter partitillhörighet. Se tabell 40.

Ett svagt samband kan konstateras mellan befattning på företaget och grad av positiv inställning till kvaliteten i företagets information till kommunen, hos i företagen anställda kommunala förtroendemän.

Anställda förtroendemän	Genomsnittsbedomning
Avd.chef, subdir.	4,0
Högre tjänsteman	3,8
Lägre tjänsteman, arb.led.	3,9
Arbetare	3,6

Ju högre position på företaget desto positivare intryck av kvaliteten i dess information till kommunen.

Företagsledare och i företagen anställda förtroendemän ger kommunens information till resp. företag ett gott betyg. Ledarna för de mindre företagen ligger även här lägre i sina värderingar. Se tabell 41.

Om vi ser till de i företagen anställda kommunala förtroendemannens politiska

hemvist erhålles följande fördelning av värderingarna:

Partitillhörighet	Genomsnittlig värdering
Kommunist	4,0
Socialdemokrater	4,1
Centerpartister	3,7
Folkpartister	4,3
Moderata	3,7

Ett visst samband mellan partitillhörighet och positiv värdering av informationens kvalitet kan spåras utifrån ovanstående resultat så tillvida att intervjupersoner med kommunistisk eller socialdemokratisk partitillhörighet värderar kommunens information till företagen relativt högre än den motsatta vägen under det att intervjupersoner med borgerlig partitillhörighet värderar företagens information till kommunen i motsvarande grad mer positivt (jfr tabell 36). Inga markanta tendenser finns dock i materialet. Alla intervjupersoner har på det hela en övervägande positiv uppfattning.

Inte heller en fördelning efter position på företaget uppvisar någon markant tendens:

Tabell 41. Värdering av informationens kvalitet, kommun – företag.

Värdering av	Genomsnittspoäng			
	DM	DD	IM	ID
Företagsledare	3,9	4,4	3,0	3,1
Förtroendemän anställda i företaget	4,2	4,0	(—)	(—)

Anställda förtroendemän	Genomsnittlig värdering
Avd.chef, subdir.	4,1
Högre tjänsteman, akadem.	3,8
Lägre tjänsteman, arb.led.	4,1
Arbetare	4,5

Konstateras kan dock att arbetarna här ligger relativt högre i sin värdering av informationens kvalitet, kommun till företag.

Informationsflöde, sammanfattning och kommentar

Informationsflödet har undersökts ur aspekterna effektivitet och kvalitet. Med effektivitet menas snabbheten och omedelbarheten i informationsflödet, under det att kvalitetsaspekten avser i vilken mån den lämnade informationen kan förväntas ge en god uppfattning av det faktiska skeendet.

De dominerande företagens information till kommunen åsätts genomgående en hög grad av effektivitet och kvalitet med genomsnittliga vitsord av intervjukategorierna varierande från ganska god till mycket god. De mindre, icke dominerande företagen erhåller lägre värderingar från mindre god upp till ganska god.

Företagets organisationsmässiga bundenhet synes icke inverka på intervjupersonernas uppfattning av informationens effektivitet och kvalitet. Således får dotterföretag lika höga värderingar som moderföretag.

Av de olika intervjupersonerna tenderar de heltidsengagerade kommunala förtroendemännen att ha de välvilligaste värderingarna av företagens information. De lägsta värderingarna avges av de intervjupersoner, som befinner sig i en mer perifer situation, vad informationen beträffar, partigrupps-

ordförande och DK-ledamöter samt suppleanter av DK.

Intervjupersonernas partitillhörighet har icke någon större inverkan på de avgivna värderingarna.

Den bristfälliga kontaktfrekvensen mellan kommun och mindre företag återspeglas i svaren på de här behandlade frågeställningarna, så tillvida att man på värderingsfrågorna avseende dessa företag erhåller en betydligt lägre svarsfrekvens. Detta beror i de flesta fall på att man överhuvudtaget icke haft kontakter i en utsträckning så att man anser sig kunna bedöma dessas effektivitet resp. kvalitet. Enbart det faktum att inga kontakter förevarit föranleder icke intervjupersonerna att betygsätta effektiviteten som dålig. Man anser tydligen att då underlag för kontakter i form av konkreta problem finns, så uppstår kontakterna på ett tillfredsställande sätt av sig själva. En eventuell avsaknad av kontakt med ett företag uppfattas alltså icke som en effektivitetsbrist i detta företags informationsflöde.

De i företagen anställda kommunala förtroendemännen har en benägenhet att värdera informationsflödet mer positivt ju högre befattning de innehar på företaget.

Informationen från kommun till företag erhåller analoga värderingar. Företagsledarna och de i företagen anställda kommunala förtroendemännen, som fått avge värderingar av kommunens information, är genomgående positiva med värderingar av informationsutbytet med de dominerande företagen pendlande kring gott. Företagsledarna för de mindre företagen bedömer kommunens information som ganska god, såväl vad avser effektivitet som kvalitet. I de mindre företagen har icke tillräckligt många anställda förtroendemän funnits, varför de här icke

kunnat medtagas som särredovisad intervju-grupp.

9.8 Förslag och synpunkter från företagsledare vad gäller information från kommun till företag

Företagsledarna har i anslutning till den frågeställning i vilken de värderade den kommunala informationens effektivitet och kvalitet, ombetts och fått möjlighet att framföra kritik, förslag och positiva synpunkter på denna information. De anförda åsikterna återges nedan i stort sett in extenso:

Kritik från ledare av icke dominerande företag:

Bristande information.

Ensidig kontakt. Kommunen tar ej initiativ.

Kommunen intresserar sig inte för de mindre företagen. Dessa får söka sin egen information.

Får ej framföra synpunkter på generalplanering.

Får ingen direkt information från kommunen.

Har ingen kontakt.

Får ej information om stadens allmänna planering, speciellt i utbildningsfrågor.

Väldigt liten kontakt med kommunen.

Anförda förslag för förbättrande av informationsutbytet:

Eventuellt branschstyrt informationscirkulär från kommunen.

Regelbundna informationsmöten med småföretagen representerade.

Kontakt med företagen i planeringsfrågor så att de får en chans att påverka besluten.

Tätare kontakter med kommunalråd.

Cirkulärskrivelser till företagen om viktigare beslut.

Spridning av beslut som berör industrin inte bara till de stora företagen.

Protokoll på cirkulation.

Samordnade informationsträffar för industrin.

Ökad information från stadens sida.

Månadsblad mot avgift innehållande presentation av viktigare beslut med dessas innebörd och hänvisning till ansvarig tjänsteman.

Ökad aktivitet från kommunens sida i kontaktväg.

Positiva synpunkter från de mindre företagen har överhuvudtaget inte framförts med undantag för en företagsledare som med tillfredsställelse har konstaterat att

kommunen tillsatt en kontaktman för kontakter även med befintlig industri.

De dominerande företagens ledare anför följande kritik:

Informationen från kommunen har kommit alltför sent.

Vill ha information från staden för företagsintern vidarebefordran i större utsträckning.

Kommunen efterhör ej de större företagens planer för sin långtidsplanering.

Företaget måste fråga för att få veta någonting.

Låg kontaktfrekvens från kommunens sida.

Man kommer vidare med följande förslag:

Observatörer från företaget med yttranderätt i viktigare nämnder.

Institutionalisering av kontakter 1 gång/halvår.

Informationsmöten anordnade även av staden och inte bara av företaget.

Planärenden på remiss till företaget eller lokal intresseorganisation.

Positiva synpunkter anfördes av flera företagsledare med likartat innehåll:

7 st företagsledare i dominerande företag nämner här det goda informella kontaktsystem man anser sig upprätthålla. I övrigt uttalar ett par företagsledare sin tillfredsställelse över anställda kommunala förtroendemäns roll i informationsutbytet. Ett par anser sig också gynnas med lägenheter, grundat på en bostadsproduktion i samråd med företaget.

Anförda synpunkter på företagens information till kommunen av heltidsengagerade kommunala förtroendemän

Negativa synpunkter på de mindre, icke dominerande företagens information:

Misstänksamhet mot det allmänna.

Underlåtenhet att informera om flyttning av företaget i tid.

Information bör ges i öppnare form.

Förslag:

Att informera om samhällets och industrins betydelse för varandra.

Positiva synpunkter:

Företaget har

God långsiktig planering.

Öppen och saklig information. Erhåller den information som önskas.

Information i god tid.

I sin helhet flyter det bra.

God informella personliga kontakter.

Tabell 42. Värdering av förhållande mellan företag och kommun.

Intervjukategori	Företagskategori				
	DM	DD	IM	ID	M
1. Företagsledare	4,8	4,7	3,7	4,1	4,3
2. Anställda förtroendemen	4,3	4,3	(—)	(—)	4,3
3. DK-ledamöter	4,2	4,3	3,9	4,5	4,2
4. Kommunala chefstjänstemän	4,5	4,5	3,9	4,2	4,3
5. Kommunalråd, DK-ordf.	4,3	4,5	4,1	4,1	4,2
6. Partigruppsordf.	4,6	4,3	4,0	3,9	4,2

Företagets företrädare öppna och informativa.

Negativa synpunkter på de dominerande företagens information till kommunen:

Friställning av 100 man utan information.

Bristande insikt om konjunkturutvecklingen.

Erhåller god information om bostadsefterfrågan.

Inga kontinuerliga kontakter.

För kortsiktig planering hos företaget (åsikten framförd från 4 olika kommuner).

Företaget har konfidentiell planering.

Förslag till förbättring av dominerande företags information till kommunen:

Utjämning av byggnadsverksamheten.

Snabbare information i investeringsfrågor.

Kommunen vill ha en långsiktig planering tillsammans med industrin.

Regelbundna kontakter ca 1 gång/halvår med företagsledningen (framfört från 2 kommuner).

Positiva synpunkter på företagens information till kommunen:

God förhandsinformation (framfört från 3 kommuner).

Kommunen får information i god tid. Viktigt när det gäller den fysiska planeringen.

Snabba besked från företaget då information begärs.

Information på investeringssidan med personalbehov och investeringstakt.

Att man får företagets utvecklingsplan och dess bostadsbehov.

När något verkligt viktigt händer, tar företaget kontakt innan.

Studiebesök, informationsmöten, redogörelse för framtidsprognos.

Anmäler sina utbyggnadsbehov i god tid.

Kommunen erhåller information om sysselsättning även på sikt. Även om planerad tillverkning på utvecklingsstadiet, beläggning i produktionen.

Att anställda får engagera sig i kommunalt arbete.

I övrigt framhåller 7 kommunalråd goda personliga relationer med företagsledningen och stark ömsesidig tillit.

9.9 Värdering av förhållandet mellan företag och kommun

Intervjupersonerna har fått göra en enkel klassificering av förhållandet mellan företag och kommun utifrån följande fasta alternativ:

Mycket gott

Gott

Ganska gott

Mindre gott

Dåligt

Företagsledare och i företagen anställda kommunala förtroendemen har endast givits möjlighet att uttala sig om det egna företagets relationer under det att övriga intervjuade grupper uttalat sig om både dominerande och icke dominerande företag på varje ort. Resultatet ges här i sammandrag där svarsalternativen åsatts poängvärden från 1 = dåligt till 5 = mycket gott, varefter medelvärden beräknats.

Man har i samtliga grupper en positiv uppfattning av relationerna mellan kommun och företag. Denna är lika positiv hos de grupper som uttalat sig om företagets relationer med kommunen, som de vilka uttalat sig om förhållandet i motsatt riktning. Se tabell 42.

De i undersökningen ingående mindre företagens relationer med kommunen erhåller emellertid en mindre positiv värdering än de dominerande enheterna. Däremot visar inte resultaten några skillnader i värderingarna mellan de ena sidan moderföretag och fri-

stående enheter och å andra sidan dotterföretag eller filialer.

9.10 Samarbetsorgan mellan kommun och näringsliv

9.10.1 Nuläge

Av de 20 i undersökningen ingående kommunerna har för närvarande 7 st någon form av nämnd eller delegation som samarbetsorgan i näringslivsfrågor.

Här nedan redogörs i korthet för de skilda förfaringssätt kommunerna tillämpat:

Skellefteå

Benämning: Lokaliseringsråd.

Sammansättning: 3 st ledamöter proportionellt valda samt 3 adjungerade medlemmar, representerande näringslivet. De senare dock politiskt utsedda. Personliga suppleanter för bägge kategorierna. DK-ordföranden ingår.

Exekutiva uppgifter: Handhas av stadens informationschef.

Sammanträdesfrekvens: 6–8 ggr/år.

Lokaliseringsrådet i Skellefteå säger sig främst arbeta med den befintliga industrin. Man hävdar också att man strävar efter regionala insatser snarare än lokala. Hårt engagemang i marknads- och servicefunktionen Expolaris. Information till företagen ges via branschmeeting. Man säger sig upprätthålla intensiv direktkontakt med företagen. Skellefteå har en för norrländska förhållanden synnerligen väl utvecklad industriell miljö.

Gävle

Man har i Gävle ingen regelrätt kommitté, utan har i stället lagt ut kontaktfunktionen med näringslivet på »entreprenad» till Handelskammarens Serviceinstitut i Gävle AB som frigjort en tjänsteman för uppgiften. Arbetsuppgifter enligt instruktion:

»Kontaktmannens arbetsuppgifter är huvudsakligen att

A. vara förmedlande och samordnande led mellan Gävle stad och näringslivet och därvid söka närmare kartlägga de olika företagens

behov, önskemål och utvecklingsmöjligheter.

B. genom utåtriktad verksamhet och resor söka kontakt med företag på annan ort, som eventuellt kan vara intresserade av etablering i Gävle.

Dessutom skall kontaktmannen i hithörande frågor förhandla med företag för stadens räkning, föreslå åtgärder syftande till att sprida ökad kännedom om Gävles förutsättningar för industriell och annan försöksverksamhet samt söka påverka samordningen av stadens förvaltnings planeringsverksamhet för näringslivet.»

Enligt verksamhetsberättelsen för det första verksamhetsåret 1/9 1967–31/8 1968 avser $\frac{2}{3}$ av verksamheten befintliga företag och $\frac{1}{3}$ presumtiva lokaliseringsobjekt. Man anlägger en regional approach i viss utsträckning.

Ludvika

Benämning: Näringslivskommitté

Sammansättning: 7 ordinarie ledamöter regionalt fördelade efter i den sammanlagda kommunen ingående enheter (3+3+2). Dito suppleanter. Stfm ordf. och DK-ordf., vice ordf. Bland de valda ledamöterna ingår representeranter för ASEA och Grängesbergbolaget.

Exekutiva uppgifter: Handhas av en på deltidsbasis till kommunen mo: arvode knuten konsult. Vederbörande har uppgifter analoga med motsvarande person i Gävle.

Sammanträdesfrekvens: 3–4 ggr/år.

Karlskoga

Benämning: Industrikommitté

Sammansättning: 4 ordinarie ledamöter. Inga suppleanter. DK-ordf. ordf. och sammankallande.

Exekutiva uppgifter: Handhas av fastighetsdir. som fungerar som sekreterare.

Sammanträdesfrekvens: ca 1 gång/år.

Man har inget reglemente för verksamheten som för övrigt är tämligen blygsam. Man har t. ex. inte haft något sammanträde på $1\frac{1}{2}$ år. Samtliga ledamöter är ledamöter av DK. En av dessa är dir. vid Bofors AB.

Katrineholm

Benämning: Näringslivskommitté

Sammansättning: 12 ledamöter. Inga suppleanter. För Katrineholms stad ingår DK-ordf. och en ledamot av DK. Vidare finns representer för bankväsendet, KF, Hantverksföreningen, Köpmannaföreningen, FCO och industrin. Man har inom kommittén konstituerat ett arbetsutskott i vilket DK-ordf. ej är medlem men kallas vid behov.

Exekutiva uppgifter: Handhas av stadsombudsmannen.

Sammanträdesfrekvens: ca 2-3 ggr/år.

Kommittén är ett rådgivande organ till DK.

Linköping

Benämning: Fastighetsnämndens industridelegation.

Sammansättning: 4 ordinarie ledamöter. Ett av stadens 5 kommunalråd är ordf. DK-ordf. ingår ej.

Exekutiva uppgifter: Ordf., fastighetsdir., informationschef.

Sammanträdesfrekvens: ca 3-5 ggr/år.

Målsättning enligt reglemente för fastighetsnämnden: »Då det gäller företagsutveckling och företagslokalisering åvilar det fastighetsnämnden särskilt

att vidtaga åtgärder för att möta den efterfrågan på mark, bostäder och lokaler för olika ändamål, som staden anser böra tillgodoses,

att hålla sig noga underrättad om näringslivets utvecklingstendenser genom lämplig kontakthållning med företagare och organisationer för dessa, handelskammare, länsarbetsnämnd, länets planeringsråd ävensom andra intressenter och myndigheter,

att genom lämpliga åtgärder och inom ramen för tillgängliga medel för spridande av upplysning om stadens resurser i olika avseenden söka väcka intresse för lokalisering till staden av företrädesvis sådana företag, som är ägnade att förläna näringslivet i staden en rik differentiering och en väl avvägd strukturell balans.»

Speciellt för nämndens industridelegation gäller följande direktiv:

»Industridelegationens uppgift skall vara att speciellt ägna sig åt industri- och företagsfrågor, såväl vad avser markexploatering för industriändamål som lokalfrågor för företag. Industridelegationen skall upprätthålla kontakter med och vara ett serviceorgan för inom kommunblocket etablerade industrier och företagare. Delegationen skall också verka för nyetablering av industri och företag inom kom-

munblocket och speciellt bevaka detta ur samsättningssynpunkt för kommuninnevånarna.»

Motala

Benämning: Industrikommitté

Sammansättning: 3 ledamöter med suppleanter. DK-ordf. och kanslichef kallas alltid till sammanträdena.

Exekutiva uppgifter: Ordf.

Sammanträdesfrekvens: ca 15 ggr/år.

Målsättning enligt reglemente för industrikommittén.

att arbeta för stadens näringslivs trivsel och förkovran samt för goda kommunikationer med staden,

att sprida kännedom om staden och dess förutsättningar som industri-, hantverks- och handelsstad,

att verka för att de möjligheter, som yppar sig att tillföra staden önskvärda nya skatteobjekt, blir på bästa sätt tillvaragna och i sådant syfte söka kontakt med lämpliga företagare, som planerar utvidgning av sin verksamhet eller ämnar igångsätta ny rörelse, tillhandagå dem med upplysningar för bedömning av stadens lämplighet i sådant avseende samt vid behov lämna dem annat bistånd, som är förenligt med den kommunala verksamheten.

Man har till sig knutit en konsult på deltidbasis, vars väsentliga uppgift synes vara att kanalisera information om lämpliga lokaliseringsobjekt till staden. Vederbörande har också enligt uppgift ibland deltagit vid kontakter med dylika företag som introduktion.

9.10.2 Organisation och reglementen

Man arbetar på två olika nivåer vilka vi här kan benämna a) industrikommittéer resp. b) näringsråd.

Industrikommitté

a) Med industrikommitté avses i den kommunala förtroendemannaorganisationen ingående enheter som i allmänhet sorterar direkt under DK. Reglementena är hållna på ett mycket allmänt plan. Arbetsuppgifterna delas oftast upp på två huvudmoment:

I Att upprätthålla kontakt med befintlig industri och informera sig om dess situation samt bistå med service i mån av förmåga och behov.

II Att bedriva lokaliseringsspolitisk aktivitet med målsättning att åstadkomma nylokaliseringar av företagsverksamhet till den egna kommunen, ofta med hänsyn till bivillkor som förbättrande av industriell miljö eller avhjälpande av snedvriden branschstruktur.

Man nöjer sig med att på ett eller annat sätt uttrycka dessa mål utan angivande av medel. Avvikande på denna punkt i de här refererade fallen är endast Linköpings stad, som i instruktionen för fastighetsnämndens industridelegation förutom de gängse målen klart fastslagit en aktiv markpolitik och tillhandahållande av lokaler som medel, dock i allmänna ordalag även här. Kommunerna säger sig anse huvudmoment I som den viktigare delen av verksamheten och säger sig också vinnlägga sig om att tillvarata ett regionalt intresse snarare än ett lokalt. Man gör givetvis detta beroende på kommande sammanslagningar till större kommunenheter, i vilka man i de förekommande fallen är centralort.

Näringsråd

b) Med näringsråd avses institutioner vilka tillkommit på kommunalt initiativ, men som formellt ligger utanför den politiskt sammansatta förtroendemannaaorganisationen. Dessa har i högre grad än industrikommittéerna karaktär av samsarbetsorgan med näringslivet. I näringsråden ingår representanter för skilda näringslivsorganisationer. De används i viss utsträckning som remissorgan, och har som huvudsaklig uppgift att vara rådgivande i näringspolitiska frågor.

Ledamöter

Det må betecknas som ytterst angeläget att drätselkammarens ordförande ingår i ovanstående organisationer. Detta för att av organet vidtagna åtgärder skall ha förankring i kommunens målsättning, sådan den utformats av ansvariga politiska instanser. DK-ordförandens medlemskap är även viktigt för organets yttre status. Man har också beaktat detta i sammansättningen av de ovan beskrivna kommittéerna och samsarbetsorganen. Vidare har man sökt engagera kommunala förtroendemän, vilka förutom sin poli-

tiska bakgrund på grundval av sin »civila» ställning kan antas verka som representanter för de grupper man söker samsarbete med. I de större näringsråden ingår som ovan nämnts regelmässigt representanter för näringslivets viktigaste områden.

Exekutiv personal

Praxis varierar på denna punkt synnerligen kraftigt. I vissa av kommunerna har man speciellt engagerade kontaktmän för industrin. I andra sköts uppgifterna av informationschef, och i ytterligare fall av personal från fastighetsförvaltningen. Några har improviserade lösningar med användande av personal från stadskansli för sekreteraruppgifter etc. De kontaktmän som självständigt skall svara för kontakter med näringslivet har ofta en svår situation vad avser den del av arbetsuppgifterna som gäller kontakt med eventuella lokaliseringsobjekt. Man har inte en tillräckligt central position politiskt för att kunna komma med underbyggda förslag och initiativ i improviserade förhandlingssituationer.

9.10.3 Erfarenheter

Det bör sammanfattningsvis framhållas att de flesta av de behandlade samsarbetsorganen är relativt nybildade, vilket gör att deras verksamhet ännu inte institutionaliserats. Gemensamt för de olika former under vilka de skilda samsarbetsorganen arbetat är erfarenheten att verksamheten icke kunnat ge den mer intima regelbundna kontakt med näringslivet som man hyst förhoppning om vid inrättandet av densamma. Kontakter av det slag man eftersträvar kan ofta ta relativt lång tid att bygga upp. Man bör inte alltför mycket fästa sig vid det missnöje med resultaten av den första verksamheten som olika intervjupersoner givit uttryck åt. Ofta har förväntningarna varit mycket hårt spända när man inrättat organ för kommunikation mellan näringsliv och kommun. Det är värdefullt att speciella organ för mycket viktiga kontakter skapas. På detta sätt kan speciella problem

förväntas bli uppmärksammade i högre grad än eljest vore fallet. Allt eftersom organen institutionaliseras kan de förväntas öka i effektivitet. De bästa erfarenheterna av verksamheten i de undersökta fallen har man uppenbarligen i Skellefteå, där man arbetat efter mer improviserade former medelst kontakter mellan företag eller fraktioner av företagsbeståndet och ledande kommunal-män. Kontanter vid kommittéer representerande hela näringslivet har enligt utsago visat sig bli tämligen innehållslösa p. g. a. svårigheter med att fokusera diskussionerna på konkreta problem. Även här har Skellefteåmetoden med branschvisa sammandragningar visat sig effektiv. Förutsätt-ningarna för detta förfarande varierar nat-urligtvis från kommun till kommun bero-ende på dess industriella struktur. I den mån man arbetar med ett kontaktorgan med mer brett målområde av typ näringsråd etc. anser man från företagarehåll att en kontaktfrekvens på 1-2 konferenser per år är det lämpligaste. (Undersökningens inter-vjumoment.)

I regel arbetar dessa kommittéer i sam-arbete med kommunala planeringsinstanser genom enkäter till företagen med förfråg-ningar om sysselsättning och omsättning samt planerade förändringar av dessa fak-torer. Att döma av de svarsfrekvenser man erhållit där dylika undersökningar utförts, är företagen positivt inställda till kommu-nala näringspolitiska initiativ.

9.11 Kommunala näringslivsenkäter

Ett relativt vanligt sätt för en kommun att upprätthålla kontakt med näringslivet och samtidigt inhämta för den kommunala pla-neringen väsentliga uppgifter är att genom-föra intervju- och enkätundersökningar. Vi kommer i detta sammanhang endast att sys-selsätta oss med skriftliga enkäter till före-tagen. Det är uppenbart och framgår på an-nan plats i detta arbete att muntliga s. k. hearings med de viktigare företagen är myc-ket vanliga i det kommunala planeringsar-betet.

Framställningen kommer att struktureras

i följande avsnitt:

1. Motiv-enkätens uppgift i det kommu-nala planeringssystemet.
2. Enkäternas innehåll.
3. Av de undersökta kommunerna ge-nomförda enkäters utformning.

1. Motivenkätens uppgift i det kommunala planeringssystemet

Två viktiga anledningar för kommunen att gå ut med enkätundersökningar kan skönjas:

A. En strävan att upprätthålla allmän kontakt med de i kommunen befintliga fö-retagen.

B. Behov av för den kommunala plane-ringen väsentliga uppgifter.

En tredje tänkbar anledning kan vara en strävan att få fram eventuella positiva vär-deringar om vissa faktorer i kommunen, som kan vara lämpliga att på ett väl doku-menterat sätt redovisa för presumtiva locali-seringsobjekt. Det tillgängliga materialet ty-der dock på att denna eventuella anledning av allt att döma varit mindre betydelsefull som bevekelsegrund för genomförandet av enkätundersökningar till företagen i kom-munal regi.

Motiv A kan sägas bestå dels av en strä- van att från kommunens sida skapa en posi- tiv image av dess goda vilja i näringslivsfrå- gor från företagens sida sett, dels av en strä- van att **erhålla information** som kan ligga till grund för en bedömning av för näringsli- vets utveckling önskvärda kommunala akti- viteter som inrättande av lämpliga industri- områden, mark till delning, val av önskvär- da lokaliseringsobjekt m. m. Alltså informa- tion som kommunen behöver i dess strävan att skapa en gynnsam industriell miljö. Myc- ket viktigt bortsett från sakfrågorna är även det renodlade kontaktmotivet dvs. upprätt- hållandet av någon form av kontakt med det egna företagsbeståndet. Kontakten kan i och för sig vara av självändamålsässig karaktär; vikten av att upprätthålla en kon- taktkanal kan icke nog understrykas. Det gäller då främst de mindre företagen med vilka man enligt vad denna undersökning

visat har en mycket bristfällig kontakt. Den-
na typ av företag når man på ett en-
kelt och föga kostnadskrävande sätt genom
skriftliga enkätundersökningar. De begrän-
sade resurserna hos kommunen personellt
och tidsmässigt reducerar ofta möjligheter-
na till personliga kontakter mellan företrä-
dare för kommunen och de mindre före-
tagen även om dessa i och för sig må vara
en lämplig form för allmän kontakt.

Önskemålet om att erhålla relevant under-
lag för kommunens planering förutsätter in-
gående frågor om företagens sysselsättning,
omsättning och investeringspolitik samt
framtidsförväntningar för dessa faktorer. Ett
idealt om än svåruppnåeligt mål är att få
uppgifter som kan ge underlag för en be-
dömning av företagens lönsamhetsutveck-
ling. Många företag uppfattar dylika fråge-
ställningar som närgångna och ett inkräk-
tande i deras integritet.

De preferenser och önskemål som de be-
fintliga företagen framför beträffande lämp-
liga åtgärder för kommunen att vidtaga för
bevarande och förbättrande av den indu-
striella miljön måste kombineras med fakta
av ovanstående typ som branschfördelning,
sysselsättningsutveckling etc. för att kom-
munen skall kunna skapa sig ett underlag
för bedömandet av lämpliga insatser, främst
vad avser önskvärldheten av ev. nylokali-
seringar. Man behöver även få uppgifter på
vad lokaliseringssivern i förekommande fall
bör inriktas på för branscher och företags-
typer.

De två huvudmotiven synes i viss mån
vara varandra motstridiga. En enkätunder-
sökning som försöker skapa en god bild
av kommunens vilja i näringslivsfrågor och
ge företagen möjligheter att fokusera in-
tresset på egna problem och önskemål får
ofta en uppläggning av frågeställningarna
som är mindre lämplig när det gäller att
tillgodose kravet på för kommunens plane-
ring önskvärd information. Dessa svårighe-
ter bör dock icke överskattas. Av de svars-
frekvenser, som redovisas för de skilda en-
käterna i nästa avsnitt, framgår att även
långtgående konkreta frågeställningar inom
den kommunala planeringsparametern kan

drivas utan att för den skull äventyra före-
tagens goda vilja. De större företagen visar
en hög grad av öppenhet och utåtriktning
gentemot samhället och övriga intressenter.
Det är främst de mindre företagen som är
att betrakta som »ömtåliga» vad avser ut-
formningen av enkäternas frågeställningar.
Det är också för dessa företag som kontakt-
motivet är viktigast relativt sett. De större
företagen upplever i allmänhet lättare kon-
kreta sakbetonade frågeställningar som me-
ningsfyllda att besvara än vad fallet är för
de mindre företagen. De större företagen
har bättre personella och tekniska resurser
för att besvara frågeställningar med kom-
munens planeringsbehov som bakgrund än
de mindre företagen. Möjligheterna härvid-
lag regleras av budgeteringssystem, redovis-
ningsmetoder och liknande faktorer.

Det framhålls i KELP-69 (Kommunal Eko-
nomisk Långtidsplanering) att efterfrågan på
kommunala tjänster i framtiden till största
delen beror på hur befolkningsutvecklingen
i kommunen kommer att bli. Man fast-
slår vidare att nettoinflyttningen är den fak-
tor som framför allt kommer att påverka
den framtida befolkningens storlek och
struktur och är i sin tur beroende på nä-
ringslivets och därmed sysselsättningens ut-
veckling inom kommunen. Med utgångs-
punkt från länsplanerarens prognoser kan
kommunerna göra sina egna bedömningar
av näringslivets och befolkningens framtida
utveckling.

Vid beräkningen av utvecklingen inom
olika industribranscher rekommenderar man
användande av industristatistiken för kom-
munerna samt folkräkningens uppgifter om
näringslivets utveckling som underlag. Stör-
re förändringar i observerade trender före-
slår man kommunerna att analysera mot
långtidsutredningens material och framhål-
ler att enkäter därvid kan bli nödvändiga.
(I detta sammanhang må betonas att de
flesta enkäterna i princip är uppbyggda som
en lokal långtidsutredning.) Näringslivsen-
kätternas betydelse i det kommunala plane-
ringssystemet växlar naturligtvis beroende
på den aktuella enkätens utformning med
hänsyn till bivillkor som önskvärd svars-

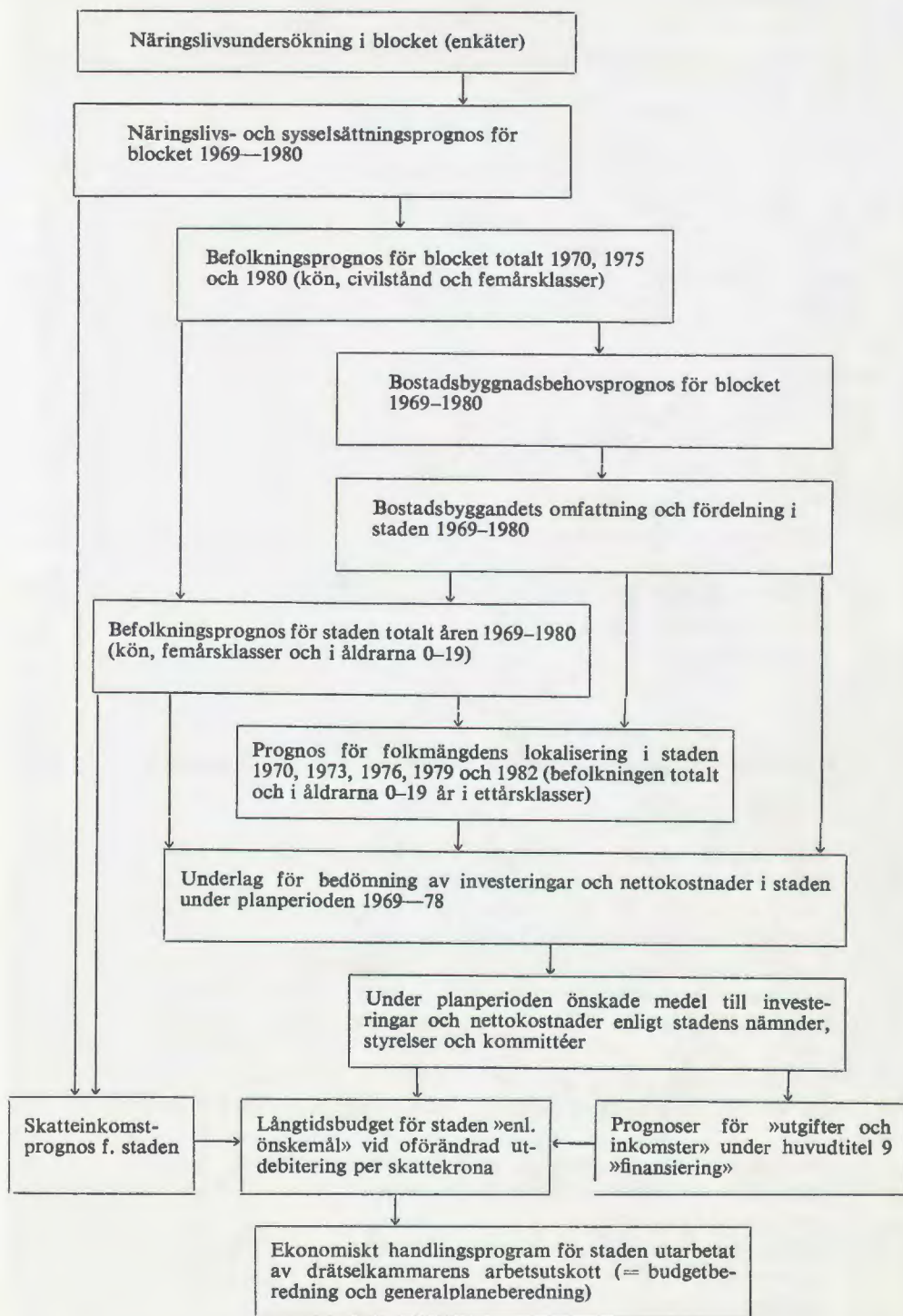

Fig. 1. Ekonomisk långtidsplanering i Linköping för åren 1969—1978.

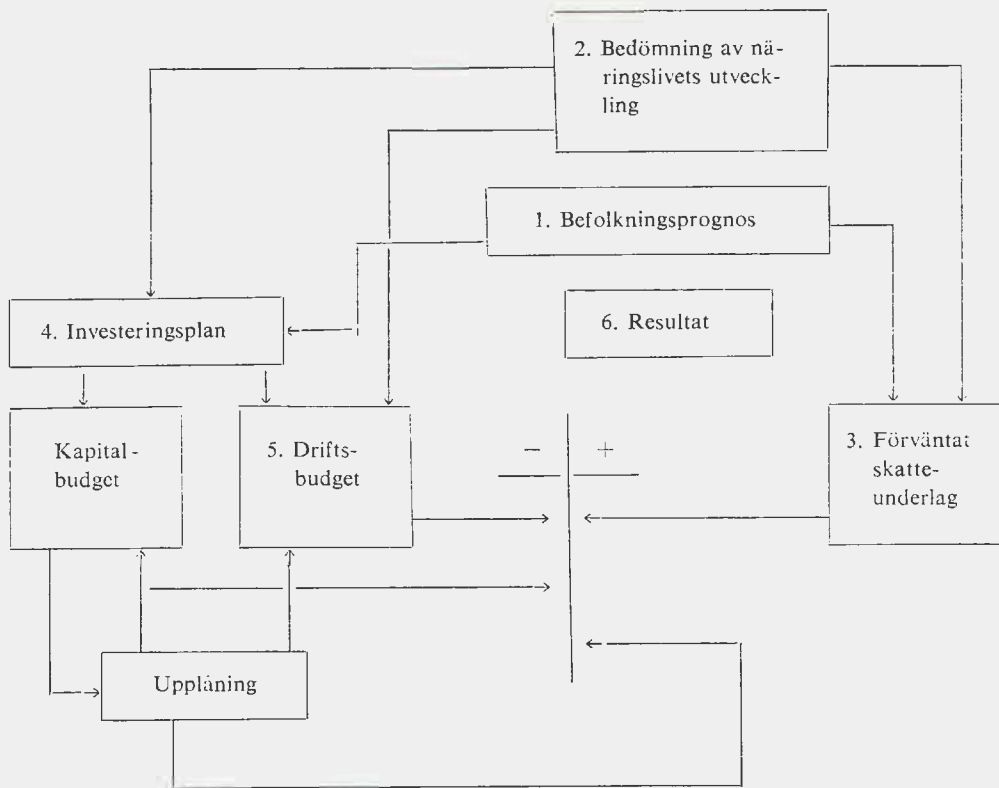

Fig. 2. Bedömning av näringslivets utveckling i en modell för kommunal långtidsplanering.

frekvens och motivationsaspekten enligt det första huvudmotivet.

Figur nr 1 åskådliggör hur en näringslivsundersökning medelst enkäter till kommunblockets företag infogats i Linköpings stads långtidsplanering (se vidare praktisk utformning: Linköpings stad).

Figur nr 2 åskådliggör hur en bedömning av näringslivets utveckling inplaceras i en enkel modell för kommunal långtidsplanering.

Modellen har medvetet förenklats för att läsaren skall erhålla en helhetsbild av systemets komponenter. Som framgår av figurerna 1 och 2 ligger en bedömning av näringslivets utveckling förslagsvis genom en enkätundersökning främst till grund för befolkningsprognosen, i vilken de från länsstyrelsen eller genom egen försorg framtagna uppgifterna för befolkningens biologiska tillväxt, justerad för vissa flyttningstal, vär-

deras utifrån en bedömning av näringslivets framtida möjligheter sysselsättningsmässigt till en total befolkningsprognos. Allt övrigt **planerings**arbete utförs med denna befolkningsprognos som grundläggande norm. Av figurerna framgår också att man genom en bedömning av näringslivets utveckling kan få viss ledning för en bedömning av framtida skatteinkomster. Skatteunderlaget delas upp på fysiska resp. juridiska personers skatteunderlag. De fysiska personernas skatteunderlag är beroende av företagens sysselsättning i framtiden, för vilken förväntningar avges i enkäterna. Svårare att analysera är företagens eget förväntade skatteunderlag som juridiska personer betraktade.

KELP -69 framhåller att även om de juridiska personernas andel av rikets totala skatteunderlag är relativt liten (ca 10 %), kan den variera kraftigt mellan olika kom-

muner, och eftersom det är fråga om en vinstbeskattning kan variationerna i den taxerade inkomsten också vara stora mellan olika år. Man säger vidare att i de fall där de juridiska personernas andel av skatteunderlaget är av större betydelse finns det anledning att ägna den framtida utvecklingen särskilt intresse. Det kan emellertid konstateras att det inte finns några tillfredsställande metoder för att bedöma förändringarna i de juridiska personernas taxerade inkomster framhåller man.

Man föreslår som recept härvidlag

- en särskild analys av storföretagens skatteunderlagsutveckling samt

- en studie av storföretagens verksamhetsberättelser för att utröna orsakerna till förändringar i de beskattningsbara vinsterna (t. ex. avskrivningsprinciper, produktionsutveckling, kostnads- och prisutveckling).

Slutligen säger man:

»En annan möjlighet är att hos de ledande företagen göra förfrågningar för att utröna hur man bedömer den framtida utvecklingen av den taxerade inkomsten. Värdet av sådana enkäter är emellertid diskutabelt, enär företag av naturliga skäl är mindre villiga att lämna sådana uppgifter och dessutom påverkas också företagens bedömningar av osäkra faktorer.»

Viss ledning för bedömandet av företags förväntade utveckling ges dock i flera av enkäterna. Relevant för bedömningen är egentligen endast företags planerade till beskattning förda vinst. Någon prognos för denna vågar företagen sig i regel inte på. Även den tilltänkta till beskattning förda vinsten för den närmaste bokslutsperioden är svår för kommunen att få grepp om, då företagen av naturliga skäl oftast är förtegn på denna punkt. Enkäterna kan dock ge besked om förekommande planer på utökning av verksamheten, förväntningar för omsättningens utveckling m. m. Detta är visserligen otillfredsställande för ändamålet men får räcka i brist på lönsamhetsindikerande undersökningsmetoder.

I detta sammanhang bör påpekas att graden av förfining i kommunens enkätinstrument givetvis bör anpassas till näringslivets struktur i kommunen. I kommuner med absolut dominerande företag kan det räcka

med att intensifiera ansträngningarna att bedöma vinst- och lönsamhetsutveckling ur skattesynpunkt för det eller de dominerande företagen. Detta underlättas i hög grad av de intima förbindelser som brukar finnas mellan företag och kommun i dylika fall.

Vidare bör även påpekas att ansträngningarna får anpassas till den nivå på vilken kommunens övriga ekonomiska planering står enligt principen att ingen kedja är starkare än dess svagaste länk.

Av figur 2 framgår att en bedömning av näringslivets efterfrågan på kommunala investeringar bör påverka investeringsplaneringen. I enkäter angivna planerade aktiviteter som flyttning, utbyggnad, markförvärv etc. har naturligtvis sin betydelse i den långsiktiga kommunala investeringsplaneringen. Ofta underrättas kommunerna om dylika planer på ett betydligt senare stadium än vad som borde vara fallet och hinner inte planera in erforderliga följdinvesteringar.

2. Enkäternas sakinnehåll

Enkäterna är ingalunda enhetligt utformade vad innehållet beträffar utan uppvisar många olika infallsvinklar och analysgrepp. Här nedan följer en katalog över faktorer som uppmärksammas från kommunalt håll.

1. Interna data om företaget.

- a) Utbildningsnivå hos företagsledare. Personalens utbildningsnivå.
- b) Företagsledarens ålder.
- c) Äganderättsförhållanden till företaget, dess lokaler, dess tomtmark.

2. Mark och lokaler.

- a) Lämplighet hos nuvarande mark- och kalinnehav.
- b) Behov av mark resp. lokaler.

3. Sysselsättning.

- Faktisk sysselsättning.
- Förväntad sysselsättning.
- Fördelning av dessa faktorer på män/kvinnor.
- Ev. säsongsvängningar, frekvens och amplitud.

Sysselsättning av deltidsanställda, förväntningar samt attityd.

Sysselsättning av kvinnor, förväntningar samt attityd.

4. Industriell miljö.

Leverantör/underleverantörskap inom kommunen/blocket.

Försäljningsallokering.

Inköpsallokering.

Verksamhetsinriktning.

Konkreta behov av varor och tjänster som ej är tillgodosedda på orten.

5. Interna problem.

Konkreta svårigheter.

6. Attityder gentemot

Kommunstyret.

Kommunens möjligheter.

Egen situation i kommunen.

7. Utveckling, planer och förväntningar för

Sysselsättning.

Omsättning.

Nyinvesteringar.

8. Allmänna synpunkter från företagsledarna.

Mer sofistikerade frågeställningar som tagits upp utanför den »normala» ramen:

9. Företagets utbetalningar och dessas allokering, speciellt vad avser leverantörer och anställda.

Frekvens leverantörsbyten.

10. Lönsamhetsberäkning.

Varor i förråd	Faktiskt läge o. prognos
arbete	»
lager	»
Nyanskaffningsvärde byggnader och maskiner	»
Kostnader för löner	»
material	»
övriga kostnader	»
Avskrivningar	»
Hyror	»

11. Trafik- och transportpåverkan.

Transportbehov inkommande-utgående efter ton/fordonstyp etc.

Trafikflöde+anställdas förflyttningar.

Pendling anställda.

12. Lokaliseringsorsaker.

Utformning av enkäter som gjorts av i denna undersökning ingående kommuner

Av de i undersökningen ingående 20 kommunerna har 6 st. genomfört skriftliga enkätundersökningar. Dessa är

Skelefteå

Gävle

Ludvika

Köping

Finspång

Linköping

Av ovanstående kommuner tillhör Skellefteå, Gävle, Ludvika och Linköping dem som inrättat speciellt samarbetsorgan (se detta avsnitt) med näringslivet. Sådana hade 7 kommuner. Detta förklaras av att enkätverksamheten ofta sker inom ramen för dessa samarbetsorgans verksamhet. Så har fallet varit i Gävle, Ludvika och Skellefteå. I Linköping är det däremot stadens statistikkontor som är huvudman för enkätverksamheten.

1. Skellefteå.

Staden har i samarbete med Västerbottens Företagareförening i Umeå och geografiska institutionen vid Umeå Universitet år 1967 företagit en omfattande inventering och kartläggning av kommunblockets industri- och hantverk. Den bestod av två moment:

a) Allmän enkät omfattande samtliga under sakfrågor beskrivna huvudfrågeställningar 1-8.

b) En specialintervju med de största basindustriföretagen för att erhålla mått på dessas betalningsströmmar och monetära spridningseffekt. Denna senare studie betraktas som mycket speciell och utan praktiskt värde ur den kommunala planeringsaspekten.

En enkel uppföljning av resultaten för angivna förväntningar vad avser omsättning och sysselsättning i moment a) samt inhämtande av nya förväntningar gjordes i maj 1969. Den ursprungliga populationen omfattade i princip samtliga industri- och hantverksföretag i blocket under det att uppföljningen i stort sett gjordes på de 31 största företagen. Urvalskriterium i det senare fallet var att företagen skulle avsätta minst 50 % av sin produktion utanför kommunblocket (= blockets basindustri). Av 781 i gång varande företag vilka tillställdes en-

kätformulär i etapp A, svarade 568, vilket ger en svarsprocent på 72,8 %. Svarsprocent i uppföljningen 100 %.

Man har arbetat med ett tidsperspektiv för förväntningar och planering på 3 år.

Speciellt intresse bör även riktas mot en branschintervju av sågverksindustrin som utförts för att ge kommunens företrädare relevant material inför informationsmöte mellan stadens lokaliseringsråd och företagen i denna bransch. För denna samarbetsform har redogjorts i avsnittet om samarbetsorgan mellan kommun och företag.

I denna intervju efterfrågar man företagens inställning till en gemensam lagerbyggnad samt till övrigt tänkbart samarbete i rationaliseringssyfte. Av 42 tillfrågade företag svarade 25 st. I detta sammanhang bör beaktas att svaren infordrades under stor tidspres.

2. Gävle

Gävle stad företog genom sin »kontaktman med näringslivet» (se samarbetsorganavsnittet) 1968 en företagsenkät vilken tillställdes i princip samtliga företag inom tillverkningsindustri och byggnadsindustri med 3 eller flera sysselsatta. Tidsperspektiv för avgivna förväntningar 4 år. Enkäten omfattade i huvudsak enkla data för sysselsättning, omsättning, investeringar och mark- och lokalbehov. Svarsfrekvens 151 svar av 198 utsända formulär.

3. Ludvika kommunblock

Man tillsände här i kommunblockets näringslivskommittés namn en enkät till de 45 största företagen inom blocket. Något mindre än hälften svarade. Förutom uppgift på antalet sysselsatta och förväntningar för detta på 2,5 och 10 år önskade man svar på uppgifter för beräkning av lönsamheten enligt punkt 10 i förteckningen över frågetyper. Anmärkningsvärt nog ville man även ha en prognos för dessa faktorer ur samma tidsperspektiv som för sysselsättningen. Den anmärkningsvärt låga svarsfrekvensen torde helt vara att tillskriva en-

kätformulärets överambitiösa utformning. Till detta bör fogas att erhållna svar var av dålig kvalitet eller ofullständiga. Man arbetar helt efter planeringsbehovet vid enkätens utformning.

4. Finspång

I Finspång har man i augusti 1969 utsänt en enkät till alla inom kommunen verk-samma företag, såväl industri- som handels-företag. Man har beaktat både planerings-motivet och motivationsmotivet med någon övervikt för planeringsmotivet. I stort sett är frågeställningarna 3, 4 och 7 täckta av enkäten. Svarsfrekvensen utgjorde 3 månader efter enkätens utsändande ca $\frac{1}{3}$ av totala antalet utsända formulär.

5. Köping

I Köping företogs 1965 en enkät som förutom sysselsättningsförväntan endast behandlade transport- och kommunikationsproblem. Frågorna hade en mycket svårbesvarad och ingående konkret karaktär enligt punkt 11. Frågeformulär gick ut till alla företag med minst 5 sysselsatta. Svarsfrekvensen blev 98 % av de ca 200 utsända enkäterna. Med hänsyn till frågeställningarnas svårighetsgrad är den erhållna svarsfrekvensen att beräkna som rent häpnadsväckande.

6. Linköping

Linköpings stad är den enda kommun av de här angivna där enkätverksamheten är ett institutionaliserat inslag i det rutinbetonade långtidsplaneringsarbetet och alltså ger en kvantifierad input i prognosverksamheten. Enkäten efterfrågar endast faktisk och planerad sysselsättning och går ut till tillverkningsindustri med fler än 20 anställda samt stat, landsting och kommun. Man är alltså helt inriktad på planeringsaspekten. På grund en formulärets enkla karaktär och de tillfrågade företagens storlek har man erhållit en mycket hög svarsfrekvens. Av 257 tillfrågade företag besvarade 251 st.

enkäten. Det använda prognossystemet har åskådliggjorts i fig. 1.

Sammanfattning och kommentar

Sammanfattningsvis kan konstateras att enkäterna på ett par undantag när rönt ett påfallande positivt gensvar hos sina offer, vilket yttrat sig i mycket goda svarsfrekvenser. Dock bör i detta sammanhang framhållas att författaren hittills ej haft förmånen att få ta del av någon uppföljning av de i en enkät givna förväntningarna. Det är svårt att rätt bedöma värdet av en dylik enkätverksamhet som underlag för kommunens planering om icke sambandet mellan avgivna förväntningar och faktisk utveckling närmare undersöks. I slutet av år 1970 torde uppgifter föreligga för i Västerbotenskommunerna Umeå och Skellefteå 1967 utförda större inventeringar av industri och hantverk.

Enkäterna omfattar oftast enbart tillverkningsindustri och byggnadsindustri. Från den offentliga sektorn och tjänstesektorn bortses i allmänhet. Omfattningen av den population enkäterna vänder sig till varierar från fall till fall. I vissa kommuner har man prefererat planeringsfaktorn före kontaktfaktorn och använt sig av ett litet urval större företag, under det att man i andra i princip gått ut till samtliga företag oavsett storlek, dvs. även till enmansföretag med så liten omfattning på verksamheten att de tett sig relativt ointressanta ur den kommunala planeringens synvinkel sett. Som tidigare framhållits bör utifrån de begränsade resurser som normalt står till förfogande för enkätverksamheten en syntes av planeringsfaktorn och kontaktfaktorn göras. Detta kan lämpligen ske medelst stora enkäter till en vid population där attityder och interna problem hos företagen beaktas, företagna med större tidsintervall, och speciella planeringsinriktade enkäter till ett mindre antal viktigare företag med kortare tidsintervall. Minsta tidshorisont för värderingarna med hänsyn till den kommunala planeringens krav torde vara tre år. Eftersom skatteeffekten av verksamheten ligger

två år efter i tiden skulle man då få fungerande femårsplaner, även om det är önskvärt att dessa revideras årligen.

Den enda i urvalet ingående kommun hos vilken företagsenkäterna för närvarande är faktiskt inplacerade som kvantifierad inputfaktor i det kommunala långtidsplaneringssystemet är Linköping. Detta framgår av figur och redogörelse tidigare i detta kapitel.

Även om de använda enkäternas funktion i det konkreta kommunala planeringsarbetet ännu ej utkristalliserats torde verksamheten innefatta väsentliga fördelar genom det vida kontaktfält som skapas gentemot företagen på ett institutionaliserat plan och genom den goda bild av den näringspolitiska situationen som beslutande instanser erhåller som resultat.

9.12 Sammanfattning

Här nedan kommer en sammanställning av de viktigaste resultaten under huvudkapitelrubrikerna att anges.

Värdering av viktigaste ärendetyp

Allmänt anser samtliga kategorier intervjupersoner ett block sammansatt av mark-, plan- och lokalfrågor, industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor samt bostadsfrågor vara de i särklass viktigaste ärendena. Från företagsledarnas sida betonas bostadsfrågorna mera. Om man studerar intressegemenskapen kommun för kommun kan konstateras att det i de flesta kommuner råder en mycket god överensstämmelse mellan företagsledarnas och de heltidsengagerade kommunala förtroendemännens uppfattning, vad gäller de större företagen. En jämförelse mellan de icke dominerande företagen och kommunalrådets värderingar ger vid handen att man fortfarande har en positiv överensstämmelse som dock inte är lika hög som i föregående fall. Frågorna synes icke heller vara partiskiljande värderingsmässigt. De kommunala tjänstemännen har en benägenhet att kraftigt överbetona vikten av sitt eget ansvarsområde i förhållande till den

allmänna värderingen. Bostadsfrågor och miljövärdsfrågor värderas relativt högre för de större, dominerande företagen, under det att industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor anses vara relativt viktigare i kontaktutbytet med de mindre företagen.

Värdering av viktigaste kontaktkanal

I denna fråga råder en om möjligt ännu starkare värderingsgemenskap. Alla intervjuade kategorier sätter för både dominerande och icke dominerande företag personliga informella kontakter med kommunens ledande förtroendemän och tjänstemän i nämnd ordning främst bland angivna kanaler för framförande av ärenden och synpunkter från företag till kommun. Därefter kommer rangordningsmässigt formell framställan till kommunala organ, kontakt via kommunala förtroendemän, anställda i resp. företag, informationsmöten, indirekta kontakter via handelskammare, köpmannaförening etc., kontakt via företagsnämnd, informationscirkulär och på nionde och sista plats information via lokalpress. Anställda förtroendemän värderas av naturliga skäl betydligt högre som kontaktkanal för de större företagen som har tillgång till dylika personer, än för de mindre. Indirekt aktualisering värderas relativt högre för de mindre företagen. Detsamma gäller formell framställan. Anställda förtroendemän betonar i sin värdering av kontaktkanalerna informella kontakter med kommunala chefstjänstemän mera ju högre befattning de innehar på företaget. På motsvarande sätt värderas formell framställan och kontakt via företagsnämnd högre ju lägre position på företaget bedömaren innehar.

Vid en specialstudie av företagsnämndsledamotskaps betydelse för medlemmar i kommunal verksamhet, visar det sig att ett dylikt engagemang ger dessa förtroendemän dels bättre insikt i företagsledningens målsättning, men även en större benägenhet att tillvarata företagets intressen i förekommande fall. Kommunala frågor diskuteras i företagsnämnderna då och då.

Faktiska kontakter mellan företrädare för kommun resp. företag

Under en åttaveckorsperiod fick samtliga intervjuade kommunalråd och kommunala chefstjänstemän föra statistik över sina kontakter med de i undersökningen ingående företagen. Svarsfrekvensen 86 %. Statistiken gav vid handen att den absoluta kontaktfrekvensen med företagen var ganska liten. I synnerhet gäller detta de icke dominerande företagen, vilka man i de flesta fall icke hade någon kontakt med överhuvudtaget. I de undersökta företagen hade de dominerande mer än 10 ggr så stor kontaktfrekvens som de icke dominerande. Moderföretag visade sig dock icke ha fler kontakter än dotterföretag.

Knappt $\frac{2}{3}$ av intervjupersonerna hade under den undersökta tidsperioden någon kontakt med företagen.

Den totala kontakttiden med de undersökta företagen var i det närmaste dubbelt så stor för kommunalråden som för de tjänstemän, byggnadschef, fastighetschef och kanslichef, som kom därefter.

Nära en femtedel av alla kontakter rör mark-, plan- och lokalfrågor. Av tio definierade ärendetyper kommer därefter bostadsfrågor, ärenden om gatu- och vägnät, miljövärdsfrågor och fritidsfrågor. Kommunalaråd, kanslichefer och drätselchefer är mindre uppbundna av fasta ämnesområden än övriga befattningshavare.

Initiativ till kontakt togs i ungefär lika utsträckning av företrädare för kommun som för företag. Av de olika ärendetyperna tar kommunen främst initiativ i miljövärdsfrågor under det att företagen oftast tagit initiativ till kontakter i industriverksfrågor. I övrigt är skillnaderna i initiativ icke så markanta. Drygt hälften av alla kontakter togs per telefon. En femtedel skedde med sammanträden som kontaktform. Indirekta kontakter och sammanträffanden svarade för ungefär $\frac{1}{8}$ vardera av kontakterna under det att en mycket liten del skedde i skriftlig form, t.ex. brev och informationscirkulär. Drygt $\frac{3}{4}$ av kontakterna sker med en högre tjänsteman på företaget, di-

rekt underställd en avdelningschef, eller en avdelningschef.

Långtidsplaneringsfrågor, industrilokaliserings- och sysselsättningsfrågor samt industriverksfrågor är de ärendetyper som i nämnd ordning åtnjutit högst status i kontaktutbytet efter företagets kontaktmans position.

Som viktigaste resultat av denna del i undersökningen bör den mycket ringa kontaktfrekvensen som kommit de mindre, icke dominerande företagen till del betraktas.

Värdering av informationsflödets effektivitet och kvalitet

Om vi först ser till värderingar av information från företag till kommun, och härvid beaktar effektivitetsaspekten, dvs. i vilken mån behövlig information kommer vederbörande intervjuperson till del snabbt och effektivt, har de dominerande företagen erhållit omdömen varierande från ganska god till mycket god effektivitet. Generösast i sina omdömen har kommunalråden varit. Däremot får informationen från de icke dominerande företagen lägre betyg, speciellt om materialet rensas från uteblivna värderingar av icke befintlig information. Man skulle i så fall betygsätta de mindre företagens information med vitsord från mindre god till ganska god. DK-ledamöter och partigruppsordföranden, dvs. de intervjukategorier som ligger mindre centralt i kontaktutbytet med företagen, värderar informationens effektivitet lägre än kommunalråd och kommunala chefstjänstemän. Intervjupersonens partitillhörighet, för de intervjukategorier där sådan finns, synes icke påverka bedömningen av informationens effektivitet.

Företagsledare och i företagen anställda kommunala förtroendemän, som fått värdera effektiviteten i kommunens information till företagen har gett denna vitsord från god till mycket god, när det gäller dominerande företag. Företagsledare för icke dominerande företag ligger lägre i sin värdering med vitsord mellan ganska god och god.

Om vi ser till kvalitetsaspekten i företagens information till kommunen, dvs. i vilken mån informationen kan förväntas ge en god bild av den kommande faktiska utvecklingen, blir den positiva bilden oförändrad. Man värderar t. o. m. kvaliteten i de dominerande företagens information relativt högre än effektiviteten även om differensen är obetydlig. Däremot värderas de icke dominerande företagen relativt lägre av »insiders», dvs. kommunalråd och kommunala chefstjänstemän. Icke heller här synes partitillhörighet i förekommande fall ha någon betydelse, så att intervjupersoner ur ett parti är mera benägna att avge positiva eller negativa omdömen än intervjupersoner från ett annat parti.

Samma omdömen som för effektiviteten gäller även kvaliteten i kommunens information till företagen. Tendensen kvarstår alltså även i detta fall att man är mer nöjda i de dominerande företagen än i de icke dominerande.

Den bristfälliga kontaktfrekvensen mellan kommun och icke dominerande företag återspeglas i svaren på de här behandlade frågeställningarna såtillvida att man för de mindre företagen har en betydligt lägre svarsfrekvens. Man har inte ansett sig ha haft underlag för att kunna värdera de mindre företagens information. En eventuell avsaknad av kontakt med mindre företag synes emellertid *icke* upplevas som en brist i dessa företags informationsflöde.

Synpunkter från företagsledare och kommunalråd på informationsflödet

Vi har här endast redovisat synpunkter från dessa centrala kategorier. Sammanfattningsvis kan konstateras att den i flera delar av undersökningen konstaterade skillnaden mellan dominerande och icke dominerande företags kontaktutbyte med kommunen tydligt avspeglas även i detta enklare opinionsmönster. Ledarna för de mindre företagen avger ofta kritiska uttalanden, under det att kommunalråden här just inte har några kommentarer alls att göra. När det gäller de större företagen tycks kommunalråden

ofta sakna superlativer nog för att lovprisa det förtroendefulla, informella kontaktsystem som man anser sig upprätthålla. Ledare för icke dominerande företag har med ett undantag inte avgivit några positiva synpunkter, i motsats till ledare för dominerande företag.

Tabellförteckning

Tabell 1. Värdering av viktigaste ärendetyp	340
Tabell 2. Grad av samstämmighet i värdering av viktigaste ärendetyp mellan företagsledare i dominerande företag och heltidsengagerade kommunala förtroendemän	341
Tabell 3. Grad av samstämmighet i värdering av viktigaste ärendetyp mellan företagsledare i icke dominerande företag och heltidsengagerade kommunala förtroendemän	341
Tabell 4. Värdering av viktigaste ärendetyp efter företagskategori. Företagsledare	342
Tabell 5. Värdering av viktigaste ärendetyp efter företagskategori. Kommunala förtroendemän, anställda i företagen	342
Tabell 6. Värdering av viktigaste ärendetyp fördelad efter företagskategori. DK-ledamöter och suppleanter	343
Tabell 7. Värdering av viktigaste ärendetyp fördelad efter företagskategori. Kommunala chefstjänstemän	343
Tabell 8. Värdering av viktigaste ärendetyp fördelad efter företagskategori. Heltidsengagerade kommunala förtroendemän	344
Tabell 9. Värdering av viktigaste ärendetyp fördelad efter företagskategori. Partigruppssordförande	344
Tabell 10. Värdering av viktigaste ärendetyp fördelad efter partitillhörighet. Partigruppssordförande	345
Tabell 11. Normalvärdering av viktigaste ärendetyp fördelad efter företagskategori	345
Tabell 12. Genomsnittlig rangordning av viktigaste kontaktkanal, samtliga intervjugrupper	346
Tabell 13. Rangordning av företagsledare av viktigaste kontaktkanal, fördelad efter företagskategori	347
Tabell 14. Rangordning av kommunala förtroendemän, anställda i resp. företag, av viktigaste kontaktkanal efter företagskategori	347
Tabell 15. I företagen anställda kommunala förtroendemäns rangordning av viktigaste kontaktkanal fördelad efter sagesmannens befattning i företaget	348
Tabell 16. Kommunala chefstjänstemäns rangordning av viktigaste kontaktkanal efter företagskategori	348
Tabell 17. Heltidsengagerade kommunala förtroendemäns rangordning av viktigaste kontaktkanal fördelad efter företagskategori	349
Tabell 18. Grad av samstämmighet i värdering av viktigaste kontaktkanal mellan företagsledare i dominerande företag och heltidsengagerade kommunala förtroendemän	349
Tabell 19. Grad av samstämmighet i värdering av viktigaste kontaktkanal mellan	

företagsledare i icke dominerande företag och heltidsengagerade kommunala förtroendemän	349
Tabell 20. Medlemskap i företagsnämnd	350
Tabell 21. Värdering av insikt och representativitet fördelad efter ledamotskap i företagsnämnd	351
Tabell 22. Förekomst av kommunalpolitiska frågor	351
Tabell 23. Absolut fördelning av kontakter efter företagstyp	352
Tabell 24. Absolut förekomst av kontakter fördelad efter befattning	352
Tabell 25. Frekvens kontakter fördelad efter befattning	353
Tabell 26. Tidsmässig utsträckning av kontakter fördelad efter befattning	353
Tabell 27. Genomsnittlig tid per kontakt fördelad efter befattningshavare	354
Tabell 28. Genomsnittlig tid per kontakt fördelad efter ärendetyp	355
Tabell 29. Initiativ till kontakt. Fördelat efter företagskategori	355
Tabell 30. Initiativ fördelat efter ärendetyp	355
Tabell 31. Frekvens kontakter fördelad efter kontaktform	355
Tabell 32. Kontakterna fördelade efter företagets kontaktmans position	356
Tabell 33. Företagets kontaktmans befattning fördelad efter ärendetyp	356
Tabell 34. Värdering av informationsflödets effektivitet från företag till kommun	357
Tabell 35. Svartsbortfall vid bedömning av informationsflödeseffekt från företag till kommun	357
Tabell 36. Värdering av informationsflödets effektivitet från företag till kommun efter partitillhörighet	358
Tabell 37. Värdering av informationsströmarnas effektivitet från kommun till företag	359
Tabell 38. Värdering av informationsflödets kvalitet från företag till kommun	359
Tabell 39. Svartsfrekvens vid kvalitetsgradering av företagets information till kommunen	360
Tabell 40. Genomsnittlig värdering av informationsflödets kvalitet efter partitillhörighet	360
Tabell 41. Värdering av informationens kvalitet, kommun – företag	361
Tabell 42. Värdering av förhållande mellan företag och kommun	363

Figurförteckning

Figur 1. Ekonomisk långtidsplanering i Linköping för åren 1969—1978	369
Figur 2. Bedömning av näringslivets utveckling i en modell för kommunal långtidsplanering	370

Urval av kommuner och företag

Följande kommuner och företag ingår i undersökningen:
(inom parentes anges företagets inplacering i urvalskvadrant enligt s. 337).

1. Luleå	Norrbottens Järnverk, NJA (1) Backtemans Mek. Verkstad (4)
2. Pitea	ASSI (2) AB Sieverts Kabelverk (3)
3. Skellefteå	Boliden AB, Rönnskärsverken (2) AB Tervento (4)
4. Själevad	Mo & Domsjö AB (1) Själevads Bryggeri AB (3)
5. Gävle	Korsnäs-Marma AB (1) AEG-verken (3)
6. Sandviken	Sandvikens Jernverk (1) AB Värmeprodukter (3)
7. Ludvika	ASEA (2) Svenska Träimpregnerings AB (4)
8. Filipstad	Wasa Spisbrödsfabrik (1) Filipstads Tryckeri AB (4)
9. Enköping	BACHO (1) AB Westman & Lundmark (4)
10. Köping	Svenska Salpeterverken (2) Hästens Sängkläder (4)
11. Karlskoga	Bofors AB (1) Johanssons Press & Hejarsmide AB (4)
12. Säffle	Billeruds AB (1) AB Säffle Tegelbruk (3)
13. Södertälje	AB Scania Vabis (1) Blomquists Verkstads AB (3)
14. Katrineholm	SKF (2) Alvenius & Co (3)
15. Nyköping	AB Sunlight (2) NK (3)
16. Finspång	Stal-Laval (2) AB Dalsy (3)
17. Oxelösund	Grängesbergbolaget, Oxelösunds Järnverk (2) Oxelösunds Svets & Smide (4)
18. Motala	Motala Verkstad (2) AB Wiro (3)
19. Linköping	SAAB (1) AB Fergas (4)
20. Skövde	Volvo-Skövdeverken (2) AB Wincrantz Möbler (4)

Kommundata

Kommun	Procent mandat Socialdemokrater + kommunister i stfm/kfm	Folkmängd 1969	Förändringar av folkmängd i % 1964—69
1. Luleå	63,3 %	57 296	—24,7 %
2. Piteå	66,0 %	32 620	+ 5,1 %
3. Skellefteå	56,7 %	61 979	+ 2,6 %
4. Själevad	70,0 %	19 227	+ 0,5 %
5. Gävle	65,0 %	72 704	+ 7,8 %
6. Sandviken	71,4 %	26 076	+12,7 %
7. Ludvika	62,5 %	21 869	— 0,2 %
8. Filipstad	56,0 %	7 595	+ 0,5 %
9. Enköping	59,4 %	18 265	+19,7 %
10. Köping	62,5 %	21 293	+14,5 %
11. Karlskoga	62,0 %	38 505	+ 5,7 %
12. Säffle	47,5 %	12 671	+10,4 %
13. Södertälje	55,6 %	55 490	+32,0 %
14. Katrineholm	56,7 %	21 663	+ 6,6 %
15. Nyköping	55,6 %	31 717	+19,5 %
16. Finspång	67,5 %	17 965	+ 6,4 %
17. Oxelösund	66,6 %	14 717	+13,4 %
18. Motala	73,3 %	28 614	+ 4,7 %
19. Linköping	51,8 %	79 252	+ 6,5 %
20. Skövde	45,0 %	28 576	+11,2 %

10.1 Redovisningspraxis i större, icke börsanknutna aktiebolag

I. Inledning

Årsredovisningen i *större*, icke börsanknutna aktiebolag har tidigare ej blivit föremål för någon mer omfattande kartläggning. För att få en uppfattning om extern redovisningspraxis i sådana bolag har i det följande en kartläggning gjorts av den information som lämnades i bolagens årsberättelser för år 1968 (i viss utsträckning år 1967). I möjligaste mån har därvid jämförelser skett med en undersökning av redovisningspraxis i börsföretagen år 1966 som aukt. revisorn Per Hanner utfört för fondbörsutredningens räkning.

II. Företagsurval

Företagsurvalet har skett med utgångspunkt från en i tidskriften *Ekonomen* (nr 20/1967 och 1/1968) gjord sammanställning av de år 1966 största företagen i Norden. Därur har svenska företag med mer än 100 miljoner kronor i omsättning och mer än 200 anställda valts ut. Såväl industri- som distributionsföretag har medtagits.

Dotterbolag i koncerner, där moderbolaget bedriver industriell eller distributiv verksamhet i större utsträckning, ingår ej i undersökningen, t. ex. Stal-Laval i Aseakoncernen, Nohab i Boforskoncernen. Däremot har svenska dotterbolag inom utländska koncerner medtagits.

Ett visst bortfall förekommer i gruppen ej börsanknutna aktiebolag:

1) Några företag har efter år 1966 överskridit gränserna för omsättning 100 miljoner kr och/eller 200 anställda.

2) 6 av de från *Ekonomen* utvalda aktiebolagens årsredovisningar har ej varit tillgängliga vid undersökningen.

3) Några typer av aktiebolag redovisades ej av *Ekonomen*, t. ex. rederiföretag (*Nordstjernen* har dock medtagits nedan).

De utvalda bolagen finns specificerade i bilaga (s. 400).

De undersökta årsberättelserna hänför sig till det redovisningsår, som närmast sammanfaller med år 1968 (i några enstaka fall med år 1967).

III. Bearbetning av undersökningsmaterialiet

Följande kategorier har urskilts vid analysen:

Kategori	Antal	Beteckning
A. Inhemska bolag		
1. Industriföretag (utom anläggningsföretag)	18	I
2. Distributionsföretag	17	D
3. Anläggningsföretag	9	A
B. Svenska dotterbolag inom utländska koncerner	11	U
Summa	55	

Tabell 1. Informationsmängd i antal sidor.

Antal sidor	I	D	A	U	I+D+A+U	B
1	4	4	4	6	18	—
2	1	3	3	2	9	10
3	1	2	1	1	5	7
4—5	5	2			7	18
6—7		2	1	2	5	22
8—10	4				4	14
11—15	3	3			6	11
16—20		1			1	3
21—25						2
26—30						2
S:a	18	17	9	11	55	89
Aritm. medium	6	6	2	2	4	7
Median	4	3	2	1	3	6

(Beteckningarna I, D, A och U kommer i fortsättningen att användas i redovisade tabeller.)

Jämförelser göres nedan med resultatet av Hanners undersökning av 1966 års årsberättelser i börsnoterade företag. Banker, försäkringsbolag och investmentföretag har ej medtagits i jämförelsegruppen. Eftersom Hanners kartläggning avser börsföretagens årsredovisningar av år 1966, medan föreliggande analys avser redovisningspraxis två år senare i kategorin ej börsanknutna aktiebolag, blir jämförelserna något missvisande. Redovisningspraxis har nämligen hunnit utvecklas avsevärt i börsföretagen under dessa två år. Jämförelserna utfaller m. a. o. i vissa »dynamiska» fall till de icke börsanknutna företagens fördel.

(Gruppen börsanknutna¹ kommer i tabeller att betecknas med B.)

IV. Undersökningens resultat

A. Informationsmängd i årsberättelserna

För att få en viss om ock mycket ungefärlig uppfattning om den avgivna informationens omfattning har en uppskattning gjorts av antalet »informationssidor» i respektive årsberättelse, beräknat på följande sätt:

1) I sidantalet har medräknats antalet sidor (A 4 eller approximativt omräknat till A 4) innehållande text, diagram, kartor och tabeller.

2) I sidantalet har ej inräknats:

a) Balansräkning och resultaträkning för moderbolaget samt revisionsberättelser (dessas informationskvantum är i stort sett givet).

b) Fotografier, vilka visserligen kan ge information men ej av kvantitativ art.

c) Koncernbalansräkning och koncernresultaträkning samt i förekommande fall balans- och resultaträkning för dotterbolag.

Enligt tabell 1 avges betydligt mindre information i genomsnitt i gruppen ej börsanknutna (aritmetiskt medium 4 sidor, median 3 sidor) än i de börsanknutna (aritmetiskt medium 7 sidor, median 6 sidor). I förstnämnda grupp drar kategorierna anläggningsföretag (A) och dotterbolag i utländska koncerner (U) ned genomsnittet, medan övriga två kategorier – industriföretag och distributionsföretag – visar genomsnitt, vilka närmar sig de börsanknutna företagens nivå.

B. Jämförelsesiffror från tidigare år

Jämförelsedata från tidigare år i årsberättelserna underlättar bokslutsanalysen. Nästföregående års balansräkning (BR) och/eller resultaträkning (RR) redovisas i sin helhet enligt tabell 2. I allmänhet sker denna redovisning i kolumner i anslutning till ba-

¹ Med »börsanknutna» företag avses i fortsättningen börsregistrerade företag samt företag noterade på Svenska Fondhandlareföreningens lista. Banker, investmentföretag och försäkringsbolag har dock ej medtagits.

Tabell 2. Redovisning av nästföregående års balansräkning (BR) respektive resultaträkning (RR).

	I	D	A	U	I + D + A + U		B	
					Antal	%	Antal	%
1. Nästföregående års BR och RR	11	12	3	3	29	53	82	92
2. Endast nästföregående års BR				2	2	4	1	1
3. Ingen jämförande BR eller RR	7	5	6	6	24	43	6	7
S:a	18	17	9	11	55	100	89	100

lans- respektive resultaträkning för boksluts-aret. I några fall redovisas flera föregående, på varandra följande, års balans- respektive resultaträkningar och då på annan plats i årsberättelsen.

I gruppen icke börsanknutna aktiebolag publicerar drygt hälften jämförande BR och RR enligt tabell 2, medan övervägande delen börsanknutna lämnar dylik information.

Utvecklingen av redovisningspraxis i börsföretagen under de sista två åren bör ha åstadkommit en högre procentsiffra att jämföras med de icke börsanknutna företagen. I viss utsträckning förekommer också jämförelsetal för enstaka uppgifter, t. ex. om-sättning, antal anställda, orderingång.

C. Bruttoredovisning i resultaträkningen

En **signifikant** skillnad föreligger mellan ej börsanknutna respektive **börsanknutna** aktiebolag. Inom förstnämnda **grupp** närmar sig emellertid kategorin industriföretag (I) börsanknutna företag vad avser bruttoredovisningsprocent. (Se tabell 3.)

D. Redovisning av lagerreservens förändring och absoluta storlek

En *öppen* redovisning av lagerreservens förändring ger en klarare bild av företagets ekonomiska resultat och angivande av dess absoluta storlek belyser företagets ekonomiska ställning. (Se tabell 4.)

Samtliga undersökta företag synes ha uppfyllt aktiebolagslagens krav på uttalande i årsberättelsen *om mer betydande lagerreservändringar*. Medan 58 % av de ej börsanknutna aktiebolagen ger en *siffermässig redovisning* enligt tabellen, lämnar 82 % av börsföretagen sifferuppgifter.

Lagerreservens storlek redovisas enligt tabell 5 mer eller mindre öppet i 40 % av möjliga fall i ej börsanknutna aktiebolag jämfört med 54 % i börsanknutna. En snabb utveckling av redovisningspraxis i sistnämnda grupp år 1966–1968 ger emellertid i realiteten en större skillnad mellan procent-siffrorna.

Tabell 3. Bruttoredovisning i resultaträkningen.

	Bruttoredovisning		Nettoredovisning		Företag	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Industriföretag (I)	8	44	10	56	18	100
Distributionsföretag (D)	4	23	13	77	17	100
Anläggningsverksamhet (A)	1	11	8	89	9	100
Svenska dotterbolag, utländska koncerner (U)	4	36	7	64	11	100
Summa ej börsanknutna	17	31	38	69	55	100
Börsanknutna (B)	42	52	38	48	80	100

Tabell 4. Uppgifter om lagerreservens förändring.

	I	D	A	U	I+D+A+U		B	
					Antal	%	Antal	%
1. Reservförändringens belopp redovisas eller kan uträknas med hjälp av andra uppgifter i årsredovisningen (Därav redovisat i RR)	10 (9)	9 (7)	2	3 (2)	24 (18)	58 (44)	68 (40)	82 (49)
2. Uttalande om att lagerreserven är »oförändrad»	1				1	3	11	16
3. Uttalande om att reserven »ökat» eller »minskat»	7	5		4	16	39	3	2
Summa företag som lämnar information	18	14	2	7	41	100	82	100
4. Lager saknas eller är av obetydlig omfattning	—	3	7	—	10	—	6	—
5. Lager finns men lagerreserv torde saknas	—	—	—	4	4	—	1	—
Summa företag	18	17	9	11	55	—	89	—

Tabell 5. Uppgifter om lagerreservens storlek.

Information	I	D	A	U	I+D+A+U		B	
					Antal	%	Antal	%
1. Lagerreservens storlek redovisas öppet i BR	4			2	6	15	10	12
2. Lagerreservens storlek anges i FB eller i not till BR	3	1	1	1	6	15	13	16
3. Storleken anges ej direkt men kan uträknas med hjälp av annan årsredovisningsinformation	2	2			4	10	21	25
4. Summa företag där storleken redovisas eller kan framräknas	9	3	1	3	16	40	44	54
5. Lagerreservens storlek är ej angiven eller kan ej uträknas trots att lager och lagerreserv finns	9	11	1	4	25	60	38	46
6. Summa företag med lager och lagerreserv	18	14	2	7	41	100	82	100
7. Lager saknas eller är av obetydlig omfattning		3	7		10		6	
8. Lager finns men lagerreserv torde saknas				4	4		1	
9. Summa företag	18	17	9	11	55		89	

Hälften av ej börsanknutna industriföretag (I) och 3 av 7 i den »utländska gruppen» (U) redovisar lagerreservens storlek.

Sammanfattningsvis kan det sägas att frekvensen av frivillig information i form av siffermässig belysning av lagerreserver och deras förändringar även inom kretsen av ej

börsanknutna aktiebolag numera är betydande.

E. Information om avskrivningar

Beträffande *fastigheter* redovisas i resultaträkningen i många fall *normala* avskrivningar överensstämmande med det verkliga av-

Tabell 6. Uttalanden om avskrivningar på maskiner och inventarier.

	1	D	A	U	I+D+A+U		B	
					Antal	%	Antal	%
1. Avskrivningarna = högsta i beskattningshänseende medgivna	1	1	1	1	4	7	25	28
2. Avskrivningar har skett enligt 20 %-regeln	1	4	1	—	6	11	14	16
3. Normala (kalkylmässiga) avskrivningar uppges ha gjorts (eller anges till belopp i FB)	3	2	—	—	5	9	5	6
4. Övriga uttalanden med analysvärde	2	1	—	—	3	6	2	2
5. Summa företag med analysvärda uttalanden	7	8	2	1	18	33	46	52
6. Inga uppgifter av analysvärde	11	9	7	10	37	67	42	48
7. Summa företag	18	17	9	11	55	100	88	100

skrivningsbehovet. Detta förhållande bekräftas av uttalanden i några förvaltningsberättelser:

1) 5 företag anger att avskrivningarna på fastigheter överensstämmer med det normala avskrivningsbehovet.

2) 2 företag anger avskrivningsprocent-satser beräknade på fastigheternas anskaffningsvärde. Procentsatsernas storlek synes överensstämma med avskrivningsbehov.

De redovisade avskrivningarna på maskiner och inventarier motsvarar ofta ej det normala behovet. Brukandet av de schablonmässiga 20- respektive 30 %-reglerna innebär ofta en tidsmässigt felaktig fördelning av avskrivningarna över anläggningarnas livslängd. Om dessa regler användes växelvis kan avskrivningsbeloppen ofta variera avsevärt från år till år.

Praxis för redovisning av det normala avskrivningsbehovet har utvecklats hastigt

under de sista åren varför andelen för börsföretagen (6 % 1966) numera torde vara större än andelen för icke börsanknutna företag (9 %). (Se tabell 6.)

För fastigheter såväl som för maskiner och inventarier förekommer betydande avvikelser från det verkliga avskrivningsbehovet i den mån anläggningarna omedelbart efter anskaffningen direkt avskrivs mot företagets investeringsfond. Storleken av dylika avskrivningar separatredovisas i flertalet fall.

Av de 21 företag, som hade gjort avsättning till investeringsfond och sålunda redovisar denna på balansräkningens passivsida anger 12 st siffermässigt storleken på de avskrivningar, vilka gjorts mot investeringsfonden, uppdelade på fastigheter respektive maskiner och inventarier. 9 av de sistnämnda företagen redovisar beloppen i resultaträkningen medan resterande 3 anger

Tabell 7. Information om forsknings- och utvecklingsarbete.

	Endast verbala uttalanden	Även utgifts-uppgifter	Summa
1. Produkt- och produktionssidan	5	5	10
2. Marknadssidan	6	4	10
3. Den administrativa sidan	8	6	14
4. Kategori 1+2			
5. » 1+3	1		1
6. » 2+3	3	2	5
7. » 1+2+3	2	1	3
8. S:a informationslämnande företag	11	11	22

Tabell 8. Information om företagna investeringar i anläggningar.

	I	D	A	U	I+D+A+U	
					Antal	%
1. Endast verbala uttalanden	7	9	1	3	20	37
2. Beloppsuppgifter (ev. även information enl. 1)	8	4	1	1	14	25
3. Summa uppgiftslämnande företag	15	13	2	4	34	62
4. Inga uppgifter	3	4	7	7	21	38
5. Summa undersökta företag	18	17	9	11	55	100

dessa i förvaltningsberättelsen. De 9 företag, vilka redovisar investeringsfond men inga avskrivningar mot densamma har antingen ej gjort några investeringar under året mot utnyttjande av investeringsfond eller har ej separatredovisat dylika omedelbara avskrivningar mot investeringsfond.

Slutligen bör nämnas att 4 företag (varav 2 st dotterbolag i utländska koncerner) bruttoredovisar värdet av fastigheter respektive maskiner och inventarier på balansräkningen. dvs. anskaffningsvärden samt avdragsposter för de ackumulerade avskrivningsbeloppen redovisas.

F. Uppgifter om forsknings- och utvecklingsverksamhet

Utgifter för forskning och utveckling kan betraktas som investeringar, dvs avsedda att ge avkastning i framtiden.

I vissa årsredovisningar görs endast verbala uttalanden medan andra tillika lämnar beloppsuppgifter. I allmänhet avser informationen endast en del av det totala forsknings- och utvecklingsarbetet på produkt-, produktions-, marknads- och den administrativa sidan. (Se tabell 7.)

G. Investeringar i anläggningar

Här avses investeringar i fastigheter samt i maskiner och inventarier. I vissa fall görs endast verbala uttalanden medan andra företag anger investeringsbelopp. Enligt aktiebolagslagen föreligger för övrigt skyldighet att i förvaltningsberättelsen omnämna större investeringar.

Att uppgifter ej lämnas i företag enligt grupp 4 i tabell 8 beror på att endast obetydliga investeringar gjorts på sina håll.

Tabell 9. Uppgifter om omsättningssummans fördelning på verksamhetsgrenar, varuslag etc.

Information	I	D	A	U	I+D+A+U		B	
					Antal	%	Antal	%
1. Endast verksamhetsgrenar (varugrupper)	1	4			5		11	
2. Endast huvudvaruslag	2		1		3		6	
3. Endast hemmamarknad/export	2	1		1	4		17	
4. Kombination mellan 1, 2 och 3 ovan	2	2		1	5		20	
5. Annan uppdelning		2 ¹			2		1	
Summa företag med uppdelad omsättningssumma	7	9	1	2	19	35	55	62
Ingen uppdelning	11	8	8	9	36	65	34	38
Summa företag	18	17	9	11	55	100	89	100

¹ Efter huvudvaruslag samt landskapsvis.

Tabell 10. Koncernredovisningshandlingar.

	I	D	A	U	I+D+A+U		B	
					Antal	%	Antal	%
1. Koncernbalansräkning	1	5			6	13	23	27
2. Koncernbalans + -resultaträkn.	3				3	6	7	8
3. Koncernbalans + -förvaltningsberättelse							5	6
4. Koncernbalans + -resultaträkning + -förvaltningsberättelse	2		1	1	4	9	30	35
5. Koncernredovisningshandlingar saknas	10	8	8	8	34	72	21	24
6. Summa företag med dotterbolag	16	13	9	9	47	100	86	100
7. Dotterbolag saknas	2	4		2	8		3	
8. Totalt undersökta företag	18	17	9	11	55		89	

4 företag uttalade sig om *planerade* anläggningsinvesteringar.

H. Särredovisning av omsättning resp. bruttovinst på verksamhetsgrenar, produktslag, driftsställen etc.

Av tabell 9 framgår hur de börsanknutna företagen är betydligt mer benägna än gruppen ej börsanknutna att redovisa *omsättningssumman* uppdelad i olika kategorier (62 % jämfört med 35 %).

Särredovisning av *bruttovinsten* sker endast i ett fåtal fall i gruppen ej börsanknutna:

1) 3 anläggningsföretag (A) särredovisar bruttovinsten av byggnadsverksamheten avskild från resultatet av fastighetsförvaltningen.

2) Ytterligare 2 företag, 1 distributions- (D) och 1 dotterbolag i utländsk koncern (U), avskiljer fastighetsförvaltningens resultat från den övriga rörelsen.

3) Det ovan nämnda distributionsföretaget gör även en uppdelning på hotell- resp. restaurantrörelse.

I. Koncernredovisning

Med »koncernförvaltningsberättelse» förstås antingen fristående textavsnitt som rubricerats ungefär på detta sätt eller förvaltningsberättelse som behandlar koncernens förhållande med viss utförlighet och innehåller koncerndata. Av de företag, som icke med-

tagit koncernredovisningshandlingar, har åtskilliga dotterbolag av endast obetydlig omfattning. (Se tabell 10.)

J. Diverse information

a. *Finansieringsanalys* har sammanställts av 10 företag eller 18 % av totala antalet undersökta (55 st). 13 av de börsanknutna jämförelseföretagen redovisar år 1966 finansieringsanalys eller 14 % av totala antalet undersökta (89 st). Jämförelsen antages emellertid något missvisande p.g.a. en snabb utveckling på området för börsbolagen mellan år 1966 och 1968.

b. *Framtidsinriktad information* (prognoser och planer) lämnas av sammanlagt 10 företag. Därav avger 9 st försäljnings- eller marknadsprognos och 3 st resultatprognos för det efterföljande bokslutsåret. 4 företag omnämner planerade investeringar i anläggningar och 1 företag planerad produktionsrationalisering.

c. *Aktieinnehav* i andra bolag specificeras i 53 företag medan övriga 2 får antas sakna aktieinnehav. I alla fall anges antalet innehavda aktier av olika typ, 21 bolag specificerar aktieinnehavens nominella värden och 50 bolag de bokförda värdena. Ägareandelen anges bara av 1 undersökt företag.

d. *Orderstockens storlek* framgår siffermässigt i 3 fall samt säges i 1 fall vara »samma som vid årets början». *Orderin-*

gången redovisas siffermässigt i 4 av de undersökta företagen – ej i desamma som kommenterar orderstockens storlek.

e. *Balansräkningar och resultaträkningar* för ett eller flera dotterbolag finns upptagna i resp. årsberättelse i 10 fall.

K. Årsberättelserna bedömda i sin helhet

De undersökta årsberättelserna kan indelas i två kategorier vad avser den tekniska utformningen och informationens omfattning:

Kategori I:

a. Omfattar 18 (33 %) av de totalt 55 undersökta företagen.

b. Rent *tekniskt* sett enklast möjliga utförande, dvs fotostatkopier, enkel stencil el. dyl. Utan pärm. Bilder, tabeller och diagram saknas helt.

c. I huvudsak endast inriktad på att uppfylla aktiebolagslagens minimikrav på *information*. Således understiger informationsmängden beräknad enligt avsnitt IV A i allmänhet en sida, i några fall lämnas två sidor information och endast i ett fall tre sidor.

Kategori II:

a. Omfattar 37 (67 %) av de totalt 55 undersökta företagen.

Tabell 11.

Område	Antal företag
1. Lagerreserven redovisas siffermässigt	
a. Förändring	2
b. Storlek	1
2. Avskrivningsprinciper	
a. »Maximala avskrivn.»	1
b. »Normal omfattning»	1
3. Bruttoredovisning	4
4. Särredovisning av omsättningsbelopp	1
5. Sifferuppgifter för forsknings- och utvecklingskostnader	1
6. Investeringar i materiella anläggningstillgångar	
a. Endast verbala uttalanden	4
b. Siffror	2
7. Orderingång och orderstock, siffermässigt	1
6 företag förekommer på två ställen i tabellen ovan medan 6 företag förekommer på ett ställe.	

b. Tryckt årsredovisning. Tabeller och diagram förekommer i varierande utsträckning.

c. Informationsmängden varierar till sin omfattning men är i allmänhet större och mer upplysande än i kategori I.

I kategori I-företagen lämnas information utöver aktiebolagslagens minimikrav endast i den utsträckning som anges i tabell 11.

10.2 Redovisningspraxis i ekonomiska föreningar

De ekonomiska föreningarnas *årsredovisningar* är mycket inriktade på att lämna information om omsättningen av olika varor och tjänster under det gångna verksamhetsåret, om företagens investeringar, om marknadsläget för köpta och sålda nyttigheter, m. a. o. en mängd uppgifter till grund för en bedömning av i vilken utsträckning föreningen under verksamhetsåret haft möjlighet att tillvarata medlemmarnas ekonomiska intressen. Redovisningen av föreningens *resultat* är emellertid ofta mindre utförlig. De enskilda andelsägarna bör visserligen ha ett bestämt intresse av att kunna följa resultatutvecklingen men de har uppenbarligen ej utövat samma tryck som *aktieägarintressenterna* i de börsnoterade företagen för en höjning av redovisningsstandarden.

Föreningslagens (FL:s) bestämmelser för den externa årsredovisningen (38–44 §§) överensstämmer i stort sett med aktiebolagslagens regler. FL saknar emellertid bestämmelser om koncernredovisning (jämför AL 101 § 3 mom., 102 § punkt A2–3 och B2 samt 104 §), trots att en ekonomisk förening ibland genom äganderätt eller på annat sätt kan utöva inflytande över dotterföretag, som då oftast utgöres av aktiebolag.

Enligt FL behöver heller ingen specificering ske av aktie- eller andelsinnehav i aktiebolag eller i andra föreningar (jämför 101 § 2 mom. AL).

I den nedan framlagda *empiriska undersökningen* har årsredovisningarna från verksamhetsåren 1967 eller 1968 analyserats för

30 ekonomiska föreningar. En förteckning över de undersökta enheterna, uppdelade branschvis, återfinnes på s. 393 (tabell 16), där omsättnings- och balansomslutningsuppgifter² är medtagna för att ge en uppfattning om föreningarnas storlek.

Redovisningspraxis har kartlagts på följande områden:

1. Redovisning av lagerreservens storlek och förändring.

2. Redovisning av avskrivningsbehovet och förklaring i förvaltningsberättelsen av tillämpade avskrivningsprinciper.

3. Särredovisning för olika rörelsegrenar och driftsställen.

4. Redovisning av investeringar i och försäljningar av anläggningstillgångar.

5. Specifiering av aktie- och andelsinnehav.

6. Framtidsinriktad information.

7. Koncernredovisning och årsredovisning för dotterbolag.

Dessutom har undersökts i vilken utsträckning de ekonomiska föreningarna lämnar vissa lagstadgade uppgifter i sina förvaltningsberättelser. Det visade sig, att samtliga 30 föreningar lämnade information om den totala omsättningen under verksamhetsåret, antalet anställda, utbetalda löner samt, i den mån föreningen ägde fastigheter resp. maskiner och inventarier, taxerings- och brandförsäkringsvärdet på fastigheter och inventarier.

1. Redovisning av lagerreservens storlek och förändring

Följande två lagrum i FL, vilka har motsvarigheter i AL, pekar på skyldigheten att redovisa mer betydande lagerreservförändringar:

(43 § 2 mom. FL) »Har beträffande . . . omsättningstillgångars värdering . . . sådan ändring i förhållande till tidigare balansräkning eller vinst- och förlusträkning vidtagits, som i avsevärd mån påverkat årsresultatet eller eljest är av större vikt, skall redogörelse därför lämnas i förvaltningsberättelsen.»

(43 § 1 mom. FL) »Vidare skall i förvaltningsberättelsen, i den mån det finnes

kunna ske utan förfång för föreningen, upplysning lämnas om . . . andra för bedömningen av föreningens ställning och resultatet av dess verksamhet . . . viktiga förhållanden».

Medan praxis för lagerreservredovisning kunnat utvecklas långt i de börsnoterade aktiebolagen har utvecklingen på detta område gått relativt långsamt i ekonomiska föreningar.

Av de totalt 30 undersökta saknade tre HSB-föreningar av naturliga skäl lagertillgångar. Bland övriga 27 skedde redovisning av lagerreservens förändring och storlek enligt tabell 12.

Kooperativa Förbundet redogjorde i förvaltningsberättelsen för hur lagerreserven framräknats: »Varulagren är upptagna till inventerade anskaffnings- resp. tillverkningsvärden enligt lägsta värdets princip med avdrag för beräknad inkurens enligt individuell bedömning. Inkurensavdraget överstiger den schablonmässiga, skattemässigt medgivna inkurensnedskrivningen. Den allmänna lagerreserven understiger med 50 milj. kr. vad som maximalt medgives enligt skattelagstiftningen . . .»

2. Redovisning av avskrivningsbehovet och förklaring i förvaltningsberättelsen av tillämpade avskrivningsprinciper

Det verkliga avskrivningsbehovet (de kalkylmässiga avskrivningarna) för fastigheter resp. maskiner och inventarier framgår inte alltid av resultaträkningen, där endast de bokförda avskrivningsbeloppen redovisas.

Uttalanden angående avskrivningsbehovets storlek och hur bokförda avskrivningar förhåller sig till de skattemässigt tillåtna förekom i förvaltningsberättelserna enligt tabell 13.

Kooperativa förbundet (KF) gav i förvaltningsberättelsen följande överskådliga redogörelse för värdering och avskrivning av maskiner och inventarier:

»Det bokförda värdet enligt balansräkningen motsvarar anskaffningsvärdena med

² Balansomslutningen = bokförda värdet av samtliga tillgångar.

Tabell 12. Information om lagerreservens förändringar och storlek

A. Förändring	Antal föreningar	
1. Reservförändringens belopp redovisades eller kunde uträknas med hjälp av andra uppgifter i årsredovisningen	8	(30%)
2. Uttalande om att lagerreserven är oförändrad	4	(15%)
3. Uttalande om att lagerreserven ökat eller minskat	15	(55%)
4. Uppgift saknades	27	(100%)
Antal undersökta föreningar	27	

B. Storlek	Antal föreningar	
1. Lagerreservens storlek redovisades öppet med belopp	3	
2. Lagerreservens storlek angavs ej direkt men kunde framräknas med hjälp av annan årsredovisningsinformation	2	
3. Lagerreservens storlek okänd	22	
Antal undersökta föreningar	27	

Tabell 13. Information angående avskrivningar

A. Fastigheter	Antal föreningar
1. Fullständig redovisning av avskrivningsbehov och avskrivningsprinciper	2 ³⁾
2. Uppgift om att »normala» avskrivningar hade gjorts (antages överensstämma med kalkylmässiga avskrivningar)	1
3. Uppgift om att viss procent av anskaffningsvärdet hade skrivits av under året	2
4. »Maximala» avskrivningar hade gjorts	3
5. Uppgift om att inga avskrivningar hade gjorts	1
Summa	9
Antal undersökta föreningar	30

B. Maskiner och inventarier	Antal föreningar
1. Fullständig redovisning av avskrivningsbehov och avskrivningsprinciper	2 ³⁾
2. »Normala» avskrivningar hade gjorts	2
3. Skattemässigt »maximala» avskrivningar	2
4. Uppgift om att den skattemässiga 30%-regeln hade tillämpats	2
Summa	8
Antal undersökta föreningar	30

avdrag för avskrivningar enligt interna, fasta avskrivningsplaner uppgjorda med utgångspunkt från beräknad ekonomisk livslängd hos olika objekt. Tillsammans med de extraordinära avskrivningar, som härutöver gjorts

och är redovisade efter eget kapital på skuldsidan av balansräkningen, motsvarar avskrivningarna vad som maximalt är medgivet enligt skattelagarna.»

KF och Konsum i Stockholm följde i stor utsträckning Näringslivets börskommittés rekommendationer av år 1968 (se s. 20–22 och 28 i kommitténs utlåtande). I de två föreningarnas resultaträkningar redovisades nämligen »kalkylmässiga avskrivningar» skilda från »överavskrivningar», vilka betraktades som en bokslutsdisposition. I balansräkningarna redovisades det ackumulerade »överavskrivningsbeloppet» i en särskild post på passivsidan tillsammans med lagerreserven under rubriken »reserveringar».

KF införde för övrigt nämnda metod för redovisning av avskrivningar redan i bokslutet för år 1967 och föregrep således börskommitténs rekommendationer.

3. Särredovisning för olika rörelsegrenar och driftsställen

Liksom för aktiebolag gäller enligt föreningslagen (42 § 2 st) följande regel för uppdelning av *bruttovinsten*:⁴

»Driver föreningen av varandra väsentligen oberoende rörelsegrenar, skall intäkten av varje sådan rörelsegren särskilt redovisas,

³ KF och Konsumtionsföreningen i Stockholm

⁴ Bruttovinsten = omsättningen — materialkostnader, lönekostnader och vissa samkostnader.

där det ej finnes kunna lända till förfång för föreningen.»

Någon egentlig särredovisning av resultatet för olika rörelsegrenar eller driftsställen förekom bara i de tre undersökta HSB-föreningarna, vars resultaträkningar var relativt detaljerade och informativa både vad gäller intäkts- och kostnadssidan.

HSB i Täby särredovisade för rörelsegrenen »fastighetsförvaltning» intäkter, löne- och materialkostnader samt avskrivningar. Med hjälp av dessa uppgifter kan rörelsegrenens resultat framräknas. HSB i Nacka angav separat det ekonomiska resultatet för verksamheten i var och en av två bostadsområden.

Bland övriga undersökta föreningar skedde i sex fall en särredovisning av fastighetsförvaltningens resultat.

Benägenheten att dela upp den totala omsättningen på rörelsegrenar och/eller driftsställen visade sig vara stor. I flertalet undersökta föreningar skedde en sådan uppdelning.

4. Redovisning av företagna investeringar i anläggningstillgångar och försäljning av sådana tillgångar

Enligt 43 § 1 mom. FL skall i förvaltningsberättelsen »i den mån det finnes kunna ske utan förfång för föreningen, upplysning lämnas om andra för bedömningen av föreningens ställning och resultatet av dess verksamhet . . . viktiga förhållanden».

Bestämmelserna i nämnda lagrum avser bl. a. mer betydande investeringar i och försäljningar av anläggningar. I den mån större investeringar och anläggningsförsäljningar förekom i de undersökta föreningarna redovisades de i förvaltningsberättelserna. Denna redovisning avsåg främst kategorin byggnader. (Se tabell 14.)

Oftast gavs i förvaltningsberättelsen enbart kvalitativ information, utan angivande av belopp, av typen: »I det nya bostadsområdet Marieholm i Mariestad uppfördes i samarbete med Svenska Riksbyggen en större varuhall» (Konsum Skaraborg).

Det kan antas att någon mer betydande

Tabell 14. Uttalanden om investeringar resp. försäljning av anläggningstillgångar

	Antal föreningar
Enbart kvalitativa uttalanden	15
Belopp redovisas dessutom	8
Antal föreningar, vilka redovisade investeringar eller anläggningsförsäljningar i förvaltningsberättelsen	23
Antal undersökta föreningar	30

investeringsverksamhet ej förekom i de sju föreningar, som inte lämnade information i denna del.

5. Specificering av aktie- och andelsinnehav

I 101 § 2 mom. AL sägs, att aktier i andra bolag skall i balansräkningen särskilt för varje bolag, med angivande av dettas namn, upptas till antal och värden. Specificering får även ske i förvaltningsberättelsen.

Motsvarande regler finns inte för ekonomiska föreningar betr. dessas innehav av andelar och aktier.

Av de 29 föreningar, som ej endast hade ringa innehav av aktier och andelar följde sju helt AL:s krav, medan sju andra gav en mer ofullständig specifikation, dvs endast namn och bokförda värden redovisades i allmänhet men ej antalet aktier/andelar.

6. Redovisning av framtidsinriktad information

Redogörelser för föreningarnas framtida planer eller deras prognoser över den framtida marknads-, försäljnings- och kostnadsutvecklingen etc. förekom i relativt liten utsträckning. Mer omfattande framtidsinformation avgav endast Scan, som redovisade prognoser över inköpsituationen, dvs tillgången på slaktdjur, samt över konkurrens- och avsättningssituationen under den närmaste tiden. I övrigt gav sju företag en kortfattad prognos över marknadsutvecklingen i resp. bransch.

7 Koncernredovisning och årsredovisning för dotterbolag

(Tabell 15.) Krav på koncernredovisning saknas, som tidigare nämnts, helt i för-
eningslagen. I flertalet av de undersökta för-
eningarna förelåg inga koncernförhållanden.

Tabell 15. Förekomsten av koncernredo-
visning

	Antal föreningar
Koncernbalansräkning ⁵)	7
Koncernresultaträkning	3

I fyra årsredovisningar lämnades såväl
balans- och resultaträkningar som förvalt-
ningsberättelser för ett antal dotterföretag.

8. Övriga områden

Bruttoredovisning (då resultaträkningen ut-
går från omsättningssumman utan avdrag
för några kostnader) förekom i 8 av de
30 undersökta årsredovisningarna.

Finansieringsanalys återfanns bara hos
två föreningar – KF och Konsum i Stock-
holm – och avsåg därvid hela koncernen.

10.3 Undersökning av praxis i fråga om delårsredovisning i större svenska aktiebo- lag år 1967⁶

Samtliga börsnoterade och ett flertal före-
tag noterade på Svenska Fondhandlareför-
eningens lista ingick i undersökningen.
Bland de undersökta befanns 44 stycken ha
lagt fram delårsrapporter under år 1967.
De fyra banker som gav ut delårsrapporter
kommer dock inte att behandlas här. Un-
dersökningen omfattar således ett urval av
40 företag.

Följande områden har undersökts:

Information angående

1. konjunkturförhållanden
2. avsättningsförhållanden
3. produktionen
4. forskning och lager
5. omorganisationer

6. personal
7. investeringar
8. finansiering
9. resultat
10. dotterbolag

Den avgivna informationen har indelats
i följande tre grupper:

A. *Enbart kvalitativ information*. T. ex.
uttalanden av typen »Resultatet är gott».
»Genomgripande rationaliseringar har ge-
nomförts. Anledningen till detta är . . .»

B. *Enbart kvantitativ information*. T. ex.
»Försäljningen för perioden uppgår till 10
miljoner».

C. *Kvantitativ information, vilken har
kompletterats med kommentarer av kvalita-
tiv karaktär*. T. ex. »Försäljningen för perio-
den har uppgått till 10 miljoner. Denna för-
delar sig på följande produktgrupper . . .»

Allmänt kan sägas att de undersökta del-
årsrapporterna i första hand var inriktade
på att kartlägga nuläget, d. v. s. att ge lä-
sarna en uppfattning om företagets utveck-
ling och resultat för den gångna delen av
bokslutsåret. Redovisning av planer och för-
väntningar för framtiden kom i andra hand.
Detta särskiljande av nulägesbeskrivning
från redovisning av planer och prognoser är
ett genomgående inslag i utredningen ne-
dan.

1. Uppgifter om konjunkturläget

All avgiven information kan rubriceras som
kvalitativ till sin karaktär – kategori A
ovan.

Som framgår av tabell 17 avgav betydligt
fler företag yttrande om nuläget än om
framtiden.

⁵ En förening hade endast sammanställt dotter-
bolagens balansräkningar och ej medtagit moder-
föreningen.

⁶ Undersökningen bygger till större delen på
en trebetygsuppsats vid Handelshögskolan i
Göteborg hösten 1968 med titeln »Informations-
innehållet i delårsrapporter utgivna av större
svenska aktiebolag 1965—1967» författad av
civilekonomerna M. Bolander och J.-E. Hag-
lund.

Tabell 16.

Årsredovisningarna för följande ekonomiska föreningar har undersökts (branschvis uppdelning)

	Boksluts- period	Omsättning milj. kr	Balansomslutning milj. kr
<i>HSB-föreningar</i>			
1. HSB i Nacka, ek.för.	1968	—	22
2. HSB i Solna u.p.a.	1968	—	5
3. HSB i Täby	1967	—	27
<i>Konsumtionsföreningar</i>			
4. Kooperativa förbundet (KF)	1968	2 041	1 390
5. Konsum Göteborg	1967	278	133
6. Konsum Skaraborg	1967	105	41
7. Konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd	1968	1 233	52,3
8. Konsumtionsföreningen Uppsala	1967	177	58
9. Konsumtionsföreningen Värmland	1968	195	82
<i>Mejeriföreningar</i>			
10. Blekinge mejeriers ek. för.	1967	40	9
11. Gefleortens mejeriförening	1967	47	14
12. Mjölkcenralen	1/7 1967— 30/6 1968	750	254
13. Riksst, Svenska mejeriernas Riksförenings Ostlagerförening	1/10 1966— 30/9 1967	286	56
14. Sundsvalls mjölkcentral	1967	79	30
<i>Lantmannaföreningar</i>			
15. Gotländska Lantmännens Centalförening	1967	85	48
16. Mälardalens Lantmannaförbund, förening u. p. a.	1967	115	52
17. Värmlands Lantmäns Centalförening u.p.a.	1968	68	29
18. Skånska Lantmännens Centalförening u.p.a.	1968	68	29
<i>Skogsägareföreningar</i>			
19. Gästriklands Skogsägare ek. för.	1/7 1967— 30/6 1968	25	10
20. Norrbottens Läns Skogsägareförening, ek. för.	1/7 1967— 30/6 1968	29	22
21. Södra Sveriges Skogsägares förbund	1967	709	214
22. Västmanlands Läns Skogsägare ek. för.	1967	23	14
<i>Slakteriföreningar</i>			
23. Gotlands Andelsslakteriförening	1967	88	19
24. Kalmar Läns Slakterier	1967	181	49
25. Kristianstad-Blekinge läns Slakteriförening (KBS)	29/10 1967— 26/10 1968	319	90
26. Scan ek. för.	1/10 1967— 30/9 1968	826	158
27. Västmanlands Läns Andelsslakteriförening	1968	66	14
28. Östergötlands Andelsslakteriförening	1967	158	35
<i>Övriga</i>			
29. Gävleborgs Kooperativa Produktionsförening	1968	34	8
30. Svenska Ägghandlareförbundet	1967	125	25

Tabell 17.
40 rapporter

	Antal företag 1967
Allmänna läget, prognos	4
» » nuläge	16
Inom branschen, prognos	7
» » nuläge	13

2. Avsättningsförhållanden

En uppdelning har skett på försäljning, försäljning hemma och försäljning export, därför att en del företag lämnade upplysning enbart om sin totala försäljning, medan andra gjorde en uppdelning på försäljning på hemmamarknaden och på exportmarknaden.

Av tabell 18 framgår att information angående försäljningsvolymen i hög grad både kvantifierades och kommenterades. Detta kan förklaras med att uppgifterna ofta är lätta att få fram och av ledningen anses vara väsentliga ur informationssynpunkt.

Relativt få företag lämnade framtidsinriktad information om försäljningen. Ett av de företag, som avgav mest information om sin avsättning, var Volvo. I rapporterna lämnade företaget en utförlig redogörelse för försäljningen för första halvåret uppdelad dels på olika produkter, dels på hemma- och exportmarknaden. Exportförsäljningen uppdelades vidare på Norden, Övriga Europa, Nordamerika och övriga marknader. Samtliga dessa uppgifter kvantifierades i tabellform, och jämförelsesiffror från föregående år lämnades. Till dessa tabeller fanns dessutom en mycket utförlig verbal kommentar.

Ett annat exempel var L M Ericsson, som i en tabell visade faktureringsens geografiska fördelning på Sverige, Övriga Europa, U.S.A., Kanada, Latinamerika, Afrika, Asien och Australien.

Endast två företag, Billman Regulator och Sandvikens Jernverk, redogjorde för vilken orderingång de förväntade sig uppnå under räkenskapsåret. Båda företagen angav dessa förväntningar i ungefärligt antal miljoner kronor.

Tabell 18.
40 rapporter

	Antal företag 1967			
	A. Kvalitativ information	B. Kvantitativ information	C. Kommenterad kvantitativ information	Summa
Försäljning, prognos	4	9	2	15
Försäljning, nuläge	8	5	12	25
Försäljning, hemma, prognos	1	—	—	1
Försäljning, hemma, nuläge	8	3	3	14
Försäljning, export, prognos	3	1	—	4
Försäljning, export, nuläge	10	5	3	18
Orderingång, prognos	—	2	—	2
Orderingång, nuläge	13	5	3	21
Orderstock, nuläge	6	4	3	13
Försäljningspriser, prognos	1	—	—	1
Försäljningspriser, nuläge	15	—	3	18
Marknadsandel, prognos	—	—	—	—
Marknadsandel, nuläge	3	1	2	6

Tabell 19

40 rapporter

	Antal företag 1967			Summa
	A. Kvalitativ information	B. Kvantitativ information	C. Kommenterad kvantitativ information	
Produktionsvolym och -kapacitet, prognos	1	—	—	1
Produktionsvolym och -kapacitet, nuläge	19	2	—	21
Utvidgning, prognos	2	—	2	4
» nuläge	13	—	3	16
Driftsinskränkning, prognos	1	—	—	1
Driftsinskränkning, nuläge	3	—	—	3
Nedläggning och försäljning av produktionsresurser, nuläge	7	1	—	8
Rationaliseringar, nuläge	27	—	—	27
Kapacitetsutnyttjande och sysselsättning, nuläge	13	—	1	14
Råvaruförsäljning, prognos	—	—	—	—
Råvaruförsäljning, nuläge	3	—	1	4
Arbetskraftsförsörjning, prognos	—	—	—	—
Arbetskraftsförsörjning, nuläge	4	—	—	4
Kostnadsutveckling, prognos	2	—	—	2
Kostnadsutveckling, nuläge	14	1	1	16

En av de i delårsrapporterna oftast förekommande uppgifterna var orderingen under den gångna delen av året. Utformningen av denna information varierade kraftigt. En del företag angav endast att orderingen varit högre eller lägre än tidigare, medan andra företags redogörelser var betydligt utförligare.

Orderstocken omnämndes ungefär av $\frac{1}{3}$ av företagen.

Inget av de tre svenska bilföretagen, SAAB, Scania-Vabis och Volvo, lämnade upplysning om sina försäljningspriser, men samtliga redogjorde utförligt för sina marknadsandelar. År 1967 diskuterade alla tre den nedgång i antalet registrerade bilar som skett och jämförde därvid sin egen utveckling med den totala marknadens.

3. Information om produktionsförhållanden och kostnadsutveckling

Kvantitativ information lämnades här ej i någon större utsträckning.

Ungefär hälften av företagen lämnade upplysning om sin produktionsvolym eller produktionskapacitet. Den lämnade infor-

mationen bestod ofta av endast ett kort konstaterande såsom »produktionen har ökat».

Som synes av tabell 19 redovisade ett betydande antal bolag sina under perioden pågående och slutförda utvidgningsarbeten. Inom detta område liksom beträffande driftsinskränkningar, nedläggningar och rationaliseringsåtgärder hade en del undersökta företag inget att rapportera.

Som ett exempel på den information som lämnades under rubriken »nedläggning och försäljning av produktionsresurser» citeras här Gunnebo Bruks delårsrapport år 1967 »Fabriken i Södra Valbo har planenligt avvecklats och tillverkningen i densamma överflyttats till fabriken i Söråker.»

Av ett betydande antal rapporter framgick att företagen utfört rationaliseringar. I de allra flesta fallen saknades dock uppgift om på vilket sätt dessa utförts och vad som vunnits genom dem. Rationaliseringarna nämns vanligen endast i förbigående, ofta i samband med att kostnadsutvecklingen diskuteras.

Kapacitetsutnyttjande och sysselsättning nämndes liksom rationaliseringar ofta flyk-

Tabell 20.
40 rapporter

	Antal företag 1967			
	A. Kvalitativ information	B. Kvantitativ information	C. Kommenterad kvantitativ information	Summa
Nya produkter och tjänster	7	—	—	7
Forskning och produktutveckling	11	—	1	12
Lager	9	—	—	9

tigt och utan kommentarer. Kommentarer till arbetskraftssituationen var vanligen kortfattade och utgjordes oftast av konstateranden, såsom »tillgången på arbetskraft har varit dålig/tillfredsställande eller bättre» beroende på bolagets geografiska läge och bransch.

Kostnadsutvecklingen berördes i 16 av de 40 rapporterna. Ett företag uttalade sig både om nuläget och om framtiden. Kostnadsutveckling och rationaliseringar berördes ofta i samband med att man talade om resultatet för perioden, och de angavs då som skäl för att resultatet blivit bättre eller sämre.

4. Information om nya produkter, forskning och lagersituationen

(Tabell 20.) I »nya produkter och tjänster» ingår de varor och tjänster, som lanse-
rades under perioden, medan däremot produkter under utveckling förts till »forskning och produktutveckling».

Informationen om forskning och produktutveckling var oftast mycket knapphändig. De flesta företag nämnde i förbigående

att deras forskningsprogram hade utvidgats eller att kostnaden för produktutveckling hade ökat. Endast Volvo meddelade kostnaderna för forskning, och bara tre företag angav vilka produkter eller produktområden som berörts. Sålunda beskrev Svenska Metallverken den pågående utvecklingen av de s. k. teleskophusen, i vilka golv, väggar och tak är tillverkade av aluminiumelement.

Nio företag lämnade upplysning om sina lager i rapporterna. Av dessa berörde de flesta lagerförhållanden i samband med att de diskuterade likviditeten och påpekade att denna påverkats av en ändrad lagerhållning. Coronaverken skrev »Likviditeten har ytterligare förbättrats genom sträng lageruppföljning...» Stora Kopparberg var det enda företaget, som delade upp sitt lager i olika grupper såsom järn, stål, tidningspapper, cellulosa och virkeslager och angav ökning och minskning för resp. grupp.

5. Omorganisation

(Tabell 21.) »Förändringar i organisationen» innefattar sådana förändringar som påverkar administration, produktion och försälj-

Tabell 21.
40 rapporter

	Antal företag 1967			
	A. Kvalitativ information	B. Kvantitativ information	C. Kommenterad kvantitativ information	Summa
Förändringar i organisationen	14	—	—	14
Företagsköp, integrering och samarbetsavtal	15	—	2	17
Försäljning av företag eller del därav	2	—	—	2

ning, såsom koncentration till färre avdelningar eller produktionsställen, utvidgat eller minskat försäljningsnät, förflyttning av tillverkningen till utlandet eller förändringar i koncernorganisationen.

Till »företagsköp, integrering och samarbetsavtal» har förts upplysningar om att företagen hade förvärvat andra bolag eller ingått samarbetsavtal av organisatorisk, produktionsteknisk eller försäljningsinriktad karaktär. ASEA skrev år 1967: »ASEA har vid halvårsskiftet träffat avtal med AB Hägglund & Söner, enligt vilket ASEA förvärvar den del av detta företags rörelse som omfattar växelströmsmotorer och elektriska apparater. Avsikten är att tillverkningen av de berörda produkterna efter en övergångsperiod skall sammanföras med ASEA:s motsvarande produktion.»

Under »försäljning av företag eller del därav» har noterats de fall då moderbolaget meddelat att det avyttrat ett dotterbolag eller att en rörelsegren försålts.

6. Information om personalförhållanden och lönekostnader

Se tabell 22.

7. Nyinvesteringar och anläggningsförsäljningar

Av tabell 23 framgår, att färre företag lämnade upplysning om planerade investeringar än om pågående och att ett betydande antal uppgav vilka investeringar som slutförts under perioden. Det bör uppmärksammas att flera av de sistnämnda uppgif-

terna både kvantifierades och kommenterades.

8. Finansiering

(Tabell 24.) Likviditeten prognosticerades i endast två rapporter.

Grängesberg skrev »Summan av koncernens bankbehållningar, kassa och kortfristiga utlåningar, som vid årets början uppgick till 223 miljoner kronor, utgjorde den 31 augusti 226 miljoner kronor och beräknas vid årets utgång komma att uppgå till i runt tal 270 miljoner kronor.»

9. Resultat

(Tabell 25.) Ett betydande antal företag avgav en prognos för resultatet. Denna innehöll i de flesta fall icke kvantifierade upplysningar om den förväntade årsvinsten.

Fyra företag upprättade resultaträkning i tabellform med jämförelsesiffror från föregående år. Två av dessa, Dagens Nyheter och L M Ericsson visade på detta sätt resultatet för koncernen, medan de två övriga, Scania-Vabis och Volvo, redovisade vinsten enbart för moderbolaget.

10. Information om dotterbolagen

All information som berörde dotterbolagen har här sammanförts i en summarisk tabell (se tabell 26).

Kvantitativ information betr. resultatet för dotterbolagen lämnades inte i någon rapport och endast ett fåtal av de före-

Tabell 22.
40 rapporter

	Antal företag 1967			
	A. Kvalitativ information	B. Kvantitativ information	C. Kommenterad kvantitativ information	Summa
Antal anställda	6	9	1	16
Personalminskningar	7	5	6	18
Personalökningar	2	1	—	3
Lönekostnader	14	—	—	14

Tabell 23.
40 rapporter

	Antal företag 1967			Summa
	A. Kvalitativ information	B. Kvantitativ information	C. Kommenterad kvantitativ information	
Planerade nyanläggningar	3	1	1	5
Pågående nyanläggningar	14	—	1	15
Fullföljda investeringar i fastigheter, maskiner och inventarier	12	5	11	28
Försäljning av fastigheter, maskiner och inventarier	2	3	—	5

Tabell 24.
40 rapporter

	Antal företag 1967			Summa
	A. Kvalitativ information	B. Kvantitativ information	C. Kommenterad kvantitativ information	
Likviditet, prognos	1	1	—	2
» nuläge	14	3	4	21
Emission av aktier	3	1	1	5
Emission av obligationer	1	6	1	8
Upptagande av lån	2	2	1	5
Återbetalande av lån	1	—	—	1

Tabell 25.
40 rapporter

	Antal företag 1967			Summa
	A. Kvalitativ information	B. Kvantitativ information	C. Kommenterad kvantitativ information	
Resultat, prognos	32	1	1	34
» nuläge	28	1	5	34
Särskilt angivande av resultat för koncernen, prognos	22	1	1	24
Särskilt angivande av resultat för koncernen, nuläge	19	1	3	23
Särskilt angivande av resultat för moderbolaget, prognos	10	—	—	10
Särskilt angivande av resultat för moderbolaget, nuläge	9	—	2	11

tag, som har dotterbolag, yttrade sig om deras resultat.

Den del av dotterbolagens verksamhet, som företagen funnit det mest angeläget att kommentera, är frågor rörande avsättningen. Den avgivna informationen är myc-

ket varierande både till mängd och innehåll. Några företag berörde både försäljning, fakturering, orderingång och orderstock, medan andra företag endast berörde en av dessa faktorer. Ett av de företag som lämnade mest information om dotter-

Tabell 26.

40 rapporter

(Några undersökta företag hade inga dotterbolag av betydelse)

	Antal koncerner 1967			Summa
	A. Kvalitativ information	B. Kvantitativ information	C. Kommenterad kvantitativ information	
Resultat, prognos	7	—	—	7
» nuläge	11	—	—	11
Avsättning	6	6	7	19
Produktion	13	2	—	15
Organisation	4	—	—	4
Personal	1	2	1	4
Investeringar	10	1	3	14
Finansiering (utom resultatet)	5	2	—	7

bolagens försäljning är SKF, som under rubriken »Utländska fabriksbolag» redogjorde för resultat och omsättning för dotterbolagen fördelat på olika geografiska områden.

Den information som lämnades om produktionsförhållanden var betydligt mer kortfattad än den som lämnades om avsättningen.

Dotterbolagens investeringar berördes i 14 rapporter. Kommentarererna var i flera fall relativt utförliga.

De sju kommentarererna till dotterbolagens finansiering fördelade sig enligt följande: tre stycken berörde upptagande av lån, två behandlade nyemission av aktier och två likviditeten.

Bilaga Undersökta aktiebolag (bokslutsår inom parentes)

	Omsättning milj. kr	Antal anställda
I. Industriföretag (I)		
1. AB H. Andersson Värme (1968)	219	1 959
2. Avesta Jernverk AB (1967). Tillhör Johnsonkoncernen	339	3 062
3. AB Bonnierföretagen (1/9 1967—31/8 1968)	1 591	2 084
4. Eriksbergs Mekaniska Verkstad AB (1/10 1967—30/9 1968) Tillhör Broströmkoncernen	389	4 200
5. AB Fenolegeringar (1968)	160	598
6. Harald Fors o. Co AB (1/2 1968—31/1 1969)	159	361
7. AB Gullhögens Bruk (1/4 1968—31/3 1969) Tillhör Industrivärden konc.	431	3 405
moderbol.	82	458
8. Karlstads Mekaniska Werkstad (1967) Tillhör Johnsonkoncernen	215	2 237
9. Kungsörnen AB (1/4 1968—31/3 1969)	248	495
10. Luossavaara-Kiirunavaara AB (1968)	999	6 770
11. AB Nordisk Värme Sana (1968) konc.	126	1 452
moderbol.	114	1 237
12. Norrlands Skogsägares Cellulosa AB (1968)	319	2 579
13. Perstorp AB (1/9 1967—31/8 1968)	166	1 767
14. Persöner AB (1/9 1967—31/8 1968)	96	234
15. Rottneroskoncernen (1/9 1967—31/8 1968)	146	1 334
16. Semper AB (1968)	154	445
17. AB Statens Skogsindustrier (1968) konc.	484	
moderbol.	422	3 694
18. Svenska Tobaks AB (1968)	337	1 539
19. Wasabröd AB (1968) konc.	177	1 523
moderbol.	138	1 174
II. Distributionsföretag (D)		
20. AB Bil och Truck (1/4 1968—31/3 1969) Tillhör Promotion	146	1 121
21. AB EOL (1968) ICA-företag	927	1 330
22. AB Godstrafik och Bilspedition (1968)	421	1 128
23. AB Margarinbolaget (1968)	322	513
24. Rederiaktiebolaget Nordstjärnan (1967) Tillhör Johnsonkoncernen	367	2 381
25. Möller o. Co AB (1/5 1967—30/4 1968) konc.	567	845
moderbol.	265	377
26. Norrmalms Livsmedel AB (1968)	145	718
27. Nya Systemaktiebolaget (1968)	2 887	3 185
28. AB Nynäs-Petroleum (1968) Tillhör Johnsonkoncernen	690	1 227
29. AB Odelberg o. Ohlsson (1968)	407	583
30. Philipsons Automobil AB (1/4 1968—31/3 1969)	154	2 527
31. Scandinavian Airlines System (1/10 1967—30/9 1968)	1 179	13 609
32. AB Speceristernas Varuinköp (ICA) (1968)	284	387
33. AB Svenska Pressbyrån (1968)	1 108	6 507
34. Stockholmsdistriktets Allmänna Restaurant AB (SARA) (1968)	139	2 774
35. Söderberg och Haak AB (1968)	598	872
III. Anläggningsföretag (A)		
36. BPA Byggproduktion AB (1/10 1967—30/9 1968)	1 483	14 428
37. Byggnadsfirman Anders Diös (1968)	507	4 005
38. Granit och Beton AB (1968) Tillhör Johnsonkoncernen	120	1 045

	Omsättning milj. kr.	Antal anställda
39. John Mattsson Byggnads AB (1968)		
Tillhör Industrivärden		
konc.	367	2 718
moderbol.	197	1 012
40. Kullenbergs Byggnadsaktiebolag (1968)	166	1 040
41. AB Lättbetong (1968)	189	354
42. Nya Asfalt AB (1968)	348	3 236
43. Ohlsson och Skarne AB (1968)		
Tillhör Industrivärden	200	1 016
44. Svenska Industribyggen AB (SIAB) (1968)		
konc.	623	4 232
moderbol.	546	3 667
IV. Svenska dotterbolag inom utländska koncerner (U)		
45. Robert Bosch AB (1968)	199	711
46. AB Findus (1968)		
Tillhör Nestlekoncernen	271	1 959
47. Texaco Oil AB (1968)	508	753
48. IBM Svenska AB (1968)	556	2 557
49. Stenberg-Flygt AB (1/4 1968—31/12 1968)		
Tillhör ITT-koncernen		
konc.	110	1 373
moderbol.	53	726
50. Svenska BP Olje AB (1968)	1 035	1 003
51. Svenska ESSO AB (1968)	1 028	1 056
52. Svenska Gulf Oil Company (1968)	639	727
53. Svenska AB Philips (1/5 1967—30/4 1968)		
konc.	457	3 406
moderbol.	346	1 106
54. AB Svenska Shell (1968)	1 199	2 021
55. Svenska Siemens AB (1/10 1967—30/9 1968)	249	1 343

Bilaga 11 Tabeller m. m.

4.1 Företag med anställd personal fördelade på näringshuvudgrupp och storleksgrupp den 31 december 1965¹.

Näringshuvudgrupp	Per storleksklass											
	Totalt		—4 anställda			5—9 anställda			10—24 anställda			25—49
	Summa företag	Summa anställda	Antal företag	Antal anst.	% av kol. 3	Antal företag	Antal anst.	% av kol. 3	Antal företag	Antal anst.	% av kol. 3	Antal företag
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Gruvor och mineralbrott	443	17 720	228	364	2,1	98	642	3,6	65	994	5,6	22
Enbrott, sandtag	396	3 794	203	343	9,0	96	629	16,6	64	983	25,9	21
Andra gruvor o mineralbrott	47	13 926	25	21	0,2	2	13	0,1	1	11	0,1	1
Metallverkningsindustri	34 639	1 010 587	19 941	32 412	3,2	5 410	35 871	3,6	4 808	72 333	7,2	2 044
Transportmedelsindustri	4 394	73 236	2 538	4 733	6,5	877	5 833	8,0	619	8 999	12,3	163
Textil- och tryckerisvaruindustri	269	10 477	136	273	2,6	45	321	3,1	35	524	5,0	14
Skogsindustri	1	1 753	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skogsindustri	798	39 248	329	518	1,3	109	755	1,9	140	2 277	5,8	86
Skäpnads- o sömnadsindustri	3 296	60 251	1 948	2 595	4,3	391	2 646	4,4	435	6 647	11,0	247
Skäpnadsindustri	4 747	59 995	2 880	3 868	6,5	708	4 677	7,8	671	10 201	17,0	273
Skäpnadsindustri	1 197	17 007	566	998	5,9	227	1 552	9,1	239	3 692	21,7	92
Skäpnads- o pappersvaruindustri	293	92 898	59	111	0,1	33	223	0,2	55	855	0,9	35
Skäpnadsindustri	1 605	55 335	605	1 216	2,2	325	2 147	3,9	361	5 480	10,0	131
Skäpnadsindustri	716	6 873	535	784	11,4	61	405	5,9	60	878	12,8	31
Skäpnadsindustri	48	11 333	13	25	0,2	9	65	0,6	4	70	0,6	4
Skäpnadsindustri	387	30 118	138	257	0,9	53	346	1,2	67	1 008	3,4	40
Skäpnads- o kolindustri	23	3 404	7	9	0,3	4	25	0,7	4	57	1,7	2
Skäpnads- o stenvaruindustri	1 643	44 316	799	1 329	3,0	283	1 888	4,3	296	4 539	10,2	119
Skäpnadsindustri	346	89 335	131	226	0,3	61	385	0,4	55	832	0,9	40
Skäpnadsindustri	4 171	93 714	2 216	3 620	3,9	662	4 423	4,7	668	9 940	10,6	327
Skäpnadsindustri	2 329	112 360	1 123	2 092	1,9	374	2 471	2,2	381	5 827	5,2	187
Skäpnadsindustri	1 108	78 061	688	1 128	1,5	159	1 042	1,3	112	1 739	2,2	52
Skäpnadsindustri	5 214	102 350	3 922	6 517	6,4	729	4 700	4,6	378	5 387	5,3	98
Skäpnadsindustri	2 054	28 523	1 308	2 113	7,4	300	1 967	6,9	228	3 381	11,9	103
Skäpnadsindustri	35 353	238 078	29 090	18 739	7,9	2 731	18 238	7,7	2 083	31 327	13,2	790
Skäpnadsindustri	19 780	115 540	17 147	7 899	6,8	1 068	7 127	6,2	826	12 449	10,8	353
Skäpnads- o linjebyggnadsindustri	1 534	49 047	1 070	916	1,9	175	1 181	8,4	162	2 522	5,1	59
Skäpnadsindustri	14 039	73 491	10 873	9 924	13,5	1 488	9 930	13,5	1 095	16 356	22,3	378
Skäpnads- o renhållningsverk	856	8 344	647	727	8,7	93	590	7,1	66	1 007	12,1	27

10—49 anställda			50—99 anställda			100—199 anställda			200—499 anställda			500— anställda		
Antal	% av kol. 3		Antal företag	Antal anst.	% av kol. 3	Antal företag	Antal anst.	% av kol. 3	Antal företag	Antal anst.	% av kol. 3	Antal företag	Antal anst.	% av kol. 3
15			16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
24	4,1		12	851	4,8	11	1 709	9,6	5	1 685	9,5	2	10 751	60,7
76	17,8		8	597	15,7	4	566	14,9	—	—	—	—	—	—
48	0,3		4	254	1,8	7	1 143	8,2	5	1 685	12,1	2	10 751	77,2
22	7,0	1 152	79 669	7,9		619	84 759	8,4	398	119 246	11,8	267	515 975	51,1
09	7,5	77	5 308	7,3		63	8 385	11,5	36	10 668	14,6	21	23 801	32,5
25	5,0	21	1 510	14,4		9	1 098	10,5	6	1 681	16,0	3	4 545	43,4
94	7,6	54	3 868	9,9		39	5 416	13,8	27	8 370	21,3	14	15 050	38,4
93	14,3	149	10 314	17,1		78	10 594	17,6	42	12 280	20,4	6	6 582	10,9
90	15,2	129	8 791	14,7		45	6 070	10,1	34	9 527	15,9	7	7 771	13,0
34	18,4	51	3 410	20,0		14	1 953	11,5	8	2 268	13,3	—	—	—
38	1,3	25	1 745	1,9		25	3 618	3,9	27	8 105	8,7	34	77 003	82,9
14	8,2	76	5 250	9,5		59	8 425	15,2	32	9 698	17,5	16	18 605	33,6
41	15,2	17	1 197	17,4		7	1 053	15,3	5	1 515	22,0	—	—	—
46	1,3	6	431	3,8		4	459	4,1	3	1 213	10,7	5	8 924	78,7
62	4,5	34	2 377	7,9		19	2 583	8,6	20	5 802	19,3	16	16 383	54,4
90	2,6	—	—	—		1	189	6,0	3	1 066	31,3	2	1 968	57,8
44	9,1	82	5 519	12,5		35	4 821	10,9	14	4 921	11,1	15	17 255	38,9
17	1,6	12	840	0,9		12	1 962	2,2	10	2 882	3,2	25	80 791	90,4
08	12,1	153	10 680	11,4		87	11 518	12,3	40	12 005	12,8	18	30 220	32,3
33	5,8	120	8 311	7,4		60	8 114	7,2	46	14 473	12,9	38	64 589	57,5
15	2,3	34	2 420	3,1		25	3 466	4,4	18	5 325	6,8	20	61 126	78,3
95	3,3	42	2 948	2,9		12	1 657	1,6	14	4 024	3,9	19	73 722	72,0
24	12,7	70	4 750	16,7		25	3 378	11,8	13	3 423	12,0	7	5 887	20,6
17	11,4	388	26 394	11,1		164	22 246	9,3	59	17 826	7,5	48	76 191	32,0
52	10,7	210	14 352	12,4		102	13 908	12,0	44	13 536	11,7	30	33 917	29,4
66	4,2	34	2 300	4,7		15	2 019	4,1	8	2 350	4,8	11	35 693	72,8
99	16,9	144	9 742	13,3		47	6 319	8,6	7	1 940	2,6	7	6 581	9,0
6	11,2	9	533	6,4		8	1 075	12,9	5	1 419	17,0	1	2 057	24,7

11.1 (forts.).

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
El-, gas o värme- verk	783	8 141	581	698	8,6	91	577	7,1	65	989	12,2	
Vatten- o renhåll- ningsverk	73	203	66	29	14,3	2	13	6,4	1	18	8,9	
<i>Handel-, bank- o försäkrings- väsen</i>												
Partihandel	49 720	457 409	37 527	59 652	13,0	6 486	41 677	9,1	3 501	51 575	11,3	1 1
Detaljhandel	11 276	198 721	6 590	11 047	5,7	1 772	11 701	5,9	1 523	23 366	11,8	6
Finans- o försäk- ringsinstitut	36 327	203 984	29 371	46 575	22,8	4 493	28 526	14,0	1 834	25 995	12,7	3
Fastighetsförvalt- ning- o förmed- ling	1 661	53 050	1 185	1 528	2,9	176	1 156	2,2	124	1 913	3,6	
	456	1 654	381	502	30,4	45	294	17,8	20	301	18,2	
<i>Samfärdsel, post- o televerk</i>												
Samfärdsel	16 911	107 659	14 133	17 931	16,7	1 396	9 012	8,4	844	12 446	11,6	3
Lagrings- o ma- gasinerings- rörelse	16 188	103 239	13 525	17 327	16,8	1 326	8 549	8,3	812	12 002	11,6	3
Post- o televerk	157	3 320	113	141	4,3	20	123	3,7	12	177	5,3	
	566	1 100	495	463	42,1	50	340	30,9	20	267	24,3	
<i>Förvaltning o tjänster</i>												
Offentlig förvalt- ning	65 751	334 044	57 108	56 659	17,0	4 496	29 268	8,8	2 707	39 973	12,0	8
Undervisning, forskning, sjukvård	117	4 044	72	49	1,2	9	56	1,4	15	210	5,2	
Rekreatiönsverk- samhet	17 968	157 849	15 229	17 893	11,3	1 297	8 381	5,3	897	13 387	8,5	3
Annan service- verksamhet	3 038	14 363	2 660	1 999	13,9	183	1 197	8,3	120	1 830	12,7	
Uppdragsverk- samhet	36 907	110 616	33 335	28 830	26,1	1 997	12 993	11,8	1 048	15 226	13,8	3
	7 721	47 172	5 812	7 888	16,7	1 010	6 641	14,1	627	9 320	19,8	
Totalt	227 945	2 208 306	182 065	194 401	8,8	21 180	138 332	6,3	14 326	213 443	9,7	5

¹ Tabellen har på begäran av samarbetsutredningen sammanställts av SCB.

	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
52	10,5	8	474	5,8	8	1 075	13,2	5	1 419	17,4	1	2 057	25,3
34	41,4	1	59	29,1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	8,3	562	38 655	8,5	304	41 836	9,2	161	47 808	10,5	77	138 079	30,2
06	11,9	397	27 506	13,8	199	27 161	13,7	87	25 565	12,9	32	48 669	24,5
33	5,7	134	8 945	4,4	82	11 497	5,6	38	11 105	5,4	28	59 708	29,3
38	4,9	28	1 993	3,8	22	3 032	5,7	36	11 138	21,0	17	29 702	56,0
00	12,1	3	211	12,8	1	146	8,8	—	—	—	—	—	—
16	9,7	119	8 163	7,6	51	6 943	6,5	39	11 693	10,9	22	31 055	28,9
66	9,9	116	7 962	7,7	49	6 697	6,5	37	11 174	10,8	21	29 262	28,3
20	3,6	3	201	6,1	2	246	7,4	2	519	15,6	1	1 793	54,0
30	2,7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
04	8,1	366	24 936	7,5	155	21 194	6,3	53	16 139	4,8	59	118 771	35,6
55	6,3	8	528	13,1	1	108	2,7	1	435	10,8	3	2 403	59,4
53	6,8	133	9 190	5,8	48	6 468	4,1	21	6 437	4,1	30	85 440	54,1
94	8,3	13	830	5,8	18	2 450	17,1	3	811	5,7	3	4 052	28,2
42	9,1	136	9 315	8,4	58	8 179	7,4	18	5 515	5,0	15	20 516	18,6
60	10,5	76	5 073	10,8	30	3 989	8,5	10	2 941	6,2	8	6 360	13,5
88	8,0	2 642	181 501	8,2	1 343	183 905	8,3	740	221 858	10,1	482	897 678	40,7

11.2 Antal företag inom vissa näringar drivna av juridisk person (aktiebolag, ekonomisk förening, handelsbolag o dyl) med mer än 50 anställda med nedanstående omsättning i mkr, totalt och fördelade på näringar och storleksgrupper. Uppgifter hämtade från finansstatistiken för företag årgång 1968.

	—1	1—5	5—10	10— 20	20— 50	50— 100	100— 200	200— 500	500— 1 000	1 000—
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Total		570	841	722	534	217	124	87	24	15
50— 99 anställda		515	518	300	84	35	5	1		
100—199 »		53	311	303	187	37	8	1		1
200—499 »		2	10	119	209	60	34	9		
500—999 »			1		54	61	24	13	3	
1 000— »			1			24	53	63	21	14
Gruvor och industri SNI ¹ 2 och 3		296	421	300	234	101	69	53	15	7
50— 99 anställda		263	205	46	8	2				
100—199 »		33	211	159	52	9	2			
200—499 »			5	95	132	24	17	1		
500—999 »					42	48	11	5		
1 000— »						18	39	47	15	7
Byggnadsverksamhet SNI 5		119	189	95	54	10	12	6	2	2
50— 99 anställda		114	147	27	2					
100—199 »		5	42	59	9					
200—499 »				9	43	4				
500—999 »						6	3			
1 000— »							9	6	2	2
Varuhandel SNI 61 och 62			130	276	219	90	38	25	7	6
50— 99 anställda			126	214	70	33	5	1		
100—199 »			4	62	120	26	6	1		1
200—499 »					29	26	17	8		
500—999 »						5	9	8	3	
1 000— »							1	7	4	5
Restaurang-, hotell- och nöjesverksamhet SNI 63, 941, 949		51	24	13	8	2	2	1		
50— 99 anställda		43	3	4						
100—199 »		8	21	4						
200—499 »				5	4					
500—999 »					4					
1 000— »						2	2	1		
Landtransport SNI 711		41	29	8	2	1	1	1		
50— 99 anställda		40	15	1						
100—199 »		1	14	5						
200—499 »				2						
500—999 »					2					
1 000— »						1	1	1		
El-, gas-, värme- och vattenför- sörjning, maskinuthyrning, renings-, renhållnings- och rengörings- samt tvätter- verksamhet SNI 4, 833, 92, 952		29	21	13	5	5	1	1		
50— 99 anställda		21	9	4	1					
100—199 »		6	5	6	3	2				

¹ Standard för Svensk Näringsgrensindelning.

11.2 (forts.).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
200—499 »		2	5	3		2				
500—999 »			1		1					
1 000— »			1			1	1	1		
Uppdragsverksamhet SNI 832		34	27	17	12	8	1			
50— 99 anställda		34	13	4	3					
100—199 »			14	8	3					
200—499 »				5	1	4				
500—999 »					5	2	1			
1 000— »						2				

11.3 Antal företag inom vissa näringar drivna av juridisk person (aktiebolag, ekonomisk förening, handelsbolag o dyl) med mer än 50 anställda med nedanstående balansomslutning i mkr, totalt och fördelade på näringar och storleksgrupper. Uppgifter hämtade från finansstatistiken för företag årgång 1968.

	—1	1—5	5—10	10—20	20—50	50—100	100—200	200—500	500—1 000	1 000—
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Total	124	1200	658	501	341	140	68	68	20	14
50— 99 anställda	106	889	277	131	45	9	1			
100—199 »	16	286	314	206	68	7	2	2		
200—499 »	2	23	67	149	151	40	11			
500—999 »		1		13	66	52	17	5	2	
1 000— »		1	2		11	32	37	61	18	14
Gruvor och industri SNI 2 och 3	31	581	330	213	161	72	42	41	13	12
50— 99 anställda	29	393	82	18	2					
100—199 »	2	175	195	75	19					
200—499 »		13	53	114	80	9	5			
500—999 »				6	54	35	9	2		
1 000— »					6	28	28	39	13	12
Byggnadsverksamhet SNI 5	31	198	65	88	60	23	9	10	3	2
50— 99 anställda	31	167	40	33	17	2				
100—199 »		31	22	46	13	3				
200—499 »			3	9	30	12	2			
500—999 »						6	2		1	
1 000— »							5	10	2	2
Varuhandel SNI 61 och 62	10	231	215	168	100	39	13	14	1	
50— 99 »	9	195	140	73	25	6	1			
100—199 »	1	34	71	78	31	4		1		
200—499 »		2	4	15	38	18	3			
500—999 »				2	6	9	5	3		
1 000— »						2	4	10	1	

11.3 (forts.).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Restaurang-, hotell- och nöjesverksamhet SNI 63, 941, 949	23	56	4	12	4	1		1		
50—99 anställda	15	34		1						
100—199 »	8	21	2	2						
200—499 »		1	2	6						
500—999 »				2	2					
1 000— »				1	2	1		1		
Landtransport SNI 711	4	55	17	2	2	2			1	
50—99 anställda	4	47	5							
100—199 »		8	11	1						
200—499 »			1	1						
500—999 »					1	1				
1 000— »					1	1			1	
El-, gas-, värme- och vatten- försörjning, maskinuthyrning, renings-, renhållnings- och rengörings- samt tvätter- verksamhet SNI 4, 833, 92, 952	13	29	9	10	7	2	2	2	1	
50—99 anställda	6	17	5	5	1	1				
100—199 »	5	5	3	2	5		1	1		
200—499 »	2	5	1	2		1	1			
500—999 »		1		1						
1 000— »		1			1			1	1	
Uppdragsverksamhet SNI 832	12	50	18	8	7	1	2		1	
50—99 anställda	12	36	5	1						
100—199 »		12	10	2			1			
200—499 »		2	3	2	3					
500—999 »				2	3	1	1		1	
1 000— »				1	1					

11.4 Antal arbetsställen inom industrin som har mer än 50 anställda per län/kommun.

<i>Stockholms län</i>		Österlövsta	1	Vikbolandet	1
Stockholms stad	263	Tierp	5	Aspveden	—
Vaddö	—	Uppsala	33	Ringarum	1
Häverö	2	Enköping	10	Gryt	—
Knutby	—			Boxholm	3
Almunge	1	<i>Södermanlands län</i>		Åtvidaberg	5
Rimbo	1	Tunaberg	2	Finspang	6
Lyhundra	—	Jönåker	2	Valdemarsvik	4
Frötuna	—	Björkvik	1	Linköping	40
Roslags Länna	—	Stigtomta	—	Norrköping	52
Knivsta	1	Tystberga	—	Söderköping	3
Märsta	6	Vagnhärad	1	Motala	15
Upplands Väsby	4	Hölö	—	Vadstena	6
Vallentuna	1	Daga	—	Skänninge	3
Össeby	—	Åker	2	Mjölby	9
Österåker	—	Stallarholmen	1		
Djurö	—	Värfruberga	—	<i>Jönköpings län</i>	
Värmdö	—	Kafjården	—	Ingatorp	4
Gustavsberg	3	Hällby	1	Höreda	1
Boo	—	Västra Rekarne	—	Solberga	2
Järfälla	10	Husby Rekarne	—	Aneby	2
Färingsö	—	Årla	—	Skärstad	—
Ekerö	1	Mellösa	2	Lekeryd	—
Huddinge	11	Bettna	1	Tenhult	3
Botkyrka	4	Sköldinge	3	Forserum	2
Grödinge	—	Floda	—	Månsarp.	2
Turinge	3	Stora Malm	1	Bankeryd	5
Järna	2	Vingåker	7	Norra Mo	1
Sorunda	1	Julita	—	Södra Mo	3
Ösmo	—	Malmköping	1	Gnosjö	8
Västerhaninge	1	Gnesta	2	Villstad	6
Österhaninge	3	Nyköping	20	Burseryd	1
Tyresö	2	Oxelösund	6	Hylte	2
Täby	6	Flen	8	Unnaryd	—
Danderyd	—	Katrineholm	15	Reftele	1
Sollentuna	10	Eskilstuna	52	Bredaryd	1
Saltsjöbaden	—	Torshälla	3	Forsheda	1
Nynäshamn	3	Strängnäs	4	Bor	1
Södertälje	17	Mariefred	2	Rydaholm	2
Nacka	12	Trosa	1	Klevshult	—
Sundbyberg	12			Vrigstad	—
Solna	25	<i>Östergötlands län</i>		Malmbäck	—
Djursholm	1	Godegård	2	Norra Sandsjö	—
Lidingö	4	Tjällmo	—	Hjälmseryd	1
Vaxholm	1	Borensberg	1	Bäckaby	—
Norrtälje	4	Boberg	—	Korsberga	1
Östhammar	1	Aska	—	Nye	—
Sigtuna	—	Folkunga	—	Alseda	4
		Alvastra	—	Vetlanda Lk	3
<i>Uppsala län</i>		Ödeshög	2	Björkö	—
Åsunda	—	Vifolka	1	Lannaskede	2
Norra Trögd	—	Ydre	—	Mariannelund	2
Upplands Bro	1	Västra Kinda	1	Norrahammar	2
Håbo	1	Södra Kinda	—	Gislaved	3
Lagunda	1	Norra Kinda	—	Skillingaryd	4
Norra Hagunda	—	Björsäter	—	Bodafors	4
Bälinge	—	Värdsnäs	—	Vaggeryd	3
Oland	2	Södra Valkebo	—	Anderstorp	12
Dannemora	2	Norra Valkebo	—	Jönköping	29
Vattholma	4	Vreta Kloster	2	Huskvarna	8
Björklinge	1	Åkerbo	2	Nässjö	12
Vendel	4	Skärblacka	3	Värnamo	13
Tierps Lk	—	Hällestad	4	Sävsjö	4
Söderfors	1	Hävla	3	Vetlanda	8
Älvkarleby	4	Kvillinge	2	Eksjö	4
Västland	1	Kolmården	1	Tranås	14

Gränna	2	Läckeby	—	Tollarp	2
<i>Kronobergs län</i>		Ljungbyholm	—	Fjälkinge	1
Nottebäck	—	Södermøre	1	Näsum	—
Braås	5	Mortorp	2	Oppmanna o Vänga	—
Älghult	3	Madesjö	4	Hjärsås	3
Hälleberga	5	Vissefjärda	3	Knislinge	5
Ekeberga	3	Torsås	1	Broby	4
Algutsboda	1	Söderåkra	—	Glimakra	3
Ljuder	3	Ölands Åkerbo	1	Örkened	3
Östra Torsås	2	Köpingsvik	—	Loshult	—
Linneryd	2	Torslunda	—	Hästveda	1
Södra Sandsjö	2	Mörbylånga	4	Vittsjö	2
Väckelsång	1	Hultsfred	3	Bjärnum	4
Urshult	—	Mönsterås	4	Stoby	1
Mellersta Kinnevald	1	Emmaboda	3	Vinslövs Lk	—
Bergunda	—	Virserum	3	Sösådal	4
Rottne	4	Kalmar	20	Tyringe	7
Lammhult	1	Nybro	10	Riseberga	1
Moheda	2	Oskarshamn	16	Skånes Fagerhult	1
Vislanda	3	Västervik	12	Örkelljunga	4
Skatelöv	5	Vimmerby	8	Munka-Ljungby	—
Västra Torsås	1	Borgholm	—	Östra Ljungby	1
Virestad	—			Kvidinge	1
Stenbrohult	—	<i>Gotlands län</i>		Ausås	1
Ryssby	5	Farösund	1	Barkåkra	1
Hamneda	1	Lärbro	1	Hjärnarp	1
Berga	—	Tingstäde	—	Förlövsholm	3
Annerstad	4	Dalhem	—	Västra Bjäre	1
Lidhult	—	Romakloster	1	Tomelilla	3
Göteryd	1	Stenkumla	—	Åhus	1
Åseda	—	Klintehamn	1	Bromölla	5
Lessebo	4	Ljugarn	—	Osby	6
Hovmantorp	3	Stanga	—	Vinslöv	1
Tingsryd	5	Hemse	1	Perstorp	2
Alvesta	2	Havdhem	—	Klippan	5
Älmhult	6	Hoburg	—	Åstorp	3
Traryd	6	Slite	1	Båstad	1
Markaryd	3	Visby	4	Kristianstad	26
Lenhovda	7			Simrishamn	4
Ryd	1	<i>Blekinge län</i>		Ängelholm	8
Växjö	4	Jämjö	2	Hässleholm	11
Ljungby	19	Rödeby	—	<i>Malmöhus län</i>	
	8	Fridlevstad	—	Brunnby	—
<i>Kalmar län</i>		Nättraby	1	Jonstorp	—
Uknadalen	—	Hasslö	—	Kattarp	1
Överum	—	Gammaltorp	1	Ödåkra	—
Tjust Ed	2	Mjällby	1	Mörarp	2
Loftahammar	1	Olofström	4	Billesholm	1
Gamleby	—	Karlskrona	22	Kågeröd	1
Hallingeberg	2	Ronneby	8	Ekeby	1
Hjorted	1	Karlshamn	12	Vallakra	1
Locknevi	2	Sölvesborg	3	Härslöv	—
Södra Vi	—			Rönneberga	—
Sevede	1	<i>Kristianstads län</i>		Svalöv	1
Tuna	3	Tonmarp	2	Teckomatorp	—
Vena	—	Hammenhög	—	Marieholm	1
Lönneberga	—	Borrby	1	Röstånga	1
Målilla	1	Löderup	—	Harrie	4
Mörlunda	2	Glemmingebro	—	Löddeköpinge	1
Fagerhult	1	Onslunda	—	Östra Sandby	1
Högsby	1	Smedstorp	—	Dalby	2
Fliseryd	2	Kivik	—	Genarp	—
Ålen	2	Brösarp	—	Veberöd	1
Alsterbro	4	Degeberga	—	Bara	1
Ryssby	2	Everöd	—	Staffanstorp	1

Burlöv	6	Särö	—	Starrkärr	5
Bunkeflo	2	Tölö	3	Nödinge	6
Vellinge	1	Lindome	1	Stora Lundby	1
Räng	—	Oskarström	2	Lerum	4
Manstorp	—	Halmstad	28	Skallsjö	1
Vemmenhög	—	Laholm	3	Hemsjö	—
Rydsgård	1	Falkenberg	14	Värgårda	3
Ljunits	1	Varberg	9	Gäzene	2
Herrestad	1	Kungsbacka	2	Hökerum	1
Blentarp	—			Dalsjöfors	6
Östra Färs	1	<i>Göteborgs o. Bohus län</i>		Brämhult	—
Vallsjö	—	Landvetter	—	Fristad	2
Bjarsjölagård	—	Partille	9	Sandhult	5
Östra Frosta	—	Råda	3	Bollebygd	3
Löberöd	—	Källered	4	Björketorp	—
Skarhult	—	Askim	1	Sätilla	1
Snogeröd	—	Styrsö	—	Viskafors	3
Norra Frosta	—	Öckerö	2	Fritsla	5
Bjuv	5	Hermansby	—	Örby	3
Kävlinge	4	Ytterby	1	Västra Mark	1
Lomma	1	Romelanda	—	Horred	2
Svedala	2	Kode	—	Kungsäter	—
Skurup	4	Stenungsund	5	Svansjö	—
Sjöbo	2	Ljungkile	2	Högvad	2
Hörby	2	Tjörn	1	Kindaholm	—
Höör	2	Morlanda	1	Axelfors	—
Furulund	1	Östra Orust	—	Lysjö	1
Malmö	123	Skaftö	—	Tranemo	10
Lund	15	Skredsvik	—	Dalstorp	2
Landskrona	21	Lane-Ryr	—	Åsunden	5
Hälsingborg	53	Smögen	—	Redväg	5
Höganäs	8	Södra Sotenäs	3	Bengtsfors	2
Eslöv	11	Tossene	1	Mellerud	2
Ystad	9	Stängenäs	3	Lilla Edet	4
Trelleborg	9	Munkedal	1	Kinna	12
Skanör m Falsterbo	—	Svarteborg	—	Skene	2
		Sörbygdén	—	Svenljunga	4
<i>Hallands län</i>		Bullaren	—	Herrljunga	2
Hishult	—	Kville	2	Vänersborg	6
Växtorp	—	Tanum	1	Trollhättan	13
Karup	—	Göteborg	162	Alingsås	14
Ränneslöv	—	Mölnådal	23	Boras	61
Knäred	—	Kungälv	5	Ulricehamn	8
Laholms Lk	1	Marstrand	—	Åmal	7
Veinge	—	Lysekil	6		
Eldsberga	1	Uddevalle	11	<i>Skaraborgs län</i>	
Söndrum	—	Strömstad	5	Tun	1
Harplinge	—			Grästorp	1
Getinge	1	<i>Älvsborgs län</i>		Essunga	2
Kvibille	—	Tössbo	3	Larv	—
Enslöv	—	Lelång	2	Järpås	1
Torup	4	Steneby	5	Örslösa	—
Årstad	—	Dals Ed	2	Norra Kålland	—
Morup	—	Bäckefors	1	Kållands Råda	1
Vinberg	1	Högsäter	—	Vinninga	—
Vessigebro	—	Färgelanda	2	Valle	—
Ätran	—	Kroppsfjäll	—	Ardala	—
Ullared	—	Skållerud	1	Saleby	—
Himledalen	—	Bolstad	—	Kvånum	4
Tvååker	1	Brålanda	—	Vilske	2
Lindberga	—	Frändefors	—	Frökind	1
Veddige	2	Västra Tunhem	2	Vartofta	1
Värö	—	Bjärke	—	Mullsjö	2
Löftadalen	—	Flundre	1	Habo	6
Fjärås	—	Lödöse	1	Fågelås	—
Onsala	—	Skepplanda	—	Hökensås	—

Fröjered	—	Grums	3	Stora Tuna	7
Dimbo	—	Ärjäng	2	Gustafs	2
Stenstorp	—	Sunne	2	Söderbärke	1
Gudhem	—	Karlstad	28	Grangärde	7
Skultorp	—	Kristinehamn	10	Säfsnäs	1
Värsås	—	Filipstad	4	Floda	2
Binneberg	—	Hagfors	4	Järna	4
Timmersdala	—	Arvika	8	Äppelbo	—
Tidan	—	Säffe	9	Malung	3
Moholm	1			Lima	—
Mölltorp	—	Örebro län		Transtrand	—
Karlsborg	3	Tysslinge	1	Gagnef	1
Udenäs	2	Axberg	1	Ål	3
Ullervad	—	Glanhammar	1	Bjursås	2
Lugnås	—	Asker	2	Leksand	—
Hasslerör	—	Stora Mellösa	—	Siljansnäs	1
Lyrestad	1	Ekeby o Gällersta	4	Rättvik	5
Amnehärad	2	Sköllesta	5	Ore	1
Hova	2	Lerbäck	1	Orsa	3
Vara	—	Hammar	4	Våmhus	—
Götene	11	Lekeberg	1	Älvdalen	1
Tibro	12	Linde	4	Särna	—
Töreboda	4	Fellingsbro	4	Idre	1
Mariestad	8	Ramsberg	1	Smedjebacken	4
Lidköping	13	Laxå	8	Mora	10
Skara	5	Hallsberg	5	Falun	12
Skövde	14	Degerfors	4	Borlänge	11
Hjo	3	Hällefors	5	Säter	1
Tidaholm	5	Ljusnarsberg	9	Hedemora	8
Falköping	10	Frövi	1	Avesta	10
		Örebro	54	Ludvika	5
<i>Värmlands län</i>		Kumla	11		
Visnum	2	Askersund	1	<i>Gävleborgs län</i>	
Väse	—	Karlskoga	9	Ockelbo	—
Kroppa	2	Nora	5	Järbo	—
Värmlandsberg	3	Lindesberg	8	Ovansjö	2
Rämmen	2			Hofors	2
Norra Ny	—	<i>Västmanlands län</i>		Torsåker	1
Ekshärad	1	Kung Karl	—	Årsunda	—
Norra Råda	1	Kolsva	1	Österfärnebo	—
Nyed	4	Skinnskatteberg	3	Hedesunda	—
Ullerud	2	Munktorp	—	Valbo	6
Stora Kil	4	Kolbäck	3	Hille	1
Grava	1	Surahammar	4	Hamrånge	2
Nor	3	Västerfärnebo	—	Skog	2
Ed	2	Fjärdhundra	—	Söderala	12
Värmlandsnäs	1	Vittinge	2	Rengsjö	1
Gillberga	1	Västerlövsta	3	Norråla	—
Svanskog	2	Tärna	—	Iggesund	4
Stavnäs	1	Möklinta	—	Hanebo	2
Glava	1	Nora	—	Alfta	2
Sillerud	—	Östervåla	1	Ovanåker	7
Holmedal	1	Kungsör	7	Färila	1
Töcksmark	1	Hallstahammar	6	Järvsö	—
Järnskog	2	Norberg	5	Arbrå	2
Köla	1	Västerås	33	Delsbo	2
Eda	3	Sala	6	Bjuråker	—
Gunnarskog	—	Fagersta	3	Forsa	2
Älgå	—	Köping	9	Harmångers	3
Brunskog	—	Arboga	10	Gnarps	1
Lysvik	—			Bergsjö	1
Torsby	2	<i>Kopparbergs län</i>		Hassela	1
Storfors	1	Stora Skedvi	1	Storvik	2
Hammarö	3	Sundborn	—	Ljusdal	3
Munkfors	1	Svärdsjö	1	Gävle	34
Forshaga	1	Enviken	1	Sandviken	3

Söderhamn	9	Jämtlands län	Burträsk	1
Bollnäs	8	Fors	Norsjö	2
Hudiksvall	7	Kålarne	Malå	2
		Ragunda	Lycksele Lk	2
<i>Västernorrlands län</i>		Bräcke	Stensele	1
Haverö	—	Revsund	Sorsele	—
Borgsjö	—	Hackås	Tärna	—
Torp	2	Brunflo	Dorotea	1
Stöde	—	Rödön	Fredrika	—
Matfors	2	Lit	Vännäs	—
Njurunda	5	Hammerdal	Holmsund	4
Hässjö	2	Ström	Vilhelmina	—
Säbrå	—	Hotagen	Åsele	—
Högsjö	3	Offerdal	Umeå	13
Noraström	—	Alsen	Lycksele	—
Nordingrå	3	Mörsil	Skellefteå	30
Ullånger	1	Åre	1	
Bjärträ	3	Undersåker	—	<i>Norrbottnens län</i>
Ytterlännäs	5	Hallen	—	Älvsby
Långsele	—	Oviken	—	Arvidsjaur
Helgum	—	Berg	—	Arjeplog
Ramsele	—	Rätan	—	Nederluleå
Ådals-Liden	—	Hede	—	Edefors
Junsele	—	Hogdal	—	Jokkmokk
Fjällsjö	1	Frösö	1	Råneå
Anundsjö	1	Sveg	—	Överkalix
Nätra	4	Östersund	13	Kalix
Själevad	11			Hietaniemi
Grundsunda	1			Övertorneå
Gideå	—	<i>Västerbottens län</i>		Korpilombolo
Björna	1	Nordmaling	4	Tärendö
Trehörningsjö	—	Hörnefors	1	Pajala
Ånge	1	Bjurholm	—	Gällivare
Timrå	5	Degerfors	1	Älvsbyn
Härnösand	6	Vännäs Lk	—	Luleå
Sundsvall	29	Sävar	—	Piteå
Kramfors	10	Bygdeå	1	Boden
Sollefteå	2	Nysätra	—	Haparanda
Örnsköldsvik	8	Lövånger	—	Kiruna
				7

Blanketten insändes i ett exemplar lämpligen i bifogat kuvert till länsarbetsnämnden senast den 15 juni 1970.

Referent: Kanslist Kristina Jacobsson
Konjunkturinstitutet, Stockholm. Tfn 08/24 07 40

Varje fråga besvaras med ett kryss. Frågor som ej är tillämpliga på verksamheten — t.ex. exportfrågor om företaget ej exporterar — överkorsas. Svaren skall avse företagets hela verksamhet inom respektive angiven bransch.

OBSERVERA att utvecklingen skall bedömas mot bakgrund av vad som skulle kunna betecknas som normalt för säsongen, dvs endast avvikelser från den säsongsmässiga förändringen anges.

KONJUNKTURBAROMETER Blankett C

Datum

Uppgifterna är skyddade enligt 16 § sekretesslagen.

Svaren skall avse företagets verksamhet inom:

1. Andra kvartalet 1970 jämfört med första kvartalet 1970 (Bortse från säsongsmässigt normala förändringar mellan kvartalerna)	
01. Den sammanlagda produktionsvolymen beräknas bli ☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre	05-06. Orderingsgången (försäljningen) beräknas bli: 05. Hemmamarknaden ☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre
02. Företagets produktionskapacitet beräknas bli ☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre	06. Exportmarknaden ☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre
03-04. Försäljningspriserna på de levererade partierna beräknas bli: 03. Hemmamarknaden ☐ 1 högre ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 lägre	07. Värdet av gjorda avslut av inköp av råvaror och halvfabrikat (exkl. bränslen och drivmedel) beräknas bli ☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre
04. Exportmarknaden ☐ 1 högre ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 lägre	08. Leveranstiderna för den totala orderingsgången beräknas bli ☐ 1 längre ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 kortare
2. Lägret omkring den 15 juni 1970 (Bortse från säsongsmässigt normala förändringar)	
01. Den nuvarande produktionsnivån medför ett — bortsett från säsongsmässiga faktorer — fullt kapacitetsutnyttjande i maskiner och anläggningar ☐ 1 ja ☐ 2 nej	10. Lagren av råvaror och inköpta halvfabrikat (exkl. bränslen och drivmedel) jämfört med 1 april 1970 är ☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre
02. Om nej: Företagets utnyttjade kapacitet jämfört med 1 april 1970 är ☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre	11. De bedömes vara ☐ 1 för stora ☐ 2 lagom ☐ 3 för små
03. Den inneiggående orderstocken är med hänsyn till företagets produktionsnivå ☐ 1 förhållandevis stor ☐ 2 lagom ☐ 3 för liten	12. Lagren av icke sålda färdigvaror och halvfabrikat av egen tillverkning jämfört med 1 april 1970 är ☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre
04-05. Antalet anställda jämfört med 1 april 1970 är 04. Arbetare ☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre	13. De bedömes vara ☐ 1 för stora ☐ 2 lagom ☐ 3 för små
05. Tjänstemän ☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre	14. Hur många arbetsveckor — genomsnittligt — är för närvarande täckta av inneiggående orderstock ca veckor
06-09. Föreligger vid företaget för närvarande brist på:	15-18. Trängsta sektionen för företagets produktion är för närvarande (ange den trängsta i kol. 1 och ev sekundärt tränga sektioner i kol. 2):
06. Yrkesarbetare ☐ 1 ja ☐ 2 nej	15. Efterfrågeläget (ordertillgången) ☐ 1 ☐ 2
07. Andra arbetare ☐ 1 ja ☐ 2 nej	16. Maskin- och anläggningskapaciteten (inkl lokaler o. d.) ☐ ☐
08. Teknisk tjänstemannapersonal ☐ 1 ja ☐ 2 nej	17. Tillgången på arbetskraft ☐ ☐
09. Annan tjänstemannapersonal ☐ 1 ja ☐ 2 nej	18. Andra faktorer (t.ex. materialtillgång) nämligen ☐ ☐
1) dvs vad som hindrar (skulle hindra) produktionsvolymen från att vara (ännu) större än den för närvarande är.	

3. Tredje kvartalet 1970 jämfört med andra kvartalet 1976 (Bortse från säsongmässigt normala förändringar mellan kvartalen)

01. Den sammanlagda produktionsvolymen beräknas bli

☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre

02. Företagets produktionskapacitet beräknas bli

☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre

03—04. Försäljningspriserna på leveranserna beräknas bli:
03. Hemmamarknaden

— 328 —

☐ 1 högre ☐ 2 ung. oförändrade ☐ 3 lägre

04. Exportmarknaden

☐ 1 högre ☐ 2 ung. oförändrade ☐ 3 lägre

05—96. Orderingången (försäljningen) beräknas bli:
05. Hemmamarknaden

05. Hemmamarknaden

☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre

05. Exportmarknaden

☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrad ☐ 3 mindre

07. Värdet av gjorda avslut för inköp av råvaror och halvfabrikat (exkl. bränslen och drivmedel) beräknas bli

☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrat ☐ 3 mindre

08. Leveranstiderna för den totala orderingången beräknas bli

☐ 1 längre ☐ 2 ung. oförändrade ☐ 3 kortare

4. Det förväntade läget omkring den 1 okt. 1970 jämfört med läget omkring den 15 juni 1970
(Bortse från säsongmässigt normala förändringar)

01—02. Antalet anställda väntas bli:

01. Acetate

☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrat ☐ 3 mindre

6. Tjänstemän

☐ 1 större ☐ 2 neg. oförändrat ☐ 3 mindre

03. Lagren av råvaror och inköpta halvfabrikat (exkl. bränslen och drivmedel) väntas bli

☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrade ☐ 3 mindre

04. Lagren av icke sålda färdigvaror och halvfabrikat av egen tillverkning väntas bli

☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrade ☐ 3 mindre

5. Öriga frågor (Bortse från säsongsmässigt normala förändringar)

01. Den sammanlagda produktionsvolymen 2 halvåret 1970 jämfört med 1 halvåret 1970 beräknas bli

☐ 1 större ☐ 2 mng. oförändrad ☐ 3 mindre

02. Antalet anställda arbetare omkring den 1 jan. 1971
förförd med den 1 okt. 1970 väntas bli

☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrat ☐ 3 mindre

63. Antalet anställda tjänstemän omkring den 1 jan. 1971 jämfört med den 1 okt. 1970 väntas bli

☐ 1 större ☐ 2 ung. oförändrat ☐ 3 mindre

01. Anses risk för driftinskränkningar, som kan föranleda
permitteringar eller avskedanden, föreligger under 3 och 4
kvartalen 1970?

☐ 1 ja ☐ 2 nej

05. Planeras under 3 och 4 kvartalen 1979 driftsutvidgningar, vilka beräknas föranleda nyanställning av arbetskraft?

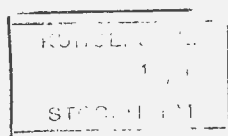
1 ia 2 nei

Berörda arbetsställen, tidpunkt och omfattning av fristäl-
lande respektive nyanställning

Särskilda upplysningar

Firmateckning

I detta ärende efterfrågas (titel, namn och telefon)

Nordisk udredningsserie (NU) 1970

Kronologisk förteckning

1. Samordnad utbyggnadsplanering inom Nordel.
2. Uddannelses- og forskningspørgsmål.
3. Prøveløsladelse.
4. La coopération internordique en matières économiques et culturelles.
5. Nordisk gränsregion, miljövård och urbanisering.

Statens offentliga utredningar 1970

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Grundlagberedningen. 1. Riksdagsgrupperna - Rege-
ringsbildningen. [16] 2. Ersättare för riksdagsledamö-
terna. [17] 3. Allmänna val på våren? [27]
Svensk FN-lag. [19]
Militära straff och disciplinmedel. [31]
Polisen i samhället. [32]
Hemförsäljning. [35]
Revision av vattenlagen. [40]

Försvarsdepartementet

Värnplikttjänstgöringens civila meritvärde. [12]

Socialdepartementet

Livsmedelsstadgekommittén. 1. Ny livsmedelsstadga
m. m. Del I. Förslag och motiv. [6] 2. Ny livsmedels-
stadga m. m. Del II. Bilagor. [7]
Folkvandvårdens utbyggande och reglering. [11]

Kommunikationsdepartementet

Snöskotern - fordonet och föraren. [9]
Körkort och körkortaregistrering. [26]

Finansdepartementet

Upphandling av byggnader. Del 2. Administrationen.
[18]
Understödsföreningar. [23]
Aspirationer, möjligheter och skattemoral. [25]
Tjänstgöringsbetyg. [28]
Decentralisering av statlig verksamhet. [29]
Stordriftsfördelar inom industriproduktionen. [30]
Kilometerbeskattning. [36]
Översyn av vissa punktskatter. [37]
Förtrolig företagsinformation och börshandel. [38]

Utbildningsdepartementet

Om stat och kyrka. [2]
Yrkesutbildningsberedningen. 1. Reformerad lärarut-
bildning. [4] 2. Yrkesteknisk högskoleutbildning. [8]
Fria läromedel. [10]
Kompetensutredningen V. Behörighet, meritvärdering,
studieprognos. Specialundersökningar av kompetens-
frågor. [20] (Utkommer senare.) VI. Vågar till högre
utbildning. [21]
Pedagogisk utbildning och forskning. [22]
Sexualkunskapen på grundskolans låg- och mellan-
stadier. [39]

Jordbruksdepartementet

Statligt stöd till fiskehamnar. [5]

Handelsdepartementet

Rationell bensinhandel. [24]

Inrikesdepartementet

Expertgruppen för regional utredningverksamhet
(ERU) 1. Balanserad regional utveckling. [3] 2. Ur-
baniseringen i Sverige. Bilagedel I till Balanserad
regional utveckling. [14] 3. Regionalekonomisk utveck-
ling. Bilagedel II till Balanserad regional utveckling.
[15]
Medel för styrning av byggnadsverksamheten. [33]
Svenska folkets inkomster. [34] (Utkommer senare)

Civildepartementet

Barns utemiljö. [1]

Industridepartementet

Sveriges energiförsörjning. Energipolitik och organi-
sation. [13]
Samarbetsutredningen. Företag och Samhälle. Del 1.
Förslag med motiv samt bilagor. [41]

